

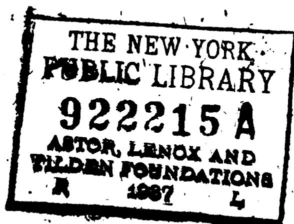
BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JANUARIJ 1820.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusſchen den Blaauwburgwal en de
Bergſtraat, N°. 320.
MDCCCXX.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

Bespiegelende WANDELING door het Oude Testament; met overwegingen rakende de wijze, op welke, deszelfs Boeken en derzelver Deelen, met het meeste nut, naar de orde des tijds, zouden kunnen gelezen worden; benevens verklarende opgaven, van den inhoud der Prophetien. Door W. E. DE PERPONCHER. *Te* Utrecht, *bij* J. van Schoonhoven, 1818. *Voor rekening van den Auteur. XXXII en* 644 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 4: 16: —

De edele DE PERPONCHER, in zijn leven altoos zoo ijverig werkzaam, ter bevordering van al wat goed en schoon is, de verstandige bewonderaar en eerbiediger des, boven alle menschelijke boeken, oneindig verhevenen Bijbel, heeft met dit boekdeel daar voor een nieuw bewijs gegeven. Offchoon het zeker een kind des onderdoms moet gezegd worden, kan men het echter even goed eene rijpe vrucht van lang nadenken noemen, en het heeft vele schoone trekken van een gezond oordeel, fijnen smaak en als nog jeugdige vlugheid. De eerste aanleiding, tot onderneming van dezen arbeid, blijkt geweest te zijn, de opsporing van die rangschikking, onder welke de Boeken des Ouden Verbonds, en somtijds ook derzelver Hoofdstukken, of Afdeelingen zouden moeten worden gebragt, om onder eene voortgaande doorlezing, derzelver waren zin en bedoeling best te kunnen vatten. Het oogmerk is, om het

nuttig, dikwerf helaas! verwaarloosd en nimmer genoeg aan te prijzen, oordeelkundig en waarheid lievend Bijbellezen, te bevorderen. Men vindt hier derhalve eene uitgewerkte, beredeneerde en somtijds van eenige uitweiding voorziene, rangschikking, of aanwijzing van zekere orde, ingerigt zoo veel mogelijk naar den tijd der Schrijveren, en der gebeurtenissen, om zoo de gewigtige zaken in de Historische en Profetische Bijbelboeken voorkomende, te beter te verstaan; waar in men het welwikkend overleg van wijlen den waardigen Schrijver, en vooral zijn waarlijk Godsdienstig Christelijk gevoel, niet zal kunnen miskennen. Een uitvoerige inhoud, voor aan geplaatst, maakt den lezer vooraf bekend, met de door hem aangewezene en gevolgde orde, en deze dient dus vooraf wel gelezen te worden, om den Schrijver te beter te volgen. GENESIS en JOB, zijn bij voorbeeld bijeengevoegd, dan volgen de vier andere boeken van MOZES, met eene korte beschouwing van derzelver hoofd-inhoud, de Mozaïsche Wetgeving, verder een kort overzigt, der eerste hierop volgende *Historische* boeken, — dan het eerste en tweede van SAMUEL, en bij die laatste gelegenheid, ook gedeeltelijk de inhoud van de boeken *de Koningen* en *Kronijken* genaamd, de regering van Koning DAVID betreffende, waar uit aanleiding genomen wordt, tot de beschouwing van het boek der *Psalmen.* — Vervolgens de overige inhoud der laatstgemelde Bijbelboeken, in zoo verre dezelve de Regering van *Salomo* doen kennen, waar achter onmiddelijk gevoegd is, de behandeling der drie boeken, de *Spreuken*, de *Prediker* en *'t Hooglied.* Voorts de schets van den verderen inhoud der laatstgemelde Bijbelsche *Geschiedboeken*, en de behandeling der *Profetische* Schriften, naar den tijd der

der Koningen, onder welke zij geleefd en gesproken hebben; wordende dus bij de Profeetsiën van *Daniël*, ook de Bijbelboeken *Esther* en *Esra* gedacht, en eindelijk een naschrift, bevattende de voornaamste aanhalingen, uit de Profeetsiën, in de Evangeliën, en in 't begin van de Handelingen der Apostelen. Rakende de behandeling der Profeetsiën, schreef DE PERPONCHER zelf:

„ Om niet ondraaglijk lang te worden, moest ik mij bepalen, tot korte, aaneengeschakelde voordragten van den inhoud en 't beloop van iedere Profetie, met invlechting, of liever enkele aanstipping der hoofddenkbeelden en herinneringen, die mij, ter verklaring en opheldering, dienstig schenen; en die men, bij de vergelijking met den tekst, op denzelven overbrengen en toepassen moet; om te zien, of zij niet eenige sleutels ter opheldering en beter verstand van zaken geven, en vooral bewijzen, dat er, bij alle de gedurige afbrekingen, overgangen, onverwachte wendingen en veranderingen van tijd, plaats, ja persoon, aan den Profetischen stijl eigen, toch tevens wederom één algemeene loop en aaneenschakeling van denkbeelden blijft, die, eens wel gevat, ook alles bevattelijk maakt. Men moet deze voordragten der Profetien dus alleen aanzien, als tafelen van inhoud, ter inleiding of natoetsing, veeleer uit wenken en aanwijzingen bestaande, dan uit ontvouwingen; en alleen geschikt om, 't zij bij 't doorlezen, 't zij bij 't naslaan der Profetiën, enkel ter handleiding te kunnen worden gebezigd."

De achtingwaardige Schrijver, heeft ondertusschen, hoe zeer op het volgen eener geschikte tijdorde gesteld, zelf ook zeer goed gevoeld, dat dit niet altoos zoo geschieden kan, als men

wel zich zou kunnen verbeelden. Daarom schreef hij ook bladz. 127.

„ Indien men nu alles, wat er van ieder der gelijktijkige Koningen dezer beide Rijken, in de Boeken der Koningen en der Kronijken, wordt vermeld, telkens bij een wilde voegen, en dan nog, in de latere tijden, daarbij lezen, de Profetien, die onder elk deezer Koningen hebben plaats gehad; zou zulks eene versnippering verporzaken, die 't lezen des Bijbels ten uiterste moeilijk maken zou. Men moet hier dus eenen middenweg kiezen, waarbij de voordeelen van de lezing naar de Orde des Tijds niet geheel verlooren gaan, en toch de nadeelen van eene te strenge opvolging dier orde vermeden worden. De levens van David en Salomo moesten wel ieder afzonderlijk gelezen worden, om er telkens hunne zoo belangrijke schriften bij te voegen. De levens van een gedeelte der latere Koningen van Juda eischen 't zelfde, om er, tot beter verstand van beiden, telkens bij te voegen de Boeken dier Profeten, die ten hunnen tijde hebben geleefd; maar zoo voort te gaan, als wij nu deden, zou te veel zwaarigheid in hebben." —

„ De twee voornaamsten der Profeten, in de eerste tijden van 't Rijk der tien stammen, binnen 't zelve verwekt, hebben ons geene schriften nagelaten. Onder de genen, die, in later tijd, tot ons gekomene schriften nagelaten hebben, zijn er slechts weinigen, die tot de tien stammen spraken, en dus bij derzelver geschiedenis konden worden gevoegd. Misschien zou het beste zijn, eerst de geschiedenis van 't Rijk der tien stammen agtereenvolgens te lezen, met het geen er in de boeken der Koningen, van die van Juda tusschen in gevoegd wordt; ten einde dus de tijdrekening en 't verband,

band, van 't geheel beter te vatten. Men vindt dit gedeelte der geschiedenis, in de beide boeken der Koningen, van het twaalfde Capittel des eersten boeks af, tot en met het zeventiende Capittel van het tweede Boek toe; als met welk Capittel, het Rijk der tien stammen, door derzelver gevankelijke wegvoering naar Assijrien, een einde neemt. Terwijl dan de overige Capittels van dit tweede Boek der Koningen zouden kunnen worden gespaard, om ze te voegen, bij het geen van de laatste Koningen van Juda, in 't 2 Boek der Kronijken, wordt gezegd." —

Trouwens, meermalen wordt men hier in de gelegenheid gesteld, om dit bewijs van des Stellers naauwkeurigheid op te merken. Men heeft hier dan eene zekere historische schets, maar *die verre af is van dor* en droog te zijn: daar dezelve gedurig met tusschenredenen en aanmerkingen doorweven is, welke den verstandigen waarnemer volkomen bevestigen, in zijne zeer gunstige gedachten, uit 's mans overige schriften en bedrijven getrokken en daarop gevestigd. Met veel genoegen vergezelt men dus den helder denkenden en gemoedelijken gids, op zijne wandeling door deze Goddelijke Schriften, en men wordt ongevoelig niet alleen voor dezelve meer en meer ingenomen, maar ook bevestigd en overtuigd, dat de Christen alle reden heeft, om zich over dat heerlijk geschenk Gods te verblijden, en in JEZUS CHRISTUS den Zoon van God en eenigen Heiland der wereld, onwankelbaar te blijven gelooven.

Wij hebben dus ook dit werk van den onvergetelijken PERPONCHER, met veel genoegen gelezen, prijsen hetzelve met alle ruimte aan, en hopen, dat het den overledenen nog na zijnen dood veel nut zal doen stichten. Zie

hier eene aanmerking (met behoud zijner spelling), welke wij te eerder overschrijven, om dat het menigen lezer dienen kan, om hem de H. Schriften der Profeten met wezenlijk nut te leeren gebruiken.

„ Hoe méer men deeze schriften leest, en met aandagtige overweging beoeffent, hoe meer men zig overtuigen zal, dat derzelver inhoud voornaamlijk loopt, over vier hoofdzaaken, en wel; 1°. De gevanglijke wegvoering van Israël en Juda, naar Asſyrien en Babel, met de waarschuwende en bedreigende aankondigingen deezer rampen; en voords opgave der reedenen, waarom zulk een zwaar oordeel deeze beide Volken treffen zou; zijnde deeze redenen geleegen, in hunne hardnekkige verkleefdheid aan de Afgoderij; in 't zedebederf, onregt en geweld, die in hun midden heerschten, bij de geduurige overtreeding van Gods wet, door baldadige ligtzinnigheid. Terwijl op deeze verwijtingen geduurig volgen, de ernſtigſte vermaningen, ja de dringendſte ſmeekingen zelfs, dat zij deeze rampen tog zouden voorkomen, door eene tijdige bekeering ten goede en eene vernieuwde getrouwheid aan God; daar die immers niets van hun vorderde, dan 't geen billijk, heilzaam, ja meest tot bevordering en bevestiging van hun eigen geluk, welzijn en volmaaktheid ſtrekkende was; onder herinnering nog van alle de weldaaden die God, van Egypten af en ten allen tijde, aan zijn Volk zoo volſtandig had beweezen, en ook daaglijksch nog bewees; onder de teederſte zorgen van eenen Vader, die alles doet, om zijne kinderen gelukkig te maaken, aan 't goede te hegten, van 't kwade af te manen, en niet verzuimt aan hen te doen, alles wat tot hunnen vreeden dient. Want dit zweert God bij hem zelven, dat hij geenen lust heeft aan den dood

des zondaars, maar daar aan dat de zondaar zig bekeere en leeve."

2°. Ook gaan de zwaarste bedreigingen zelfs altoos verzeld en vermengd, met de troostrijkste verzeekeringen, dat wanneer ook deeze bedreigingen, bij 't overvloeijen ven de maat der godloosheid, eens zouden zijn vervuld, en de beide Volken gevanglijk weggevoerd en als uitgeschud onder de Heidenen, er daar na evenwel een heuchlijk tijdstip komen zou, dat hunne gevangenis gewend, en de verstrooiden weder verzameld zouden worden, om terug te keeren, tot hun land en hunne bezitting, hereenigd tot één Volk, gereinigd en geneezen van hunne noodlottige neiging, tot afgoderij; wanneer zij ook weer eenen langen staat van geluk en vreeden zouden genieten."

„ 3°. *Bij deeze zoo gunstige* voorspellingen, word dan verder gevoegd de aankondiging van eene nog veel grootere weldaad, van eene nog veel verheevener gelukzaligheid, in de komst des geenen die 't hoofdvoorwerp van alle voorspellingen, de verwagting der Volken en de wensch der Heidenen was. Deeze zou Gods zegten bekend maaken, de waare boodschap des *Heils* aanbrengen, zijn lieflijk licht over de geheele waereld verspreiden, alle de tongen, Volken en Natien, ja de einden der aarde brengen tot God; alle kniën voor hem doen buigen, alle tongen hem doen zweeren, en dus een Koningrijk oprigten, dat in eeuwigheid duuren zou, en in 't welk alle heil en zaligheid zou worden genooten. Terwijl de voorspellingen deezer komst, telkens verzeld gaan, met aanduiding van eene meenigte omstandigheden, kenmerken, afschaduwingen, voor- en tegenbeeldige wenken, waaraan de beloofde hooge Persoon, bij zijne komst en de vervulling van

alles wat van hem voorspeld was, met ongetwijfelde zeekerheid, zou kunnen worden herkend; daar de uitkomst der voorzeggingen ophelderen zou, alles wat er, ten tijde toen zij geschiedden, door den aart zelve van alles wat nog te wagten staat, in dezelven duister mogt gebleeven zijn."

„ 4°. (en wel bijzonder bij Jesaia,) De groote strijd, tusschen den waaren God en de Afgoden, en de eindelijke overwinning, door denzelven, op die hersschenschimmige en levenlooze weezens, te behaalen; waarna zijne kennis de geheele aarde zou bedekken, zoo als de wateren den bodem der zee overdekken; benevens het voor 't menschdom ook daaruit voortspruitend geluk. — Dat er bovendien ook nog veele Prophetien onder de overigen staan vermengd, de nabuurige Volken en derzelver lotgevallen raakende, zal men, reeds van den beginne af aan, zien."

„ Onder alle deeze hoofd-onderwerpen en bijkomende omstandigheden ondertusschen, zijn er sommigen geheel uitdruklijk en duidelijk vermeld en aangekondigd; sommigen min uitvoerig afgemaald; anderen slegs als van verré aangeduid, bij afschaduwingen, toespeelingen, enkel toeschemerende trekken, die toen nog op uitleg wagteden. En dit alles onder de schielijkste en dikwils onverwagtste wisselingen en overgangen van onderlinge, vermenging, verbinding, tegenstelling, persoons-verbeelding en persoons verandering, of samenvoeging, en alle de stoutste wendingen der Oosterfche welsprekendheid, bij haare, wel kragtige, maar korte, en dan eens snel voordgaande, dan eens afgebrooke en raadselagtige, voordragten."

„ Wil men derhalven regt doordringen, in den zin en de bedoeling deezer schriften, dan

mogt

moet men ook geheel en al aanneemen, dien zelfden geest, in den welken zij geschreeven zijn; ten einde ze te kunnen leezen, opvatten en verklaaren, naar hunnen eigenen aart en gang; even zoo ziende, denkende en voelende, als derzelver schrijvers, bij hunne geest-verrukkingen, hebben gezien, gevoeld en gedagt. — Wie tog kan eenen Dichter goed verstaan, en 't geen hij voordraagt, in deszelfs volle schoonheid, vatten, zo hij niet aangestooken is, met eene vonk van dat zelfde vuur, dat in des Dichters boezem gloeit? — En zouden wij, zonder iets van zijne geest-verrukking aan te neemen, eenen Propheet kunnen vatten en verstaan, door wien zoo dikwils de Geest des Allerhoogsten zelve spreekt; en hem dingen uiten doet, van de welken hij de volle meening en kragt niet vatten kon; om dat daar toe de voorlichting der vervulling, die ons nu bestraalt, nodig was?"

BIJBELSCHE GESCHIEDENISSEN voor Kinderen, in Verhalen. Gevolgd naar het Hoogduitsch van LÖHR. (*Het Oude Testament.*) *Te* Groningen, *bij* J. Römelingh, 1819. 116 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f.* — 6 —

Men kan de menschen met den Bijbel niet te veel bekend maken, en moet dus, met het onderwijs daar over, al vroeg bij de Kinderen aanvangen. Het is toch niet alleen het beste boek, maar moet ook een schat voor het menschdom genaamd worden, welke niet hoog genoeg gewaardeerd kan worden. Dezelve bevat voor een groot gedeelte Geschiedenissen; welke voor allen hoogst belangrijk zijn. Men moet dezelve kennen, om van dit onwaardeerbaar

baar boek, en van alle de schatten der wijsheid en gelukzaligheid, welke daar in overvloedig vervat zijn, regt gebruik te kunnen maken.

Daarom is het ook zoo noodzakelijk, bij de lieve Jeugd, hier mede voor al aan te vangen, en dit zoo eenvoudig en verstaanbaar te doen, dat zij ze gemakkelijk leert kennen, en met één het schoone en nuttige daar van opmerken, ter verlichting dus en verbetering tevens.

Er bestaat reeds een aantal, op verschillende wijze ingerigte, Vraag- en Leesboekjes, welke men tot dit einde met vrucht gebruiken kan. Het ontbreekt ook niet aan zulke Werkjes voor Kinderen, welke op eigenen Hollandschen grond zijn voortgebragt, en die zeer goed met die van Buitenlanders monsteren kunnen, en dus bij ons de voorkeur verdienen. Wij willen daarom evenwel niet onbillijk zijn, en verklaren, daar wij dit uit volle overtuiging doen kunnen, dat het hier aangekondigde, van eenen Duitscher, een zeer uitmuntend boekje is, 't welk de moeite, door eenen onzer Landgenooten, (die zich echter niet genoemd heeft,) daaraan besteed, wel verdiende. Dit allerliefst en nuttigst Leerboekje is verdeeld in 59 leeslesjes, met gepaste opschriften, en korte aanmerkingen hier en daar er onder. Kortheid, duidelijkheid, behoedzaamheid, waarheid en ernst kenmerken dezelve. De nuttige aanmerkingen voor verstand en hart hier tusschen gevlochten, zijn niet te menigvuldig, nimmer gezocht, noch te hoog, noch ook te kinderlijk, op dat wij ons zoo eens uitdrukken. Wij keuren het ook zeer goed, dat LÖHR na in het eenenvijftigste Hoofdstukje, de Geschiedenis der Israëliten tot de Babijlonische Ballingschap gebragt te hebben, eenige Verhalen uit de geschiedenis der beide Koninkrijken Juda en Israël volgen laat,

daar

daarna, in het zevenenvijftigste, de terugkeering naar *Palestina*, en de verdere lotgevallen der Joden beschrijft, en tot slot een bijvoegsel geeft, over eenige H. Schriften van het O. Testament, als het boek *Job*, en die der *Profeten*, en eindelijk over de *Apokrijfe*. De geheele uitvoering is doorgaans lofwaardig, en de prijs gelukkig niet te hoog gesteld. Wij wenschen hartelijk, dat dit voortreffelijk boekje veel door en voor Kinderen zal gebruikt worden, en vertrouwen, dat een herdruk wel spoedig noodzakelijk worden zal. De Nederlandsche Vertaler, zal dan ook, naar zijne begeerte, eenige misslagen in taal en stijl gemakkelijk kunnen wegnemen, en in de gelegenheid zijn om eene en andere aanmerking, welke ons onder de aangename lezing zijn voorgekomen, indien hij ze van dat belang oordeelt, te gebruiken. In de vijftiende Afdeeling, hapert iets. Namelijk, over het eerstgeboorte-regt, en over 't geen Moeder REBEKKA wist, moest hier *noodzakelijk* iets uit de Geschiedenis zijn opgegeven, waar door dan ook het een en andere op eene betere wijze hier natuurlijk zal worden voorgesteld.

De aanmerking op bladz. 45: FARAO *maakte zich het leven gemakkelijk, zoo als vele rijke en aanzienlijke lieden gaarne doen*, behoort veranderd en zoo gesteld te worden, dat de Kinderen, overeenkomstig de waarheid, gevoelen, hoe *verstandig* Koning FARAO in deze handelde.

In stede van het *enz.* verlangen wij, dat op bladz. 61. alle de tien plagen (Men kan hier bij voorbeeld, van VAN DER PALMS *Bijbel* der Jeugd gebruik maken,) worden genoemd. De Kinderen behooren ze toch alle te kennen.

Het over de *regten* bladz. 73. aangemerkte, verdient nog wel eenigzins verbeterd te worden, naauwkeurigheidshalve.

Dat

Dat de meesten der Israëliten uit hunne Babijlonische vreemdelingschap, weder naar hun Vaderland verlangden te rug te keeren, gelijk men hier bladz. 99. leest, moge men meenen te zullen hebben kunnen verwachten, maar bevestigd heeft het toch de uitkomst alzoo niet.

Wij meenen, dat de Israëliten, eerst, *Juden* of Joden genoemd zijn beginnen te worden, om dat de meesten, die wederkeerden, uit dien stam waren, en zich ook in *Juda's* Hoofdstad 't eerst nederzetten, en dan zal het gestelde op bl. 109. wel eene kleine verandering noodig hebben.

Diende ook op bladz. 113. niet, even uit de Geschiedenis te blijken, dat de *Romeinen* zich, op verzoek der Joden zelve, in 't eerst in hunnen twist mengden, en er naderhand, volgens hunne gewoonte, misbruik van maakten?

Deze weinige aanmerkingen, mogen Vertaler en Uitgever te meer overtuigen, van het belang dat wij in dit boekje stellen, aan 't welk wij eene gelukkige uitwerking toebidden.

Zoo dra als het volgend Deeltje, de Geschiedenis des N. Testament behelzende, uitkomt hopen wij er ook in dit ons Maandwerk van te gewagen.

BIJBELSCHE GESCHIEDENISSEN voor Kinderen, in Verhalen. Gevolgd naar het Hoogduitsch van LÖHR. (*Het Nieuwe Testament.*) *Te* Groningen, *bij* J. Römelingh, 1819. *VIII en* 85 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* — 5 —

Toen de beoordeeling van het naastvoorgaande reeds ter perse was, ontvingen wij dit vervolg, waar van wij daarom ook ten eersten melding willen maken. Het verdient, even zeer als

als het voorgaande, te worden aangeprezen, en getuigt, niet alleen van de naauwkeurigheid, maar ook van de overtuiging des Heeren LÖHR, door hem zelven hier dus uitgedrukt:

„Ik weet wel, dat bijbel- en kerkelijke geschiedenis, kennis van leerstelsels, in dezen tijd, bij de woelingen van eenige dommen en dwazen onder anders denkenden, niet te verwerpen is: maar nimmer kan deze kennis, hoe hoog te schatten, toch voor godsdienst gehouden worden. Wat baat het, bij de zedelijke reis door het leven, of wij weten b. v. dat Noach drie of zes zonen had? immers niet meer en niet minder dan of wij weten, dat Alexander een Macedoniër was? Zoo er bij den mensch niet vooraf en voor alle dingen, een levendig en waarachtig geloof aan God woont, eene innige overtuiging van een volgend leven, en van het eeuwige verband tusschen dat leven en het tegenwoordige, *dan* zijn voor hem de overige waarheden van den godsdienst van geen nut, en bijbelkennis, kerkelijke geschiedenis en leerstelsels zijn ijdelheid voor den zoodanigen."

Op bladz. 15. verwonderde ons het opschrift, JEZUS wordt gedoopt, en in de woestijn verzocht, dat is: *heeft met booze gedachten te strijden.* Dit laatste is toch voor 't minst niet zeker, en aan veel en gegronde tegenspraak, onderworpen.

Op bladz. 19. worden de *Sijnagogen*, *Leerscholen* genaamd, maar beter is dit op bladz. 37 en 39. door *Kerken*, en Godsdienstige *Vergaderplaatsen*, verklaard.

Ook dit Stukje worde veel gebruikt, en stichte veel goeds, waar toe wij het, onder Gods zegen, zeer geschikt vinden.

Het

Het Boekje RUTH. Tot verdere huisselijke stichting bearbeid door J. V. PAUR, *Werkelijke Consistoriaal-Raad, Vice-Deken en Prediker te* Goifern. *Uit het Hoogduitsch vertaald door* C. VAN EPEN, *Leeraar der Hervormden te* Veendam. *Te* Groningen, *bij* J. Römelingh, 1819. 64 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* — 6.—

't Geen, na zoo vele anderen, een CARL VAN DALBERG, bij voorbeeld, in zijne *Grundsätze der Aesthetick*, S. 110. reeds had opgemerkt, dat werkelijk het kleine Bijbelboek RUTH, als een Aesthetisch schoon boek, niet alleen zeer leerzaam, maar ook bevallig is, heeft Dr. TH. ANTON DERESER, Hoogleeraar te *Heidelberg*, in een werkje door eenen onzer geachte Landgenooten, reeds in 1808. in het Nederduitsch overgezet en vermeerderd (1), breedvoeriger aangewezen, en den Eerw. PAUR (van wiens TOBIAS, als een *Stichtelijk Huisboek voor den Gemeenen Man*, wij onlangs loffelijk melding maakten) bewogen, om, met het werkje van DERESER voor zich, hetzelve tot verdere huisselijke stichting, vooral voor den Landman te bearbeiden.

„ Wij

(1) *Het Boek Ruth, een tafereel van huisselijke deugden; uit het Hebreeuwsch overgezet, verklaard en voor Leeraars ten Platten lande bewerkt, door Dr.* TH. A. DERESER, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Heidelberg*, *uit het Hoogduitsch vertaald, en met een Kort Voorberigt, eenige aanmerkingen, en eene vrije vertaling van het gemelde Bijbelboek vermeerderd*, door J. W. C. TENCKINCK. Te *Amsterdam*, bij W. BRAVE.

„Wij zullen, zegt hij, zoo te werk gaan, dat, naar de in den Bijbel afgedeelde Hoofdstukken, en ten deele ook met de woorden van den tekst, de geschiedenis zelve ligt en bevattelijk verteld, en daarmede dan terstond ook de vereischte en nuttige lessen verbonden worden, waarbij toch evenwel altijd zal worden in het oog gehouden, dat, door deze wijze van behandelen, niet een verschillend allerlei ontsta, maar de ééne, te zamenhangende geschiedenis, den lezer gedurig voor den geest blijve; gelijk dan het geheel, zoo wel door inhoud, als voorstellingen (gelijk ook door eenige aangename invlechtingen), de opmerkzaamheid en het gemoed des lezers naar zich trekken zal; terwijl wij, met eene algemeene aanwijzing van *de waardij des Landlevens* — ten einde hetzelve regtmatiger te beoordeelen — en zich meer ten nutte te maken — eindigen zullen."

De Eerw. VAN EPEN, heeft deze bewerking zoo wel bevonden, dat hij te rade wierd, om dezelve in onze taal ook over te brengen. Het boekje, dat ons hier dus zeer goed vertaald geleverd wordt, beantwoordt aan het oogmerk, laat zich aangenaam lezen, is leerzaam en verdient alle aanprijzing. Lofwaardig is ook de bepaling van den geringen prijs, door den Uitgever; maar jammer, dat de druk niet duidelijker, en dus voor de oogen gemakkelijker, is uitgevallen.

EERE-ZUIL, ter Gedachtenis van de voor twee hondert jaren te Dordrecht *gehoudene Nationale Sijnode, opgeregt door* N. SCHOTSMAN, *Predikant te* Leijden.

Non ego sum Veterum, non assecla credo Novorum:
Seu vetus est verum, diligo, sive novum.
ANONYMUS.

Te Leijden, *bij* J. van Thoir, 1819. *VIII en* 96 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 15 —

Wij laten zoo gaarne ieder zijne manier van beschouwen, als wij die vrijheid voor ons zelve verlangen, en behouden willen. Om dat wij het dus volstrekt niet geschikt oordeelden, de gedachtenis van eene te *Dordrecht*, voor ruim twee Eeuwen, gehoudene Kerkelijke Vergadering, openlijk en Godsdienstig te vieren, willen wij echter niet vorderen, dat anderen daar in juist volkomen met ons gelijk zullen moeten denken. Wij hoorden ondertusschen vreemd op, toen men ons berigtte, dat één Leidsch Predikant, opzettelijk eene Leerrede ter verdediging van die Kerkvergadering gehouden had, en nog grooter werd onze verwondering, toen wij deze Eere-Zuil aangekondigd zagen, als algemeen door den druk verkrijgbaar gemaakt. Er is zoo veel over dat Sijnode voor- en tegen geschreven, dat men er eene kleine boekerij mede zouden kunnen vullen, maar de beoordeelingen daar van zijn ook zoo verschillende en dikwerf scherp en stout geweest, dat wij ons verheugen mogen, te bemerken, dat men daar van hoe langer zoo grooter afkeer heeft begin-

nen

nen te gevoelen en te betoonen. Eere aan het verstand en hart van alle die Edelen, die hunne verstandige pogingen hebben aangewend, en voortgaan ijverig en zediglijk in 't werk te stellen, om de Christenen te doen gevoelen, dat de groote vraag in het Christendom niet is: wat faalbare menschen geleerd en gedaan hebben; maar welke verpligting ons het Goddelijk Evangelie oplegt? en dat het, in den grooten dag van algemeene verantwoording, niet zal worden onderzocht, welke menschelijke bepalingen wij gevolgd zijn, maar ieder onzer, die onder het Evangelie geleefd hebben, dan ontvangen zal, naar hij gedacht, gedaan en geloofd heeft, of het goede, of het kwade.

Men ijvere dan niet, als men God en den Heere JEZUS CHRISTUS behagen wil, zoo zeer om *Eerezuilen* voor menschelijke bepalingen, welke, hoe goed ze dan ook zijn mogen, toch altoos het stempel van onvolkomenheid dragen, te stichten, maar om de menschen te doen vasthouden, aan de zuivere leere der waarheid, welke de Bijbel ons aanwijst! Men hale geene dingen of zaken op, welke te veel en te lang reeds de harten verkoeld en verdeeld hebben, maar waarschuwe tegen de dwalingen en boosheden, welke in zijnen tijd plaats hebben, en zoeke de belijders van het Evangelie, in de beoefening des *geloofs* en der *bekeering*, meer en meer overvloedig te maken!

Wij willen het goede oogmerk van den Eerw. SCHOTSMAN niet betwijfelen, noch ook het goede voorbijzien, dat wij in dit boekje gevonden hebben; maar moeten, om meer dan éêne reden, bekennen, dat zijn Eerw. beter gedaan had, met deze moeite te sparen; zulke behandelingen als de eerste Leerrede, althans passen op den Leerstoel niet. En wat moet de

uitgave bewerken? Men houde eindelijk eens op, met het veroordeelen en *verguizen*, niet alleen van de werkzaamheden en perfonen, maar ook van de bedoelingen, dier mannen, welke het Dordfche Sijnode in 1618 en 1619 uitgemaakt, of ook bijeengeroepen hebben, en van de gevolgen daar uit voortgefproten, welke laatfte zoo jammerlijk als liefdeloos niet zelden zijn voorgefteld; maar aan den anderen kant ook, met het hemelhoog en bovenmatig verheffen, van eene menfchelijke verrigting, welke, hoe gunftig dan ook befchouwd, voor den bedaarden overweger in onzen tijd, althans alle aanleiding geeft, om op te merken, hoe verre de Dordfche Kerkelijke verrigtingen en bepalingen van de volmaaktheid nog verwijderd waren. Algemeen worde de vreugde onder de Protestantfche Christenen, dat men de menfchelijke bepalingen geene hoogere waarde toekent, dan ze verdienen, en hoe langer zoo meer toont in te zien en te gelooven, niet deze moeten ons leeren, maar de Goddelijke openbaring moet ons rigtfnoer zijn!

Eenigen tijd, na dat wij dit gefchreven, en ter perfe gezonden hadden, kwam ons ter hand, de *Tweede Druk*, van dit Boekje, vermeerderd met eene Voorrede des Uitgevers van denzelven, en met voorloopige aanmerkingen, te zamen 22 bladzijden beflaande; waar van de beide Schrijvers, des Eerw. SCHOTSMAN's handelwijze roemen, en hunne groote ergernis te kennen geven, over de afkeurende beoordeelingen, toen reeds deswegens, ook openlijk, bekend geworden.

Wij erkennen, dat door den laatften (ongenoemden) wel eene en andere waarheid, welke, offchoon hard voor eenigen om te hooren, evenwel onloochenbaar zeker is, vermeld is; maar

maar wel verre dat wij hier door van gevoelen eenigzins veranderd zouden zijn, moeten wij integendeel openlijk verklaren, dat de wijze en toon zoo onbescheiden, en de geest zoo weinig strokende, met dien van het Evangelie, ons zijn voorgekomen, dat wij die moeten afkeuren, en dat de lezing daarvan ons te meer nog overtuigd heeft, dat Vader SCHOTSMAN beter gedaan had, met deze Leerredenen niet te leveren. Wij misprijzen het niet, dat iemand die zich zoo wel kan uitdrukken, als de Schrijver der *Voorrede*, van den Eersten Druk, eene bescheiden en met kennis van zaken, zijn gunstig gevoelen, over het Dordrechtsche Sijnode voorstelt en verdedigt, maar dit komt voorzeker in geene Leerrede te pas, en kan ook in zoo weinige *bladen*, onmogelijk voegzaam geschieden.

[illegible]m!

***BEDENKINGEN** voor en tegen de in gebruik zijnde Kerkplegtigheden, bij de Hervormden. Eene Zamenspraak. Te* Gorinchem, *bij* J. van der Wal, 1819. 16 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* — 2 —

Dit blad, eene Zamenspraak behelzende, tusschen LIGTHART en zijnen vriend EENVOUD, is met een goed oogmerk geschreven, en de Schrijver zal in zijnen oord ook redenen gevonden hebben, tot deszelfs uitgave. Wij hebben echter de wederlegging der gevoelens, welke door EENVOUD worden voorgestaan, niet overal even grondig bevonden, en kunnen ons ook niet, in alles, met den welmeenenden Schrijver vereenigen. Zijn gevoelen, bij voorbeeld, en verlan-

gen, om bij de viering van 's Heilands dood, *een beeld van den Gekruisten* JEZUS, op de Avondmaals-Tafel te plaatsen, vinden wij geheel niet aannemelijk; en wij vertrouwen ook, dat geene Kerkelijke Vergadering onder de Protestanten, zulk een gebruik zoude verlangen in te voeren. Geeft men éèns toe, om het gebruik van een beeld, onder den openbaren Godsdienst, bij de Christenen nuttig te noemen, wat zal men dan den Roomschgezinden antwoorden, als hij de beelden in de Kerken, in 't algemeen wil gebruikt en verdedigd hebben? Men ijvere wel, maar toch altoos met verstand!

GEZANGEN *bij het einde des Jaars, ten gebru*[illegible]*oor de Hervormde Gemeente te* Veendam[illegible] *voor andere, die er zich van bedienen willen; door* C. VAN EPEN, *Leeraar der Hervormden te* Veendam. *Met Kerkelijke Goedkeuring. Te* Groningen, *bij* J. Römelingh. 16 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* — 2 —

GEZANGEN *bij den Aanvang des Jaars, ten gebruike voor de Hervormde Gemeente te* Veendam, *en voor andere, die er zich van bedienen willen; door* C. VAN EPEN, *Leeraar der Hervormden te* Veendam. *Met Kerkelijke Goedkeuring. Te* Groningen, *bij* J. Römelingh. 16 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* — 2 —

Het voegzame der verordening, om zoo wel tot sluiting van het oude, als tot opening van een nieuw Jaar, eene Godsdienstige zamenkomst in het openbaar te houden, zal wel door niemand, welke eenigzins weet na te denken, in twij-

twijfel getrokken worden. Wie toch zou het ongeschikt kunnen keuren, des avonds in een plegtig dankuur, den Heer door Gebed en Gezang openlijk te loven, voor al de weldaden in het afgeloopen Jaar genoten, en hem vergiffenis te smeken voor alle die verkeerdheden, waar door wij ons tegen hem bezondigd hebben? — Hoeveel kan ons in eenen nieuwen Jaarkring overkomen, hoe noodig hebben wij allen in denzelven den zegen des Allerhoogsten, en hoe eigenaardig is het dus, gelijk in het huisselijke en burgerlijke, zoo ook in het zedelijke en Godsdienstige, ernstig onze zaken na te denken en alle onzen belangen den Almagtigen aan te bevelen.

Gelijk elke goede bijdrage ter bevordering van de genoemde Godsdienstige bijeenkomsten, zoo verdient ook deze poging daartoe, van den Eerw. VAN EPEN, geroemd en aangeprezen te worden. Deze stukjes bevatten het eerste VIII en het tweede X stuks, korte Gezangen, welke voor de bedoelde plegtigheden voegen. Het goede oogmerk straalt in alle duidelijk door, ze zijn eenvoudig en offchoon dan geenzins op eene hooge vlugt en kunstmatige verhevenheid aanspraak kunnende maken, alhoewel men ook, hier en daar vooral, zelfs ook op het rijm, gegronde aanmerkingen bij een verfijnd dichterlijk gevoel zou kunnen geven, evenwel van een gemoedelijken Christelijken aard, geschikt om den mensch tot dankbaarheid, ootmoed, onderwerping en edele voornemens op te leiden.

De zangwijzen zijn voor twee Stuivers, op twee, drie en vier Stemmen, bij den Uitgever te bekomen.

De TWEELING-ZUSTERS; of, de voordeelen van den Godsdienst. Uit het Engelsch van Mifs SANDHAM, *naar de achtste oorspronkelijke Uitgave. Met Platen. Te* Amsterdam, *bij* W. van Vliet, 1817. 295 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs f* 2 : 4 : —

Eene zeer fraai geschetste geschiedenis, is de inkleeding van dit belangrijk boekje, en de eigenlijke bedoeling allervoortreffelijkst te noemen. Het geheel doet de oorspronkelijke Schrijfster, en ook den goeden smaak van de met lof bekende Hollandsche Vertaalster groote eere aan. Het beantwoordt volkomen aan den titel, stelt de voordeelen van den besten Godsdienst regt aanschouwelijk voor, en is bij uitnemendheid geschikt, niet alleen om den leeslust op te wekken, maar ook tevens om overreding te baren, en van de noodzakelijkheid zoo wel, als van het heilzame en troostrijke van den Godsdienst, te overtuigen. 't Is waar, men zal welligt reden vinden, om onder andere aan te merken, dat de schets hier en daar wat overdreven schijnt, en wij kunnen dit niet geheel tegenspreken; maar is het niet juist dat, 't welk men doorgaans in de Romans bemint, en waarom men ze met zulk eene schier onverzaadbare begeerte als verslindt? Misschien zal een ander zeggen: hoe nuttig ik ook dit werkje voor een weinig gevorderde kinderen, vooral dergenen die in de groote wereld verkeeren moeten, vinde, het is evenwel hier en daar, vooral voor Meisjes, wat al te aandoenlijk! Wij stemmen toe, dat de tooneelen, bij voorbeeld, bij de krankheid en het sterven, vooral van ANNA, eene

der

der *Tweeling-Zusters*, zoodanig geschetst zijn, dat niet ligt iemand dezelve zonder betraande oogen lezen zal.

Maar is het dan zoo lofwaardig en goed, dat men de lieve Jeugd onaandoenlijk zoekt te maken, zelf bij de treffendste gevallen? Het moge groot schijnen, en beschaafd genoemd worden, het sterven van de naaste betrekkingen zelfs, op eene wijze te vernemen, en bij te wonen ook; welke den schijn geeft van buitengemeene standvastigheid; maar, wanneer men de zaak toch, uit een meer menschelijk en Christelijk oogpunt beschouwt, dan zal men deze wijze van denken ten hoogsten moeten afkeuren. Onze Godsdienstigheid moet voorzeker rusten op en gevoed worden, door eene *verstandelijke* overtuiging: maar wat is toch *Godsdienst zonder* hartelijkheid, zonder *gevoel*? *De lieve* ELEONORE, en hare eerbiedwekkende Tante, leveren zulke voortreffelijke voorbeelden op voor jongen en ouden, en de beginsels, welke hier aangekweekt worden, zijn zoo edel, en ook de voorkomende voorbeelden van hen, die geen hooger geluk kennen dan de wereld, en 't geen zij geven kan, zoo levendig geschetst, met de rampzalige gevolgen daarvan, dat wij dit boekje vele jonge lezers en lezeresfen in de fatzoenlijke wereld, (op dat wij eens zoo spreken) toewenschen, en Mejufvrouw MORNS, voor hare hier aan in snipperuren bestede moeite, wel zeer bedanken. Zie hier eene kleine proeve ter verdere aanprijzing:

„ Zijn huis in de stad, met al zijne meubelen, werden schikkingen over gemaakt, en omtrent eene maand, nadat ELEONORA met zoo veel angst tot haren vader gespoed was, daar zij hem stervende vreesde te vinden, had zij het genoegen, met hem terug te keeren, naar

die plaats, welke zij boven alles verkoos, en wel met eene bedaarde en kalme geestgesteldheid haars vaders, welke wel nog niet geheel hersteld, echter meer het voorkomen eener aanvankelijke gezondheid vertoonde, dan zij, toen zij hem het eerst gezien had, zou hebben durven wagen, te hopen."

„Zulk eene verandering, als hij nu onderging, had den Heer STANLEY nog nimmer gekend, want als hij te voren de stad verliet, was het alleen geweest, om hetzelfde gezelschap weder te ontmoeten, en het eigenste leven te leiden, in de eene of andere badplaats. Maar nu was hij wezenlijk op het land, en in het midden van den winter, zonder eenig ander gezelschap, dan dat eener oude vrouw, en een jong meisje, beiden gehecht aan dat eigen plan van geluk, waarvan ik den lezer eene schets heb pogen te geven, en dat wel met de vaste overtuiging, dat er geen ander was, in staat, om hetzelve te kunnen verschaffen, dan juist dit, en echter wenschte hij zich nergens anders; hier had hij tijd om te overdenken, en was verbaasd over de herinnering aan zijn vorig leven, dat zoo afhankelijk van andere menschen was geweest, om zich te kunnen vermaken en bezig te houden. Dikwijls had hij toevlugt moeten nemen tot de herinnering, als een middel, om de uren door te brengen, welke hem drukkend kwelden; maar te *Milwood* vond hij nooit een ledig uur, en hier had hij niets van zijne vorige leefwijze, geene herberg, geen koffijhuis om in te gaan, en gezelschap te vinden, zoo als hij zelf was, allen bij elkander gekomen, om den tijd te dooden; hier hoorde hij met wezenlijk genoegen ELEONORA, en dikwijls ook den Heer HERBERT, welke zijn eigene bezigheid verliet, om met hem te komen

men spreken, en voelde de waarheid, van hetgeen wat hij hem zeide."

„Elken morgen, na het ontbijt, toen hij nog te zwak was om veel buiten te zijn, las ELEONORA eerst voor hem, en speelde of zong alsdan; welhaast keerde zijn oude smaak, voor muzijk, weder, en hij werd op nieuw een liefhebber daarvan; de boeken, welke hij las, waren insgelijks geschikt, om de eigen gewigtige zaken voor te stellen, welke de Heer HERBERT in zijne gesprekken aanprees, en in zijn gedrag beoefende, en maakte een' diepen indruk op zijn hart."

„Hier zag ook de Heer STANLEY, met welk een' naauwgezetten ernst men den zondag waarnam, een dag, welke, indien dezelve op eene geschikte wijs wordt doorgebragt, geluk en zegen over al de andere verspreidt; en door het voorbeeld van allen, die rondom hem waren, werd hij aangespoord, om ter kerk te gaan, en welhaast vond hij, even als zij, een grooten troost in deze godsdienst-oefening; hij had, zijn geheel leven door, naar geluk gezocht, en nu, daar hij bijna tot wanhoop gedreven was, en met hoop naauwelijks wenschen durfde, het op het land te zullen vinden, vond hij het onverwachts, in een gerust en vreedzaam leven, aan den Godsdienst en het weldoen van anderen toegewijd. Ver van de wereld levende, werd hij met eene hoogere bron van vermaak bekend, en ongevoelig gebragt, om de inspraak der rede op te volgen, aan welke de te onregt genoemde genoegens, welke hij tot hiertoe had nagejaagd, hem geenen tijd gegeven hadden te denken."

Mij-

Mijne LOTGEVALLEN *in mijne Gevangenschap bij de Japanners, gedurende de jaren 1812 en* 1813. *benevens eenige aanmerkingen over het Japansche Keizerrijk en het Japansche Volk, en eenige bijdragen van den Kapitein* Rikord. *Door* W. GOLOWNIN, *Kapitein der Russisch-Keizerlijke marine. Uit het Russisch volgens de Hoogduitsche vertaling. Door* STEENBERGEN VAN GOOR. *Te* Dordrecht, *bij* A. Blussé *en* Zoon, 1818. *In gr. 8vo. Deel I.* 316 *Bladzz. Deel II.* 372 *Bladzz. De prijs der beide Deelen is f* 6 : 10—

Daar, zegt GOLOWNIN, de Hollanders, die onder alle de Europesche Natien alléén in *Japan* toegelaten worden, (voorzeker wel niet, om dat zij bedriegers, maar eerlijk, getrouw en voortreffelijke kooplieden zijn) zoo geheim zijn, dat zij hunne dikwerf belangrijke berigten weigeren openbaar te maken, (waar toe zij dan wel reden zullen hebben, en waarom men hen welligt te eerder toelaat en te beter vertrouwt) en men van hen dus, van wie men ze verwachten moest, geene berigten van dit Rijk ontvangen heeft, zoo kunnen ervaringen, ontmoetingen en aanteekeningen bij en over dit oude volk, ieder helderdenkend en weetgierig mensch niet dan zeer welkom zijn.

„ Dit bewoog mij, mijne ontmoetingen en lotgevallen in mijne gevangenschap bij de *Japanners*, die anderzins de aandacht van het publiek niet tot zich zouden getrokken hebben, bekend te maken. Wie dezelve leest, zal zien, hoe eng beperkt de middelen waren, om al dat geen waar te nemen en op te merken, wat tot de beschrijving van een uitgestrekt en weinig bekend rijk

rijk gevorderd wordt, en daarom zal men mij de kortheid mijner aanmerkingen wel ten goede willen houden, daar toch zulk een onderwerp, uitvoerig behandeld, stof tot vele boekdeelen zou kunnen leveren."

,, Voedde ik, even als eenige reisbeschrijvers, de begeerte, mijn boek tot mijn voordeel te doen uitdijgen, dan zou ik zeker, onder den gewonen titel van *inleiding* of *voorrede*, een dik deel met uittrekfels uit andere boeken, die over *Japan* geschreven en allen beschaafden lezers bekend zijn, hebben kunnen vullen; doch ik wil slechts verhalen, wat ik zelf zag en ondervond."

Nu dat willen wij dan ook gaarne, al is het van iemand die ons Hollanderen met geene geringe onregtvaardigheid en kwaadaardigheid behandeld heeft, lezen, bedenkende dat de Russische Zee-kapitein dit geschreven heeft in de jaren 1812 en 1813. Na, van de aanleiding en uitrusting tot en het doel van de hier opgedragene onderzoekingsreize, naar de zuidelijke kurilische en schantarische eilanden, waar van eenige door de *Japanners* bezet zijn, om die, als mede de Tartaarsche kust van 58° 38' noorder breedte tot *Ochotzk*, naauwkeurig op te nemen, gemeld te hebben; wordt ons berigt, dat hij den 5den Mei van *Kamtschatka* in zee stak, den 14den de Straat *Nadeschda*, van waar, naar zijn plan, zijne onderzoekingen beginnen moesten, bereikte, en het een en andere te regt medegedeeld, over de Staatkundige betrekking (of eigenlijk *niet betrekking*) tusschen *Rusland* en *Japan*, waarbij men vooral hechten moet op het bekend geval, dat de Luitenant CHWOSTOW in 1803. met het Compagnieschip, dat onder zijn bevel stond, van *Ochotzk* in Zee gestoken, de zich op de Kurilische Eilanden bevin-

vindende *Japansche* Dorpen ellendiglijk geplunderd, en daar door de Japanners zeer tegen de *Russen* ingenomen had. Den 17den bevonden zij zich des namiddags zeer digt bij de Noordelijke uiterste punt van het eiland *Iturup*, waar zij, met een sloep op verkenning uitgegaan, tot hunne verbazing de *Japanners* aantroffen en groot alarm veroorzaakten, uit hoofde der slechte handelwijze van den genoemden CHWOSTOW. Alles liep ondertusschen nog wel af, en zij vertrokken weder van daar, met zich nemende eenen van de weinige kuruliers, die daar in eenen beklagelijken toestand zich bevonden, met name ALEXEI MAXIMOWITSCH, ten einde door hem bij *Urup* zich eene goede ankerplaats te doen wijzen, en hun te *Urbitsch* als tolk te dienen, wanneer zij daar komen mogten. Tegen den avond van den 4den Julij, bereikten zij de oostzijde der haven van *Kunaschir*, en gingen daar voor anker, maar onder zeer ongunstige voorteekens. Na een en ander gebeurde, voer GOLOWNIN, benevens de heeren MOOR en CHLEBNIKOW, vier matrozen en ALEXEI, 's morgens den 11den Julij, onvoorzigtig in eene boot naar wal, ongewapend en in een goed vertrouwen op de vriendschappelijke betrekkingen met de *Japanners*. Zij stapten uit de boot, haalden dezelve half op het land, lieten daarbij éénen matroos achter, werden zeer vriendelijk in de stad geleid, ontvangen en onthaald, maar vervolgens verraderlijk bejegend en gevangen genomen, met de handen op de rug zwaar geboeid, en zoo een groot eind wegs voortgedreven. Nu moesten zij de grootste ellenden ondergaan, welke tusschen beide echter aanmerkelijk verzacht werden, door vriendelijke bejegeningen. Te *Chakodade* eenigen tijd afzonderlijk gevangen gezeten hebbende, ontving GOLOWNIN tot zijne groote verbazing zijnen koffer, die in de ka-

kajuit van de DIANA (het Keizerlijke schip, waar mede zij uitgevaren waren) geslaan had, en de Heeren de MOOR en CHLEBNIKOW hunne valiezen; benevens nog eenige pakken; welke verbazing in blijdschap overging, toen zij begrepen, dat de Heer RIKORD, de opvolger van GOLOWNIN in het bevel over het schip, eer zij met de Oorlogsloep *Kunaschir* verlieten, ze aan land gebragt, en achter gelaten had, waar van zij vervolgens dan ook, schoon in 't eerst niet, gebruik mogten maken. Na alhier 50 dagen ingekerkerd en onderscheidene hier medegedeelde beleedigingen, vernederingen en bejegeningen, — waar van eenige ook deels van eenen bemoedigenden, deels zelfs vervrolijkenden aard waren, — ondergaan en ondervonden te hebben, werden zij als gevangenen, onder eskorte, *verder voortgeleid*, en den 30sten September te *Matsmai*, in twee hokken opgesloten; waar door hunne bekommernis, van levenslang van hun Vaderland verwijderd, gevangen te moeten blijven, een nieuw voedsel ontving. Al spoedig werden zij ook hier voor den *Bunjo* (Gouverneur) gebragt, en minzaam bejegend, maar ook met een groot aantal vragen en verzoeken lastig gevallen, welke hun dikwerf zeer onaangenaam waren. Dikwerf viel hun ook het beantwoorden moeijelijk, door de onbekwaamheid der Tolken, maar nog meer door het ijdele van die vragen. Ondertusschen zocht men hun lot, door verscheidene en eenige zeer wezenlijke diensten dragelijker te maken, en de *Bunjo* vermaande hen minzaam, om toch niet wanhopig te worden, maar tot God te bidden, op zijne belangstelling te vertrouwen, en bedaard de beslissing des Japanschen Keizers te verbelden. Zij waren daar dan ook geheel niet ongevoelig voor, maar het gevoel van hunne omstandigheden,

den, en de vrees voor de toekomst, vergroot door veelvuldige teleurstellingen, lieten hun niet toe, er het ware genot van te hebben. Gedurig werd aan eene ontvlugting gedacht, maar tevens het onmogelijke daarvan, althans zonder groot gevaar, ingezien, vooral, daar ze hier in niet overeen konden stemmen. Zij kwamen ondertusschen in eene betere woning, ontvingen smakelijke spijsen, en men verbeterde hunnen toestand aanmerkelijk; met het duidelijk doel, zoo als zij zich voorstelden, om hen hun Vaderland te doen vergeten, met de Japanners te verzoenen, en alzoo met den tijd groote voordeelen van hem te trekken; want zij bezigden hen toen reeds als Schrijvers, Teekenaars en Onderwijzers en zochten van hen vele zaken, die hun van groot belang schenen, te leeren kennen. Van tijd tot tijd vernamen zij ook van oorlogzuchtige gezindheden, en van den wil des Keizers, dat men wel zorgen zou, om hen niet te vertrouwen, en van het gevoelen, dat zij zeker met slechte oogmerken door het Russische Hof gezonden waren, en dat men dus op hun voorgeven geen staat kon maken. Op ALEXEI konden zij zich ook niet meer verlaten, en alles scheen hun dus de vlugt, als het eenig te beproeven redmiddel, aan te raden. Daar toe maakten zij zich dan ook van tijd tot tijd gereed, maar de Heer MOOR, was tot hunne droefheid niet te bewegen, hij verklaarde levenslang in *Japan* te willen blijven. Dit was dus eene zeer groote zwarigheid, en geduchte belemmering in de uitvoering; zij hadden nu in hem eenen bespieder te meer, voor wien zij zich in acht moesten nemen. Alles evenwel zoo veel mogelijk in 't geheim voorbereid en zich wel beraden hebbende, beproefden zij in den nacht van den 23sten April werkelijk, vrij onbedacht, echter naar 't ons

voor-

voorkomt, de vlugt, zij ontkwamen, worstelden eenige dagen met de moeijelijkste gevaren, ontberingen en vrees, en werden eindelijk allen weder gevangen genomen. — Te *Matsmat*, eenige dagreizen van de Hoofdstad gelegen, dus weder gevankelijk binnen gevoerd, werden zij terstond verhoord, ontdekten daar, dat de gouverneur en verscheidene beambten met hun leven voor hunne ontsnapping zouden hebben moeten boeten, indien men hen niet weder gevangen had, verhaalden getrouw, en wat hen bewogen had en wat zij gedurende hunne vlugt hadden ondervonden, werden zeer menschelijk behandeld, naar mate van het gebeurde, maar, na deze eerste geregtelijke ondervraging, echter gebonden naar eene gevangenis geleid, die niet ver van het Slot verwijderd was. Den volgenden dag volgde een *tweede verhoor* voor den Gouverneur, waar in zij gedrongen werden, zich schuldig te verklaren, en van nu af werden zij als overtuigde misdadigers behandeld; zoo evenwel, dat zij, na het gebeurde, in hun Vaderland zelfs zulk eene genadige behandeling niet zouden hebben kunnen verwachten. Op den 29sten Junij, kwam eindelijk de nieuwe Gouverneur, een man van 70 jaren, waar mede men hen reeds lang gevleid had, aan, en zij werden den 2den Julij, reeds voor hem gebragt, terwijl de vorige aan zijne regterzijde zat.

Na den afloop, ondervonden zij weder eene veel zachtere behandeling, en bij het tweede verhoor, den 9den Julij, werden zij van hunne banden ontslagen, en ried de oude Gouverneur hun, God te bidden, en op Gods goedheid te vertrouwen, en nam toen afscheid van hen.

Tot September, viel er nu niets bijzonder merkwaardigs voor, maar den 6den dier maand, smaakten zij het groot genoegen, dat hun, bij

een nieuw verhoor in het Slot, twee papieren, geteekend 28sten Augustus, getoond wierden, die van de DIANA aan wal gezonden waren: in het eene van welke de Bevelhebber RIKORD, den Bevelhebber van *Kunaschir* berigt, omtrent de Russische gevangenen verzocht enz. en verklaarde, dat hij die haven niet verlaten zou, voor dat hij van de Japansche Regering een antwoord op zijnen eisch zou ontvangen hebben; terwijl het andere een brief aan GOLOWNIN zelven behelsde, vooral een verzoek bevattende, om te weten of hij nog leefde. Dit heugelijk nieuws werd evenwel niet weinig verbitterd, door onaangename berigten, en voor al door dit, dat het Russisch Schip, na van den Bevelhebber van *Kunaschir* tot antwoord ontvangen te hebben, dat zij allen gedood waren, weder was heen gezeild. Naderhand werd deze verslagenheid echter weggenomen, door eenen brief van den Heer RUDAKOW, een der Luitenants op de DIANA, aan den Heer DE MOOR, waar uit als waarheid bleek, dat de Russen, vernomen hebbende van de Japanners, dat zij nog leefden, zeer zeker te *Matsmai* zouden komen, om pogingen tot hunne bevrijding aan te wenden. Met eenige stralen dus der verkwikkelijke hoop, traden zij het jaar van 1813 in. Groote onaangenaamheden veroorzaakte hen nu het gedrag van den Heer MOOR, die als een krankzinnige handelde, en waar omtrent de verklaring, des schrijvers hart eere aandoet: —

„ Het verhaal zijner dwalingen moet niet zoo zeer eene beschrijving van den verschrikkelijken toestand zijn, waarin hij mij en mijne ongelukkige lotgenooten eenen tijd lang stortte! Neen! Moge het voorbeeld van dezen jongen mensch andere jonge lieden van dergelijke dwalingen afschrikken, wanneer het noodlot hen

een,

eens zoo zwaar beproeft, als wij beproefd werden. Moge deze verschrikkelijke ervaring hen overtuigen, dat van alle mogelijke wandaden geene het geweten zoo zeer bezwaart, als het afzweren van het geloof en vaderland, ja zelfs slechts het oogmerk, om dit te doen! Hoe vreesselijk is het ontwaken, wanneer de mensch op het regte pad terugkeert en bedaard over zich zelven nadenkt, inzonderheid, wanneer hij te voren een naauwgezet, fijn gevoelend mensch was, zoo als de heer *Moor*, wiens geschiedenis allezins leerrijk en merkwaardig is. Slechts bid ik den lezer, hem niet te veroordeelen, voordat hij het einde van mijn verhaal gelezen heeft. Dan toch zal de opgevatte haat tegen dezen ongelukkigen officier, welligt door hartelijk medelijden vervangen worden, en men *zal zijner nagedachtenis* gaarne eenen traan wijden."

Den 20sten Julij, werd de aankomst der DIANA te *Kunaschir*, officieel bekend gemaakt, zij ontvingen vervolgens brieven die dit bevestigden, zonden de Matroos SIMANOW met ALEXEI, op vergunning van de Regering, derwaarts af, voorzien van eenige briefjes, en ontvingen den 29sten Julij de zekerheid, dat de Heer RIKORD der Japansche Regering voor haren wensch, om in onderhandeling te treden, vriendelijk bedankte, en beloofde, naar *Ochotzk* te zullen zeilen, ten einde in September weden terug te kunnen zijn, en de gevorderde verklaring, dat, namelijk CHWOSTOW op eigen gezag, en zonder bevel van de Russische Regering, zoo barbaarsch gehandeld had, over te brengen. Den 26sten Augustus, las de Gouverneur hun een bevel aan hem, uit de Hoofdstad ontvangen, van dezen inhoud, voor:

„ Wanneer het Russische schip, hetwelk

zich

zich verbonden heeft, om nog in dit loopende jaar, met de, door de Japanners gevorderde verklaring, te *Chakodade* te komen, werkelijk daar aankomt, en de gouverneur die verklaring voldoende oordeelt, wordt hem door de regering gelast, de Russische gevangenen onverwijld in vrijheid te stellen."

Ten gevolge daarvan betuigde ieder een hun zijne groote vreugde, betoonde elk de grootste deelneming in hunne gelukkig verbeterde omstandigheden, werden zij niet meer als gevangenen, maar als gasten behandeld, en vertrokken den 30sten Augustus, 's morgens zeer vroeg; werden op eene statige wijze, onder het vriendelijkst afscheid door de Stad geleid, en deden den 2den September, onder een digt gedrang van nieuwsgierige aanschouwers, hunnen intogt in *Chakodade*. Den 24sten September, vernamen zij eindelijk de blijde tijding, van de aankomst der DIANA, te *Edomo*, welke den 27sten, vervolgens te *Chakodade* binnen liep, en het medegebragte gewenschte stuk, den Japanneren ter hand deed komen. Den 6den October, werd hun de gewenschte vrijheid om te vertrekken plegtig, maar op eene zeer menschlievende en hun hart vereerende wijze, aangekondigd, en den volgenden dag, bevonden zij zich, na eene gevangenschap van 2 jaren, 2 maanden, en 26 dagen, weder op de DIANA, en onder hunne landslieden, tot hunne, gelijk men begrijpen kan, onuitsprekelijke vreugde.

Het twaalfde Hoofdstuk, dat nu volgt, kan men als een aanhangsel beschouwen, waar in onder anderen berigt gegeven wordt, — dat men op de DIANA, bij het ontpakken, niet alleen alle de presenten, die de Japanners verklaard hadden niet te kunnen aannemen, weder aantrof, maar ook in eene kist netjes gepakt, al de goe-

goederen, die *hun* toebehoorden, als kleederen, linnen, geld, met een woord alles, tot zelfs het geringste lapje en knoopje, en een gebroken spiegel, met aanteekening van hen wien het toebehoorde, — het vergezellen van eenige booten, — toen zij op den 10den October, uit de baai laveerden, en het laatste vaartwel hun toegeroepen, onder anderen door den uitmuntenden Heer TAKATAIJ-KACHI, wiens afbeelding naast den titel van dit werk pronkt, die zoo veel belang in hun getoond had te stellen, en welke men in deze deelen zeer gunstig leert kennen. Den 3den November, wiepen zij het anker in de Baai *Awatscha*, en waren allen, uitgenomen de anders zeer verdienstelijke en kundige Officier MOOR, verrukt van vreugde. Wat men ook aanwendde, om den laatstgenoemden op te beuren, niets mogt baten, en den 22sten November, eindigde die ongelukkige jonge mensch zijn leven, door eenen zelfsmoord. Te *Petersburg*, dat hij den 22sten Julij 1807. verlaten had, kwam onze Schrijver eindelijk den 22sten Julij, juist op hetzelfde uur, en dus na eene afwezigheid van volle zeven jaren, behouden aan, waar hij zoo wel als alle zijne lot- en togtgenooten, benevens zijne bevrijders, van den Keizer voortreffelijk begunstigd werd.

Het kort verhaal van den Kapitein RIKORD, besluit dit werk, en kan dienen, om zich het een en ander nader te herinneren, en duidelijker voor te stellen.

Hiermede hebben wij den Lezer, dus eene korte schets gegeven van den inhoud der geschiedenis, en, vertrouwen wij, doen zien, dat dezelve belangwekkend is. Vraagt men ons verder, of deze naauwkeurig medegedeelde en zeer goed vertaalde geschiedenis, ook als eene bij-

bijdrage kan worden aangemerkt, om de *Japannezen*, eenigzins nader te leeren kennen, dan kunnen wij daarop bevestigend antwoorden.

De gevangenen namen toch, zoo veel hunne omstandigheden toelieten, alles naauwkeurig op, en de Schrijver heeft, van de gelegenheden, telkens gebruik gemaakt, om zijne waarnemingen mede te deelen. Men vindt hier dus het een en andere, dat wetenswaardig is, omtrent de Regering, de wetten, gebruiken, zeden en denkwijze der Japanners, nopens hunne gehechtheid aan hun Vaderland, Regering en Godsdienst, en aangaande de wijze waar op zij hun bestaan zoeken, zich vermaken, en over vreemdelingen oordeelen, gelijk ook, over hunne middelen van verdediging en vorderingen in beschaving.

Voorzeker kan men hen, uit hoofde van de behandeling deze Rusfen aangedaan, niet geheel vrij pleiten van wraakzucht, valschheid en bedrog, maar als men zich voorstelt, hoe CHWOSTOW met de zijnen onder hen had huisgehouden, is er althans zeer veel tot verschooning van hen bij te brengen, en ziet men daar bij op 't geen later gebeurde, dan wordt men zelfs met hen ingenomen. Wanneer men alles wat men hier vindt, zamen neemt en onpartijdig beschouwt, dan blijkt duidelijk, dat de *Japanners* verre zijn van onbeschaafd te wezen, veel schranderheid bezitten, in eenige vakken geene geringe vorderingen gemaakt hebben, goed weten te redeneren, tamelijk eensgezind zijn, de standen weten te eerbiedigen, zeer goed geheimen bewaren kunnen, liefhebbers van lezen en onderzoeken zijn, voortreffelijke deugden bezitten, en een edel gevoel voor het geen schoon en goed is, aan den dag leggen. Onderscheidene bewijzen komen hier voor, van hunne mensch-

menschlievendheid, verdraagzaamheid, medelijden, deelneming, weldadigheid en hartelijkheid.

Toen de Schrijver hun, op hunne vraag, naar het geloof der Russen, de Wet der tien Geboden, en de Zedeleer van het Evangelie voorstelde, was het antwoord: Wie zou deze beginselen niet aankleven, daarmede niet ingenomen zijn, dezelve niet zoeken te beoefenen? en deden daar op blijken, dat zij bijzonder verlangden, hunne bijzondere Godsdienstige gebruiken en plegtigheden, waar van zij vernomen hadden, te hooren uitleggen. Zij vereeren den eenigen waren God, en evenwel zijn zij tegen het Christendom zeer ingenomen. In de herinnering van de eerste Bevelhebbers, na den Gouverneur van MATSMAI, stond uitdrukkelijk: *in ons land is de Christelijke Godsdienst stellig verboden. Nog bestaat er bij ons eene wet, dat, wanneer onder ons wonende Europeanen ons volk in den Christelijken Godsdienst, trachten te onderwijzen, zij niet naar hun Vaderland te rug gezonden worden, maar eene zware straf moeten ondergaan.*

Maar men lette hier aangaande, op de volgende aanteekening, welke wij niet achter mogen houden:

„Jegens andere eerediensten zijn de Japanners voorbeeldig verdraagzaam. In hun rijk dulden zij onderscheidene Godsdienstige sekten en zelfs de geloofsleer der Kurillers; maar tegen den Christelijken godsdienst ijveren zij met de uiterste gestrengheid; want de katholijke priesters, die voorheen in *Japan* leefden, en er alle mogelijke vrijheid genoten, begonnen het Christelijk geloof te prediken, bekeerden zeer velen en veroorzaakten aldra eenen verschrikkelijken binnenlandschen

ſchen oorlog. Na de geheele verbanning en uitroeijing der Christenen, werd er op ſteenen tafelen, die op alle openbare plaatſen en aan al de hoeken der ſtraten opgehangen zijn, in den vorm eener wet gegriffeld: *al wie eenen mensch, die anderen in den Christelijken godsdienst onderwezen heeft, daarvan overtuigt, zal eene belooning van* 500 *zilverſtukken ontvangen.* — Ook beſtaat er eene wet, dat geen heer of meester eenen bedienden of knecht mag aannemen, voor dat hij door eene ſchriftelijke verklaring ten volle verzekerd is, dat zulk een bediende of knecht geen Christen is. Boven dien bevindt zich te *Nangaſakij*, waar het Christendom zich voormaals het meest verbreid had, een trap, waarop de kerkſieraden en altaartoeſtel der katholijke kerk liggen, en wel op de eerste trede het kruisbeeld enz. Dezen trap moeten al de inwoners van *Nangaſakij* op den japanſchen nieuwjaarsdag betreden, tot een bewijs, dat zij geene Christenen zijn. De tolken verzekerden ons, dat eenige Christenen, die daar woonden, dit zelfde, om hunne wereldlijke belangen, insgelijks doen. Geen wonder! Geſchiedt dit niet dagelijks in *Europa?* Is een valſche eed, ook niet eene afzwering van het Christelijk geloof? — *Schrijv.* Kan men het den goeden Japanners wel ten kwaden duiden, dat zij tegen de leer der Christenen zoo ſterk vooringenomen zijn, daar de invoering derzelve in hun rijk zulke bloedige en verwoestende gevolgen heeft gehad? Jammer om de ſchoone zaak, dat het bekeeringswerk bijna overal zoo verkeerd beſtuurd en verrigt wordt! Domme en heerschzuchtige priesters hebben ook hier alles bedorven! — *Vert.*

Men voege hierbij, dat de Tolk TESKE, op bevel van zijne Overheid, aan de Rusſen verklaar-

klaarde; dat zij ten hoogsten zouden dwalen, zoo zij de Japanners voor zulke groote verachters van den Christelijken Godsdienst hielden, en waanden, dat zij allen, die dezen godsdienst belijden, als slechte en verachtenswaardige menschen beschouwden. Zoo dachten zij geenszins. Integendeel wisten zij, dat er in elk land en in elken godsdienst goede en slechte menschen zijn: de eerstgenoemden hadden, welk geloof zij ook mogten aanhangen, een onbetwistbaar regt op hunne liefde en hoogachting, welke zij hun ook gaarne en opregt bewezen; de laatstgenoemden haatten en verachtten zij. Dat echter het Christelijk geloof zoo streng door hunne wetten verboden was, dit had men aan de zware rampen te wijten, welke de Japanners in de binnenlandsche oorlogen, die, na het invoeren van dezen godsdienst, *ontstaan waren*, hadden moeten lijden."

Moge dit volk ook spoedig, op eene geschikte wijze, door ons Hollanders, aan welke zij de voorkeur boven andere volken schijnen te geven, met den dierbaren Bijbel in hunne taal bekend gemaakt, of liever in de gelegenheid gesteld worden, om dien zelve te lezen! Hoe veel is daarvan niet te verwachten!

Hoe veel kommers deze gevangenen hadden uitgestaan, noopte toch het waarheidsgevoel, den Schrijver der edelmoedigheid hulde te doen, van de vreedzame Japanners, die (het zijn zijne eigene woorden,) welligt door de *ultra*-beschaafde Europeanen voor Barbaren gehouden worden. Hiermede stemt ook Kapitein RIKORD, volkomen in.

ZOMERWANDELINGEN van Vader GOEDHART *met zijne Kinderen, een Geschenkje voor de Jeugd, door* J. H. DU SART. *Te* Amsterdam, *bij* Schalekamp *en* van de Grampel, 1818. 128 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* — 18 —

Aangemoedigd door het goed onthaal, dat zijne vroegere werkjes genoten hebben, heeft de Heer DU SART besloten, om dit, voor zijne eigene Kinderen, in de eerste plaats opgesteld boekje, ten nutte van de Jeugd, algemeen verkrijgbaar te maken. Wij hebben het met genoegen gelezen, niet alleen om de inkleeding, waar in toch voor het kinderlijk verstand wel gezorgd is, maar ook en voornamelijk om de goede lessen, welke door Vader GOEDHART, daar in, aan zijne Kinderen zijn medegedeeld. Deze Zomerwandelingen mogen dus veel goeds stichten!

B E R I G T.

Wij hebben gisteren avond kennis ontvangen, van een aan de Redactie van het geacht Vaderlandsch Tijdschrift, den Recensent ook der Recensenten gezonden en in D. III. No. 12 geplaatst: *Iets aan den Recensent van* POLMANS *Handboek voor het Godsdienstig onderwijs, vooral in betrekking tot deszelfs antwoord op de antikritiek te vinden in de Boekzaal voor Augustus* 1819 en rekenen ons dus verpligt, ten einde alle verkeerde gevolgtrekkingen voor te komen, er kortelijk op te berigten;

1.) Dat het ons nieuw en vreemd is, 't geen POLMAN hier wil verzekeren, allen overvloedig

dig bekend te zijn, — dat een Boekverkooper, die van eenen anderen Boekhandelaar de nog onverkochte exemplaren eenes werks koopt, het regt heeft om er slechts een nieuw titelblad voor te plaatsen, en daarop dan te zetten, tot narigt van het publiek, nieuwe of ook tweede uitgave, en dat zulks verdient verdedigd te worden.

2.) Dat wij zoo veel hoogachting hebben voor het Eerwaardig Ministerie van *Haarlem*, dat wij ons overtuigd houden, dat hetzelve niet alleen onzen lof, maar ook zelfs de verdediging en roem van den Haarlemschen Catechiseermeester POLMAN, geheel niet behoeft.

3.) Dat wij het voor eenen onedel- en laaghartigen trek houden, hoogst af te keuren, in iemand die anderen den regten weg ter zaligheid behoort te leeren kennen, om anderen in eene zaak, waarin men zich zelven gebragt heeft, te mengen, die er geheel niet in betrokken zijn, en zulks met het onvoegzaam doel, ten einde alzoo ten koste van een ander zich zelven te redden. De Heer vergeve hem dit!

4.) Dat het ons blijft hinderen en door ons ten sterksten afgekeurd wordt, dat een Catechiseermeester zoo gedurig, in een openlijk geschrift, en wel in een *Handboek voor het Godsdienstig onderwijs*, Predikanten, niet alleen door het geven van onvoegzame bijnamen (welke wij hier niet herhalen willen,) maar ook, door hen op eene bespottelijke wijze te laten handelen, zoekt belagchelijk te maken, en dus noodwendig de zulken die hem volgen in den waan brengt, dat er onder de Leeraren velen gevonden werden, niet alleen, maar ook nog te vinden zijn, die den naam van Christen Leeraars niet behoorden te dragen.

Of heeft die orde, dat ligchaam niet reeds voor-

vooroordeelen genoeg te bestrijden, of is het betamelijk, hun het werk nog moeijelijker te maken? of behoorde men, behoorde voor al een medewerker in de heiligste zaak, niet elke gelegenheid veel liever aan te grijpen, om de achting voor de verkondigers van het Evangelie (die geenszins verwaand genoeg zullen zijn, om te wanen, dat zij volmaakt en dus zonder gebreken zijn!) op te wekken, en dan wel vooral de zoodanigen, die door hem opgeleid worden, met te meer genegenheid en ijver te vervullen, om hunne Predikanten te hooren, en zich door hen naar het Evangelie te laten leiden? of zouden zulke lessen, als b. v. *Hebr.* XIII: 17. in onzen tijd niet meer behoeven ingeprent te worden? —

5.) Dat al dat geschrijf door of voor POLMAN, in geenen deele ons oordeel over 's mans handboek veranderd heeft, en schoon het al niet geschikt is, om ons gunstiger over zijn persoon te doen denken, evenwel niet die uitwerking bij ons heeft, dat wij wenschen zouden, onze recensie liever niet met den wensch geeindigd te hebben: *God spare nog lang den ijverigen man en zegene zijn onderwijs!*

6.) En eindelijk, dat wij geen lust hebben, en onzen tijd ook veel te kostelijk achten, om ons verder met iemand in deze in te laten, die onze pogingen ten goede zoo zeer miskent en onzen wel gemeenden raad blijkt te verachten.

Den 5den Jan. 1820.

De Schrijver der Recensie van H. POLMANS, *Handboek voor het Godsdienstig onderwijs*, geplaatst in de Boekzaal van Mei 1819.

MEN-

MENGELWERK.

JEZUS EN PETRUS.

Joann: XIII: 7. *Jezus zeide: dat ik doe, weet gij nu niet, maar gij zult het na dezen verstaan.*

De Zaligmaker was gewoon met de zijnen, bijzonder met zijn twaalftal, niet alleen als met zijne leer- en volgelingen om te gaan, maar hen ook als zijne bijzondere vrienden te behandelen, en hun zoodanige blijken van genegenheid en vertrouwen te schenken, als geschikt waren, om hen regt vertrouwelijk met hem te doen verkeeren, en alzoo al dat voordeel van hem te trekken, 't welk de schoonste gelegenheid hun verschafte. Hij wandelde, reisde en sprak met hen, at met hen aan dezelfde tafel, en nam ook tegelijk met en voor hun de uitnoodigingen aan, tot het bijwonen van maaltijden, welke hem hier en daar, en wel naar het schijnt niet spaarzaam, geschiedden. Zijne vrienden waren ook hunne vrienden, en met hen, als in eenen bijzonderen vriendenkring, alleen zijnde, was hij gewoon bijzonder gemeenzaam zich te betoonen. Dan sprak of verrigtte hij menigwerf iets, dat geheel hunne aandacht boeijen moest, hen met verwondering vervulde en eerst naderhand regt verstaanbaar, belangrijk en hoogst leerzaam voorkwam.

Wij vinden hier voor, onder andere, ook een aanmerkelijk bewijs, in het berigt van den Apostel

tel

tel en Evangelist *Joannes*, voorkomende in de eerste verzen van het XIIIde hoofdstuk, uit zijn Evangelisch verhaal.

Volgens hetzelve toch, (en wij hebben hem hier als oor en ooggetuige te volgen,) hield JEZUS, zeer kort voor zijn laatste lijden, niet onwaarschijnlijk op den laatsten woensdag van zijn gezegend leven, vóor zijnen hartbrekenden dood, eenen Avondmaaltijd, hoogst denkelijk te *Betanie*, ten huize van eenen zijner warme vereerders, met zijne getrouwe discipelen, en gaf hun een niet alleen toen, maar ook nu nog en voor alle eeuwen, bijzonder treffend bewijs van zijne voortdurende genegenheid.

De Goddelijke meester ging, namelijk, zoo als het Avondmaal genoten was, van tafel opstaan, ontdeed zich van zijn deftig overkleed, sloeg een linnen doek om, goot water in een bekken, en wilde alzoo de voeten zijner jongeren wasschen.

Men moet zich ter opheldering hierbij voorstellen:

1.) Dat de gewoonte der Oosterlingen medebragt, om dikwijls de voeten te wasschen, uit hoofde van het soort van schoeisel, de wijze van te voet te reizen en de gesteldheid der wegen en van den grond.

2.) Dat de gastheer zijne gasten eenen dienst bewees, en een bewijs gaf van zijne vriendelijke toegenegenheid, en hoogachting, wanneer hij hun de voetwassching aanbood, en

3.) Dat de aanzienlijken dit werk altoos door hunne dienstbaren lieten verrigten; zoo dat men de voetwassching moet aanmerken als een dienstbewijs, en tevens als het werk der slaven, te beschouwen heeft.

Eenigen, die waarschijnlijk voorgingen, om dat zij nader bij zaten, en de heer bij de rij af han-

handelde, lieten, hoe zeer dan met aandoening en verbazing, dit toe, zonder er aanmerkingen tegen te durven maken; zij wilden voorzigtiglijk de verklaring der bedoeling afwachten. Voortreffelijk voorzeker!

Nu werd het vervolgens ook de beurt van SIMON PETRUS, maar deze oordeelde zich daar tegen te moeten verzetten, en het niet te mogen of te kunnen toelaten. Wat, zoo sprak hij vol geestdrift, toen JEZUS zijne voeten aanraken wilde, *zoudt gij mij de voeten wasschen! neen, dat niet.*

Toen de Heiland hem hierop eene aanmerking maakte, verklaarde hij zich nog veel sterker, het was nu: *in eeuwigheid zult gij mijne voeten niet wasschen.* Tot dat de Zaligmaker hem ernstig verklaarde, dat hij dan geen deel meer aan hem hebben, geen vriend meer van hem zijn kon; wanneer hij met ontroering antwoordde: *Heer! wasch dan niet alleen mijne voeten, maar ook mijne handen en mijn hoofd!*

Gewisselijk moet dit gedrag van PETRUS, elks aandacht trekken, en men kan niet nalaten, bij zich zelven te onderzoeken, naar de oorzaak daar van.

Men zal zeggen: PETRUS was een ijverig man, van een vurig gestel, en warm temperament, en zulke menschen vervallen ligtelijk tot de een of andere onbedachtzaamheid, en laten zich gemakkelijk vervoeren, om iets in drift en overijling te verrigten, waar over zij zich naderhand beklagen moeten, en grooten spijt gevoelen zullen.

Dit nu is ook niet geheel te verwerpen, en het kan en moet zelfs hier ook, eenigzins althans, in aanmerking komen; evenwel heldert het ons hier op verre na niet alles op. Het dient eenigzins om het sterke van zijne verkla-

klaring, het *in der eeuwigheid niet*, op te helderen, 't geen hij toch wel zachter en bedaarder, bij voorbeeld, door *neen Heer! ik kan dat niet zien*, — of *vergeef, mij daar zou ik u mede onteeren*, — of op dergelijke wijze, had kunnen uitdrukken. Maar de vraag blijft dan nog onbeantwoord, en deze is hier de hoofdzaak: waarom weigerde de Discipel dezen dienst van zijnen Heer en Meester aan te nemen? welke zal daarvan de grond geweest zijn?

Uit zijne bloedmenging, laat zich alleen de *wijze*, maar geenzins de *weigering* zelve verklaren.

SIMON PETRUS wist, wat het voetwasschen, en wiens werk dat was. Het werk, dat een mindere jegens zijnen meerderen, een dienstknecht aan zijnen Heer behoorde, en gewoon was te verrigten, — een bewijs van hulp en dienstvaardigheid en eerbetoon.

Op dien grond redeneerde hij dan, bij zich zelven, — JEZUS is mijn Heer en Meester, en ik ben maar een Dienstknecht en Leerling van hem. JEZUS is zoo groot, en ik ben zoo gering. Hij is oneindig boven mij verheven. Hij dacht dus, gelijk JOANNES DE DOOPER, die openlijk leerde: *Hij is sterker dan ik, wiens schoenen ik niet waardig ben Hem na te dragen* (Matth. III: 11.)

Zijne handelwijze, of weigering liever, de eerste namelijk, kan men volkomen vergelijken met die van den laatstgenoemden Voorlooper van den CHRISTUS, die toen JEZUS van hem begeerde gedoopt te worden, betuigde: *Mij is noodig van u gedoopt te worden, en komt Gij tot mij?* Zij sproot voort uit een edel beginsel, uit eene *geringe* denkwijze omtrent zich zelven, en eene hooge omtrent JEZUS zijnen Meester. Ook zijne tweede weigering, kan nie-

niemand met eenig regt eene dwaling van het *hart* noemen, ook deze was alleen eene doling van het *verstand*. Hij begreep, zijn Heer en Meester moest zich zoo niet vernederen.

Vraagt men verder, hoe kwam de goede brave man, zoo spoedig daar op, tot eene geheel tegenovergestelde verklaring en gedrag?

Onderzoekt men deze vraag, met eenige kennis van zaken, dan kan weder het antwoord niet anders, dan ten voordeele van zijn hart uitvallen. *Geen deel aan* JEZUS *te hebben*, was voor hem het allertreurigste, het allerverschrikkelijkste, dat men zich kan voorstellen. Hij was zulk een ongeveinsd vriend en waarachtig vereerder van JEZUS, dat hij dit denkbeeld zelfs niet dulden kon.

Neen, als het daarop aankwam, dan moest alles zwijgen en zwichten, dan offerde hij gaarne zijne *bijzondere denkwijze*, hoe gegrond hij die ook achtede, op, dan was hij tot alles bereid.

Edele, brave, hartelijke man! waar blijven, bij zulk een hart en karakter, zoo vele Christenen van den tegenwoordigen tijd, waar blijven wij? welke wensch is gepaster, welk bede betamelijker, dan dat wij allen zulk een hart bekomen mogen!

O Leeraars van het Christendom! welk een voorregt en zegen, wanneer onder uwen Evangeliedienst, vele zulke Christenen gevormd worden!

Hoe zullen deze leden der Gemeente, u niet het werk verligten, en uwen arbeid in den Heere veraangenamen!

Maar, PETRUS werd toch door den Zaligmaker bestraft!

Ja mijn lezer! wij zien er dan uit, dat ook de dwalingen des verstands, hoe zeer meer verschoonlijk en minder erg dan die van het hart, evenwel zeer schadelijk en JEZUS onaangenaam

zijn kunnen. Hoe goed, indien wij er uit leeren, de verlichting des verstands op hoogen prijs te schatten, en daar aan dus onvermoeid te arbeidden!

Hoe wenschelijk ware het, dat dit meer algemeen wierd opgemerkt! Wij zouden dan zeker veel meer verstandige en geoefende Christenen aantreffen, en het Christendom zou in deszelfs ware voortreffelijk en heerlijkheid meer uitkomen, meer bewonderd worden, de tegenstanders sterker beschamen en algemeener worden.

Dat wij dus bijzonder, wier roeping het is, voortgaan, door mond en pen de verlichting des verstands, zoo veel in ons is, te bevorderen, en de heilige leere des Bijbels in al hare voortreffelijkheid voor te dragen.

Maar hier is nog iets op te merken;

SIMON PETRUS liet zich eindelijk gezeggen, hij liet zijn, door JEZUS afgekeurd, gevoelen en gedrag varen, hij offerde dat op, en dat met genoegen en geestdrift, nu hij maar hoorde, dat hij anders geen deel aan hem hebben en behouden konde.

Hoe gelukkig, indien de Eerwaardige man, die met al zijne zwakheid zoo edele discipel van den Heer, hierin vele navolgers vond!

O gij! die zoo stijf dikwerf op uw stuk staat, zoo hardnekkig u betoont, wanneer men u van uwe dwalingen genezen wil, en zelfs in drift opstuift tegen en veroordeelt zulke kundige en brave mannen, die u den aard van JEZUS rijk en leer beter zoeken te doen kennen, merkt op dit voorbeeld, wordt geene slaven en slagtoffers van uwe vooroordeelen, en bezondigt u niet tegen het licht, want gij zoudt u dan onaangenaam bij den verlosser maken en u zelven verderven. Laat u redelijk leiden! Spiegelt u in PETRUS en leert van hem!

Heer-

Heerlijk was het antwoord van den Goddelijken Leeraar, op de weigering van SIMON, en wij kunnen er niet te veel aan denken.

Het is, als had hij gezegd: ik weet het SIMON! dat uwe weigering niet ontstaat uit een boos opzet, noch uit gebrek aan liefde voor mij, gij begrijpt nog deze mijne handelwijze geheel niet, en keurt dezelve dus af, om dat gij ze niet verstaat. Gij weet niet, waarom ik zoo handel, als gij mij nu ziet doen en daarom wilt gij er u tegen verzetten. Evenwel gij doet niet wel, maar werkt dus mijne bedoelingen tegen: schort uw oordeel, dat in dezen al te voorbarig is, op; laat af van verder tegenbedenkingen te maken, gehoorzaam slechts en gij zult naderhand de reden bemerken, waarom ik alzoo handel, het oogmerk daarvan vernemen, en dan zelf moeten erkennen, *dat gij niet* wel gehandeld hebt.

Elke omschrijving evenwel, staat verre beneden het oorspronkelijke, eigenlijke antwoord zelve. 't Is waar, de Heiland had zich anders *kunnen* uitdrukken. Maar men besluite toch niet van het kunnen tot moeten.

Men zegge niet, dat de uitkomst niet beantwoordde, daar PETRUS nog bleef volharden; om zoo de wijsheid van JEZUS in dit antwoord te verkleinen! Of zou het wijs zijn, naar de uitwerking, altoos eene daad te beoordeelen. Zal een wijs mensch zich veroorloven, om, als hij ziet, dat deze of gene zich verzet tegen eene tot zijn heil aangewende poging, en daar tegen aandruischt, die poging daarom af te keuren?

Geeft men voor te gelooven, dat PETRUS, wanneer JEZUS gezegd had: „ deze is de reden mijn Jonger! ik wil u daarmede nederige hulpen dienstvaardigheid leeren, op dat gij in 't vervolg op mijn voorbeeld wijzen, zelf alzoo

handelen en anderen leeren moogt; dan bedenke men:

1.) Dat JEZUS de meerdere van PETRUS, de meester, en de laatste zijn Discipel, maar nog meer, dat hij de Heer en de laatste zijn Dienaar moest genoemd worden. Welk eene leer zou men het nu wel in de Burgerlijke Maatschappij noemen, volgens welke de Onderwijzer en Heer verpligt werd, voor alles, voor elk bevel, telken reize eerst de redenen op te geven, welke hem daar toe bewegen, en de Discipel en Dienaar niet eerder zou behoeven te gehoorzamen, maar zoo lang de vrijheid hebben, dit te weigeren.

2.) Dat JEZUS hier aan zijnen Leerling, juist eene reden opgaf, waarom hij zijne weigering afkeurde en deed gevoelen, dat hij goede redenen had, om zijne voeten te willen wasschen. Had hij niet kunnen zeggen: ik verkies het SIMON en dat moet u genoeg zijn?

3.) Dat deze redegeving juist op het verstand van den Discipel, naar men zeggen zou, 't sterkst moest gewerkt hebben. Uw Meester, heeft er zijne bijzondere, u nog onbekende, redenen voor, — zij zullen u naderhand ook bekend worden; weiger daarom nu niet langer. Moest dat voor SIMON, niet genoeg geweest zijn? of had hij niet menigwerf gelegenheid gehad, JEZUS wijsheid te leeren bewonderen?

4.) Dat JEZUS met zijn regt vorderde, in de zijnen, kinderlijke onderwerping, stille bereidvaardigheid, en eerbiedige gehoorzaamheid. SIMON PETRUS, moest dit voor al leeren, zou hij voor zich zelven gelukkig zijn, nader verlicht worden, en vervolgens in staat zijn, om anderen te leeren, en als zijn Zendeling, het Rijk des Heeren, op aarde uit te breiden.

Hoe wijs en goed was het dus niet van den God-

Goddelijken Meester gehandeld, dat hij op deze wijze zijnen Jonger, die dit zoo *noodig* had, aansprak en te regt poogde te brengen!

Maar hoe weldadig en gelukkig voor ons, Christen-lezer! dat dit veel beteekenend antwoord niet verloren geraakt, maar ook ons ter kennisse gekomen is!

Hoe veel is er toch, hoe veel gebeurt er, hoe veel zien en hooren wij, dat wij niet doorzien, niet verstaan, niet begrijpen kunnen!

Hoe veel is er, dat de mensch, de belijder van Jesus, nu nog niet verstaat, uit hoofde van zijne kortzigtigheid, en om dat hij voor de verklaring daar van hier nog niet vatbaar is, bij voorbeeld, in het bestuur van God, in de zedelijke wereld, en de regeling der menschelijke, ook van onze eigene lotgevallen!

Maar hoe veel ook, dat hij niet verstaat, uit *onkunde*, uit *vooroordeel*, uit trotschheid, omdat het niet overeenkomt met zijne ingezogene, of eenmaal aangenomene wijze van denken en oordeelen!

Waarom anders zoo veel en zulk eene groote bereidvaardigheid, om zijne gevoelens den Bijbel op te dringen, zekere waarheden te verdonkeren, — pligten weg te redeneren — goede verordeningen te bedillen, edele menschenvrienden, en verlichte mannen tegen te werken, en hunne leere te veroordeelen?

't Geen de Heere doet, verstaan wij nu meestal niet, maar naderhand zal het worden opgehelderd!

Leerzijke waarheid! mogt dezelve zoo algemeen geloofd worden, als ze zeker is.

Eene noodige waarschuwing voor zulken, die meenen alles te weten, en zich het regt aanma-

tigen, om, hoe eenvoudig en weinig geoefend ook nog, te veroordeelen, 't geen en om dat zij het niet verstaan.

Een nuttige troostgrond voor stille en brave Christenen, voor bedroefden, en in 't gemeen voor allen die naar het Hemelsche haken.

Eene opwekking voor ons allen, om leergierig te zijn, leidbaar ons te betoonen, den Heere te volgen, in stilheid ons te onderwerpen en te gelooven.

Door geloof wandelen wij hier, en niet door aanschouwen. Wie dat doet, zijn geloof zal zeker in aanschouwen en genieten veranderd worden. Dit zij ons voorregt, mijn lezer!

UITLEGKUNDIGE AANMERKING OVER DEN ZIN VAN *Jesaja* XLV: 24.

Door J. C. M. Pred. te *St. M. en V.*

EENE VOORLEZING.

Juist toen ik debovenstaande plaats in het Hebreeuwsch nazag, en de Grammatikale formen van sommige woorden aandachtig overwoog, schoot mij het zeggen van HERDER in den zin (*Briefe das Studium der* Theologie betreffend,) *Es giebt in ihm* (te weten in den Bijbel,) *verschiedne Lesarten, und eine Lesart kan doch nur die rechte seyn, dies ist Thatsache, keine meynung.* En het kwam mij voor, dat ik hetzelve ook op deze plaats mogt toepassen, in zoo verre namelijk als van dezelve eene geheel andere vertaling dan de gewone gegeven, en door Grammatikale gronden ondersteund kan worden. Of ech-

echter mijne vertaling en opvatting, die ik wilde voordragen, de regte zij, laat ik, geachte Ambtsbroeders! over, aan uw bescheiden oordeel, aan uwe ervarenheid in het Oostersch, en aan uw helder inzien en verlicht verstand in Godgeleerde kundigheden, terwijl het mij uiterst aangenaam zal wezen, indien mij de een of ander uwer, door genoegzame gronden overtuige, dat ik mis gehad hebbe.

Hoe de uitleggers voorheen over deze plaats gedacht hebben, kan ik niet zeggen, om dat ik geenen anderen Commentaar over *Jesaja* bezit, dan dien van den Leidschen Hoogleeraar VAN DER PALM; houdende ik, in het aankoopen van zoodanige boeken, de gewoonte, om die der nieuwere en beroemdste Schriftgeleerden mij aan te schaffen, met HERDER denkende: *Diese werden genutzt haben, was zu nutzen war.* Evenwel is het er ver van daan, dat ik mij door het gezag van een derzelve zoude laten binden. In genen deele, als een vrijdenkend en vrijwerkend wezen, wil ik kiezen en afkeuren, naar mijne eigene manier en wijze van mij de zaken voor te stellen, en aannemen of verwerpen, wat mij de toetssteen mijner rede als waarheid of onwaarheid doet kennen. Is deze rede niet genoeg gezuiverd, hoe kan men dan van mij verwachten, dat ik even zoo zal denken en spreken als anderen, die in eene grootere mate verlicht zijn?

Ik bezit slechts een Theologisch lampje, aan deszelfs doffe licht zijn mijne oogen gewoon; bij het zelve kan ik de voorwerpen tamelijk goed onderscheiden, schoon ik dan ook al eens alle derzelver *zijden*, *kanten*, *punten*, en wat dergelijke meer zijn, niet in alles kan opmerken. Ik kan, ja (zoo als ik daaraan reeds van tijd tot tijd arbeide) den bak van het lampje vergrooten, het pijpje wijder maken,

 er

er dikker katoen insteken, en er meer olie indoen, doch dit kan niet op eens geschieden, integendeel; dit moet van langzamerhand en met omzigtigheid gebeuren, op dat ik niet bak en pijpje breke, en met slecht katoen en vuile olie niet alles bederve. Wanneer ik nu nog van zulk een theologisch lampje gewoon, op eens het licht van eene dikke kaars gebruiken; of in de nabijheid van eene ster van den eersten rang zien wilde, dit zouden mijne oogen niet kunnen verdragen, ik zoude mijn gezigt verliezen, blind worden; mijn verstand raakte gewis aan 't suffen, en men mogt op deze mijne, niet door overleg gewijzigde, handelwijs, met regt het zeggen van HERDER toepassen: *Sie umhullet und verstopst ihm blick und kopf; Sie fesselt seinen Fleifs zu untersuchen, zu sammeln, zu prüfen, gesund zu erklären, und lähmt, wenn er sie hat, die gewifs gute gabe Gottes, natürlichen verstand und scharffinn.*

Dan, reeds woorden genoeg op den voorgrond; laat ons ter zake treden. In stede nu van de gewoone vertaling in onzen Staten-Bijbel van deze plaats: *Men zal mij zeggen, gewisselijk in den Heere zijn geregtigheden en sterkte, tot hem zal men komen; maar zij zullen beschaamd worden, allen die tegen hem ontsteken zijn;* lees ik voor mij liever dus: *Waarlijk, bij den Heer is, dit getuigt men eens van mij, geregtigheid en magt, tot Hem had men moeten komen; maar beschaamd worden allen, die tegen Hem ontstoken zijn geweest.* Mijne vertaling van het futurum יָבוֹא *men had moeten komen*, is

taalkundig goed, overeenkomstig de Hebr Gram. van SCHRÖDER, Sijnt. § 48. No. 3 pag. 339. waar hij van het futurum zegt: *ad hibetur etiam de eo, quod fieri vel potest, vel debet, atque par-*

es

en uit stat, en heldert dit met de nodige voorbeelden op; terwijl ik dan het volgend futurum יֵבֹשׁוּ als een praesens vertaal, welke vertaling zich niet alleen grondt op het taaleigen der Hebreeuwers Vid. L. L. § cit. num. 1. maar ook mijns inziens, beter strookt met het voorgaande, waar de, in naam van JEHOVAH sprekende, profeet den bijsterzinnigen vijand van JEHOVAH eene hoogst smartelijke bekentenis, in den mond legt. Waarop hij dan nu, in dit praesens uitdrukkend futurum יֵבֹשׁוּ *Zij worden beschaamd*, dat is *te schande*, *ongelukkig*, hunnen ellendestaat voorstelt, als onmiddellijk op deze hunne bekentenis volgende, om het rampzalige van hun gehouden gedrag, hetwelk zij thans zelve moesten verfoeijen, daar door te beter te doen uitkomen; *als mede*, *om te doen zien*, dat, op den dag der Goddelijke vergelding, een door de vrees afgeperst berouw, den onverbeterlijken verachter van den dienst des Heeren niets kan baten, dat zijn verderf zeker is, en hij te schande wordt: zoekende zoo doende zijne lezers dringend aan te sporen, tot den dienst van den alleen waarachtigen. Het participium in Niphal הַנֶּחֱרִים vertaal ik, op grond van den Hebr. Gram. van SCHROEDER Sijnt § 55. Num. 1 pag. 353. als een praeteritum, *die tegen hem ontstoken zijn geweest*, dat is: *die tegen hem gewoed hebben*; want het Hebreeuwsche woord אַף *gramschap*, *opvliegenden toorn* moet, zoo als dit op meer plaatsen het geval schijnt te zijn, daarbij verstaan worden, en dan zal de spreekwijs: *in gramschap ontstoken zijn*, niets anders betekenen dan: *op iemand zoodanig verbitterd te zijn*, *dat men zijnen toorn den vrijen loop tegen hem late*, *en men op*

allerhande mogelijke wijze, zich tegen hem verzette, al hetwelk wij nooit beter en juister kunnen uitdrukken dan door: *tegen iemand woeden.* (Num. XI: 33.)

Hierop zal men mij ongetwijfeld vragen: schoon deze vertaling al eens taalkundig goed is, komt dezelve echter wel overeen met het verband van het voorgaande? Naar mijn inzien, ja; althans zij is daarmede zeer wel overeen te brengen. Trouwens in de 13 eerste versen van dit hoofdstuk, maakt *Jezaja* gewag van de verlossing des Joodschen Volks uit de Babijlonische gevangenis, welke God hen door KORES, (CIJRUS, der Persen Koning,) zoude beschikken. Van vers 14—21 stelt de profeet voor de heerlijke gevolgen, welke die verlossing hebben zou, met opzigt tot de Heidenen, daar zij met verlating van hunne valsche Goden, Israëls God voor den waarachtigen erkennen, en hem dienen zouden, zoo dat hij door de menschen kinderen algemeener gekend en gediend zoude worden. Vers 22. voert de Godspraak Jehovah sprekende in, als alle Heidenen uitnoodigende, om afstand te doen van hunne dwaze en verderfelijke afgoderij, hem als den éénen waren God te huldigen, en zich zelven daardoor te *behouden*, gelukkig te maken. De grond en reden nu van deze uitnoodiging ligt opgewonden, in het volgende 23ste vers, het welk tevens kan worden aangemerkt, als eene aanmoediging, om aan Jehovah's vaderlijk voorstel gehoor te geven en zich tot hem te wenden; wijl hij het woord der waarheid, dat uit zijnen mond gegaan was, getrouw zoude nakomen, hebbende hij hetzelve met eede bevestigd, dat namelijk eens *alle knie voor hem zich buigen, en alle tong hem zweren* dat is hem erkennen en eerbiedigen *zal*; terwijl in het 24ste vers wordt voorspeld, het jammer-

lijk

lijk lot en de naargeestige gesteldheid, waarin eindelijk de moedwillige verachters van God en zijne liefdezorg zullen nederstorten. Het is u toch allen bekend, Eerwaardige Medebroeders! dat de profeten in hunne geschriften niet altijd ééne leiding van gedachten volgen, in welke het ééne denkbeeld aan het andere is geschakeld; even als de schalmen in eene keten. Er komen, oppervlakkig ingezien, hier en daar, mag ik het zoo eens noemen, gapingen in voor; doch die wij, bij eene gezonde rigting van denkbeelden, zeer gemakkelijk kunnen aanvullen. Hunne hooge geestvervoering toch, in welke zij zich bevonden, liet hun niet toe, alles ter neder te schrijven, en hierbij waren zij gewoon *meer* te denken, dan zij wel door woorden uitdrukten, terwijl ook hunne Ideeën nu *rijzen, dan dalen* en dan weder tot het verheven dichterlijke zich verheffen, en dus niet altijd eenen stillen, bedaarden gang houden. Met dit al, loopen hunne denkbeelden toch niet zoo verre uit elkanderen, of men kan den ellipsis, die tusschen de eene gedachte en de andere gevonden word, (of die men ten minste daarin meent te vinden,) gemakkelijk verhelpen. Dit alles nu, dunkt mij, moeten wij, in het verklaren der profetische schriften, willen wij in derzelver geest indringen, wel onder het oog houden, en het zal van belang zijn, dat wij het ook hier ter plaatse doen. Om dan het 24ste vers, volgens de gegeven verklaring, wel te verstaan, veronderstel ik, dat de Godspraak, in den overgang van het 23 tot het 24ste vers als het ware een sprong doet, waarbij zij tusschen beide iets overslaat, doch het geen voor ons niet moeijelijk is op te sporen. Altans ik verbeeld mij, aan de houding van het 24ste vers, volgens de gegeven over-

overzetting, duidelijk te kunnen zien, dat de profeet, met zijnen geest in de toekomst doordringende, zich voorstelt; hoe er velen zouden zijn, die, aan de uitnoodiging van JEHOVAH geen gehoor gevende, zich zelven ongelukkig maken, en op den dag van Gods wraak-oefening, of liever regtvaardige vergelding, het nadeelige en rampspoedige van hunne verdwaasde handelwijs inzien, en Gods vergeldende regtvaardigheid, tot hunne eigen schande en vermeerdering hunner smart, met zulke sterke woorden, als alleen de vertwijfeling voortbrengt, blijken zouden. Om dit op eene meer aandoenelijke wijze te doen uitkomen, voert de Godspraak, in het 24ste vers, God dus sprekende in: *Die getuigt men eens van mij: zeker bij den Heer is geregtigheid en magt, tot hem had men moeten komen; maar beschaamd worden allen, die tegen Hem ontstoken zijn geweest*, die zich tegen hem verzet hebben. Hier uit zien wij toch, dat zij, die van den Heer en zijnen dienst te rug blijven, en door zijne vriendelijke uitnoodiging zich niet laten bewegen, om tot hem te komen en Hem te huldigen, eenmaal, wanneer het te laat is, hun eigen bestaan en gedrag verfoeijen, de hand van Hem, die loon en straf weet toe te leggen, hoogst regtvaardig noemen zullen, en zij zelven beschaamd en schaamrood worden daar over, dat zij zóó tegen hem aandruischten.

Maar, geächte Ambtsbroeders! wanneer nu in het 22ste vers, JEHOVAH alle volken uitnoodigt, om zich tot Hem te wenden, en bij Hem hulp en heil te zoeken; wanneer Hij daar op, in het 23ste vers, de voorspelling doet, en dezelve met eede bevestigt, dat men hem eens algemeen dienen en eerbiedigen zal; zoude men

dan

dan niet mogen denken, dat de Profeet met zijnen geest zich verplaatst hebbe, *in* en doorgedrongen zij *tot* de gelukkige dagen, in welke, door de komst van den Messias, het onderscheid tusschen volk en volk weggenomen, het zedelijk Godsrijk over den geheelen aardbodem zonde gesticht, God de Heer algemeener gekend en gehuldigd worden, en zijn naam eer en heerlijkheid ontvangen van den opgang tot aan den ondergang der zon? Terwijl dan *ons vers* kennelijk doet zien, dat, hoe algemeen ook God geëerbiedigd en gediend wordt, er evenwel menschen zullen gevonden worden, die de zegeningen, met welke God hen in den Messias wil begenadigen, verwerpen, en de liefderijke gezindheden van den besten Alvader miskennen; doch op het einde zullen zij zich bedrogen vinden, zich een wis verderf op den hals halen, en met schaamte en schande belijden moeten, dat zij hiervan zelve de moedwillige oorzaken zijn. Altans de Godspraak luidt dus: *Waarlijk bij den Heer is, dit getuigt men eens van mij, geregtigheid en magt, tot hem had men moeten komen; maar beschaamd worden allen, die tegen hem ontstoken zijn geweest*, die tegen hem gewoed, zich tegen hem verzet hebben. Ondertusschen, in hoe verre dit laatste slechts eene bloote gedachte zij, en in hoe verre het eenigen grond en overeenkomst met den geest van *Jesaja's* Profetie hebbe, durf *ik* niet bepalen; maar late dit over aan de beslissing van uwe meerdere ervarenheid in de Schriften, en stappe hier mede van deze plaats af.

F.

P. J. DUMONTS, VIER EN DERTIG JARIGE SLAVERNIJ IN AFRIKA (1).

PETER JOZEF DUMONT, geboren te *Parijs*, in het jaar 1760, ftak op den 12 November 1782, uit de haven *Alkazir*, in *Spanje*, in zee, met de Fransche Brik, *le Lièvre*. Denzelven avond verhief zich een hevige ftorm, die tegen middernacht het vaartuig fchipbreuk deed lijden, aan de Afrikaanfche Kust, tusfchen *Oran* en *Algiers*. Zestig perfonen verdronken, zes en tachtig kwamen aan land, maar werden ook terftond door de Kubbalen, een Arabifchen ftam, overvallen. Daar zij ongewapend waren, was elke tegenftand nutteloos, verfcheidenen van hun werden als vee geflacht, de overigen bleven meer of min zwaar gekwetst, aan den oever liggen. DUMONT kreeg een fteek met een lans in de zijde, en een kogel in het been. De Kubalen verwijderden zich fpoedig met hunnen buit, maar keerden echter met het aanbreken van den dag terug, en bonden de ongelukki-

gen-

(1) In het eerst wisten wij niet of wij wel vrijheid hadden, om het hart onzer lezers, bijzonder onzer lezeresfen, door de vreesfelijke omftandigheden die dit berigt behelst, te doen bloeden. Eindelijk echter befchouwden wij het als eene verkeerde weekhartigheid, om eene ellende te verzwijgen, die boven alle befchrijving gaat. Mogten allen zich vereenigen met het klaaggefchreij der gefolterde menschheid, tot eindelijk het magtige menschlijke Europa deze affchuwelijke beulen onzer broederen ontwapene.

Het nevensgaande verhaal is ontleend uit een berigt, dat DUMONT zelf heeft bekend gemaakt, onder den titel: *Histoire de l'esclavage en Afrique, pendant 34 ans de*

J. G. DUMONT.

gen, die zij naakt uitgekleed hadden, de handen op den rug, en hen zelve aan de staarten hunner paarden. Velen mijner lotgenooten, zegt DUMONT, bezweken van smart en vermoeijenis, want wij reisden zes nachten, over dag echter waagden het onze wachters niet om voort te trekken, uit vrees dat andere Arabieren, hun hunnen buit ontnemen mogten, zij legerden zich dan in de bosschen rondom ons. Wij kregen slechts een weinig brood en water, en met ieder schrede gingen onze wonden weder open, wanneer die door het geronnen bloed eenigzins gesloten waren. Eindelijk kwamen wij aan den Berg *Felix*, de woonplaats van den *Schaik* OSMAN.

Wij werden voor hem gebragt, en toen hij hoorde, dat wij Franschen waren, riep hij: *Franschen zonder trouw of geloof, boosaardige Duivels*, men sla hen in ketenen.

Dit geschiedde ook terstond. Ik was lam, mijn buik was vreesselijk gezwollen en ontstoken, mijne lotgenooten leden niet minder, drie stierven er kort na onze aankomst. Men sloot ons geheel naakt, slechts met een wollen schortje bedekt, twee aan twee aan een keten, die omtrent tien voeten lang, en zestig pond zwaar was. Aan deze keten was de voet van twee gevangenen geklonken, en deze beide ongelukkigen bleven dus bij elkanderen, tot de een stierf, en door eenen anderen vervangen wierd. Zoo werden wij naar het *Bagnio* gebragt, dat een half uur van de woning des *Schaiks* lag. In dit gebouw waren tweeduizend Slaven opgesloten; de muren zijn omtrent vier voeten hoog, en acht voeten dik; het lage dak is van hout, de vloer bestaat uit een mengsel van zand en kalk.

Niettegenstaande het gebouw verscheidene

ven-

vensters heeft, die met ijzere tralien voorzien zijn, is het nogtans zeer duister, de vensters zijn zoo kort bij den grond, dat iedere nacht Leeuwen, en andere verscheurende Dieren, hunne muilen al brullende door dezelve staken, zoo dat onze haren te berge rezen.

Op de breedte van den muur, die terras gewijze gebouwd was, stonden de woningen van onze wachters; het getal dezer wachthuizen bedroeg omtrent zestig, in ieder was vijftien man; zij klommen er van buiten langs ladders in, en brandden kolen om hunne pijpen aan te steken, en koffij te koken. Steeds gewapend zijnde, schieten zij dikwijls met grof zout op de slaven, zoodra deze niet stil zijn; zij roepen des nachts even als de schildwachten; let wel op de Christenen.

Midden in het bagnio is een sloot voor de vuiligheid. Het water om te drinken wordt in eene menigte zakken van koehuiden bewaard, die aan het eene einde van het bagnio opgehangen zijn.

Bij onze komst, verheugden zich de slaven over de nieuwe lotgenooten in hun ongeluk, men maakte onzen ketting in het midden door een slot vast aan eenen ring in den muur, drie voeten van den grond; men gaf ons een weinig stroo, een steen tot hoofdkussen, en verlof om te mogen slapen. Duizende weegluizen beten ons, en toen wij des morgens ontwaakten, waren wij met builen en zwart bloed bedekt. Een akelig gezigt, 2000 naakte, baardige, bloedige gedaanten in twee rijen aan den muur geketend, die water uit menschen schedels begonnen te drinken.

Niettegenstaande mijne wonden, moest ik met ketenen beladen, des morgens ten zes ure aan het werk, na dat men ons tot voedsel voor den ge-

geheelen dag drie aren maïs, (turksche tarwe) toegeworpen had; men stampt die korrels en eet het meel met water, als men dit bekomen kan. Na dat ik den ploeg den geheelen dag getrokken had, werd ik 's avonds, door slagen gevild, in het bagnio terug gebragt. Een Italiaan, mijn buurman, door mijn lijden getroffen, leide een weinig hennip met zijn water bevochtigd op mijne wond en in drie weken was die genezen. De smarten, die mijn wond aan het been mij veroorzaakte, hielden op, na dat ik er met een slecht mes de kogel uitgesneden had.

Onder de 2000 slaven in het bagnio zijn verscheidene grijsaards, deze moeten het gebouw rein houden, en met aangestokene bossen stroo aan lange stokken, de weegluizen verbranden. Deze ongelukkigen zijn er nog erger aan, dan de overige slaven, want zij worden niet slechts van hunne wachters, maar ook van hunne medeslaven mishandeld. Wanneer zij eindelijk door zwakte niet meer werken kunnen, dan worden zij doodgeschoten; dit lot valt ook alle zieken te beurt, waarvan men geene herstelling hopen kan. Hunne ligchamen worden dan buiten geworpen en terstond door de wilde dieren verscheurd; hunne schedels dienen den slaven tot drinkbekers. De lijken van hun, die zich zelven van het leven berooven, worden door hunne lotgenooten op den berg gedragen en van de hoogte naar beneden gesmeten. Zulk een zelfsmoord, heeft steeds eene strenge straf voor den naasten buurman ten gevolge. Mijn makker, een jong Italiaan, had een hennepen strop gemaakt, en verhing zich, hoewel ik het met geweld poogde te verhinderen, want ik wist dat ik dit met mijnen rug zouden moeten betalen, en mijne verwachting werd ook den volgenden morgen niet te leur gesteld. Mijn tweede ketengenoot

werd krankzinnig en werd doodgeschoten, zijn schedel heeft mij 14 jaren gediend, en ik heb dien mede naar *Marseille* gebragt, ook zijn opvolger werd doodgeschoten. Over het geheel zijn er dertig naast mijne zijde gestorven.

De slaven moeten ten zes ure des morgens aan het werk, sommigen arbeiden in de tuinen van den Schaik, anderen hakken hout, anderen moeten den ploeg trekken enz. ik moest somtijds vijf a zes uren ver gaan. Wij werden met ons 12 of 14 voor den ploeg gespannen, ons omringde een aantal Kubalen, niet zoo zeer om ons te bewaken, want de vlugt is in dit land onmogelijk, als wel om ons tegen de wilde dieren te beschermen. Niettegenstaande dit, werd een mijner makkers, die zich een weinig van ons verwijderd had, door een leeuw verscheurd, dien de wachters, maar te laat, doodden.

Onze beste tijd was, wanneer onze wachters, volgens Muhamedaansche gewoonte, hun gebed verrigteden, dan zochten wij al wat eetbaar was, zoo spoedig mogelijk te stelen en verteerden het onder de slagen en steenworpen der wachters; dit was het eenige middel om ons leven te verlengen; want hoe konden ons drie aren Turksch koorn, bij eene bijna boven menschelijke inspanning, in 24 uren genoeg voeden?

Eens had ik het geluk een Schaap te stelen, ik had er met vijf mijner naaste buren, acht dagen genoeg aan. Wij trokken het den kop af, want wij hadden geen scherp werktuig; daarop aten wij de ingewanden, zonder ons aan de slagen te storen, die ons als hagel van alle kanten troffen, tot het bloed van ons ligchaam stroomde; de Kubalen doopten er hunne vingeren in, en likten die af, zeggende: hoe zoet is toch het bloed der Christenen! — Bij onzen arbeid leden wij onuitsprekelijk door honger,

dorst.

dorst, en de gloeijende hitte der zon; het hoofd poogden wij door bladeren te beveiligen, en het ligchaam door onze baarden; de mijne hing op het laatst tot op mijnen navel, en ik vlecht dien zoo, dat hij mij tot eene soort van mantel diende; onze huid was geheel donker bruin geworden.

Somtijds vonden wij onder weg, overblijfselen van eenen Beer of wild Zwijn, door eenen Leeuw verscheurd, en dan vraagden wij verlof om die op te eten. Ja, vreet, Christen-hond, was het antwoord, en wij vochten om den bloedigen buit. Somtijds kwelde ons de dorst zoo, dat wij ons eigen water dronken, of dat der paarden, als het in het spoor was blijven staan.

Maar niets evenaarde onze ellende, toen er *eens brand in het Bagnio ontstond*; onze baarden en haren werden gezengd, het water, dat ons verkwikken moest, werd tot leschen gebezigd, wij beten van wanhoop, rook en hitte, op onze ketenen, losmaken wilde men ons niet, om wanorde voor te komen, en op den bepaalden *tijd* kregen wij eerst weder water; slagen werden er ook in overvloed uitgedeeld, om *ons* voor den brand te straffen, gelijk dan ook bijna ieder woord met eenen slag vergezeld ging.

Het is ligt na te gaan, dat zulk eene levenswijze ons ligchaam bijna ongevoelig moest maken. Het vel in onze handen, was zoo dik en hard, dat wij die naauwelijks half sluiten konden; onze voetzolen waren met eene hoornachtige, twee à drie duimen dikke huid, bedekt, zoo dat men ons zonder smart hoef-ijzers had kunnen aanzetten, lange doornen verrotteden in dezelve, zonder dat wij het voelden.

De Wachters verdubbelden hunne woedheid,

 je-

jegens zulke gevangenen, die zwak en ziekelijk waren. Mijn onbezweken moed, en schijnbare ongevoeligheid, bewaarde mij een tijd lang voor verscheidene mishandelingen.

Een Prins van *Marokko*, zag ons eens arbeiden, ik viel hem, op verzoek mijner makkers, te voet en verzocht om eenige onderfteuning. Eerst was hij zeer onvriendelijk, voor al toen hij hoorde, dat ik een Franschman was, eindelijk gaf hij ons echter honderd Zechinen.

Onze Wachters hadden twee hoofden, de opperste heette BASCHA, hij had het bewind over het leven en den dood der Slaven, en hunne Wachters, en behoefde slechts den *Schaik* de hoofden der ter dood gebragten te toonen, hij kwam vijf of zesmaal jaarlijks in het Bagnio. Wij verblijdden ons steeds over zijne komst, dewijl hij ons gewoonlijk, de een of andere gunst bewees, het zij dan verlof om de weeghuizen te mogen verbranden, of de verwijdering van eenen wreden Wachter.

De tweede Opziener heette KAIL, hij had het onmiddelbaar opzigt over de Wachters, en de Slaven. Deze KAIL, zocht terstond onder de gewone bedreigingen, het geschenk van den Prins, mij af te dwingen, maar ik verdeelde het onder mijne kameraads, zonder er mij aan te storen. Hier door ontstak zijne woede jegens mij, en hij mishandelde mij elken dag, zonder de minste reden. Ik had deze behandeling een jaar verdragen, maar die bragt mij ook op den oever des doods, ik kreeg aanvallen van krankzinnigheid; waarin ik met tanden en nagelen, op mijne makkers losging. Eindelijk besloot ik, een einde te maken aan mijn lijden, door zijnen en mijnen dood, en tevens mijne wraak te verzadigen. Op den volgenden morgen waren reeds tweehonderd Slaven, door de lage deur gegaan, zonder een slag te

te krijgen; ik was echter naauwelijks buiten gekomen, of ik kreeg een flag in de zijde, die mij voor een oogenblik van mijne bewustheid beroofde; ik herftelde mij echter dra, greep een fteen, en fmeet den KAIL daarmede zoo, dat zijn oog uit de holte drong, hier op viel ik hem als een Tijger, met mijne tanden aan, en naauwelijks konden de Wachters, door een hagelbui van ftokflagen, hem levendig uit mijne handen krijgen. Terftond werd ik ontketend, op eenen muilezel gelegd, en handen en voeten onder den buik van het dier gebonden. Zoo werd ik op eenen draf, onder beftendig ftooten en flaan, naar de woning van den *Schaik* gebragt, alwaar ik half dood aankwam.

(*Het Vervolg hier na.*)

DE GODSDIENSTIGE VERDRAAGZAAMHEID IN RUSLAND.

Het is moeijelijk te bepalen, of de godsdienstige verdraagzaamheid der Rusfen in hun karakter, of in hunne Staatsgefteldheid, of in den geest hunner Regering gegrond is; maar dit is zeker, dat zij zich in geen land zoo vertoont, als in *Rusland.* Nooit heeft men hier iets van Godsdienstige vervolging, van Inquifitie of zucht om met geweld bekeerlingen te maken, geweten, de disfenter wordt hier niet in zijne regten als burger verkort of van Staatsbedieningen uitgeflooten, en geen Rus komt het in den zin, zich daarop te verheffen, dat hij in den fchoot der heerfchende kerk geboren is. Als er in *Petersburg* vijftien talen gefproken worden, zoo zijn er ook ten minsten even zoo vele kerken van onderfchei-

 dene

dene gezindheden, die alle de beschermende Russische hoofdkerk, gelijk de kinderen hare moeder, omringen. Sir ROBERT WILSON, verhaalt in zijnen brief: *remark on the character and composition of the russian armij*, de volgende anekdote, die het voorheen gezegde bevestigt:

Een Russisch Generaal, die bij het visiteren van eenen voorpost zijne soldaten bij het eten vondt zitten, vraagde ieder hunner, van welk eenen Godsdienst hij was, en nu kwam er een zonderling mengelmoes van allerlei geloofsbelijdenissen te voorschijn. Toen hij bij den laatsten man kwam, die hem toescheen een tartaar te zijn, zeide hij, gij zijt zeker een muhamedaan. — Neen, antwoordde deze trots, ik ben een heiden, men zag geen het minste teeken van afkeer, verachting of afkeuring bij zijne kameraads, maar wel een hartelijk gelach, en zij aten, gelijk voorheen, met de grootste goedhartigheid uit de gemeenschappelijke schotel.

Het is bekend, dat de Russen gewoon zijn op Paaschzondag elkanderen te kussen, terwijl de een zegt: Christus is opgestaan, en de ander antwoordt: ja hij is waarlijk opgestaan! en dan ruilen zij met elkanderen hunne rood geverfde eijeren. Ik zag een heidenschen Tscherenis bij Leitschen, in het Casansche Gouvernement, een armen boer, die bij zijn paard stond. Een Rus, die zijne hulp noodig had, kwam bij hem, kuste hem en sprak de bekende woorden. De Tscherenis beantwoordde kus en spreuk. Nu deed de Rus zijn voorstel, dat aangenomen werd. De Rus begeerde de hulp eerst op den volgenden morgen, uit hoofde van het tegenwoordige hooge feest, maar de boer antwoordde, dat hij hem ook heden kon helpen, dewijl hij een heiden was. Maar gij hebt toch

zoo

zoo even, zeide de Rus, onze Christelijke spreuk tot mij gezegd. De Tscheremis lagchte en antwoordde: Broertje, wij gelooven allen aan éénen God.

HET HÔTEL D'ANGLETERRE, IN PARIJS.

Dit Hôtel is zeer merkwaardig, en verdient nader beschreven te worden, thans slechts dit weinige van hetzelve. Men rekent tienduizend menschen in *Parijs*, die zonder woning of dak leven. Dit zijn geen armen, want voor deze wordt gezorgd, maar deugnieten, die wel stelen, maar niet werken willen. Om dit gespuis uit de gangen, keldergaten en dergelijke verblijven, te verdrijven, waar in zij anders de nachten *plagten* door te brengen, en ze beter *onder opzigt te houden*, heeft de Policij eene onderneming begunstigd, welker gelijke waarschijnelijk nergens te vinden is. Het geheele achterste deel der onderste verdieping, van het voornoemde Hôtel, dat tegen over het Palais Roijal ligt, is in eene groote Bedelaars Herberg veranderd, waar het voornoemde gespuis, naar dat deszelfs beurs het toelaat, of geheele bedden, of enkele stukken, of bundels stroo, ja zelfs den blooten grond, voor den nacht huren kan. Ook verkoopt men hier de noodzakelijkste mondbehoeften, maar alles, zelfs de koude grond, moet terstond betaald worden. Wie niet slapen wil, praat of speelt met zijnen Buurman of Buurvrouw. De zedelijkheid wordt hier wel niet betracht, maar de Wet van het mijne en het uwe, door den beruchten Dievenvanger VIDOR, dies te krachtiger gehandhaafd. Deze man, die daarom de Guillotine wezenlijk ontkomen

is, om handhaver der Policij, in het Hôtel d'Angleterre te zijn, verschijnt onder allerlei gedaanten in de Maatschappij, heden als Mijlord en morgen als Bedelaar, die om een aalmoes vraagt.

HET ROOSJE.

't Roosje, dat éérst slechts één knopje,
Nu daar gloort in volle pracht,
En zoo keurig fijn geteekend
Door zijn geur 't gevoel verzacht.

't Roosje, daar 't zijn reuk en schoonheid,
Vrij en ongestoord zou biên;
Is, natuur! 'k aanschouw uw wonder,
Ook met wapentuig voorzien.

Wil men 't Roosje van zijn takje
Plukken voor een Fillis af;
Dat men dan voorzigtig toezie,
Daar natuur het doornen gaf.

Raakt men onbezonnen 't bloempje,
Spoedig kwetst men dan zijn hand:
Men wordt dan vergramd, en pijnlijk,
Werpt men 't Roosje aan een kant.

Vriend! ik mag u dus wel raden,
Zoo ge ook eens een Roosje plukt,
Pas dan op uw kwetsbre vingeren,
Dat geen doorn er in drukt.

L. H.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

ELBURG.

Het gewone halfjarige examen der Kweekelingen van het Instituut alhier, werd gehouden den 23sten en 24sten December 18 9. te weten: den 23sten in de Grieksche, Latijnsche, Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, de Aardrijks en Geschiedkunde: den 24sten in de Meet-, Stel-, Reken- en Natuurkunde, de Natuurlijke Historie, de Technologie, den Godsdienst en Zedekunde, de Teeken-, Toon- en Schermkunst. Uit dit examen is den Curatoren van voornoemd Instituut gebleken, dat, in gemelde Talen, Kunsten en Wetenschappen, over het algemeen de meeste vorderingen hebben gemaakt, de navolgende Jongelingen R. DE BLIJ, van *Gorinchem*. S. D. C. VAN BERCHUIJS, van *Assen*. G. BACKER, van *Hanau*. J. P. CENTEN, van *Amsterdam*. A. WALRAVEN ENGELEN, van *'s Gravenhage*. J. N. ESTOPPEIJ, van *Amsterdam*. J. J. L. GRAAFLAND, van *Steinfurt*. G. A. HOEFHAMER, van *Elburg*. J. A. VAN LANSCHOT HUBRECHT, van *Haarlem*. J. A. LUCHTMANS, van *Wageningen*. J. C. F. G. DE MEIJ, van *Leijden*. A. H. A. MAMIN, van *Suriname*. P. VAN MEURS, van *Heerde*. H. W. L. POST, van *Utrecht*. B. W. A. E. SLOET, van *Voorst*. A. B. VAN DER VIES, van *Amsterdam*. W. L. VOS, van *Assen*. P. VERSCHUUR, van *Muiden*. B. J. WEIJMAR, van *Amsterdam*. en M. L. TIJL, van *Hasselt*.

Wijders zijn, volgens opgave van Heeren Onderwijzers, en met goedkeuring van Heeren Curatoren, tot hoogere klassen bevorderd:

In de Griekfche taal van de derde tot de tweede klasse J. R. KRUDOP, van *Elburg.*

In de Latijnsche taal: van de vijfde of laagste klasse tot de vierde: W. L. VOS, L. A. J. W. en B. W. A. E. SLOET en G. VAN DER JAGT, van 's *Gravenhage.* A. KRUDOP, P. A. J. BEELAERTS, van *Blokland*, van *Utrecht.* G. A. J. VAN RANDWIJCK, van *Nijmegen.* Van de vierde tot de derde klasse: G. A. HOEFHAMER, P. VAN MEURS, R. H. DE VOS VAN STEENWIJCK, van *Steenwijck.* M. L. TIJL. Van de tweede tot de eerste klasse: J. R. VAN EERDE, van *Oosterwolde.* A. WALRAVEN ENGELEN en H. C. VAN CARSTEN, van *Meppel.* J. A. VAN LANSCHOT HUBRECHT, E. KRUDOP, A. P. VAN BRAKELL, tot den *Brakell.* van den huize *Vredestein* bij *Buren.*

In de Fransche taal: van de derde tot de tweede klasse: S. D. C. VAN BERCHUIJS, J. N. ESTOPPEIJ, G. BACKER, L. HARMSEN, van *Zutphen.* Van de tweede tot de eerste klasse: J. C. F. G. DE MEIJ en H. VAN OVERKLIFT, van *Amsterdam.*

In de Engelsche taal: van de vierde tot de derde klasse: G. VAN DER JAGT, W. G. VOLTELEN, van *Lochem.* P. M. SANDBERG, van *Zwolle.* P. VERSCHUUR. Van de derde tot de tweede klasse: J. L. FREUDENBURG, van *Elburg.* H. GERLINGS, van *Leijden.* S. D. C. VAN BERCHUIJS en H. W. L. POST.

In de Hoogduitsche taal: van de derde tot de tweede klasse: B. J. WEIJMAR, B. B. BERTZ, van *Amsterdam.* S. D. C. VAN BERCHUIJS, P. H. MARCELLA, van *Amsterdam.*

In de Hollandsche taal: van de derde tot de tweede klasse: DE MEIJ, A. H. A. MAMIN, N. O. ESTOPPEIJ, J. D. C. HARMSEN, van *Amerongen.* J. L. FREUDENBERG, G. LUCHTMANS, R. ROMIJN, van *Amsterdam.* Van de tweede tot de eerste klasse: H. W. L. POST, J. N. ESTOPPEIJ.

In

In de Meetkunde: van de gewone tot de hoogere, of van de tweede tot de eerste klasse: J. P. CENTEN, A. WALRAVEN ENGELEN. Van de derde tot de tweede: G. A. HOEFHAMER, R. DE BLIJ, G. V. W. VAN HEMERT TOT DINGSHOF, van *Zwolle*. J. C. F. G. DE MEIJ, B. J. WEIJMAR.

In de Algebra: van de derde tot de tweede klasse: P. VERSCHUUR, G. BACKER, G. VAN RANDWIJCK, W. L. VOS, M. L. TIJL. Van de tweede tot de eerste: J. P. CENTEN, G. A. HOEFHAMER.

In de Rekende: van de derde tot de tweede klasse: A. H. A. MAMIM, G. LUCHTMANS, L. HARMSEN, N. O. ESTOPPEIJ. Van de tweede tot de eerste Klasse: C. DE VRIESE, van *Zwartsluis*. H. VAN OVERKLIFT.

In de algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, is tot den hoogsten rang bevorderd: A. VAN LINDEN VAN DEN HEUVEL, van *Vlaardingen*. In de Aardrijkskunde: N. WEIJMAR, en in de Natuurkunde: C. DE VRIESE.

HAARLEM.

Den 22sten December. Heden had alhier de bevordering, van de Leerlingen aan de Latijnsche Scholen, en het Instituut, met de gewone plegtigheid plaats. Vele aanzienlijke mannen, en onder deze Zijne Excellentie de Gouverneur van *Noord-Holland*, de President van het Tribunaal en eene Commissie uit H. H. Burgemeesteren, vereerden dezelve met hunne tegenwoordigheid.

Eerste klasse, eerste orde, P. N. ARNTZENIUS en J. G. BOEKENOGEN, hielden door hen zelve opgestelde redevoeringen in versen, de eerste: *De M. A. Regulo*. de tweede: *De Hannibale Alpes transgrediente*, ontvingen fraaije Eerepríjsen, en werden tot de Akademische lessen bevorderd. Van de tweede orde gingen over tot de eerste: H. E. WEIJERS, met een' prijs, J. V. WESTRIK en P. A. JELTES. Van de derde or-

orde, tot de tweede: F. F. SMEDING met een prijs, en J. PEERLKAMP. Van de vierde orde, tot de derde: G. LEE, P. ELIAS met prijsen, F. J. STRENGERS, J. W. VAN DER WISSEL, en P. G. HUBRECHT.

Tweede klasse: Van de eerste orde tot de vierde, van de eerste klasse: J. H. AERNOUT, met een prijs, en J. BOOKMAKER. Van de tweede orde, werden, uit hoofde van bijzondere vlijt en gemaakte vorderingen, tot de vierde orde van de eerste klasse, met prijsen bevorderd: J. PARÉ en N. LEE, tot de eerste orde van hunne klasse, ontvangende N. LEE, ook eenen Griekschen prijs, B. VAN GEUNS, D. J. A. ARNTZENIUS, J. J. F. ALEWIJN, D. SERRURIER, J. C. VAN DER BURCHT VAN LICHTENBERG en C. GERLINGS, over wiens betoonden ijver HH. Curatoren zeer voldaan waren.

Derde klasse: Van de eerste orde, tot de tweede orde van de tweede klasse: A. PEERLKAMP, L. SLINGELAND, met prijsen, H. S VAN WICKEVOORT CROMMELIN, H. VAN STEENBERGEN, en A. ROOD. Van de tweede orde, tot de eerste: J. J. SCHMIDT, H. G. GROENEWEG, met prijsen, J. H. VAN HEES, K. K. VAN VLOOTEN, en W. H. HOEUFFT. De Apothekars Leerlingen, C. SMALBRAAK en J. WARNING, zich in die orde bevindende, werden ook om hunne vlijt en goed gedrag ieder met een prijs beloond.

Vierde klasse: Van de eerste orde, tot de tweede, van de derde klasse: A. M. VAN BOSVELT met een prijs, J. GERLINGS en P. HOOGSTRATEN. Van de tweede orde tot de eerste: K. S. SIJBRANDI, met een prijs, welke tusschentijds tot eene hoogere orde bevorderd was, N. J. CALKOEN en P. G. SCHACHT. Van de derde orde tot de tweede: J. MAKS, J. C. VAN DER HEIJDEN, met prijsen, G. J. NAHUIJS, P. VAN DE WATER en H. M. KOOL.

In-

Instituut: eerste klasse in de orde van verdiensten, wierden P. N. ARNTZENIUS en G. LEE, met eereprijsen beschonken. Van de eerste orde tot die van verdiensten gingen over: J. J. F. ALEWIJN en P. A. JELTES, beide met prijsen, H. E. WEIJERS, ontving ook een prijs. Van de tweede orde tot de eerste: J. J. SCHMIDT, met een prijs, wiens ijver en gedrag groten lof verdienen. Van de derde orde tot de tweede: K. K. VAN VLOOTEN, en P. ELIAS, beide met prijsen, terwijl J. PEERLKAMP, de derde in die orde, insgelijks een prijs ontving. Van de vierde orde, tot de derde, S. K. SIJBRANDI en L. SLINGELAND, met prijsen, ontvangende de derde J. GERLINGS, er insgelijks een.

Tweede klasse: Van de eerste orde, tot de vierde van de eerste klasse, A. M VAN BOSVELT, met een prijs, N. J. CALKOEN, ontving ook een prijs. Van de tweede orde tot de eerste: H. VAN STEENBERGEN en A. PEERLKAMP, beide met prijsen. Van de derde orde tot de tweede, J. H. VAN HEES en J. C. VAN DER HEIJDEN, met prijsen. D. N. ARNTZENIUS, bedankte in de Hoogduitsche, J. J. T. ALEWIJN, in de Engelsche en N. LEE, in de Fransche taal, voor de ontvangene eereprijsen.

HAARLEM.

Den 30sten December 1819. De Akademische Senaat der Hoogeschool van *Utrecht*, heeft, op voordragt van de faculteit der bespiegelende Wijsbegeerte en fraaije letteren, eene waardige hulde gedaan, aan de erkende verdiensten van den Rector onzer Latijnsche Scholen, den Heer P. HOPMAN PEERLKAMP, door aan hem, op den 17den Junij l. l., plegtig, honoris causâ, te geven den titel van *Philosophiae theoreticae magister et literarum humaniorum Doctor*. Ook is gemelde Rector, wien wij, bij de onlangs plaats-

plaats gehad hebbende vakatures van Rectorale Leerstoelen, gevreesd hadden te zullen verliezen, bij gunstig besluit van den Edel Achtbaren Raad dezer Stad, op voorstel van Curatoren onzes Gijmnasiums, tot een blijk van wel tevredenheid en erkentenis voor de diensten, aan onze Scholen bewezen, met eene aanzienlijke vermeerdering van jaarwedde, en den titel van Professor beschonken, en alzoo nader aan onze Scholen verbonden, en heden vernemen wij, dat ook Z. M. den Koning 's mans verdiensten op eene hoogst vereerende wijze erkend heeft, door hem, bij besluit van den 20sten dezer, op voordragt van de derde klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, tot lid dier klasse te benoemen.

K A M P E N.

Den 7den Januarij 1820. Na dat het Winter-Examen door H. H. Curatoren was afgenomen, had heden de bevordering der Leerlingen naar hoogere klassen en eene plegtige uitdeeling van prijzen plaats, en werden bevorderd: tot de eerste klasse J. TICHLER, tot de vierde H. ALFERINK, tot de vijfde: A. WEIJTINGH, C. H. J. MÜLLER, H. VAN LIER, S. FIERMAN KRUIT, tot de bovenste afdeeling der zesde: L. W. ALTING en A. S. J. J. VAN GOLDSTEIN VAN HOUKENBURG. Deze allen ontvingen fraaije praemia promotionis; terwijl W. VAN BEERDEN, leerling der bovenste klasse, en V. BROUWER, leerling der tweede klasse, prijzen van aanmoediging kregen.

Op eene bevallige wijze, werden de gratiarum actiones gereciteerd.

De Heer Rector opende de plegtigheid, met het bewijs van het belangrijke van de kennis der Latijnsche taal, voor onderscheidene standen.

Aangenaam werden de verschillende werkzaamheden afgewisseld door, keurig Orgelmuzijk.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

SPANKEREN. Zie Dec. 1819.

ELCUM. Zie Dec. 1819.

NIJMEGEN.

OVER- EN NEERASSELT. Onze beroepen Leeraar, (zie de vorige Boekzaal,) heeft, in afwachting van de vereischte goedkeuringen, *onze beroeping aangenomen.*

PUFFELIJK EN *LEEUWEN* vakant. Zie Aug. 1817.

RESSEN EN DOORNIK vakant. Zie October 1819.

ZUTPHEN.

BAHR EN LATHUM, den 10den Jan. Ds. J. C. VAN DOORNE, Pred. te *Landsmeer*, Classis *Edam*, heeft de Collatie tot Predikant alhier, aangenomen.

TIEL.

BEUSICHEM, den 6den Jan. 1820. Onze Leeraar H. M. BOUVIN, heden eene beroeping naar *Oudelande*, in *Zuidbeveland*, ontvangen hebbende, gaf ons daarvan berigt, en nam dezelve in beraad.

EVERDINGEN. Schoon de Correspondens van daar nog geen legaal berigt ontving, na dat, 't welk in de vorige Boekzaal is geplaatst, meent hij toch wel te weten, dat de door Z. M. benoemde Predikant aldaar, de Kandidaat H.

KOOBS

KOOBS WICHERS, Kerkelijk beroepen is, en die beroeping heeft aangenomen.

RAVENSWAAIJ staat vakant te worden. Zie Nov. 1819.

BOMMEL.

BOMMEL, den 15den Januarij 1820. Bij besluit van Z. M. de dato, 22sten December l. l., N°. 60. zijn benoemd, in het Klassikaal Bestuur,

Tot Gecommitteerden, de Heeren: N. LANGE, Pred. te *Bruchem*. G. J. VAN NOUHUIJS Pred. te *Rumpt*. E. BENTHEM VAN DEN BERG, Ouderling te *Bommel*.

Tot Secundi, de Heeren: W. A. VAN BEDEN, Pred te *Opijnen*. W. LAMMERÉE, Pred. te *Geldermalsen*. O. DE VIRIEU, Ouderling te *Bommel*.

Tot Scriba: W. N. COENEN, Pred. te *Tuil*.

Secundus: S. G. JORISSEN, Pred. te *Waardenburg* en *Neerijnen*.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Nov. 1819.

EST vakant. Zie Dec. 1819.

HARDERWIJK.

HATTEM. Op den 25sten December, l. l., gaf onze oudste Predikant, A. BOOIMAN, ons des voormiddags, in eene voorafspraak uit *Joh.* XI: 25. kennis van het overlijden van den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. MERMELING, laatst Leeraar te *Westzaandam*, die ook voorheen onder ons het Evangelie van JEZUS CHRISTUS, ruim twee jaren, met zoo veel hartelijkheid verkondigde, en door eenen voorbeeldigen wandel bevestigde, en werden wij ernstig opgewekt, om, naar de vermaningen van gemelden overleden Leeraar, en die van onze tegenwoordige Leeraren, wel toe te zien, dat wij de genade Gods niet te vergeefs mogen ontvangen hebben, maar door een opregt en levendig geloof in den Heer JEZUS CHRISTUS, die in de wereld

ge-

gekomen is om zondaren zalig te maken, medeeenmaal deelen mogen in die zaligheid, van welke, zoo wij vertrouwen, de bij ons nog in achting zijnde overleden Leeraar, een deelgenoot geworden is. — De Heere vertrooste de nagebleven Weduwe en Kinderen, en schenke dezelve het ruim genot van allen tijdelijken en geestelijken zegen!

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

TER HEIDE. De Heeren Proponenten en Kandidaten worden verzocht, ten spoedigste hunne gaven alhier te laten hooren, en zich daartoe vooraf aan te melden, bij den Consulent, *den Wel Eerw. Heer* H. W. BENIER, Pred. te *Monster.*

DELFT. Den 14den November l. l., vierde één onzer Leeraren, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer C. J. VAN SEIJST, gedachtenis van zijnen vijftigjarigen Evangeliedienst, in de Gemeenten van *Uithoorn* en *Kudelsteert*, *Wilnis*, *Oudewater* en *Delft*, met dezelfde tekstwoorden, met welke zijn Wel Eerw. voor vijftig jaren, zijne Evangeliebediening had aanvaard, 1 *Cor.* III: 11. *Niemand kan een ander fundament leggen, dan 't geen gelegd is, 't welk is Jezus Christus.*

Wij wenschen dat wij ons nog lang, in den Dienst van dezen waardigen Leeraar, zullen mogen verblijden.

DELFT, den 1sten Januarij 1820. Onze Leeraar, J. C. FABIUS, naar de Gemeente van *Amsterdam* beroepen zijnde, heeft die beroeping aangenomen.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM. Het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, is door Zijne Majesteit den Koning, bij Hoogstdeszelfs Besluit van den 22sten December 1819, N°. 69. uit de ingeleverde Nominatien voor 1820 benoemd, als volgt:

Praeses, Ds. TH. HOOG, Pred. te *Rotterdam*, 1820.

Assessor, Ds. A. DE VRIES, Pred. te *Rotterdam*, 1820.

Scriba, Ds. J. J. LE SAGE TEN BROEK, Pred. te *Rotterdam*, 1820.

Secundus, Ds. D. J. VAN BRANDENBURGH, Pred. te *Delftshaven*, 1820.

Gecommitteerden:

De Ridder J. SCHARP, Pred. te *Rotterdam*, 1820. Ds. S. KAM, Pred. te *Berkel*, 1820. Ds. D. J. VAN BRANDENBURGH, Pred. te *Delftshaven*, 1819 Ds. C. A. VAN SCHAGEN, Pred. te *Kapelle*, 1819. De Heer C. BURGERSDIJK, D. Z. Ouderling, te *Rotterdam*, 1820.

Secundi.

Ds. H. OORT, Pred. te *Rotterdam*, 1820. Ds. J. VAN DEN BROEK, Pred. te *Pernis*, 1820. Ds. M. A. DE JONGH, Pred. te *Rotterdam*, 1819. Ds. D. VAN DER LEEUW, Pred. te *Vlaardingen*, 1819. De Heer A. POORT, Ouderling, te *Schiedam*, 1820.

ROZENBURG EN BLANKENBURG. Zie Sept. 1819.

MAASLAND vakant. Zie Nov. 1819.

HOOGVLIET. Zie Nov. 1819.

HILLEGONDSBERG. Zie Dec. 1819.

LEIJDEN.

BENTHUIZEN, den 26sten December 1819. Heden maakte onze Leeraar, Ds. H. ASTRO, in eene voorafspraak ons bekend, dat te *Westzaandam*, op den 18den dier maand overleden was, de Wel Eerw. Heer J. MEEMELING, die van Nov. 1798. tot Februarij 1801, onder ons het dierbaar Evan-

ge-

geste verkondigd heeft, en wekte ons op om ook aan onze sterfelijkheid te gedenken, ter onzer voorbereiding voor de eeuwigheid.

NIEUWEVEEN vakant. Zie Dec. 1819.

NIEUWKOOP staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

D O R D R E C H T.

NIEUWLEKKERLAND, den 31sten Dec. Heden avond maakte onze Leeraar D. H. HORST, aan 't slot zijner Leerrede ons bekend, dat hij den 28sten dezer maand, eene beroeping naar de Gemeente van *Kwadijk*, onder de Classis van *Edam* gelegen, ontvangen had, en gaf op den 9den Januarij 1820 te kennen, dat hij, na beraad, voor dezelve had bedankt.

MAASDAM. Zie Oct. 1819.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

G O U D A.

KEDICHEM, den 20sten Dec. 1819. Onze Leeraar J. B. BARENBRUGH, berigtte ons den 28sten Nov. eene beroeping naar de Gemeente van *Spankeren* en *Dieren*, ontvangen te hebben, en den 19den December verklaarde hij, deze beroeping te hebben aangenomen.

BLESKENSWOUDE, den 26sten Dec. Heden gaf onze Leeraar E. NIEUWKOOP, bij den voormiddag Godsdienst, in eene vooraffspraak over *Joh.* XI: 11. *Lazarus onze vriend slaapt*, ons kennis, van het afsterven van eenen onzer vorige Leeraren, den Wel Eerw. Heer J. MERMELING, Predikant te *Westzaandam*, die ook in onze Gemeente, met zeer veel hartelijkheid, het Evangelie der zaligheid verkondigd heeft. Deze bekendmaking was ons zeer treffend en aandoenlijk. Wij werden bij dezelve hartelijk opgewekt, om de nagedachtenis van dezen voorganger in zegening te bewaren, en met

zijn afsterven te leeren, ons voor te bereiden voor onze zalige onsterflijkheid.

WILLIGE LANGERAK, den 20sten Januarij 1820. Onze Leeraar maakte ons, den 25sten December 1819, des voormiddags, in zijne voorafspraak bekend, het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. P. FABRITIUS, voormalig Predikant dezer Gemeente, laatst emeritus Leeraar van *Oudelande*, Classis *Goes*, en wekte ons op te volharden in het geloof, en in het betrachten van de leer des Christendoms, welke deze Leeraar ook voormaals hier onderwezen had, en in derzelver blijde hoop, welke zij voor derzelver belijders en betrachters, geeft nu was ontslapen, naar aanleiding van 1 *Cor.* XV: 19. *Indien wij alleenlijk in dit leven op Christus zijn hopende, zoo zijn wij de elendigste van alle menschen.*

MOORDRECHT vakant. Zie Julij 1819.

WILLIGE LANGERAK staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

KRIMPEN AAN DE LEK. Zie Dec. 1819.

HEUKELUM. Zie Dec. 1819.

GOUDA vakant. Zie Dec. 1819.

B R I E L L E.

SIMONSHAVEN EN BIERT staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

N O O R D-H O L L A N D.

Den 1sten Januarij 1820. Het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, bestaat voor 1820 uit de volgende leden: DD. W. BROES, President. D. C. VAN VOORST, Secretaris. Verder de Leden: P. H. NAHUIJS, G. VAN DER GOOT, J. VAN SLOGTEREN, P. R. A. SALTET, Predikanten,

ten, de twee eersten te *Amsterdam*, voorts te *Haarlem*, *Noordscharwoude*, *Hoorn* en *Purmerend*, met den Ouderling M. S. VAN GENDEREN, te *Enkhuizen*.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM, den 21sten Dec. Heden is door Broederen Diakenen, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. J. VISCH, uitgebragt het volgende zestal:

DD. D. M. KAKEBEEN, G. KUIJPER, J. D. RUIJS, C. A. VAN SCHAGEN, A. GOEDKOOP en A. P. W. NOORDINK, Predikanten te *Middelburg*, *Haarlem*, *Ouderkerk aan den Amstel*, *Kapelle aan den IJssel*, *Gend* en *Oudbeijerland*.

En daaruit dit drietal:

DD. D. M. KAKEBEEN, G. KUIJPER en J. D. RUIJS.

AMSTERDAM, den 28sten Dec. Heden is door den grooten Kerkeraad, uit de twee drietallen, het eene van Predikanten en Ouderlingen, het andere van Diakenen, dit zestal te zamen gebragt:

DD. J. C. FABIUS, S. GREGOOR, A. VAN VLOTEN, D. M. KAKEBEEN, G. KUIJPER en J. D. RUIJS.

En daar uit dit drietal geformeerd:

DD. J. C. FABIUS, S. GREGOOR en D. M. KAKEBEEN.

En ten zelfden dage daaruit beroepen, Ds. J. C. FABIUS, Predikant te *Delft*.

AMSTERDAM, den 4den Jan. 1820. Heden ontvingen wij het berigt, dat onze beroepene Leeraar, Ds. J. C. FABIUS, de beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, had aangenomen.

AMSTERDAM, den 1sten Januarij 1820. Door de benoemingen, geschiedt bij besluit van Z. M. den 22sten December 1819. No. 69. bestaat het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, voor 1820, uit de volgende leden:

DD. W. BROES, Praeses, P. HAACK, Assessor, H. WEIJLAND, Scriba. Predikanten te *Amsterdam*. En als Gecommitteerden: DD. R. J. VAN DER MEULEN en P. MEIJBOOM, Pred. te *Amsterdam*. H. VAN HALL en D. SCHIFF, Pred. te *Sloterdijk* en *Weesp*, benevens de Heer S. WALLER, Ouderling te *Amsterdam*.

HAARLEM.

WESTZAANDAM. Aan onzen jongsten Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. MERMELING, was wel op zijn rekwest, door Z. M. den Koning, bij besluit van den 24sten October l. l., een pensioen als Emeritus toegestaan, maar naauwelijks daar van kennis ontvangen hebbende, is hij reeds den 18den December, als nog fungerend Predikant, overleden. Hij stierf in den ouderdom van 46 jaren, in het geloof aan het dierbaar Evangelie, dat hij, gedurende bijna zeventien jaren, met zoo veel hartelijkheid en ernst onder ons verkondigd heeft, hoewel dikwijls onder vele smarten, veroorzaakt door een allerpijnlijkst ongemak, waar mede hij sedert verscheidene jaren is bezocht geweest, en dat hem menigmaal noodzaakte, de hulp zijner medebroeders in te roepen. Ongetwijfeld zullen de Gemeenten van *Berkenwoude*, en den *Achterbroek*, *Benthuizen* en *Hattem*, in welke hij te voren gearbeid heeft, met ons, zijnen dood betreuren; doch hem zijn geluk niet misgunnen. Onze oudste Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. BRUGMAN, gaf ons, den volgenden dag, in de openbare Godsdienst-oefening, daar van met veel aandoening kennis, doch wees ons op zijne gelukkige Staatsverwisseling, ons naar aanleiding van *Phil.* I: 21. opwekkende, om ons leven geheel aan JEZUS, onzen Verlosser toe te wijden, op dat ook ons sterven, ons gewin zijn moge; terwijl dit ook door zijne Ambtgenoo-

 ten,

ten; in de Gemeente van *Oost-Zaandam*, zoo naauw aan de onze verbonden, op dien zelfden dag geschied is. Den 24sten daaraanvolgende, werd zijn lijk, door den Kerkeraad dezer Gemeente, naar het graf gedragen, en plegtstatig ter aarde besteld, terwijl bij die aandoenlijke plegtigheid, door onzen oudsten Leeraar, een kort woord ter opwekking gezegd, en de volgende Dichtregels uitgesproken werden:

Bij 't stille zwijgend graf, dat w' allen nu omringen,
Vindt MEERMELING het eind, van zijne folteringen;
Zijn' leer en reine deugd zijn ons tot onderpand,
Dat nu zijn geest herleeft in 't beter Vaderland. —

Vrij zinke dan zijn lijk, in 't stille graf ter neder,
Eens vinden wij hem zelv', door JEZUS liefde weder;
Want hem die JEZUS mint, is 't sterven een gewin,
Hij treedt als MEERMELING, den Hemel eenmaal in. —

Bij dispositie van zijn Excellentie, den Heer Staatsraad, Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk, gedagteekend den 27sten December, is aan de nagelatene Weduwe van onzen overledenen Leeraar, Mejufvrouw A. HARMSEN, welke met hare Kinderen, door dit treurig afsterven, in diepen rouw gedompeld werd, het annus gratiae, tot ultimo December 1820. verzekerd, tot welken tijd de Ringbroeders dus de predikbeurten vervullen zullen.

HAARLEM, den 12den Januarij. Naar de benoeming bij het besluit van Z. M. den 22sten December l. l., N°. 3. bestaat thans het Klassikaal Bestuur van dit Ressort, uit de Heeren:

P. H. NAHUIS, Pred. te *Haarlem*, Praeses.
J. BRUGMAN, Pred. te *Westzaandam*, Assessor.

J. W. C. TENCKINCK, Pred. te *Oostzaandam*, Scriba.

en de Gecommitteerden:

J. L. SCHELKES, Pred. te *Oostzaandam*. J. H. WEIJERS, Pred. te *Bennebroek*. H. MANGER, Pred. te *Haarlem* J. VOGEL, Pred. te *Assendelft*. en M. N. BEETS, Ouderling te *Haarlem*.

De Secundi zijn:

J. J SCHOLTEN, Pred. te *Haarlem*. A. J. BERKHOUT, Pred. te *Zaandijk*. D. HUPKENS, Pred. te *Heemstede*. J. S. VAN STAVEREN, Pred. te *Haarlem*. W. W. VAN BEUSEKOM, Pred. te *Velsen*. en H. C. GÖBEL, Oud Ouderling, te *Westzaandam*.

KROMMENIEDIJK vakant. Zie Dec. 1819.

ALKMAAR.

GRAFT, den 30sten December 1819. Heden heeft de Kerkeraad, onder bestuur van den Consulent, T. R. HUIJSERS, Pred. te *Westgraftdijk*, het volgende drietal van Predikanten gemaakt:

DD. G. J. LETTE, Predd. te *Biezelingen*. W. N. ROLDANUS, te *Egmond aan Zee*. J. METZ, te *Oudorp* en *Oterleek*.

Waar uit dezelve beroepen heeft, den Wel Eerw. Heer G. J. LETTE, Pred. te *Biezelingen*.

AKERSLOOT. Zie Nov. 1819.

KOLHORN. Zie Nov. 1819.

WINKEL vakant. Zie Dec. 1819.

SCHERMERHORN staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

HOORN.

HOORN. Het Klassikaal Bestuur van *Hoorn*, is thans zamengesteld, uit de volgende Leden: DD J. VAN SLOGTEREN, Pred. te *Hoorn*, Praeses, O. VAN TRICHT, Az. Pred. te *Enkhuizen*, Assessor, en J. DOZIJ, Pred. te *Hoogkarspel*, Scriba.

De Gecommitteerden zijn:

DD. C. J. SCHEURLEER, Predd. te *Wognum* en *Wad*.

Wadwai. J. HESS, te *Venhuizen*. S. MUNTENDAM, te *Enkhuizen* en A. CONRADI te *Oostwoud*. en als Klassikalen Ouderling, de Heer J. OLIJ, Burgemeester der Stad en Ouderling der Gemeente te *Medemblik*.

OBDAM. Na dat Ds. R. SCHOUTEN, Pred. te *Hauwert*, voor de beroeping op hem uitgebragt bedankt had, is de Kerkeraad dezer Gemeente, onder het opzigt van den Consulent, L. VISSER, Pred. te *Spanbroek* en *Opmeer*, op nieuw werkzaam geweest, ter vervulling der vakature; en heeft het navolgende drietal geformeerd:

DD. F. POTTER; D. GOUDAPPEL; en S. M. DE BRUIN; Predd. te *Waal op Texel*; *Spijk*, (onder *Gorinchem*) en 't Eiland *Marken*.

Waar uit, na bekomene aggreatie, eene beroeping geschieden zal.

GROOTEBROEK vakant. Zie Sept. 1819.

EDAM.

LANDSMEER, den 19den December 1819. Onze Leeraar, J. C. VAN DOORNE, onlangs van Z. M. den Koning de Collatie tot Pred. in de Gemeente te *Bahr* en *Lathum*, onder de Classis van *Zutphen*, ontvangen, en daar op de Kerkelijke beroeping bekomen hebbende, gaf ons hier van kennis; en berigtte ons heden, dat hij die beroeping, onder inwachting van de Kerkelijke goedkeuring, had aangenomen.

OUDENDIJK, den 20sten December 1819. Heden is alhier, uit het te voren gemelde drietal, door den Kerkeraad beroepen, Ds. J. VAN AMEREN, Pred. te *Etershem* en *Schardam*, en Consulent onzer Gemeente; doch die dadelijk voor dit beroep heeft bedankt. Den volgenden dag heeft de Kerkeraad, onder deszelfs bestuur, tot Leeraar dezer Gemeente beroepen, den Eerw. Heer E. HERINGA, Kandidaat bij het

Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*; dit deze beroeping in beraad heeft genomen.

KWADIJK, den 23sten December 1819. De Wel Eerw. Heer L. M. COSTERUS, Pred. te *Groot-huizen*, c. a., voor onze beroeping bedankt, hebbende, heeft de Kerkeraad, onder het bestuur van den Consulent, Ds. L. J. VAN DAM, Pred. in de *Beemster*, op heden een nieuw zestal en drietal gemaakt.

Zijnde op het zestal gebragt:

DD. D. H. HORST, Predd. te *Nieuw-Lekkerland*. J. J. ROZEBOOM, te *Heilo*. J. DIBBEL, te *Bergen*. W. VAN DER LEEUW, te *Limmen*. J. S. V. D. LINDEN, te *Zijbekarspel*. en J. VAN AMEREN, te *Etershem* en *Schardam*.

Hier uit is dadelijk een drietal geformeerd, en zijn de drie eerstgenoemden daar op geplaatst.

Waar uit beroepen werd, Ds. D. H. HORST, Pred. te *Nieuw-Lekkerland*; doch vóór de verzending van dit berigt, ontvangen wij de tijding dat zijn Wel Eerw. insgelijks voor onze beroeping bedankt.

WARDER, den 2den Januarij 1820. Onze Leeraar, J. F. RUPPEL, op den 31sten December door den Wel Eerw. Heer W. BOOMKAMP, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, van zijne betrekking op Gemeente en Classis losgemaakt zijnde, heeft heden van ons afscheid genomen, met eene Leerrede over *Hand.* XV: 29b. *Vaarwel!*

MIDLIE en AKSWIJK, zie November 1819.
ZUNDERDORP, zie November 1819.

ZEE-

ZEELAND.

MIDDELBURG.

OOSTZOUBURG, den 25sten Dec. 1819. Onze Leeraar H. L. DE JONGE, maakte ons, op heden bekend, het plotseling overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. G. LAPONT, Predikant bij de Walsche Gemeente te *Middelburg*, en, sedert eenige jaren gevolmagtigden van deszelfs Schoonmoeder, Douariere Grave VAN GOLTZ, geboren VAN STEENGRACHT, Ambachtsvrouwe van *Oost-* en *Westzouburg*, en bepaalde ons, in den Avondgodsdienst van den laatsten dag des jaars, naar aanleiding van *Pred.* XII: 5*b*. *Want de mensch gaat naar zijn eeuwig huis*, meer opzettelijk bij dit sterfgeval, trachtende hetzelve dienstbaar te maken aan onze vroegtijdige voorbereiding voor den dood.

GRIJPSKERKE, den 2den Januarij 1820. Op heden werd Ds. J. J. STORIJ, van *Hoinkenszande*, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door Ds. H. A. SCHÜTTE, Predikant te *Oostkappelle*, Consulent dezer Gemeente, met 2 *Cor.* IV: 5. De bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende, *Ps.* CXXXIII: geheel.

GAPINGE vakant. Zie Julij 1819.

NIEUWLAND EN ST. JOOSTLAND vakant. Zie Aug. 1819.

DOMBURG staat vakant te worden. Zie September 1819.

RITTHEM staat vakant te worden. Zie October 1819.

MIDDELBURG vakant. Zie Dec, 1819.

VROUWEPOLDER. Zie Dec. 1819.

ZIERIKZEE.

'S HEERENJANSLAND vakant. Zie October 1819.

DREI-

DREISCHOR. Zie November 1819.

SEROOSKERKE staat vakant te worden. Zie November 1819.

GOES.

'S HEER ABTSKERKE, den 11den Dec. 1819. Door den Eerw. Kerkeraad der Gemeenten van *'s Heer. Abts* en *Sinoutskerke*, is, met medestemming der Wel Edele Ambachtsheeren, ter vervulling van de openstaande Leeraarplaats, veroorzaakt door het overlijden van Ds. J. R. WEZENHAGEN, (zie Boekzaal voor Oct.) onder het Bestuur van den Consulent Ds. A. J. BUIJS BALLOT, gemaakt het volgende achttal van Predikanten:

DD. J. F. VAN OORDT, P. HUGENHOLTZ, J. LEIJDS, A. VAN RAALTE, P. SIX DIJKSTRA, D. A. BUIJT, G. J. LETTE en A. DE VOOGD, Predikanten te *Nederlangbroek*, *Woudenberg*, *Loon op het Zand*, *Wanneperveen*, *ter Neuse*, *Nisse*, *Bieselingen* en *Cats*.

Hier uit vervolgens dit viertal:

DD. A. VAN RAALTE, G. J. LETTE, J. F. VAN OORDT en P. HUGENHOLTZ.

Waaruit beroepen is, de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. VAN RAALTE, Predikant te *Wanneperveen*, die, na beraad, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatie, dit beroep heeft aangenomen.

OUDELANDE, den 16den December. Wij ontvingen heden de treurige tijding, dat onze gewezen Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. P. FABRITIUS, den 14den dezer, in het naburig *Driewegen*, waar hij met zijn huisgezin woonde, in den ouderdom van ruim 41 jaren, was overleden. Zijn Wel Eerw. aanvaardde onder ons zijn dienstwerk den 28sten Julij 1811, hebbende sedert 1802 zoo in de Gemeente van *Willige Langerak*, als van *Nieuwland* gearbeid.

Eene

Eene langzaam toenemende ongesteldheid, verzwakte zoodanig zijne zielsvermogens en ligchaamskrachten, dat hij zich genoodzaakt zag zijnen dienst neder te leggen, en op eerbiedig verzoek werd hij door Z. K. Majesteit, den 5den Julij 1818 gunstig emeritus verklaard, salvo honore et stipendio. De Wel Eerw. Heer B. P. S. A. VRIESEKOLK, Predikant te *'s Heeren-hoek*, den 19den dezer de vakatuurbeurt vervullende, bepaalde ons bij dit smertelijk overlijden, en gaf ons, naar aanleiding van 1 *Petr.* V: 6. nuttige lessen en bestuur in dezen. Wij deelen in de droefheid der nagelatene Weduwe en drie Vaderlooze wezen. God zie in gunst op dezelve neder, en schenke ook ons eenen waardigen Leeraar!

HEINKENSZANDE, den 26sten Dec. Heden nam onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. J. STORIJ, afscheid van ons, naar aanleiding van 1 *Tim.* I: 15*a*. *Dit is een getrouw woord enz.*

WAARDEN, den 7den Jan. 1820. Onze Leeraar A. J. VAN INGEN, ontving heden eene beroeping naar de *Hoofdplaat*, en heeft dezelve in beraad genomen.

WEMELDINGEN vakant. Zie Mei 1819.

KATTENDIJKE vakant. Zie Mei 1819.

OUDELANDE. Zie Oct. 1819.

't FORT BATH, RILLAND EN BATH vakant. Zie Nov. 1819.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN. Zie November 1819.

ELLEWOUDSDIJK. Zie Dec. 1819.

BAARLAND. Zie Dec. 1819.

IJZENDIJKE.

NIEUWVLIET, den 19den Dec. 1819. Wij hebben het genoegen te melden, dat de Heer J. F. HENRIJ, Pred. in de *Groede*, Consulent dezer

zer vakature, onzen Leeraar den Wel Eerw. Heer B. LOOZE, tot ons overgekomen van *Domburg*, bevestigd heeft met 2 *Tim.* II: 15. In het namiddaguur vatte de beroepene het dienstwerk op, daartoe tot tekst nemende 1 *Joh.* II: 2*a*.

SAS VAN GEND, den 19den Dec. 1819. Den Wel Eerw. Heer J. GRIMS, onze Leeraar, heeft om van ons naar *Zaamslag* te gaan, ons vaarwel gezegd met *Phil.* II: 12.

ZAAMSLAG, den 26sten Dec. 1819. Bij de bevestiging van onzen beroepen Leeraar J. GRIMS, predikte de Wel Eerw. Heer H. WESSELINK, Evangeliedienaar te *Axel*, die deze plegtigheid als Consulent bestuurde, over *Hebr.* XIII: 17. De bevestigde deed zijne intrede, met *Ephes.* VI: 19 en 20*a*.

HOOFDPLAAT staat vakant te worden. Zie October 1819.

UTRECHT.

UTRECHT.

UITHOORN EN KUDELSTAART, den 31sten Dec. 1819. Heden heeft onze Leeraar, Ds. A. HERABERGEN, in deszelfs voorafspraak, naar aanleiding van *Ps.* XC: 10. gedacht aan het afsterven van den Wel Eerw. Heer A. CAMPEN, te voren Predikant alhier, gisteren overleden, en ons bij die gelegenheid opgewekt, om aan deszelfs nuttige lessen, steeds tot ons wezenlijk heil te gedenken.

DE MEERN. Zie Nov. 1819.

JUTPHAAS vakant. Zie Dec. 1819.

TER AA. Zie Dec. 1819.

AMERSFOORT.

KORTENHOEF. Zie Julij 1819.

WEST-

WESTBROEK EN ACHTTIENHOVEN. Zie Nov. 1819.

WIJK.

ODIJK vakant. Zie Oct. 1819.
ELST. Zie Dec. 1819.

FRIESLAND

LEEUWARDEN.

VROUWEPAROCHIE, den 19den Nov. 1819. Ds. J. W. BECKING, Predikant te *Oostermeer* en *Eestrum*, den 1sten dezer maand hier beroepen, heeft voor deze beroeping bedankt.

OOSTERMEER EN EESTRUM. Ds. J. W. BECKING, Predikant van deze Gemeente, voor de beroeping naar *Vrouweparochie*, bedankt hebbende, heeft zich wederom op nieuw, den 21sten Nov. 1819, aan deze zijne Gemeente verbonden, met eene Leerrede over *Phil.* I: 3—8. *Ik danke mijnen God enz.*

WEIDUM staat vakant te worden. Zie Nov. 1819.

HARLINGEN.

SCHINGEN EN SLAPPETERP vakant. Zie Dec. 1819.

OOSTERBIERUM vakant. Zie Dec. 1819.

SNEEK.

OUDEGA, IDSEGA EN SANDFIRDE. Zie Oct. 1819.

DOKKUM.

NES EN WIERUM vakant. Zie Oct. 1819.

HEERENVEEN.

PEPERGA EN BLESDIJKE. Onze Leeraar, Ds. H. DOORNBOS, is zoo als wij reeds vroeger hadden behooren te melden, naar *Oudehoutpade* van aan. beroepen geweest; doch heeft

voor

voor die beroeping bedankt. Intusschen moeten wij nu weder berigten, dat zijn Eerw. spoedig daarna op *de Smilde*, onder de Classis van *Assen*, is beroepen, en dat beroep heeft aangenomen, waarbij wij nog moeten voegen, dat hij heden den 2den Jan. reeds zijne afscheidsrede heeft gehouden, naar aanleiding van 2 Cor. XIII: 11. *Voorts Broeders! zijt blijde enz.*

OUDEHOUTPADE, NIEUWEHOUTPADE, DE IDZERT EN OUDEHOUTWOUDE. De beroeping in deze Gemeente op Ds. H. STAVERMAN, Pred. te *Kolderveen*, uitgebragt, is vruchteloos afgeloopen, alzoo de beroepene na beraad bedankt heeft. Ten gevolge hier van is op den 30sten Dec. l. l. door de Hervormde Floreenpligtigen het beroepingswerk hervat, en tot Leeraar verkozen Ds. N. BAKKER, Pred. te *Steggerden* en *Finkega*, die het beroep in beraad heeft genomen.

NIEUWEHASKE EN HASKERDIJKEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

OVERIJSSEL.

ZWOLLE.

WIJHE vakant. Zie Dec. 1819.

DEVENTER.

DENEKAMP vakant. Zie Dec. 1819.

KAMPEN.

IJSSELMUIDEN, den 31sten Dec. Heden bij de avond Godsdienstoefening maakte onze Leeraar J. H. SCHEEPERS, ons bekend, het afsterven van onzen voormaligen Leeraar, Ds. A. EVERAARS, laatst Predikant te *Sourabaija*, op het Eiland *Java*, die onder ons van den 20sten Nov. 1808 tot 9 Mei 1813, het Evangelie verkon-

kondigde, en van Mejufvrouw deszelfs Weduwe, op hare terugreis naar het Vaderland overleden.

Deze sterfgevallen gaven onzen Leeraar aanleiding, om op dezen laatsten avond des jaars, in eene Leerrede over *Ps.* LXXXIX: 49*a*. *Wat man leeft er, die den dood niet zien zal?* Ons te bepalen bij onzen dood, en op te wekken, om ter voorbereiding voor denzelven, bij het onderwijs, dat wij dagelijks ontvangen, ons gedurig nog te herinneren, aan de wijze lessen van onzen voormaligen Leeraar.

KAMPEN. Bij besluit van Z. M., de dato 22sten Dec. l. l. No. 69. zijn op nieuw tot Leden van het Klassikaal Bestuur van *Kampen* benoemd, de Heeren, wier tijd van dienst met ultimo Dec. l. l. verstreken was: W. SANDERS, Pred. te *Vollenhoven*, Lid, A. S. ALTING, Pred. te *Kampen*, Scriba, en H. A. DE CHALMOT, Oud Ouderling te *Kampen*.

Het Klassikaal Bestuur, bestaat dus uit de volgende Heeren:

Praeses W. VAN VLOTEN, Pred. te *Kampen*. Assessor N. S. HOEK, Pred. te *Kampen*. Scriba A. S. ALTING, Pred. te *Kampen* Secundus W. SCHEURER, Pred. te *Mastenbroek*.

Gecommitteerden: W. SANDERS, Pred. te *Vollenhoven*. Secundus A. TEN WOLDE, Pred. te *Oldemarkt*. J. F. BARENDT, Pred. te *Vollenhoven*. Secundus P. J. CALKOEN, Pred. te *Genemuiden*. J. WILBRINK, Pred. te *Steenwijk*. Secundus J. KRAESEN, Pred. te *Cuinre*. H. A. DE CHALMOT, Ouderling te *Kampen*. Secundus A. SELS, Ouderling te *Kampen*.

WANNEPERVEEN. Op den 18den December 1819. gaf onze Leeraar, A. VAN RAALTE, ons kennis van eene beroeping, in de Gemeente van 's *Heeren Abts* en *Sinoutskerke*, en heden

den

den 9den Januarij 1820 maakte zijn Wel Eerw. ons bekend, dat hij deze beroeping, onder inwachting van de Koninklijke approbatie, had aangenomen.

BLOKZIJL. Onze Leeraar, Ds. R. R. WEURDINGE, nam den 26sten December afscheid van ons, en predikte over *Jer.* XVII: 16. *Ik heb doch niet aangedrongen, meer* enz. — Zoo dat onze Gemeente, thans geheel herderloos is. — Aanvankelijk verblijden wij ons weder in de hope, dat de eerste Leeraarsplaats vervuld zal worden, door Ds. J. DE WITT, *van Simonshaven*, welke onze beroeping heeft aangenomen.

BLANKENHAM, den 9den Januarij 1820. Onze in September 1819. beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. TIMMER, werd bij afstand van den Consulent, Ds. J. MAASEN, aan *de Cuinre*, bevestigd door Ds. DOORNBOSCH, Pred. te *Beilen*, welke bij die gelegenheid predikte, over *Philipp.* IV: 13. De Bevestigde deed zijne Intrede met eene Leerrede over *Spreuk.* VIII: 34.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

MIDDELBERT, den 21sten December 1819. Ter vervulling der vakature, door het vertrek van den Wel Eerw. G. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN veroorzaakt, werd hier op heden eene Nominatie, eerst van twaalf, en vervolgens van zes Predikanten, gemaakt.

Op het twaalftal waren geplaatst:

DD. VON ZEBDEN, MOS, LEDING, MUNTENDAM, VAN DER TUUK, PALMER, VAN DOORNE, VAN DER VEEN, AMSHOFF, RIEDEL, IMMINK en PENON, Predd. te *Nendorp*, *Delfzijl*, *Driever*,

op

op *de Bilt*, te *Ciaten*, *Termunten*, *Landsmeer*, *Gordijk*, *Ruinerwold*, *Noordlaren*, *Engelbert* en *Westerlee*.

Op het zestal werden gebragt:

DD. VON ZENDEN, LEDING, AMSHOFF, RIEDEL, IMMINK en PENON.

De Electie zal (D. V.) plaats hebben, op Dingsdag, den 4den Januarij 1820.

De Correspondent, schoon daar van nog geen legaal berigt ontvangen hebbende, kan echter melden, dat die Electie op gemelden dag geschied, en volgens dezelve Kerkelijk beroepen is, Ds. G. H. VON ZENDEN, Pred. te *Nenderp*. in *Oostfriesland*.

WINSCHOTEN.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

WINSCHOTEN. Zie Nov. 1819.

APPINGEDAM.

HOLWIERDA vakant. Zie Oct. 1819.

OPWIERDA staat vakant te worden. Zie October 1819.

LELLENS vakant. Zie Dec. 1819.

MIDDELSTUM.

BELLINGEWEER en RANUM vakant. Zie Mei 1818.

BAFLO RASQUERT vakant. Zie Nov. 1819.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXMEER en BEUGEN staat vakant te worden. Zie Sept. 1819.

VUCHT en CROMVOIRT. Zie Oct. 1819.

OIJEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

BREDA.

DONGEN vakant. Zie Junij 1819.

STEENBERGEN. Zie Sept. 1819.

MOERDIJK vakant. Zie Sept. 1819.

MADE en DRIMMELEN vakant. Zie November 1819.

EINDHOVEN.

ZOMEREN en LIEROP. Zie Oct. 1819.

DEURNE, VLIERDEN en BAKEL. Zie Nov. 1819.

BLADEL, HAPERT, REUZEL en NE. TERZEL vakant. Zie Dec. 1819.

EINDHOVEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

DRENTHE.

ASSEN.

HIJKERSMILDE en KLOOSTERVEEN, den 9den Januarij. Heden werd hier in den Dienst bevestigd, Ds. H. DOORNBOS, van *Peperga* en *Blesdijke in Friesland*, tot ons overgekomen. De Bevestigings rede, werd gehouden door den Consulent, Ds. S. A. H. BEGEMANN, President van het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, en Pred. te *Norg*, volgens I *Thess.* V: 12, 13. *Wij bidden u, Broeders enz.* De Bevestigde deed zijne Intrede met *Joh.* XII: 26*a*. *Zoo iemand mij dient, die volge mij,*

MEPPEL.

NIJEVEEN. Zie Dec. 1819.

WALSCHE KERK.

LEIDEN, den 2den Dec. 1819. Heden overleed alhier, in den hoogen ouderdom van

86 jaren, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. PASQUIER, sedert den jare 1784. rustend Predikant der Walsche Gemeente van *Maastricht*, alwaar hij, gedurende twintig achtereenvolgende jaren, zich als getrouw Leeraar, de liefde en achting zijne Gemeente had verworven.

AMSTERDAM, den 19den Dec. Heden voor den middag werd, met oplegging der handen, tot den heiligen dienst plegtig ingezegend, en als buitengewoon Predikant bij de Walsche Gemeente, alhier bevestigd de Wel Eerw. Heer A. L. C. COQUEREL, op den 1sten Julij dezes jaars, volgens destijds geplaatst berigt, onder de Kandidaten in dit Rijk opgenomen.

De benoeming van zijn Wel Eerw. geschiedde, op den 28sten October l. l., en werd, na Kerkelijk te zijn goedgekeurd, op den 5den dezer door Z. M. bekrachtigd.

Bij deze plegtigheid zat, bij afstand van zijnen jongsten Ambtgenoot, voor, de Wel Eerw Heer J. TEISSEDRE L'ANGE, die ten grondslag zijner Leerrede legde 1 *Cor*. III. 5. *Wie is dan Paulus en wie is Apollos, anders dan dienaars door welke gij geloofd hebt gelijk de Heer eenen iegelijk gegeven heeft*.

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, door deszelfs Ambtgenooten, de Wel Eerw. Heeren ROBERT en SCHLANCKER. De bevestigde deed des avonds zijne intrerede, met 1 *Kon*. XXII: 14. *De Heere leeft, het gene de Heer tot mij zeggen zal, dat zal ik spreken*.

Sedert het jaar 1688 had er, bij deze Gemeente, hetzelfde geval niet plaats. De zeldzaamheid en het belangrijke der plegtigheid, deed eene zeer groote schare bijeen vloeijen, die met eerbiedigen ernst, en, zoo wij vertrouwen, niet

zonder nut en stichting, beide de Godsdienst-oefeningen bijwoonde.

MIDDELBURG, den 21sten Dec. 1819. Maakten wij, in de Boekzaal van November, melding van het gunstig besluit van Z. M. van den 24sten October l. l., waarbij onze Predikant, Ds. J. G. LAFONT, het Emeritaat salvo honore et stipendio bekomen had, thans zien wij ons in de droevige verpligting daarbij te voegen, dat het zijn Wel Eerw. niet is mogen gebeuren, van deze gunstige bestelling de vruchten te smaken, daar hij heden morgen op het onverwachtst overleed, eer nog de Kerkeraad van de handopening hem tot eene nieuwe beroeping goedgunstig verleend, gebruik had kunnen maken. Niettegenstaande de ligchaams ongesteldheid, welke den braven man tot het doen van het verzoek om rust had doen besluiten, was hij onafgebroken voortgegaan, met den predikdienst geregeld, en volijverig waar te nemen, gelijk hij dan ook nog eergisteren, tot stichting zijner Gemeente, aan dezelve de leer der zaligheid had verkondigd, toen hij, in den daar op volgenden nacht, door eene slijmberoerte wierd aangetast, die hem binnen den tijd van 24 uren uit de armen zijner diep bedroefde Weduwe, en zijner hem liefhebbende aangetrouwde kinderen rukte, in den ouderdom van ruim 62 jaren. Dit verlies voor zijne nabestaande zoo smartelijk, is voor ons allen in dezen oogenblik des te grooter, daar onze andere rustende Leeraar, Ds. D. MUNTENDAM, zich door voortdurende ligchaamszwakte buiten staat bevindt, den predikdienst waar te nemen, en wij dus vooreerst ons van dezelven verstoken zien, offchoon wij spoedig hopen tot eene nieuwe beroeping over te gaan. De overledene verkondigde het Evangelie sedert den ja-

re

te 1781, in de onderscheidene Gemeenten van 's Hertogenbosch, Harderwijk, Tholen, en Middelburg, als ook in de Buitenlandsche Gemeenten van Dieppe en Rijssel. In alle de gemelde plaatsen voorzeker, zal zijne nagedachtenis in zegening blijven; doch vooral in deze stad zullen wij hem nog lang, als nuttig Burger der Maatschappij, als waardig Vice President van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, als verstandig Leidsman zijner Gemeente, als welmeenenden vereerder van den Godsdienst, en onzen opregten vriend, blijven betreuren.

'S GRAVENHAGE, den 7den Jan. 1820. Bij besluit van Zijn Majesteit, van den 22sten Dec, 1819, zijn in de Commissie tot de zaken der Walsche Kerken, de navolgende veranderingen voorgevallen:

De Vice President J. TEISSEDRE L'ANGE, Pred. te Amsterdam, benevens deszelfs Secundus Ds. J. H. CHATELAIN, Predikant te Utrecht, ingevolge eenen te voren gemaakten rooster, met den 1sten Januarij van dit jaar moetende aftreden, zijn benoemd de voornoemde Predikant J. TEISSEDRE L'ANGE, benevens de Heer J. H. PAREAU, Professor en Predikant te Utrecht.

In de plaats van den Emeritus verklaarden en nu wijlen Ds. J. G. CAFONT, Predikant te Middelburg, is tot Secundus van Ds. G. S. DE CHAUFEPIÉ, benoemd, de Heer C. G. MERKUS, Pred. te Dordrecht.

En in plaats van den Ridder A. W. PHILIPSE, Oud Ouderling van Middelburg, en deszelfs Secundus Mr. T. A. VAN IDDEKINGE, Ouderling te Amsterdam, de Heeren I. VALETON, Ouderling te Rotterdam, en Mr. S. P. VAN SWINDEN, Oud Ouderling te 's Gravenhage.

VLISSINGEN, den 8sten Jan. 1820. Ter

vervulling der vakature, door het vertrek van onzen Predikant B. J. BERKHOFF, veroorzaakt; is alhier, door den grooten Kerkeraad, tot Leeraar der Walsche Gemeente beroepen, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer Ds. M. A. VAN DER BANK, Predikant te *Eindhoven*; en daar zijn Wel Eerw. deze beroeping heeft aangenomen, is dezelve reeds, na behoorlijke bekendmaking aan de Gemeente, naar *'s Gravenhage* opgezonden, ten einde Kerkelijk goedgekeurd, en aan de approbatie van Zijne Majesteit aangeboden te worden.

MIDDELBURG, den 9den Jan. 1820. Ter vervulling der bovengemelde vakature, veroorzaakt door het emeritaat van nu wijlen Ds. J. G. LAFONT, is heden avond, door den grooten Kerkeraad der Walsche Gemeente alhier, gemaakt het navolgend drietal:

DD. D. T. HUET, Predd. te *Breda*. B. J. BERKHOFF, te *'s Hertogenbosch*. en J. H. JANSSEN, te *St. Anna ter Muiden*.

En is daaruit beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. T. HUET, Predikant te *Breda*, aan welken van deze beroeping is kennis gegeven.

RONGIJ. De Predikantsplaats bij de Protestantsche Gemeente, thans vacerende, is gesupprimeerd bij besluit van Z. M. den Koning en deze Gemeente, gecombineerd met de Fransche Gemeente van *Doornik*, zijnde het tractement groot 800 guldens, aan de standplaats van *Rongij* verbonden, aan den Predikant der Fransche Gemeente van *Doornik* toegevoegd, onder gehoudendheid van bij die van *Rongij*, den predikdienst en het herderwerk waar te nemen, volgens bepalingen daarop te maken, door den Staatsraad Directeur Generaal, voor de zaken der Hervormde Kerk enz.

DE-

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.
VOORBURG vakant.

LIMBURG.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT. Bij besluit van Z. M. den Koning, van den 22sten December 1819 No. 69. zijn ter vervulling der vakaturen, welke door de aftreding van leden, in het Klassikaal Bestuur van *Maastricht*, met Jan. 1820 werden veroorzaakt, de navolgende aanstellingen gedaan:

Tot Scriba Ds. B. A. JONCKERS, Pred. te *Maastricht*.

Secundus Ds. J. H. COX, Pred. te *Beek* en *Geul*.

Tot Gecommitteerden:

Ds. L. A. PREUSSER, Pred. te *Heerle*.

Secundus Ds. A. H. WIERTS VAN COEHOORN, Pred. te *Eijsden* en *Dalhem*.

En de Heer J. P. BOSC DE LA CALMOTTE, Ouderling te *Maastricht*.

Secundus de Heer J. G. C. VAN SLIJPE, Ouderling te *Maastricht*.

Blijvende, volgens het gemeld Koninklijk besluit tevens Ds. F. W. DANZMANN, Pred. bij de Hoogduitsche Protestantsche Gemeente te *Maastricht*, ook voor dit jaar als Praeses fungeren.

BRUSSEL.

BRUSSEL. De Protestantsche Leeraren, binnen deze Stad, hebben in hunne Leerredenen, niet alleen de treurige tijding, van den vroegen dood van Hare K. H. de Hertoginne Douariere van *Brunswijk Lunenburg*, geboren Prinsesse van *Oranje Nassau*, aan de Gemeente met vele wederzijdsche aandoeningen medegedeeld, maar ook den verdienden lof aan de deugden dier Vors-

tinne toegezwaaid, en de vertroosting van den Christelijken Godsdienst hartelijk toegewenscht aan onzen geliefden Koning, en inzonderheid aan de waardige Vorstinne Moeder.

MARIA HOOREBEKE, den 26sten December 1819. De namiddag-Godsdienst, was heden bij ons zeer belangrijk en plegtig, — J. VAN DER HAEGEN, P. DE SCHEPPER, J. BAPTISTE VAN DER HAEGEN, P. VAN DER HAEGEN, AMELIA DE SCHEPPER, AMELIA VAN DER HAEGEN, FREDERICA PEDE en ANNA LOUIZE VAN DER HAEGEN, gaarne voor het vertrek onzes Leeraars, J. W. H. DEUSSEN, als Ledematen begerende te worden aangenomen, gaven openlijk, ten aanhooren der talrijke opgekomene Gemeente, eene uitvoerige rekenschap van hunne kunde, in de Geschiedenis, — Waarheden, — en voorschriften des Bijbels, en in de wijze hoe dezelve met nut te lezen. — Daar op beleden zij hun geloof aan de leer van het Christendom, en werden als Leden der Protestantsche Kerk erkend. — Het voorbeeld dezer jonge Lieden, vinde elders, en ook alhier vele navolgers. —

BRUSSEL. Zijne Majesteit, onze Koning, heeft bij besluit van den 22sten December l. l., N°. 69. benoemd voor de Classis van *Brussel*: tot Scriba, den Ridder H. PAUW, Predikant bij de Protestantsche Gemeente te *Brussel*, tot Secundus, Doctor OTTERBEIN, Predikant bij het Protestantsch Garnisoen, te *Bergen* in *Henegouwen*, tot Leden, de Heeren D. RIJKE, Protestantsch Predikant te *Brussel*, Secundus, gemelden Doctor OTTERBEIN, en Mr. J. J. LOKE, Ouderling te *Brussel*, Secundus, Professor MAHNEN, Ouderling te *Gent*, — blijvende de President des Klassikaalen Bestuurs continueren.

OU-

OUDENAARDEN en MARIA HOOREBEKE staat vakant te worden. Zie Nov. 1819.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWKOOP. Op den 26sten Dec. 1819. heeft Ds. ZANTING, van deze Gemeente afscheid genomen, predikende bij die gelegenheid over *Eph.* VI: 23. *Vrede zij den broederen en liefde met geloof, van God den Vader en den Heere Jezus Christus.*

OUDE WETERING, den 2den Januarij 1820. Heden heeft onze van *Nieuwkoop*, beroepen Leeraar, alhier zijne intrede gedaan: hebbende tot een aanvang van zijn Dienstwerk onder ons, ten tekst gekozen *Philipp.* II: 5. *Dat gevoelen zij in u, het welk ook in Jezus Christus was.*

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

WEESP, den 12den December 1819. Heden werd het nieuwe Kerkgebouw, der Evangelisch Luthersche Gemeente, in deze Stad; waar aan voor een jaar omtrent geleden, de eerste steenen werden gelegd, plegtig ingewijd, onder toevloed van eene talrijke en aanzienlijke schaar van hoorders, bij welke gelegenheid onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. NOORDBERGH, naar aanleiding van *Haggai* II: 10. ons schetste *de blijde uitzigten op de toekomst, waar mede wij den*

grond

grond van dit nieuwe Heiligdom mogten betreden.

Het Kerkelijk Gezang, dat gedeeltelijk door de Gemeente, met afwisseling van Mannen en Vrouwen stemmen, gedeeltelijk door een Koor Zangers en Zangeressen, hier toe uit beide de Protestantsche Gemeenten uitgenoodigd, werd opgezongen, heeft niet weinig toegebragt, om aan deze eerste Godsdienst oefening, in dit nieuwe Gebouw, luister en stichting bij te zetten.

RIJP vakant. Zie Sept. 1819.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

WESTINDIEN.

SURINAME vakant. Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

Van hier kan men, den geëerden Boekzaal-lezer

zer

zal, beiigten; dat het getal der Predikantsplaatsen met *Arkel* vermeerderd is.

Sedert onheugelijke tijden, was hier eene Kapel, waarin, door de Predikanten van *Emmelenkamp*, op den eersten Woensdag van elke maand, voor de Ingezetenen der omliggende boerschappen, eene Leerrede gehouden werd. Daar eenige dezer boerschappen *twee uren*, en andere *een en een half uur* gaans, van *Emmelenkamp*, verwijderd zijn, en de Ingezetenen uit dien hoofde niet, dan met groot bezwaar, vooral des Winters bij het aanzwellen der *Vecht*, den openlijken Godsdienst aldaar konden bijwonen; zoo behaagde het Z. K. H den Prins Regent, op voorstel van den H. L. Over Kerkeraad, en na ingenomen Advijs van de Eerw. Classis, aan de boerschappen *Arkel*, *Bathoorn*, *Scheerhoorn*, *Hoogstede*, *Berge*, *Tinholt* en *Kalle* toe te staan, eenen eigenen Leeraar te mogen beroepen. Waar over de Correspondens, het volgend legaal berigt, ontvangen heeft:

ARKEL. Na dat het Z. K. H. den Prins Regent van *Groot-Brittannien* en *Hanover*, behaagd had, ons ootmoedig en dringend verzoek, om bij de hier staande Kapel, eenen eigenen Leeraar te beroepen, gunstig toe te staan, werd alhier, onder het bestuur van den H. L. Over-Kerkeraad, een plaatselijke Kerkeraad aangesteld, en vervolgens uit eene voor af gemaakte Nominatie, tot Pred. beroepen, de Heer J. B. TENIJHUIS, Prop. onder de Classis van *Beutheim*, die, na, door den Over-Kerkeraad, en de Deputaten der Classis, peremptoir geëxamineerd, en aan deze Gemeente toegewezen te zijn, op ingekomen confirmatie van Z. K. H. den Prins Regent, den 5den December l. l., door den H. E. W. Heer W. H. BAKKER, Pred. te *Noordhoorn*, met eene Leerrede over *Tit.* II: 15. be-

ves-

vestigd, voorts door den H. E. W. Heer Over Kerkeraad J. F. SCHULTZ, geïnstalleerd werd. De Bevestigde, maakte den volgenden Zondag, een begin van zijnen Evangeliedienst, met eene Leerrede over *Coll.* IV: 3.

NIENHUIS, Adjunct Predikantsplaats vakant. 21te Dec. 1819.

OOST-FRIESLAND.

GROOTEGAST. Nademaal alhier Kerk en School, door ouderdom, te zeer vervallen, tot de uitoefening van den Godsdienst, en het onderwijs der jeugd, zonder gevaar, niet langer bruikbaar waren, zijn de stemgeregtigden dezer bloeijende Gemeente, na rijp overleg, te rade geworden, beide deze verouderde gebouwen te laten afbreken, en op derzelver plaats geheel nieuwe te laten optrekken. De kosten, hiertoe vereischt, werden grootendeels gevonden uit een plaatselijk fonds, hetwelk op de tusschenkomende voorspraak van den wel geboren Heer T. A. DETLEFF, Abtman te *Leer*, door het Hoog Eerwaardig Consistorie te *Aurich*, tot den bouw dezer twee gestichten is afgestaan. Het werk thans, tot algemeen genoegen, gelukkig voltooid zijnde, heeft onze Leeraar T. J. STROMAN, op Zondag den 3den October 1819 voor eene talrijke menigte toehoorders, ook van elders herwaarts opgekomen, het nieuwe schoone Kerkgebouw plegtig aan den openbaren eerdienst van den Allerhoogsten toegewijd, met eene voor deze gelegenheid zeer gepaste Leerrede over een gedeelte van het gebed van *Salomo*, bij eene dergelijke plegtigheid, 2 *Chron.* VI: 20. *Dat uwe oogen (o Heere!) open zijn dag en nacht over dit huis, over de plaats, van welke gij gezegd hebt, uwen naam daar te zullen zetten.*

De

De Redenaar liet zijn voorstel nu en dan door gepaste Gezangen afwisselen, en rigtte deze eerste statelijke Godsdienstoeffening zoodanig in, dat dezelve tot algemeene stichting is afgeloopen.

De Heer der Kerk make voortaan de verkondiging van het Evangelie in dit ons nieuwe heiligdom voor onze harten vruchtbaar, ter bevordering van onze zedelijke verbetering en ware geestelijke gelukzaligheid! Ook zegene de Allerhoogste het onderrigt, hetwelk door onzen onderwijzer R. BOELMA, met lust en ijver aan ons opkomend geslacht gegeven word, en stelle onze School tot een Kweekhof van wetenschap, deugd en godsvrucht!

Nog is de Correspondent verzocht te berigten: dat de Wel Eerw. Heer H. H. HESSE, Pred. te *Emden*, op Zondag, den 8sten Augustus, en de Wel Eerw. Heer E. J. STROMAN, Pred. te *Grootegast*, op Zondag, den 5den December, elk in zijne respective Gemeente, hunnen terug gelegden, vijf en twintig-jarigen Evangelie-Dienst, dankbaar gevierd hebben, met eene gepaste Leerrede, de eerste over 1 *Cor.* III: 6, 7. *Ik heb geplant, Apollo's heeft nat gemaakt* enz. en de tweede over *Spreuk.* III: 6a. *Kent den Heer in alle uwe wegen.*

OLDENDORP vakant.

TWIXLUM vakant.

LINGEN.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MÖRMTER vakant.

W. E-

WEZEL.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.
SCHÖNENBEEK vakant. Zie Aug. 1816.
RINGENBERG vakant. Zie Maart 1817.

BERIGTEN.

De Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, herinnert de Gemeenten, welke daar onder behooren, aan Art. 9 van het reglement, op de Klassikale kosten, vorderende dat de Klassikale Quota hem voor den 1sten Maart vrachtvrij bezorgd worden.

De Scriba en Quaestor voornoemd,
M. JONGENEEL,
Predikant te *Nijmegen*.

De Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Harderwijk*, verzoekt hiermede de Heeren Predikanten en Kerkeraden, der onder dit Klassikaal Bestuur ressorterende Gemeenten, als ook de Heeren Praetoren der respective ringen, onder zijn Klassikaal ressort, hem geene brieven of stukken, anders dan vrachtvrij te willen toezenden, kunnende dezelve alleen in dat geval, door hem worden aangenomen.

Harderwijk, den 9den Jan. 1820.
De Scriba voornoemd,
W. SCHOLTEN.

De Gemeenten onder de Classis van *Haarlem*, gelieven er aan te denken, om derzelver Klassikale jaarlijksche quota, voor dit jaar, den ondergeteekenden franko te bezorgen, voor den 1sten Maart eerstkomende.

Oostzaandam, 13 Jan. 1820.
J. W. C. TENCKINCK.
Scriba en Quaest. van het Klassikaal Bestuur van *Haarlem*.

De Correspondens van de Boekzaal, voor de

Clas-

Classis van *Leijden*, herinnert aan de Kerkeraden onder zijn ressort, de verpligting om hunne berigten voor of op den 12den der maand, hem franko toe te zenden.

Leijden, den 14den Jan. 1820.

N. SCHOTSMAN, Correspondent.

De Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Gouda*, herinnerd de Gemeenten, onder hetzelve Bestuur, derzelver verpligting, om, ingevolge Art. 9. van het Reglement op de Klassikale kosten, derzelver aandeel in de Klassikale quota's, vrachtvrij te bezorgen, voor den 1sten Maart 1820.

De Praetoren in de ringen van *Schoonhoven*, *Vianen* en *Leerdam*, willen zich met den ontvangst dier quota's, in hunne respective ringen, gemaksbalve wel belasten, terwijl in den ring van *Gouda*, de betalingen van dezelve, aan den Scriba en Quaestor zelven, volgens het reglement, verwacht, worden.

De Scriba en Quaestor voorn.

Gouda, den 15den Dec. 1819.

J. W. BUSSINGH, Pred. te *Gouda*.

In de Voorrede van het tweede en laatste deel, der door mij uitgegevene Leerredenen, van mijnen overledenen vriend LOBRIJ, is eene mij geheel onbegrijpelijke schrijf- of drukfout ingeslopen, ik verzoek den lezer op bladz. 16. reg. 6. van onderen, het woord *roem* in *ramp* te veranderen.

J. H. KROM.

Gouda, den 12den Jan. 1820.

De Ondergeteekende verzoekt, dat alle brieven en gelden, het Quaestoraat van de Weduwebeurs der Dordrechtsche Classis betreffende, hem vrachtvrij worden toegezonden.

Dordrecht, den 12den Jan. 1820. G. VAN KOOTEN.

De Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, herinnert de Kerkeraden der Gemeenten, onder dezelve Classis behoorende, aan hunne verpligting, om volgens de Wet voor den eersten Maart, hunne Klassikale Quota, aan hem te zenden. — Verzoekende bij deze gelegenheid dat deze toezending, gelijk ook van alles wat van wegen de Kerkeraden, aan het Klassikaal Bestuur, aan hem gezonden word, vracht vrij geschiede.

Amsterdam, den 10den Jan. 1820. H. WEIJLAND. Scriba voornoemd, en Pred. te *Amsterdam*.

De Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Edam*, herinnert de Gemeenten, onder dit Klassikaal Ressort, hare verpligting, om in gevolge Art. IX van het Reglement, op de Klassikale kosten; derzelver aandeel in de Klassikale Quota's, vracht vrij aan hem te bezorgen voor den 1sten Maart dezes Jaars.

Edam, den 10den Januarij 1820. De Scriba en Quaestor voornoemd. W. BOOMKAMP.

Naam-

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke (voormalige) Classe hun Eerw. geëxamineerd zijn, of wonen.

NIJMEGEN.

P. P. F. Corell.

ZUTPHEN.

August Velzen.

'S GRAVENHAGE.

H. van der Elst.

WOERDEN EN OVER-RHIJNLAND.

A. Graaf.

LEEUWARDEN.

W. S. Florison.

DOKKUM.

Jac. Nic. Talma.

KAMPEN.

Antonie Henri Elle Bourdeau.

GRONINGEN.

... Dethmers.

'T WESTERKWARTIER.

A. J. M. Timmerman.

EMMEN.

J. J. Kuiffinga.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw. geëxamineerd zijn.

ZUIDHOLLAND.

L. Bettinghuizen.
H. Hulsteijn.
H. G. J. Becking.
J. W. Ermerins.
A. Smit.
J. H. Snijder.

UTRECHT.

H. W. H. Heinzen.
J. C. E. de Wijs.
J. S. Zorn.

FRIESLAND.

W. van der Leij.

GRONINGEN.

M. L. Broefe.
S. van Kleffens.
G. Noorda.
L. W. Slomp.
P. Zuidema.
P. G. Scheij.
J. Campen.
R. L. Kijlftra.
T. F. de Haan.
A. W. Buning.

DRENTHE.

L. L. van Loenen, J. Fil. W. J. Fr.
S. R. Slothouwer.

Naamlijst der DD. Proponenten en Kandidaten, bij de Walfche Kerken.

Proponent.
Lambertus Sanderus.
Kandidaten.
G. F. Grellet.
J. T. Bergman.
G. L. James.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in de zes laatste Maanden van het Jaar 1819, tot Predikanten beroepen zijn.

J. F. VAN OORDT J. WZ., te *Nederlangbroek.*
R. KIJLSTRA LZ., te *Oudega*, *Idsega* en *Sandfirde.*
A. L. VAN DER BOON MESCH, Theol. Doct. te *Heino.*
T. A. CLARISSE, te *Doorn.*
R. SIPKE SEVENSMA, te *Goingarijp* en de *Broek.*
H. A. HEIJMANS, te *Deurne*, *Vlierden* en *Bakel.*
J. A. SCHMIT, te *Maasdam.*
H. HAGA, te *Jutrijp* en *Hommerts.*
J. A. KUITERT, te *Nes op Ameland.*
H. TIMMER, te *Blankenham.*
J. DUSAAR, te *Hoogvliet.*
G. VAN GEIJTENBEEK, te *Akersloot.*
J. CLAUS JR., te *Midlie* en *Akswijk.*
H. J. THOLL, Theol. Doct., te *Meern.*
J. A. SCHRADER, te *Over* en *Neerasselt.*
A. BROWN, te *Elkum.*
H. KOOBS WICHERS, te *Everdingen.*
K. HERINGA, te *Oudendijk.*
A. L. C. COQUEREL, te *Amsterdam*, Walsche Kerk, (buitengewoon Pred.)

Naamlijst der DD. Proponenten (Buitenlandsche,) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke Classe hun Eerw. geëxamineerd zijn; of wonen.

OOSTFRIESLAND.

Lukas Pannenborg.
P. van Bolhuis.
Ubbo Klaassen.
Cornelius Alberts, Præceptor bij de Latijnsche Scholen, te *Embden.*
Wilhelmus Nicolai.
J. J. Tamling.

J. van Ameren.
W. Boon Knottnerus.
Folkert Weets Folkerts.
U. J. Edenhuizen.
G. T. Harders.
U. G. Groenewold.

L I N G E N.

F. W. Zimmerman, Præceptor te *Lingen.*
J. H. L. Kroekler, Conrector te *Oldenzaal.*
F. Melchior, Schoolopziener te *Berlin.*
Arnoldus Henricus Groen.
B. Meijeringh.

B E N T H E I M.

Gerardus Tigler, Lamb. Fr.
E. Sikkens.
A. Visfingh.
J. A. Schröder.

K L E V E.

Godfried Arnold Maas, *Rector te Kleve.*

W E Z E L.

.... Mettink, *Rector van 't Gymnasium, te Wezel.*
Joh. Ad. Hijmans, Adolph. Nep. Joh. Phil. Fil. *Conrector van 't Gymnasium, te Wezel.*

Naamlijst der DD. Proponenten, (Buitenlandsche,) bij de Hervormde Kerk, die in de zes laatste Maanden van het Jaar 1819, *tot Predikanten beroepen zijn.*

J. MEIJERLICH, te *Loge.*
J. VAN HOEK, tot Adj. Pred. te *Nienhuis.*
J. B. T. NIENHUIS, te *Arkel.*

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Remonstrantsche Broederschap.

A. des Amorie van der Hoeven.

Naam-

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Herstelde Evangelisch Luthersche Kerk.

Johan Mijnard Wolf.

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Proponenten iets abuifs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben bij de uitgevers dezes.*

LETTER-NIEUWS.

Bij J. de Vos en Comp., te *Dordrecht*, is van de pers gekomen en alom verzonden.

I. Dagelijksche oefeningen des Christens, in de Lijdens Geschiedenis van zijnen Heiland, ten tijde van derzelver gedachtenisviering, door A. DE KONING, Predikant te *Sliedrecht*, 3 deelen in gr. 8vo. à *f* 5:6:—

Aangemoedigd door eenen onzer geachtste Hoogleeraren, heeft de reeds met lof bij het publiek bekende Schrijver, tot de uitgave van dit werk besloten. Achter elke afdeeling zijn eenige aanmerkingen van uitleghundigen inhoud geplaatst, waar door hetzelve zoo wel voor Christelijke Huisgezinnen als voor den Godsdienst Leeraar, een regt nuttig handboek is.

II. Handleiding omtrent de Leerredenen over de Lijdensgeschiedenis des Heilands, jaarlijks te houden in de Hervormde Christelijke Gemeenten, bijzonder ten platten lande. Door denzelfden Schrijver à 14 stuiv. Dit stukje behelst eene handleiding, om op twaalf onderscheiden wijzen die geschiedenis te behandelen, voor de Gemeenten, in 28, 20, 14, 11 en 7 teksten, en is zeer geschikt voor Leeraren en Gemeenten ten platten Lande.

J. van der Heij, te *Amsterdam*, geeft heden uit, en verzend alom, de volgende nieuwe werken, als:

I. J. L. EWALD, de Bijbelgeschiedenis, het eenig middel om den Mensch tot Godsdienstigheid op te leiden.
II. ——— de Geest des Christendoms, 2 deelen.
III. F. EHRENBERG, de Liefde, 2 deelen.
IV ——— ——— voor Blijden en Bedroefden.
V. C. LOOTS, de Mensch, in drie zangen.
VI. Mr. J. VAN 's GRAVENWEERT, verspreide Lettervruchten, één deel.
VII. ——————— de Ilias van HOMERUS, 3de en 4de deel.
VIII. Mr. S. I. WISELIUS, Mengel- en Tooneelpoezij, 4de en laatste deel.
IX. Mr. J. KINKER, Gedichten, eerste deel.
X. KAREL en SOPHIA in hunne beproevingen, door den Schrijver van drie jaren van Ramspoed, de kleine Emigrant, enz.

Bij J. Oomkens, te *Groningen*, is gedrukt, en bij de Wed. G. Warnars en Zoon, te *Amsterdam*, en alom te bekomen:

I. *Annales Academiae Groninganae* CIƆIƆCCCXVII—CIƆIƆCCCXVIII P. DRIESSEN, *Rectore Magnifico*, T. VAN SWINDEREN, Actuario, in gr. 4to., à ƒ 6: —: —
II. Prof. J. A. UILKENS, *Handboek van Vaderlandsche Landhuishoudkunde*, gr. 8vo à ƒ 3: 6: —
III. UILKENS, *Redevoeringen over de volmaaktheden van den Schepper in zijne Schepselen*, enz. tweede Deel, tweede Druk, gr. 8vo., à ƒ 4: 16: —
IV. UILKENS, de kennis van den Schepper uit zijne Schepselen; of korte schets der Natuurkennis, voor de Jeugd, tot een grondslag van alle Godsdienstig Onderwijs, Derde Druk, kl. 8vo, à ƒ — 3 —
V. UILKENS, *Almanak tot Nut en Vergenoeging*, voor de onderscheidene Standen, des Maatschappelijken levens, voor 't jaar 1820., 16e à ƒ — 6 —
VI. Prof. B. H. LULOFS, *Schets van een overzigt der Duitsche Taal* of *der Germaansche Taaltakken*, en derzelver oorsprong en tegenwoordige verdeeling, in het *Hoogduitsch*, *Nederlandsch*, *Deensch*, *Zweedsch*, *Engelsch*, en andere soort-

soortgelijke verwantschapte Talen en Tongvallen, gr. 8vo. à ƒ 1: 16: —

VII. LULOFS uitboezemingen, bij de ziekte en het overlijden, van ons tedergeliefd eenigst Kindje, gr. 8vo. à ƒ — 5: 8.

VIII LULOFS, bij den Dood, en ter gedachtenis mijner teederbeminde Gade, gr. 8vo à ƒ — 6 —

IX. Gedenkwaardigheden van SOCRATES, door XENOPHON, uit het Grieksch vertaald, door Mr J TEN BRINK, Hoogleeraar te *Groningen*, met gegraveerde Titel en Vignet, gr. 8vo à ƒ 3: 12: —

X. J M. SAILER, Grondleer van den Godsdienst, eene Handleding tot zijne Voorlezingen in den Godsdienst, voor de Akademische Jongelingen, in alle Faculteiten; met een aanprijzende Voorrede van Prof. H. MUNTINGHE, eerste Stuk, gr. 8vo., à ƒ 2: 10: —

XI. T. E. MEBIUS, de een en twintig eerste Psalmen, ter stichting van Christenen bearbeid, gr. 8vo. à ƒ 1: 16: —

XII. H BOUMAN, en M CORSTIUS, tweetal, Redevoeringen, ter aanbeveling der belangen van het Bijbelgenootschap, gr. 8vo., à ƒ — 12 —

XIII. Gedachten over de Maatschappij van Weldadigheid, eene Voorlezing in het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te *Pekel-A*, gr. 8vo, à ƒ — : 5: 8.

XIV. N. WESTENDORP, Antiquiteiten, een Oudheidkundig Tijdschrift, eerste en tweede Stuk met platen, gr. 8vo. ieder Stuk, à ƒ 1: —: —

XV. Almanak der Akademie van *Groningen*, voor het Jaar 1820, door Prof. T. VAN SWINDEREN, (achtste Jaargang) à ƒ — 11 —

XVI. Verdraagzaamheid, Vaderlandsch Gezang van Mr. H. A. SPANDAW, in Muzijk gebragt, door H. C. STEUP, à ƒ — 8 —

XVII. H WESTER, Bijbelgeschiedenissen voor de Nederlandsche Jeugd, eerste en tweede Stukje, met Plaatjes, ieder Stukje, à ƒ — 8 —

XVIII. M. J ADRIANI, de Prosodist of Woordenlijst voor de uitspraak, kl 8vo., à ƒ — 5 —

XIX. H. KREMER, beknopte Aardrijks- en Geschiedkundige Beschrijving der Provincie *Groningen*, met een kaartje, op best groot papier, in 8vo, à ƒ 1: —: —

XX. Het zelfde, in kl 8vo., à ƒ — 10 —

XXI. KREMER, De Kleine Orthographist of Spelkunde, voor Leerlingen, van de bovenste tweede Afdeeling, of hoogste der tweede klasse, kl 8vo., à ƒ — 3 —

XXII. J. A. OOSTKAMP, de Geschiedenis van SAMUEL, een Leesboek voor kinderen, kl. 8vo., à ƒ — 5

XXIII. Leer- en Leesboek, over de Onderwerpen, uit het Rijk der Natuur, voor Stad- en Landscholen, kl. 8vo. ƒ — 4 —

XXIV. De Denkvriend, een Leesboek voor de Stad- en Landjeugd, (Uit het Hoogduitsch vertaald) door J. KUIJPERS, HZ. Tweede Druk, kl. 8vo., à ƒ — 4 —.

XXV. Bijvoegsel tot het Rekenboek, van J. VAN OLM, door M. VAN OLM JZ. Vierde Druk, kl 8vo à ƒ — 3 —

XXVI. Iets over den tegenwoordig hoogst vermaarden CICERONIE, Kunstbroeder van den Grooten ALEXANDER, gr. à ƒ — 4 —

XXVII. ALEXANDER, te Groningen, eene Voorlezing, gr. 8vo. à ƒ — 4 —

Bij de Wed. A. Loosjes Pz., te Haarlem, zijn in den loop van den jare 1819. uitgegeven en alom verzonden:

I. H. G. OOSTERDIJK, de Lierzangen van Q. HORATIUS FLACCUS, in Nederd. verzen gebragt, kl. 8vo op postpapier, met het portret van OOSTERDIJK, en gegrav titel, in carton ƒ 2 : 10 : —

II. A. LOOSJES PZ, de Man en Vrouw in de vier Tijdperken van hun leven, tweede druk met 8 platen en 2 vignetten van R VINKELES, gr. 8vo. ƒ 3 : 6 : —

III. ——— Nagelaten Gedichten, eerste deel, met het portret des dichters en gegrav titel in carton, gr. 8vo. bij inteekening ƒ 3 : — hetzelve buiten inteekening ƒ 3 : 15 : —
Het tweede deel is ter perse.

IV. ELPHINSTONE Gezantschapsreize naar en beschrijving van het Koningrijk Kabul, en naburige Landen en Volken, 2de en 3de deel, in gr. 8vo met eene kaart ƒ 5 : 10 : —

V. Hetzelfde werk, 3 deelen compleet ƒ 8 : 10 : —

VI. PEARSON, Gedenkstukken uit het Leven en de Schriften van C. BUCHANAN, uit het Engelsch, door Ds. J. WERNINCK, 3de deel met pl. gr. 8vo. ƒ 3 : 12 : —

VII. Hetzelfde werk, 3 deelen, compleet met portret en pl. ƒ 9 : 12 : —

VIII. C. A. FISCHER, Tafereelen van Brazilie, naar 't hoogd met gegrav. titel en vignet, gr. 8vo. ƒ 2 : 8 : —

IX. Lotgevallen van een Zwitsersch Landverhuizer op zijne reize naar N. Amerika en de W. Indien, en van daar terug in 1816, 1817 en 1818, met gegrav. titel en vignet, gr. 8vo. ƒ 2 : 8 : —

X.

X. J. E. BODE, Gedachten over de veranderingen van het weder, het onmogelijke en onnuttige van derzelver voorspelling. Uit het hoogd. met gegrav. tiel en vignet, gr. 8vo. ƒ —: 16: —

XI. J. J. SCHOLTEN, Handhaving der waarheid tegen de Bedenkingen van den Eerw. Heer J. BRAMER, R. K. Pastoor te Borne, gr. 8vo. ƒ 1:11:—

XII. OEHLENSCHLAGER, treffende verhalen en onderhoudende vertellingen, 2de deel, gr. 8vo. ƒ 2: 4: —

XIII. Hetzelfde werk, 2 deelen compleet ƒ 4: 8: —

XIV. Natuurkundige Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, 9de deel, gr. 8vo. ƒ 4: —: —

XV. J. BON, Herderlijke onderrigting en vermaning, in 4to. ƒ —: 5: 8

(Voor rekening des Schrijvers.)

XVI. H. M. KEMP, Verslag van proeven met nieuwe Landbouwkundige Instrumenten (verh. van de Ned. Huish. Maatschappij tot den Landbouw No. 23.) met platen gr. 8vo. ƒ —: 6: —

XVII. Naamlijst van Planten en gewassen, ingezonden op de eerste openb. Tentoonstelling door de Nederl. Huishoudelijke Maatschappij in 1818 gehouden, gr. 8vo. ƒ —: 5: 8

XVIII. Dito van de tweede Tentoonstelling, in 1819. gr. 8vo. ƒ —: 5: 8.

XIX. Algemeene Konst en Letterbode, voor het jaar 1819. 2 deelen met registers en platen, compleet, gr. 8vo. ƒ 10: 10: —

Bij J. NOMAN, te Z. Bommel, en C. C. L. van Staden, op de Waal bij de Oude Schans, te *Amsterdam*.

Is voor contant geld en zeer goedkoopen prijs van ƒ 10: 10: — te bekomen, maar weinige geheel compleete exemplaren, van alle de werken van J. CATS, benevens zijn nuttig Huisboek: (het geen in zijn folio drukken niet is te vinden.) Inhoudende: Zinne en Minnebeelden, Zelfsstrijd, Tooneel van Mannelijke Achtbaarheid, Herdersklagten, klagende Maagden, het Huwelijk, Staats Ouderdom, buiten Leven en tachtig jarig Leven op Zorgvliet, Doodkist voor Levendigen, Spiegel van den ouden en nieuwen Tijd, Gedachten in Slapelooze Nachten, Trouwring met de Proefsteen, en nuttig Huisboek, behelzende eene bespiegeling des menschen, waarin het leven bestaat, en wat het nuttigste

ste is, om lang en gezond te leven, en zijne overgeblevene Gedichten, enz. 7 deelen in octavo, met platen, in nette egale cartonnen banden gebonden.

Bij J. Noman, Boekhandelaar te *Z. Bommel*, is heden van de pers gekomen, en mede te bekomen bij C. C. L. van Staden, op de Waal bij de Oude Schans, No. 77. te *Amsterdam*,

Nieuw Handrekenboekje, voor Ambtenaren, Kooplieden, Makelaars en Particulieren, 2de deeltje, inhoudende:

Nieuw groot algemeen Tarief, of uitgerekende Specie-Tafels, benevens de Wetten, dienstig tot het ontvangen en uitgegeven van al de Geldspecien der Noord- en Zuidelijke Provincien van het Koningrijk der Nederlanden, en eenige vreemde, ter herleiding van: Brabandsch Wissel-, en Courant, Hollandsch-, Nederlandsch-, Luiksch-, Luxemburgsch-, Fransch-, Tournois-, Duitsch-, Pruissisch- en Engelsch-Geld, en van de Nederlandsche Guldens en Cents. Benevens de Waarde van eenige oude, en van de meeste vreemde Muntspecien. Het Gewigt van het Hollandsch-, Nederlandsch- en Fransch Geld, zoo bij het stuk als bij het getal, in nieuwe Nederlandsche Ponden en Mark. De zwaarte der zakken hollandsche en nieuwe Nederlandsche Muntspecien, in nieuw Nederlandsch en Trooisch Gewigt. Met een breedvoerig Alphabetisch Register, om alles met een opslag te kunnen vinden, versiert met 52 afbeeldingen van oude en nieuwe munten. De prijs is *f* 1 : 18 : — groot 344 paginaas.

Bij den Boekhandelaar J. F. G. Gampert, in de Hartestraat, te *Amsterdam*, word uitgegeven:

De Reis naar *Aken*, eene navolging van KNIGGE's Reis, naar *Brunswijk*, door CARL NICOLAI, in gr. 8vo. à *f* 1 : 12 : — Deze kleine Roman, in de luimige smaak van KNIGGE geschreven, mag met regt om de geestige trekken, welke daar in verspreid zijn, eene navolging van de met zoo veel graagte gelezen Reis naar *Brunswijk*, genoemd worden.

Vijf Vergelijkings-Tafels, elk à drie Stuivers, opgeplakt à zes Stuivers, als:

I. Van het Nederlandsche Gewigt, met het Amsterdamsche Gewigt.

II.

II. Van de Nederlandsche Vochtmaten, met het Amsterdamsche Mengelen.

III. Van de Nederlandsche Maat, voor Drooge Waren, met de Amsterdamsche Maat.

IV. Van de Nederlandsche El, met de Amsterdamsche El, en met Rijnlandsche en Amsterdamsche voeten.

V. Van de Hollandsche Munten, met Nederlandsche Guldens en Cents.

De onmisbaarheid van deze Tafels, voor den Handelaar, Winkelier, en ieder die eenig belang heeft, om, het zij de vergelijking van de Nederlandsche Gewigten en Maten, met de Amsterdamsche, of van de Amsterdamsche met de Nederlandsche te weten, zal geene verdere aanprijzing noodig hebben, daar het gemak van dergelijke Tafels, genoeg bewezen is, en deze met de meeste naauwkeurigheid berekend zijn, op het Gewigt en de Maat, die als grondslag van Vergelijking met het tientallige stelsel genomen is.

Dezelve zijn alom, bij de meeste Boekhandelaren te bekomen.

Bij N. Geijsbeek, op de Leliegracht, N°. 21. te *Amsterdam*, is te bekomen:

M. T. BOURRIT, Verbaal eener Reize naar de IJsbergen van *Savoije*, met platen.

Hetwelk hij, zoo lang de geringe voorraad is strekkende, aflevert voor den prijs van 30 stuivers, in plaats van 3 guldens.

Daar de smaak onzer Landgenooten in het lezen van *Reisbeschrijvingen* dagelijks toeneemt, zoo kan het aanbod van een werk, omtrent 400 bladzijden groot, en met Platen versierd, tot zulken geringen prijs, hun niet dan welkom zijn; te meer, om dat hetzelve zeer vele merkwaardige zeldzaamheden behelst, nopens eene landstreek, van welke wij, in onze taal, weinige goede berigten hebben, zoo worden ook hier de aan *Savoije* grenzende streeken, als zeer bekoorlijk afgemaald.

Men moet zich verwonderen over het geduld, de onvertzaagdheid en drift van dezen Reiziger, in het wederstaan van zoo vele moeijelijkheden en gevaren, aan welke hij zich bloctgesteld vond. Onder de groote menigte van verwonderingwekkende Natuurtooneelen, vindt men eene beschrijving van zeker *Wonderhol*, hetwelk nimmer door

de

de zon beschenen wordt, en toch eenen verbazenden schat van schoonheden heeft. Onder vele anderen, ontmoet men de beschrijving van de IJsvallei van *Montevers*, de IJsbedding van *Bossons* en *Buet*, den berg *Blanc*, de hoogste van al de Bergen der oude wereld. Alles leidt op tot bewondering en aanbidding van den Schepper aller dezer gewrochten.

DRUKFOUT.

In de Boekzaal voor December 1819, pag. 789. laatste regel staat: *Ps*. XCI: en CXII: moet zijn *Ps*. XCI: en XCII.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgeſtoken worden.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor FEBRUARIJ 1820.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXX.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

'*s* MENSCHEN BESTEMMING *en Pligt, in Christenleer en Christentroost ontwikkeld, en op belangrijke onderwerpen toegepast, in Kerkelijke Redevoeringen, door* E. VAN TEUTEM, *Christen-Leeraar te* Utrecht. *Te* Utrecht, *bij* O. J. van Paddenburg *en* O. J. van Dijk, 1817. *VIII en* 264 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is* f 2: 10: —

De Eerw. VAN TEUTEM, heeft deze Leerredenen uitgegeven, om eens weder eene proeve mede te deelen, van de doorgaande Christelijke opleiding en zalving, welke hij aan het werk van zijnen openbaren dienst poogt te verbinden, op dat onder de eenvoudige, onbevooroordeelde en onpartijdige lezing, veler Godsdienstige stemming verhoogd, veler zedelijke smaak verfijnd, veler Christelijk geloof versterkt, veler zalige heilverwachting zal mogen worden verheven en uitgebreid. De eerste over *Gen.* I: 27, dient, om te doen opmerken, dat wij, hoe zeer door de zonde ontluisterd, evenwel nog Gods beeld kunnen gezegd worden te dragen, en naar zijne gelijkenis geschapen te zijn; daar de Hemelsche Vader, ons als *denkende, gezellige, redelijke* en *onsterfelijke* wezens, de onverkenbare trekken, van zijn *verstandig*, liefderijk, *heilig* en *eeuwig* Wezen heeft ingedrukt, op dat wij zoo onze waarde erkennen, onze vermogens wel gebruiken, en aan de hooge bedoelingen Gods tot ons heil beantwoorden mogen. Allen

die

die met de doorgaande leer des Bijbels bekend zijn, en letten, bij voorbeeld, op *Gen.* IX: 6. en *Jak.* III: 9. zullen zoodanig eene beschouwing den kansel waardig noemen; zoo wel als eene schriftuurlijke en door de ervaring steeds bevestigde voorstelling, van de treurige, zeer ellendige gevolgen der zonde, waar door wij die onschuld, en zaligheid hier missen, waarmede de mensch, uit Gods hand *volkomen* voortgesproten, begunstigd was, en allen aan den dood onderworpen zijn; ten einde ons ootmoed te leeren, tot JEZUS te brengen, en naar een beter leven te doen verlangen en werken.

In de tweede Leerrede, over *Hebr.* I: 3*a*, wordt 's Heilands afkomst en grootheid voorgesteld, en vooral, hoe die beschouwing op ons werken moet, zal ze ons tot voordeel verstrekken. Alle menschelijke spitsvondigheden en dikwerf hevig verdedigde, maar ook niet zelden onverdedigbare, of althans onverklaarbare bepalingen, zijn hier zorgvuldig vermijd, en alleen de Bijbelsche uitdrukkingen behouden.

De derde Leerrede, over 1 *Cor.* XIII: 13. leert het *geloof*, de *hoop* en de *liefde*, in derzelver heilrijke werking kennen, en eindigt met dezen gepasten zin: Laat het *geloof* ons den uitgang wijzen, de *hoop* onzen moed versterken, en de *liefde* ons haar wezen schenken, dat niet vergaat in eeuwigheid!

Naar aanleiding van *Pred.* XII: 5*b*. zijn, in de vierde Leerrede, eenige gedachten welke den Christen voegen, bij de beschouwing van en de herinnering aan de zekerheid des doods, met ernst herinnerd, en aan- en bemoedigend voorgedragen.

Zeer voegzaam volgt hier op de vijfde Leerrede, welke ten Tekst heeft *Joan.* XX: 1—18. voor het Christelijk Paaschfeest bearbeid is, en

en 's Heilands herleving voorstelt, als een zigtbaar bewijs voor de onze. De Leeraar getuigt, dat hij, bij het uitspreken derzelve onder anderen, vele lieden van smaak en gevoel, tot toehoorders had, welke verklaarden, daar uit veel licht voor hunne Christelijke overtuiging, en versterking van hun Godsdienstig geloof, ontvangen te hebben, en dat dit hem bewogen heeft, om dezelve in dezen bundel ook te plaatsen. Na de levendige voorstelling der geschiedenis, is de andere helft dezer Leerrede gewijd, aan het opgegeven doel, waar door een bewijs te meer gegeven is, hoe men de heerlijke Paaschstoffen zeer goed en afwisselend behandelen kan, zonder de hoofdzaak uit het oog te verliezen, en den ijverigsten Kerkganger te vervelen.

Natuurlijke aanleiding is hier door gegeven, *aan de volgende zesde Leerrede*, over 1 *Cor.* XV: 42—44. ter ontvouwing van de leere der opstanding, naar het Evangelie, meer als voorwerp van een nimmer beschamend, en op 's Heilands eigene opstanding gevestigd geloof, ter verlevendiging en tot troost, dan ter beantwoording van verschillende vragen, waar mede men meermalen zich zelven vruchteloos pijnigt.

Fil I: 21—24. is de Tekst der zevende Leerrede, welke eene ernstige behandeling bevat, der gewigtige vraag, waar over wel eens hevig en openlijk getwist is, om dat men de uitersten dreef: *Mag een Christen ooit, en op eenige wijs naar den dood verlangen; zoo ja, op wat gronden voedt, behoudt en onderwerpt hij dit verlangen, aan de bestemmingen en pligten zijnes levens?* Uit het voorbeeld van den Apostel PAULUS, vooral, is hier zeer overtuigend aangetoond: wij mogen vrij eene begeerte hebben, om uit deze wereld te verhuizen, en bij CHRIS-

tus te zijn; zoo lang wij slechts met Paulus, deze wijmoedige begeerte onderwerpen aan Gods wil, en de nog vruchtbare bedoelingen van ons leven. De waarschuwing om niet uit ongeduld, en omdat men lafhartig en kleinmoedig rampen vreest, die men meestal zich zelve veroorzaakt, naar den dood te wenschen, is hier ook niet geheel vergeten; en deze mag ook wel ernstig worden aangedrongen.

Hier op volgt eene opwekkende en vooral waarschuwende rede, over *Matth.* VII: 13. *Gaat in door de engè poort* enz. en daar na eene andere over het volgende 14de vers: *De poort is eng* enz. waar in de waarheid van dit door den Zaligmaker toegepast gezegde, eenigzins aanschouwelijk wordt gemaakt, en met gepaste vermaningen aangedrongen.

De tiende Leerrede eindelijk, over *Rom.* XIII: 12. beschouwt de Kerkhervorming in haren aard en in hare opkomst, strekking en uitkomsten, en is de eenige hier, welke opgesteld is, met oogmerk om uitgegeven te worden. Ook het Nagebed is hier bijgevoegd, en de Liederen, bij gelegenheid van het Eeuw-Feest der gezegende Kerk-Hervorming gebezigd.

Zie daar een kort verslag van dit tiental Leerredenen, van den Remonstrantschen Kerk-Leeraar te *Utrecht*, wiens naam voorzeker reeds doet verwachten, dat men hier goede taal hooren, en verstandige opstellen ontvangen zal, niettegenstaande ook de verzekering, dat de onderwerpen zoo als zij hier voorkomen, zonder veel voorbereiding, uit de natuurlijke inspraak en levendige overtuiging, van het warm en vol gemoed in pen en taal gevloeid, en zonder aanvankelijk oogmerk ten uitgave, (behalve de tiende) alleen voor gewone gelegenheden vervaardigd zijn. In form verschillen zij aanmerke-

kelijk van de meest gewone Leerredenen, onzer uitmuntendste Kansel-Redenaars, maar in de hoofdzaak en het doel geheel niet. Het zijn doorgaans korte voorstellen en bevestigende ontwikkelingen van Bijbelwaarheden, met gepaste Teksten aan het hoofd, welke oordeelkundig aangewend en met voegzamen ernst toegepast worden, in eene goede taal en zuiveren, somtijds ook zich verheffenden stijl, voorgedragen, zoo dat ieder een het verstaan kan.

Het goede oogmerk van den Eerw. Christen-Leeraar, met deze uitgave gaarne bevorderende, deelen wij het volgende staal hier mede, waar uit de lezer zelf oordeelen kan, over den stijl, en den Christelijke ernst, welke hier doorblinken:

„Ja, wat ik u allen bij uwe eigene zaligheid ernstig bid en bezweer, — er zij eene edele vrijheid van denken en leeren onder u — maar laat geen nevel van waan of onverstand het blijde licht verdooven, dat voor uwen geest in CHRISTUS is verrezen. „JEZUS *heeft het onverderfelijke leven aan het licht gebragt. Hij zelf is de opstanding en het leven: wie in hem gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven*". De aarde en het aardsche mogen ons eer geheel ontzinken, dan dit geloof en deze hoop voor ons dankbaar hart verloren gaan! Weg dan met alle drogredenen, die den verstrooiden en onnadenkenden kunnen misleiden, en het wankelende begrip doen duizelen voor den afgrond der vernietiging, die ons bestaan doet ijzen! Versterkt veeleer door uwe opgewekte aandacht bij de openbare Godsvereering, uwe stille overpeinzingen in de eenzaamheid, uwe onderlinge gesprekken in den huisselijken kring en vriendelijke zamenkomsten, uzelven en elkander op alle wijzen in de schoone

 heil-

heilverwachting, welke wij te regt beschouwen als den roem en de kracht onzer Christelijke belijdenis! Gij zult dan, in allen nood en dood, vrede ademen, en te gelijk niet *ledig blijven* van de *vruchten der deugd en der geregtigheid!*

„ PAULUS bezat, bij zijne vaste hoop der onsterfelijkheid, *een gerust geweten voor* GOD *en de menschen*. Buiten dezen vruchtbaren schat is nog de glans, die, Christenen! u omgeeft, eer een verterende gloed ten verderve, dan een lichtende fakkel ten eeuwigen leven. Wij weten, dat wij dit *aardsche huis* moeten afleggen, maar ook, dat wij *geopenbaard zullen worden voor den regterstoel van* CHRISTUS, om dan *weg te dragen wat door het ligchaam geschied is, het zij goed, het zij kwaad.* Kan dit denkbeeld uwen geest niet ontroeren en zijt gij B. en Z. van uwe zaligheid gewis? Verwachten wij dan allen, bij de aangekondigde scheiding der goeden van de kwaden, aan GODS regterhand geplaatst te worden, en zal niemand uit deze gansche vergadering, als zij geroepen wordt om den kring der Hemelingen te vergrooten, daar van worden uitgesloten? Wie zal hier vermetel over het lot van zijnen broeder rigten? — Maar treden wij, elk voor zich, bij deze ernstige bedenking, voor de vierschaar der wet, met onverkenbare letteren in ons hart geschreven! — Zal geen onverlichte Jood of Heiden ons namaals in eenig ding beschamen? *De ure komt, waarin allen, die in het graf ter ruste gingen, de stem van* JEZUS *zullen hooren.* Verbeiden wij met eene volmaakte gerustheid die beslissende stem, enkel als de liefderijke noodiging: „ *over weinigen zijt gij* „ *getrouw geweest, over velen zal ik u zetten:* „ *gaat in de vreugde uwes Heeren?*" — Dwaalt niet lieve B.! wat wij de menschen voordoen;

GOD

GOD laat zich niet bespotten! Gij zijt — de liefde duldt geen ander vermoeden — geene roovers, geene overspelers, geene onregtvaardigen; maar — onze harten spreken hier immers volkomen gelijk — wij zijn niet, die wij moeten wezen, en, veelmeer dan eenige verheffing op onze deugd, voegt ons de verootmoedigende bede: „GOD *zijt mij zondaar genadig!*" — Haasten wij ons dan, elk op zijnen weg, met eenen edelen naijver het verzuimde intehalen en met verdubbelde vlijt de belangen van den post te vervullen, dien ons de wijze voorzienigheid heeft toevertrouwd! — De aarde en het aardsch genot mogen, naarmate onze jaren ten einde spoeden en wij meer onderwezen worden in s' werelds droeve onbestendigheid, onzen geest min treffen en bekoren, maar schenden wij geene betrekkingen, aan ons bestaan verbonden; misdoen wij opzettelijk aan geene pligten, die ons hart zijn opgelegd! Oefenen wij veeleer alle getrouwheid in het gene onze hand is aangewezen, en mogt, schoon in den nederigsten levenskring, altijd en algemeen, een weldadig belang en een verheven geest in onze daden blijken! Als dan onze dag ten avond neigt, zullen wij den Engel GODS, die rust en vrede brengt, ook welgetroost, ja met een blij verlangen in de armen zinken. „*Want* „*het leven is ons* CHRISTUS *het sterven gewin.* — „Wij mogen dan vrij eene begeerte hebben uit „deze wereld te verhuizen, en bij CHRISTUS „te zijn:" zoo lang wij slechts met PAULUS deze vrijmoedige begeerte onderwerpen aan GODS wil en de nog vruchtbare bedoelingen van ons leven. Schoon aan het vergankelijke genot ontwend en in de school des lijdens, aan de ijzeren banden van het verdriet gekneld, mogen wij toch in een bestaan, aan de deugd en het geluk des menschdoms geheiligd, niet

angstig en zwaarmoedig kwijnen. Welken zwaren rampspoed wij verduurd, welke bittere krenking wij geleden, welke smartelijke verliezen ons getroffen hebben, wij mogen vooral onze zorg en belangstelling aan de schoone planten niet ontzeggen, die wij hier, als medearbeiders GODS, voor den blijden Hemel kweeken. Hechten wij ons te dien einde met allen drang der liefde aan de waardige betrekkingen van ons leven, om, als mannen, op den post te staan, waarvan wij, in den dag der vergelding, rekenschap zullen geven. Terwijl wij dan de oogmerken van onze levensreis getrouw vervullen, trekken wij naar de groote stad GODS blijmoedig henen. Onzeker, of wij nu reeds zouden verkiezen te komen in des *Vaders huis* of *om der onzen wil* nog een tijd lang hier te blijven, voeren wij op de voorgestelde vraag altijd een geruststellend antwoord in ons hart en in onze daden. Geene zinnelijke ontroering kan dien vrede meer verstoren; want onze harten zijn in GOD gerust. De hoop van den Christen zal, bij al wat ooit zijn gevoel verheft, zijne verbeelding streelt en zijn hart bekoort, geene beschaming lijden. Die uit *den schoot des Vaders* tot ons kwam, aan ons lot en lijden zich vrijwillig verbond en vurigljk bad, dat, *Waar hij was* ook *de zijnen mogten wezen*, wordt zelf zijn behoeder en gids ten eeuwigen leven. *Waar*, *wanneer*, en *hoe* hij *in*, *met* en *door* Hem, het einde vinde; aan den grenspaal des tijds staat het opschrift, dat hem toebehoort: „ *Ik heb den goeden strijd* „ *volstreden, ik heb mijnen loop volbragt, ik heb* „ *het geloof behouden. Voorts is mij weggelegd de* „ *kroone der onsterfelijkheid, welke de Heer, de* „ *regtvaardige regter mij in dien dag geven zal* „ *en niet alleen mij, maar aan allen, die zijne* „ *verschijning hebben lief gehad.*"

De

De ONZIGTBARE KERK, een Tafereel van de kracht des inwendigen levens op het uitwendige. Door CARL BAUMGARTEN CRUSIUS. *Uit het Hoogduitsch. Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1819. *VIII en* 208 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 16 : —

„Mijn doel, (zoo heeft de Schrijver zelf zich uitgedrukt in zijn Voorberigt) met dit geschrift was, om de gevaren voorstellen en de hope des levens; het streven van eene edele ziel, in de verschillende betrekkingen dezer wereld en op hare dwaalwegen, en daaruit de menschelijke smart, maar ook de weder opbeuring, door de herstelling die niet van deze wereld is, en eindelijk de genezing en den ingang tot den eeuwigen vrede, welke dengenen geworden, welke het middel kennen, en het niet zoeken waar het niet te vinden is; — met een woord, om den beteren mensch af te malen, zoo als hij strijdt, wankelt en stervende overwint. Velen, allen die het ernstige niet bevalt, zal ook mijn boek niet bevallen. Maar daar er te veel en te luchtig geschertst wordt, in dezen ernstigen tijd, en om dat het hart, zich maar al te ligt gewent, om ook met die hartstogten, welke het doodelijk wonden kunnen, te spelen, heb ik de beschuldiging en verdenking van dweeperij veracht, terwijl ik mij verzekerd houde van den bijval, en de stille aandoening van allen, die in het goede beproefd staan, of naar hetzelve in hunne ellende verlangen."

Het bestaat uit drie en twintig meer of min uitgebreide brieven, waarin verscheidene personen en verschillende karakters voorkomen, en men-

menschen handelen van onderscheidene sekse, ouderdom, belijdenis, volk en landaard. Twee uitmuntende Personaadjes, HERMAN de Zoon van den Predikant WALDAU, en eene MARIA BURGAU, kan men als de held en heldin der geschiedenis aanmerken, welke, gelijk onze lezers gemakkelijk begrijpen zullen, geheel versierd is.

De Brieven zijn, naar het oogmerk des Schrijvers, wel ingerigt, zij onderhouden de aandacht, wekken den leeslust op, en doen meer en meer naar de ontknooping, en het eindelijk slot verlangen, 't welk, naar den loop van al het ondermaansche, ook hier de dood is; maar, zoo als hier helaas! op verre na niet altoos gebeurt, bij het afsterven van menschen — een zeer voorbeeldig, zoo wel als aandoenlijk, een leerzaam en vertroostend vertrek van deze aarde. De karakters zijn ook wel vol gehouden, en door het inmengen van bijzonderheden uit het gemeene leven, vooral zoo als die in zulke tijden van beroering veel plaats hadden, als wij beleefd hebben, in eene levendige werking gebragt en gehouden.

Met de veelvuldige en schier tallooze Romans van den dag, heeft dit werkje alleen dat gemeen, 't welk men het overdrevene gewoon is te noemen, en alleen in de denkbeeldige wereld alhier zoo kan geacht worden plaats te hebben. Ondertusschen willen wij daarmede geenszins zeggen, dat hier de zaken en handelingen tot in het ongeloofelijke en onmogelijke gedreven zijn. De kracht van den Godsdienst ter bewaring, verbetering, en vertroosting van den zondigen mensch, in alle de omstandigheden des levens, en de moed welke deze zijnen getrouwen beminnaar en beoefenaar tegen en in den dood verschaft, komen hier tref-

treffend uit, en de lezing is dus geschikt, om den niet geheel ongevoeligen, in de aanzienlijke Standen vooral, voor denzelven in te nemen, en met schoone beginselen te vervullen. Zie hier eene proeve uit den twintigsten Brief:

„ Ach, waarom heeft het Christendom op aarde niet dat gewerkt, wat het werken kon en werken zou? waarom hebben deszelfs vijanden zeggen durven, dat de menschen zich na deszelfs stichting meer gehaat en vervolgd hebben, dan te voren? waarom vloeijen er jaarlijks stroomen bloeds, en waarom gaat ellende en verwoesting, met vernielenden tred door de landen? Helaas, de naam is er, en vele namen des Christendoms, maar de ziel, de geest, die in liefde vereenigt, door de eeuwige liefde, ontbreekt er. Nadat zij den Koning en het hoofd des verbonds versmaad, en als eene bijzaak ter zijde gesteld hebben, zijn zij onderling verdeeld geraakt, over kleinigheden, welke zij als heel wat gewigtigs beschouwden, en toen zij nu allen, hunne meening en hun voordeel aan de spitze stelden, behandelden zij elkander in haat en verbittering steeds harder, terwijl op deze wijze, en eer zij er om dachten, de hel weder opstond in dat rijk des vredes, waarin de hemel was neergedaald. Maar daarom is het dan ook noodzakelijk, dat zij, die zich aan den ouden, vasten grond niet bezondigd hebben, die met echte liefde en trouw aan Hem zich houden, en welken de waarheid en de geest des levens, die van Hem uitgaat, meer geldt, dan alle namen en vormen en vergankelijke omkleedsels, hoe ze ook heeten mogen, zich zamen vereenigen. Zulke vereenigingen, zullen zich zelve regtvaardigen, door derzelver eendragt en vlijt, door stillen, heiligen broederlijken zin; in deze gezelschap-

pen

pen zullen de hartstogten, welke in de wereld alles vernielen en dooden, wat vereenigd is, uitsterven; zij zullen zich in alle deelen der aarde en onder alle verschillende betrekkingen van staten en vorsten, als tot een wezen behoorende, erkennen; zij zullen bestaan te midden van de spotternijen en vijandigheden der boozen en dwazen, om dat de hoogste Koning hun verbond verzegeld heeft; ja onder zulke beproevingen, zullen zij tot steeds grootere volkomenheid gelouterd worden, en van hen zal een nieuw leven en eene nieuwe gezondheid uitgaan, in het groote ligchaam, hetwelk met eene ongeneesselijke ziekte schijnt ter neer te liggen."

„ Zulke gedachten waren ook wel vroeger, donker en verward in onzen geest, en luide en met warmte werden ze uitgesproken door die mannen, welke, toen alles nog verstorven lag onder koude school-twisten en eigenwaan van menschelijke wijsheid, tot de harten begonnen te spreken. Maar wat duister en zonder plan in goede zielen opkomt, vormt eene band tot groote scheppingen. De eerste woorden, welke zich hiervan doen hooren, spreken de vrome en heilige gemoederen toe; de vonken worden tot eene heldere vlam, en in korten tijd, erkennen duizenden, als waar en noodzakelijk en heerlijk, hetgeen het stille eigendom des harten van enkelde uitverkorenen was. Dat is het kleine zaad, hetwelk tot eenen schoonen boom wordt, om dat God het in de aarde wierp."

De waardij van het gevoel in de Godsdienst is waarlijk zeer groot, en, wanneer het wel besteed wordt, zet het ons tot edele bedrijven aan, waar door wij aan den Christen naam, beantwoorden mogen. Alleenlijk, men overdrijve toch nooit!

LEER-

LEERBOEK der Christelijke Kerkgeschiedenis, ten gebruike bij Voorlezingen. Door W. MÜNSCHER, *in Leven Consistoriaal-Raad, Doctor en Professor der Godgeleerdheid te* Marburg. *Naar de tweede, vermeerderde Uitgave, bezorgd door* L. WACHLER, *Doctor en Professor der Geschiedkunde te* Breslau. *Uit het Hoogduitsch vertaald. Met eene Voorrede van* J. CLARISSE, *Doctor en Professor der Godgeleerdheid, en* Leijden. *Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1818. *XVI en 495 Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f 4 : 10 :*

De kennis van de Geschiedenis der Kerk, is voorzeker belangrijk, en heeft men zich eerst eigen gemaakt, wat de Bijbel ons daar van berigt, dan verlangt men ook wel eens verder te zien, wat of er meer en later, daarmede en daar in is voorgevallen, tot op onzen tegenwoordigen leeftijd toe; en dus te weten welke de geschiedenis der Christelijke Kerk is, sints de Apostelen door derzelver dood, belet zijn geworden, dezelve langer in JEZUS naam, te leeren, te leiden, en verder en verder uit te breiden, niet alleen in het Oosten, maar ook in het Westen, en vervolgens ook in ons eigen Vaderland. Men merkt als Christen met leedwezen op, dat het gezegend Christendom niet overal even zeer bloeit, men bevindt, dat er niet alleen verschillende gevoelens heerschen, maar ook, dat er onder de Christenen groote verdeeldheden plaats hebben, ja, zelfs onderscheidene Kerkgenootschappen gevonden worden, daar waar het *ééne kudde, onder éénen herder* zijn moest. Wie zou dan niet wel eens de

vraag

vraag verlangen te kunnen beantwoorden: van waar dit? Hoe zijn er die verschillende begrippen toch gekomen, en waar door werden die heillooze geschillen, en jammerlijke verdeeldheden geboren en gevoed? De nieuwsgierigheid aan de eene zijde, maar ook ware belangstelling aan den anderen kant, dringen den warmen vereerder van den Heiland der wereld, van zijnen Godsdienst, en van zijnen aanhang, om hier over na te denken; en hoe kan hij dit, zonder de kennis aan de Christelijke Kerkelijke Geschiedenis, met eenigen grond geregeld doen? Niet allen echter hebben tijd en gelegenheid genoeg, ja verre het geringste aantal, om dit zelve behoorlijk te verrigten. Deze hebben dus het onderwijs van hunne Leeraren noodig; welke hun het Christelijk onderrigt mededeelen, en naar wier leiding zij tot belijders van JEZUS gevormd worden. Het is derhalve dringend noodzakelijk, dat de Leeraars van den Christelijken Godsdienst, daar in wel bedreven zijn, en dus in staat, om hunne onderwijzelingen behoorlijk te onderrigten. Door de Kerkelijke Geschiedenis, leert men de verschillende gevoelens en Genootschappen grondig kennen, en wordt men in staat gesteld, verstandig en naar waarheid te oordeelen, niet alleen over de oude, maar ook de nieuwere *Polemica*. Iets, 't geen in onzen tijd ook vooral, van 't grootste aanbelang is, om dat men zoo dikwerf weder als nieuw opgeeft, 't geen waarlijk oud is, en als schoon zoekt te doen voorkomen, 't geen reeds overvloedig wederlegd is. Hoe goed is het dan, dat men op de Hooge Scholen, er hoe langer zoo meer werks van maakt, om den Jongelingen, welke tot Predikanten gevormd worden, de Geschiedenis der Christelijke Kerk grondig te doen kennen, ten ein-

einde zij dus verstandige Voorlichters, Wegwijzers of Raadgevers, mogen worden.

Men mag dan hopen, dat men de schadelijke twijfelzucht, en losheid van beginselen onzer Eeuw, aan de eene, en den geest van bijgeloovigheid, aan de andere zijde, weder zal zien afnemen, tot wezenlijk voordeel van de heilige zaak der burgerlijke, zoo wel als der Kerkelijke Maatschappij.

Ten einde het aan geene geschikte handleidingen, tot leiddraad in deze wetenschap zoude ontbreken, zijn, in de laatste jaren vooral, eenige bekwame mannen werkzaam geweest, niet alleen in ons eigen, maar ook in het naburig *Duitschland*, en onder deze verdient ook wel zeer genaamd te worden, de nu wijlen beroemde Marburgsche Hoogleeraar W. MÜNSCHER, Schrijver van het Leerboek, dat wij nu voor ons hebben, *en naar de tweede uitgave*, door den *Hoogleeraar* L. WACHLER, *van Breslau* bezorgd, vertaald *is*, op aanraden van en uitgegeven met eene aanprijzende Voorrede, van onzen kundigen en werkzamen Leijdschen Professor, J. CLARISSE.

„ In plaats van (dus dacht de waardige Opsteller) de oudere Afdeeling in Eeuwen te volgen, (waar voor echter nog altoos veel pleit) of naar de wijze der Jaarboeken verwante gebeurtenissen door tusschen beiden invallende vreemdsoortigen te scheiden, zal het, ten minsten voor de behoeften der aanvangers, wel het raadzaamste zijn, zekere Tijdvakken aan te nemen, en in elke derzelven het verhaal der merkwaardigste gebeurtenissen, wel niet volgens zekere vooruit bepaalde onveranderlijke vakken, maar toch naar de orde der stoffen voort te zetten. — De geheele Kerkelijke Geschiedenis wordt, door het Tijdstip der Hervorming, in *twee* groote, hoewel met opzigt op den omvang

des tijds ongelijke, helften gedeeld. In de *eerste* helft, of in de *oude* Geschiedenis kan men gevoegelijk vier Tijdvakken aannemen; het *eerste* loopende *van* JEZUS *tot op* KONSTANTIJN *den Grooten*, (van het J. 1—306), — het *tweede*, *tot op den dood van* GREGORIUS *den Grooten*, (J. 306—604), — het *derde*, *tot op de Troonsbeklimming van* GREGORIUS *den Zevenden*, (J. 604—1073), — het *vierde*, *tot aan de Hervorming*. (J. 1073—1517) De *tweede* helft of de *nieuwere* Geschiedenis, kan men geschiktelijk onder twee Tijdruimten vervatten, welke de *Westfaalsche vrede* van elkanderen scheidt."

In gevolge hier van, is deze orde ook in dit werk gevolgd, en wordt, na eene geschikte inleiding van 26 bladzijden, waar in ook de bronnen zijn aangewezen,

dus het eerste tijdvak behandeld van bl.		27—	85
— tweede	——— ———	— —	86—139
— derde	——— ———	— —	140—191
— vierde	——— ———	— —	192—260
— vijfde	——— ———	— —	261—370
en — zesde	——— ———	— —	371—495

Terwijl achter de behandeling van elk tijdvak, ter bevordering van een goed overzigt, en ter gemoetkoming van het geheugen, een tijdrekenkundige Tafel gedrukt is. De paragrafen, van opschriften behoorlijk voorzien, loopen door, en maken hier een getal van 279 uit, 't welk voor de aanhaling zeer bevorderlijk is, ook wanneer men de Hoogduitsche Uitgave, alléén bezit. Onder elke §, zijn zulke werken aangewezen, waar van men met vrucht zich kan bedienen, indien men over het kortelijk vermelde, of behandelde, verder onderzoeken en nadenken wil. Met genoegen berigten wij hier bij, dat men ook hierin de verdienstelijke moeite van den Vertaler, of van hem onder, wiens

wiens opzigt, of door wiens toedoen dezelve bezorgd is, niet onopgemerkt zal kunnen laten. Hier door heeft dus de vertaling voor den Nederlander, ook die het Hoogduitsch anders leert, boven de oorspronkelijke tweede uitgave, aanmerkelijk voor uit, hoe zeer er ook nog te wenschen overgebleven is. Niet zonder reden oordeelde de Hoogleeraar WACHLER, dat het aanwijzen van boeken, in het leerboek zelve behoort te geschieden, wijl het dikteren der Titels van boeken, zoo wel tijdverspillend, als hoogst vermoeijend is, en er bij het opschrijven tallooze fouten insluipen; *Est tamen etiam hic modus in rebus.* De Hoogleeraars zullen, welk leerboek en hoe volledig ook, zij bezigen mogen, altoos zich genoodzaakt vinden, om hier en daar een nog niet aangewezen werk te citeren, en men kan toch ook niet vooronderstellen, dat de Studiosi zoo geheel onbedreven en onkundig zullen zijn, in de *Hist. Literaria*, dat zij niet in staat zouden zijn, de verstaanbaar gedicteerde titels duidelijk genoeg op te merken, en aan te teekenen.

De Schrijver heeft in dit werk getoond, voor de door hem opgenomene taak zeer wel berekend geweest te zijn, niet alleen wegens zijne kennis, aan de voorhanden zijnde bronnen en hulpmiddelen, maar ook tevens uit hoofde van zijn goed oordeel, onpartijdigheid, voorzigtigheid, vrijmoedigheid en liefde tot de waarheid, welke wij liefst, in deze wetenschap althans, regtzinnigheid noemen. Ten bewijze hier voor, zoo wel als voor de kort- en klaarheid, welke hier ook doorgaans behartigd zijn, kunnen onder anderen deze kenmerkende stalen dienen:

„ Nog eerder dan de oorlog uitbrak, eindigde LUTHER zijne loopbaan (18 *Febr.* 1546.) Zijn levendige ijver voor waarheid en vroom-

 heid,

heid, zijne teederheid van geweten en zijn verheven moed, om voor de zaak van den Godsdienst alles te wagen, verdienen de hoogachting, zijne groote verdiensten in de reiniging der Godsdienstleere en der Kerkenordening, verdienen de dankbaarheid van het Nageslacht. Zijne onstuimigheid en hardnekkigheid in het staande houden zijner gevoelens, en zijne hevige driftigheid jegens anders denkenden laten zich ten deele verontschuldigen, doch nooit regtvaardigen. In zijne talrijke Schriften is een rijkdom van heldere denkbeelden, treffende blikken en krachtige spreuken, hoewel naar den geest van den toenmaligen tijd ook hier en daar met in het oog loopende lompheden vermengd."

„ De *Nederlanden*, welke den Keizer KAREL den V. als eene erfelijke bezitting van het *Bourgondische* huis toekwamen, waren, bij de vorderingen door de Hervorming gemaakt, zeer spoedig met menschen aangevuld, welke dezelve toegedaan waren, en de gestrengheid des Keizers tegen de nieuwigheidzoekers kon hunne uitbreiding niet beperken. FILIPPUS de II. die ten J. 1555 de beheersching dezer landen overnam, maakte zich, door het invoeren der *Inquisitie* en andere geweldadige inbreuken op de vrijheden der inwoneren, gehaat, en het algemeene misnoegen brak in een oproer uit (1566), hetwelk wel zeer spoedig gedempt werd, doch aan den Koning gelegenheid gaf, den *Hertog* VAN ALBA met een leger in de *Nederlanden* te zenden. De schreeuwende gewelddadigheden, welke thans gepleegd werden, bragten vele *Nederlanders* tot vertwijfeling. Verscheiden Gewesten verzetteden zich tegen de *Spaansche* dwingelandij, en er ontstond een langdurige oorlog, welke door de *Nederlanders*

ders, onder aanvoering van den *Prins* WILLEM VAN ORANJE en zijne Zonen, met vastbeslotenheid en een afwisselend geluk werd voortgezet. Er keerden wel eenige *Provinciën* onder de *Spaansche* heerschappij terug, maar *vijf* anderen, tot welken naderhand nog *twee* toetraden, verbonden zich daarentegen door de *Unie* van *Utrecht.* (1579) In deze vereenigde *Nederlanden* had zich de *Hervormde* Godsdienst als de heerschende gevestigd, offchoon men ook aan andere partijen verdraagzaamheid schonk. Alle pogingen der *Spanjaarden*, om dit Gemeenebest door goedheid of geweld te onderwerpen, waren te vergeefs, en zij zagen zich genoodzaakt, eindelijk de vrijheid der vereenigde *Nederlanden* door den vrede van *Munster* (1648) te erkennen."

„ Door geheel andere grondbeginselen, dan BENEDIKTUS de XIV., werd CLEMENS de XIII. (KAREL REZZONICO) gedreven. Zijne halstarrigheid en zijne bijzondere liefde voor de *Jesuiten* wikkelden hem in eene reeks van de onaangenaamste verdrietelijkheden, van welke zijn dood alleen (t. J. 1769) hem verloste. CLEMENS de XIV. (FRANCISKUS LAURENTIUS GANGANELLI) besteedde groote moeite, om door inschikkelijke voorzigtigheid de gebreken van zijnen voorganger weder goed te maken, en moest eindelijk aan de beleedigde Vorsten de *Jesuiten*-orde opofferen. Waarschijnelijk kostte deze stoute stap den welgezinden en de wetenschappen minnenden *Paus* het leven (st. 1774). De regering van PIUS den VI. (JOHANNIS ANGELO BRASCHI), welke hem (1775) opvolgde, was even langdurig als ongelukkig. De *R. Katholijke* Vorsten zochten de *Pauselijke* magt in te perken, en zelfs de reize van den *Paus* naar *Weenen* (1782) kon den voortgang der Kerkelijke veranderingen niet beletten, wel-

ke JOZEF de II. in zijne Staten zocht te weeg te brengen. Nog bitterder krenkingen baarde den *Paus* de *Fransche* Staatsomwenteling, door welke niet alleen zijne geestelijke heerschappij in *Frankrijk* afgeschaft, maar ook zijn wereldlijk gebied zeer ingekort werd. Eindelijk moest hij zich de afzetting van de regering en de wegvoering naar *Frankrijk* laten welgevallen, alwaar hij onder den druk zijner ongevallen eindelijk bezweek. (\'t 29 *Aug.* 1799) De *Kardinalen* verkozen te *Venetie* PIUS den VII., (GREGORIUS BARNABAS CHIARAMONTE, *Bisschop* van *Imola*,) welke eerst wel de *Fransche* regering met zich wist te verzoenen en zijn gezag in *Frankrijk* onder zekere bepalingen te herstellen, doch wien weldra buitensporige eischen gedaan werden en die (1810) van zijne wereldlijke heerschappij beroofd werd. Standvastiglijk hield hij het uit tegen alle voorslagen van vergelijk en verwierf zich door heldenmoed in het lijden de achting der wereld. De val van NAPOLEON (1814) had voor hem de herstelling in zijne Staten ten gevolge, van welke hij in geenen deele dat gebruik schijnt te maken, hetwelk de geest des tijds verwachten liet. Inzonderheid wekte de herstelling van de Orde der *Jesuiten* groote verwondering."

Wij willen hier mede, evenwel, geenzins gezegd hebben, dat wij alles hier voor even goed gezegd, en even juist beoordeeld houden. Lettende onder anderen, op bladz 32, 34, 41; 281. vergel. met 348, 325, 340 en 430, verklaren wij, dat ons hier en daar nog wel iets ten aanzien van eenige bijzonderheden en uitdrukkingen is voorgekomen, dat wij wat anders wenschten, hoe zeer wij geregtigheid laten wedervaren, aan deze aanmerking van den

Hoog-

Hoogleeraar CLARISSE: dat door hem het een en andere, ter verbetering den Vertaler onder 't oog gebragt, en door eene ligte inlassching of verandering, zoo veel doenlijk verholpen is. Trouwens wie zou ook in staat zijn, zulk een Leerboek te schrijven, waar op geene aanmerkingen te maken waren, en dat allen en alles even goed voldeed?

Het oorspronkelijk doel is zeker geweest, om dit boek op de Akademiën, tot een grondslag voor het onderwijs ten nutte der studerende Jongelingschap, te doen verstrekken; evenwel is het zoodanig ingerigt, dat het tevens tot een meer algemeen gebruik zou kunnen dienen.

Voor het eerste is het, dunkt ons, hoe beknopt, evenwel nog wel groot genoeg, en hadden wij het liever in de Latijnsche taal omgewerkt, daar men toch op onze Hooge Scholen de taal der Geleerden gewoon is (en met rede) te gebruiken. In 't algemeen, vereenigen wij ons gaarne met de betuiging van onzen Hoogleeraar, „Wie hetzelve zoo gebruikt als wij hopen en verlangen, dat het, vooral door toekomende Kerkleeraren, gebruikt zal worden, die zal gaarne doorgaans nadere toelichting wenschen te verkrijgen. Voor hem zal dan, (behalve de, bij elke §. aangehaalde, Schrijvers,) leest hij *Hoogduitsch*, het uitmuntende groote Werk van SCHROECKH, — of, zoo niet, dat van MOSHEIM, en dat van HAMELSVELD, IJPEIJ, — welkom, en regt nuttig zijn. Mogelijk zal echter de Aanvanger zich er niet kwalijk bij bevinden, zoo hij zich — allereerst alleenlijk bij MÜNSCHER houdt, en, hetgeen hem duister is, voor deze reis overslaat; — bij eene tweede lezing zich van eenig korter Leerboek, ter opheldering bedient, zoo als van FORMEIJ (JABLONSKI), van SCHMIDT, van SPITTLER, enz.

en — eerst daarna, bij de derde lezing, overgaat tot grootere Werken. De Student, die zulk eene eerste en tweede lezing aan het Kollegie van zijnen Hoogleeraar laat voorafgaan, zal, buiten allen twijfel, van hetzelve oneindig veel meer nut hebben; — het zal hem, als ware het, een *Commentarius* zijn op hetgeen hij bereids geleerd heeft. Gelukkig de Leeraar, die *zulke* Leerlingen heeft, en, daardoor van het verdriet ontheven wordt, om een groot gedeelte van zijnen kostelijken en zoo korten tijd, bij elken nieuwen *Cursus*, aan eerste beginselen te moeten besteden en verliezen."

Letter- en Oudheidkundige VERHANDELINGEN van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem. *Derde Deel, Eerste Stuk. Te* Haarlem, *bij de Wed.* A. Loosjes, Pz., 1818. 190 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 16 : —

De verdienstelijke *Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem*, stelde onder andere deze belangrijke Vraag, ter beantwoording openlijk voor: „*Welke eene leermethode wordt op een*
„ *zoogenaamd Latijnsch school vereischt, ten*
„ *einde niet alleen de oude talen met de begin-*
„ *selen der Geschiedkunde, Fabelkunde enz. goed*
„ *en grondig te onderwijzen, maar bijzonder*
„ *ook, om de jeugd door dat onderwijs, met den*
„ *geest der oudheid te bezielen, tot al wat schoon*
„ *en edel is te verheffen, en zoo tot het beoefenen*
„ *van kunsten en wetenschappen wel voortebe-*
„ *reiden?*"

En

En had het aangenaam genoegen, om aan de daar op ingekomene Verhandelingen, in derzelver Algemeene Jaarlijksche Vergadering, op den 23sten Mei 1818. de waarde toe te kennen, van aan derzelver Schrijvers, de uitgeloofde Eereprijzen te verzekeren. Het zijn deze drie Verhandelingen welke dit boekdeel uitmaken.

De eerste is van den Ridder en Secretaris van Z. K. H. Prins FREDERIK der *Nederlanden*, Advocaat in *den Haag*, Mr. C. J. VAN ASSEN, aan wien de Gouden, de tweede van den Rector der Latijnsche scholen te *Groningen*, den Heer A. W. TERPSTRA, aan wien de Zilveren Eereprijs is toegewezen, en de derde van den Amsterdamschen Praeceptor I. M. BAKKER, insgelijks met zilver bekroond.

„ Ons betoog, (schrijft de Heer VAN ASSEN) zal uit den aard der zaak zeer eenvoudig en waarschijnlijk dikwijls eentoonig zijn; uitgaande van een vast beginsel, komen wij natuurlijker wijze telkens tot hetzelve terug."

„ Het nut, hetwelk uit het lagere onderwijs voor het hoogere kan worden getrokken; de noodzakelijkheid om een groot deel van den tijd aan het grieksch toe te wijden, en het onvermoeid beoefenen der klassieke schrijvers zelve, als de ware en zuivere bron voor de mijthologie, historie, geographie, antiquiteiten, en wat men in den uitgebreidsten zin door de studie der oudheid verstaat; zie daar de spil, waarop ons geheel betoog zich zal bewegen."

„ Wij zullen eerst spreken over den onderwijzer, daarna over onze methode van onderwijs en de middelen om hetzelve aan te moedigen, en eindelijk over de school zelve."

Met gepaste vrijmoedigheid, waarheidsliefde, en eene overal zeer uitkomende hartelijke begeerte, dat het onderwijs in de Latijnsche en Grieksche Talen, in ons Vaderland, hoe langer

zoo meer aan het oogmerk moge beantwoorden, is deze Verhandeling opgesteld, maar ook met veel oordeel, gegronde kennis van zaken en overtuiging.

Het nieuwe Reglement zelve, is hier met reden op den voorgrond geplaatst, en daarover het gevoelen des Schrijvers, duidelijk en in de bijzonderheden kenbaar gemaakt. De Opsteller heeft zich wel eens toegegeven aan uitweidingen, maar daar over ook het een en andere, ter verontschuldiging bijgebragt, dat gelden mag, en dezelve mogen dan al tot het eigenlijke doel niet vereischt zijn, zij veraangenamen evenwel de lectuur. Tegen het geven van dictaten, door de Rectoren, verklaart zich VAN ASSEN hier en vordert, onzes erachtens, met regt, dat aan de mondelijke aanwijzing, gedurige en dikwerf herhaalde oefening in het lezen, vertalen en verklaren der oude classieke schrijven, alle mogelijke vlijt en tijd zal besteed worden. Hij keurt dus ook de menigvuldige compendia, florilegia en uittreksels over het algemeen af, op dat de Jongelieden met de Auteurs zelve beter bekend mogen worden. Wij maakten, onder de lezing, wel hier en daar eens eene aanmerking, bij voorbeeld, op het gezegde, bladz. 27, tegen het zoogenaamd *Construeren*, het welk onzes inziens, en volgens onze ervaring, wanneer het wel geschiedt, niet te sterk kan worden aangeprezen, om spoedig en goed te leeren overzetten, en over het maken van Aanteekeningen, door de Leerlingen, zoo als dat namelijk hier is aangeprezen; daar wij vreezen, dat de orde en netheid hier door te weinig bevorderd zouden worden, — dat op het van buiten leeren van eenige Dichtstukken der oude Grieken en Romeinen, niet opzettelijk is aangedrongen, enz. maar over 't geheel geven

wij

wij ons bijzonder genoegen, over deze wel bewerkte Verhandeling, hier openlijk te verstaan, en prijzen derzelver lezing, en de behartiging vooral van vele hier gegevene allerbelangrijkste wenken en voorschriften, zeer aan:

De Heer TERPSTRA, wiens naam herinnert aan de Oratie, *De optima tum graecam, tum latinam linguam docendi ratione*, heeft vooraf hier iets gezegd, in 't gemeen over de denk- en handelwijze van den goeden Onderwijzer, en handelt dan, in de *eerste* Afdeeling, over de beste leerwijze der *Grieksche* Taal, om dat hij daar mede oordeelt, het geleerd onderwijs eigenlijk te moeten aanvangen; en in de *tweede*, over de beste leerwijze der *Latijnsche* Taal. Aan dezen Schrijver zal elk bemerken, dat hij in zijn vak thuis is, en niemand na de lezing hem de eere weigeren, van met naauwkeurige zorgvuldigheid hier in te werk te zijn gegaan.

't Spreekt van zelf, dat veel van de eerste Afdeeling wegvalt, wanneer men in de Leerlingen vooronderstelt, dat zij naar de (in ons oog) zeer goede gewone manier, eerst in het Nederduitsch en Latijn behoorlijk geoefend zijn, gelijk dan ook de tweede Afdeeling, niet meer alzoo kan gevolgd worden.

Het lezen eener Grammatica, met de Leerlingen, hebben wij hier vruchteloos als aangeprezen gezocht, alhoewel ons het groote nut daar van ten sterkste gebleken is.

Naar TERPSTRA's oordeel, behoort men, in de behandeling der Auteurs, voor het Grieksch van AESOPUS tot LUCIANUS, XENOPHON en HOMERUS, en voor het Latijn, van PHAEDRUS tot NEPOS, OVIDIUS, TERENTIUS, CICERO (ORAT.) en VIRGILIUS (AEN.) op te klimmen. Men kan echter ook hier niet wel eene vaste bepaling voorschrijven. Hoe veel verschillen niet

de

de Leerlingen, en men moet, althans op des Rectors School, ook de andere Auctores Classici, een weinig meer dan bij name kennen ", om wel toegerust, aan het onderwijs op de Hoogescholen deel te kunnen nemen.

De Heer BAKKER, heeft zeer juist de objectie in den beginne weggenomen, dat deze behandeling overtollig zou zijn, na dat, door de wijze zorge des Konings, een Algemeen Reglement en Schoolorde is ingevoerd, door te wijzen op Art. 33 en 34 van hetzelve; en tevens de wezenlijke moeijelijkheden opgegeven, tot het wel beantwoorden der voorgestelde vraag, daar het toch was, is en blijven zal, ook in deze; *Variis modis bene fit*, en men niet zeggen kan, dat de lateren, met alle de veranderingen en verbetering bedoelende voorstellen, onze geleerde Vaderen in *grondige* kennis veel voor uit zijn. (Wij spreken hier van de Scholen der geleerdheid!) Ook zal de beste Schoolorde, zonder de bekwaamheid en kunde van den Onderwijzer, het bedoelde nut nimmer naar wensch aanbrengen, terwijl de waarlijk kundige en welwillende meester geene enge banden behoeft, neen zelfs niet moest bepaald worden. Voor Curatoren en Scholarchen en alle aanstellers, van Praec. Conr. en Rectors, is de taak dus niet gering, en de pligt belangrijk! Dit zij echter geheel niet aangemerkt, om een onderzoek als hier geschied is, eenigzins in waarde te verminderen; daar wij in tegendeel gelooven, dat men in deze niet te veel onderzoeken en malkander mededeelen kan, tot opscherping en vermeerdering van eenen edelen naijver, in een zoo belangrijk werk.

Juist zal elk ervarene in dit vak, de aanmerking van den Heer BAKKER hier gegeven, met ons noemen;

" Wan-

„ Wanneer ik dus, in dit mijn antwoord, eene leerwijze overeenkomstig de vraag der Maatschappij opgeef, begeer ik niet, dat men dezelve als eenen vasten regel, dien men overal en ten allen tijde zou kunnen invoeren en opvolgen, zal aanmerken. Verre daarvan! mijne op te geven leerwijze kan uit haren aard niets anders behelzen, dan eenige algemeene voorschriften van onderwijs, die overeenkomstig de verschillende inrigtingen van plaats, tijd, voorwerpen en omstandigheden hare bijzondere bepalingen vereisschen, en door een' ieder, die hierin met overleg en wijsheid begeert werkzaam te zijn, naar zijne bijzondere betrekkingen moeten geregeld worden. Zij moet echter over het geheel zoodanige aanwijzingen mededeelen, als, volgens het oogmerk der Maatschappij, geschikt zijn, om jonge lieden *niet alleen de oude talen met de beginselen der geschiedenis, Fabelkunde enz. goed en grondig te kunnen leeren; maar bijzonder ook, om hen door dat onderwijs met den geest der oudheid te bezielen, tot, al wat schoon en edel is te verheffen, en zoo tot het beoefenen van kunsten en wetenschappen wel voor te bereiden;* en dus al die bouwstoffen bevatten, door welker gebruik men dit verheven en edel doel bereiken kan."

Vervolgens redeneert deze Schrijver, als een man van ervaring, over het eerste en als voorbereidend onderwijs, gaat daar na over tot de beschouwing der beste manier om de dus wel opgeleide Discipelen verdere vorderingen te doen maken, deelt wel kort maar evenwel duidelijk genoeg eenige zeer gewigtige aanmerkingen mede, en bevestigt dezelve, zoo wel als zijne doorgaande redenering, met veel afdoende aanhalingen, welke het belang dezer korte

Ver-

Verhandeling voor velen niet weinig verhoogen. Zoo ergens geldt hier toch ook gezag een weinig. Ook deze laatste heeft dus den ontvangen eereprijs wel verdiend, en wij verblijden ons, dat de Haarlemsche Maatschappij, door deze uitgave, heeft medegewerkt, om Neêrlands ouden roem, wegens de zucht tot solide geleerdheid, te schragen.

Deze drie Verhandelingen mogen dienen, om de geleerde studiën meer en meer te doen beminnen, den bloei van het onderwijs in de geleerde talen te bevorderen, en uit de onderscheidene gevoelens en wijzen van zien, het beste te verkiezen en te bewaren, of in gebruik te brengen!

LAUWERKROON voor de Nederlandsche Zeehelden bij hunne betoonde moed en dapperheid in den Zeeslag voor Algiers *den* 28*sten van Oogstmaand* 1816. *Door* A. LOOSJES, P. Z. *Te* Haarlem, *bij* A. Loosjes, P. Z., 1817. 163 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 5 : 5 : —

Dit werkje dient mede, om den Landgenoot het verlies te doen gevoelen, van wijlen den werkzamen A. LOOSJES, P. Z. Het is vouwens derzelfs geachten Schrijver waardig, getuigt voordeelig van 's Mans dichtvermogen en naauwkeurigheid, en levert een schoon bewijs op, van zijne edele Vaderlandsliefde.

Het bevat, behalven het Dichtstuk zelve, nog een *Geschiedkundig Tafereel*, en een *Aanhangsel*, behelzende een kort berigt aangaande de vroegere pogingen der Europeesche Mogendheden, om de Algerijnen te straffen, over hunne bandelooze roofzucht, en hen binnen zoo-

da-

danige palen te brengen, dat zij minder de veiligheid van de Zeevaart en Handel mogten kunnen belagen, den Dichter toegezonden, toen dit werkje bijna geheel was afgedrukt. De Lezers zullen wel doen, met na de *Vooerede*, eerst het *Aanhangsel*, vervolgens het *Geschiedkundig Tafereel*, en dan eerst het *Dichtstuk* zelve te lezen, ten einde alles beter te verstaan, maar ook meer en meer in de regte stemming te verkeeren, tot het lezen der versen vereischt.

Loosjes heeft, met beide zijne hier gegevene Stukjes, in gebonden en ongebonden rede, getoond, alles te willen aanwenden, wat in hem was, om de ook voor Nederland roemrijke gebeurtenis, voor *Algiers*, te doen kennen, en te vereeuwigen, en deze poging zal geen weldenkende kunnen misprijzen. De *beschrijving*, vereenigd met de afteekening achter aan, levert ons een duidelijk denkbeeld, van den voor de roofzieke barbaren zoo allergeduchtsten als voor de overwinnende vloten allervereerendsten aanval, en zwaait aan de dappere Vlootvoogden, en derzelver onderhoorigen, den zoo *wel* als *moeijelijk* verdienden lof toe, waar mede wij volkomen instemmen.

Het Dichtstuk zelve is, dit blijkt allerwegen, met liefde bewerkt, en behelst zoo wel eene aangename behandeling van zaken en personen, als goede versmaat en rijm. Bij de begeerte om getrouw aan de geschiedenis te blijven, mangelt het hier toch ook aan geene dichterlijke opsiering, en het is er zoo verre van daan, dat wij dit zouden afkeuren, dat het daarom als dichtstuk, in ons oog te meer pleit voor des Stellers kunstvermogen. Wat is toch een Dichter zonder verbeeldingskracht, wat beteekent een Dichtstuk, waar in zich de geest niet eens boven het gewone verheft en van het gewone afwijkt? Loos-

JES, had zich dus, wat ons betreft, in de Voorrede deswegens niet eens behoeven te verontschuldigen. Het gezigt op den uithoek der vestingwerken voor *Algiers*, op het Titelblad geplaatst, is fraai, — de afteekening achter aan, van de Batterijen der Stad *Algiers*, en van de vereenigde Nederlandsche en Engelsche vloot voor dezelve, op den 28sten Aug. 1816. verstrekt, om zich het voorgevallene levendiger voor te stellen, — en de geheele uitvoering van dit voor den Nederlander altoos belangrijk werkje, is der gebeurtenis welke het tot de Nakomelingschap overbrengt, waardig. Dat het lang en voor velen diene, om de liefde voor Vaderland en Vorst te verlevendigen, en op 's Lands Vloot dezen heiligen ijver ontsteke of aanvure, om de eer van Nederland, waar het gevorderd wordt, mannelijk te verdedigen, en de schending daar van, tot nut van Handel en Zeevaart, en ter bevordering van vrijheid en menschelijkheid, te straffen!

Om onze Lezeren eene kleine proef mede te deelen, kiezen wij daar toe de beschrijving, van 't geen 's avonds na den roemrijken dag, op de vereenigde Vloot plaats greep, uit den tweeden Zang:

„ Intusschen roeit één boot het Hoofd van
Neêrlands vloot
Aan 't boord van Exmouth, zijn' doorluchten
togtgenoot.
Nu, onder blij gejuich, op 't hooge dek ge-
stegen,
Treedt Englands Admiraal voor 't oog des volks
hem tegen;
De hand hem drukkend barst hij uit in deze
taal:
Geluk met onze zege, o Hollands Admiraal!

Ge-

Geluk met zooveel roems ons gisteren beschoren.
Ik heb geen oogenblik u uit het oog verloren:
Gij noch uw heldenstoet ontglipte aan mijn gezigt.
Uw volk volbragt, als 't mijne, op gistren zijnen pligt.
Ja beider Landkronijk zal dezen dag vermelden,
En met dien dag den lof van uwe en mijne Helden. —
Een blikfem schittert, als een kroon, om beider hoofdij,
Waarop het Volksgejuich des donders stem verdooft."

„ Nu treedt het heldenpaar van 't dek ter scheepshut binnen.
Zij overwegen met bedaarde en kalme zinnen,
Wat eer en pligt gebiên; wat, na zoo heet een' dag,
Met zooveel bloeds besproeid, nog Volk en Vloot vermag;
Schoon 't zamenstemmend, na het wikken van 't vermogen,
Dat manschap en dat vloot een' nieuwen slag gedoogen,
Zit in hun beider ziel een eedler geestdrift voor:
Zij leenen eerzucht min dan menschlijkheid gehoor."

„ Zij scheiden. 't schemerlicht ontvouwt zijn bleeke wieken,
En doet, daar 't onweêr deinst, een' blijden dagraad krieken.
Zoo wisselt alles af, naar 's Almagts hoogen wil:

Geen donder rolt zoo fel, of zwijgt in 't einde stil.
Geen hartstogt blaakt zoo fel, of eindigt in
verkoeling:
De aarde is het schouwtooneel van wisling, roer
en woeling."

„De zon klimt glansrijk op, terwijl van lie-
„verlee
De wakkerende wind de golfjes krult der zee:
't Is, of zijn adem, die de doeken vol doet
Zwellen,
Den krijgsgloed aanblaast in het hart der boots-
gezellen:
Ja juichend staan zij reeds, van boegspriet en
van ra,
Voor 't halfgesloopt Algiers, het golvend strijd-
perk ga,
Wijl in hun starend oog de roode vlaggen schit-
teren,
En van des vijands kust hun blakend hart ver-
bitteren,
Dat nieuwe vloeken stort op Mecca's halve maan;
Die ze op de hoofdmoskee, der zon ten trots,
zien staan.
De vloot daagt statig op. De vlaggen en de
wimpelen
Der beide rijken, die door labberkoeltjes rim-
pelen,
Verbreiden schik en angst, als voorbode van
den slag,
In 't hart des Algerijns, die leest in ieder vlag,
Hoe brit en Batavier, ver, dat hij 't krijgs-
vuur mijde,
Met versche kracht en lust kloekmoedig trekt
ten strijde,
Op 't gansch verdelgen van de Algiersche
hoofdstad tuk,
En met de ziel vol hoop, om 't harde slavenjuk,
Dat

Dat nog de halzen kromt der Christenen, te breken.
Slagvaardig zeilt de vloot, opdat, bij 't eerste teeken
Van EXMOUTHS zeekasteel, op haven en op stad
Haar aanval met den moed van gistren word' hervat;
Doch EXMOUTH wil den Dey tot zijn beschaming toonen,
Hoe Menschlijkheid en Deugd der Chistenen hart bewonen,
En, hoe de zachte leer van JEZUS niet gehengt,
Dat nutloos 't dierbaar bloed van menschen wordt geplengd."

„Hij doet den trotschen Dey, wien 't harte gloeit van woede,
Opdat hij nog bij tijds voor de opgeheven roede,
Die met vernieuwd geweld de stad kastijden zal,
Ja haar verdelging dreigt, demoedig nedervall',
Op nieuw, den voorslag van verdrag en vrede bieden.
Schoon nog de toorn en wraak der Britten hart doet zieden,
(Luidt EXMOUTHS lastbrief aan den Dey en zijnen Raad)
Schoon 't Nederlandsche hart nog vol verbittring staat,
Herhaal ik, volgend steeds beschaafdheids wet en zeden,
U 't aanbod des verdrags van gistren nog dit heden.
Erken hier in den aard des Brits en Bataviers:
Doch, zoo gij dit versmaadt, verdelgd zij dan Algiers;
Verdelgd gelijk uw vloot! Ras zullen dan uw wallen,

 Op

Op gistren half gesloopt, tot puin en assche vallen.
'k Bied, schoon verwinnaar, u de olijf des Vredes aan;
En spaar 't rampzalig volk, dat ik kon doen vergaan.

SCHIPBREUK van het Fregat Medusa, *op deszelfs Togt naar de* Senegal, *in het Jaar* 1816. *Of volledig berigt van de merkwaardige voorvallen op het Vlot, in de woestijn* Sahara, *te* St. Louis, *en in het leger bij* Daccard, *benevens eenige Landhuishoudkundige berigten nopens de westelijke kust van* Afrika, *van Kaap* Blank *tot aan den mond van de* Gambia, *door* J. B. H. SAVIGNIJ, *voormalig Heelmeester in den Zeedienst en* A. CORRÉARD, *Aardrijkskundig Ingenieur, beide Schipbreukelingen op het Vlot. Met eene Afbeelding van het Vlot. Te* Haarlem, *bij de Wed.* A. Loosjes, P. Z. 1818. 168 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1 : 16 : —

Bij het beschouwen der gevaren van onze medemenschen, al behooren ze ook tot eene natie, van welke wij veel geleden hebben, wordt het menschelijk medelijden natuurlijk opgewekt, en wie niet geheel ongevoelig is, stelt zich met aandoening het lijden van zijnen evenmensch voor. Men leest ook doorgaans gaarne de historische schetsen, of eenvoudige berigten, mits deze laatste maar het kenmerk van waarheid dragen, van treffende lotgevallen anderen overgekomen.

Bij menig een moge dit uit nieuwsgierigheid, of ter voorkoming van rampzalige tijdsverveling alleen het geval zijn, anderen zullen toch ook een vruchtbaarder doel tot beweegreden gevoelen. Maar deze laatsten zullen zich dan

ook

ook bedroeven, wanneer zij in de gefchiedenisfen van zware rampen, door welke ook der zoogenaamde elementen of andere oorzaken daargefteld; bij de perfonen, welke zij anders beklagen, en zoo gaarne redden zouden, ondeugden en onaangename bewijzen van eenen flechten imborst aantreffen, welk men verfoeijen moet.

Deze Gefchiedenis der bekende fchipbreuk van het Franfche Fregat *Medufa*, hoe wel gefchreven ook, en daarom ook beantwoordende aan den titel, moest wel deze laatfte gedachte in ons verwekken. Daar in toch moet wel het medelijden, met zoo vele ongelukkige natuurgenooten, ieder hart onder de lezing roeren, maar te gelijk wordt en de verbazing en de verontwaardiging opgewekt, wegens de akelige, in der daad vernederende bewijzen van flechtheid, waar aan Franfchen, die zoo zeer op befchaving roemen, zich midden onder de treurigfte, en het leven bedreigende gevaren, fchuldig maakten, en daar door zelve de moedwillige oorzaken werden van eigen en veler anderen verderf. Dit is hier waarlijk verfchrikkelijk om te lezen. Het is dus een boekje, waar uit men verfcheidene merkwaardige waarnemingen kan opzamelen, die ter leering verftrekken, en onder andere ook de zoodanige, die ter waarfchuwing dienen moeten, en elk behooren te doen zien, tot welk eene mate het bederf door losen ligtzinnigheid kan opklimmen. Aandoeningen van medelijden, en affchuw, kunnen onder de lezing niet achter blijven, bij de befchouwing, hoe eigen landlieden elkander in het ongeluk ftorten. Met aandoeningen van dankbaarheid, moet vooral ook de Nederlander vervuld worden, wanneer hij dit lezende nadenkt, op onze verlosfing in 1813 en 1815, van het verfchrikkelijkst juk der Franfche overheerfching.

Dagboek eener Reize ter Walvisch- en Robbenvangst, gedaan in de jaren 1777 *en* 1778. *Door den Kommandeur* HIDDE DIRKS KAT, *met een Kaart van* Groenland. *Te Haarlem, bij de Wed.* A. Loosjes, P. z., 1818. *VIII en* 76 *Bladen. In gr.* 8vo. *De prijs f* 1 : 4 : —

De Uitgever van dit Dagboek, het handschrift van den zeventig jarigen Grijsaard, op het *Ameland* woonachtig, gelezen hebbende, vond hetzelve zoo belangrijk, dat hij aan den Kommandeur zich aanbood, om er de openbare uitgave van te bezorgen. Hij zegt:

„ Als *waarachtig verhaal* verdient het niet alleen, om de hoogstmerkwaardige en zeldzame ontmoetingen, welke daarin voorkomen, de aandacht van leergierige *ouden* en *jongen*, maar heeft het, na de lezing, de eigenaardige kracht, dat het niet, gelijk zoovele andere, uit het onuitputtelijk rijk der herschenschimmen, in het rijk der wezenlijkheid overgevoerde en de op nieuwigheden van allerlei aard azende menigte verrukkende droomen, in rook en damp verdwijnt, maar als *geschiedverhaal van daadzaken* voortduurt en lessen en wenken bevat, die zoo lang van waarde zullen zijn, als de Zeevarende Natiën, en met name ons Vaderland, het van haar belang zullen rekenen, om bronnen, waaruit weleer zoo aanzienlijke rijkdommen opwelden, niet te doen opdroogen, maar zich, op het voetspoor van onvermoeid werkzame en stoutmoedige voorgangers, geene geringe schatting te doen betalen van de gedrogtelijke bewoners des IJs-oceaans."

Het is ook waarlijk zeer eenvoudig en naauwkeurig opgesteld, dient den Schrijver tot eere, en kan eene nuttige uitwerking hebben. Welk een

een verschil ontdekt men, tusschen dit Dagboek, en het Verhaal onmiddelijk voor dit in ons Tijdschrift beschouwd! Hier vindt men overal liefde, bezorgdheid, zucht en ijver niet alleen voor zelfs behoud, maar ook om zijne lotgenooten te redden, en ware het mogelijk in behouden haven te brengen. Alles ademt braafheid, goede trouw en Godsvrucht, waar van men zoo zeer het tegendeel, bij verre de meesten der lotgenooten op, en van het Schip *Medusa*, ontdekken moet. Waarlijk, ook in de dringenste ongelegenheden en gevaarlijkste omstandigheden, wordt de goede of slechte inborst, der verschillende karakters openbaar.

De zoo zeer uit een loopende berigten, omtrent Schipbreukelingen, in dit en in het voorgaande Boekje voorkomende, mogen wel eens, om de resultaten, vergeleken worden. De Kaart maakt dit Stukje belangrijker.

NATUUR-BESCHOUWINGEN, *voornamelijk in het Rijk der Dieren, ingerigt tot een aangenaam en leerzaam Leesgeschenk voor de aankomende Jeugd. Met naar de natuur gekleurde Platen. Te* Amsterdam, *bij* C. L. Schleijer, 1817. *VIII en* 142 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 16 : —

Mogen deze weinige bladeren dienen, om de zucht voor het beschouwend beoefenen, van de werken der natuur, daar, waar zij begint in te sluimeren, weder op te wekken, of daar waar zij niet aanwezig is, te doen geboren worden! De matige prijs van dit werkje, zal ook de minvermogenden in de gelegenheid stellen, om hunnen God in de werken zijner handen te kunnen leeren kennen, en zou hetzelve,

vraagt, de opgenoemde Schrijver in de Voorrede, al ware het alleen om deze reden, geene waarde bezitten?

In zes gesprekken, tusschen eenen Onderwijzer en zijnen Leerling, is dit boekje afgedeeld, en verrijkt met een achttal fraai gekleurde Platen of Afbeeldingen, waar mede men voor de leergrage Jeugd, voorzeker op eene aangename wijze gezorgd, heeft. Het oogmerk is zeer lofwaardig en straalt overal door. Men ziet er uit hoe men zijne Kinderen of Kweekelingen, door de beschouwing der onderscheidene voorwerpen in de natuur, kan opleiden tot bewondering van den Schepper, tot aanbidding zijner in alles werkzame zorge, voor deszelfs schepselen, en tot een blijmoedig vertrouwen op Hem, als den Algoeden die alles zoo wijs als goed bestuurt, tot heil in 't bijzonder van ons menschen. Tot de eigenlijke wetenschappelijke kennis, moge dus dit boekje weinig nuttig zijn, men kan het evenwel zulke kinderen, met goed gevolg in handen geven, aan welke geene andere, betere, maar ook doorgaans veel kostbaarder hulpmiddelen, mogen gebeuren. Zie hier tot eene proeve, 't geen van den *Paalworm* gezegd is:

„ Leerling. *Paalworm!* Aast die worm dan alleen op palen, mijnheer?"

„ Onderwijzer. Wij hebben het diertje dien naam gegeven, omdat het ons, aan onze zeeweringen, uit palen bestaande, zulk eene verbazende schade heeft toegebragt, vermits het dezelve geheel door en door wegknaagde, en ze derhalve van alle tegenstandbiedende kracht beroofde."

„ Leerling. En die palen zijn echter zeer dikke stukken hout!"

„ Onderwijzer. Te aanmerkelijker is daarom

de

de daad van den worm, daar deze niet meer is dan eén week, slijmerig diertje; men verzekert echter, dat er gezien zijn, die twee voet lang waren."

„Leerling. Welk eene verschrikkelijke lengte voor eenen worm! En zijn ze gevaarlijker naar mate zij lang zijn?"

„Onderwijzer. Denkelijk hebben zij, naar mate van hunne grootte, meerder kracht om te verslinden. Intusschen moet gij niet begrijpen, dat zij wegens hunne grootte zoo veel kwaads doen; want dat kwaad brengen zij ons toe door middel van de wapenen, waarmede de natuur hen heeft voorzien. De kop, namelijk, heeft twee schelpachtige zelfstandigheden: ook is een staart, dien zij hebben, tusschen twee gelijksoortige zelfstandigheden geplaatst. Het hoofd is besloten in een, mede schelpachtig, kokertje, waarin men een zoutachtig zuurvocht vindt, met hetwelk de worm, denkelijk, de vaste deelen van het hout eerst ontbindt, en daarna de doorboring met de twee voormelde holachtige schulpjes aanvangt, terwijl hij het afschaafsel tot voedsel gebruikt."

„Leerling. O hoe wonderlijk!"

„Onderwijzer. Reeds in de zestiende eeuw hebben die wormen ons schade aangebragt: in 1666 (alzoo in de zeventiende eeuw) zijn ze weder in onze *Zuiderzee* ontdekt, echter moet de schade, door dezelve toen veroorzaakt, niet zeer groot geweest zijn; want men vindt deswegens, bij de vaderlandsche historieschrijvers, niets van belang aangeteekend. In 1714 en 1727 hadden onze haringbuizen er mede door geleden; echter komt ook dit niet in aanmerking bij de schade, onzer zeeweringen, in den jare 1731 en 1732, door dat gewormte toegebragt. Aan den *Westkapelschen dijk*, op het eiland *Walcheren*, en later, aan den *Westfrieschen*

 dijk,

dijk, bij *Medemblik*, aan den *Helder* of *Texel*, en langs de *Friesche kust*, ontdekte men, dat een groot getal palen geheel doorboord waren, door een' weeken, slijmerigen worm, met een harden, schelpachtigen kop, uit twee rasp-, of zaagswijze gevormde deelen bestaande, welke dienden, om het hout, eikenhout zelfs niet uitgezonderd, uit te holen; hebbende deze worm voorts, ter wederzijde van den weeken staart, twee schelpachtige scharen, die veeltijds buiten het hout uitsteken, en den staart, waardoor het dier ademt, beschermen. De schade, door dezen worm, binnen korten tijd, veroorzaakt, deed velen op middelen bedacht zijn, om dit kwaad te stuiten of te voorkomen; waartoe het best te stade kwam het ontwerp van PIETER STRAAT en PIETER VAN DE PEURE, die de wieren voor den aarden dijk tot op eene zekere hoogte deden afspitten, en nieuwe wiervakken tegen den dijk zetten, welke met paalwerk, in het oude wier geslagen, geschoord werden. Voor dit paalwerk lieten zij eene schuinsche glooijing van steen leggen, tot op den grond der zee, waardoor de palen voor de wormen beveiligd bleven, en de dijk weinig van den drang en slag des waters te lijden had. Op deze wijze werden de dijkaadjen beter dan eertijds beschermd, en dus bleek de plaag der zeewormen, om welker afwending men den hemel, op bevel der Hooge Overheid, in de kerken dezes lands ernstig had gesmeekt, bij de uitkomst, tot een' zegen voor de ingezetenen geweest te zijn."

„Leerling. Zekerlijk is dat weren van de *paalwormen*, op veel gelds te staan gekomen; maar de uitkomst heeft den arbeid en de kosten ook rijkelijk beloond."

„Onderwijzer. De kosten voor *Noordholland* worden bepaald op zes en vijftig tonnen gouds."

MEN-

MENGELWERK

DE HADAD DES GEBOOD ONTVLIED

OF

Beschouwing, bij de jongste Jaarwisseling, door T. ROSS, Praeses van het Klassikaal Bestuur van *Eindhoven*, en Pred. te *Veghel*.

Naar aanleiding van 1 *Kon.* XI: 21, 22. *Toen nu Hadad in Egijpte hoorde, dat David met zijne vaderen ontslapen, en dat Joab de Krijgsoverste dood was, zeide Hadad tot Pharao: laat mij gaan, dat ik naar mijn land trekke. Doch Pharao zeide tot hem: maar wat ontbreekt u bij mij, dat ziet! gij in uw land zult trekken? en hij zeide: niets; maar laat mij evenwel gaan.*

In het laatst zijner regering, had DAVID het Rijk van *Edom*, na eene gedeeltelijke verwoesting, aan de Kroon van Israël gehecht. Deze slooping van het rijk zijnes Vaders drong HADAD, nog een jongsken zijnde, om de wijk in het naburig *Egijpte* te nemen, en bescherming bij desselfs Koning te zoeken, *vs.* 17. Wanneer dus DAVID en JOAB ontslapen waren, moet HADAD nog te jong geoordeeld worden, om straks na hunnen dood eene omwenteling in *Edom* te beproeven, en den troon zijnes Vaders daar in te herstellen. Het blijkt ook uit het vervolg, dat God, in HADAD, eenen nieuwen vijand tegen Israël verwekt had, om SALOMO's afgoderij te straffen, waar aan hij zich, oud en grijs geworden-

worden, in het laatst zijner regering had schuldig gemaakt, *vs.* 4, en 14. Zoo dat dit vijandelijk vertrek van HADAD uit *Egijpte*, tot de laatste jaren van SALOMO's regering, moet betrekkelijk gemaakt worden, als de krijgsroem in Israël, door den langdurigen vrede, was afgenomen, SALOMO meer vijanden kreeg, zijn rijk begon te waggelen, en zoo de omstandigheden voor HADAD gunstig schenen, om eene ernstige gedachte aan de bevrijding van zijn Vaderland te wijden.

Hier uit volgt, dat het 21ste *vs.* met eene genoegzame ruimte, moet genomen en geenszins in dien zin verstaan worden, als of HADAD straks, na den dood van DAVID en JOAB, poogde naar zijn land te rug te trekken. Neen, — de dood dezer Israëlitische helden, wordt hier meer opgegeven, als de ware reden, dan wel als het juiste tijdsgewricht van dit vertrekken, dat eerst, tot de laatste jaren van SALOMO's regering, kan bepaald worden.

2. Toen verzocht dan HADAD aan PHARAO, tot wien hij de wijk genomen had, om te mogen vertrekken. Wie deze PHARAO was, wordt hier eene tweede overweging. Het woord *Pharao*, kan geene bijzondere Dijnastie of geslacht van Koningen in *Egijpte* aanduiden, hoedanige er zoo vele, in dit oud en standvastig rijk, elkanderen afgewisseld hebben; maar moet een naam van gelijke kracht, als die van CÆSAR geweest zijn, waar door de oppermagt werd te verstaan gegeven, en die derhalven, op alle de hoofden dezer natie, toepasselijk was. Van ABRAHAM af tot SALOMO toe, en dus gedurende een tijdvak van dertien honderd jaren, worden de Koningen van *Egijpte*, met dezen eertitel bestempeld: ik gis, om dat de eigen namen dezer Koningen, in dit duisterer tijdvak der

Egijp-

Egijptische geschiedenis, den Israëliten onbekend, of dezelve te onbeduidend waren, om de aandacht tot hunne eigen annalen te bepalen. Vóór SISAK toch, den tijdgenoot van SALOMO, in het laatst van deszelfs regering, en van REHABEAM, zijn Zoon — vóór dien beroemden SESOSTRIS der Ouden, die, verre buiten zijne grenzen rukkende, den Tempel van *Jeruzalem*, onder REHABEAM plunderde, en het Koningrijk van *Egijpte* tot eene geduchte Monarchie, wijd en zijd, bijzonder in het *Oosten*, uitbreidde, schijnt *Egijpte* een magteloos Rijk geweest te zijn, en onder vele kleine Vorsten verdeeld, die nimmer buiten de grenzen traden, om eene kans op hunne naburen te beproeven. En terwijl dus PHARAO, de beschermer van HADAD, door dezen gemeenen naam der Koningen van *Egijpte*, tegen SISAK, den *Koning* van hetzelfde land, in het 40ste *vs.* onderscheiden wordt, is 't meer dan waarschijnlijk, dat hij de voorzaat van dezen krijgshaftigen Vorst geweest is, die bij HERODOOT *Mieris* genoemd wordt.

3. Aan dezen vroeg HADAD verlof, om te vertrekken. HADAD schijnt een man geweest te zijn, die aan een innemend karakter, verstand en koenheid paarde, geschikt tot groote ondernemingen, en een aanleg hebbende, om wel doordachte plans, met beleid en kloekmoedigheid, uit te voeren; — een aanleg, die hem reeds, in zijne eerste jeugd, ten oogen uitschitterde, en eene zoo groote genade bij den Nijlvorst deed vinden, dat deze hem groot maakte aan zijn Hof, en hem de eigen zuster der Koninginne ter vrouwe gaf. Geen wonder derhalven, dat een man van zulken stempel en in zulke voordeelige omstandigheden geplaatst, bij alle zijne genoegens aan den *Nijl*, het leed van zijn Vaderland niet kon verkroppen, en als

geest steeds zwanger ging van de gedachte, om den hoon zijner landgenooten op het huis van DAVID te wreken, en den gesloopten troon zijnes Vaders zoo veel mogelijk te herstellen. En dat de tijd hem daartoe zeer schoon was, nu de schrik, dien zijn wapenen voorheen bij de naburen verspreidde, was voorbijgegaan; andere vijanden insgelijks op de vernedering van Davids Huis loerden, en de Israëliten zelve, moede van langer het juk diens schitterenden troons te dragen, de krachten van het Rijk, door smeulend oproer, verlamden: Hij verzocht dus van PHARAO om te mogen vertrekken. Een land zonder verlof te verlaten, waar hij zoo vele voorregten genoten, en door zijn huwelijk zulke nauwe betrekkingen met het Koninklijk Huis aangeknoopt had, zou toch tegen de dankbaarheid, zoo al niet tegen de wetten des lands gestreden hebben, en welligt de geheele onderneming doen mislukken, waartoe hij de hulp van *Egypte* waarschijnlijk behoefde.

4. De Koning hierdoor, over dezen onverwachten voorslag, gaf HADAD ten antwoord; *maar wat ontbreekt u bij mij, dat gij zoo wilt vertrekken?* Als wilde hij ontboezemen, zult gij mij verlaten, die u als den eigen Zoon, met zoo veel vaderlijke tederheid opgenomen en beschermd heb; die steeds de wenschen van uw hart heb voorgekomen, en u, in dit gezegend land, tot dat aanzien verheven, en in die nauwe betrekking tot mijn huis verheerlijkt heb, welke mij alle aanspraak geven, op uw hart en wederliefde. Gelijk ook HADAD dit alles onbewimpeld, en zonder de minste uitzondering, in zijn wederantwoord erkende, zeggende: *niets*; Niets heeft mij bij u ontbroken, wien ik alles schuldig ben, en het nooit naar wensch zal kunnen vergelden.

5. Even-

5. Evenwel, drong hij aan als eene laatste bede, *laat mij gaan, dat ik in mijn land trekke.* Het verborgen leed, dat aan zijn harte knaagde, was niet bij den Koning, maar bij zijne buitenlandsche vijanden te zoeken, — was in het gemis van een eigen Vaderland gelegen, en uit de diepste zucht van zijn hart geboren, om hetzelve wederom vrij te maken, en van het juk der Israëlitische Vorsten te verlossen. Vaderlandsliefde, door het denkbeeld zijner ballingschap in *Egijpte* versterkt, door de bekwame gelegenheid uitgelokt, en door de wraakzucht in vuur en vlam ontstoken, ziet daar! de oorzaak, die HADAD geen rust in *Egijpte* meer overliet, en hem bij den wensch zijns harten deed volharden, om, ondanks de vriendschap des Konings, en al het goede, dat hij aan zijn vermaaklijk Hof genoot, te vertrekken.

6. Derhalven een eigen Vaderland en daarin geen gebrek te hebben, — op den geboortegrond te mogen roemen: *mij ontbreekt niets*, is een dubbele zegen, — alles, wat wij in der tijd begeeren of wenschen kunnen, en eene dankstof, waardig, om, ter gelegenheid van dit nieuwejaar, als in eene nalezing, aan elk Nederlander herinnerd te worden.

Welk een zegen is het reeds, een eigen Vaderland te bezitten! en niet als HADAD het brood der smerte, onder de vreemden, te smaken. Dit onheil ondervond HADAD, zelfs onder de gunstigste omstandigheden. Schoon hij een *Memphis*, nu *Caïro*, op de schoonste oevers van den Nijl bewoonde, welks havens vol van schepen waren, die, langs de breede uitwateringen dezer rivieren, gedurig op- en met den stroom, door geheel *Egypte* en hooger gelegene landen, naar deze rijke koopstad afgevoerd werden.

den. — Schoon hij, aan dezen zoo beroemden zetel van het oosten in hoog aanzien verheven, alles had, wat dat heerlijk oord in den schoot der begeerlijkheid kon storten, hij bleef er onvergenoegd; hij vond er geen eigen Vaderland. — Dit vergalde ook daar alle de genoegens zijnes levens, en deed hem, door eene onwillige drift, als eene laatste weldaad van den Koning begeeren; *evenwel laat mij vertrekken*.

Zoo moeten de Zwitsers, ook dan, wanneer zij onschuldig en vrijwillig hun eigen land verlaten, als schreijende kinders in deszelfs moederschoot weder opgenomen en gekoesterd worden, eer zij van hun bekend heimwee — van die onweerstaanbare zucht naar hunnen betooverenden geboortegrond, kunnen genezen en voor de vreemdelingschap geoefend worden. Geen Lap- of Groenlander zelfs, die de onaangenaamste streken van het Noorden bewonen, zouden dezelve met de bekoorlijkste oevers van de *Loire*, den *Rijn* of *Tiber* verwisselen. En de schatten van het oosten. die het een gelukzoeker mogt gebeuren, met zoo veel moeiten en gevaren te verzamelen, en door holgaande Zeën, als uit den afgrond optevoeren, kunnen zoo zeer zijn hart niet bekoren, als de eerstwaargenomene kusten van het Vaderland, waar in hij dezelve wenscht te verteren. Men vergelijke der Joden klaagtoonen in *Babel*, *Psalm* CXXXVII: 4—6.

't Is zoo, elk acht zich in zijn Vaderland het gelukkigst. 't Is niet alleen de geboortegrond, die, naar Gods wijze beschikking, met eene geheime tooverkracht de harten boeit; maar daarenboven zijn er zoo vele andere betrekkingen in het Vaderland, die met vereenigde

krach-

krachten op onze genegenheden werken; dezelfde taal, dezelfde gebruiken en zeden, waar aan wij, van onze eerste jeugd af, aan, gewoon, — onze kennisfen, goede vrienden, en bloedverwanten, waar aan wij zoo naauw verkleefd waren; en wat niet al? hetgeen wij nergens anders wedervinden kunnen. Waarom ook de eerlooste misdaden, met verlies van het Vaderland gestraft worden, op welks bodem men zich zoo onwaardig gedragen heeft, en er zeer groote vreugde in den lande is, als de ballingen, door 's Vorsten genade, in hetzelve te rug geroepen worden.

Vooral een land, als Nederland, zijnen geboorte grond te mogen noemen, welk een zegen! Eén land waar door de schoonste stroomen van het Zuiden uitgaan, en, naar evenredigheid zijner grootte, welligt het voornaamste aller rijken te noemen! Eén land, waar in de kunsten en wetenschappen bloeijen, de nijverheid haren gulden zetel gevestigd, en dat, geroemd als de markt van *Europa*, zijne handelbetrekkingen, naar alle oorden der aarde, ten verste uitgebreid heeft! — Een weeldrig land, waar in de schoonste beesten grazen; de granen zoo overvloedig groeijen, de zeden zacht zijn, regt en geregtigheid gehandhaafd, de gezuiverde Godsdienst beschermd, en alle de zegeningen van een beschaafd en wel bestierd volk genoten worden! Zou ik het zwijgen? Woestheid in de zeden, noch volksberoerten ontheiligden, in den afgeloopen jaarkring, den troon noch de grondwetten van ons herboren Vaderland. De kwade voorbeelden van onverdraagzaamheid en losbandigheid, die den roem van andere Natiën bevlekten, vonden gelukkig onder ons geene navolging; — onherstelbare ziekten, die duizenden in andere landen wegsleepten, kleedden onze Natie in geen rouw-

gewaad, en de jongste overstrooming (1) verloste ons, voor den schrik van het oogenblik van een schadelijk ongedierte, dat op nieuw onze veldvruchten dreigde te verslinden. God van Nederland, wie zal alle de geschenken uwer milde hand opsommen!

7. Men ontvangt met het leven, het burgerschap in dit nieuwe *Kanaän* van het Westen, waar in JEHOVA bij zijn volk wonen wil, en wie zou dezen dierbaren geboorte-grond willen verlaten? Gij niet Neêrlands HADAD, Kroonprins dezer landen, die, geen kansen voorbij ziende, eindelijk met de wapens in uwe regterhand, uit uwe ballingschap zegepralende, tot het Vaderland zijt te rug gekeerd, en daar in den troon uwes gekroonden Vaders zoo glorierijk hebt zien en helpen herstellen! Ook wij allen, ingezetenen van hetzelfde land, verkiezen bij onzen Haard en Altaren, onder de bescherming van uw oud en hoog beroemd geslacht, te leven, en elks hart verkleeft zich onafrukkelijk aan deszelfs overvloed en zegeningen. Maar ondertusschen, hoe achterlijk zijn op dit hartroerend tooneel onze vreugde, in God den Alzegenaar, en onze dadelijke erkentenis? Elk belijde dit met schaamte, en late zich door den zachten weg van Gods goedertierenheden tot bekeering leiden; veel eer dan zijne oordeelen te trotseren, om als een redeloos dier smertelijk aangeprikkeld, en over zijne ondankbaarheid gestraft te worden.

8. Dit moge dan de beoefening der Rijken, en Aanzienlijken, der HADADS in den lande worden!

(1) De Lezer bemerke, dat dit gezegd is, voor dat de voor velen geduchte overstroomingen en doorbraken plaats hadden, in de landen bij de rivieren, welke men als eene zware ramp beschouwen moet, hoe zeer men ook groote reden vinden zal, om Gods verschoonende goedheid dankbaar op te merken.

De Redactie.

den! ja, maar ook van den vlijtigen dagloo-ner, — van ieder, dien het, volgens zijn beroep en stand, in de Maatschappij welgaat, zelfs van den rondgaanden Bedelaar, die, volgens zijnen staat, ook kan uitroepen: *wat ontbreekt mij*, als hij met brood tot zijne schamele hutte wederkeert, en roemen mag in den weg der Goddelijke Voorzienigheid, weldadige medeburgers gevonden te hebben.

Het is toch alles geen goud wat er blinkt, zegt het gewone spreekwoord met reden; want het geluk en ongeluk der menschen, regelt zich geenzins naar den maatstaf van uitwendigen glans en bezittingen; anderzins zouden de geringere klassen, met eene zoo ongelijke hand bedeeld, mogen klagen, of zij dan ook geen kinderen waren van den Hemelschen Vader? Maar neen, *bezitten* en *genieten*, zijn twee onderscheidene zaken. Men behoeft geen schatten, om gelukkig in dit leven te zijn: men leeft toch van het overtollige niet, en onze natuur is zoo geschapen, dat zij met weinig vergenoegd, en wel te vrede leven kan. Een kind is zaliger met een verguld broodjen of Nieuwjaars-pop, waarmede hetzelve zijnen vader dankbaar tegenjuicht, dan de rijke man, die met een gefronst voorhoofd, aan eene van alles overvloeijende tafel nederzit, waar van hij zoo weinig met smaak — met een vergenoegd en dankbaar hart, genieten kan. De bron van 't ware genoegen, ô mensch! ligt niet in uitwendigen praal noch menigte van bezittingen, die zelden verzadigen; maar in een gezond ligchaam en in de zedelijkheid van uwen redelijken geest. Een gezonde Bedelaar is gelukkiger, dan een ziek Opperhoofd van vele volkeren, en die zijne vrijmoedigheid tot God in het gebed bewaart, eet genoeglijker de eenvoudigste spijzen, dan Landverraders, die in

het goud en purper prijken, en goeden sier maken van het zweet en bloed hunner medeburgeren, aan hunne rijke en wel opgedischte tafels. *De Godzaligheid*, zegt toch PAULUS 1 *Tim.* VI: 6. *is een groot gewin, met vergenoeging.* En gelijk de Zaligmaker zijn innigst genoegen stelde, in zijne gehoorzaamheid aan God, zeggende: *Mijne spijze is, dat ik doe den wille des genen, die mij gezonden heeft*, *Joh.* IV: 34, Zoo was het zijne gepaste vermaning, aan aardschgezinde menschen, die, met alle hunne uitzigten, in de vergankelijke dingen dezes levens eindigen: *Zoekt eerst het Koningrijke Gods, en zijne geregtigheid, en alle andere dingen* (het noodige onderhoud dezes levens) *zullen u toegeworpen worden, Matth.* VI: 33. en zijn heilbelofte, *Zalig zijn de reinen van harten, want zij zullen God zien, Matth.* V: 8. Dit leert ons ook de ondervinding, dat uit de lage stulpen der armen, en de werkhuizen der noestigen, meer juich en danktoonen tot den Alzegenaar opgaan, dan uit het koude hart der Wereldgrooten, die wel weten te bezitten, doch niet te genieten. Ik zag menigmalen een' gezonden knaap, met lompen omhangen, langs 's Heerenwegen dartelen, en den opgesierden boezem treuren, achter den roof, die daar in geen wellust storten konde. Het paleis des Allerhoogsten, waarin de arme, met drie treden uit zijne lage hutte zich bevindt, in dat paleis des Alzegenaars, waar op de trotsch gesterude hemelbogen bij nacht, en de heldere lucht, met alle hare afwisselende verhevelingen, bij dag een levendig gewelf krommen; waar in de lagchende aardbodem beneden den heerlijkst belegden vloer uitmaakt, en alle de schilderijen van bloemen, planten en dieren oorspronkelijk en zonder gebreken zijn, — dat Paleis des Alzegenaars, is de woonstede van alle menschen,

en

en hij geniet daar in de meeste vreugde, die slechts opmerkzaam verstandig en goed van harte is.

8. 't Is zoo, niemand kan in den volsten zin der spreekwijze zeggen: *Wat ontbreekt mij hier!* Het zuiver genoegen is onbestaanbaar, met een onzuiver hart, en alleen in 't Hemelsch Vaderland daar boven te vinden. Laat ons dan, als geestelijke HADADS, dankbaar voor het goede, dat wij hier beneden zoo onverdiend genieten, echter belijden, dat wij gasten en vreemdelingen op de aarde zijn, alle kansen bespieden, alle aangebodene gelegendheden en hulpmiddelen, ons reikhalzende ten nutte maken; om naar het Hemelsch Vaderland te trekken, werwaarts onze hoop en bestemming is, en waar in wij onze naaste betrekkingen, en onze onverliesbare erve hebben; zoo dat elk jaar, aan onzen levenstijd afgesneden, eene aannadering tot het Vaderland zij, waar in wij eens onzen Hemelschen Vader, en zijnen grooten Zoon, onzen Verlosser, in den volsten nadruk van het woord, zullen kunnen toejuichen: *Wat ontbreekt mij? Amen.*

DE INDIANEN VAN CHILI.

De Indianen van *Chili*, zijn de eenige Volksstam, in *Zuid Amerika*, die aan de Spaansche wapenen, in dit nieuwe Werelddeel, met eenen goeden uitslag, wederstand geboden hebben, en die, niettegenstaande de *Spanjaards*, meer dan twee honderd jaren alle hunne krachten inspanden, om hen onder het juk te brengen, echter tot op dit oogenblik een onafhankelijk volk gebleven zijn; want het klein getal der genen, die zich onderworpen hebben, deed dit meer door overreding der Zendelingen, dan door dwang.

Reeds lang voor de komst der *Spanjaards*, hadden de Inka's van *Peru*, zich te vergeefs toegelegd, om dit magtig volk aan hunne heerschappij te onderwerpen. Met hunne draagbare woningen van berg tot berg, van dal tot dal wandelende, hadden zij steeds een afkeer van al wat Opperheer heette, zoo wel als van den dwang der steden. De magt hunner Kaziken is vaderlijk, en naauwelijks zoo groot als die van eenen Arabischen emir, over zijnen stam.

Slechts in den krijg onderwerpen zij zich aan eenen zelfs gekozenen aanvoerder, wiens magt echter slechts zoo lang duurt, als het de Natie behaagt. Hun karakter is krijgszuchtig, toornig, ongeduldig, trotsch en woest. Hun ligchaam is sterk, en tegen vermoeijenissen gehard, breed van schouders en hoog van borst, hun moed is vast en onbeweeglijk, gelijk hun gebergte; met een onvermoeid geduld verdragen zij honger en dorst, koude en hette, — zijn onverzettelijk in hunne besluiten en volhardende in alle ondernemingen. De vrijheid als het hoogste goed beschouwende, offeren zij goed en bloed voor de behoudenis van dezelve op.

Deze Indianen zijn de blankste, onder alle volksstammen van het vaste land; hun haar echter is zwart. Van der jeugd af, aan eene ruwe levenswijs gewoon, weten zij weinig van ziekten, en bereiken doorgaans eenen hoogen ouderdom; als men iemand ziet die een oud man schijnt te zijn, kan men over het algemeen als zeker aannemen, dat hij honderd jaren telt, want tot zeventig of tachtig jaren toe, behouden zij eene jeugdige gedaante. Grootendeels moet dit aan de luchtstreek worden toegeschreven, want in warmere landen verplantst, sterven zij meestal spoedig: ja zelfs voor de in *Chili* geborene *Spanjaards*, is het verblijf in warmere luchtstreken gevaarlijk.

Van

Van der jeugd af, worden de jongens tot loopen, en andere het ligchaam verhardende oefeningen verpligt, en de genen die hiertoe geen lust of aanleg hebben, worden tot handwerken beſtemd. De overigen moeten zich echter, aan het gebruik der wapenen, en de zorg voor de paarden wijden. In vroeger tijd, vond men deze dieren in dit land niet, maar de *Chilianen* hebben, na de komst der *Spanjaarden*, geleerd, zich van deze beesten, zoo in als buiten den krijg, op eene meesterlijke wijze te bedienen. Slechts op een kleedje, en zelfs zonder dit, te paard zittende, zitten zij zoo vast, als de beste Europeaanſche Ruiter, op een goed zadel; gelijk Gemzen rennen zij langs afgronden, en over ſteilten, en zitten regt op, en zoo vast als of zij op het paard geſpijkerd waren. Hunne wapens, beſtaan in ſpieſen, hellebaarden, lanſſen, bijlen, pijlen en knodſen, maar ieder voert ſlechts eene ſoort dezer wapenen, ook hebben zij ſtrikken, die zij behendig over de koppen der paarden weten te werpen.

Hunne ſlagordening, is over de honderd man diep, tusſchen de lanſiers ſtaan boogſchutters. In naauwgeſlotene gelederen, rukken zij tegen den vijand aan, zoo dra er een in de eerſte linie valt, wordt hij door de tweede linie, en zoo vervolgens vervangen. Zij marcheeren bij het geklank der trommelen en trompetten, deze laatſten worden alzoo uit de beenderen der verſlagene vijanden gemaakt; hunne hoofden zijn bedekt met helmen van het hardſte bijna ondoordringbaar leder, verſierd met vederen van de ſchoonſte kleuren.

Aan de ſpits van iederen troep, bevinden zich ſteeds een aantal vrijwilligers, die dreigend hunne lanſen zwaaijende, trotsch den vijan-

denzelven bevelhebber tot een tweegevecht uitdagen. Zoo dra zij gereed zijn om aan te vallen, beveelt hun veldheer stilte, en tracht hun in eene krachtige aanspraak moed in te boezemen; onder anderen zegt hij: Wij moeten allen sterven, het onderscheid is slechts daar in gelegen, of wij dit algemeen lot als lage zielen, of als dappere verdedigers van ons Vaderland, onzer vrouwen en kinderen, ondergaan willen. Hierop geschied de aanval, en wel met zulk eene woede, dat het de dapperste en best geoefenste troepen naauwelijks mogelijk is, dezen eersten schok te wederstaan.

Hun krijgsgeschreeuw is voor de Europeanen waarlijk vreesselijk, zelfs de Spaansche paarden worden daar door verschrikt, en niet zelden is het Spaansche heir daar door in wanorde geraakt. Van deze omstandigheid wisten dan echter de Indianen een goed gebruik te maken, dewijl zij terstond met de grootste koenheid, midden onder hen storteden, waar door zij dikwerf het Spaansche geschut onbruikbaar maakten, dewijl het, zonder dat hunne eigene troepen gevaar liepen, niet tegen de Indianen gerigt konde worden. Bij zulke gelegenheden, hebben de *Spanjaards* dikwijls de zwaarste nederlagen geleden.

Zij kiezen steeds het slagveld in de nabijheid van een moeras of zee, om in nood den terugtogt daar heen te nemen, het geen zij, als het er toe komt, dan ook meesterachtig weten te doen. Hunne verschansingen bestaan uit vierkante verhakkingen van groote boomen, met een wapenplaats in het midden, — om die verschansing loopt eene gracht, welker bodem met spitse palen bedekt is, om de ruiterij tegen te houden.

In het meer *Purcu*, ligt hunne hoofdvesting,

ring, die door natuur en kunst onwinbaar gemaakt is, want zoo dikwils ook de Indianen voor eenigen tijd voor de overmagt der Spaansche wapenen en krijgskunst moesten zwichten, vonden zij echter steeds in dit meer een toevlugt, waar uit hen hunne vijanden nooit konden verdrijven.

De woningen en levenswijs der *Chilianen*, is zeer eenvoudig. Hunne huizen zijn meest van hout, uit ééne verdieping, doch uit verscheidene kamers bestaande, waar van echter ieder vertrek als op zich zelve staat, zoo dat als zij vertrekken willen, zij de eene kamer na de andere kunnen af breken en wegdragen, waartoe omtrent twintig man voldoende zijn. — In hun huisraad vindt men slechts het noodzakelijkste. Hun leger bestaat uit vellen van dieren, op de jagt gedood, hun kussen is een klos met vel overtrokken, en hun dekfel een paar grove dekens; hun tafelgereedschap bestaat uit een paar aarde borden, en houte lepels of zeeschulpen; een boomblad is hun zoutvat, een kalabas hun glas, en in plaats van een tafel, bezigen zij doorgaans eene lage bank zonder tafellaken, en een bosje kruiden is hun servet. Hunne spijzen bestaan gewoonlijk in mais, die zij met rijst in water gekookt, in plaats van brood eten, gelijk ook in verscheidene soorten van ooft en groenten, benevens pompoenen en boonen; zij eten echter ook vleesch en wild. Bij hunne groote Feesten, voorzien zij zich van eene groote menigte rund- en schapenvleesch. Hunnen gewonen drank, maken zij uit mais, deze wordt eerst geroosterd, en naderhand een tijd lang in water geweekt en gekookt, het water dat afgegoten is, is hun drank. Op hunne marschen draagt ieder zijne eigene levensmiddelen, bestaande in een klein

 zak-

zakje met meel van maïs, zout, peper en gedroogd vleesch. Het meel wordt met water gemengd, waar bij wat zout en peper gedaan wordt, somtijds eten zij de maïs droog, met het vleesch.

Hunne kleeding is ook zeer eenvoudig. De mannen dragen eene soort van zeer ruime onderkleederen, die tot aan de knieën komen, met een buis of hembd, dat uit een stuk laken van twee ellen bestaat, waarin eene opening is, waar door zij hun hoofd steken. Om hun lijf, hebben zij eenen gordel, en aan hunne voeten halve laarsen, welker zolen van leder zijn, maar de schachten, bestaan uit gevlochten gras, dat echter zoo vast is, dat er noch koude, noch vocht kan doordringen. Op hun hoofd, dragen zij eene soort van Tulband, — buitens huis hangen zij eenen mantel om, die op de borst vastgemaakt is. — De kleeding der vrouwen, bestaat in eenen aan de schouders vastgemaakten langen en wijden rok, die tot op de voeten hangt en over de heupen, in groote vouwen zamengelegd is. Een fraai geverwd vier duim breed wollen schort, winden zij om haar ligchaam, als zij uitgaan, dragen zij ook een mantel. Op het hoofd hebben zij geen deksel; hun haar hangt in lange staarten op den rug, en op ieder wang, twee haarlokken.

Hoewel dit volk, gewoonlijk geen algemeen Opperhoofd heeft, en ieder stam in vredestijd onder zijnen eigenen Kazik leeft, vereenigen zij zich evenwel in tijden van gevaar. Zoo dra hetzelve dreigt, noodigt de eerste de beste Kazike alle de overigen, benevens de krijgskundige en verstandige mannen, tot eene bijeenkomst, waarin dan over het algemeene welzijn der Natie geraadpleegd, en zoo men tot den krijg besluit, een Veldheer gekozen wordt. Men

neemt

neemt hiertoe niet altoos den voornaamsten en magtigsten Kazike, maar den een of anderen wiens talent in den krijg, en beproefde dapperheid, hem het meest tot dezen post geschikt maken. Deze keus geschiedt steeds in de opene lucht, en zoo dra die plaats gehad heeft, beloven hem de Kaziken, en al het volk de onbepaalde gehoorzaamheid, welke belofte zij ook steeds naauwkeurig nakomen. Als dit voorbij is, wordt op den volgenden dag eene algemeene Volksvergadering, op de schoonste vlakte of weide van den omtrek, opgeroepen, om over de verdere maatregelen te raadplegen.

Naar deze plaats, zenden zij eene menigte levensmiddelen, en een sterken drank *Chica* genaamd. Eer de bezigheden beginnen, wordt er braaf gedronken, hierop opent een der oudsten de Vergadering, in eene konstige redevoering, en bepaalt alle punten, waar over gehandeld moet worden, op het duidelijkste, dan stemmen en de meerderheid beslist.

De uitslag, wordt dan onder het geklank van trommels en trompetten bekend gemaakt, en hoewel dit over het algemeen beslissend is, zoo blijft echter ieder nog drie dagen tijd tot nadenken over; en als er dan geene rede tot verandering is, wordt dit besluit terstond en met de grootste standvastigheid ten uitvoer gebragt

De Zon, die deze Indianen als den Schepper en Onderhouder der wereld beschouwen, is het voornaamste voorwerp van hunne vereering en aanbidding, hoewel de Maan hier van ook zijn deel ontvangt, en de verduistering hiervan is voor hun, zoo als voor de meeste Wilden, een kwaad voorteeken, waarom zij deze door het maken van een groot gedruisch, zoeken te verdrijven. Hunne Priesters hebben doorgaans veel

ken-

kennis van die kruiden, welke in ziekten dienen kunnen, en weten daar van zulk eene goede toepassing te maken, dat de *Spanjaards* dikwerf in kwalen, waar vóór hunne Artsen geen raad weten, met een goed gevolg hunne toevlugt tot deze Kruidkundigen nemen.

Dewijl zij echter met de Ontleedkunde onbekend zijn, houden zij alle buitengewone toevallen voor gevolgen van hekserij, en dit heeft aan menige oude vrouw het leven gekost.

Daar de levenswijs van dit volk zoo eenvoudig is, moet men niet vele kunstenaars of handwerkers onder hen zoeken, dewijl zij zelfs het goud en zilver, dat in overvloed in het land gevonden wordt, onbearbeid en ongebruikt laten.

Zij kunnen noch lezen noch schrijven. Als een herinneringsteeken, bedienen zij zich van dunne snoeren van onderscheiden lengte, waarin zij knoopen van verscheidene kleuren maken; door dit middel zijn zij in staat de naauwkeurigste rekenschap af te leggen, van het geen men hun toevertrouwd heeft. De genen die het Christendom aangenomen hebben, bedienen zich hier van bij de Biecht, om zich hunne zonden te herinneren. Zij bezitten meestal een uitstekend geheugen, en herinneren zich de lang voorledene dingen, zoo goed als of die gisteren eerst waren voorgevallen. Ter bewaring der volksgeschiedenis, bedienen zij zich van Zangers, die de daden der voorvaderen in liederen bewaren, die van den Vader aan den Zoon geleerd, op deze wijze, tot het late nageslacht worden voortgeplant.

De veelwijverij, die onder hen plaats heeft, is mede een der groote beletzelen voor hunne bekeering tot het Christendom.

De eerste vrouw, heeft een zekeren voorrang

rang boven de andere, en haar Zoon is de eenige Erfgenaam, van het vermogen en den eeretitel van den Vader, en heeft magt over zijne broederen, die echter zoo wel als hunne moeders, als echte kinderen en vrouwen beschouwd worden.

De vrouwen brengen geen huwelijksgoed mede; maar worden van de Vaders gekocht. Bij den dood van haren gemaal, maken zijne vrouwen een vreesselijk geschreeuw, waar bij de oudste den toon geeft. Zij leggen spijs, drank, kleederen, en wat den overledenen dierbaar was, in zijn graf, waar op zij eene soort van piramide van steenen bouwen, waar aan ieder naastbestaande helpt.

De hoogachting en liefde, die zij voor hunne Kaziken koesteren, maakt alle straf bij hen overtollig, ook vindt men in hun gebied geen gevangenis.

In het veld, moet ieder zijne eigene levensmiddelen medebrengen, daarom heerscht er ook onder allen, uitgezonderd den Veldheer, de grootste gelijkheid; ook heeft er nooit eenige verdeeling van den buit plaats, dewijl een ieder behoudt, wat hij veroverd heeft, het geen den personelen moed zeer aanvuurt.

Daar hun land geen ijzer oplevert, zoo poogt ieder man, als zij tegen de *Spanjaards* vechten, zich van hunne snaphanen, zwaarden, lansen of andere wapenen, meester te maken.

Men heeft nog geen berigt, van hunne betrekking tot de tegenwoordige republikeinsche Regering, welker staatkunde echter eischt, dat zij dit volk tot vrienden hebben.

P. J.

P. J. DUMONT'S, VIER EN DERTIG JARIGE SLAVERNIJ IN AFRIKA.

(Het Vervolg en Slot van Bladz. 69.)

Toen wij bij OSMAN gekomen waren, werd ik losgemaakt, en ter aarde geworpen. Hij vraagde mij, waarom ik mij aan mijnen Wachter vergrepen had? Nu verzocht ik in naam van den Profeet, vrijheid om te spreken, en verhaalde, na verkregen verlof, de toedragt der zaak, en voegde er bij, dat de Prins mij het geld om MAHOMED wil gegeven had, maar dat de *Kaïl* gezegd had, dat hij zich niet aan MAHOMED stoorde, als hij slechts het geld kreeg. Met welke hand hebt gij den steen gesmeten? vraagde hier op de *Schaik*. Ik antwoordde, na een kort overleg, met de linkerhand. Terstond beval OSMAN, mij de *Palaque* aan te leggen. Dit is een lederen riem, waarmede de hand op een tafel wordt gebonden, met de binnenste zijde naar boven, terwijl tevens de andere hand door ééenen katrol wordt opgeheeschen. Nu sloegen twee Wachters, beurtelings op mijne linkehand, als Smitsknechts, omtrent twintig minuten. Mijne hand werd nu losgemaakt, zij was ontvleescht, verpletterd, zonder nagels, de zenuwen en pezen lagen bloot.

Hebt gij gezien, zeide OSMAN tot den *Kaïl*, hoe ik den Christen gestraft heb? De *Kaïl* dankte hem, verheugd over zijne strengheid en prees zijne regtvaardigheid. Maar nu riep OSMAN toornig: gij die snood het geld de voorkeur hebt gegeven, boven de wet van den Profeet, gij zult gehangen worden. Dit vonnis werd ook terstond aan den masten boom voltrokken.

Ik

Ik werd nu naar het *Bagnio* terug gebragt, en bij eenen ſlijpſteen geplaatſt. De Arabiers, uit den omtrek, die den dood van den *Kail* vernomen hadden, kwamen, alleen om mij te plagen, van alle kanten om hunne bijlen te laten ſlijpen. Zij gingen met hun ligchaam op den ſlijpſteen liggen, om mij het draaijen moeijelijk te maken, zij ſpoorden mij daar bij aan door ſchoppen en vuiſtſlagen, en ſpuwden mij in het gezigt; aan den regter arm, waar mede ik alleen arbeiden kon, leed ik dikwijls door vermoeidheid nog meer pijn, dan aan mijne mishandelde linkerhand. Hoe dikwils wenschte ik mijn voorgaanden arbeid weder te mogen verrigten. Ik had ſlechts een oogenblik verademing, wanneer mijne Medeſlaven hunne gereedſchappen lieten ſcherpen, dewijl dan ſteeds een ander mij afloste. Na verloop van een jaar eindelijk, toen mijne hand genezen was, werd ik weder bij den Landbouw geplaatſt. Mijne makkers verligteden mij het werk zoo veel doenlijk, waar voor ik dan ook den hier en daar gemaakten buit, eerlijk met hun deelde. Ook werden wij, ſedert den dood van den *Kail*, iets minder wreed behandeld, want de Wachters waren voor hunne eigene veiligheid bevreesd geworden. Zij zijn voor ieder Slaaf verantwoordelijk, en moeten ten minſten het hoofd of die keten, van hunne ondergeſchikten, kunnen toonen, anders worden zij, zonder veel omſlag, terſtond onthoofd. De veroordeelde knielt tusſchen twee Kubalen, de een ſtoot hem met de lans in de zijde, en terwijl hij door ſmart genoopt zijn hoofd verheft, houdt hem de andere dit met eenen ſlag af.

Onder het moeijelijkſte werk, dat ik verrigten moeſt, rekende ik het werken in de *Maſamoren*. Dit zijn groote onderaardſche ko-

ren-

renmagazijnen, die dikwijls 80 voeten diepte en eene geëvenredigde breedte bezitten. De bodem en de kanten zijn met planken en matten bedekt. Deze ontzaggelijke gaten vult men tot op 70 voeten met koren, dan bedekt men die met balken, planken, matten en eindelijk met aarde, waarop dan weder geploegd en gezaaid wordt. Het koren blijft in deze gaten twaalf tot vijftien jaren goed.

Wanneer de *Schaik* zijn koren wil verkoopen, dan moeten de slaven deze gaten ledig maken; ieder hunner moet een zak van 140 ponden, 6 à 7 uren ver over het gebergte dragen; paarden, menschen, muilezels en buffels, torschen door elkander koren, en brengen het op eenen berg, welks helling met matten belegd is, waarop dan de last wordt uitgestort, zoo dat nu het koren van zelve den berg af naar beneden loopt. Ik herinner mij nog aan eenen hongersnood, die voor 18 jaren in de *Levant* plaats had. Uit zestig dorpen, moesten drie duizend slaven en het vee, twee maanden lang, het koren uit de *Matamoren*, naar den laatsten berg brengen, om het van daar in de vlakte te laten loopen; de korenhoop was eindelijk bijna zoo hoog als de berg. Toen wij eens op eenen morgen weder daar kwamen, was er niets meer van te zien, de vlakte wemelde van menschen, kamelen, olifanten, paarden en buffels, die in minder dan 24 uren alles weggebragt hadden.

Eenige slaven werden mahomedanen, om van hun lijden verlost te worden. Men ontketende hen dan, stelde hun tot Wachters aan, gaf hun Vrouwen en 75 Franken ieder maand. Het lot van eenen Renegaat, die de wet van den Profeet overtreden had, vervulde ons allen met

schrik.

schrik. Deze ongelukkige had vier jaren lang de wet van den *Koran* gevolgd, eens liet hij zich echter verleiden, om brandewijn te drinken, maar hij werd ontdekt en gespiest. Gedurende de zes en dertig uren van zijne foltering, bad hij ons ootmoedig om hem door steenworpen te dooden; maar deze liefdedienst zou ons het leven gekost hebben, — ook beklaagden hem de meeste slaven niet, maar overladden hem met vloeken, om dat hij zijn geloof verzaakt had.

Somtijds als de Wachters in goede luim waren, riepen zij mij in hunne wachthuizen en lieten mij verhalen, dit bezorgde mij eenige aren mais, ja zelfs wel brood en koffij. Dikwijls zochten zij mij over te halen, om hun geloof aan te nemen, maar ik weigerde dit zoo bescheiden mogelijk, tot zij eindelijk moede werden en mij met hunne gewone wreedheid behandelden.

Inzonderheid mishandelden zij twee geestelijken uit *Napels*, die in het begin hunner gevangenis gedurig baden, maar eindelijk toch den heerschenden toon van het *Bagnio* moesten aannemen. Ook bleef deze ongelukkigen niets anders over, want aan vlugt of loskoping valt hier niet te denken; ik heb Grijsaarts gekend, die reeds zestig jaren hier waren, en gerust den kogel verwachteden, die hun lijden zoude eindigen.

Drie en dertig jaren, had ik nu reeds alle ijsselijkheden der Slavernij verduurd, en alle hoop en gedachte op bevrijding laten varen, toen een geheel onverwacht voorval, mij de vrijheid bezorgde. Een Franschman MANET genaamd, had sedert vijf jaren het Mahomedaansch Geloof en den naam ALI aangenomen. Dewijl hij buskruid maken kon, stond hij zeer

in de gunst van OSMAN. Dit duurde tot hem de nieuwsgierigheid dreef, om door een venster van de Harem, de Vrouwen van den *Schaik* te bespieden. OSMAN betrapte hem hierop, en veranderde de verdiende doodstraf, uit bijzondere gunst, in 1500 slagen, waar van ALI er 1000 op zijn achterste, en 500 op de voetzolen kreeg, hier op beroofde hij hem van al zijn goed, en liet hem slechts zijne wapenen en een paard behouden. Vier maanden na zijne genezing, zeide hem de *Schaik* in vertrouwen, dat hij voornemens was, den Deij van *Algiers* te overvallen, en beval hem eene groote menigte buskruid te vervaardigen.

ALI MANET zeer verblijd zijnde, dat hij gelegenheid vondt, om wraak te nemen, beloofde te gehoorzamen, maar hij bedroog de waakzaamheid van zijnen Heer, klom te paard, riep ons nog een vaarwel toe, toen hij ons voorbij reed, en leide een weg van honderd twintig uren, over gebergten en door woestijnen, met even zoo veel moed als geluk af, eenen weg die de Arabieren nooit anders dan vergezeld door twintig à dertig gewapenden, durven betreden.

MANET, kwam bij den Beij van *Titra*, wiens land ligt tusschen dat der *Kubalen* en *Algiers*, hij ontdekte hem het plan van den *Schaik*, en de Beij liet hem terstond, door honderd zijner krijgslieden naar *Algiers* brengen. De Deij maakte zich, op het ontvangen berigt van ALI, terstond gereed om de *Kubalen* wel te ontvangen. De Beijs van *Oran*, *Konstantine* en *Titra* trokken den vijand te gemoet; de twee eersten werden door de Zonen van den *Schaik* geslagen, maar de Beij van *Titra* was gelukkiger, hij omsingelde den vijand, hakte het grootste gedeelte in de pan, en maakte vele gevangenen, waar on-

onder ook de Zonen van den *Schaik* waren. Hij was voornemens hen te onthoofden, toen een der zijnen hem voorsloeg om die tegen Christen Slaven uit te wisselen; hier mede waren beide partijen te vreden, en het getal der Slaven werd op vijfhonderd bepaald.

Ik plagt steeds het laatst uit het *Bagnio* te gaan, als wij in eenen onvruchtbaren oord werken moesten, maar ik was altijd een der eersten, wanneer ik gelegenheid hoopte te vinden om iets te stelen. Juist op dien dag nu, waarop de *Schaik* kwam, om de vijfhonderd gevangenen uit te zoeken, ging ik zeer vergenoegd voor aan, dewijl ik een goeden buit verwachtede. — Dit was mijn geluk, want slechts die vijfhonderd Slaven, die de *Schaik* juist buiten vond, werden onder eene sterke bedekking, naar *Titra* gebragt, waar de uitwisseling plaats had. — De ketens werden losgemaakt, en wij kregen slechts voetboeijen, als een teeken van onze dienstbaarheid, wij werden gekleed en drie maanden gevoed, zonder dat wij behoefden te arbeiden, en toen eindelijk de tijd daar was dat de Beij aan den Deij zijne schatting moest betalen, werden wij naar *Algiers* gebragt.

De Christenen, worden hier alle jaren nieuw gekleed. Hunne kleeding bestaat uit een buis met een kap, en een broek, beiden van wol, een hembd van bedderijk, en schoenen van saffiaan, die gewoonlijk slechts een dag duren. Tot voedsel, kregen wij alle vier en twintig uren, twee zwarte brooden, elk van tien loden, en zeven of acht stinkende olijven.

Het *Bagnio* is verdeeld in zalen, voor veertig tot vijftig man, wie er geen plaats meer in vindt, moet buiten op den trap, of in den Hof blijven. Ieder Slaaf moet het handwerk verrigten, dat hij geleerd heeft. Om dat ik geen

handwerk kon, moest ik de Timmerlieden en Arbeiders in het Arsenaal helpen en lasten dragen. Des morgens met het aanbreken van den dag, is er Appel, het werk wordt dan verdeeld, en eindigd des avonds ten vier ure. Wij hadden een half uur vrij, om naar onze Consuls te gaan, en onze loskooping te verzoeken, deze bewaarden steeds voor ons het overschot van hunne tafel. Wie ten half vijf niet in het *Bagnio* was, werd in den Hof aan eenen paal geklonken, waar hij den geheelen nacht moest blijven; de tweede reis kreeg hij stokslagen, en moest het zwaarste werk, in het gebergte verrigten. Wanneer een Slaaf in de Stad, of in het Arsenaal, op eenen diefstal betrapt werdt; moest hij een tijd lang een keten dragen, met een klos die honderd twintig ponden weegt. De Christen-Slaven, mogen Wijn en Brandewijn drinken, die in het *Bagnio* en bij de Joden te koop is.

Merkwaardig is het, dat gedurende de acht maanden die ik in *Algiers* doorbragt, alle Consuls, zonder onderscheid, in ketenen geklonken werden. De Deij wenscht, namelijk, somtijds van de vreemden iets nuttigs voor zijn arsenaal te hebben, hij wendt zich tot dat einde tot den rijksten Jood, deze noemt hem den Consul, die zijn wensch vervullen kan. De Deij verzoekt dezelve bij hem te komen, onthaalt hem op Koffij, vleit hem, en verzoekt hem om het bedoelde aan zijne regering te schrijven; de Consul belooft dit, maar is er ver af van het te doen. De Deij wacht geduldig, tot op de komst van het eerste schip van die Natie, maar ziende dat 's het bedoelde niet mede gebragt heeft, ontbiedt hij toornig den Consul, stelt hem zijn bedrog voor, spuwt en slaat hem in het aangezigt, en

laat-

laat hem ketenen. Intusschen bezorgt de Jood het begeerde, de Deij schrijft dit toe aan de pogingen van den Consul, laat hem los, en geeft hem kostbare geschenken, zeggende: had ik u niet laten boeijen, zoo zoudt gij niet geschreven hebben. Met het geld van den Deij, betaald de Consul nu den Jood, die hem op zijne beurt rijke geschenken geeft.

Deze Jood, BOUGIONACK genaamd, werd in zijnen winkel door een Turk dood geschoten; zijn opvolger heette BAGRE. Des zaturdags na den dood van den Jood, werden vier honderd Joden, mannen, vrouwen en kinderen, door de Turken vermoord en geplunderd. Den volgenden morgen moesten wij de lijken buiten de poort *Babolustte* slepen en daar verbranden. Den volgenden vrijdag vermoorden de Turken den Deij, dewijl hij de Joden begunstigde. ALI ADJALI was zijn opvolger; deze barbaar, die steeds dronken was, vermoordde twee vrijdagen acht zijner slaven, maar werd eindelijk zelf ook in het bad omgebragt. Zijn opvolger werd, weinige weken, na dat hem Lord EXMOUTH gekastijd had, insgelijks geweldadig van het leven beroofd.

Deze Admiraal verscheen, in vereeniging met de Hollandsche Vloot, voor *Algiers* in Augustus 1816, eischte van den Deij, de loslating van alle christen slaven, en maakte zich gereed om de stad te beschieten.

Wij werden, ten getale van vijftienhonderd en tien, waaronder omtrent dertig Franschen waren, naar een groot hol, op den top van den berg van *Algiers* gebragt. Uit vrees voor oproer had men ons geboeid. Uit ons standpunt konden wij zeer duidelijk het gevecht zien, en eindelijk de verbranding der Turksche Vloot. De woede onzer Wachters en hunne

mishandeling, dienden slechts om ons gebed voor de overwinning der Engelschen en Hollanders dies te vuriger te maken, dewijl hiervan onze vrijheid afhing. Maar de Minister van den Deij had ons bijna van dien troost beroofd, dewijl hij, zonder voorkennis van zijnen Heer, beval ons de hoofden af te slaan. Men riep ons toe, dat wij vrij waren, wij vlogen allen naar de opening van het hol, en hierdoor ontstond zulk een gedrang, dat men buiten slechts langzaam onthoofden kon. Vier hoofden waren reeds gevallen, toen de Turken iemand uit hen naar den Deij zonden, om, ware het mogelijk, een einde aan dit moorden te maken. Deze beval dat wij terstond vrij gelaten zouden worden; maar eer de bode terug kwam, lagen reeds twee en dertig hoofden in het zand. De slaven weigerden lang buiten te komen, tot het vreugde gejuich der voorsten hen onderrigtte, dat zij nu wezenlijk vrij waren. Maar nu liepen wij ook, met ketenen beladen, door doornen en struiken naar den oever, waar ons de sloepen der overwinnaars innamen, en waar ik eindelijk de ketenen afwierp, die ik vier en dertig bange jaren gedragen had.

Ik liet mij aan boord voor het eerst sedert zoo veel jaren scheren; mijne kin was twee duimen langer dan eene gewoone kin, het was een soort van vuiligheid, die zoo verhard, met de huid vereenigd en aan dezelve gelijkend was, dat het mij eerst na drie maanden, door gedurig wasschen en wrijven, gelukte, die weg te krijgen. Aan mijn linker been behield ik nog lang een eelt, die ontstaan was door de voetboeij, die alleen drie ponden zwaar was.

DUMONT werd door de Engelschen naar Na-

Napels gebragt, waar de Fransche Consul, de Heer VAN BOURCET, op allerlei wijze voor hem zorgde. Van daar voer hij naar *Marseille*, waar hij een lotgenoot uit *Lion* aantrof, die 28 jaren zijn medegevangene geweest was. DUMONT vergezelde hem naar *Lion*, en ging van daar naar *Parijs*, waar hij den 24 Januarij 1817 aan kwam, na eene afwezigheid van vijf en dertig jaren.

DE HERTOG VAN PENTHIEVRE.

Onlangs in de Nieuwspapieren lezende, dat een der jonggeboren Fransche Prinsen, van den Koning, den naam van Hertog VAN PENTHIEVRE, ontvangen had, dachten wij onzen lezers geenen ondienst te doen, hun eenige berigten mede te deelen, van dien man, naar wien dit kind genoemd is.

De Hertog VAN PENTHIEVRE, overleden in Maart 1793, was, uit hoofde van zijn voortreffelijk karakter, en het edel gebruik, dat hij van zijne groote schatten maakte, in *Frankrijk* algemeen geacht, en nog thans is zijn aandenken bij die Natie in zegening. Hij was de Vader der Hertogin VAN ORLEANS, die ongelukkig genoeg was, om, niettegenstaande zij de deugden van haar Vader bezat, met een der afschuwelijkste menschen gehuwd te zijn.

De Hertog VAN PENTHIEVRE, wijdde zijn geheele leven aan de lijdende menschheid.

De Abbé QUESNEL, Aalmoesenier van den Hertog, stierf, en had den Prins dien hij vereerde, en die hem met weldaden overladen had, tot zijnen eenigen erfgenaam aangesteld. Naauwelijks vernam echter de Hertog, door de Prinses LAMBALLE, dat de naaste bloedver-

wanten, van den overledenen, niet rijk waren, of hij schreef aan hen, dat de Abbé QUESNEL zich waarschijnlijk vergist had, toen hij in zijn Testament Erfgenaam, in plaats van Uitvoerder gezet had, en dat hij den pligt hem hier door opgelegd, gaarne ten hunnen nutte wilde vervullen. Zoo kwam dus de Familie van den Abt, in het bezit van zijne aanzienlijke nalatenschap, die, behalven uit eene rijke Abdij, en verscheidene Praebenden, uit eene jaarlijksche rente van dertigduizend Livres bestond.

Een andere trek is niet minder merkwaardig. De Hertog had, met toestemming van den Koning, eene lijfrente opgerigt. Eén Rentenier van veertig jaren, lag hierin tachtig duizend Livres, en stierf drie maanden naderhand. CORNEAU, Schatmeester van den Hertog, gaf zijnen Heer hier van berigt. Maar de Hertog antwoordde hem, hoe kunt gij denken, dat ik dit kapitaal als mijn regtmatig eigendom zoude aanzien, om dat ik drie maanden interest betaald heb? — Hij beval hier op, dat men aan de Erven van den overledenen, het geheele kapitaal zoude betalen.

Ook gaf hij een voorbeeld, van de betrachting van andere moeijelijkere deugden.

De Hertog had in het Jaar 1753, zijne Gemalin, eene Prinses van MODENA, verloren. Om zijne smart te verzachten, reisde hij naar *Italiën*, op raad zijner Moeder, de Gravin van TOULOUSE, en bleef een tijd lang aan het Hof van den Hertog VAN MODENA, zijnen Schoonvader. Hier zag hij de schoone Prinses MATHILDA, eene zuster zijner overledene Vrouw. Deze Prinses had zoo wel in hare wezenstrekken, als in de eigenschappen van haar hart, zeer veel overeenkomst met hare overledene zuster. PENTHIEVRE geloofde in haar, alles te zullen weder-

derwinden, wat hij verloren had, hij beminde haar, en werd weder bemind; en ook haar Vader gaf zijne toestemming. Er was echter nog een hinderpaal uit den weg te ruimen, namelijk de toestemming van den Paus tot dit huwelijk, dat met de Kerkelijke Wetten streed. Men verzocht te *Rome* om dispensatie, maar de Paus weigerde die.

De Hertog ging zelf naar *Rome* en kuste de voeten van den Paus, maar kreeg van hem geen anderen troost, dan dat hij de Apostolische kamer raadplegen wilde. Na eenige weken werd hem de uitspraak van het Roomschen Consistorie door den Kardinaal POZZOBONELLI bekend gemaakt. „Dewijl het huwelijk tusschen schoonbroeder en schoonzuster met den geest der kerk volstrekt strijdt, zoo kan er slechts eene dispensatie in dat geval toegestaan worden, wanneer eene openlijke ergernis weder vergoed moet worden."

De door deze beslissing bedroefde Hertog verborg zijnen smart niet voor den Kardinaal, waarop het volgende gesprek plaats had.

De Kardinaal. Niets is gemakkelijker, Monseigneur, dan uwe liefde tot de Prinses met de meening van den Paus te doen overeenstemmen. God beware mij dat ik u zoude raden de goddelijke wet te overtreden, om daardoor vrijheid te verkrijgen, uwen misslag weder te vergoeden! Maar, was het niet mogelijk, met de Prinses een afspraak te maken, om alleen met haar in een vertrek te zijn, zoo dat haar vader binnen trad als of hij u overviel. Wanneer dan hierop het gebeurde aan den heiligen stoel berigt werd, was er natuurlijk geen ander middel om het gedane weder goed te maken, dan het pausselijk verlof tot uw huwelijk met de Prinses MATHILDE.

De Hertog. Dit zoude eene logenachtige daad zijn, en kan uw Eminentie mij dit raden?

De Kardinaal. Gij vergeet, Monseigneur, dat ieder een begrijpen zal, dat gij dit middel slechts gebezigd had, om dispensatie te krijgen.

De Hertog. Indien echter slechts een mensch ons verdacht houdt, dat wij strafbaar zijn, zoo wordt de goede naam der Prinses hierdoor gebrandmerkt.

De Kardinaal. Ik herhaal het, Monseigneur, dit beloop der zaken is zoo bekend, dat ieder een, zelfs de Paus, dit als eene afspraak beschouwd.

De Hertog van PENTHIEVRE wilde zich evenwel van deze bedriegerij niet bedienen. Hij zoowel als de Prinses MATHILDE, bezaten grootheid van ziel genoeg, om liever hare genegenheid op te offeren, dan de voldoening hunner wenschen aan zulk eenen verachtelijken leugenachtigen maatregel te danken; hoewel hen dit een Kardinaal aanrade, en dit, volgens zijne verzekering, zelfs van den Paus slechts als een voorwendsel beschouwd zoude worden.

POSTDUIVEN.

Het gezelschap van Liefhebbers van Duiven, hield voorleden Jaar hunne gewone bijeenkomst te *Antwerpen.* Zij zonden, bij deze gelegenheid, twee en dertig aan de vleugels gemerkte Duiven naar *London*, van waar zij, na dat men daar het woord *London*, als het afgesproken teeken aan hunne vleugels had vastgemaakt, met antwoord terug kwamen.

Het is bekend, dat deze Duivenpost van ouds af, in het Oosten in gebruik was, thans zenden

den nog de Oostindische Vorsten, hunne bevelen dagelijks door Duiven in hun land rond, en de Consul van *Alexandrette*, zond dus zijne brieven, in vijf uren naar *Aleppo*, terwijl een Courier hier toe een geheelen dag noodig had. Deze Diertjes vliegen met groote snelheid, en wanneer de Arabische Karavanen, die aan Arabische Vorsten zenden, ziet men dikwijls, hoe zij, met den rug op het zand liggende, den morgendaauw in hunne openstaande bekken pogen te verzamelen.

Ook in *Europa*, werden zij als Postboden gebezigd, in vroegeren tijd bij de *Romeinen*, zoo als PLINIUS van MARCUS AURELIUS verhaalt, en in later tijd, gelijk bekend is, bij de belegering van *Leijden*. Toen deze belegering opgebroken was, beval de Prins VAN ORANJE, dat die Duiven, welke tot posten gediend hadden, op *Stadskosten* onderhouden, en na hunnen dood gebalzemd, en tot een teeken van dankbaarheid op het Stadhuis bewaard zouden worden.

ZWITSERSCHE ANEKDOTEN.

Uit den Conservateur Suisse.

I.

De Bevelhebber van *Bergen op den Zoom*, beval in het Jaar 1796, aan de bezetting, om het Feest van den 10den Augustus te vieren. Een Regiment Zwitsers, dat toen daar lag; kon het denkbeeld niet verdragen, van eenen dag te moeten vieren, waar op zoo velen hunner landslieden, hunnen eed aan LODEWIJK XVI gedaan, met hun bloed hadden moeten verzegelen; de Officiers schreven dus, uit naam van het Regiment, den volgenden brief aan hunnen Chef:

„ Hoog-

„Hooggeëerde Heer Overste! De Ondergeteekenden hebben bevel ontvangen, om met de bezetting alhier, op morgen het Jaarfeest van den 10den Augustus te vieren. Zij nemen de vrijheid op te merken, dat, hoewel de Zwitsersche Natie zich over het geluk van andere volken verheugt, echter deze dag — over welks invloed, op het geluk van anderen, wij niet oordeelen mogen, — altoos een treurdag voor de Zwitsers blijven zal. Wij verzoeken dus onzen achtingswaardigen Overste, zoo eerbiedig, maar ook zoo nadrukkelijk als dit mogelijk is, den Bevelhebber der Stad, onder het oog te brengen, hoe onaangenaam het ons vallen moet, ons over eenen dag te verblijden, waar op onze Vaders, onze Zonen, onze Broeders, Vrienden en Bloedverwanten sneuvelen moesten, dewijl zij hun woord en eed getrouw bleven. Alles, wat wij in stilte doen kunnen, is, het hoogste Wezen te bidden, dat het bloed onzer Broederen, op dien dag gestort, het geluk van dat land bevestigen mag, waar in het stroomde."

Deze nadrukkelijke brief, had den gewenschten uitslag.

2.

VALENTIJN TSCHUDIJ die in 1555, als Predikant te *Glarus* stierf, was tot de Hervormde Leer overgegaan, maar bleef evenwel ook voortgaan, met het lezen der Mis, voor die leden zijner Gemeente, die Roomsch Katholijk gebleven waren. Dikwijls las hij eerst de Mis, en predikte dan voor de Hervormden. Toen sommigen, deze zonderlinge verdraagzaamheid berispten, vraagde hij hun: houdt gij het dan voor onmogelijk, des morgens Katholijk, des avonds Gereformeerd, en evenwel den geheelen dag een waar Christen te zijn?

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

Den 17den Jan. 1820. Heden overleed na langdurige verzwakking, in den ouderdom van ruim 73 jaren, de Hooggeleerde Heer D. WIJTTENBACH, Hoogleeraar in de Griekfche en Latijnfche talen, oudheden en gefchiedkunde, Ridder van de Orde van den Nederlandfchen Leeuw, Lid van het Koninglijk Inftituut van Wetenfchappen, en van vele der meest beroemde Genootfchappen, binnen en buiten dit land. Een verlies, dat door allen, die op bondige geleerdheid, zuiveren fmaak, en op de onvergelijkelijke verdiensten des overledenen, zoo weleer aan het beroemd Athenaeum van *Amfterdam*, als laatst aan deze Hoogefchool prijs ftellen, zeer betreurd wordt. Hij toch vervulde hier alleen de plaats, weleer met den grootften roem door HEMSTERHUIS, VALCKENAAR, RUHNKENIUS en LUZAC bekleed, en met geenen minderen roem, dan dezen, en zijne uitgegevene Schriften, welke alle getuigen van 's mans diepe kunde, zullen niet flechts zijnen naam; maar ook den welverdienden lof van Neerlands oude Letterkunde, door hem zoo voldingend tegen de bedillingen van vreemdelingen geftaafd, vereeuwigen.

LEIJDEN.

Den 8ften Febr. De plegtige overdragt van het Rectoraat dezer Hooge School, heeft heden alhier, als naar gewoonte, plaats gehad. De afgaande Rector Magnificus, de Hoogleeraar M. S. DU PUI, door de ruimte der ftof verhinderd eene re-

redevoering over een ander onderwerp, door hem vervaardigd, en welke in de Jaarboeken der Akademie zal gedrukt worden, uit te spreken, bepaalde zijne redevoering bij het vermelden van den voor- en tegenspoed der Hooge School, gedurende het afgeloopen jaar, (*de Prosperis atque Adversis, quae Academiae Lugduno Batavae anno elapso contigerunt.*) Daarna werden, door den fungerenden Secretaris der Hooge School, de beoordeelingen der onderscheiden Faculteiten over de ingeleverde antwoorden op de Prijsvragen des vorigen jaars opgelezen: waaruit bleek, dat de vragen uit de Geneeskunde en Godgeleerdheid, niet naar genoegen waren beantwoord, maar dat in de Regtsgeleerde Faculteit de gouden medaille was toegekend, aan den Heer J. H. PHILIPSE, J. U. Candidaat alhier, met loffelijke melding eener andere ingekomene verhandeling, van den Heer C. PH. VLIER, J. U. Candidaat te *Utrecht*. In de Faculteit der Wis- en Natuurkunde, de medaille voor de Physica aan den Heer P. J. UIJLENBROEK, Math. et Phil. Candidaat alhier, voor de Mathesis aan den Heer H. A. ERMERINS, J. U. Student alhier, en voor de Chemie aan deszelfs broeder, den Heer J. W. ERMERINS, Med. Student alhier. In de Astronomie aan den Heer J. W. VAN DEN BERGH, Med. Student alhier, en in de Natuurlijke Historie aan den Heer G. C. B. SURINGAR, Med. Student alhier, en een Accessit aan den Heer J. VAN DER HOEVEN, Med. Student alhier. In de Faculteit der Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren, op de eerste prijsvraag, aan den Heer J. R. THORBECKE, Kandidaat in die Faculteit alhier, en op de andere, aan den Heer G. GROEN VAN PRINSTERER, J. U. Student alhier. De toegewezene medailles en het Accessit werden door den Rec-

Rector Magn. met toepasselijke aanspraken overhandigd. Toen trad de fungerende Secretaris op, en gaf kennis van het besluit van Z. M. den Koning, waarbij tot Rector Magnificus voor het volgendn jaar was aangesteld, de Hoogl. N. SMALLENBURG, Jur. Prof., van de benoeming der Assesoren, en van die tot Secretaris der Akademie voor dat jaar, zijnde de Hoogl. H. W. TIJDEMAN, Jur. Prof. — Besluitende deze plegtigheid met het voorlezen van het Programma der nieuwe uitgeschrevene Prijsvragen bij de respective Faculteiten, hetwelk ten spoedigste medegedeeld zal worden.

SCHOOL-NIEUWS.

WAGENINGEN.

Den 24sten Jan. 1810. Heden had alhier, na voorafgegaan examen, de gewone halfjarige prijsuitdeeling, op onze Latijnsche Scholen plaats. De Rector opende deze plegtigheid, met eene korte prolusio, waarna de prijzen door Curatoren, aan de zich het best gekweten hebbende navolgende Jongelingen, werden uitgereikt; als op de tweede orde der derde klasse, aan J. G. VAN GRIETHUIJSEN. en H. W. VOLLENHOVEN VAN DAALEN, op de eerste orde der tweede klasse aan L. W. V. RUIJSCH VAN KOEVERDEN, op de tweede orde dierzelfde klasse aan H. R. A. VAN SCHUIJLENBORGH, en op de eerste orde der eerste klasse aan J. M. COENRAADS. Alle welke Jongelingen Heeren Curatoren in Latijnsche dichtmaat of prosa, op eene bevallige wijze, tot zigtbare voldoening der

der toehoorderen, voor de hun geschonkene belooningen bedankten.

DOESBORG.

Den 14den Januarij. Heden werden alhier, de Eereprijzen door de Wel Edele Achtbare Heeren Curatoren, volgens het op den 17den December l. l., gehouden Examen, waar over dezelve zeer voldaan waren, aan de verdienstelijkste Leerlingen uitgedeeld. De Rector W. H. VERSTEEG, Phil. Theor. et Lit. Hum. Doctor, opende deze plegtigheid, met eene Verhandeling *de Orco*, over de denkbeelden der Ouden, nopens de Onderwereld, zoo als men die voornamelijk uit de *Odijssea* van HOMERUS leert kennen. Hierna ontvingen de bekroonde Leerlingen, te weten: in de derde klasse: H. W. VAN WESTERBEECK VAN DER HORST en M. G. MIDDELHOVEN, in de vierde: F. G. GAUTZSCH, en in de vijfde klasse: J. G. LUIJKEN GLASHORST, hunne Eereprijzen. Na dat deze Leerlingen, met zeer veel bevalligheid hunne *Gratiarum Actiones*, hadden gereciteerd, sprak de Rector nog eenige woorden, tot verdere aanmoediging, en betuigde daarbij zijne hoogste tevredenheid, over de gemaakte vorderingen, en het goed zedelijk gedrag van H. COLENBRANDER en F. B. OTTEN, en besloot tevens deze plegtigheid met dankzegging, aan de Wel Ed. Achtb. Heeren Curatoren en verdere Hoorders en Hoorderessen, voor de belangstelling door hunne tegenwoordigheid, bij zulk eene hevige koude, aan den dag gelegd.

DOETINCHEM.

Den 13den Julij 1819, had het gewoon halfjarig Examen der Latijnsche School, in de Groote Kerk alhier plaats, bij welke gelegenheid de jeugd schoone proeven hunner gemaakte vorderingen, aan Heeren Curatoren gaf, en welke pleg-

plegtigheid met een aanzienlijk aantal toehoorders vereerd, en door een gepaste Orgelmuzijk afgewisseld werd,

Den 26sten October daarna, volgde de promotie en prijsuitdeeling, welke geopend werd door onzen kundigen Rector, den Heer B. F. WIERDSMA, met eene fraaije verhandeling over de nuttigheid van de vlijtige beoefening der ouden, bijzonder in de Jongelings jaren. Hier op werden van de vierde of laagste klasse tot de derde bevorderd: de verdienstelijke Jongelingen H. RIETVELD CREIJGHTON, L. A. WILLINK en P. J. EVEKINK, en verder met prijzen van naarstigheid begiftigd, H. RIETVELD CREIJGHTON; L. A. WILLINK, P. J. EVEKINK, J. G. WANROOIJ en A. J. CREMER, welke allen daar voor met veel bevalligheid aan Heeren Schoolarchen, hunnen dank *in de Latijnsche taal* betuigden.

D E L F T.

Op den 24sten Jan. l. l., na dat de Latijnsche Schooljeugd alvorens, aan Heeren Curatoren, zeer voldoende blijken van gemaakte vorderingen, niet alleen in de Grieksche en Latijnsche talen, maar ook in de oude en nieuwe Geschiedkunde, oude en nieuwe Aardrijks, Fabel en Wiskunde gegeven had, werd de halfjarige promotie, openlijk en plegtig in de Fransche Kerk, met een fraai Orgelmuziek geopend.

Vervolgens hield de uitmuntende en veel belovende Jongeling P. G. VAN DER CHIJS, die den geheelen School Cursus heeft afgeloopen, en tot de Akademische lessen was bevorderd, eene redevoering door hem zelve gekozen en opgesteld: *de opinione veterum graecorum ac Romanorum de inferis, cum de sede ac loco piorum, tum de poenis improborum*: met zulk eene gepaste vrijmoedigheid en bevalligheid, dat hij de toejuiching van een groot aantal zeer kundige

toehoorders wegdroeg, en werd daarna met eenen aanzienlijken eereprijs beschonken. Behalven dezen gewonen eereprijs, ontving die zelfde Jongeling ook eenen buitengewonen, wegens gemaakte vorderingen in de Geschiedenis, Fabelkunde, Mathesis en Aardrijkskunde, waarna de Rector dezer Scholen, hem met eene treffende aanspraak, wegens deze zijne bevordering, geluk wenschte.

Hierna geschiedde ook de bevordering tot hoogere klassen en orden, en de uitdeeling der prijzen aan de volgende in naarstigheid, zoo uitmuntende Jongelingen:

Van de onderste orde der tweede klasse tot de hoogste orde derzelve, werden bevorderd: J. W. GEERS en A. VAN DER LELIJ VAN OUDEWATER.

Van de derde klasse tot de onderste orde der tweede, A. H. VAN DER BOON MESCH.

Van de vierde tot de derde klasse: C. DEDEL en W. MACQUELIJN.

Van de hoogste orde der vijfde tot de vierde klasse C. J. SOEK.

Van de laagste orde der vijfde werd, uit hoofde van uitstekende vlijt en gemaakte vorderingen, tot de vierde klasse bevorderd J. BOON.

Alle deze in vlijt zoo uitstekende Leerlingen, hebben aan Heeren Curatoren hunne dankzegging voor de ontvangene eereprijzen, op eene gepaste wijze betuigd, waar na deze plegtigheid door een fraai Orgelmuziek werd gesloten.

GOUDA.

De Promotie der Latijnsche Schooljeugd, had plaats den 2den Februarij 1820, in de Groote Kerk der Hervormden alhier.

De Rector hield voor af eene prolusio: *De praestantia artis Oratoriae.*

Van de tweede orde der eerste klasse, werden tot de eerste orde bevorderd: G. A. F. WILLEMIER, D. K. VAN MEERTEN, en J. J. VAN HOEIJ.

De

De eerste met een praemium ordinarium en extraordinarium, de tweede met een praemium ordinarium, en de derde met een praemium diligentiae en extraordinarium.

Van de tweede tot de eerste klasse: G. W. VAN DER GRIJP, A. COOMANS DE RUITER, C. C. VAN DER SCHALK en G. P. BUCHNER. De eerste met een praemium ordinarium en extraordinarium, de tweede insgelijks met een praemium ordinarium en extraordinarium, en de derde met een praemium diligentiae en extraordinarium.

Van de derde tot de tweede klasse: G. J. KONING en A. VAN DER BURGH, de eerste met een praemium ordinarium, en de tweede met een praemium diligentiae.

Van de vierde tot de derde klasse: J. C. S. HAM en J. DE JAGER. De eerste met een praemium ordinarium en diligentiae. Van de tweede orde der zesde klasse, tot de vijfde klasse: P. NIJHOFF, met een praemium ordinarium, en G. DE RUITER, van de tweede tot de eerste orde der zesde klasse, met een praemium diligentiae.

In de wiskundige Wetenschappen, was de prijs behaald door A. COOMANS DE RUITER.

In de oude Geschiedkunde, door C. C. VAN DER SCHALK.

In de nieuwe Geschiedkunde, door J. J. VAN HORIJ.

In de oude Aardrijkskunde, door A. COOMANS DE RUITER.

In de nieuwe Aardrijkskunde, door C. C. VAN DER SCHALK.

In de Fabelkunde, hadden met eene volkomene gelijkheid en verdiensten den prijs behaald, G. A. F. WILLEMIER, J. J. VAN HORIJ en G. W. VAN DER GRIJP.

BOLSWARD.

Den 15den Januarij. Heden werd het gewoon

halfjarig Examen der Latijnsche School, alhier gehouden. In hetzelve gaven alle de Leerlingen goede, en sommigen uitstekende blijken van gemaakte vorderingen. Bij deze gelegenheid, werd de Jongeling TJALLING JANSSONIUS, van de vierde tot de derde klasse bevorderd.

MEPPEL.

Den 24sten December 1819. Heden had alhier het gewoon halfjarig Winter-Examen, der Latijnsche Schooljeugd plaats. De Heer Rector J. D. WETZELS, opende deze plegtigheid, met eene gepaste Inleiding; waar na alle de Leerlingen, op de onderscheidene klassen, ten overstaan der Heeren Curatoren, en tot volkomen genoegen van een aanzienlijk aantal toehoorders, de meest doorslaande blijken van gemaakte vorderingen gaven, niet alleen in de Grieksche en Latijnsche talen, maar ook in de oude- en nieuwe Geschiedenis, Aardrijkskunde, de Fabelleer en Wiskunde. —

Vervolgens werden door de Heeren Curatoren, de navolgende verdienstelijke Jongelingen, van lagere tot hoogere klassen en orden bevorderd, als van de derde of bovenste klasse, eerste orde, naar de tweede orde: J. SLINGENBERG van *Koeverden*, en H. VOS van *Assen*. Van de eerste klasse, derde orde, naar de tweede klasse eerste orde: R. AREND VAN EESTEN VAN HOLTHE van *Eesten*, en F. W. VAN RIEMSDIJK van *den Hardenberg*. — Van de eerste klasse tweede orde, naar de derde orde derzelve klasse, H. TEN BRINK van *Meppel*, J. DIJK ELEDDERUS van *de Smilde*, DUBBELD LUDOLPH JOHAN KUMMEL van *de Smilde*, J. BADIJS STAVERMAN van *Kolderveen* en N. MEURSINGE van *Meppel*. Van de eerste klasse eerste orde, naar de tweede orde J. F. DOUS van *Meppel*.

KERK.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ARNHEM. Bij besluit van Z. M., zijn benoemd in het Klassikaal Bestuur: tot Gecommitteerden, de Heeren J. C. BOOT, Pred. te *Arnhem*, S. MANDER, Pred. te *Wijp*, O. VAN GRIETHUIZEN, Pred. te *Wageningen*, en Mr. J. L. VITRINGA, Ouderling te *Arnhem*.

En tot Secundi, de Heeren J. VELTMAN, Pred. te *Arnhem*, D. L. FELTMAN, Pred. te *Voorst*, J. A. SMITS, Pred. te *Renkum*, en tot Secundus van den Gecommitteerden, D. P. KOSS, de Heer P. A. C. DE HAAN HUGENHOLTZ, Pred. te *Oosterbeek*, en als Secundus Ouderling P. NIJHOFF, Ouderling te *Arnhem*.

En is tot Scriba van het Klassikaal Bestuur benoemd, de Heer R. KREENEN, Pred. te *Velp*, Secundus J. A. SMITS, Pred. te *Renkum*.

BEEKBERGEN, op den 12den Dec. 1819. heeft onze Leeraar, Ds. J. H. VAN DER LINDE, dankbare Gedachtenis gevierd, van zijnen vervulden vijf en twintig jarigen Evangeliedienst, zoo hier als te *Wezepe*, *Winterswijk* en *Rekken*, ten tekst nemende *Ps.* LXXI: 14*a* en 17. God sterke zijn Eerw., en stelle zijnen Dienst nog lange ten zegen in deze Gemeente.

SPANKEREN, de beroepen Pred. J. B. BARENBRUGH, Leeraar te *Kedichem*, heeft onze beroeping aangenomen.

ELKUM, de beroepen Pred. A. BROWN, zal eerlang in zijne bediening, onder ons, worden bevestigd.

NIJMEGEN.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

RESSEN EN DOORNIK vakant. Zie October 1819.

OVER- EN NEERASSELT. Zie Jan. 1820.

ZUTPHEN.

Tot Leden der Classis van *Zutphen*, zijn door het Klassikaal Bestuur aangenomen:

DD. A. A. HUMMELINCK, Pred. te *Borkulo*, en J. SCHOTSMAN, Pred. te *Nede*, en is hun Eerw. eene acte van Lidmaatschap uitgereikt, door gezegd Bestuur, en daarvan kennis gegeven aan den Praetor van den ring van *Wenterwijk*.

ZUTPHEN. Na een zeer smartelijk lijden van eenige weken, is alhier op den 25sten Januarij, in den ouderdom van bijna 54 jaren, in den Heer ontslapen, onze geliefde, kundige en werkzame Leeraar C. H. VAN HERWERDEN. De Gemeente betreurt in hem eenen dienaar, die haar met woord en wandel stichtte, en zijne weduwe en vier kinderen eenen man en vader, die ook voor zijn huisgezin zoo nuttig was. Het verlies dat er in hem geleden wordt, is derhalve zwaar, gelijk mede voor de Latijnsche School alhier, en voor andere betrekkingen, waarin hij geplaatst was; waarom hij ook algemeen wordt betreurd, en door zijne Ambtgenooten in hunne eerste redenen voor de Gemeente, met liefde en lof is gedacht.

BAHR EN LATHUM. Zie Jan. 1820.

TIEL.

TIEL. De beroeping door den Kerkeraad van *Everdingen*, uitgebragt op den Kandidaat H. KOOBS WICHERTS, te *Groningen*, welken Z.

M.

M. tot Predikant aldaar heeft benoemd, is Kerkelijk goedgekeurd.

BEUSICHEM. Onze Leeraar, Ds. H. M. BOUVIN, heeft ons kennis gegeven van zijn bedanken voor de beroeping naar *Oudelande* in *Zuidbeveland*

RAVENSWAAIJ staat vakant te worden. Zie Nov. 1819.

EVERDINGEN. Zie Jan. 1820, en hier boven onder *Tiel*.

BOMMEL.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

EST vakant. Zie Dec. 1819.

HARDERWIJK.

ERMELLO. Onze Leeraar L BAKKER, tot Predikant te *Elst*, onder de Classis van *Wijk*, beroepen zijnde, heeft, na beraad, voor die beroeping bedankt.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

DELFT staat vakant te worden. Zie Jan. 1820.

TER HEIDE vakant. Zie Jan. 1820.

ROTTERDAM

ROZENBURG EN BLANKENBURG. Zie Sept. 1819.

MAASLAND vakant. Zie Nov. 1819.

HOOGVLIET. Zie Nov. 1819.

HILLEGONDSBERG. Zie Dec. 1819.

LEIJDEN

Het Klassikaal Bestuur van *Leijden*, is door Z. M. den Koning, uit de overgeleverde nomi-

minatien, voor het jaar 1820 benoemd, als volgt:

Praeses Ds. HERMANNUS PROPER, Pred. te *Leijden* 1818.

Adsessor Ds. JOANNES ARNOLDUS PLUIJGERS, Pred. te *Leijden* 1818.

Scriba Ds. DIRK HALDER, Pred. te *Valkenburg* 1820.

Secundus Ds. GERRIT VAN DEN BERG, Pred. te *Oegstgeest* 1820.

Gecommitteerden:

DD. JACOBUS ALBERTUS VAN WAENEN, Pred. te *Woerden* 1820. WIJNAND FREDRIK WEIJERS, Pred. te *Voorschoten* 1820. GODEFRIDUS JOHANNES SCHACHT, Pred. te *Leijden* 1819. Prof. ELIAS ANNES BORGER, Ouderling te *Leijden* 1820.

Secundi:

DD. ABRAHAM JACOBUS VATEBENDER, Pred. te *Hazaartswoude* 1820. JACOBUS HENRICUS MAHLSTEDE, Pred. te *Leijderdorp* 1820. NICOLAAS SCHOTSMAN, Pred. te *Leijden* 1819. De Ridder JOANNES HENRICUS VAN DER PALM, Ouderling te *Leijden*

NIEUWVEEN, den 26sten Jan. 1820. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. J. DE WEERD, naar den *Bergschenhoek*, heeft de Kerkeraad, onder het Bestuur van den Consulent A. G. VAN ALDERWERELDT, Pred. te *Rhijnzaterwoude*, de volgende nominatie gemaakt:

DD. J. H. WORST, Predd. te *Oudkarspel*. J. J. ROSEBOOM, te *Heilo*. M. P. VAN DOESBURG, te *Hoornaar*. H. VAN SCHELLE, te *Vleuten*. A. G. VAN ALDERWERELT, te *Rhijnzaterwoude*. C. HUIJSER VAN RHENEN, te *Kortenhoef*. J. CALKOEN, te *Schoorl*, *Groet* en *Kamp*. P. VAN AMERON, te *Hoogmade*.

Waar-

Waaruit gevormd is het volgende viertal:
DD. J. H. WORST, A. G. VAN ALDERWERELT, H. VAN SCHELLE en J. J. ROSEBOOM.
Het volgende tweetal van Predikanten:
DD. J. H. WORST en H. VAN SCHELLE, gekozen zijnde, zoo is gemelde nominatie opgezonden, ter approbatie aan de Wel Edele Groot Achtbare Heeren Burgermeesteren der Stad *Haarlem*, als Ambachtsheeren van *Nieuwveen*.
Na de ontvangst der approbatie, is uit bovengemelde tweetal, door den Kerkeraad, beroepen, Ds. H. VAN SCHELLE, Pred. te *Vleuten*.
NIEUWKOOP staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

DORDRECHT.

ALBLASSERDAM, den 16den Jan. 1820. De Wel Edel Geb. Ambachtsheer dezer plaats, L. G. HERFST, van *Alblasserdam*, is den 7den dezer maand, in den nog jeugdigen leeftijd van 30 jaren, alhier overleden, nalatende eene diepbedroefde Weduwe, Vrouwe ANNA NIEUWENHUIJZEN, met welke zijn Wel Edel Geb. zes jaren gehuwd is geweest, en twee kinderen, die hun gemis nog niet bezeffen kunnen. Na dat het lijk van zijn Wel Edel Geb. eergisteren in de Familiegrafkelder, was bijgezet, hield onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. J. BIJKMANS, eene Lijkrede op zijn Wel Edel Geb. De tekst was *Jes.* XL: 6. Wij werden dus door dit droevig sterfgeval herinnerd, aan *de broosheid onzes levens en de vergankelijkheid van alles, wat aangenaam en heerlijk aan den mensch is.* De gedachtenis des overledenen, die door bescheidenheid, welwillendheid en gedienstige medewerking in alles, wat voor Christelijke verlichting en weldadigheid onder ons mogt aangewend worden, eene

algemeene achting zich verworven had, blijve nog lang onder ons in zegening, en zijne Weduwe deele met hare kinderen en overige betrekkingen, in Gods gunst en zegen.

MAASDAM Zie Oct. 1819.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK staat vakant te worden Zie Dec. 1819.

G O U D A.

GOUDA. Het Klassikaal Bestuur van *Gouda*, is door Z. M. den Koning, bij besluit van den 22sten December 1819. uit de ingeleverde Nominatie voor 1820. benoemd, als volgt:

Praeses Ds. J. H. KROM, Pred. te *Gouda*, 1819.

Assessor Ds. H. VAN MEERTEN, Pred. te *Gouda*, 1819.

Scriba Ds. J. W. BUSSINGH, Pred. te *Gouda*, 1820.

Secundus Ds. J. L. NIJHOFF, Pred. te *Gouda*, 1820.

Gecommitteerden:

Ds. H. DONKER, Pred. te *Ouderkerk aan den IJssel*, 1820. Ds. J. BOOLBOOM, Pred. te *Asperen*, 1820. Ds. A. T. BEAUSAR, Pred. te *Groot-Ammers*, 1819. Ds. B. VAN WILLES, Pred. te *Nieuwland*, 1819. De Heer L. VAN DETH, Ouderling te *Gouda*, 1820.

Secundi:

Ds. J. LA LAU, Pred. te *Stolwijk*, 1820. Ds. J. B. BARENBRUGH, Pred. te *Kedichem*, 1820. Ds. J. VAN OOSTVEEN, Pred. te *Nieuwerkerk aan den IJssel*, 1819. Ds. J. LAMMERÉE, Pred. te *Leksmond*, 1819. De Heer H. SMITS JZN., Ouderling te *Gouda*.

MOORDRECHT vakant. Zie Julij 1819.

WILLIGE LANGERAK staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

KRIMPEN AAN DE LEK. Zie Dec. 1819.

HEUKELUM. Zie Dec. 1819.

GOUDA vakant. Zie Dec. 1819.

KE-

KEDICHEM ſtaat vakant te worden. Zie Januarij 1820.

BRIELLE.

SIMONSHAVEN en BIERT ſtaat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

OUDERKERK aan den AMSTEL, den 21ſten Januarij 1820. Heden overleed alhier, in den ouderdom van 74 jaren, de Wel Eerw. en zeer geleerde Heer P. M. KESLER, nalatende eene Weduwe, Mejufvrouw MARIA MAGDALENA SCHEURLEER, en vijf Kinderen uit een vorig Huwelijk, met wijlen Mejufvrouw WILLEMINA JUSTINA JANSSENS. — 45 jaren, predikte hij in twee onderſcheidene Gemeenten, *Beekbergen*, en *Bergen* in *Kennemerland*, het Evangelie van JEZUS CHRISTUS, terwijl hij de vijf laatſte jaren zijnes levens alhier, van zijn dienstwerk rustende was.

AMSTERDAM. Deze Gemeente, heeft wederom eenen harer Leeraren verloren. — Op den 23ſten Januarij, overleed, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer F. FOCK, in den ouderdom van bijna 65 jaren, na dat hij gedurende 43 jaren, het Evangelie in de Gemeenten van *Tricht*, *Asperen*, *Delfshaven*, *Gouda* en *Amſterdam*, met getrouwheid had bediend. — Alle zijne Ambtgenooten, zijn aan hem bij hunne eerstvolgende predikbeurten, met liefde en deelneming gedachtig geweest.

AMSTERDAM. Zie Jan. 1820.

HAARLEM.

JISP. Onze Leeraar, Ds. L. JUTTING, den 10den December l. l., eene beroeping naar de Ge-

Gemeente van *'t Nieuwland* en *St. Joostland*, onder de Classis van *Middelburg*, ontvangen hebbende, gaf ons daar van op den 9den dier maand kennis, en den 16den Januarij, verklaarde zijn Eerw. ons, dat hij die beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, had aangenomen. Zoo dat

IISP eerlang staat vakant te worden.

KROMMENIEDIJK. Deze vakante Gemeente is, bij Besluit van Z. M., onzen Koning, van den 5den Januarij l. l., N°. 16, en naar de dispositie van Z. Excellentie den Heere Scheurmand, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk, van den 12den dito N°. 141. gecombineerd met de naburige van *Knollendam* en *Krommeniedijk*. Wanneer derhalven het annus gratiae, door den Ring, met het einde van dit Jaar, voor de Weduwe zal zijn waargenomen, zullen de Predikanten, van de laatstgemelde Standplaatsen, volgens de vastgestelde schikkingen, en op de hun verzekerde voorwaarden bij beurten, ons hier in den Godsdienst openlijk voorgaan, en het Leeraars en Herderlijk werk, ten onzen nutte alhier aanvangen, met Januarij 1821.

WESTZAANDAM vakant. Zie Jan. 1820.

A L K M A A R.

ALKMAAR, den 26sten Jan. zijn de door Z. M. weder ingekozene en nieuw benoemde Leden van het Klasikaal bestuur geïnstalleerd, zoodat hetzelve voor dit Jaar bestaat uit:

DD. G. VAN DER GOOT, te *Noordscharwoude*, Praeses. A. PIERSON te *Alkmaar*, Assessor, J. PRINS te *Alkmaar*, Scriba, en de Gecommitteerden: A. NUMAN, A. L. M. Phil. Dr. te *Oude Niedorp*. F. L. DER KINDEREN, te *Alkmaar*. J. BEST, te *Schermer*. A. GREIDANUS, te *Zuidzijpe*. J. WELDIJK, Oud-Ouderling te *Limmen*.

OU-

OUDE NIEDORP, den 5den Dec. 1819. Deze dag was voor onze Gemeente en onzen Leeraar, den Wel Eerw. zeer geleerden Heere A. NUMAN; A. L. M. et Phil. Dr. een stond van vreugde en blijdschap. Naar aanleiding van 1 *Timot.* I: 17. *Den Koning nu der eeuwen, den onverderfelijken, den onzienlijken, den alleen wijzen God, zij eere en heerlijkheid in alle eeuwigheid, Amen.* vierde zijn Wel Eerw. plegtige en dankbare gedachtenis van zijnen vijfentwintigjarigen Evangeliedienst, in ons midden.

Vele jaren nog zij zijn Wel Eerw. onze Leeraar, onze Raadsman en Vriend, waartoe de Heer der Gemeente hem kracht en wijsheid verleene.

WINKEL, den 27sten December 1819. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. A. HOUTKAMP, naar *Durgerdam*, zijn door den Kerkeraad, onder het bestuur van den Consulent, Ds. G. C. VAN BALEN BLANKEN, Pred. te *Nieuwe Niedorp*, de onderstaande getallen gemaakt:

Twaalftal:

DD. MOHR, Predd. te *St. Maarten* en *Valkoog*. ROOSEBOOM, te *Meilo*. DIESEL, te *Bergen*. METZ, te *Ouderp* en *Oterleek*. HARTMAN, te *Warmenhuizen*. DIJK, te *Zwaag*. VAN SPALL, te *Koedijk*. WORST, te *Oudkarspel*. MIKKEL, te *Zuidschaarwoude* en *Broek*. BOON, te *Haringkarspel* en *Dirkshorn*. BROEKHOFF, te *Ruine* en MAHLSTEDE, te *Vuren* en *Dalem*.

Zestal:

DD. ROOSEBOOM, DIESEL, MOHR, HARTMAN, BROEKHOFF en MAHLSTEDE.

Drietal:

DD. ROOSEBOOM, DIESEL en MOHR.

Waaruit den 11 Januarij 1820 beroepen is, de

de Wel Eerw. Heer J. DIESEL, Pred. te *Bergen*, doch welke voor deze beroeping bedankt heeft.

BERGEN, den 30sten Januarij. Onze Leeraar J. DIESEL, onlangs eene beroeping naar de Gemeente van *Winkel* ontvangen hebbende, heeft, na beraad, voor die beroeping bedankt, en dezen morgen zich wederom aan ons verbonden.

Ook maakte onze Leeraar ons dezen namiddag het overlijden bekend, van den Wel Eerw. Heer P. M. KESLER, die van den 27sten Maart 1796 tot September 1814, Predikant dezer Gemeente geweest was, na dien tijd van zijnen arbeid gerust heeft, en op den 21sten Januarij l. l. te *Ouderkerk* aan den Amstel, aan verval van levenskrachten, in den ouderdom van 74 jaren overleden is.

NB. De Correspondent van de Boekzaal verzoekt de berigten te ontvangen, uiterlijk op den 13den van ieder maand, kunnende dezelve anders niet geplaatst worden.

AKERSLOOT. Zie Nov. 1819.

KOLHORN. Zie Nov. 1819.

SCHERMERHORN staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

GRAFT. Zie Jan. 1820.

HOORN.

OBDAM. Uit het voorheen gemelde drietal, is tot Predikant dezer Gemeente beroepen, Ds. F. POTTER, thans Predikant te *Waal en Koog op Texel*, welke beroeping aan de Hoog Edele Geboren Vrouwe dezer Heerlijkheid, ter aggreatie aangeboden zijnde, gunstig is verleend, wij hopen dat deze beroepinge niet wederom vruchteloos zal zijn.

SCHARWOUDE. Onze Leeraar, Ds. D. T. DE HAAS, heeft eene beroeping ontvangen, naar

naar de Gemeente van *Warder*, onder de Classis van *Edam*, en dezelve in beraad genomen.

GROOTEBROEK vakant. Zie Sept. 1819.

E D A M.

OUDENDIJK, den 19den Jan. Heden heeft de Wel Eerw. Heer E. HERINGA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, onze beroeping aangenomen.

KWADIJK, den 20sten Jan. Op nieuw heeft de Kerkeraad dezer Gemeente, onder het Bestuur van den Consulent L. J. VAN DAM, eene poging aangewend, ter verkrijging van eenen Leeraar, en daartoe op het zestal gebragt:

DD. ROOZEBOOM, VAN DER LEEUW, VAN DER LINDEN, VISSER, DIJK, VAN SPALL, Pred. te *Heilo*, *Limmen*, *Zijbekarspel*, *Spanbroek* en *Opmeer*, *Zwaag* en *Koedijk*.

Uit de drie eerste, welke op het drietal geplaatst waren, is beroepen de Wel Eerw. Heer J. J. ROOZEBOOM, Pred. te *Heilo*, dan, ook wederom met eenen ongunstigen uitslag, daar zijn Wel Eerw. voor de beroeping reeds heeft bedankt.

WARDER, den 27sten Jan. Heden heeft de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent J. VAN AMEREN, het volgende zestal gemaakt:

DD. D. T. DE HAAS, J. VAN AMEREN, T. VAN SPAL, D. H. HORST, D. DAGEVOS, P. BOON, Predikanten te *Scharwoude*, *Etershem* en *Schardam*, *Koedijk*, *Nieuwlekkerland*, *Driehuizen* en *Zuidscharmer* en *Haringkarspel* en *Dirkshorn*.

Vervolgens werden op het drietal gebragt:

DD. D. T. DE HAAS, T. VAN SPAL en P. BOON.

Waaruit terstond beroepen is, de Wel Eerw. Heer D. T. DE HAAS, Pred. te *Scharwoude*, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

MID-

MIDLIE en AKSWIJK, zie November 1819.
ZUNDERDORP, zie November 1819.
LANDSMEER staat vakant te worden. Zie Jan. 1820.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

DOMBURG, den 12den December 1819. Nadat onze Leeraar, Ds. B. LOOSE, beroepen naar *Nieuwvliet*, op den 7den dezer, overeenkomstig de wet, van deze Gemeente in de Classis van *Middelburg*, behoorlijk was losgemaakt en ontslagen, hield zijn Wel Eerw., op heden, zijne afscheidsrede, predikende over *Philipp.* II: 1—4.

GAPINGEN, den 20sten December 1819. Bij besluit van Z. M., van den 14den November l. l. No. 62. is de predikantsplaats, dezer Gemeente gesupprimeerd en dezelve provisioneel gecombineerd met die van *Vere*.

MIDDELBURG, den 26sten Januarij 1820. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, op heden gehouden, is tot Lid der Classis verklaard, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. J. STORIJ, bevestigd Predikant bij de Gemeente van *Grijpskerke*.

NIEUWLAND EN ST JOOSTLAND, den 29sten Januarij 1820. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. G. E. DE COCK naar *Gelsikum* en *Rensolj*, heeft de Kerkeraad, onder het bestuur van den Consulent, de volgende zes- en drietallen gemaakt en beroepingen gedaan.

Op den 17den Meij 1819. Dit Zestal:
DD. R. J. WEZENHAGEN, A. J. BUIJS BALLOT,
G.

G. J. LETTE, J. J. STORIJ, J. GRIMS en J. HOEK, Predd. te 's *Heeren Abts- en Sinoutskerke*, *Kloetingen*, *Biezelingen*, *Heinkenszanden*, *Sas van Gend* en *de Lier*.

Dit Drietal:

DD. J. HOEK, R. J. WEZENHAGEN en G. J. LETTE.

En daaruit beroepen Ds. R. J. WEZENHAGEN, die, na beraad, voor deze beroeping bedankt heeft.

Op den 24sten Junij 1819. Dit Drietal:

DD. J. LEIJDS, A. VAN DER SLOOT en J. VAN OCHTEN, Predd. te *Loon op het Zand*, *Waspik* en *Zijderveld*.

En daaruit beroepen Ds. J. LEIJDS, die, na beraad, bedankt heeft.

Op den 18den Augustus 1819. Dit Zestal:

DD. A. VAN DER SLOOT, L. L. HONDIUS GAUKES, G. J. LETTE, A. J. BUIJS BALLOT, J. RADERMACHER SCHORER en P. MORILIJON LOIJSEN, Predd. te *Waspik*, *Baarn*, *Biezelingen*, *Kloetingen* 's *Gravenpolder* en *Ritthem*.

Dit Drietal:

L. L. HONDIUS GAUKES, J. RADERMACHER en P. MORILIJON LOIJSEN.

En daaruit beroepen, Ds. L. L. HONDIUS GAUKES, die, na beraad, bedankt heeft.

Op den 24sten Augustus 1819. Dit Zestal:

DD. J. RADERMACHER SCHORER, A. J. BUIJS BALLOT, H. L. DE JONGE, P. MORILIJON LOIJSEN, A. MENSMA VAN WILLES en F. VAN RUIJVEN, Predd. te 's *Gravenpolder*, *Kloetingen*, *Oostzouburg*, *Ritthem*, *Kappelle* en *Westzouburg*.

Dit drietal.

DD. J. RADERMACHER SCHORER, A. J. BUIJS BALLOT en P. MORILIJON LOIJSEN.

En daar uit beroepen, Ds. J. RADERMACHER SCHORER, die, na beraad, bedankt heeft.

Op den 10den December 1819, dit zestal:

DD. L. JUTTING, W. VERVOORN, G. J. LETTE, A. J. BUIJS BALLOT, J. A. MONHEMIUS en H. DE KOE, Predd. te *Jisp*, *St. Philipsland*, *Biezelingen*, *Kloetingen*, *Maas Bommel* en *Alfen*, en *Kleverskerken*.

Dit drietal:

DD. L. JUTTING, W. VERVOORN en J. A. MONHEMIUS.

En daar uit beroepen, Ds. L. JUTTING, die, na beraad, deze beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, heeft aangenomen.

RITTHEM staat vakant te worden. Zie October 1819.

MIDDELBURG vakant. Zie Dec, 1819.

VROUWEPOLDER. Zie Dec. 1819.

ZIERIKZEE.

'S HEERENJANSLAND vakant. Zie October 1819.

DREISCHOR. Zie November 1819.

SEROOSKERKE staat vakant te worden. Zie November 1819.

GOES.

't FORT BATH, c. a. den 6den Jan. 1820. Heden is alhier ter vervulling van de open zijnde Leeraarsplaats, door den Kerkeraad, het volgende zestal gemaakt:

DD. W. VERVOORN, C. KUMSIUS, C. VAN DEN BRINK, G. LETTE, J. DAGEVOS en A. MENSMA VAN WILLES, Predd. te *St. Philipsland*, *Opheusden*, *Krabbendijke*, *Biezelingen*, *Kruiningen* en *Kapelle*.

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, werd daaruit beroepen, Ds. C. KUMSIUS, Predikant te *Opheusden*.

BAARLAND, den 24sten Nov. 1819. De laatst beroepen Leeraar Ds. E. HAIJENS DE BRUIJN, bedankt hebbende, (zie Boekz. Dec. 1819.) werd nu,

op, ter aanvulling van het drietal Ds. S. LUIJMES, Pred. te *Nieuw Vosmeer*, op hetzelve geplaatst en beroepen, die na beraad, onder afwachting van de Kerkelijke en Koninklijke approbatien, die beroeping heeft aangenomen.

BIESELINGEN. Onze Leeraar G. J. LETTE, maakte ons den 9den Jan. bekend, dat zijn Wel Eerw. eene beroeping naar *Graft* had ontvangen, en op den 20sten daaraan volgende, dat zijn Wel Eerw. voor dezelve had bedankt.

WAARDEN, den 6den Febr. 1820. Onze Leeraar H. J. VAN INGEN, berigtte ons heden, naar aanleiding van *Philipp*. I: 25 en 26. voor de beroeping naar de *Hoofdplaat* te hebben bedankt, verbindende zijn Wel Eerw. zich des namiddags wederom aan deze Gemeente, met 2 *Cor*. V: 1.

WEMELDINGEN vakant. Zie Mei 1819.

KATTENDIJKE vakant. Zie Mei 1819.

OUDELANDE. Zie Oct. 1819.

OVEZANDE en DRIEWEGEN. Zie November 1819.

ELLEWOUDSDIJK. Zie Dec. 1819.

'S HEER ABTS en SINOUTSKERKE. Zie Jan. 1820.

HEINKENSZANDE vakant. Zie Jan. 1820.

IJ Z E N D IJ K E.

HOOFDPLAAT, den 6den Februarij 1820. Na gunstig bekomene handopening, van Zijne Excellentie den Heer Staatsraad, Directeur Generaal van den Hervormden Eerdienst enz. maakten wij, op den 22sten December 1819. onder het beleid van onzen Consulent, den Heer D. VAN BASSELAAR, eene Nominatie, en stelden op het zestal:

DD. D. VAN BASSELAAR, K. LE FEVRE, A. PIETERSE, J. MEERBURG SNARENBURG, G. KOOL en

H. J. VAN INGEN, respective Predd. te *Biervliet*, *Breskens*, *Zuidzande*, *Aagtekerke*, *IJzerseke* en *Waarden*.

Op het drietal:

DD. H. J. VAN INGEN, J. MEERBURG SNARENBURG, en G. KOOL.

Waar uit door ons beroepen is, de Wel Eerw: Heer H. J. VAN INGEN.

Wij ontvingen gisteren het berigt, dat zijn Wel Eerw., na beraad, besloten had te bedanken, blijvende dus de *Hoofdplaat* nog vakant.

SAS VAN GEND vakant. Zie Januarij 1820.

U T R E C H T.

U T R E C H T.

LOPIK. De Predikant der Hervormde Gemeente, ter dezer plaatse, is bij besluit van Z. M. den Koning, van den 22sten December 1819. N°. 73. ontslagen van de verpligting tot het prediken te *Cabauw*, waar hij te voren vier beurten in het jaar vervullen moest.

De Hervormden intusschen, die zich te *Cabauw* bevinden, zullen, volgens hetzelfde besluit, worden aangemerkt, als Leden der Hervormde Gemeente van *Lopik*, en als zoodanig aan de Herderlijke zorg, van den tijdelijken Predikant dier Gemeente, blijven aanbevolen.

DE MEERN. Zie Nov. 1819.

JUTPHAAS vakant. Zie Dec. 1819.

TER AA. Zie Dec. 1819.

A M E R S F O O R T.

WESTBROEK EN ACHTTIENHOVEN, den 9den Januarij. Heden werd onze beroepen Leeraar, J. F. RUPPEL, onder ons bevestigd door den Consulent, C. A. VAN VLOTEN, Pred. te

Zui-

Zuilen, met 2 *Tim.* I: 7, 8. *Want God heeft ons niet gegeven eenen geest der vreesachtigheid, maar der kracht en der liefde, en der gematigdheid, schaam u dan niet de getuigenis onzes Heeren, noch mijnes, die zijn gevangen ben; maar lijd verdrukkingen met het Evangelie, naar de kracht Gods.*" — De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, met 1 *Cor.* X: 15. *Als tot verstandigen spreek ik; oordeelt gij het gene ik zeg.*

WIJK.

ELST, den 18den Januarij 1820. Ds. L. BAKKER, Pred. te *Ermelo*, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping tot Predikant in onze Gemeente bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad heden, uit eene nominatie van de volgende Predikanten: G. W. BISCHOP, te *Veen*. N. DE GAAIJ FORTMAN, te *Veenendaal*. J. E. C. DE WIJS, te *Leersum*. A. SJOERNIS, te *Waverveen*. A. RADIJS, te *Altforst* en C. J. SCHEURLEER, te *Wognum*, van welke de drie eersten op het drietal geplaatst zijn, beroepen Ds. G. W. BISCHOP, Pred. te *Veen* bij *Heusden*, en ook deze heeft voor die beroeping bedankt.

ODIJK vakant. Zie Oct. 1819.

F R I E S L A N D.

LEEUWARDEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, bestaat voor dit jaar 1820, uit de navolgende personen:

H. N. FERF, Predikant te *Bergum*, Praeses. J. B. DE BOER, Predikant te *Marrum* en *Nijkerk*. Adsessor. G. KOORDA, Predikant te *Britsum*, Scriba.

Gecommitteerden:
W. MESIUS, Predikant te *Jelsum*. Ds. P. SYBINGA, Predikant te *Oudega*, *Nijega* en *Opeinde*, W. VAN DER ZWAAG, Predikant te *Wirdum*, S. NIEUWOLD, Predikant te *Leeuwarden*, en de Heer S. VAN DER BAAR, Oud Ouderling te *Leeuwarden*.

OUDKERK EN ROODKERK. De Leeraar dezer Gemeente, Ds. D. P. VAN VELZEN, vierde den 7den Nov. 1819, zijnde in drie Gemeenten, vervulden vijf en twintig jarigen Evangeliedienst, te weten: eerst te *Sintjansga*, daarna te *Augustijnsga*, en eindelijk hier ter plaatse, predikende bij die gelegenheid, ter dankbare vermelding van Gods weldadigheid aan hem bewezen, over 1 *Tim.* I: 17; *Den Koning nu der eeuwen*, enz.

WEIDUM staat vakant te worden. Zie Nov. 1819.

VROUWEPAROCHIE vakant. Zie Jan. 1820.

HARLINGEN.

HARLINGEN, den 26sten Jan. 1820. Door het Klassikaal Bestuur van *Harlingen*, is D. C. DE GROOT, van *St. Jacobi Parochie*, die zich daar toe in eene vorige Vergadering had aangegeven, volgens het Reglement op het Godsdienstig Onderwijs, geëxamineerd, en na de noodige verklaring en onderteekening, bevoegd verklaard om, te staan naar den post van Catechiseermeester.

SCHINGEN EN SLAPPETERP vakant. Zie Dec. 1819.

OOSTERBIERUM vakant. Zie Dec. 1819.

SNEEK.

JUTRIJP, den 19den December 1819. Heden namiddag hadden wij het genoegen en voorregt, dat onze nieuwe Kerk, door onzen Predikant, Ds. H. HAGA, plegtig werd ingewijd. Zijn Wel Eerw. predikte bij deze gelegen-

genheid over Ps. C. Dat de Gemeente hare Godsdienstige voorregten ook in dezen dankbaar erkenne, en door eene getrouwe bijwoning van den openlijken Godsdienst, deze hare dankbaarheid betoone!

OUDEGA, IDSEGA EN SANDFIRDE. Zie Oct. 1819.

DOKKUM.

NES EN WIERUM vakant. Zie Oct. 1819.

HEEREVEEN.

NIEUWEHASKE EN HASKERDIJKEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

PEPERGA EN BLESDIJKE vakant. Zie Jan. 1820.

OUDEHOUTPADE, NIEUWEHOUTPADE, DE IDZERT EN OUDEHOUTWOUDE. Zie Jan. 1820.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

ZWOLLE, den 26sten Jan. Ds. F. W. RAPPART, bevestigd Pred. te *Avereest*, is heden in de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, op deszelfs verzoek, tot Lid der Classis aangenomen.

WIJHE vakant. Zie Dec. 1819.

DEVENTER.

VRIEZENVEEN. Na dat een gewezen Jood, MOZES DE HAAS, door het onderwijs van onzen Leeraar H. GALLOIS, genoegzame kundigheden in de leer, en door eigen naarstig onderzoek, gepaard met gebed, eene volledige overtuiging van de waarheid en Goddelijkheid des Christendoms had mogen opdoen, werd hij den 25sten Dec. 1819, door den H. Doop

P 4 in

in de Christelijke Gemeente aangenomen. De voorafgaande Leerrede was, naar aanleiding van *Joh.* IX: 13—38. gehouden.

De plegtigheid liep onder eenen toevloed van eene groote menigte, met orde en tot stichting der Gemeente af.

DENEKAMP vakant. Zie Dec. 1819.

K A M P E N.

WANNEPERVEEN staat vakant te worden. Zie Jan. 1820.

BLOKZIJL. Zie Jan. 1820.

G R O N I N G E N.

G R O N I N G E N.

GRONINGEN. Het Klassikaal Bestuur heeft in deszelfs zitting van den 26sten Jan. l. l., den Heer M. T. LAURMAN, bevestigd Predikant te *Westerbroek*, tot Lid der Classis van *Groningen*, verklaard.

MIDDELBERT. Zie Jan. 1820.

W I N S C H O T E N.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

WINSCHOTEN. Zie Nov. 1819.

A P P I N G E D A M.

HOLWIERDA vakant. Zie Oct. 1819.

OPWIERDA staat vakant te worden. Zie October 1819.

LELLENS vakant. Zie Dec. 1819.

M I D D E L S T U M.

ZANDEWEER, den 16den Jan. 1820. In eene Leerrede over *Joh.* XI: 11*a. Lazarus onze vriend slaapt*, gedacht onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. DEKENS voor en met de Gemeente, aan het vroegtijdig afsterven van den Hoog Welgeboren Heer E. W. LEWE, van *Nienstein*, Collator

tor en Kerkvoogd dezer plaats, en van het naburig *Oldenzijl*, in den ouderdom van 38 jaren, op den 4den dezer te *Groningen*, overleden, en aldaar in het graf zijner vaderen bijgezet, nalatende eene bedroefde Weduwe de Hoog Welgeboren Vrouwe A. A. VAN BIJMA, met 3 kinderen, eene bedrukte Moeder J. P. ALBERDA Douariere LEWE, benevens eenen Broeder en eene Zuster. De betrekking in welke de overledene tot deze Gemeente stond met zijn voorgeslacht, gaven den Leeraar overvloedige gelegenheid, om van den verstorvenen als onzen Vriend te spreken, en zijn gemis te betreuren, zijnen vroegtijdigen dood als het einde zijner ligchaams smarten, als eene ruste of slaap, te beschouwen, zijne nagebleevenen in liefde te gedenken, en Gode aan te bevelen, en ons tot ernstige gedachten over onze broosheid, en tot tijdige voorbereiding tot eenen zaligen slaap des doods te bepalen en op te wekken.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

BAFLO RASQUERT vakant. Zie Nov. 1819.

NOORD-BRABAND.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, is voor dit jaar zamengesteld, als volgt:

President Ds. Z. DE JONGH, Secretaris Ds. A. LUBERTI AUGUSTINI, Predd. te *'s Hertogenbosch*.

Verdere Leden:

DD. J. LA LAU, S. MAGNET en T. ROSS, Predd. te *Bergen op Zoom*, *Raamsdonk* en *Vegchel*, benevens de Heer Mr. C. T. WESSELMANS, Ouderling te *Helmond*.

'S HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH; den 18den Januarij 1820. Het Klassikaal Bestuur van '*s Hertogenbosch*, bestaat in dit jaar uit de Heeren: Z. DE JONGH, Predd. te '*s Hertogenbosch*, Praeses. J. VAN HEUSDEN, te *Hilvarenbeek*, Assessor en J. G. HOOGKLIMMER, te *Vucht*, Scriba; benevens de Heeren Gecommitteerden: J. H. ROSS, Predd. te *Boxtel*. J. VAN AKEN, te *St. Michielsgestel*. L. J. VAN DER NOORDAA, te *Dinther* en W. H. VAN TEIJE HANNES, Ouderling te '*s Hertogenbosch*

OSS, HEESCH EN BERGHEM, den 30sten Januarij 1820. Onze Leeraar Ds. J. G. HOOGKLIMMER, de beroeping van hier naar de Gemeente van *Vucht* en *Cromvoirt* aangenomen hebbende, predikte heden bij ons afscheid, naar aanleiding van 1 *Cor.* XIII: vs. 13.

BOXMEER EN BEUGEN. De Correspondens heeft berigt ontvangen, dat de Leeraar dezer Gemeente Ds. F. W. RAPPARD, van daar beroepen en vertrokken naar *Avereest*, op den 17den October l. l. van de eerstgenoemde Gemeente afscheid genomen heeft, met eene Leerrede over *Joh.* XVI: vs. 22.

VUCHT EN CROMVOIRT, den 6den Februarij 1820. Op heden werd alhier, bij indispositie van den Consulent der Gemeente Ds. J. H. ROSS, Predd. te *Boxtel*, door Ds. J. VAN AKEN, te *St Michielsgestel*, in den H. dienst bevestigd, onze van *Oss*, *Heesch* en *Berghem*, beroepene Leeraar Ds. J. G. HOOGKLIMMER. De bevestiger behandelde, bij die gelegenheid *Matth.* X: vs. 40; terwijl de bevestigde intre predikte, met 1 *Cor.* III: vs. 11.

OIJEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

B R E D A.

BREDA. Het Klassikaal Bestuur van *Breda*,

is door Zijne Majesteit den Koning, bij Hoogstdeszelfs Besluit van den 22sten December 1819. N°. 69. uit de ingeleverde Nominatiën voor 1820, aldus benoemd:

Praeses Ds. J. LA LAU, Pred. te *Bergen op Zoom*, 1819.

Assessor Ds. W. VAN VOORN, Pred. te *Breda*, 1820.

Scriba Ds. P. VAN AAKEN, Pred. te *Breda*, 1820.

Secundus Ds. A. N. VAN PELLEKOM, Pred. te *Prinsenhagen*, 1820.

Gecommitteerden:

Ds. H. WESSELS, Pred. te *Terheide*, 1820.

Ds. H. G. PRINS, Pred. te *Chaam*, 1820.

Ds. J. DE MEEUW, Pred. te *Rosendaal*, 1819.

Ds. E. J. J. SCOMA, Pred. te *Cassel*, 1819.

De Heer SCHULTE POHER, Ouderling te *Breda*, 1820.

Secundi:

Ds. G. VAN NOUHUIJS, Pred. te *Oosterhout*, 1820.

Ds. G. KAMERMAN, Pred. op *de Leur*, 1820.

Ds. H. J. KROM, Pred. te *Oudenbosch*, 1819.

Ds. A. N. VAN PELLECOM, Pred. te *Prinsenhage*, 1819.

De Heer M. A. BEKKERS, Ouderling te *Chaam*, 1820.

STEENBERGEN. Op den 21sten November l. l. werd alhier in den dienst bevestigd Ds. C. J. L. SCHULLER, van *Elkum*, onder de Classis van *Arnhem*, tot ons overgekomen. De Bevestigings-Rede wierd gehouden, door den Consulent Ds. S. LUIJMES, Pred. te *Nieuw Vosmeer*, volgens 2 Cor. VI: 3. *Wij geven geen aanstoot in eenig ding, opdat de bediening niet gelasterd worde*. De Bevestigde deed zijne intrede met Rom. I: vs. 16. *Want ik schaam mij*

het

het Evangelie van Christus niet: want het is eene kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft, eerst den Jood en ook den Griek.

MADE EN DRIMMELEN. Op Collatie van Zijne Majesteit den Koning, is alhier naar Kerkeorde, tot Predikant beroepen, de Heer P. A. GILTAIJ, thans Pred. te *Wijngaarden*, die deze beroeping heeft aangenomen; zijnde dezelve vervolgens door het Klassikaal Bestuur van *Breda* goedgekeurd.

NIEUW VOSMEER. Onze Predikant S. LUIJMES van hier beroepen zijnde, onder de Classis van *ter Goes*, en die beroeping aangenomen hebbende, staat eerlang,

NIEUW VOSMEER vakant te worden.

DONGEN vakant. Zie Junij 1819.

MOERDIJK vakant. Zie Sept. 1819.

E I N D H O V E N.

ZOMEREN EN LIEROP, den 6den Februarij 1820. Op heden werd Ds. J. W. H. DEUSSEN van *Oudenaarden* tot ons overgekomen, in den Heiligen dienst alhier bevestigd, door Ds. C. JANSSEN, Pred. te *Asten*, met 1 *Thess*. V: vs. 12, 13. *En wij bidden u broeders erkent enz.*

De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, daar toe tot Tekst nemende *Hand.* XIII: 16. *En Paulus stond op enz.*

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL. Zie Nov. 1819.

BLADEL, HAPERT, REUZEL EN NETERZEL vakant. Zie Dec. 1819.

EINDHOVEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

DREN-

DRENTHE.

ASSEN.

ASSEN. Alhier is, op den 10den Februarij, overleden de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. A. ERKENSWIJK, in leven Emeritus Pred. van *Hijkersmilde* en *Kloosterveen*, in den gezegenden ouderdom van 82 jaren, en bijna 9 maanden. — Zijn Eerw. had den tijd van bijna 50 jaren, in drie onderscheidene Gemeenten, het Evangelie verkondigd, en rustte sedert 1813, alhier van zijn Dienstwerk.

MEPPEL.

NIJEVEEN. Den 2den Jan. werd Ds. R. R. WEURDINGE, van *Blokzijl* tot ons overgekomen, in den H. Dienst alhier bevestigd, door Ds. J. R. BÖTTICHIUS MEURS, Pred. te *Meppel*, in de plaats van Ds. H. CRULL, den Consulent dezer Gemeente en Pred. te *Havelte*. De Bevestiger predikte bij deze gelegenheid, over 1 *Cor.* IV: 1—5. De Bevestigde heeft, op den volgenden Zondag, zijne Intrede gedaan, daar toe tot Tekst nemende, *Hand.* XVI: 9, 10.

MEPPEL. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, van den 27sten Januarij, is Ds. R. R. WEURDINGE, als Lid der Classis van *Meppel* verklaard.

KOEVERDEN.

Ingevolge besluit van Z. M. den Koning, den 22sten Dec. 1819, No. 69, zijn tot leden van het Klassikaal Bestuur van *Koeverden* benoemd, de navolgende Heeren:

Tot Praeses W. SCHELTENS, Pred. te *Oosterhesselen*. Tot Assessor J. P. AMSHOF, Pred. te *Emmen*. Tot Scriba C. N. LAMPING, Pred. te *Dalen*. Tot Gecommitteerden: J. KARSTEN, Pred. te *Westerbork*. En J. SLINGENBORG, Oud Ouder-

derling te *Koeverden*, blijvende dit jaar nog continueren de Heer J. R. BOSLEYN, Pred. te *Borger*.

WALSCHE KERK.

BREDA, den 30sten Jan. 1820. Onze Leeraar de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. T. HUET, maakte ons heden bekend, dat hij, eene door de Kerkeraad van *Middelburg*, op hem uitgebragte beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, had aangenomen. Zoo dat BREDA spoedig vakant zal worden.

VLISSINGEN, den 1sten Febr. 1820. De beroeping op Ds. VAN DER BANK, uitgebragt, is, na Kerkelijke goedkeuring, bij besluit van Z. M. van den 25sten Jan. goedgunstig geapprobeerd.

MIDDELBURG, den 1sten Febr 1820. De Wel Eerw. zeer gel. Heer P. T. HUET, de beroeping als Predikant dezer Gemeente aangenomen hebbende, onder inwachting der noodige approbatien, zullen deze eerstdaags verzocht worden.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

LIMBURG, enz.

BRUSSEL.

OUDENAARDEN en MARIA HOOREBEKE staat vakant te worden. Zie Nov. 1819.

RE-

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

ROTTERDAM, den 26sten Jan. 1820. In plaats van den Wel Eerw. Heer W. GOEDE, Leeraar dezer Gemeente, op deszelfs verzoek, uit hoofde van aanhoudende ongesteldheid, door den Kerkeraad, salvo honore et stipendio, uit zijnen dienst ontslagen, heeft dezelve Kerkeraad, na bekomene handopening van Z. E. den Heer Directeur Generaal, voor de zaken der Hervormde Kerk enz., tot gewoon Leeraar beroepen, den Proponent AB. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, die, onder goedkeuring der Commissie, tot de Kerkelijke zaken, en onder inwachting der approbatie van Z. M. den Koning, hetzelve beroep heeft aangenomen.

NIEUWKOOP vakant. Zie Jan. 1820.

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

RIJP vakant. Zie Sept. 1819.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HER-

HERVORMDE KERK.

KUST van AFRIKA.

Bij de Provisioneele Commissie voor de zaken der Hervormde Kerk, in Neêrlands Oost- en Westindiën is berigt ingekomen, dat de Wel Eerw. M. VEENSTRA, laatst Predikant te *Uitgeest*, onder de Classis van *Haarlem*, te *St. George del Mina*, op de *Kust van Guineé* behouden is aangekomen, en den 10 Januarij 1819 zijne intre Leerrede gedaan heeft, over *Joh.* X: vs. 16. *Ik heb nog andere schapen enz.*, zoodat deze Gemeente thans weder van eenen vasten Leeraar voorzien is.

OOST-INDIEN.

BATAVIA. Op den 23sten Meij 1819, heeft Ds. SIJTZE ROORDA VAN EIJSINGA, laatst Pred. te *Westzaan*, onder de Classis van *Haarlem*, behouden, na eene voorspoedige reize, met zijn gezin aangekomen zijnde, zijne intre Leerrede alhier gedaan, naar aanleiding van *Eph.* II: vs. 17. *En komende heeft hij door het Evangelie vrede verkondigd, u, die verre waart, en dien die nabij waren,* Zijn Eerw. was drie dagen te voren in Rade aangesteld, voor den dienst op deze hoofdplaats, zoodat de Hervormde Nederduitsche Gemeente alhier, thans wederom van drie Predikanten voorzien is, zijnde er ook voor de prediking in de Maleitsche talrijke Gemeente provisioneel gezorgd, ter tijd en wijlen zij van eenen vasten Leeraar kan voorzien worden. Onze Leeraren genieten hier groote voordeelen en eene bijzondere achting, en daar er nog meerdere Gemeenten in deze Koloniën vakant zijn, wenschen wij, dat uit het

Va-

Vaderland bekwame mannen tot ons mogen overkomen.

SOURABAJA is vakant geworden, door het overlijden van Ds. A. EVERAARS, die slechts eenen korten tijd mogt arbeiden, en reeds in de eeuwigheid is ingegaan. Men hoopt op eene spoedige vervulling, indien Ds. H. POTTER, gelukkig uit het Vaderland mag aankomen.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA, BANDA, TERNATE, MOLUKKA } vakant.

WEST-INDIEN.

SURINAME vakant. Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS, Adjunct Predikantsplaats vakant. Zie Dec. 1819.

OOST-FRIESLAND.

OLDENDORP, vakant.
TWIXLUM vakant.

LINGEN.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MÖRMTER vakant.

WEZEL.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.
SCHÖNENBEEK vakant. Zie Aug. 1816.
RINGENBERG vakant. Zie Maart 1817.

BIJBEL- en ZENDELING GENOOTSCHAPPEN.

ALBLASSERDAM. Alhier is, reeds bij het begin van het jaar 1817, eene vereeniging voor de Nederlandsche Bijbel- en Zendelinggenootschappen opgerigt, en wordt nog met belangstelling aangehouden. De inrigting is, als die der Bijbelvereenigingen in de Steden. Derzelver Leden en Begunstigers houden, op eene daartoe geschikte plaats, den maandelijkschen bidstond van het Zendelinggenootschap, in welken voorts ook uittreksels uit de berigten omtrent de Bijbelverspreiding, zullen gelezen worden. Tweemaal in het jaar houdt deze vereeniging eene openbare vergadering, in de Kerk alhier, de eene voor het Bijbelgenootschap, de andere voor het Zendelinggenootschap. Onze overleden Ambachts-Heer was de Voorzitter van het Bestuur dezer vereeniging. Wij gevoelden ons dan nu ook, om zijne nagedachtenis, tot eene openbare vermelding dezer instelling verpligt, terwijl wij dezelve verder aan den goddelijken zegen aanbevelen.

BERIGTEN.

De ondergeteekende heeft de liefdegaven van Gemeenten en Particulieren, ontvangen voor de Protestantsche Gemeente van *Boekholt*, aan den Eerw. Kerkeraad dier Gemeente, tegen kwitantie overgemaakt, bij denwelken men zich deswege, zulks begerende, informeren kan.

J. VAN DER LINDEN,
Pred. te *Zutphen*.

Zutphen,
den 9den Febr. 1820.

De Binnen en Buitenleden van de Weduwebeurs, in de voormalige Classis van *Woerden* en *Over-Rhijnland*, worden vriendelijk bij dezen verzocht, hunne jaarlijksche Quota van *f* 9 : 6 : — aan den ondergeteekende voor den 1sten April franco te bezorgen,

J. A. VAN WAENEN,
Quaest. Vid.

De Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Wijk*, herinnert bij deze de Gemeenten, onder dit ressort, de betaling van derzelver aandeel in de Klassikale Quota, op den voet als in het vorige jaar; verzoekende, dat dezelve hem in den loop der maand Maart dezes jaars, vrachtvrij mogen bezorgd worden; tevens verzoekt hij die Kerkeraden, welke op de laatste aanschrijving van het Klassikaal Bestuur nog niet hebben geantwoord, dat ten spoedigsten te doen.

Wijk bij Duurstede,
den 12den Februarij 1820. J. VAN DOESBURGH.

De ondergeteekende, Quaestor der Weduwenbeurs, van de Classis van *'s Hertogenbosch*, herinnert aan alle de Leden derzelve, die hunne contributien over het jaar 1819, nog niet voldaan hebben, de noodzakelijkheid, om genoemde contributien, hoe eerder zoo beter hem vrachtvrij toe te zenden, ten einde niet te incurreren, de boeten tegen nalatigheid in dezen, bij dat reglement bepaald.

's Hertogenbosch, 11den Febr. 1820.

Z. DE JONGH, Pred. te *'s Hertogenbosch*.

LETTER-NIEUWS.

Na een allergezegendst jaar, waarin bijkans alle Europesche landen verademing vonden van de duizende rampen, waarin zij voormaals door allerlei uitwendige oorzaken gestort waren, en na eene ontzettende droogte, welke meermalen de vaart op de voornaamste rivieren stremde, was het voor de grootste schranderheid onmogelijk te berekenen, dat het einde des jaars 1819, of wel de eerste maand van 1820, den genotenen voorspoed in de schrikkelijkste ellende verkeeren zoude. En echter was dit, helaas! het bijzondere geval in de verschillende gewesten onzes Vaderlands. Hoezeer tot nog toe onbekende oorzaken daartoe medegewerkt, of wel de vervaarlijke sneeuwklompen in *Zwitserland*, door eene ongewone warmte gesmolten, hebben bijgedragen om de rivier den Rhijn bovenmatig buiten zijne oevers, en het water met eenen ongeloofbaar snellen stroom naar onze aangrenzende landen te voeren; genoeg, de jammerlijke ondervinding heeft eene uitkomst geleverd, waarbij het menschelijk gevoel, als ware het, terug beeft van de ijsselijke tooneelen, welke de vurigste verbeelding zich ter naauwernood kan voorstellen.

Nog meer, dan in de jaren 1799 en 1809, werden onze Provincien *Overijssel*, *Gelderland*, en een gedeelte van

van *Holland* en *Noord-Braband*, thans door den schrikkelijksten vloed bedreigd. Met den gedurigen aanwas van de beddingen onzer rivieren, schenen onze dijken tegen dezen geweldigen stroom niet bestand, en wat nog den aanval des waters wederstond, scheen voor de woeste verschrikkingen van den ijsgang te moeten zwichten. De gestrenge winter, wiens felle vorst vele zeer geduchte stroomende rivieren in eene gladde ijsbaan herschiep, gaf naauwelijks het uitzigt op eenen gewenschten dooi, of de woedende stroom rukte de vervaarlijke ijsklompen van een. Door denzelfden stroom met geweld aanrukkende, werd alles, wat zij in hunne vaart ontmoeteden, de prooi van hun geweld. Kasteelen, huizen, molens, bruggen, schepen en boomen; alles werd in weinige oogenblikken vernield, en wat zou hier de schamele hut van den landman vermogen, die ter naauwer nood voor elken hevigen wind bestand blijft? Met dit ontembaar geweld scheen de grootste menschelijke wijsheid en vaardigheid weldra uitgeput in het nemen van genoegzame maatregelen ter verlossing. De dijken werden jammerlijk gebeukt; stroom en ijsschollen verhieven zich op derzelver kruin, of sloegen geweldige breuken in derzelver oppervlakte, waardoor gansche dorpen en gehuchten zoo diep overstroomden, dat van eenige niet meer, dan de spitsen der torens te onderscheiden waren. Ach, welke verbeelding leent ons alhier de pen, om deze tafereelen van den hoogsten nood naar waarheid te malen! Wie schetst hier de menigte van ongelukkigen, die, door de snelheid van den vloed verrast, geene andere toevlugt vonden, dan de bovenste verdiepingen en daken, waar zij, aan snerpende koude en woeste golven blootgesteld, de onzekere kans verbeidden, om door menschenvrienden gered te worden, die hun leven voor hen kloekmoedig waagden, of wel hun eigen leven, met al wat hun dierbaar was, in dezen schrikkelijken angst en kommer te verliezen? Wie maalt hier het donderend geratel van den ijsgang, waarbij het scheen, als of de ingewanden der aarde met geweldige losbarstingen van een werden gereten? Wie meldt ons het jammergeschrei van verlatene ouders, die met hun kroost en vee omzwerven, zonder te weten, waar zij zijn, of waar zij belanden, en bij elken misstap de prooi der bruisende golven worden? Wie schildert hier het volkomene tooneel van den krijg, wanneer het kanon, bij dag en nacht, zonder ophouden den nood aankondigt, die op nieuw niets anders dan verwoesting en dood bedreigt, zonder dat er dikwerf gelegenheid tot ontvlugting of redding is? Neen: men moet met eigene oogen

deze ellende aanschouwd hebben, of zich dezelve door een getrouw verhaal voorstellen, om al het akelige te beseffen van zulk eene algemeene ramp, die duizende morgens weelig land in eene dorre woestenij of onoverzienbaar meer vervormt. Welk menschenvriend, welk Nederlander, van oudsher om zijne uitgebreide goedwilligheid door alle werelddeelen bemind, die het voorregt geniet, om onder zijn stille dak al de gestrengheid van den winter met volle gerustheid te verduren, zou hier onaandoenlijk kunnen blijven? Wie zal niet medelijdende toesnellen, om uit dankbare erkentenis van dezen grooten zegen, een gedeelte van zijne inkomsten aan de lijdende menschheid te offeren; ten einde haar lafenis, hulp, troost, en dat de hemel gevel! ook verlossing en herstel aan te bieden?

Als eene bijdrage tot dit menschlievend oogmerk, is dan ook de *Beschrijving van den Nederlandschen Watersnood, in den aanvang van* 1825, bestemd, welke wij alhier aankondigen. Men poogt met deze beschrijving geenszins een dor Couranten-verhaal, maar integendeel zulk een geschiedmatig leesboek, met vermelding van alle bijzonderheden, te leveren, dat voor alle rangen en standen, in de onderscheidene leeftijden, dienen kan tot opwekking van alle regtschapene vaderlandlievende gevoelens; gelijk wij dan ook bij voorraad kunnen berigten, dat een onzer Vaderlandsche Dichters, de Heer W. H. WARNSINCK BSZ., zijne lier aan dit belangrijk onderwerp wijden en achter deze beschrijving voegen zal.

Geene winzucht, zoo als weleer, bij soortgelijke aankondigingen, tegen alle goede trouw, meermalen het geval was, is het doel dezer onderneming. Na aftrek der onvermijdelijke kosten, blijven al derzelver voordeelen voor de ongelukkigen zelve verzekerd, gelijk men de geschiktste gelegenheid zal ter hand nemen, om den deelnemenden Inteekenaar deswegens ten volle gerust te stellen.

De uitgebreidheid dezes werks laat zich vooraf niet stellig berekenen. Genoeg, men zal ieder blad druks, met eene goede letter en op goed papier, niet hooger dan op 2½ stuivers bepalen. En daar de aard des onderwerps welligt eene enkele plaat, op de plaats zelve geteekend, vordert, zal dit getal zich tot niet meer, dan tot vier stuks uitstrekken, ieder tot 12 stuivers gerekend, en eene kleine kaart tot vergelijking, welke almede slechts weinige stuivers bedragen zal, zoo dat de gansche uitgave weinig hooger dan op zes of zeven guldens zal te staan komen;

zul-

zullende een algemeene lijst der inteekenaren voor hetzelve geplaatst worden.

De Uitgevers vleijen zich, door hunne verschillende betrekkingen in de beste gelegenheid te zijn, om de naauwkeurigste berigten van alle de gevaren en overstroomingen te bekomen, waartoe zij verder geenszins zullen nalaten alle moeite en zorg te besteden. Zij zullen dezelve in handen geven van eene bekwame hand, welke de belangen van ons dierbaar Vaderland meermalen behandelde, en vertrouwen daarmede aan den kieschen smaak onzer landgenooten te zullen voldoen.

Zie hier, het ontwerp, dat wij verlangen uit te voeren. Het wel gelukken dezer poging, indien zij iets tot de leniging der schrikkelijke ramp zal bijdragen, vereischt eene zeer ruime deelneming en inteekening. De gelegenheid daartoe wordt bij alle Boekhandelaren in de voornaamste Steden onzes Koningrijks opengesteld.

BEIJERINCK en WILLEMSZ.,
Boekverkoopers, op den Dam,
te *Amsterdam*, N°. 20.

Bij G. van Dijk, Boekverkooper, in de Warmoesstraat, No. 122. te *Amsterdam*, komt heden van de pers en word alom verzonden:

Ten voordeele der Noodlijdenden door de overstrooming: Oproeping aan Neêrlands Volk, tot het gebed tot ware verootmoedigi[ng], opregte bekeering en hulpvaardige ontferming door eenen liefhebber van Volk en Godsdienst, a 5 stuivers.

Dezelve geeft thans uit en heeft alom verzonden:

Levensschets van F. A. SACHSE, den blinden, die nu door de heerlijkheid Gods verlicht wordt door G. H. DEMME, uit het hoogduitsch a 8 stuivers.

J. STEENMEIJER, Leerredenen op het Paasch, Hemelvaart en Pinksterfeest f 2 : 8 : —

J. VAN LOO, Theophilus op het Paaschfeest, a 12 stuiv.

J. A. HERMES, Overdenkingen, Alleenspraken en Gebeden, voor Godvruchtige Avondmaalgangers, a f 1 : 16 : —

Digitized by Google

Beijerinck en Willemsz, Boekverkoopers, te *Amsterdam*, geven uit, en hebben alom verzonden:

I. *De Nederlandsche Spectator.* N°. 1—8, à *f* —: 16: — Een aantal Mannen van roem en bekwaamheid in het vak der letteren, uit alle Oorden des Rijks, zullen bijdragen aan dit Tijdschrift leveren, van hetwelk men zich alzoo mag vleijen, dat het die hoogte van voortreffelijkheid in inhoud en voordragt zal bereiken, aan welke de beroemde Werken van soortgelijken smaak den kundigen terstond doen denken. Maandelijks zal hetzelve met een stukje, van vier Nommers, à 8 Stuivers vervolgd worden.

II. *De Oude van den Binnen-Amstel*, of *Beschouwing van de Zeden, Gebruiken, enz. der Hoofdstad.* Een deel compleet. Hier van zijn nog maar zeer weinige Exemplaren voorhanden.

III. *Delphine*, door Mevrouw VAN STAEL HOLSTEIN. Uit het Fransch. Vijfde en Zesde of laatste Deel. à *f* 3: —: —. Deze Roman van Mevrouw VAN STAEL HOLSTEIN heeft, even als hare *Corinna* van lateren tijd, eenen algemeenen bijval verkregen. — In deze *Delphine* schetst zij de dwaasheid en het gevaar van een gedwongen huwelijk, zoodra de liefde van den man reeds op een ander voorwerp gevestigd is. De verschillende tooneelen, die uit dit genomene standpunt voortvloeijen, zijn meesterlijk geschilderd tot in derzelver uitersten toe, zonder dat de aanbeveling der deugd daarbij het minste lijdt. Nog is dit tafereel doorvlochten met zoo veel verschei- dene aanmerkingen omtrent de maatschappij, en wel bijzonderlijk omtrent de zeden der groote wereld, omtrent de lasterzieke gezelschappen, de staatkundige begrippen van den dag en de te ver gedrevene beginselen van eer, dat het in vele opzigten een treffelijk leerboek voor den beschaafden mensch heeten mag. Hetzelve is geschreven in brieven, wier inhoud zoo belangrijk en wier stijl zoo onderhoudende is, dat geen lezer of lezeres van eenigen smaak een of ander gedeelte kan ondernemen, zonder den sterksten aandrang te gevoelen, om het gansche verdicht verhaal, bij de meesterlijke uiteenzetting van mannelijke en vrouwelijke karakters, tot op de laatste ontknooping toe ten einde te brengen.

De prijs van de 6 Deelen compleet *f* 6: 12: —

IV. *De Vrouw in hare waarde en Grootheid.* Door F. EHRENBERG. Uit het Hoogduitsch, naar de derde, veran-

derde

derde en vermeerderde uitgave; door J. M. L. ROLL, *Predikant bij de Evangelisch-Luthersche Gemeente te Amsterdam* 2 deelen compleet, met vignet van *Smies* en *van Senus* à ƒ 5: 16: —

V. *Sterre- en Weêrkundige Berigten voor het Schrikkeljaar* 1820. Met eenige afbeeldingen. Door Mr. E. H. ORRVE. Derde Jaargang, à ƒ 1: —: — Men vindt in hetzelve eene afbeelding der zeldzame *Zonsverduistering* dezes jaars, alsmede een berigt wegens de opmerkelijke viering der Christen Feestdagen, in hetzelfde jaar, op de *eigen dagen*, waarop de gebeurtenissen zijn voorgevallen.

NB. Van den *eersten* en *tweeden* jaargang, zijn bij de uitgevers nog eenige te bekomen, om, als noodzakelijk, bij die van 1820 te voegen, daar in dezelven bijzondere afbeeldingen voor de opmerkelijke *Zonsverduistering* van den 7den September 1820, voor onderscheidene plaatsen, als ook regels voor het weder, voorkomen.

---

taald en vermeerderd door Dr. A. MOLL, eerste Stuk, met eene Plaat, à ƒ 2 : — : —

III. *Vertellingen en Verdichtselen*, uit het gebied van het wonderbaarlijke en bovennatuurlijke, uit het Hoogduitsch van F. H. FRIEDRICH, à ƒ 1 : 10 : —

IV. *Koopmans Handboekje*, door H. D. B. KAISER, à ƒ — : 16 : —

V. Beknopte Oude- en Nieuwe-Stijls *Zak-Almanak*, voor 1820, à ƒ — : 6 : —

VI. *De ijverzuchtige Vrouw bekeerd*; Blijspel, naar het Hoogduitsch van A. VAN KOTZEBUE, door P. L. à ƒ — : 10 : —

De zware *IJsgang* en *Watersnood*, die in de afgeloopen maand Januarij, in het Zuidelijk gedeelte van ons Vaderland, heeft plaats gehad, en nog de medelijdende aandacht des Publieks, met zoo veel belangstelling bezig houdt, blijkens de *aanzienlijke Collecten*, van alle kanten met zoo veel geestdrift en bereidwilligheid, ten behoeve der ongelukkige bewoners der overstroomde plaatsen, wekt de herinnering aan die zelfde ramp in 1809, in elks gevoelig hart weder op, en maakt op nieuw de lezing overwaardig van het toenmaals op hoog gezag uitgegeven *Geschiedkundig verslag der Dijkbreuken en Overstroomingen*, in dat jaar, genoegzaam in dezelfde Oorden, waar die thans weder plaats hebben gehad, in twee Deelen, in gr. Octavo, met elf uitmuntende fraaije Platen, eene groote roijale heelevels figurative Kaart, zes halvevels bijzondere Kaarten, en zes Tafels. Dit belangrijk werk, uit echte berigten, geleverd door de Heeren Inspecteuren bij den Waterstaat, opgemaakt door H. EWIJCK, en welks kostbare uitvoering door eene aanzienlijke inteekening ondersteund is, heeft bij de uitgave gekost ƒ 26 : — : — het overschot der Exemplaren, waarvan nog maar weinig voorhanden zijn, wordt aan de eerstkomende afgeleverd, voor slechts ƒ 10 : 10 : — door J. Radink, Boekverkooper in de Beurssteeg, No. 11. te *Amsterdam*; het Stel Platen apart, zamen à ƒ 5 : 5 : —

Bij N. Geijsbeek, Boekverkooper, op de Leliegracht, No. 21. te Amsterdam, is te bekomen:

Een voor jonge lieden inzonderheid tot een nuttig geschenk bruikbaar, en als eene aanleiding tot zelfoverdenkingen, aanbevelingswaardig werkje, getiteld:

Stichtelijke Gedachten op alle de dagen van het jaar, meestal getrokken uit de beste Nederlandsche Dichters, als: VAN ALPHEN, VAN DEN BERG, BODDAERT, BRANDT, CATS, CAMPHUIZEN, FEITH, GELLERT, GROENEWEGEN, HOOGVLIET, KASTEELE, KLEYN, KOOLAART, LODENSTEIN, REGUHACQUET, NUISSENBORG, PORJEERE, RAESFELDE, SCHUTTE, SEIS, SYLVESTER, VOET, VOLLENLETH, HOVE, enz.

Voor iederen dag is eene Schriftuurplaats en een toepasselijk versje tot ernstige overdenking geschikt, het zij des morgens bij het opstaan, of 's avonds als men te bed gaat. De prijs is f : - : 16 : -

DRUKFOUT.

In de Boekzaal voor Januarij 1820, pag. 42. reg. 10. van onderen, staat D. III. moet zijn D. XII.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor MAART 1820.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, Nº. 320.
M. D C C C X X.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

GODS weldadige VOORZIENIGHEID, blijkbaar in de instandhouding der Zaligmakende Leer. Historisch bewezen in de Lotgevallen der Kerk in het algemeen, en der Luthersche in het bijzonder. Te Amsterdam, *bij* W. van Vliet, 1818. *XIV en* 391 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3 : — : —

Weder een boek, tot welks vervaardiging het plegtig gevierde Derde Eeuwfeest der gezegende Kerk-Hervorming aanleiding heeft gegeven, en dat, volgens het Voorberigt, ook reeds in October 1817, het licht zou hebben gezien, indien niet eene onvoorziene aanmerkelijke verandering, van het laatste gedeelte, de uitgave vertraagd had. Aan eenige Voorstanders van den Hersteldeu Evangelisch-Lutherschen Godsdienst, namelijk, kwam het voegzaam voor, om, ter gelegenheid van het gemelde schoone Feest, iets voor hunne Gemeente, ter gedachtenis uit te geven, 't welk voor haar van bijzonder aanbelang zoude kunnen zijn; daar de eigenlijke oorzaken, waarom dat Kerk-Genootschap voor ruim vijf en twintig jaren werd opgerigt, bij velen grootelijks waren onbekend geworden, zoo als ook *de*, door de voormalige Heeren Directeuren, uitgegevene *Redenen van afzondering.*

„Naar waarheid dus (zoo leest men verder in het Voorberigt) en met bescheidenheid een juist verslag te geven, nopens den waren toe-

...noemde Gemeente voornaam doel in ... beter in het algemeen ... der naauwkeurig zoude ... en opdat de Leden der H. Gemeente in het bijzonder, bij ... des oorsprongs van hun Kerkgenootschap, ... ook tevens met de Geschiedenis der ... der gezegende Hervorming in de ... meer en meer bekend wordende, ... Kerk'Eeuw, daaraan herinnerende, in alles het aanbiddelijk ... of zich bestuur der weldadige VOORZIENIGHEID ... opmerken, ten einde daarmede voor zich zelve dat voordeel te doen, het welk uit zulke nuttige overdenkingen te trekken is."

De Schrijver, die liever zijnen naam niet heeft willen doen bekend worden, hiertoe, offchoon zijn loopbaan niet voornamelijk in het wetenschappelijke gelegen is, en die dus ook niet als Geleerde, of Leeraar van den Godsdienst bekend staat, aangezocht, heeft zich van deze taak niet willen onttrekken; in de hoop, van daardoor, bij de kennis van de gebeurtenissen der Kerk, tevens Bijbel-onderzoek te bevorderen, en voor de instandhouding en uitbreiding van het Evangelische Christendom, iets bij te dragen tot heil van menschen, door het bloed van JEZUS CHRISTUS duur gekocht, en verlost.

Dit laatste doel nu, zal geen weldenkende misprijzen.

Na eene vrij uitvoerige inleiding, waarin deze drie Stellingen beredeneerd en bevestigd worden, door een overzigt van de Geschiedenis der Kerk: — 1.) Gods onveranderlijke belofte, ter redding van het gevallen menschdom, als de sterkste grondzuil van Gods Kerk op aarde, als de ware en eenige hoofdbron van

's men-

menschen tijdelijk en eeuwig geluk, was reeds *ten allen tijde, aan alle plaatsen en bij alle veranderingen,* waarheid; daar het der Goddelijke wijsheid en ontfermende goedheid behaagd heeft, in alle huishoudingen en inrigtingen zijner Kerk, dezen eenigen grond verder op te bouwen, en denzelven als zoodanig in alle tijdperken en onder alle omstandigheden onafgebroken te bewaren.

2.) Deze eeuwige waarheid, de onveranderlijke grond van de orde des heils, van de leer der regtvaardigmaking, door het regte geloof en heiligmaking, is ten allen tijde, door de vijanden van God en der menschelijke gelukzaligheid, en door derzelver aanhang aangevallen, en bestreden geworden. En

3.) Het aanbiddelijk Opperwezen, van eeuwigheid, met de ellende en verkeerdheden der menschen bewogen, was steeds onophoudelijk werkzaam, om de groote grondwaarheid, tot herstel van het zondig menschdom, van eeuwigheid daargesteld en bevestigd, telkens, wanneer de afwijkingen van dezelve te groot, te algemeen en te gevaarlijk, en de pogingen tot verduistering van dezelve te hemeltergend werden, naar zijne wijsheid, door bijzondere tusschenkomst, middelbaar of onmiddelbaar, (wij gebruiken de eigen woorden des Schrijvers,) en derzelver oorspronkelijke zuiverheid, tegen alle, zoo openbare, als listige aanvallen, krachtig te herstellen, te bevestigen, en voort te planten.

Wordt in het eerste Hoofdstuk, eerst de staat van het Christendom in het Westen voor de Hervorming voorgesteld, en daarna herinnerd aan de geschiedenis der Hervorming in *Duitschland, Zwitserland, Zweden, Denemarken,*

dragt van zaken in de voornoemde Gemeente te *Amsterdam*, is ook een voornaam doel in dit geschrift; opdat de Lezer in het algemeen wegens het een en ander naauwkeurig zoude onderrigt worden, en opdat de Leden der H. E. Luthersche Gemeente in het bijzonder, bij het lezen des oorsprongs van hun Kerkgenootschap, ook tevens met de Geschiedenis der Kerk, en der gezegende Hervorming in de XVIde Eeuw, meer en meer bekend wordende, of zich daaraan herinnerende, in alles het aanbiddelijk bestuur der weldadige VOORZIENIGHEID mogten opmerken, ten einde daarmede voor zich zelve dat voordeel te doen, het welk uit zulke nuttige overdenkingen te trekken is."

De Schrijver, die liever zijnen naam niet heeft willen doen bekend worden, hiertoe, offchoon zijn loopbaan niet voornamelijk in het wetenschappelijke gelegen is, en die dus ook niet als Geleerde, of Leeraar van den Godsdienst bekend staat, aangezocht, heeft zich van deze taak niet willen onttrekken; in de hoop, van daardoor, bij de kennis van de gebeurtenissen der Kerk, tevens Bijbel-onderzoek te bevorderen, en voor de instandhouding en uitbreiding van het Evangelische Christendom, iets bij te dragen tot heil van menschen, door het bloed van JEZUS CHRISTUS duur gekocht, en verlost.

Dit laatste doel nu, zal geen weldenkende misprijzen.

Na eene vrij uitvoerige inleiding, waarin deze drie Stellingen beredeneerd en bevestigd worden, door een overzigt van de Geschiedenis der Kerk: — 1.) Gods onveranderlijke belofte, ter redding van het gevallen menschdom, als de sterkste grondzuil van Gods Kerk op aarde, als de ware en eenige hoofdbron van

's men-

menschen tijdelijk en eeuwig geluk, was reeds *ten allen tijde, aan alle plaatsen en bij alle veranderingen*, waarheid; daar het der Goddelijke wijsheid en ontfermende goedheid behaagd heeft, in alle huishoudingen en inrigtingen zijner Kerk, dezen eenigen grond verder op te bouwen, en denzelven als zoodanig in alle tijdperken en onder alle omstandigheden onafgebroken te bewaren.

2.) Deze eeuwige waarheid, de onveranderlijke grond van de orde des heils, van de leer der regtvaardigmaking, door het regte geloof en heiligmaking, is ten allen tijde, door de vijanden van God en der menschelijke gelukzaligheid, en door derzelver aanhang aangevallen, en bestreden geworden. En

3.) Het aanbiddelijk Opperwezen, van eeuwigheid, met de ellende en verkeerdheden der menschen bewogen, was steeds onophoudelijk werkzaam, om de groote grondwaarheid, tot herstel van het zondig menschdom, van eeuwigheid daargesteld en bevestigd, telkens, wanneer de afwijkingen van dezelve te groot, te algemeen en te gevaarlijk, en de pogingen tot verduistering van dezelve te hemeltergend wierden, naar zijne wijsheid, door bijzondere tusschenkomst, middelbaar of onmiddelbaar, (wij gebruiken de eigen woorden des Schrijvers,) en derzelver oorspronkelijke zuiverheid, tegen alle, zoo openbare, als listige aanvallen, krachtig te herstellen, te bevestigen, en voort te planten.

Wordt in het eerste Hoofdstuk, eerst de staat van het Christendom in het Westen voor de Hervorming voorgesteld, en daarna herinnerd aan de geschiedenis der Hervorming in *Duitschland*, *Zwitserland*, *Zweden*, *Denemarken*,

 Frank-

Frankrijk, Engeland, de Nederlanden, Polen en *Hongarijen.*

Het tweede Hoofdstuk, geeft eene schets, van de verdere lotgevallen der Kerk, *sedert het begin der Hervorming.*

Het derde Hoofdstuk, als aanhangsel aan te merken, maar tevens ook als het bijzonder oogmerk beheizende dezer uitgave; bevat: 1.) aanleidende oorzaken tot oneenigheden in de Luthersche Gemeente te *Amsterdam*, 2.) vermeerdering der onlusten, wegens afwijkingen van de zuivere leer, 3.) uitslag der generale Kerkelijke Vergadering, op den 3den Mei 1787, en het gebeurde tot op de scheuring, 4.) scheuring der Gemeente, en oprigting van het Hersteld Evangelisch Luthersch Kerkgenootschap, en 5.) geschiedenis der Herstelde Evangelisch Luthersche Gemeente, sedert hare eerste Godsdienst-oefening, tot op den tegenwoordigen tijd.

Het voornaamste is, in het eerste Hoofdstuk, wel kort maar echter duidelijk en geleidelijk voorgesteld, zoo dat hij, die met de geschiedenis bekend is, het met genoegen leest, en de onkundige er veel uit leeren kan, om de opkomst en voortgang der gezegende Hervorming, niettegenstaande al den, dikwerf zeer hevigen en bloedigen tegenstand, in de onderscheidene Staten en Rijken, met eerbiedige aanbidding van 's Heeren zigtbare begunstiging, te beschouwen.

De opnoeming van eenige voorname daadzaken, uit de latere Kerkgeschiedenis, in het tweede Hoofdstuk, is op eene voegzame wijze geschied; met bedaardheid en in eenen Christelijken geest, zijn daarin ook de ongelukkige verschillen, onder de Protestanten in de XVII

en

en XVIIIde Eeuwen, voorgesteld, — en 't geen hier verder voorkomt, aangaande de *Neologie* uit de laatste jaren, is met veel vrijmoedigheid en ernst voorgedragen, zoo dat men er des Schrijvers Christelijke denkwijze, en ijver volkomen uit kan leeren kennen, maar hem ook geenzins algemeen zal kunnen bijstemmen, alhoewel men ook in de hoofdzaak, niet veel van hem verschilt.

Eene treurige, maar sterk genoeg of liever te algemeen gerekende schets, van de verbastering des Christendoms, vooral in *Duitschland*, in de laatste paragraaf, is als de overgang tot het laatste Hoofdstuk, waar van wij den inhoud hebben opgegeven. Als geschiedenis, zal de inhoud daar van aan de nieuwsgierigheid van velen kunnen voldoen, en geeft dezelve in de daad aanmerkelijke ophelderingen. Men moet ook den Schrijver de eere geven, dat hij, gemerkt zijn bijzonder gevoelen, waar voor hij in het Voorberigt is uitgekomen, met veel gematigdheid, overleg en Christelijke liefde ook zich, meestal immers, heeft verklaard, bij voorbeeld, op bladz. 320.

„ Ondertusschen werden de beschuldigde leeraars vrijgesproken, door eene vergadering, waarin, behalve hunne personen, geene predikanten of beschuldigers, maar slechts Ouderlingen en Diakenen, aanwezig waren; en deze vrijverklaring werd bevestigd, door het bevel, om zich, noch met het gewoone Consistorie, noch met eenige andere Vergadering over de afgehandelde zaken verder in te laten, veel minder derzelver gezag, strijdig met zoo evengemelde besluiten, te erkennen. — Maar met dit alles rees de misnoegdheid van vele leden der gemeente ten top, zoowel wegens de handelwijs der Generale Kerkelijke Vergadering,

aangaande eene zoo gewigtige zaak; als wegens de hoogstbeleedigende uitspraak over de klagende leden: en het ware zeker beter geweest, om, indien al de beschuldigingen met regt waren ongegrond bevonden, ten minste de aanklagers, met bedaardheid, van hunne dwaling te overtuigen, in plaats van dezelve voor domme, kwaadaardige, dweepzieke en lasteraachtige lieden, openlijk uit te krijten: men zoude zonder twijfel verstandiger gehandeld hebben, door zoo veelen, in hunnen ijver voor de goede zaak der waarheid, naar het voorschrift des Evangelie's, op eene den Christen betamende wijze liefderijk te ontmoeten, dan door toorn en haat aan den dag te leggen, in uitdrukkingen, die voorzeker eene, met zoo veel gezag en waardigheid bekleede, Generale Kerkelijke Vergadering niet tot eer verstrekken bij eenen ieder, die onpartijdig oordeelt: terwijl daarenboven de gemoederen van niet weinig weldenkenden zoodanig in beweging gebragt en verbitterd werden, dat men, sedert het houden dier Generale Kerkelijke Vergadering, op den 3den *Mei* 1787, met regt beweren kan, dat de scheuring der gemeente van dat oogenblik af haren aanvang nam."

's Mans zucht, om het Christendom rein te bewaren, straalt overal door. Evenwel moet de eenig goede en onfeilbare regel: *Uit den Bijbel alleen, is de zuivere Evangelieleer te putten*, hier te regt onderscheidene reizen voorgesteld, menig eenen moeijelijk vereenigbaar voorkomen, met den zoo vurigen ijver voor de menschelijke Opstellen, Confessien en Formulieren, welke men hier zoo gedurig aantreft.

Niettegenstaande ook al het aangevoerde, ter verdediging van de handelwijze der *Herstelden*, en ofschoon wij ook al toegeven willen, dat

zij

zij wezenlijke redenen hadden, die hun Christelijk hart eere aandoen, om zich af te zonderen; zouden wij evenwel moeijelijk te bewegen zijn, om, in deze afzondering en scheuring zelve, een bijzonder bewijs met den Christelijken Schrijver, te vinden, van Gods genade en wijsheid, in het bevorderen van het wezenlijk geluk der menschen.

Wat anders is het toch, te gelooven, dat de Heer der Kerke, ook het kwade ten goede doet medewerken.

Het Evangelie van onzen Heer, worde meer en meer het vereenigingspunt, en dus de troostbron, voor millioenen, en men late zich toch door liefde tot de waarheid, niet door de zucht om gelijk te hebben, besturen.

Dagelijksche Oefeningen des Christens in de Lijdensgeschiedenis van zijnen Heiland, ten tijde van derzelver gedachtenisviering. Door A. DE KONING, *Predikant te* Sliedrecht. *Eerste Deel. Te* Dordrecht, *bij* J. de Vos *en* Comp., 1818. *VIII en* 176 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1 : 10 : —

——— *Tweede Deel.* 195 *Bladzz. De prijs is f* 1 : 16 : —

——— *Derde Deel.* 215 *Bladzz. De prijs is f* 2 : — : —

Na eene korte Inleiding, over het belangrijke en leerzame van 's Heilands Lijdensgeschiedenis, schetst DE KONING het gebeurde, met en van JEZUS, sedert het laatste Feest, volgens de door hem aangenomene, hem meest waarschijnlijk voorkomende volgorde, om den Lezer zoo

 op

op het regte standpunt te brengen, en hem het geheel te beter te doen overzien, en vangt dan aan, met eene nadere beschouwing van het laatste lijden des Zaligmakers op het Paaschfeest, door hem in 42 Afdeelingen gesplist, waar van de eerste tot opschrift heeft: *De Joodsche raad over den dood van Jezus beraadslagende, bepaalt hij den tijd zijns doods*, en de laatste: *Waakzaamheid der vijanden van Jezus over zijn graf.* De elf eerste, maken het eerste Stukje uit. — Van de XIIde tot de XXVIIste vullen het tweede. — Uit de XXVIIIste tot de XLIIste bestaat het laatste, waar mede dit werkje volkomen is. Over *Joan.* XIV: 1. tot XVII: 26. is in de VIIde tot de XIIde gehandeld, en *daarna* is de eigenlijke Lijdensgeschiedenis, volgens de Evangelie-Teksten, verder vervolgd. Achter elke Afdeeling zijn eenige korte, ook uitlegkundige en oordeelkundige, aanmerkingen geplaatst, waar in, ook door het aanhalen van eenige werken, gelegenheid gegeven wordt, om over het een en andere verder na te denken, en de gronden van eenige gegevene verklaringen te toetsen. Ieder Hoofdstukje is zoo ingerigt, dat men er tevens opheldering, en te gelijk eenige ontwikkeling, omschrijving en uitbreiding in aantreft, met praktikale aanmerkingen. Men kan van de meesten, in de Lijdensweken voor Paschen, met nut gebruik maken, vooral voor men de Leerredenen van zijnen Leeraar, over het behandelde onderwerp, gaat hooren. Al vindt men ook, zoo wel in de aanmerkingen ter opheldering, als in de schakeling van gezegden en zaken, somwijlen het een en andere, dat niet aan allen even zeer bevallen zal, moet men echter den Eerw. DE KONING den lof geven, dat hij met warmte het gewigtig aandoenlijk onderwerp be-

behandeld, en verscheidene goede proeven hier gegeven heeft, van zijne uitlegkunde, en hartelijke manier van toepassen en besturen. Geene ruimte genoeg hebbende, om de onderscheidene hier gegevene aanmerkingen, waar mede wij of zeer instemmen, of ons ook wel geheel niet vereenigen kunnen, te toetsen, laten wij hier, uit de XXXste Afdeeling, over *Joan.* XIX: 4—16, ter proeve dit volgen:

„ Het kostte den Landvoogd veel, den Joden ten wille te zijn, en het schijnt, dat hij dit niet van zich verkrijgen konde, voor dat hij, nog eenmaal, gepoogd heeft der vijanden woede te bedaren, althans een openbaar bewijs gegeven, hoe het hem, om de bevrijding des veroordeelden, tot den einde toe, is te doen geweest."

„ Pilatus dan; zoo dra hem de bedreiging van 's Keizers ongenade deed beseffen, dat er met geene woorden verder iets bij de Joden te winnen ware, laat Jezus buiten komen, op het plein, dat, wegens deszelfs marmer van verscheiden kleuren, in het Grieksch Lithostrotos heette; in het Hebreeuwsch droeg het den naam Gabbatha, of, om de eenigzins hoogere ligging, of om den, hier, op eene hoogte, geplaatsten, zetel des Regters. Wat zal er nu gebeuren? Aller oogen zijn op Jezus gevestigd, van wien Pilatus geen woord meer hooren zal, maar voor wien hij niet kan ophouden eerbied, ja vreeze zelfs te gevoelen, hij, die zoo vele magt bezat, voor dezen verachtsten en ellendigsten onder allen, zoo de uiterlijke schijn waarheid was!"

„ De Landvoogd doet Jezus op zijnen Regterstoel zitten. Hij moest spoed maken, daar het heden de dag voor den Paaschsabbat was, en al bij negen ure in den morgenstond. Zulken

ken spoed had men gemaakt. Met het krieken van den dageraad werd hij, die gisteren avond nog aan de zijde van Joannes lag, reeds veroordeeld voor het Sanhedrin, en thans was er reeds zoo veel gebeurd bij Pilatus, en het was nog geen negen ure! Wie schrikt er niet van? Zoo veel kan er binnen drie uren gebeuren, gezondigd en geleden worden! Zoo veel was nimmer gezondigd en geleden, als in deze drie uren! En nog scheen dezen werkers des kwaads de tijd te kort, om een oogenblik te willen verliezen. Hoe gelukkig voor den lijdenden, dat de tijd, die hem menigmalen zoo lang, als den boosdoener kort valt, toch met zijn leed voorbijgaat; voorbijgaat niet alleen, maar dat éene ure lijdens, getrouw aan God en deugd doorgestaan, grootere winst voor de eeuwigheid hem aanvoert, dan de schat des toorns, dien zich de Godlooze vergaderd heeft!"

— „Hoe zeer nu alles den Landvoogd drong, tot den spoed, hij gaf Jezus niet aan den dollen ijver der bloeddorstigen over, zonder hem vooraf openlijk te vereeren, door hem zijnen zetel te doen beklimmen, of de Joden nog zich beraden en van hunnen eisch afzien mogten, door dit nieuwe en treffende bewijs, dat hij onschuldig gehouden werd bij den regter, en vrij zoude zijn, zoo het aan dezen stond, te doen of te laten, wat zij eischten. Het was voor hem, in het bijzonder, een aandoenlijk gezigt: *Jezus op zijnen regterstoel!* Geheel zijn hart zeide hem, „daar verdiende hij, en niet gij, te zitten." — Mogelijk stelde hij zich, door deze vereering des gevangenen, wel eenigermate gerust tegen den schrik, dien hem de droom zijner vrouwe, — de nieuwe beschuldiging, „Hij heeft zich Gods Zoon geheeten," — het hei-

li-

lige zwijgen, op de vraag naar zijne afkomst, en het laatste woord, dat hij van hem hoorde, hadden aangejaagd. Hij had toch zijn doodvonnis reeds bekrachtigd, hem laten geesselen, en mishandelen; en vermoedde nu steeds meer zijne hooge waarde. Hoe zal hij der Goden wraak ontvlieden? Hoe dezen, misschien een Zoon *der* Goden, bevredigen? Hoe goed maken, wat hij misdreven had? Helaas! En hij was wel gedwongen, hem opteofferen aan het geweld; en konde geene schrede terug gaan! Dit bragt hem tot het besluit, om toch, dat te doen, wat hem nog mogelijk was, en — Jezus zat op zijnen Regterstoel!"

„Onvergetelijk was hem, ons zij ook onvergetelijk! dit uur, die beslissende morgenstond! *Zal* nu der Joden haat op dit gezigt *bekoelen*, *en hun* eisch herroepen worden? *Jezus wist* beter, liet met zich doen, wat God der boosheid toeliet; en bereidde zich zwijgend ten kruisdood. *Goeden Vrijdag* noemt de Christen dien dag, en zoo mag de dag heeten, op welken de laatste poging tot ontslag van Jezus vruchteloos afliep, op dat wij zouden bevrijd worden van het veroordeelend vonnis *des* eeuwigen Regters!"

„„*Ziet daar uwen Koning*,"" sprak Pilatus, niet met bitteren wrevel, maar met de hoop, de zwakke hoop, op medelijden; niet met tergenden schimp, maar met het verlangen, dat zij hem althans niet minder zouden achten, dan hij, die de goede belijdenis, dat hij een Koning was, maar die niet aan deze wereld behoorde, gehoord had, en niet wist, wat hij hier voor waarheid had te houden, behalve zijne onschuld."

„Maar zij zagen hem naauwelijks zich aan-

gewezen, zij hoorden hem naauwelijks noemen, of zij ontbrandden in nieuwe woede. Zoo min als het, „ziet den mensch," hen tot medelijden konde bewegen, zoo weinig waren zij tot eerbied jegens den, in hun verblijsterd oog, zoo blijkbaar van God gestraften, te brengen, door dit, „ziet uwen Koning!" Geërgerd en verbitterd schreeuwen ze: „*Neemt weg, neemt „weg! Van den Regterstoel af, aan het kruis „met hem!*" — Welke jammerlijke verblinding! Ze meenden eenen bedrieger, eenen Godslasteraar ten kruise te helpen, en hij was hun eigen Koning, en de Heer der Heerlijkheid, dien zij verwierpen! Op hem hadden hunne Vaderen gehoopt, hem hunnen kinderen van God toegebeden, en beloofd, en — hij kwam tot de zijnen, en de zijnen hebben hem niet aangenomen (*). „Neem hem weg, hang hem aan „het kruis," schreeuwden zij."

„*Hem aan het kruis! Uwen Koning? moet „ik dien laten kruisigen?*" vraagt Pilatus. „*Ja, „Ja!*" is het wederantwoord, „*wij hebben „geenen Koning, dan den Keizer!*" Niet de minste bedaardheid liet hunne drift toe, anders zouden ze althans geene doodstraffe, die slechts aan slaven en oproermakers aangedaan werd, hebben blijven begeeren voor den man, dien men, voor vijf dagen, als Israëls Koning had gehuldigd; ze zouden nimmer tot die huichelachtige belijdenis zijn gekomen, die hun nu uit de keel stroomde, en welker waarheid hun zoo hard, zoo ondragelijk viel; of de herinnering hunner schande, en van Israëls vernederden toestand, zoude hen opmerkzaam gemaakt hebben op hem, die dan, wanneer Isaïs stam zoude

(*) „Joh. I: 11."

de afgehouwen liggen, als een groenend lot, uit deszelfs wortelen zoude opschieten (*), op hem, van wien het volk, in duisternis gezeten, zoude juichen: „De heerschappij is op „zijn schouder: zijn naam is wonderbaar: Wijs, „Goddelijk, Held, Eeuwige, Vorst des Vre„des," (†), en van wien Jesaias zong (§). „In „de onderdrukking heeft men hem zijn regt „ontnomen, en niemand, in zijn leeftijd, dacht „er aan, dat hij werd afgesneden uit het land „der levenden, dat, om de schuld mijns volks, „de straffe was op hem." Dat woord der voorzegging werd nu vervuld. De bouwlieden verwierpen den hoeksteen; de Heilige en Regtvaardige werd verloochend, en onuitwischbaar was de schande, die, toen men hem tot schande maakte, de Joodsche natie op zich laadde, *eischende dat haar een doodslager zoude geschonken zijn, en doodende den Vorst des levens (*)."*

„De Landvoogd bezweek. Niets bleef hem over tot bevrijding van Jezus. De wil der Joden, de wil der Helle geschiedde, op hetzelfde oogenblik, dat de wil des Hemels geschiedde; het grootste kwaad werd gepleegd, en het hoogste goed bereid; het menschdom versmaadde deszelfs heil, en verwierf de hoogste zaligheid. Jezus was de eenige der menschen, die dezen wonderbaren zamenhang doorzag, en zweeg. Hij hoorde alle de verschrikkelijkste woorden der woede tegen hem, en — verdroeg. Had hij zich op den Keizer beroepen, zijne straf ware, zoo al niet onuitgevoerd gebleven, echter uitgesteld; doch thans was het de ure, waar van hij zoo dikwijls sprak, thans de dag

der

(*) „Jesaias IX: 1." (†) „IX: 5." (§) „LIII: 8."
(*) „Hand. IV: 11 en III: 14, 15."

der voorbereiding voor de zalige ruste, die voor het volk Gods overblijft. Toen gaf hem Pilatus over, om gekruisigd te worden, en, den Joden ten gevalle, viel hun Messias in de handen der Heidenen, gereed om aan hem de begeerde, ijsselijkste, en schandelijkste straffe te voltrekken."

„Toen gaf hij zich zelven over; toen gaf God zelf hem over, den regtvaardigen voor de onregtvaardigen, zijnen eigenen Zoon voor ons allen; men nam hem van den Regterstoel af; onder het gejuich der bloeddorstigen; wier blijdschap over hunne eindelijke zegepraal op den Heiligen, wiens licht zij niet verdragen konden, eerlang in de wanhopigste rouwe des volks zoude veranderen; en hij, die dat voorzag, die hij het vooruitzigt, daar van meer leed, dan bij de voorstelling zijns kruisdoods, hij trad zwijgend af van den Lithostrotos; liet zwijgend den Soldaten toe, hem, Gods heilig kind, den eenigen Heiligen, als den voornaamsten kwaaddoener, ja, als ware hij de eenige misdadiger, ter kruisstraffe te schikken. „Zoude „ik den beker niet drinken, dien mij de Vader „geeft?" dacht hij, en Pilatus? — Wat zal deze, op het gezigt van den ledigen zetel, gedacht hebben? Doch, die bleef des Keizers Vriend nu, en de arme man kende geen hooger genot! Dus gaf hij hem dan den Joden over, op dat hij gekruisigd zoude worden, maar, ô Christen! gij ziet hooger op."

„De Vorst, dien gij veroordeeld ziet,
Is boven Joodsch en Roomsch gebied:
Zij zijn slechts d'offeraren.
Zij hebben 't altaar toebereid:
Hij wil 't, en gaat — zijn majesteit
Zal daar zich openbaren.

Zing

Zing geen triomf, ontaarde Jood!
Dien gij verwerpt, blijft goed en groot,
Zijn liefde nam dien beker.
De Vorst der hel, die u gebiedt,
Heeft aan den Vorst des levens niet.
Zijn nederlaag is zeker (*)".

Waaromtrent wij, niet tegenstaande ook, de achter aan ter verdediging geplaatste aanmerking, moeten opmerken, dat wij de gewone vertaling en verklaring van *καὶ ἐκάθισεν en zat of was of is neergezeten*, of, gelijk LUTHER, *en zette zich*, verre den voorrang geven. Wij kennen toch geene redenen; die ons zouden hebben te doen omzien naar eene andere opvatting, dan deze gewone, welke zich natuurlijk aan elk der tale kundigen Lezer, 't eerst voordoet; en 't geen ter verdediging van eene andere vertaling wordt aangevoerd, komt ons voor, voor 't minst van gering aanbelang te zijn. Waar toe vragen wij verder, zou toch Pilatus, den gevangenen en reeds zoo geteisterden Jezus, op den regterstoel hebben willen zetten? Om hem te bespotten? Dat gevoelt elk, is niet te gelooven, om dat het geheel strijdig ware, met 't geen deze Romein waarlijk, op dat tijdstip, zocht en vurig begeerde.

Dan misschien, om het medelijden der Joden op te wekken? Maar daar toe was waarlijk zulk eene handelwijze weinig geschikt. Bovendien wilde immers de Romein, die wel zwak maar toch trotsch was, zijne achtbaarheid zekerlijk bewaren, en zijne nu aan te wenden ernstige poging kracht bijzetten, door als regter, op den deftigen eerstoel gezeten, te handelen, en van daar op den ongelukkigen te wijzen.

Wij

(*) „Van Alphen, Lieder. en Gez. 153."

Wij wenschen dat de Christelijke bepeinzingen, bij de beschouwing van JEZUS lijden, en van zijne leerzame en vertroostende afscheidsredenen, tot zijne Discipelen, voor hetzelve, hier in de bijzonderheden gemeen gemaakt, velen nuttig zijn, en dienstbaar zullen gemaakt worden, om in JEZUS als verlosser en voorbeeld te gelooven, en te doen ondervinden, dat zijn kruis eene kracht Gods is tot zaligheid, eenen iegelijk die gelooft.

GEDENKSTUKKEN *uit het Leven en de Schriften van den Eerw. Heer* C. BUCHANAN, *Theol. Doct. enz. voormalig Predikant te* Calcutta, *Onderprovoost op het Kollegie in het Fort* William *in* Bengalen, *en Lid van de Aziatische Maatschappij, bij een gebragt door den Eerwaardigen Heer* HUGO PEARSON, *A. L. M. Lid van het St. Johns Kollegie te* Oxford, *volgens de tweede Uitgave uit het Engelsch vertaald en met eene Bijlage vermeerderd, door* J. WERNINCK, *Th. Dr. enz. Te* Haarlem, *bij* de Wed. A. Loosjes, P. z., 1819. *Drie Deelen.* IIII *Bladen. In gr. 8vo. De prijs is te zamen f* 9: 12: —

Uit zijne *onderzoekingen*, vooral, *naar den toestand des Christendoms in Azie*, ook door denzelfden Eerw. Londonschen Predikant in onze taal overgebragt, is wijlen de Eerw. BUCHANAN, bij het lezend Nederlandsch Publiek, zeer gunstig bekend, en wel zoo voordeelig, dat niemand ligtelijk 's mans Christelijken ijver, volhardenden moed, beproefde Godsvrucht en aanmerkelijke verdiensten in de uitbreiding van de zuivere leere der zaligheid, betwijfelen zal.

zal. Uit hoofde van 's mans naam, werkkring, en voormaligen wezenlijken invloed, is men natuurlijk wel begeerig, om met zijn leven nader bekend te worden, en de ernstige beschouwer der middelen, waar van de aanbiddelijke Heer der Kerke zich hier op aarde, in zijne zaak, alleen tot heil van ons geslacht bedient, zal nog te meer en redelijker daar naar verlangen. Daar aan wordt nu, met deze uitgave, door den Eerw. PEARSON, en de getrouwe vertaling van den Eerw. WERNINCK, onzen Landgenoot, voldaan.

Het eerste Deel, schetst ons den verdienstelijken *Schot*, van zijne kindschheid tot aan zijne werkzaamheden aan het beroemd Kollegie, in het Fort *William* (te *Calcutta*, in de *Oost-Indie*) als *Onderprovoost*, en Hoogleeraar in de Latijnsche en Grieksche Talen; d: i: van het jaar 1766 (12 Maart) tot 1803. Daar in komen zeker verscheidene bijzonderheden voor, welke voor het algemeen min belangrijk schijnen, en waar door de lezing geenzins veraangenaamd wordt, maar die echter voor den menschenkenner van gewigt zijn, om het bijzondere van 's mans karakter, denk- en handelwijze te verklaren. Zij zijn alle te meer aanmerkenswaardig, om dat ze uit echte bronnen geput, hoofdzakelijk uit BUCHANAN's eigene pen gevloeid, en alzoo te zamengevoegd zijn, dat men als het ware hem zelven hoort, of hem in zijnen werkkring ziet, en zich dus in zijn gezelschap schijnt te bevinden. Dit is insgelijks het geval met het tweede Deel, 't welk den meesten wel 't meest belangrijk zal voorkomen, om dat het ja ook wel den persoon van BUCHANAN zelven betreft, maar tegelijk ook vele bijzonderheden vervat, welke op de uitbreiding van het Evangelie in de *Oost-Indie*, vooral

betrekking hebben, en ons doen zien, hoe veel goeds daar in door hem, en door anderen wezenlijk verrigt is, en wat men daar van, bij verderen voortgang van Bijbel- en Zendeling-Genootschappen te verwachten heeft.

Deze aaneengeschakelde berigten, loopen tot het jaar 1808, ingesloten, en zijn begonnen met Louwmaand 1804. Men dient er zijne *onderzoekingen naar den toestand van het Christendom in Azie*, wel bij te hebben, althans wordt daar aan gedurig herinnerd, en ze kunnen ter aanvulling verstrekken.

Men leert hier den beroemden braven man, in zijne bijzondere huisselijke omstandigheden, in zijne onderscheidene werkzaamheden, kundigheden, waarnemingen, ijver, Christelijke Godsdienstige denkwijze, leere en lotgevallen kennen, op eene wijze, welke zeer voor hem inneemt. Met den geleerden PEARSON zal men, na de lecture, gaarne instemmen, als hij verklaart:

„ Het is te hopen, (en ook wel te verwach„ten) dat zij, wier gevoelens aan de zijne „ gelijk zijn, een inwendig genoegen onder „ het lezen en overdenken der volgende bladen „ smaken zullen; en dat anderen daardoor op„ gewekt zullen worden, om den waren aard „ der Evangelische grondbeginselen regt te lee„ ren verstaan, en derzelver voortreffelijkheid „ zoo in te zien, dat zij zich genegen zullen „ gevoelen, om die ook te omhelzen. Wat „ ook waardig zij in het karakter van den Heer „ BUCHANAN te bewonderen of na te volgen „ (en tot beide zal men zeer veel stof vinden) „ moet alleen toegeschreven worden aan zijn „ begrip en gevoel als een Christen; en of„ schoon het ook niet noodig zij, in alle zij„ ne gedachten met hem in te stemmen, zal „ men

„ men zich echter overtuigd moeten houden,
„ dat die grondbeginselen, welke zijn leven
„ en gedrag bestuurden, alleen in staat zijn,
„ om echte Godsvrucht, verhevene deugd, in-
„ wendige rust en eene wel gegronde hoop op
„ de eeuwige gelukzaligheid voort te brengen."

Wij hebben maar weinige zulke hinderlijke drukfouten ontdekt, als op bladz. 247. Deel II. בל voor כל en op bladz: 278. het jaargetal 1818 voor 1807.

Deze uitgaaf is versierd, het eerste Deel met een wel uitgevoerd portret van den Hoogeerwaardigen Leeraar, en het tweede met eene afbeelding der Kerk van *Candenad*.

Van harte vereenigen wij ons met den wensch, „ dat zij die het groot verlies van den Heer „ BUCHANAN welmeenend betreuren, en de groo- „ te waarde zijner onderscheidene werkzaam- „ heden op regten prijs schatten, zich beijve- „ ren mogen, om zooveel in hen is, dit ver- „ lies te herstellen door die ontwerpen, wel- „ ke hij beraamd had, tegen verzuim of ver- „ nietiging te beveiligen, en datgene, hetwelk „ hij zoo gelukkig begonnen heeft, zoo veel „ mogelijk te vervolgen; en dat dit verslag „ van zijne Godvruchtige en belangelooze po- „ gingen, onder den Goddelijken zegen, die „ prijzenswaardige middelen moge doen ver- „ meerderen, welke thans allerwege aangewend „ worden ter uitbreiding van het koningrijk „ van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, niet alleen „ in de uitgestrekte gewesten van het Oosten, „ maar ook door de geheele wereld heen!"

Het derde en laatste Deel, ons na de beschouwing der twee eersten ter hand gekomen, is niet minder belangrijk. Het behelst drie Hoofdstukken, waar van het eerste aanvangt, met de aankomst van den Heer BUCHANAN in

Engeland, in Augustus 1808, het tweede met zijn tweede Huwelijk begint, en met den dood dier uitmuntende vrouw eindigt in 1813, en het laatste, onder andere, zijn afsterven vermeldt, en met eene korte beschouwing van 's mans karakter en werkzaamheden besloten is. Achter aan zijn dan nog een zevental belangrijke bijdragen gevoegd, waar voor men den Verzamelaar dank verschuldigd is. De inrigting van het werk zelve, laat zoo min als onze bepaalde ruimte toe, om een eenigzins uitgebreid gedeelte over te nemen. Wij willen echter iets tot genoegen van onze Lezeren in deze verrigten, en nemen daar toe het volgende, waar uit men over BUCHANANS edel hart, naauwkeurige werkzaamheden en belangrijke verdiensten, zal kunnen oordeelen, en ook mogelijk nog eenen nuttigen wenk van eenen anderen aard verkrijgen zal:

„ Toen wij te zamen van het kerkhof, (zegt „ de vriend, ten wiens huize de Heer BUCHANAN, „ te *Clapham*, dien nacht geslapen had) alwaar „ het lijk van den Heer THORNTON ter aarde „ besteld was, terugwandelden, verhaalde hij „ mij, op welk eene wijze hij werkzaam was „ in zijn opzigt over de uitgave van het Syri„ sche Nieuwe Testament. Hij zeide, dat zijne „ zorgvuldigheid, om hetzelve zoo naauwkeu„ rig te hebben, als eenigzins mogelijk was, „ hem een ontwerp had doen aannemen, het„ geen van hem vorderde, dat hij de proeven „ vijf malen nazag, eer de bladen geheel wer„ den afgedrukt. De bijzonderheden van het „ plan zelve kan ik mij niet duidelijk genoeg „ herinneren; het kwam echter hoofdzakelijk „ hierop neder. Eerst maakte hij de bladen „ voor de pers gereed. Wanneer hem daarop „ de eerste proef gezonden werd, las hij die

„ met

„ met alle aandacht over, vergelijkende alles
„ met het oorspronkelijke, en ziende de onder-
„ scheidene lezingen na. Eene tweede proef
„ werd hem gezonden, die hij wederom met
„ aandacht overlas, en zorgvuldig onderzocht,
„ of de aangewezene verbeteringen der eerste
„ proef behoorlijk gemaakt waren. Wanneer
„ deze tweede proef door hem gelezen was,
„ zond hij die aan den Heer YEATES. Zoodra
„ die van dezen terugkwam, las hij dezelve
„ wederom over, en nam die aanmerkingen in
„ overweging, welke hem van den Heer YEATES
„ gezonden werden. Wanneer de drukker de
„ vereischte verbeteringen gemaakt had, zond
„ hij eene derde proef aan hem; deze door-
„ gelezen hebbende, werd die aan den Heer
„ LEE ter hand gesteld, om haar na te zien.
„ Van dezen kwam de proef wederom terug,
„ die daarop nogmaals door den Heer BUCHANAN
„ naauwkeurig werd nagezien, eer dat dezelve
„ geheel werd afgedrukt. Ik weet niet, of ik
„ u de juiste opgave van zijn plan heb mede-
„ gedeeld, maar ik weet wel, dat het hoofd-
„ zakelijk daarop nederkomt."

„ Terwijl hij met mij op deze wijze over
„ zijne werkzaamheden sprak, stond hij eens-
„ klaps stil, en barstte uit in eenen vloed van
„ tranen. Ik moet u bekennen, dat ik hierover
„ zeer ontroerd werd. Toen hij zich een wei-
„ nig hersteld had, zeide hij tot mij: „ Wees
„„ niet ongerust, want ik ben niet ongesteld;
„„ maar ik werd zoo geheel overstelpt door
„„ de herinnering van het groot genoegen,
„„ hetwelk ik in dezen arbeid gesmaakt heb,
„„ dat ik mij niet bedwingen kon. In het
„„ begin zag ik zeer tegen deze taak als
„„ moeijelijk en onaangenaam op; en was be-
„„ vreesd, dat zelfs de Heilige Schrift door

„„ dit gedurig lezen, herlezen en kritisch on-
„„ derzoek mij vervelend zou voorkomen. Maar
„„ het is er wel verre van daân; elke nieuwe
„„ herlezing scheen voor mij nieuw licht over
„„ het woord van God te verspreiden, en
„„ nieuwe vreugde en vertroosting aan mijn
„„ gemoed mede te deelen.""

„ Hoe verrukkelijk is de beschouwing van eenen dienaar van CHRISTUS, die dus op eene eerbiedige en Godvruchtige wijze in het werk van zijnen meester bezig is, en daarmede blijft voortgaan tot het oogenblik toe, waarin hij overgevoerd wordt tot de Goddelijke bron van licht en waarheid zelve!"

De BIJBELSCHE GESCHIEDENIS het eenige echte middel, om den mensch tot waarlijk Christelijke Godsdienstigheid op te leiden. In Brieven van J. L. EWALD, *aan Ouders, Predikanten en Onderwijzers der Jeugd. Uit het Hoogduitsch, door* W. GOEDE. *Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1819. *XVI en 206 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 4 : —

EWALD, de onvermoeid werkzame en doorgaans aangename Duitsche Schrijver van onzen tijd, vaart, niettegenstaande zijne klimmende jaren, nog al voort met schrijven, en zijne vrienden in Holland, betoonen zich altoos bereidvaardig, om het in onze taal over te brengen. Het blijkt ook, dat hij nog steeds een der geliefde Schrijvers blijft, want anders zouden de Uitgevers die onkosten niet maken. De waardige man toont in de daad ook een helder verstand, veel levenswijsheid te bezitten, en met voortreffelijke wel geoefende gaven des gees-

geestes, een edel hart te vereenigen, geheel doordrongen met eenen heiligen eerbied voor het Goddelijk woord, en vervuld met eene onwederstaanbare begeerte, om zijne medemenschen voor het Koningrijk Gods te gewinnen. Ook dit Boekje kan, hier voor, tot eene aangename bevestiging dienen, en wij achten het met den Eerw. GORDE de lezing zeer waardig. Hier komen achttien brieven voor, in de aan EWALD eigene wijze, stijl en trant, gesteld, waarin menig een te regt gewezen wordt, en verscheidene belangrijke wenken gegeven worden, voor de zoodanigen die gevaar liepen, om zich door eenen boozen geest te laten vervoeren, tot geringschatting des Bijbels. Met alles wat hier voorkomt, willen wij niet geacht worden, ons geheel te vereenigen, maar in de hoofdzaak denken wij volkomen gelijk met EWALD, en dan heeft de wijze, waarop de bejaarde man het zegt, iets aannemelijks en eenvoudigs hier, waar door elk hem gemakkelijk verstaat. Terwijl hij het Historische van den Bijbel, en de historische voordragt van Godsdienst- en Zedeleer aanprijst, zoo wel in de Leerredenen, als in de Catechisatien, bedient hij zich ook zelf van voorbeelden, om zijn gevoelen te doen aannemen.

Kinderen moet men zeer vroeg, God in JEZUS CHRISTUS leeren kennen — in de lagere Scholen, moet men den kinderen alleen den Bijbel, in de bijzondere Catechisatien, ook den Catechismus leeren kennen, — en de geschiedenis des Bijbels, moet men als den grond van allen Christelijken Godsdienst toonen te beschouwen, — Zijn drie Stellingen, welke hier vooral behandeld en verdienen overwogen te worden.

Eene kleine proef, willen wij onzen Lezeren niet onthouden:

„Het ware ook treurig, indien wij eenig ander rigtſnoer dan den bijbel gebruikten. Dat deze zoo dikwijls naar elk ſtelſel verdraaid en misvormd wordt, komt niet daarvan daan, dat de bijbel gemakkelijker, dan een leerſtelſel, naar welgevallen uit te leggen ware, en niet duidelijk genoeg de ſtem tegen elke dwaalleer verhief; maar enkel uit dien hoofde, dewijl men niet ronduit zeggen kan, of wil: dit is niet waar, offchoon het daarin ſtaat. Indien ook het een of ander menſchelijk boek, b. v. de Heidelbergſche katechismus, zoo onherroepelijk in een land vereerd wierd, dat men er volſtrekt geene dwalingen in vinden mogt; zoude men denzelven, denkt gij, niet verdraaijen, en eigene leerſtellingen daarin vermengen kunnen? Wie eenen boozen geest loochenen kan, offchoon JEZUS dien, bepaaldelijk, als den oorſprong van het kwaad, noemde, toen Hij zijne jongeren aangaande de geheimenisſen van zijn rijk onderwijzen wilde (*); wie de verzoeking van JESUS, midden onder de eenvoudige geſchiedverhalen opgeteekend, als eenen droom of eene verſchijning verklaart, alleenlijk, dewijl hij geene duivels in den bijbel wil dulden; voor dien moet het immers eene kleinigheid wezen, de leerſtellingen van SOCINUS in den Heidelbergſchen katechismus te vinden. Tot nu toe heeft men het niet der moeite waardig geoordeeld, dit leerboek te verdraaijen; men kon immers ronduit zeggen: het is niet waar. Maar wierd dezelve tot eene beperking geſteld, dan zoudt gij zien, wat gij nog nooit in uwen katechismus gezien hebt. Neen; wie Gods woord, dezen rotsſteen, door God gebouwd, en-

(*) „Ik denk hier aan MATTH. XIII: 11 en 39.”

gemeenzaamdig wangt aan te randen, die zal ook door geene beperking, door menschen handen afgebakend, opgehouden worden, hoe duurzaam dezelve ook wezen moge."

„Van het onderscheid in de leer der protestantsche gezindten, kan ieder predikant zijne leerlingen zoo veel mededeelen, als hij nuttig en noodig oordeelt. Ik heb hun hiervan altijd meer *verhaald*, dan wel *onderwezen*; en ik wenschte gaarne, dat ieder predikant eerst het dertiende kapittel van den eersten brief aan de *Korinthers* in stilte doorlas, en dan over het onderscheid der leer uitspraak deed naar datgene, wat hem de geest van dit kapittel ingaf. Maar ik weet immers, dat gij met mij, in dit opzigt, geheel en al overeenstemt."

Binnen kort, hopen wij ook te gewagen, van den *Geest des Christendoms*, door denzelfden Schrijver, ter bereiking van dezelfde oogmerken geschreven.

WENDELGARDE van LINZGAU *of Geloof, Liefde en Hoop. Door* I. C. APPENZELLER. *Uit het Hoogduitsch. Te* Haarlem, *bij* A. Loosjes, P. z., 1817. *Eerste Boek, Geloof. Tweede Boek, Liefde. Derde Boek, Hoop. Te zamen* 565 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 4 : 4 : —

De geschiedenis, welke hier in het gewaad van een verdichtsel verschijnt, valt voor in de eerste twintig jaren, der tiende Eeuw. Het buitengewone der lotgevallen van zekere edele Dame, WENDELGARDE VAN LINZGAU genaamd, trok des Schrijvers aandacht en trof zijn gemoed

moed dermate, dat hij ondernam, in haar leven en dood, de inwendige, diepgevestigde tegenstrijdigheden (1) van het menschelijk hart, te pogen af te schilderen. Wij kunnen het goede oogmerk niet mispRijzen, en doen gaarne alle regt, aan de ook van elders bekende bekwaamheid des Schrijvers, om wel te schetsen, en de aandacht levendig te houden; maar men houde het ons ten goede, dat wij verklaren in zulk soort van werkjes weinig smaak te vinden, en oordeelen, dat derzelver vertaling geene behoefte is. — Het doorlezen der twee eerste Stukjes heeft ons althans, om het langdradige van de kloostergevallen en omstandigheden hier voorkomende, moeite gekost. Wij hadden liever de heldin meer met hare liefde voor hare kinderen zien worstelen, tegen de dwaasheden van bijgeloof en Priesterbedrog, en haar rusteloos bezig gevonden, in het aanwenden van alles, dat maar eenigzins dienen kon, om zekerheid te erlangen, aangaande het lot, den dood, of den toestand van haren Echtgenoot eer zij de heillooze kloostergelofte deed. Het moet verwondering baren, dat eene zoo schoone, edele, jonge, aangebedene Vrouw, tevens niet misdeeld in verstandelijke vermogens, geene misleiding ontdekte, waar het schandelijkst bedrog plaats vond, — dat zij den vriendenraad van eenigen zoo weinig gelden, en zoo gemakkelijk zich misleiden liet — dat zij de dierbaarste betrekkingen van het hart kon pogen te doen zwijgen, en listiglijk door een derde, zich lekkere appelen en peeren wist te verschaffen, tegen de wetten van die ongelukkigen aan, welke zij voor zoo heilig hield, enz. enz.

Veel meer behagen zal men scheppen, in een

een aantal andere werken, over dergelijk een onderwerp, met veel meer nut gebruik kunnen maken, ook van:

GELOOF, Hope, Liefde, Vreugde, tot eenen krans voor het menschelijke leven gevlochten. Naar het Hoogduitsch van K. LAPPE. *Te* Amsterdam, *bij* A. B. Saakes, 1818. 59 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 14 —

Dit boekje behelst vier korte ontwikkelingen, uitwijdingen, of schetsen; de eerste over het Geloof, naar *Mark.* XVI: 14—20. de tweede, over de Vraag: *Waar gaat gij heenen?* naar *Joan.* XVI: 5. enz., de derde, *Over de bekeering ter liefde*, naar *Joan.* XIII: 34. en de vierde, over de Vraag: *Is de Godsdienst een vijand der vreugde?* Dezelve laten zich gemakkelijk, met genoegen en nut lezen. Men zoeke hier slechts geene diepzinnige redeneringen, geene beoordeeling van bewijzen, geene Schriftverklaring, geen nieuws, maar eene eenvoudige redenering, geschikt, om in te nemen, niet slechts voor geloof, hope, liefde en vreugde, maar ook, in de beoefening daarvan, zich zelven en anderen tot heil te verstrekken. Aan vergissing schrijven wij het toe, dat in de derde schets de gedachte, als of ook de onschuldige, heilige mensch aan den dood onderworpen geweest, en door den dood slechts uit den eenen hemel in den anderen zou zijn overgegaan, als gegrond voorkomt, daar ze toch zoo stellig strijdt, met die leere der openbaring, welke toch ook LAPPE toont te eerbiedigen.

KERK-

KERKKLOKS-TOONEN. Herinneringen uit het Leven van een' Jongen Geestelijken. Uit het Hoogduitsch van FR. STRAUSS. *Met een Voorberigt van* W. A. OCKERSE. *Tweede Stuk. Te* Amsterdam, *bij* J. van der Hey, 1818. 153 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 16 : —

Eene uitnoodiging, tot dat gene, wat het geheele leven tot een Feest kan maken, moet, zou men zeggen, welkom zijn. 't Is bekend, dat wijlen de schrandere SALTZMAN zijnen Hemel op Aarde geschreven, en zeker daar door velen werkzaam gemaakt heeft. De Heer STRAUSS zocht, met deze uitgave, hetzelfde doel op eene andere wijze te bereiken, en zijne poging is niet te mispreijzen. Dit deeden wij reeds, bij de beschouwing van het eerste Stukje opmerken, (voor September 1818, bl. 287 enz.) en kunnen wij hier herhalen, omtrent het tweede Stukje. Het is echter niet voor 't algemeen geschikt. Men moet smaak hebben in en voor zeker levendig gevoel, en weten verrukt te worden, door warme verbeeldingskracht in gevoelvolle uitdrukkingen overgebragt, of men zal hier weinig voldoening vinden. De zaak van den Heiligen Godsdienst, is hier met veel geestdrift in eenige bijzonderheden geschetst, en men treft er verscheidene nuttige en leerzame wenken aan, onder de aandoenlijke schetsen ons hier geleverd. — Daar wij ons nog levendig herinneren, hoe slecht zeker, in zijne oogen, meer dan gewoon verlicht Duitsch-Prediker, in de Voorrede tot eenen bundel zijner Leerredenen, van deze uitdrukking zich bediend heeft, trof ons de verklaring hier op

bladz.

bladz. 97. „ Dan ontdekt men den grond van het zeggen eens volgeestigen mans: *eene (goede) preek is het hoogste dat een mensch geven kan.* En dit oordeel wordt bevestigd, door die ootmoedige vrees, en geloovige hoop, welke zich in zulke uren, zoo minzaam vereenigen.

Zoo zeer als wij, met STRAUSS, instemmen, en in zijne bedoeling, dit zeggen volkomen billijken, zoo zeer verschillen wij van den anderen, die daardoor de moeilijkheid wilde aanduiden, om voor de mondigen volkomen verstaanbaar te prediken, en toch tevens zoo kunstig alles in te kleeden, en te vermommen, dat de eenvoudige Christelijke schare er mede te vreden is, zonder de bedoeling te vatten.

De Godsdienst zij en worde, meer en meer onder ons, de zaak van verstand en hart beide, en elke goede bijdrage zij daar toe gezegend!

OPROEPING aan Neêrlands Volk, tot het Gebed, tot ware verootmoediging, opregte bekeering en hulpvaardige ontferming. Door eenen Liefhebber van Volk en Godsdienst. Uitgegeven ten behoeve van de Noodlijdenden, door de Overstroomingen. Te Amsterdam, *bij* G. van Dijk, 1820. 31 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* — 5 —

De Schrijver toont hier, dat hij een welmeenend, ernstig denkend, zijn Vaderland minnend en Godvruchtig man is, en bepaalt de aandacht, bij de jongste geduchte onheilen, door de opstopping en overstroomingen der Vaderlandsche Rivieren veroorzaakt, zoo, dat hij

al-

alle zijne Lezeren poogt te bewegen, om daar in niet alleen Gods vinger op te merken, maar daar uit ook heilzame gevolgtrekkingen af te leiden, en daar door zich te laten bewegen, tot een gedrag den Nederlandschen Christen waardig. Wij prijzen dat goede oogmerk, en verblijden ons, dat deze Liefhebber van Volk en Godsdienst, uit de openlijke berigten hier aangaande, reeds zal hebben opgemaakt, dat de Nederlanders (de Hollanders althans) hoe veel reden men ook waarlijk hebben moge, om over de verachtering in Godsdienst en zeden te klagen, en ten sterksten op verbetering aan te dringen, zich evenwel nu niet geheel ongelijk, aan hunne brave voorvaderen in deze betoond hebben.

Mogt deze nieuwe ramp, door Gods goedertierenheid, zoo boven verwachting gelenigd, als eene vaderlijke kastijding Gods voor velen de heilzaamste uitwerking hebben, en de zulken wier taak dit is, te meer aanvuren, om al het mogelijke aan te wenden, tot voorkoming en vermindering van zulke onheilen, waar aan men elken winter is blootgesteld.

Het goede, hier voorkomende, werke daar toe ook onder den Goddelijken zegen mede!

WAT IS WAARHEID? Wat moet men vreezen? Wat mag men nog hopen? of de Omwenteling in Nederland, van 1813, *onpartijdig beschouwd, in de daar van verwachte en tot hiertoe verkregene gevolgen. Te* Amsterdam, *bij* P. den Hengst *en* Zoon, 1819. 139 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1: 5: —

Dit Stukje, doet het hart van deszelfs ongenoem-

noemden Schrijver wezenlijke eere aan, en men proeft er den waren beminnaar van Vaderland en Vorst uit.

Het oogmerk is zeer blijkbaar en zoo uitmuntend tevens, dat men er met grond niets berispelijks in vinden kan. Hartelijk wenschen wij, dat die sommigen in den lande, voor welke het eigenlijk geschreven is, hetzelve lezen en de goede wenken, daar in voorkomende, behartigen en beoefenen zullen. Ieder bemoeije zich vooral met zijne eigene zaken, wachte zich voor eigenzinnig te verlangen, dat in alles zijne begeerten ('t geen toch ook wel onmogelijk is) vervuld worden, keure vooral in zich zelven af, het veroordeelen van zaken en personen, waar voor hij niet berekend is, doe in zijne betrekking, als Nederlander en Christen, wat hem mogelijk is, ter bevordering van 's Lands welvaren, en geve het beste voorbeeld aan de genen die hem omringen! „Zoo zal (op dat wij hier het Slot ter proeve overnemen) de gedachtenis der Omwenteling van 1813 altoos bij ons in zegening blijven, en wij zullen ons steeds in hare vruchten verblijden. Zijn dezelve, door de algemeene kwijning des overdrevenen Handels, en door het gebrekkige van menschelijke intrigringen, nog zoo mild niet, als eene overspannene verbeelding ons dezelve had doen verwachten, de laatste zullen zich zelve doen kennen, en ten aanzien der eerste, zal de bruizende oorsprong des nu alles overstelpenden vloeds, bij geregelder toevoer, binnen zijne beddingen wederkeeren, en, even als eene stille, weldadige bron, gelijk en mildelijk vloeijen: Dan zullen wij ons, in de vruchtbare gevolgen van die altoos gezegende Omwenteling, meer en meer mogen verheugen, en onder het verband der

rampen, welke wij zijn doorgeworsteld, planten wij, bij den godsdienstigen dank aan de Voorzienigheid, die *Europa* en *Nederland* van dien druk verloste, de warmste liefde in de harten onzer kinderen, voor de Vorsten uit het Stamhuis, dat, van de eerste ontkieming af, op den Vaderlandschen grond gevestigd was, wanneer wij aan ons dierbaar kroost, bij ons laatst vaarwel, dien geliefden grond overleveren, en aan zijne zorg toevertrouwen."

De redenen voor de Anonijmiteit, door den achtingwaardigen Schrijver genoemd, alle regt willende laten wedervaren, zullen wij ook zijnen naam niet trachten op te sporen. Wij bedanken zijn Ed. voor dit geschenk, en noodigen hem uit, om in zijne uren van ontspanning nog te volbrengen, wat hij ons hier althans eenigzins heeft doen hopen. (1) In zulk eenen geest als dit is, willen wij wel iets meer lezen, hoe zeer wij, en lang reeds, walgen van alle die pamphletten, waarmede men aardig zoekt te wezen, en ondertusschen veel kwaads sticht. Ieder wil al mede spreken en goeds leeren, maar slechts weinige zijn er voor berekend, en de meesten hadden noodig, nog de eerste beginselen te leeren, indien zij ooit wilden medepraten.

(1) Wij vernemen met genoegen, voor dat deze afgedrukt is, dat die hoop zal vervuld worden.

HULDE aan de Nagedachtenis van A. LOOSJES P. Z., *toegebragt door het Departement Letterkunde van het Gezelschap: Oefening in Wetenschappen te* Haarlem, *in deszelfs Vergadering van* 14 *Maart* 1818. *Te* Haarlem, *bij* de Wed. A. Loosjes P. z., 1818. 34 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* — 12 —

Het Haarlemsch Gezelschap, tot Zinspreuk: *Oefe-*

Oefening in Wetenschappen, gekozen hebbende, Departement Letterkunde, waarvan de waardige A. LOOSJES, PETRUSZ., een even zoo geacht als ijverig Lid was, gevoelig aangedaan over den plotslingen dood van dien verdienstelijken man, welken zij weinige oogenblikken te voren, 's avonds van den 28 Februarij, nog in volmaakten welstand in hun midden aanschouwden, en hoorden, besloot geredelijk, om op den 14den der eerstvolgende maand, zijne nagedachtenis, op eene eenvoudige hartelijke wijze te vieren. Dit is geschied: de Heeren J. H. PEERLKAMP, C. DE KONING, L. D. Z., A. VAN DER WILLIGEN en H. MEIJER, JUNIOR., hebben toen, de drie laatste in gebonden, en de eerste in ongebonden rede, over het treurig verlies van eenen zoo nuttig werkzamen man, treffend gesproken, en het zijn deze Stukken, welke met toestemming van derzelver opstellers, door het genoemd Gezelschap, aan het verlangend Publiek hier worden aangeboden. De overledene was deze opregte hulde der ware vriendschap waardig, en zij vereert niet alleen hem, maar ook de wel begaafde opstellers, en het gansche wel vereenigde Gezelschap, van eene der beroemdste Steden in ons Vaderland. De Lofrede van den Rector, moet in haar geheel gelezen worden, en wij kunnen er dus geen uittreksel van geven. Zij behelst een voldoend, kort, hartelijk, en in den geest der ouden, zoo gelukkig door hem beoefend, geschreven opstel, waar in verscheidene eenvoudig fraaije trekken de aandacht bijzonder boeijen, en het slot voor den Zoon, den Heer VINCENT LOOSJES, zeer roerend en vertroostend tevens moet geweest zijn.

De waarde, der hier bijgevoegde Dichtstukjes, wordt verhoogd, door het voorwerp dat

tot onderwerp verstrekte. Het laatste couplet, wekke den lust ter lezing van het geheel nog sterker op, bij het geringe aantal van de zulken, die met de werken des afgestorvenen minder bekend mogen zijn:

Zacht moog' de rust uw werk verpoozen! —
De Vriendschap, LOOSJES! heeft haar' pligt, haar' lust voldaan:
Zij heeft ten voorbeeld u gekozen;
En nimmer doe de schaamt' haar blozen,
Dat een oneed'le stap in 't spoor der kunst zou staan.
Uw schim zweve altoos om ons henen,
Als wetenschap ons zal vereenen,
De kunst ons op haar' schat onthaal';
En komt een vreemde uw grootheid prijzen,
Dit grafschrift moge uw terp hem wijzen:
HIER SLUIMERT DE ARISTARCH VAN HOLLANDS ZEED' EN TAAL.

MAGAZIJN voor KINDEREN, *van Mevr.* LE PRINCE DE BEAUMONT. *Omgewerkt en veranderd naar de behoeften van den tegenwoordigen tijd. Door* A. B. VAN MEERTEN, *Geb.* SCHILPEROORT. *Met Platen. Eerste Deel. XXXI en* 525 *Bladzz. Tweede Deel. XV en* 566 *Bladzz. In* 's Gravenhage, *bij de Erve* J. Thierry *en* C. Mensing *en* Zoon, 1819. *In kl.* 8vo. *De prijs is te zamen f* 4: 16: —

Mejufvrouw VAN MEERTEN, geb. SCHILPEROORN, heeft het *Magazijn* van Mevr. LE PRINCE DE BEAUMONT, waar mede zij in hare jeugd bekend werd, zeer hoog geacht. Met leedwezen bemerkte zij, dat hetzelve met zoo vele andere werken in hetzelfde lot deelde, en daarom

om werd zij te rade, om hetzelve om te werken, en eene voor onzen tijd meer bevallige gedaante te trachten te geven. „Ik kwam, dus drukt zij zich zelve uit, in het Voorberigt, op den inval, eens te beproeven Madame *Bonne* in een ander gewaad te steken; de snede van haar kleed wat te veranderen, en er een en ander, thans in den smaak zijnde, sieraad bij te voegen. Mij geplaatst ziende aan het hoofd van eenen niet zeer talrijken, maar uitgezochten kring van lieve meisjes, en mij in denzelfden geest van Mev. DE BEAUMONT met dezelve onderhoudende, meende ik dat dit mijn arbeid gemakkelijker zoude maken. Ik heb dan veelal mijne Voorgangster, maar meer nog de Natuur gevolgd. De meeste tooneelen zijn naar het leven gekleurd; en in de schooluren ontving ik veelal de bouwstoffen, welke ik in den tusschentijd, dien ik aan dezen arbeid geven kon, verzamelde, schikte en beschaafde. Zoo ik dan niet geheel ongelukkig mogt geslaagd zijn in den kindertoon te vatten, ben ik er voor de helft mijne leerlingen voor verpligt. Zij waren de originelen, naar welke ik mijne kopijen vervaardigde."

„Ik heb van Mev. DE BEAUMONT alles behouden wat mij goed voorkwam, en hetwelk inderdaad niet gering is. Het een en ander, het welk ik begreep dat beter kon zijn, heb ik veranderd; ik heb verschikt, weggelaten, bijgevoegd, omgewerkt."

„Van de vele toovergeschiedenissen, heb ik er slechts eene enkele, wat veranderd, uit behouden; en andere verhalen uit de werkjes van DE GENLIS, MASTENBROEK, BOUILLY, SALZMAN, of ook wel van eigene vinding, in de plaats gesteld. Men zal dit, vertrouw ik, als geen *plagiaat* beschouwen, daar ik hier openlijk

voor uit kom, en men wel begrijpen kan, dat het niet gemakshalve is, alzoo ik even goed de verhalen van Mev. DE BEAUMONT had kunnen overnemen."

„Ik meen tevens hier bij te moeten berigten, dat de hier voorkomende versjes niet van mij, maar soms met eene kleine verandering, uit verschillende dichtstukken overgenomen zijn; welke vrijheid ik hoop dat derzelver verdienstelijke Schrijvers mij niet ten kwade zullen duiden. De *Bijbelsche Geschiedenis* heb ik veel uitvoeriger behandeld; waar bij ik, vooral een dankbaar gebruik gemaak heb, van den voortreffelijken *Bijbel voor de Jeugd* van den Hoogleeraar VAN DER PALM. De *Natuurlijke Historie*, hier en daar verspreid, heb ik meer bijeen gebragt en eenigzins systematisch behandeld. Na het eindigen der Natuurlijke Historie bezoekt de Gouvernante met hare leerlingen eenige fabrijken en werkplaatsen, en houdt alzoo een Technologischen cursus met dezelve. De *Plaatselijke Aardrijkskunde* heb ik geheel weggelaten, om dat zij, of gelijk in het oorspronkelijke, een dor geraamte moest zijn, of anders te uitvoerig zou zijn geworden."

„Mijn ontwerp, (zoo de twee eerste Deelen door het publiek gunstig mogten ontvangen worden) is dit werk in zes Deelen ten einde te brengen. De twee eersten bevatten het *Magazijn voor Kinderen*. In ieder Deel wordt een tijdverloop van één jaar ondersteld, zoo dat de kinderen, die bij den aanvang van dit eerste Deel 5 jaren oud zijn, bij het einde van het zesde 11, en die nu 14 zijn, dan 20 zullen wezen."

„De twee volgende Deelen bevatten: *Magazijn voor Jonge Jufvrouwen*. De gesprekken

mèt

met de oudste leerlingen worden hier allengs belangrijker. *De Zedekunde* beslaat hier een groot vak. De verhalen worden meer uit de Ongewijde en Vaderlandsche Geschiedenissen getrokken. Het onderwijs wordt verrijkt met eenen cursus over *de Natuurkunde*, opgehelderd en veraangenaamd door een groot aantal vermakelijke en niet kostbare proeven; de werken van BUIJS, UILKENS, BERTS, VAN BEMMELEN, enz. hebben mij hier ten leiddraad verstrekt; en ik heb niet geaarzeld om, ter opheldering van de Natuurkundige lessen, te verwijzen naar de afbeeldingen in het Natuurkundig Schoolboek van den eerstgenoemden verdienstelijken Schrijver; billijk veronderstellende, dat dit werk in geen opvoedingsvertrek van eenige beschaving, ontbreken zou. De jonge lieden komen dan allengs in de wereld, gaan op partijen, in den schouwburg enz. (veel gelegenheid tot nuttige wenken hier omtrent) Eenige leggen hare belijdenis af: weder eene gunstige aanleiding tot leering en besturing van het hart, bij zulk een belangrijk tijdstip."

„In de twee laatste Deelen, *Magazijn voor Volwassene Meisjes*, komt eenig onderrigt, of aanleiding tot onderrigt in *Algemeene*, *Romeinsche* en *Griekfche Geschiedenis*, verbonden met de Fabelleer. Sommige meisjes komen in betrekkingen, in verbintenissen, van welke eenige goedgekeurd, andere bestreden moeten worden. Eenige treden in het huwelijk; maar Mev. BELCOUR blijft altijd de geliefde vriendin en vertrouwde."

„Hoe zeer nu alles als een geheel kan beschouwd worden, daar dezelfde kinderen steeds ten tooneele worden gevoerd, en men die langzaam zich ziet ontwikkelen, zoo zullen

toch iedere twee Deelen eenigzins op zich zelve staan en onder eenen afzonderlijken titel te bekomen zijn."

„Ik heb getracht de verschillende karakters, zoo veel mogelijk vol te houden, ook in derzelver behandeling en in de bestrijding van derzelver gebreken. Ik durf echter niet zeggen, dat ik in deze moeijelijke taak altijd naar mijnen wensch geslaagd ben. Een en ander tooneel, zal men misschien bevinden, dat meer voor Opvoeders, dan voor Kweekelingen geschreven is. Men geloove echter niet, dat Ik hier voorschriften heb willen geven. Ik geef alleen op hoe ik in dergelijke gevallen gehandeld heb, en welke de uitslag geweest is. Ook heb ik somtijds mijne waardige Voorgangster, somtijds mijne eigene ondervinding, somtijds die van anderen gevolgd. Ik heb niet alleen eene bijdrage tot het onderwijs, maar ook tot de opvoeding willen geven."

Men verwachte hier dan een allerlei, voor jongere, en verder in jaren gevorderde Dochteren, in Zamenspraken van eene Onderwijzeres, met eenige aan hare zorge toevertrouwde jonge Jufvrouwen, van vijf tot veertien of vijftien jaren; waar van het doel is, het nuttige en het aangename te vereenigen, en alzoo de jeugdige harten voortreffelijk te vormen. De naam van *Magazijn*, is dus met regt behouden, hier is toch voor de vrienden eener goede opvoeding, en voor de beminnaressen van ware verlichting en beschaving, veel te zien en veel belangrijks te koopen. Dit *Magazijn* verdient veel bezocht te worden, en niet te dikwerf kunnen onze Dames met hare lievelingen zich derwaarts begeven, en zoo haar verstand eenigzins fijn, en haar hart wel geplaatst is, zullen zij er gaarne wat langer dan gewoonlijk ver-

toe-

toeven, zonder de vrees te hebben te voeden, dat zij zich, over het verbeuzelen van tijd, naderhand zullen moeten beklagen.

Hoewel hier veel, en velerlei ter beschouwing en aanschaffing voorkomt, meene men toch niet, dat hier, als in eenen verwarden winkel, alles op eene onaangename wijze door elkander geplaatst, of geworpen zij! Men zal integendeel overal zekere aangename orde aantreffen, welke van kieschheid en goeden smaak zeer duidelijke bewijzen oplevert, en het oog der meest beschaafden, zelfs vergast. Bij al de verscheidenheid der onderwerpen, en die gedurige afwisseling derzelve, vindt men nergens gegronde reden, om zich te beklagen, dat de brave Schrijffter voor de lieve jeugd te groote sprongen gedaan heeft, of te veel overgeslagen, of ook te veel of te weinig vooronderfteld heeft.

De overgangen van het een tot het andere, zijn altoos met overleg gemaakt, dikwerf zeer natuurlijk, en niet zelden aangenaam, verrassehend uitgevoerd. Vooral is hier uitmuntend gezorgd, voor de verlichting des verstands, maar nimmer ook de hoofdzaak, de verbetering des harten, en de veredeling van den geheelen mensch, als het groote doel van opvoeding en onderwijs, uit het oog verloren.

Mevrouw BELCOUR, is eene uitmuntende Onderwijzeres, een waar model voor allen, die Kinderen, en vooral Meisjes willen opvoeden. Zij is begaafd met zoodanige eigenschappen, welke ieder een achting inboezemen, en dienen kunnen, ja, dienen moeten, om niet alleen met een behoorlijk ontzag, de lieve kweekelingen te vervullen, maar ook derzelver liefde en vertrouwen volkomen te verwerven. Nu zeer toegevend, vriendelijk, zacht en vertrou-

welijk, dan ernftig, geftreng, ftandvastig, en hare meerderheid doende gevoelen, naar mate de handelwijze, het gedrag der Kinderen, of van deze, of gene derzelver vorderen, en dus geheel overeenkomftig de omftandigheden, doet zij overal bemerken, hoe wel zij het hart der jeugd kent. In haar prijzen en beloonen niet alleen, maar ook wanneer zij haar ongenoegen te kennen geeft, en beftraffen, ja, ook dadelijk ftraffen moet, bewaart zij volkomen haar karakter, en moet ieder haar beminnelijk, en vereerenswaardig noemen. Hare verhalen, zoo wel als de ophelderingen, en eigenlijke onderwijzingen, welke zij aan hare Meisjes geeft, zijn altoos belangrijk, en dienen bij uitnemendheid voor verftand en hart. Voor al wat waarlijk eerbiedwaardig is, inzonderheid voor Godsdienst en Bijbel, boezemt haar gansche onderwijs waren eerbied in, en men merkt in de geheele behandeling en omwerking van dit boek, dat dezelve in beste handen gevallen is, dat eene verftandige, brave, Christelijke, Hollandfche Vrouw, die de behoeften van den tijd zeer goed kent, hier handen aan 't werk geflagen heeft.

Onze Lezeren, op een proefje gaarne willende onthalen, ftaan wij in de keuze van al het daar toe aangeteekende waarlijk verlegen. De gedachte alleen, welke onze geringe ervaring ons zoo menigwerf treurig bevestigde, ook onder de meer aanzienlijke klasfen en rangen, dat de den mensch, vooral het Meisje zoo beminnelijk makende *kieschheid*, waarlijk te fchaars gekend en beoefend wordt, bepaalt ons bij het volgende:

„Onder het naar huis gaan, (zegt Mevr. BELCOUR, na eene met hare kweekelingen afgelegde wandeling en verrigte aandoenelijke fchoo-

ne

ne daad van kiesche barmhartigheid) heb ik nog een paar woorden met mijne lieve *Mietje* te praten, welke ik echter verlang, dat door allen met aandacht zullen worden aangehoord. Gij hebt, mijn lieve meisje! twee fouten bedreven, waartoe uw goed hart u verleid heeft, en welke gij toch op een ander tijd vermijden moet."

„ Er zijn, lieve kinderen! een aantal bedrijven, welke op zich zelve goed, sommige zelfs prijzenswaardig zijn, maar die onder zekere omstandigheden ophouden goed te zijn, omdat zij op de eene of andere wijs, een ander kwetsen, en dus een tegenovergesteld oogmerk bereiken, dan men er mede voor had; het in acht nemen van deze kleinigheden heet men kieschheid (*delicatesse*) en deze brengt veel toe om den omgang met elkander te veraangenamen."

„ De kieschheid bij voorbeeld schrijft ons voor: „ Spreekt met den ongelukkigen, nooit „ over het geluk." Dit is in het groote, maar ook in het kleine waar. Nu kunt gij wel begrijpen, lieve *Mimi!* dat uw ophef van het genoten vermaak, niet zeer geschikt was, om *Constance* te troosten over de ontbering van dit genoegen. Gewen u dan eens vooral: spreek nooit zonder noodzakelijkheid, althans met geen ophef, van een vermaak, tegen iemand, die het niet kon of mogt genieten."

CHARLOTTE.

„ Zoo herinner ik mij, toen ik laatst ziek was, hoe het mij verveelde, dat ieder een kwam zeggen, dat het zulk heerlijk, mooi weder was, en dat ik zoo dikwijls werd uitgevraagd."

Mev. BELCOUR.

„ Zoo wil de kieschheid ook dat men vermijde, alles wat iemand onaangename herinneringen zoude kunnen geven, door b. v. te spreken over een ongelijk huwelijk, over een

of

of ander grof gebrek of dronkenschap of zoo iets; zoodra men weet, dat iemand uit het gezelschap zoo iets in zijne familie heeft."

ELEONORE.

„Maar, lieve Mevrouw! hoe is het mogelijk dat men altijd de familiebetrekkingen weet, van de personen, met welke wij omgaan?"

Mev. BELCOUR.

„Dat is ook moeijelijk, maar daarom moet men zich altijd aan bedachtzaamheid gewennen, en liever wat te weinig, dan te veel zeggen. Voorts zou het eene laagheid en wreedheid zijn, tot welke ik geene uwer in staat zou rekenen, iemand een natuurlijk ligchaamsgebrek te verwijten; maar onkiesch is het zelfs, b. v. in het bijzijn van personen met lange neuzen, groote monden, hooge ruggen, van zulke onderwerpen te spreken."

„Ook hangt veel af van de omstandigheden. Ik hoorde in de verledene week tegen eene rijke lieve dame zeggen: „maar, Mevrouw! „hebt gij nu dien ouden leelijken hoed op- „gezet?" Deze kleine spotternij was niet onkiesch, omdat de dame bemiddeld en niet gierig was, en betere hoeden had; en zij deze alleen had opgezet, omdat zij weinig werks van hare kleeding maakt: had men dit gezegd tegen iemand, die men wist dat een bekrompen bestaan had, zoo zou het laag geweest zijn."

ELEONORE.

„Mag ik ook iets vragen, Mevrouw? Is het ook kiesch, met verachting te spreken over iets, waarop men weet dat een ander prijs stelt. Ik heb wel eens opgemerkt dat *Nancy* ..... neen ... dat *iemand* altijd laag viel op boeken en leeren, als ik er bij ben."

Mev. BELCOUR.

„Zeer zeker is dat onkiesch, zoo wel als dat men met verachting spreekt over den *rijk-*

dom

dom in tegenwoordigheid van een' *Rijken*; over de *schoonheid* in tegenwoordigheid van eene *Schoone*; over de *geleerdheid* in tegenwoordigheid van eenen *Geleerden*. Dit is alles onkiesch. Ook is het niet aardig, wanneer twee of drie of meer jongelieden, zich een onderwerp des gesprekş kiezen, waar van een of meer van het gezelschap niet mede kunnen of verkiezen te praten, ten minste als zij daar lang bij blijven, bij voorbeeld van een genoten vermaak, waarin sommigen van het gezelschap niet gedeeld hebben. Het is almede onkiesch om een geheim, hetwelk men ziet of veronderstelt dat een ander wil verbergen, te ontdekken of te openbaren, al denkt men, dat het tot eer van den zoodanigen zal verstrekken. Dit was uwe tweede fout, lieve *Miel*. in uwe gissing naar de onbekende Weldadige."

„ Het is almede onkiesch, om met ophef te spreken over iets hetwelk men, kort of lang geleden, aan iemand ten geschenk gegeven — en omgekeerd met minachting te spreken over iets hetwelk men van een ander ontvangen heeft."

„ Eindelijk kan men in het spel veel kieschheid betoonen. Ik spreek niet van *eerlijk*, strikt *eerlijk* te spelen; maar in twijfelachtige gevallen zich zelven te veroordeelen, en is een ander, met wien wij verschil kregen, even zoo edelmoedig, dan de beslissing aan eenen derden over te laten."

„ De kieschheid in den smaak maakt ons beleefd, geeft ons een' goeden toon en edele gevoelens; en de kieschheid in het gevoel maakt ons achtingwaardig en schenkt ons ware vrienden."

ELEONORE.

„ Maar, lieve vriendin! als men aan alle deze klei-

kleinigheden onophoudelijk dacht, zou dit het verkeer ſtijf maken."

Mev. BELCOUR.

„Volſtrekt niet. Door op deze kleinigheden van zijne jeugd af te letten, worden dezelve ons, om zoo te ſpreken, als geheel eigen en natuurlijk; en wij nemen dezelve in acht, zonder dat wij er op denken of er ons op toeleggen. Dit zij voor heden genoeg. Wij zullen nog wel eens gelegenheid vinden om op dit onderwerp terug te komen."

Wij hebben ja, onder de ons waarlijk zeer aangename lezing, en het nemen ook van proeven, omtrent de uitwerking op de jeugdige harten, van een en ander gedeelte hier voorkomende, welke altoos gelukten, ook wel het een en andere, hier en daar aangeſtipt, waaromtrent wel eenige verandering had mogen plaats hebben. Zoo vonden wij de bepaling van een wonder niet naauwkeurig, op bladz. 380. Deel I. Zoo had op bladz. 404. de keuze der voorbeelden, van ongewijde Schrijvers, gelukkiger kunnen uitvallen. Zoo heeft de achtenswaardige Schrijfſter bij vergisſing geſchreven, dat MOZES, eerst nadat AARON hem uit *Egijpte* ontmoet was, verlof aan JETHRO zou gevraagd hebben, om *Egijpte* te bezoeken; daar het Bijbelsch verhaal een weinig anders luidt, *Exod.* IV: 18-29. — Zoo hebben wij ter oplosſing van de bedenkingen tegen de Goddelijke bedreiging op de overtreding van het tweede Gebod, gemist, de in ons oog zeer gewigtige opmerking, dat de Algoede dus op hun natuurlijk gevoel niet alleen van zelfs behoud, maar ook voor hunne kinderen, en kindskinderen enz. gewerkt heeft; als ſtond er: bij dezelve niet alleen, maar ook bij de liefde voor uwe kinderen, kindskinderen en nakomelingen, bezweer ik u, bezondigt u toch hier tegen niet, opdat enz. Zoo

Zoo had op bladz. 182. de aanmerking, omtrent de Engelsche wet, welke de *slagters* van het Regter-Ambt uitsluit, hier liever niet moeten gelezen worden, om verkeerden indruk voor te komen. Behalve dat, is de aanmerking zelve nog ook niet eens gegrond. — Hoe, als men zoodanig eene reflectie eens maakte, omtrent den militairen stand?

Zoo zouden wij den *mensch*, ook liever niet onder de *dieren*, den kinderen leeren rangschikken.

Zoo had bladz. 184. bij het onderwijs der lieve Meisjes, dat men van het Varkensvet, *reuzel* genaamd, *zalven* maakt, wel iets meer gevoegd, gemerkt de doorgaans elders in acht genomene naauwkeurigheid, om de Jeugd met het gebruik der dingen regt bekend te maken.

Deze en dergelijke andere, zijn ondertusschen kleinigheden, welke, wanneer eens een herdruk mogt noodig worden, gelijk wij zeer hopen, gemakkelijk door de bekwame Jufvrouw VAN MEERTEN, kunnen verholpen worden.

Wij wenschen niets vuriger, dan dat vele Onderwijzers en Onderwijzeressen, maar ook zeer vele Ouders en Moeders vooral, dit belangrijk en aangenaam werkje zich aanschaffen, en veel gebruiken zullen, dat de waardige Schrijfster, haar oogmerk volkomen bereiken, en het opkomend geslacht, bijzonder de lieve Jufferschap, er veel voordeel uit trekken moge.

Wij verlangen reeds naar het derde Deel.

ALMANAK voor het Lager Onderwijs en de Opvoeding, uitgegeven door Leden van de Commissie van Onderwijs in Vriesland. *Voor het jaar* 1820. *Te* Zutphen, *bij* H. C. A. Thieme, *De prijs is f* — 8 —

Ook deze vijfde Jaargang, beantwoordt aan den ui-

titel, en het doel van den Verzamelaar, die het nuttige met het vermakelijke, en het oude met het nieuwe, heeft zoeken te vereenigen. Behalve den Kalender, met eenige aanwijzingen, en lager Schoolwezen, zijn de Rubrieken: Onderwijs en Opvoeding, en Geschied-, Aardrijks- en Natuurkundige bijzonderheden, vooral betrekkelijk *Vriesland.*

Ter proeve diene het volgend Stukje, hier uit „GUTSMUTHS. *Volledig Leerstelsel van kunstmatige ligchaams oefeningen*, overgenomen. — De diepzinnigste geleerdheid en de fijnste beschaving, staan met betrekking tot gezondheid en ligchaamskracht, als weelde tot — behoefte. Hoe geheel verkeerd handelt men dan niet, bij de tegenwoordige opvoeding, dat men, uit alle zijne krachten alleen weelde zoekt te bevorderen, terwijl men eene wezenlijke en groote behoefte, niet dan maar al te dikwerf ganschelijk uit het oog verliest. — Maar van waar mag het dan toch komen, durf ik de voorstanders van zulk eene leerwijze gerustelijk afvragen, dat in zoo veel duizend huisgezinnen, alwaar men de kinderen met eene overdrevene zorgvuldigheid gadeslaat, en tegen alle schadelijke indruksels tracht te beveiligen, waar het hun nimmer aan uitgezocht voedsel of wel toebereide artsenijen ontbreekt, dat in zulke huisgezinnen, zeg ik, deze kleinen zoo dikwerf bleek, ziekelijk, zwak, krachteloos en ongedaan er uit zien: terwijl onder eenen hoop van 30 tot 60 kinderen, waaronder ik nu bestendig, sedert 20 jaren, verkeere, de gezondheid steeds tot de orde van den dag behoort, op aller wangen bloeit, kracht en moed aller leden doortintelt, toevallige onpasselijkheden spoedig verdwijnen, en de dood ook niet eene enkele bloem van zijnen steel heeft afgerukt!"

MEN-

MENGELWERK.

DE HERVORMDE EEREDIENST, MET EENE DOOPSPLEGTIGHEID, NAAR DE VERORDENING VAN HET NEDERLANDSCH SIJNODE.

Lok, Zangster, de gewijde klanken
  Van heilgen eerbied uit uw lier;
De Godheid schenke uw ziel de sprankea
  Van 't luisterrijke Pinksterviert! —
Komt, treden wij deez' tempel binnen,
En stemmen wij, verrukt van zinnen,
  Met deze eenpaar'ge zangen zaam,
Die hier uit aller monden vloeijen
En 't hart van lof en dank ontgloeijen
  Ter eer van God en Jezus naam!

Ja! Jezus leer en liefde en leven
  Bezielt ons in dit heiligdom;
Hier wordt het biddend hart verheven
  Tot 't Evangelisch Christendom.
Geen zinlijkheid, met praal omtogen,
Maar orde en eenvoud zien onze oogen,
  Waar 't alles geest en waarheid is:
Daar rijst een Leeraar in ons midden;
Hoe roert ons hart dat plegtig bidden,
  Die hulde en dankerkentenis!

Wat ootmoed treft ons, welk vertrouwen
  En eerbied neemt de zielen in!
Hier leert ge eerst regt Gods lof ontvouwen
  En roemen in zijn zondaarsmin. —
Zoo, Jezus! traadt gij eens uw Vader,
Voor 't laatst op aarde, plegtig nader,
  In 't midden van uw vriendenstoet; —
En in dien Geest, die u vervulde,

Ontvangt ge ook hier de dankbre hulde
Met één gevoel en één gemoed.

Ja! één gevoel bezielt de leden;
Want één geloof, één hoop, één Heer
Verhief ons, in die vuurge beden,
Tot éénen zin — zijn hemelsche eer.
Nu wordt de stille lof vervangen
Door aller hartelijke zangen;
Verrukking straalt hier in elks oog:
De zusters met de broeders stonden;
De lofgalm rees uit aller monden,
In beurtklank tot Gods troon omhoog.

Hoe wordt nu door des Leeraars rede
Ons hart met Jezus leer gevoed!
Ja, God! gij hoordet zijne bede;
Uw licht gloort nu in ons gemoed.
Wat taal, wat Goddelijke woorden
Zijn hier als zoo veel heil akkoorden,
Van Jezus liefde en Gods gena!
Hoe beven wij voor onze zonden,
Nu wij den Heiland zien doorwonden, —
Maar juichen we ook op Golgotha!

Gewis! Gods geest bezielt zijn spreken:
Wat kracht en geestdrift, welk een vuur
Verheft ons als naar hooger streken,
In dit zoo Godgeheiligd uur!
't Is of we in de Evangelie blåren,
Op 't schoonst tafreel naar 't leven staren. —
Ja, leven gloeit er in elk woord;
Want englen zien wij nederdalen,
En 't hemelsch licht het veld bestralen,
't Is of ge ook hunne hallels hoort.

Zoo, Jezus! wordt uw leer en leven,
Uw grootheid, liefde en wondermagt

Ge-

Gedurig lijk alle eer gegeven,
En gij schenkt aan die hulde kracht!
Hoe leeren wij ons zelven kennen,
En ons aan 't geestlijk leven wennen
In deugd, geloof en heiligheid;
De snoodheid van onz' afval voelen
En 't kwaad, dat in ons hart blijft woelen;
Bestrijden, door Gods geest geleid!

„Gelijk, na droogte, een milde regen
Des Zomers 't al herleven doet;
Zoo wordt de ziel dan door den zegen
Des woords met hemelspijs gevoed:
Nu drinkt met onverzaadbre teugen,
Die 't dorstige gemoed verheugen,
De Christen 't Evangelie in,
Hij heeft zich aan zijn' Heer gegeven,
Zijn hart haakt naar het hemelleven,
Geheiligd is zijn ziel en zin. —

„Zoo, Christenschaar! zoo leeft ge u zelven
„Niet meer; maar eeuwig uwen Heer;
„Uw geest zweeft boven stargewelven,
„Uw zaligheid is Jezus' eer. —
„Hij zelf, den dood en 't graf ontweken,
„Gaf tot dit doel een zigtbaar teeken
„Der heiliging van uw gemoed: —
„Zoo werdt gij door zijn' doop verbonden
„Tot zijnen dienst, en van uw zonden
„Wiesch u 't geloof in 's Heilands bloed.

„Dat heil mag ook uw kroost ontvangen,
„ô Oudren! welk een dankbre vreugd!
„Zoo smaakt ge uw dierbaar zielsverlangen
„In 't voorregt, dat elks hart verheugt.
„Uw kinderen worden God geheiligd,
„Reeds vroeg voor 't woên des kwaads beveiligd: —

 „Maar

„Maar gij, houdt uw belofte stand!
„Zoo zult ge uw kroost den Heiland wijden
„En door zijn' Geest hen opwaards leiden
„Naar 't heilig hemelsch Vaderland!" —

Hoe worden door deez' taal die broeders,
Die voor den Leeraar staan, geroerd;
Wat diep gevoel treft daar die moeders,
Door dankerkentnis opgevoerd!
Daar treên zij met haar kroost in 't midden,
En, onder zang en dankend bidden,
Staan zij voor aller oog geschaard;
Op 't plegtigst is hun woord gegeven;
Hun kroost wordt nu ten doop geheven;
Elks geest verheft zich hemelwaard.

ô Zaal'ge stond, hoe rijst uw waarde
In 't hart der gansche Christenschaar!
Nu voelt zich elk verhoogd van de aarde;
De lof en dank vervangt elkaâr.
Hoe rust de heilge pligt der Oudren
Voor 't kroost thans zachter op hun schoudren,
Nu 't aan hun Heer geheiligd is!
Nu kunnen zij den Geest verbeiden,
Hun kindren vroeg ten hemel leiden,
Met Jezus in verbindtenis.

Maar hoe, naar eisch, 't gevoel bezongen,
Dat nu elk moeder hart ontgloeit,
En dat, bij 't lied der dankbre tongen,
Den Vadren hunne ziel doorvloeit!
't Is onvergeetbaar, 't is verhemeld! —
Die zelfde Christuszin doorwemelt —
Thans allen in dit heiligdom;
En 's Leeraars bede en zeegnend: *Amen!*
Vereent in 't einde al 't heil te zamen,
Van 't Evangelisch Christendom.

November 1819. C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG.

HET PASCHA VAN 1820,

DOOR T. ROSS, PRÆSES VAN HET KLASSIKAAL BESTUUR VAN *Eindhoven*, EN PREDIKANT te *Vegchel* en *Erp*.

Merkwaardig kwam mij voor de gedachte van GREVE, ons in de *Boekzaal* van December l. l., uit deszelfs Sterrekundige berigten, door den geachten Redacteur medegedeeld: dat wij, namelijk, in dit Jaar het Paaschfeest, en alle andere die van hetzelve afhankelijk zijn, zullen vieren op de eigene dagen, waarop, volgens den nieuwen stijl, de groote gebeurtenissen zijn voorgevallen, die den Christelijken Godsdienst onwankelbaar gevestigd hebben.

Hier over zal ik eenig nieuw licht trachten te verspreiden, om den zoo gepast verwekten indruk nog meer te versterken.

't Zal echter niet onvoegzaam zijn, eenige aanmerkingen over het Pascha zelve, te laten voorafgaan.

Het woord *Pascha*, is van Hebreeuwschen oorsprong, en beteekent eigentlijk een *doorgang*, dien doorgang namelijk, van Gods Gerigts-Engel door gansch *Egijpte*, waar bij al het eerstgeboorne der Egijptenaren gedood, doch dat der Israëliten, wier deurposten, naar het bevel des Heeren, met het bloed van een geslacht offerlam bestreken waren, genadig verschoond werd. Deze wonder-gebeurtenis, had, overeenkomstig met hare bedoeling, de vrijgeving van Israëls volk uit hunne slavernij, nevens hunnen uittogt uit *Egijpte* ten gevolge, welke, door den aandrang der Inwoneren, met zoo veel overhaasting geschiedde, dat de Israëliten, hunne pas gezette gebakken, of deegklompen, eer zij nog gezuurd waren, moesten me-

medenemen, vervolgens bakken en eten; en dit laatste wel gedurende den tijd van zeven dagen, om dat men doorgaans voor eene geheele week mengde en bakte.

Welke bijzonderheid de Heere, bij de Instelling van het Paaschfeest, als een gedenkteeken dezer overhaaste verlossing, ook bewaard heeft, gebiedende dat het geslagte Lam, in dien nacht hunner zoo spoedige verlossing, en vervolgens alle jaren op denzelfden tijd, met ongeheveldè brooden moest gegeten worden, en het eten van dat smakeloos brood, zeven dagen lang, ter gedachtenisse aanhouden; naar welke plegtigheid, het Paaschfeest, ook anderzins het Feest der ongeheveldè brooden, genaamd wordt, als *Matth.* XXII: 1.

Pascha, beteekent dan eigentlijk *doorgang*; doch, bij overnoeming, kreeg dit woord door den tijd verschillende beteekenissen, overeenkomstig de betrekkingen, welke die doorgang, of het eigenlijke Pascha had, op deszelfs uitwerksels, gevolgen en omstandigheden.

Natuurlijk werd, door dit naamwoord, ook de geheele omvang der verlossing beteekend, welke alomme als het gevolg en gezegend uitwerksel diens doorgangs erkend werd. En in zoo verre werd ook het Paaschfeest gevierd, als het groot Verlossings- en Uittogtsfeest van Israëls volk uit *Egijpte*, om zich daar bij die onvergetelijke daden des Allerhoogsten te herinneren, welke hen tot een vrij volk gemaakt, en hun den weg naar het beloofde land hunner Voorvaderen geopend had; ten einde zoo dit Kroonfeest van den Israëlitischen Godsdienst geheel dienstbaar te maken, aan de hulde van hunnen eenigen, waarachtigen God en Heere, die hen zoo wonderdadig, uit den diensthuize van *Egijpte*, uitgeleid had.

In

In de tweede plaats, werd nog dit woord gebruikt, om het geslagte en bereide Lam zelve aan te duiden, dat, ter gelegenheid van dit Feest, moest genuttigd worden, en het Feestvierende Volk, in dankbaarheid te rug leiden, tot dat eerste Offerlam, in *Egijpte*, in welks bloed, die genadige voorbijgang en volkomene verschoning der woonsteden Israëls, tegen Gods slaanden Gerigts-Engel, gegrond was. Gelijk in de spreekwijzen, *het Pascha te slagten en te eten*, zigtbaar is.

Volgens BARONIUS en BIJNEUS, zou in dezen zin het woord *Pascha*, niet slechts beteekenen het Paaschlam, dat, op den XVden van *Nisan*, zijnde de eerste dag der ongeheveelde brooden, in den laten avond moest gegeten worden; maar ook betrekkelijk zijn tot de *Offerhanden*, welke gedurende de zeven dagen van dit Feest, daar en boven moesten geofferd en gegeten worden. Eene beteekenis, die BIJNEUS handhaaft, om zijn gevoelen, ('t welk ook het gevoelen van GREVE is) te verdeedigen, dat namelijk CHRISTUS, met het gros der Joodsche Natie, het *Pascha* gelijktijdig gehouden heeft, en dat *Joh.* XVIII: 28, daar tegen door andersdenkenden te vergeefs aangevoerd wordt. Zie BIJNEUS, *Gekruiste Christus*, bladz. 381.

Vreemder luidt het echter, en zulks gelijkt wel naar eene κατάχρησις, als het Christen-Feest van JEZUS Opstanding, ook al het *Pascha* of Paaschfeest, genoemd wordt, om dat hetzelve, in de eerste Christen-Kerk, omstreeks het Joodsche *Pascha* gevierd, en naar hetzelve geregeld werd: want de Opstanding van den Zaligmaker, heeft niets gemeen met het *Pascha*, welke naam uitsluitend aan den kruisdag van CHRISTUS behoort, waar op de Jooden hun voorbeeldig *Pascha* genuttigd hebben,

ben, en CHRISTUS als het tegenbeeld der zake, gestorven is, voor onze geestelijke en eeuwig durende verlossing uit de dwingelandij der zonde en des doods. Gelijk PAULUS dit laatste te verstaan geeft, zeggende: *Ons Pascha is voor ons geslacht*, [*namelijk*] CHRISTUS 1 *Cor.* V: 7.

Zou het dus niet veel voegelijker zijn, (op dat ik deze aanmerking hier tusschenvlechte,) in plaats van beide, den laatsten en eersten dag van het jaar, te vieren, dat noodzakelijk in *redites* doet vallen, en veel moeite baart aan de Leeraars, vooral als de laatste dag van het jaar op een *Vrijdag* of *Maandag* invalt, den kruis- en sterfdag van CHRISTUS, of den zoogenaamden *Goeden Vrijdag*, tot een groot Feest der Christenheid te heiligen; dan het Avondmaal te vieren, en den dood van CHRISTUS, als de waarachtige verzoening onzer zonden, te verkondigen, tot dat hij komt? De dood van CHRISTUS, is toch de voorname grond van onze verzoening, en van ons leven; waarom ook PAULUS niets anders begeerde te weten, dan JEZUS CHRISTUS, en dien gekruisigd, 1 *Cor.* II: 2. Te meer, daar het zoo onvoegzaam schijnt, het Avondmaal, op den dag van JEZUS opstanding te vieren, als op den dag van zijne geboorte. De eerste brengt ons toch geenen lijdenden en stervenden Heiland voor den geest, maar die door lijden in zijne heerlijkheid is ingegaan; terwijl de laatste, of het Kersfeest, even onvoegzaam zijn pas aangevangen leven, met de gedachtenisse zijnes doods, vereenigt.

Maar waar dwaal ik heen! Ik zou eenig licht verspreiden, over de reeds aangeduide bijzonderheid, dat wij namelijk, in dit jaar, de groote Jaarfeesten van *Pascha*, *Hemelvaartsdag* en *Pinksteren*, op de eigene dagen zullen vieren, waarop, volgens onzen nieuwen Grego-

rianen-

zianfchen ftijl, met de meeste waarfchijnelijkheid, de grondgebeurtenisfen voorvielen, welke dan plegtftatiglijk, als de groote zullen van den Christelijken Godsdienst, zullen herdacht en in eere gehouden worden: ten einde alzoo eene groote begeerte tot dezelve, in de harten van alle Christenen nader op te wekken, en te verfterken.

Ten dien einde zal het noodig zijn, eerst het onderfcheid van den zoogenaamden Ouden en Nieuwen Stijl, of van de tijdmeters van JULIUS CÆSAR, eerften Romeinfchen Keizer, in het jaar 44, voor CHRISTUS, en van GREGORIUS XIII, Paus van *Rome*, ten jare 1582, bij gelegenheid van het Concilie van *Trente*, vastgefteld.

JULIUS CÆSAR, de verwarringen ziende, welke er in Kerk- en Burgerftaat, door de *willekeurige en ongeregelde* wijze geboren werden, waar op de Opper-Priesters van *Rome* de dagbreuken invulden, (*intercaleerden*) die het gewone Burgerjaar van 365 dagen te kort fchiet, wanneer hetzelve bij het ware Zonnejaar vergeleken wordt, herftelde niet alleen de begane fouten; maar gaf ook, ter vermijding van dezelve, op voorlichting der voornaamfte Sterrekundigen van zijnen tijd, eene betere inrigting aan den Burgerlijken Jaargang, die naar hem, de oude Stijl of Juliaanfche Kalender, genaamd wordt Hij bepaalde namelijk: dat voortaan de Juliaanfche of nieuwe Almanak, de gewone 365 dagen, van den Burgerlijken Jaargang behouden zoude; maar, terwijl het ware Zonnejaar 6 uren langer geoordeeld werd, men alle vier jaren éénen dag invullen, en aan de maand Februarij 29 dagen geven zoude; op dat zoo het burgerlijke jaar denzelfden gang, met het ware Zonnejaar, zou kunnen onderhouden,

en het verloop der Burgerlijke en Godsdienstige Feesten, door alle de Jaarsaisoenen heen, wisselijk zou voorgekomen worden. Want men behoeft weinig Sterrekundige oefening, om te beseffen, dat, zoo het burgerlijke jaar te kort gesteld wordt, de gemelde Feesten noodzakelijk der zonne voor uit moeten loopen, en integendeel van de Zonnejaars hoofdpunten, Lente, Zomer, Herfst en Winter, in dezelfde mate te rug moeten deinzen, als het Burgerlijk jaar te lang gesteld wordt, en dit het ware Zonnejaar overtreft.

Ondertusschen, hoe schoon en gewenscht ook deze nieuwe jaarsvorm ware, welke zich door zijne eenvoudigheid en genoegzame overeenstemming, met den Jaargang der Zonne, sterk aanbeval, — reden waarom hij nog in de Griekfche Kerk stand houdt; — en alle Sterre-, Geschied- en Tijdrekenkundigen zich van denzelven bedienen, — de naauwkeuriger waarnemingen der volgende Eeuwen leerden nogtans: dat het Jaar van JULIUS CÆSAR, omtrent elf minuten te lang genomen was, die elke 130 jaren, de Feesten eenen dag meer deden terug springen, van het ware dagpunt der Zonne, in de *Ecliptica*, of van den aanvang der vier Jaarsaisoenen. Zoo dat de nachtevening, (of het begin der Lente), die de Vaders van *Nicenen*, bij hunne eerste algemeene Kerkvergadering, ten jare 325, op den 21 Maart waargenomen hadden, en op dien zelfden dag had moeten staan blijven, zoo het Burgerlijke jaar niet te lang genomen was, ten tijde van GREGORIUS, in het laatst der zestiende Eeuw, reeds tot op den 11 Maart, was te rug geweken, en met dezelve, op gelijke wijze alle de Feesten, het zij Burgerlijke of Kerkelijke, tien dagen van de Zon terug gegaan waren. Wel is waar, deze meerdere lengte van

den

den Juliaanschen Tijdmeter of Almanak, boven het Zonnejaar, maakt wel geen zwarigheid in de berekeningen van de Sterre-, Geschied- en Tijdrekenkunde: want, gelijk het op hetzelfde nederkomt, met welke maat men mete, met eenen Parijschen voet, die de grootste, of met den Rhijnlandschen, die iets minder is, doch welke steeds door derzelver gemeene deelen, de een tot den anderen kan herleid worden; zoo is het ook onverschillig, met welk jaar, mits van eene juist bepaalde lengte, de tijden afgemeten worden, daar alle verschillende Jaarsvormen, langs derzelver gemeene deelen, tot elkander en tot het Zonjaar, voor zoo veel deszelfs lengte naauwkeuriger is bepaald geworden, kunnen herleid worden. En dus geen wonder, dat de Geleerden den ouden stijl, als gemakkelijk en eenvoudig in hunne berekeningen, behouden hebben.

Wat echter den Burgerlijken Jaarsvorm betreft, verscheidene redenen dringen, om denzelven, zoo na mogelijk bij de Zon en deszelfs vier saisoenen, op gelijke hoogte met die van het Zonnejaar te houden: want anderzins moeten de saisoenen, zoo als zij in het Burgerlijke Jaar oorspronkelijk bepaald waren, door alle de saisoenen van het Zonnejaar, met den tijd omzwerven, en alle Feesten en oefeningen des Landbouws van derzelver waar standpunt verwijderd worden, dat, door lengte van tijd groote verwarringen geven, en de Winter oefeningen, bij voorbeeld, tot den Herfst zou doen te rug keeren, of integendeel tot de Lente voortzetten. Derhalven kan men het den Paus GREGORIUS, niet als een misbruik van zijn Oppergezag, in de Roomsche Kerk, aantijgen, dat hij, ter gelegenheid van het laatste Concilie van *Trente*, den ouden stijl of Juliaanschen

schen Almanak verbeterd; de Feesten op hunnen oorspronkelijken tijd voortgezet, de overtollige dagen uitgeworpen, en voorts eene zoodanige bepaling van het Burgerlijke jaar, vastgesteld hebbe, waar door zijn nieuwe stijl of Almanak, zoo na doenlijk bij den Jaargang der Zonne bleef, en zulke ongeregeldheden, in den loop der Feesten en saisoenen, voor het vervolg voorgekomen wierden. En dus oordeelt A. FOKKE SIMONSZOON verkeerd, als hij in zijnen Catechismus der Wetenschappen, schoone Kunsten en fraaije Letteren, in het Hoofdstuk over de *Tijdrekenkunde* af geeft, dat GREGORIUS, om zijns naams gedachtenisse te vereeuwigen, uit zijne geboortemaand October tien dagen genomen, en den geheelen vorm van het Juliaansche jaar, dat FOKKE als een zeer grooten zegen van God, aan het menschdom eerbiedigt, als bij den jaar veranderd heeft. Want, schoon in zijn' nieuwen stijl, de overschietende dagbreuk van het ware Zonnejaar, ook door zijne nieuwe en meer ingewikkelde wijze van *Intercalatie*, niet ten naauwkeurigsten vergoed wordt; hij blijft evenwel zoo na mogelijk bij den jaargang der Zonne, en komt daar door alle verwarringen in de saisoenen, Feestdagen en oefeningen van den Landbouw voor, zoo dat de afwijking nu, in 36000 jaren, slechts eenen dag kunnen uitmaken, volgens NUSA, *Sleutel der laatste tijden*, en er waarschijnelijk eene nieuwe schepping, en eene nieuwe *Tijdrekenkunde*, op dezen aardkloot zullen plaats grijpen, eer wij ons, over de onnaauwkeurigheid van den nieuwen stijl, zullen hoeven te beklagen.

En wat is gemakkelijker, dan de herleiding van dezen nieuwen stijl, tot den Ouden, of om de overeenstemming dezer beide Almanak-

tekken van GREGORIUS en JULIUS CÆSAR, te vinden? Voeg slechts twaalf dagen tot den Ouden stijl, dan hebt gij den nieuwen van GREGORIUS; en vermeerder deze twaalf dagen met éénen dag, telken reize, als de loopende Eeuw volëindigd is; uitgezonderd, nogtans, die Eeuwgetallen, welke in vier deelbaar zijn, als de 20ste, 24ste, 28ste, 32ste, 36ste enz.

En nu meen ik, over de beide stijlen van JULIUS CÆSAR, en van GREGORIUS, genoeg gezegd te hebben, om de gemelde bijzonderheid van het Paaschfeest, en van alle andere, die zich als hetzelve bewegen, in dezen jare op te helderen.

De grondslag, namelijk, van deze berekening rust op de veronderstelling, door verre de meeste Tijdrekenkundigen aangenomen, dat de Heiland in het 33ste onzer Christelijke *Æra*, of gewone jaartelling, is gekruist geworden.

En deze veronderstelling wordt vrij waarschijnelijk, wanneer men in aanmerking neemt, dat het kruis- en sterfjaar van CHRISTUS, zich door deze bijzonderheid kenmerkt, dat in hetzelve de Volle Maan van Paschen, of de 14de van de maand *Nisan*, op eenen Donderdag inviel, wanneer tusschen de twee avonden, dat is: tusschen de nederdalende en ondergaande Zon, of tusschen den voor-avond en den achter-avond, overeenkomende met onze derde en zesde namiddags-uren, het Paaschlam moest geslacht worden, om na de zesde ure, wanneer de volgende dag, en eerste der ongehevelde brooden begon, in den voornacht gegeten te worden. De Volle Maan nu van *Nisan*, of de 14de dezer Maand, kan onmogelijk alle jaren op eenen Donderdag invallen; maar, blijkens de Maantafels, is deze bijzonderheid in het tijdvak van tien jaren, te

we-

schen Almanak verbeterd; de Feesten op hunnen oorspronkelijken tijd voortgezet, de overtollige dagen uitgeworpen, en voorts eene zoodanige bepaling van het Burgerlijke jaar, vastgesteld hebbe, waar door zijn nieuwe Stijl of Almanak, zoo na doenlijk bij den Jaargang der Zonne bleef, en zulke ongeregeldheden, in den loop der Feesten en saisoenen, voor het vervolg voorgekomen wierden. En dus oordeelt A. FOKKE SIMONSZOON verkeerd, als hij in zijnen Catechismus der Wetenschappen, Schoone Kunsten, en fraaije Letteren, in het Hoofdstuk over de *Tijdrekenkunde* af geeft, dat GREGORIUS, om zijne naams gedachtenisse te vereeuwigen, uit zijne geboortemaand October, tien dagen genomen, en den geheelen vorm van het Juliaansche jaar, dat FOKKE als een zeer grooten zegen van God, aan het menschdom eerbiedigt, als bij den jaar veranderd heeft. Want, schoon in zijn' nieuwen stijl, de overschietende dagbreuk van het ware Zonnejaar, ook door zijne nieuwe en meer ingewikkelde wijze van *Intercalatie*, niet ten naauwkeurigsten vergoed wordt; hij blijft evenwel zoo na mogelijk bij den jaargang der Zonne, en komt daar door alle verwarringen in de saisoenen, Feestdagen en oefeningen van den Landbouw voor, zoo dat de afwijking nu, in 36000 jaren, slechts eenen dag kunnen uitmaken, volgens NUSA, *Sleutel der laatste tijden*, en er waarschijnelijk eene nieuwe schepping, en eene nieuwe *Tijdrekenkunde*, op dezen aardkloot zullen plaats grijpen, eer wij ons, over de onnaauwkeurigheid van den nieuwen stijl, zullen hoeven te beklagen.

En wat is gemakkelijker, dan de herleiding van dezen nieuwen stijl, tot den Ouden, of om de overeenstemming dezer beide Alma-

nakken van GREGORIUS en JULIUS CÆSAR, te vinden? Voeg slechts twaalf dagen tot den Ouden stijl, dan hebt gij den nieuwen van GREGORIUS, en vermeerder deze twaalf dagen met éénen dag, telken reize, als de loopende Eeuw voleindigd is; uitgezonderd, nogtans, die Eeuwgetallen, welke in vier deelbaar zijn, als de 20ste, 24ste, 28ste, 32ste, 36ste enz.

En nu meen ik, over de beide stijlen van JULIUS CÆSAR, en van GREGORIUS, genoeg gezegd te hebben, om de gemelde bijzonderheid van het Paaschfeest, en van alle andere, die zich als hetzelve bewegen, in dezen jare op te helderen.

De grondslag, namelijk, van deze berekening rust op de veronderstelling, door verre de meeste Tijdrekenkundigen aangenomen, dat de Heiland in het 33ste onzer Christelijke *Æra*, of gewone Jaartelling, is gekruist geworden.

En deze veronderstelling wordt vrij waarschijnelijk, wanneer men in aanmerking neemt, dat het kruis- en sterfjaar van CHRISTUS, zich door deze bijzonderheid kenmerkt, dat in hetzelve de Volle Maan van Paschen, of de 14de van de maand *Nisan*, op eenen Donderdag inviel, wanneer tusschen de twee avonden, dat is: tusschen de nederdalende en ondergaande Zon, of tusschen den voor-avond en den achter-avond, overeenkomende met onze derde en zesde namiddags-uren, het Paaschlam moest geslacht worden, om na de zesde ure, wanneer de volgende dag, en eerste der ongehevelde brooden begon, in den voornacht gegeten te worden. De Volle Maan nu van *Nisan*, of de 14de dezer Maand, kan onmogelijk alle jaren op eenen Donderdag invallen; maar, blijkens de Maantafels, is deze bijzonderheid in het tijdvak van tien jaren, te

weten: van het jaar 26 tot het jaar 36, onzer Christelijke Jaartelling, gedurende het welk onze Verlosser zeer zeker gekruist is, alleen eigen aan de jaren 26, 33 en 36, in één van welke derhalve, (wat ook BOSVELD in zijnen Tijdmeter, hier tegen meer Geschied- dan Sterrekundig moge aanmerken) JEZUS CHRISTUS, moet gestorven zijn.

Van deze drie verkiezen nogtans de naauwkeurigste Tijdrekenaars, het 33ste als het ware sterfjaar van den Zaligmaker. S. VAN TILL zegt: dat het groote verschil, aangaande het kruisjaar van den Zaligmaker, loopt over de jaren 31, 32 en 33, doch dat men het 33ste daar voor houden moet, om dat toen de volle maan op Donderdag, den 14den van *Nisan*, inviel. Zie hem over *Matth.* XXVI: 17. als mede zijne geleerde *Dissert. de anno et die Christi natal.* §. I. pag. 48—55. en T. H. VAN DEN HONERT, *Christus afkomst uit David* bl. 305. Deze bijzonderheid monstert dus ook het jaar 29, als sterfjaar van CHRISTUS, uit, om dat, toen de volle maan, op den 14den van *Nisan*, op geen Donderdag kon plaats hebben; hoewel de geleerde BOSVELD het daar voor houdt, in zijnen tijdmeter, D. I. bl. 172. Dan nog is veel aannemelijker het gevoelen van OFFERHAUS, die het kruisjaar van CHRISTUS op het 36ste jaar onzer *Æra* gelegd heeft, wanneer dezelfde omstandigheid heeft plaats gegrepen, gelijk hij toont *in Spicil. Historico Chronol.* p. m. 530. not. 2.

Wanneer wij dan, met GREVE en andere voorname Tijdrekenkundigen, het 33ste jaar onzer gewone Tijdrekening vas houden, als het kruisjaar van onzen Zaligmaker, dan had men, blijkens de sterrekundige Maantafels, de volle maan op Donderdag den 2den April; den eersten

dag

dag der ongehevelde brooden des Vrijdags den 3den April, den Sabbath, of Zaturdag, den 4den April, en den dag van JESUS opstanding des Zondags den 5den April, (ouden stijl) welke datums overeenstemmen met den 30sten Maart, den 31sten Maart, den 1sten April en 2den April, van den nieuwen of Gregoriaanschen stijl, op welke dagen wij, in dit jaar, ook den witten Donderdag, goeden Vrijdag, Zaturdag, en dag van JESUS opstanding vinden. Gelijk dit alles, met een opslag van het oog, uit het volgende vergelijkings tafeltje duidelijk is.

OUDE STIJL. volgens JULIUS CÆSAR.		NIEUWE STIJL. volgens GREGORIUS.	
De 5 April 1820	—	De 17 April 1820	
De 5 April 1700	—	De 16 April 1700	
De 5 April 1583	—	De 15 April 1583	*a.*
De 5 April 325	—	De 5 April 325	*b.*
De 5 April 200	—	De 4 April 200	
De 5 April 100	—	De 3 April 100	
De 5 April 33	—	De 2 April 33	
	g. e. d.		

a. In het jaar 1582 heeft Paus GREGORIUS 10 dagen laten uitvallen, en dus moest er, in het volgende jaar 1583, ook een verschil van 10 dagen, tusschen de beide stijlen plaats grijpen; dat is: de 5de April van den ouden Juliaanschen stijl moest overeenstemmen, met den 15de April van den nieuwen Gregoriaanschen.

b. In dit jaar van het Concilie van *Nicenen*, moesten de beide Kalenders van JULIUS CÆSAR en GREGORIUS overeenstemmen; want in beide werd de voorjaars nachtevening, op den 21sten Maart, gevonden.

DE

DE SMIT BÀZIM.

(*Een Arabisch Verhaal.*)

De Kalif HAROUN-AL RASCHID, had de gewoonte om des nachts verkleed door *Bagdad* te gaan, om met eigene oogen te zien of zijne strenge bevelen de Policie betreffende, wel naauwkeurig nagekomen werden. Zoo kwam hij ook eens op eenen avond, vergezeld door zijnen Visier GIAFAR, en MEZROUW den Opziender over zijnen Harem, voor een huis, dat weergalmde van een vrolijk gezang. Men klopte aan de deur; wie daar? vraagde een forsche stem. Wij zijn, antwoordde GIAFAR, vreemdelingen, die verdwaald zijn, het is laat en wij vreezen, dat de Policie ons zal aanhouden, wij verzoeken dus vriendelijk, dat wij den nacht bij u mogen doorbrengen. Geenzins, zeide de stem van binnen, gij zijt onbeschaamde pannelikkers, die dit voorwendsel verzonnen hebt, om, zonder betaling, een deel van mijnen avondmaaltijd, op te eten.

De Kalif lachte over dit gezegde, maar GIAFAR, hield zoo lang aan, tot eindelijk de Smit zijne deur opende, echter onder beding, dat zij den volgenden dag aan huns gelijken niet moesten zeggen, hoe zij hier ontvangen waren. Zij traden dus binnen, en vonden slechts een mensch aan eene tafel, wel bezet met schotels en flessen. Hij vraagde hen, wie zij waren? en het voorheen overlegde antwoord was, dat zij vreemdelingen waren te *Bagdad* gekomen, om handel te drijven. GIAFAR vraagde nu ook naar zijnen naam en bedrijf. En na dat hij hen eerst had laten zweren, dat zij geen mis-

misbruik van zijne openhartigheid zouden maken, zeide hij hen: dat hij BAZIM de Smit heette, dat hij elken dag vijf Dirkens won, en dat hij als het avond was, twee Dirkens besteedde aan brood en vleesch, een aan vruchten, een aan wijn en een aan licht; dat hij zijn eigen kok was, en zich vermaakte met zingen, en dat hij gedurende twintig jaren, dit eenzaam en genoegelijk leven dag aan dag en nacht aan nacht geleid had, zonder dat de vijf Dirkens, noodig om deze kosten goed te maken, hem ooit ontbroken hadden.

Maar, zeide GIAFAR, tot hem, zoo nu morgen de Kalif eens gebood, dat alle Smits hunne winkels moesten sluiten, waar zoudt gij dan uw brood, vleesch, wijn, vruchten en licht van daan halen? — Heb ik het niet gezegd, antwoordde BAZIM, dat gij verspieders waart? Gij zult morgen aan heel *Bagdad* vertellen, welk een aangenaam leven ik leide, en mij als een wellusteling afschilderen. Ik dwaas, dat ik u binnen gelaten heb, maar indien mijne vrees bewaarheid wordt, zal ik u door geheel *Bagdad* opzoeken, en u uwe onbescheidenheid duur doen betalen.

De *Kalif* had werk om zijn lagchen in te houden, hij vermaakte zich zeer met de vrees en de bedreigingen van den Smit, en zoo was de nacht bijna verloopen, toen zij vertrokken.

Den volgenden morgen gaf de Kalif bevel, dat er gedurende drie dagen, op zware straf, geen Smitswinkel mogt geopend worden. Toen BAZIM dus bij zijne werkplaats kwam, vond hij die gesloten, en hoorde van een zijner makkers, het verbod van den Kalif. De Smit vertrok zeer verlegen, en wist niet wat hij doen zoude. Hij stond stil om te drinken, uit een fontein, die bij een openbaar bad was. De Badmeester, die

een

een zijner oude kennissen was, ontwaarde hem en vraagde: wat hem deerde. BAZIM verhaalde hem de verlegenheid, waarin het verbod van den Kalif hem gebragt had. Is het anders niet, antwoordde zijn oude vriend, blijf die drie dagen hier, en help mij mijne gasten bedienen, daar hebt gij een kan, borstel, zeep en handdoek.

BAZIM borstelde, en wreef zoo goed hij kon, en eer het avond was, had hij zijne vijf Dirkens reeds gewonnen.

Naauwelijks had hij deze som in handen, of hij verliet Bad- en Badmeester, liep naar de markt om zijne gewone provisie te koopen, om zich te huis met eten, drinken en zingen te vermaken, zoo als hij, sedert twintig jaren gewoon was. De Kalif herinnerde zich des avonds, het avontuur van gisteren, en zeide tot GIAFAR: wel aan, laten wij onzen Smit bezoeken, die arme duivel zal heden niets te eten hebben. Maar hoe groot was hunne verwondering, toen zij bij het huis gekomen zijnde, hetzelve gezang van gisteren hoorden. GIAFAR klopte, en BAZIM die reeds eenige glazen gedronken had, zag uit het venster, herkende zijne gasten en liet hen in.

Wij zijn gekomen, zeiden de voorgewende Koopliedèn, om te zien hoe het u gaat, na het verbod van den Kalif ten aanzien der Smits. Had ik geen gelijk, antwoordde BAZIM, toen ik zeide, dat gij onheilspellende vogels waart? — Maar God is groot! — Ik heb mijn brood, vleesch, vruchten en wijn, maar ik zal mij wel wachten, om er u meer van te zeggen, want gij zoudt niet beter zwijgen dan gisteren, en sedert twintig jaren, dat ik dezelve levenswijs leide, heb ik geen pannelikkers aan mijne tafel gehad.

De Kalif en GIAFAR stelden hem gerust, door

 hem

hem te verzekeren, dat zij niet gekomen waren om met hem te eten, maar alleen om het genoegen van zijn gezelschap te genieten. Hij verhaalde hun echter vervolgens zijn wedervaren, en GIAFAR vraagde hem weder wat hij doen zoude, als morgen de Baden gesloten waren. Op deze vraag werd BAZIM zoo boos, dat hij den vrager met scheldwoorden overlaadde.

HAROUN en zijn Vizier, keerden eerst laat door eene geheime deur in het Paleis terug.

Den volgenden morgen, maakten de uitroepers, op bevel van den Kalif, bekend, dat alle Baden drie dagen moesten gesloten blijven, op straf, dat de Heer van het Bad, dat open gevonden werd, in zijne deur zou opgehangen worden.

De drie groote Baden van *Bagdad*, namelijk, dat van den Kalif, dat van de Prinses ZOBEIDE, en van den Vizier GIAFAR, werden terstond gesloten, en de eigenaars der kleine Baden zorgden wel, dat zij dit voorbeeld volgden. Het volk begon te morren: God zegene den Kalif! gisteren liet hij de Smits Winkels sluiten, heden de Baden, mogelijk morgen de Winkels van Slagters en Bakkers, — maar dan moet hij op middelen bedacht zijn, om ons de keel toe te binden.

BAZIM was wanhopig, en wist niet wat hij nu beginnen zoude, — hij trad in zijn huis, en het was middag geworden, zonder dat hij nog iets uitgevonden had; eindelijk herinnerde hij zich, dat er, onder de kleederen zijner familie, het gewaad van eenen deurwaarder gevonden werd, hij trok dit aan en mengde zich onder de menigte voor de Moskee, waar deze soort van lieden zich doorgaans ophielden. Naauwelijks stond hij daar, of eene Vrouw, hem houdende voor eenen wezenlijken handlanger

der geregtigheid, verzocht hem haren man te citeren, tegen wien zij pleiten wilde. BAZIM liet zich terstond twee Dirkens geven, het gewone loon voor eene citatie, en toen hij bij den man gekomen was, gaf hij hem vrijheid om dezen dag niet te verschijnen, voor de matige som van drie Dirkens.

En nu vertrok hij, hebbende het bepaalde voor zijn avond eten verdiend.

Des avonds gingen de Kalif, GIAFAR en MEZ-ROUW zien, wat er geworden was van hunnen man, en vonden hem, even als te voren bezig met zingen en eten. Zij werden eerst zeer slegt ontvangen, het waren hunne bezoeken, die hem al dit onheil berokkend hadden, en hij vroeg wat of hij hun gedaan had, om hem zoo hardnekkig te vervolgen.

Evenwel daar hij in den grond een goedaardig man was, en gaarne praatte, liet hij zich door hen weldra te vreden stellen, te meer nog, toen zij verklaarden, dat zij niet met hem wilden eten.

Hij verhaalde hen nu het nieuws van den dag, hoe hij ten tweedenmaal in zijne verwachting bedrogen was, hoe hij toen het gewaad van eenen Deurwaarder gevonden, en dit aangedaan had, hoe hij, bij gebrek van een kling, in de schede een stuk hout gestoken had, hoe hij met behulp van deze verkleeding, de kosten tot zijn avondeten vereischt, gewonnen had, en voegde er bij, dat hij voornemens was, den volgenden dag even eens te handelen. De Kalif en zijne medgezellen gaven hunne goedkeuring aan dit plan, en daar de zonderlinge hulpmiddelen, waar van de Smit zich bediend had, hun een aangenamen avond bezorgd hadden, keerden zij eerst laat te huiswaards.

Den volgenden morgen stondt BAZIM bij tijds op,

op, en zwoer zeer vergenoegd met zijne nieuwe kostwinning, bij zijn aambeeld en hamer, dat hij Deurwaarder blijven wilde, zoo lang hij leefde. Hij deed zijn zwart kleed aan, omgordde zich met zijne fchede met een houten kling, en nam zijnen ftok van amandelhout in de hand, die deze Ambtenaars gewoon zijn te dragen.

Naauwelijks was de Kalif ontwaakt, of hij beval dat alle de Deurwaarders uit dat gedeelte der ftad, waar hij wist dat BAZIM zich ophield, bij hem zouden gebragt worden, om hun eene aanzienlijke belooning te geven, zoo luidde ten minsten de taal van den openbaren omroeper.

BAZIM, kon dit lokaas niet wederftaan, en begaf zich met de overigen naar het paleis van den Kalif.

De Prins beval nu aan het hoofd der Deurwaarders, hen allen bij name op te roepen, om hen van eene verhooging van bezoldiging in het vervolg te kunnen verzekeren. BAZIM was wel niet zeer nieuwgierig naar de eer, om zoo in tegenwoordigheid van den Kalif opgeroepen te worden, maar het was hem onmogelijk om te ontwijken, en hij was dus verpligt den uitflag af te wachten. De Kalif vraagde elken Deurwaarder naar zijnen naam, naar dien van zijnen Vader, den tijd van dienst, en hoe veel zijne bezoldiging was. BAZIM dit hoorende, werd zeer verlegen, hoe hij deze vragen van den Kalif zoude beantwoorden, en werd moedeloofer, naar mate zijne Confraters opgeroepen wierden.

Nu fchoot BAZIM alleen nog over, en de nieuw gebakken Deurwaarder, ftond bevende met de oogen naar den grond geflagen. Eindelijk vraagde hem de Kalif: zijt gij Deurwaarder? Ja, Kalif, zeide hij, mijn Vader, mijn Grootvader, mijne Moeder en Grootmoeder, waren dit ook.

 Hebt

Hebt gij niet een inkomen van twintig Dirkens daags? Ja, Kalif, maar ik vergenoeg mij met vijf. Zijt gij in staat de pligten, aan uw beroep verbonden, waar te nemen. Ja, Kalif, uw Hoogheid behoeft slechts te bevelen. Wel aan, zeide de Kalif, men brenge een doodschuldigen hier, ik wil dat gij hem in mijne tegenwoordigheid het hoofd zult afhouwen.

De arme BAZIM stond op doornen, de misdadiger werd gebragt, knielde en verwachtte den doodelijken slag. Zeg dat gij onschuldig zijt, luisterde BAZIM hem in. Ik ben onschuldig, schreeuwde deze terstond. O! hernam BAZIM, wij zullen dit dra zien. Vervolgens zich voor den Kalif buigende, zeide hij: Bevelhebber der geloovigen, het zwaard dat ik draag, is een erfenis mijner voorouderen, het is een talisman, (een betooverd zwaard,) en zoo dikwijls het eenen schuldigen moet treffen, snijdt het als een scheermes; maar als het een onschuldigen zou moeten vellen, veranderd de kling in hout. Wel aan, zeide de Kalif, neem er de proef van, trek en houw, ik beveel het. Het is dan op bevel, van uwe hoogheid, zeide BAZIM, en trok van leer. Toen men zag dat het zwaard van hout was, weergalmde de zaal van lagchen.

De Kalif zeer te vreden, met deze ontwikkeling, schonk den misdadiger vergiffenis, gaf BAZIM te kennen wie de Kooplieden geweest waren, die hem bezocht hadden, en stelde hem aan, tot opperste der Deurwaarders van zijn Paleis, met eene aan dien post geëvenredigde bezoldiging.

Zoo was dan op de tafelen des lichts geschreven, dat de Smit zijne vijf Dirkens daags en nog meer winnen zoude.

DE EEUWIGE LAST.

Uit het Hoogduitsch vertaald, door J. C. M. Pred. te *St. M. en V.*

De Kalif HAKKAM, die de pracht beminde, wilde de Tuinen van zijn Paleis verfraaijen en vergrooten. Hij kocht alle belende Landgoederen, en betaalde den eigenaren zoo veel daar voor als Zij begeerden. Alleen eene arme Weduwe was er, die het erfdeel van haren Vader uit vrome naauwgezetheid niet vervreemden wilde, en alle aanbiedingen, welke men haar deswegens deed, afsloeg. De opzigter der Koninklijke Gebouwen, verdroot de eigenzinnigheid dezer Vrouw; hij ontnam haar het kleine land met geweld, en de arme Weduwe kwam weenend bij den Regter.

IBN BESCHIR, was juist Kadi der Stad. Hij liet zich het geval verhalen, en vond het bedenkelijk; want schoon de wetten aan de Weduwe uitdrukkelijk regt gaven, zoo was het evenwel niet gemakkelijk, eenen Vorst, die gewoon was, zijnen wil voor de volkomene geregtigheid te houden, tot vrijwillige vervulling van eene verouderde wet te bewegen. Wat deed nu de regtvaardige Kadi? Hij zadelde zijnen ezel, hing hem eenen grooten zak om den hals, en reed aanstonds naar den Tuin van het Paleis, waar de Kalif zich juist in het schoone Gebouw bevond, hetwelk hij op het erfdeel der Weduwe, had laten oprigten.

De komst van den Kadi, met zijnen Ezel, en den zak, zetteden hem in verwondering, en nog meer verbaasde hij, toen IBN BESCHIR, zich aan zijne voeten wierp en hem dus aansprak: „ Geef mij verlof, Heer! dat ik dezen zak met aarde

van dezen grond vulle." HAKKAM ftond hem dit toe. Toen de zak vol was, verzocht IBN BESCHIR, den Kalif, hem den zak op den Ezel te helpen beuren. HAKKAM vond deze begeerte nog zonderlinger, dan al het vorige. Om echter te zien wat de man voor had, greep hij hem aan. Maar de zak was niet te bewegen, en de Kalif zeide: „ De last is te zwaar, Kadi, hij is te zwaar."

„ Heer! antwoordde IBN BESCHIR met edele vrijmoedigheid, gij vindt dezen last te zwaar, en hij bevat maar flechts een klein gedeelte van den grond, welken gij op eene onregtvaardige wijze eene arme Weduwe ontnomen hebt. Hoe zult gij dan het geheele geroofde land kunnen dragen, wanneer de rigter der wereld op den grooten oordeels-dag, het op uwe fchouderen leggen zal?

De Kalif was getroffen; hij prees den moed en de fchranderheid van den Kadi, en gaf de Weduwe haar erfdeel terug, met alle de gebouwen, welke hij op hetzelve had laten ftichten.

EENIGE BIJZONDERHEDEN, UIT HET LEVEN VAN KEIZER KAREL V.

KAREL, toonde als Knaap, weinig lust tot wetenfchappen, echter bragt het zijn Gouverneur ADRIAAN VAN FLORISSEN, die naderhand Paus ADRIAAN werd, onder den naam van ADRIAAN VI. zoo ver, dat hij de Spaanfche, Franfche, Italiaanfche en Vlaamfche Talen leerde. — Zijn liefste fpeelgoed was de degen. — Naauwelijks in ftaat zijnde om die te dragen, vermaakte hij zich met de geharnaste Heeren en Ridders in de goudledere tapijten te bevechten. — Toen hij meer krachten kreeg, hieldt hij zich bezig met de

de Leeuwen, die in kooijen opgesloten waren, te tarren. — Gewoonlijk speelde hij krijgsspelen. Zijne pages en speelgenooten, werden in Eskadrons verdeeld, waar van hij Generaal was. Hij leverde veldslagen, maakte gevangenen, en liet zich, als hij overwonnen had, volgens de gewoonte der oude Duitschers, op de handen of op een schild rond dragen.

Maandelijks kreeg KAREL twintig pistolen, om die naar zijn welgevallen te besteden. Toen hij voor het eerst dit geld ontving, verdeelde hij het naar verdiensten, onder zijne twintig pages en zijne kleine armée, maar de jonge helden verkwistteden den prijs der dapperheid in snoeperijen. Dit hoorde de Prins met groot ongenoegen, maar hij zweeg. Toen hij echter het tweede maandgeld ontving, deelde hij geene geschenken meer uit, maar stelde dit aan den oudsten page, als Schatmeester ter hand, om dit te bewaren. Als hij dit verscheidene maanden gedaan had, begonnen de jonge Heeren te morren, en schreven dit aan gierigheid toe. De ondervinding leerde hen echter dra het tegendeel, want toen een der jonge Edellieden, zijn paard verloren had, beval de Prins zijn Schatmeester, om dezen al het voorhanden zijnde geld te geven.

Toen hij reeds Keizer was, en uit *Duitschland* over *Engeland*, naar *Spanje* ging, waar weder oproer was losgebarsten, kwam hij te *Saint André*. Een Edelman van *Toledo*, die aan dit oproer deel genomen had, hield zich hier bij eenen zoogenoemden vriend verborgen, maar deze kwam bij den Keizer en verried hem. — KAREL zweeg, en sprak van belooning, noch gevangenneming. En toen deze den Keizer hier aan herinnerde, antwoordde hij hem toornig: Gij had beter gedaan, wanneer gij hem

gezegd had, dat ik hier was, dan dat gij bij mij komt, en mij ontdekt dat hij hier is.

KAREL leedt veel aan het Podagra. Toen hij eens weder eenen hevigen aanval dezer kwaal had moeten uitstaan, ging hij langzaam op en neder in zijne kamer. Dit zag de Graaf MAXIMILIAAN VAN BUREN, en kon niet nalaten te lagchen toen hij den Keizer als een kraanvogel, dan eens op het eene, dan weder op het andere been zag staan. KAREL vraagde hem ernstig, waarom hij lachte? BUREN, die het ongepaste van zijn gedrag voelde, viel hem te voet, en beleed openhartig, dat hij over de zwakte der Keizerlijke voeten had moeten lagchen, dewijl het hem was voorgekomen, als of het Heilige Roomsche Rijk, zoo als deszelfs Opperhoofd, waggelde. KAREL, beval hem op de vriendelijkste wijze, om op te staan, en zeide: houd wel in het oog, dat niet de voeten, maar wel het hoofd de Staten regeert.

Het berigt van de roemrijke overwinning te *Pavia* behaald, en van de gevangenneming van den Koning FRANS, kwam te *Madrid*. Deze getrouwe stad verzocht daarop den Keizer, om deze gebeurtenis met een algemeene verlichting en openbare feesten te mogen vieren. Maar KAREL antwoordde de afgevaardigden: als ik het geluk zal hebben, om over de ongeloovigen eene overwinning te behalen, dan kunt gij dit doen, maar thans niet, na dat ik eenen Christelijken Koning geslagen heb; wij mogen hier God wel voor danken, maar geene volksfeesten vieren. Toen de Generaliteit bij hem kwam, om hem met deze overwinning geluk te wenschen, zeide hij: de wisseling van het lot eischt matiging, en gelijk heden FRANS dit ongeluk getroffen heeft, kan mij morgen hetzelfde wedervaren, want het krijgsgeluk is wisselvallig

toevallig en onbestendig! — Welk een onderscheid tusschen den ouden en nieuwen tijd!

De Keizer liet steeds eene zekere spaansche deftigheid blijken. Hij hield zich streng aan de etiquette, en had behagen in zijne vele titels; want toen hij eens aan FRANS, den gevangenen Koning van *Frankrijk*, eenen brief schreef, noemde hij daarin alle zijne waardigheden. De arme FRANS smartte dit zeer, en hij kon zijne gevoeligheid niet verbergen, want, in plaats van alle titelen, teekende hij zijn antwoord slechts dus: FRANS, Heer van *Gentillij*. *Gentillij* is een klein dorp bij *Parijs*.

KAREL was een minnaar van geestige gezegden. Toen hij zijnen intogt in *Napels* deed, viel zijn oog op de voorgevel der poort. Hij zag daar twee marmeren paarden zonder toom of gebit staan, en vernemende dat dit het stadswapen was, zeide hij terstond: dat is zeer gevaarlijk, want deze twee paarden zijn ongebreideld en hollen onbedachtzaam voort; het is noodig, dat men hun een gebit in den bek doe, op dat zij geen nadeel toebrengen. Hij deed dit ook, door het aanleggen van een sterke citadel, om het tot oproer steeds genegen volk in toom te houden. Men nam deze jokkernij ook niet euvel op, maar noemde de citadel schertsender wijze: *la bride de Naples*.

VERVULDE VOORSPELLING.

SWIFT voorspelde eens dat, wanneer de draak die op den toren der Bowkerk in *Cheap-Side*, in *London* staat, en de sprinkhaan die op den toren der beurs als weerhaan pronkt, ooit in aanraking komen zouden, dat er dan in dezen tijd groote en belangrijke dingen in *Engeland* zouden voorvallen. De

De beide torens ftaan wel in elkanders gezigt, maar toch wel eene halve engelfche mijl van elkander verwijderd, en de luimige Profeet hield de zaak waarfchijnlijk voor eene volftrekte onmogelijkheid. Maar wat gebeurt er? Beide torens hadden verbetering noodig, toevallig werd deze op denzelven tijd ondernomen, en de beide dieren, die beftemd fchenen om voor altoos gefcheiden te blijven, liggen nu vreedzaam in eene loots naast elkanderen. Welke belangrijke zaken onlangs in *Engeland* hebben plaats gehad, is bekend, en niet minder gewigtige kan men verwachten.

HONDENTROUW.

Onlangs zag men in *Parijs* een jong mensch naar den oever der *Seine* gaan, om eenen hond, dien hij bij zich had, te verdrinken. Hij roeide met een klein fchuitje tot in het midden der rivier, en wierp hem toen in het water. Het arme dier poogde weder in het fchuitje te klimmen, maar zijn heer ftiet hem fteeds met den riem terug. Onder deze bezigheid viel hij zelf in het water, en zou zeker verdronken zijn, indien hem zijn trouwe hond niet gered had; want deze, zoodra hij zijnen heer in het water zag liggen, liet de fchuit drijven, vatte met zijnen bek de kleederen van zijnen meester, en hield hem boven water, tot men ter zijner redding toefchoot.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

PROGRAMMA

CERTAMINIS LITERARII, A RECTORE ET SENATU ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE, D. VIII MENSIS FEBRUARII A CIↃIↃCCCXX.

INDICTI.

Rector et Senatus Academiae Lugduno-Batavae ex Augustissimi Regis Edicto d. 2. mensis Augusti A. CIↃIↃCCCXV. N°. 14. omnes Academiarum Belgicarum Cives et Athenaeorum alumnos in annum sequentem ad certamen literarium invitant et evocant, et propositas a singulis Ordinibus Academicis quaestiones promulgari jubent.

ORDO JURIS-CONSULTORUM.

Quandoquidem proximis hisce annis, tam super origine, quam super utilitate Judicii Juratorum *sive* Jurati (*quod dici solet*) *multum fuit disceptatum*, Facultas Juridica Academiae Lugduno-Batavae, *non quidem in tanta re sententiam exquirit Juvenum; sed desiderat, ut tam illius Judicii historia succincte exponatur, quam argumenta praecipua, quibus vel impugnata Judicii illa forma, vel defensa fuerit.*

Quaestio ab ORDINE THEOLOGICO proposita.

Philologice et Critice illustretur locus insignis Matth. XXII. 37—40. *habita etiam contextae*

ora-

orationis ratione, deque officii, a sanctissimo Servatore praescripti, nexu cum universa Ethica Christiana de industria exponatur.

ORDO DISCIPLINARUM PHYSICARUM ET MATHEMATICARUM sequentes proponit Quaestiones:

E PHYSICA.

Exponatur de Convenientia ac Differentia Luminis, Calorici *et* Electricitatis; *suntne substantiae penitus diversae? an vero diversi ejusdem substantiae modi?*

E MATHESI.

Explicetur methodus Interpolandi, et uno alterove exemplo illustretur?

EX ASTRONOMIA.

Quaenam est Micrometrorum in tubis Astronomicis Theoria? Quinam eorum Usus?

EX HISTORIA NATURALI.

Quinam sunt limites inter Vitam Vegetabilem et Animalem?

E CHEMIA.

Quousque ex cognita compositione Aquae, hujusque solubilitate per Aërem Atmosphaericum, nec non ex iis, quae a fluidi Electrici turbato aequilibrio pendent, phaenomena possunt explicari ad meteora vel ignea vel aquea pertinentia?

Quaestiones, quas ponit ORDO PHILOSOPHORUM ET LITERATORUM.

Ia.

Exponatur vel discrimen, vel necessitudo, quae honesto cum pulcro intercedit, ad eamque rationem exigatur Socratica καλοκαγαθια, *in Socraticorum scriptis exposita.*

2da.

2da.

Disputatio de L. Coelio Antipatro, Historico Belli Punici Secundi: *in qua colligantur loca scriptorum, qui ejus vel sententias, vel ipsa verba referunt; praeterea eorum, qui, eandem historiae partem explicantes, tacite ejus auctoritatem sequi videantur: singulaque illustrentur adhibita interpretatione, cum historica, tum grammatica.*

ORDO MEDICORUM proponit sequentem quaestionem.

Cum in ista Gangraenae specie, quam P. POTTUS *accurate descripsit, usus Opii sit adeo salutaris, ut Gangraena hoc solo saepe curetur, quaeritur; qua virtute Opii curatio efficiatur, sedante, cardiaca an antiseptica; si tamen Opium virtutem antisepticam habeat.*

Commentationes, Latina tantum oratione conscribendae, et alia quam auctorum manu describendae, ante diem 1 Novembris hujus anni mittuntor ad Virum Clarissimum HENRICUM GUILIELMUM TYDEMAN, Academiae Actuarium, ita ut nullis ab Academiae parte faciendis expensis detur locus. Lemmate autem omnes inscribendae, iisque adjungendae sunt schedulae obsignatae, Auctorum nomina continentes, eodemque in exteriore parte lemmate insignitae.

Universa vero concertationis ineundae et dijudicandae ratio cognosci potest ex Edicto Regis, supra dicto, Art. 205—213.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

ARNHEM.

Den 21sten Febr. 1820. Na dat de Leerlingen der Latijnsche Scholen alhier, op den 21sten Febr. l. l. aan Heeren Curatoren blijken gegeven hadden hunner vorderingen, zoo wel in alle de bij de wet vereischte wetenschappen, als in de oude talen, werden zij heden met de gewone plegtigheid naar hoogere klasfen bevorderd, en met fraaije prijzen vereerd.

Na dat de Rector, de Heer A. ROMBOUTS, deze plegtigheid met eenige, naar de gelegenheid ingerigte, aanspraken geopend had, reciteerden de veelbelovende Jongelingen L. VAN SCHAICK HAMMING en J. W. SCHIFF, met veel bevalligheid door hen zelven bewerkte redevoeringen. De eerste, die naar de Akademische lessen bevorderd, met den eersten prijs en een loffelijk getuigschrift vereerd werd, sprak *de nestore homerico.* De tweede, die met eenen prijs van naarstigheid begiftigd werd, declameerde *de Auguribus apud Romanos.*

Vervolgens werden de volgende Jongelingen naar hoogere klasfen bevorderd:

Van de tweede naar de eerste klasfe, H. VAN DEN BROEK.

Van de derde naar de tweede klasfe: C. HOOIJER, H. W. WAARDENBURG en W. J. CORBS.

Van de vierde naar de derde klasfe, J. J. LEPPING.

Van de vijfde naar de vierde klasfe, G. BREUNISSEN TROOST, M. A. HOLSBOER en C. H. VAN AMEROM.

Van

Van de zesde naar de vijfde klasse: J. VAN SCHEVICHAVEN en H. A. VAN THIJE HANNES.

De prijzen waren behaald door, en werden uitgereikt aan: H. VAN DEN BROEK, C. HOOIJER, H. W. WAARDENBURG, J. J. LEPPING, O. BREUNISSEN TROOST, M. A. HOLSBOER en J. VAN SCHEVICHAVEN, alle welke Jongelingen, tot algemeen genoegen, aan Heeren Curatoren, hunne dankbaarheid betuigden.

Eindelijk besloot de Rector alles met dankbetuiging aan allen, die deze handeling met hunne tegenwoordigheid vereerd hadden.

ZUTPHEN.

Den 1sten Maart 1820. Heden voormiddag ten elf ure, werd alhier, in de Luthersche Kerk, de halfjarige promotie onzer Latijnsche Scholen gehouden. De Rector Dr. J. LENTING, opende dezelve met eene welsprekende voorafrede, waarbij de toehoorders voornamelijk bepaald werden, bij de onvergelijkelijke ramp, welke dit Gijmnasium onlangs heeft getroffen, door het smartelijk overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer C. H. VAN HERWERDEN, Predikant bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, en Leeraar in de Grieksche en Latijnsche Fabelkunde en Oostersche Letterkunde, en tot het verlies, hetwelk het eerlang staat te lijden, door het vertrek van den Conrector Dr. J. BROWN, onlangs als Rector naar het naburig *Deventer* beroepen.

Vervolgens zijn een twaalftal Leerlingen, met name: W. J. SWAVING, A. C. VAN ELDIK THIEME, J. H. ENTINK, J. G. G. BIERHAUS, F. C. NAHUIJS, J. L. C. VAN ESSEN, B. G. SNETHLAGE, J. W. THIEME, J. K. BADON GHIJBEN, J. G. ZIEPPRECHT, J. DE VULLER, en H. J. LOLOFS, wegens betoonde vlijt en ijver zoo in

de onderscheidene Grieksche en Latijnsche klassen, als in de bijvakken, met Eerepríjzen bekroond; terwijl de Wel Eerw. zeer geleerde Heer G. DE SERIERE, Leeraar in de Geschied- en Aardrijkskunde, deze plegtigheid besloot, met eene keurige redevoering, in de Fransche Taal, *Over de vereering der dooden, bij de Oude Egijptenaren*, hebbende voornamelijk ten doel, om eene meer opzettelijke hulde toe te brengen, aan de nagedachtenis van zijnen bovengemelden overleden Ambtgenoot, wiens tweeledige werkzaamheden, op authorisatie van Zijn Excell., den Minister van het Onderwijs enz. door Heeren Curatoren, aan den Rector Dr. J. LENTING, zijn opgedragen.

's GRAVENHAGE.

Den 6den Maart 1820. Heden werd alhier, de halfjarige Promotie der Latijnsche Schooljeugd, met de gewone plegtigheid gevierd; drie voortreffelijke Jongelingen, welke van de bovenste orde der eerste klasse, tot de Akademische lessen bevorderd waren, en met een buitengewoon versierden Latijnschen prijs, benevens met een Mathematischen prijs, om hunne uitstekende vorderingen in dit vak, begiftigd werden: P. A. TENGBERGEN, J. SCHELTEMA en A. DE JONG, hielden Redevoeringen: *De vita Nicolai Heinsii, de facultate poetica Desiderii Erasmi, de vita Duconis Martenae, Nobilis Frisii.*

Voorts werden prijsen uitgereikt, en getuigschriften voor betoonde vlijt, in het beoefenen der Geschiedenis, Fabelkunde, Aardrijkskunde en Mathematische Wetenschappen overhandigd, aan de volgende Jongelingen, —

Prijsen:

Op de tweede orde der eerste klasse, aan [illegible] F. [illegible]

F. TH. TH. DE RIEMER, een Latijnsche en een Griekfche prijs, en aan C. F. LUTHER.

Op de derde orde der eerste klasse, aan J. A. VAN DER BURGH.

In de tweede klasse, aan TH. W. J. JUIJNBOLL, een Latijnsche, en een Griekfche, en aan A. C. DE MEIJIER, en H. COLLOT D'ESCURIJ.

In de derde klasfe, aan, S. POLAK, A. J. TH. DE BORDES, een Latijnsche, en een Griekfche, en aan J. TH. A. VAN MAANEN.

Op de bovenste orde der vierde klasse, aan M. A. G. VORSTMAN, een Latijnsche en een Griekfche, en aan H. A. VAN DER KEMP en H. REPELAAR.

Op de onderste orde der vierde klasse, aan H. J. DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ en J. A. C. VAN DER SPIJK HUSKUS.

In de vijfde klasse, aan: J. F. VAN HOOGSTRATEN, een Latijnsche en een Griekfche, aan: C. M. WINTGENS en A. MACKAIJ.

Op de bovenste orde der zesde klasse, aan T. H. J. M. VAN LUINEN en E. J. DE GREVE.

Op de onderste orde der zesde klasse, aan: G. C. A. KICHERER, J. J. SLUIJTER, D. T. F. PATIJN, en P. F. DE VRIES ROBBÉ.

Getuigschriften:

Op de tweede orde der eerste klasse, aan: F. T. T. DE RIEMER en F. VAN HOGENDORP, vóór de Geschiedenis, Fabelkunde en Wiskundige Wetenschappen.

Op de derde orde der eerste klasse, aan F. SIX, voor de genoemde Wetenschappen.

In de tweede klasse, aan T. W. J. JUINBOLL, insgelijks voor de genoemde Wetenschappen, en aan A. C. DE MEIJIER, voor de Geschiedenis en Fabelkunde.

In de derde klasse, aan: A. J. T. DE BORDES en

J. T. A. VAN MAANEN, voor de Fabelkunde en Wiskundige Wetenschappen,

Op de bovenste orde der vierde klasse, aan: M. A. O. VORSTMAN, H. A. VAN DER KEMP, H. A. R. VOSMAER, J. W. ELINK STERK en A. G. C. ALSCHE, voor de Geschiedenis en Fabelkunde, en aan: H. REPELAER en O. REPELAER, voor de Wiskundige Wetenschappen.

Op de onderste orde der vierde klasse, aan: H. J. DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, J. J. BOLOMIJ, voor de Geschiedenis, Fabelkunde en Wiskundige Wetenschappen, en aan J. W. VAN HOOGSTRATEN, voor de Wiskundige Wetenschappen.

In de vijfde klasse, aan: C. M. WINTGENS, A. MACKAIJ, B. H. CARP, J. F. H. J. E. MACKAIJ, en C. H. BURGERSDIJK, voor de Aardrijkskunde en Wiskundige Wetenschappen, aan C. H. DE RIEMER en L. J. VAN MAANEN, voor de Aardrijkskunde, en aan J. F. VAN HOOGSTRATEN, J. H. HOLWERDA, P. H. C. DRIBLING en F. CARON, voor de Wiskundige Wetenschappen.

Op de bovenste orde der zesde klasse, aan: T. J. M. VAN LUINEN en M. A. HARTMAN, voor de Wiskundige Wetenschappen.

Op de onderste orde der zesde klasse, aan: D. T. F. PATIJN, voor de Aardrijkskunde en Wiskundige Wetenschappen, aan: G. C. A. KICHERER en J. J. SLUITER, voor de Aardrijkskunde, en aan: F. A. LEESBERG en D. PIJZEL, voor de Wiskundige Wetenschappen.

Al de Jongelieden, welke prijsen ontvingen, betuigden Heeren Curatoren hunnen dank, door het opzeggen van Gratiarum Actiones.

ROTTERDAM.

Den 24sten Jan. 1820. Heden had alhier in de Fransche Kerk, de gewone plegtigheid van de promotie der Leerlingen, op de Erasmiaansche School

School plaats, die thans een buitengewoon groot aantal toehoorders met hun bijzijn vereerde. De onlangs van *Groningen* herwaards beroepene Rector, Mr. W. TERPSTRA, beklom het eerst het spreekgestoelte, en hield eene inwijdingsrede, *de Desiderio Erasmo, conscribendis Colloquiis Familiaribus, de suae aetatis Iuvenibus optime merito.*

Deze werd in het spreken opgevolgd, door den uitmuntenden Jongeling J. H. VAN DER HEIM, welke met twee zijner medeleerlingen hem in verdienste nabij komende, tot de hooge School bevorderd werd, J. DE JONGH, namelijk en G. MEES.

De eerste deed eene redevoering, over dit gezegde bij *Terentius*:

Inspicere tanquam in speculum exemplum sui.

De tweede over dat van *de Groot*:

Lege veteres, sperne Recentiores, et noster eris.

De derde over dat van *Horatius*:

Quo semel est imbuta recens, testadius, welke stoffen door hen zelven uitgewerkt waren.

Na dat deze met groote goedkeuring van allen hunne redevoering uitgesproken hadden; traden twee lofwaardige Leerlingen, E. DAVIDS JR. en F. L. BEELS, tot de hoogste orde der School, van den Rector bevorderd, op, om hunne declamatien te houden.

De eerste: *de moribus veterum Romanorum.*

De tweede: *de C. Plinio secundo Majore.*

Ook deze spraken met bevalligheid. De uitmuntende Jongeling A. J. MILDERS, ontving een buitengewoon getuigschrift voor de uitnemende vorderingen, gedurende het verloopene halfjaar gemaakt, en werd tot de bovenste orde der vierde klasse of Rectorsschole, uit de benedenste overgebragt.

Van de derde naar de vierde klasse werden bevorderd, en met prijzen begiftigd de veelbelovende Jongelingen: A. C. C. DE JONGH en ADR. TH. PRINS. Dezelfde eer viel aan F. W. KRIEGER en TH. MAR. ROEST, beide werkzame leerlingen, van de tweede klasse te beurt, uit welke zij tot de derde overgingen.

Uit de eerste klasse tot de tweede, werd de naarstige Jongeling TH. W. DE ROO, overgebragt; en zijne vlijt met eenen eereprijs beloond, terwijl in de onderste orde der eerste klasse A. J. F. COENEN, uit hoofde van meer dan gewone naarstigheid, een prijs werd ter hand gesteld. Alle deze Leerlingen deden met gepaste vrijmoedigheid en innemende bevalligheid, hunne dankzeggingen.

In het vak van Geschiedenis, Aardrijkskunde Fabelkunde en Wiskunde, had de reeds met lof vermelde jonge Heer J. H. VAN DER HEIM, in zijne klasse, alle zijne medeleerlingen ver achter zich gelaten, en werd hem uit dien hoofde, door den Heere President van het Collegie, van Heeren Curatoren, een algemeen loffelijk getuigschrift overhandigd. In dezelfde eerste klasse echter, ontving de insgelijk reeds gemelde A. C. C. DE JONGH, om zijn uitmuntend afgelegd examen in de Wiskunde, een getuigschrift der tevredenheid van Heeren Curatoren.

In de tweede klasse der Fabelkunde, eindelijk, droeg de bovengenoemde F. G. KRIEGER, den prijs der overwinning weg.

LEIJDEN.

Den 1sten Maart. De Promotie en Prijsuitdeeling, aan de Leerlingen der Latijnsche Scholen, had hier weder op de gewone wijze plaats.

De door vlijt en kundigheden uitmuntende Jongeling W. WENCKEBACH, verliet de Scholen met

met eene Redevoering: *De Homero ejusque scriptis*, waar in hij blijken gaf van goeden smaak, en meer dan gewone vorderingen Vervolgens werden er door de verdienstelijke Leerlingen, P. C. MASSÉ en J. F. VAN BEMMELEN, *Declamationes* gehouden. De eerste sprak: *In Laudem Hannibalis*, de tweede: *In Laudem Historiae*. Eindelijk werden door de volgende Leerlingen, voor bekomene prijsen, *Gratiarum Actiones* opgezegd; te weten, door: D. T. SIEGENBEEK, R. PIT, G. J. VAN HERZEELE, J. J. AKERSLOOT, J. B. MOQUETTE, J. J. WILLER, P. G. JUNIUS, J. J. HAGENS, S. VAN DISSEL, H. G. HAZENBERG, H. HANA, C. VAN DER BRUGGE, P. J. TER PLEOT, G. N. DE KEMPENAER, F. C. G. BOSSE, J. G. SLUITER, H. H. VAN STAVEREN, M. C. VAN MOURIK, T. L. SWAANENBURG. In de Wiskundige Wetenschappen, *door*: G. H. D. SURINGAR, H. GEVERS, J. DE *GAAI FORTMAN*, C. BENTFORT, A. G. VERMEIJ.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM, den 10den Maart. Heden werd alhier, op eene plegtige wijze, gevierd de Promotie en Prijsuitdeeling bij de Latijnsche School, in de Nieuwe Kerk. Bij deze gelegenheid heeft de Rector W. J. ZILLESEN, eene Inaugurale Redevoering gehouden: *de Munere Rectoris Gymnasii Literarii*. Daarna deed de jongeling W. WILLINK, die tot de Akademische lessen bevorderd werd, eene korte Redevoering: *de Michaele Ruitero*. Na dat voorts de Promotie tot hoogere klassen was bekend gemaakt, werden onderscheidene prijzen, *ordinaria*, *praemia diligentiae*, *graeca*, en *praemia assiduitatis et modestiae*, uitgereikt aan de leerlingen der onderscheidene klassen. Aan W. WILLINK, een praemium ordinarium, aan J. VAN WEEDE, A. GERMAN en J. W. A. GREVE, praemia diligentiae;

aan de laatsten ook een praemium graecum. Voorts praem. adsid., aan ... THIRLINGS en A. P. L. SUASSO, van de eerste klasse; aan S. KLINKHAMER, A. B. J. HEIJDENRIJCK, C. N. MEPPEN, praem. ord.; aan S. KLINKHAMER, ook nog een praem. gr.; aan: P. CORDES en J. A. VAN LENNEP, praem. dil.; aan: A. ROELOFS, H. E. ALB. OP DEN ENDE, P. PARSON en S. GERMAN, praem. adsid., van de tweede klasse. In de derde klasse praem. ord. aan: P. J. ANDREAE, L. PATOIR, A. A. STUART. De Griekfche aan L. PATOIR. De praem. dil. aan D. OTTO. Voorts praemia adsid. aan: P. DE VRIES ROBBÉ, W. A. VAN HOGENDORP, C. HEILBRON, W. PARKER DE RUIJTER KOCHER, J. LEHMANS, G. A. DUKER. In de vierde klasse, praem. ord. aan: J. F. DE MEIJERE, M. NIEMEIJER, W. A. LAMPING, G. TOEKAMP LAMMERS. De Griekfche aan A. BRANTS. De praem. dil. aan G. ORMELING; praemia adsid. aan: P. STIJGER, H. PROVO KLUIT, E. W. SCHOORN. In de vijfde klasse, praem. ord. aan: B. GLASIUS, LAUR. P. C. VAN DEN BERGH, J. SIEBLETZ. De Griekfche prijs aan H. J. SEWALD, die ook boven dien de praem. dil. heeft ontvangen; praem. ass. aan J. H. BRANDES, A. SEIGNETTE, J. A. UITENHAGE DE MIST, J. C. SEPP. In de zesde klasse, bijgenaamd de Oude, een praemium extraordinarium aan H. J. SPIJKER, (die tot de vierde klasse werd bevorderd) praem. ord. aan A. FRENTROP, J. J. HARTMAN. De praem. dil. aan D. BRINKMAN; praem. adsid. aan: J. WILLEMS, P. HESSELFELT, J. C. DEHNERT. In de tweede orde, de praem. dil. aan H. J. MATTHES; praem. adsid. aan: A. J. VERWEIJDE, E. E. LANGENAKEN, A. B. NAAIJERS. In de derde orde, de praem. dil. aan P. VAN BONGA, praem. adsid. aan: J. BEKKER, L. H. TEN SANDE, M. J. VAN LOOCK, B. W. J. HEIJNE, F. C. BUHRMANN;

L.

L. T. KRAAN, A. G. GERING. In de zesde klasse, bijgenaamd de Nieuwe, praem. ord. aan: A. C. COSMAN, R. TER HAAR en M. H. J. HEIJDENRIJCK. De praem. dil. aan: H. F. KOHLBRUGGE; praem. assid. aan: J. C. FESKEK, G. BAKKER, J. BAKKER, D. A. LUBLINK. In de tweede orde, de praem. dil. aan: J. D. STETTEROGGE, praem. assid. aan F. T. LUBLINK, E. VAN SPEELDIJK, A. GOOIJENS, A. KLUIJTEMAAR, R. J. FROOGE. In de derde orde, de praem. dil. aan: F. H. VAN WEST, praem. assid. aan J. TIDEMAN, J. F. VAN HARENCARSPEL, J. ROELOFSZ., F. C. ZILLESEN, J. F. LANTZENDORFER. A. ARENS. De drie eersten van elke klasse bedankten daar voor Heeren Curatoren. Alzoo is deze plegtigheid, in eene groote talrijkheid van aanzienlijke en geleerde toehoorders, tot algemeen genoegen, met orde en geregeldheid gevierd.

LEEUWARDEN.

Den 9den Februarij 1820. *Op Maandag den 24sten Januarij l. l.*, is alhier het halfjarig Examen over alle de klassen der Latijnsche Schooljeugd, in de Hebreeuwsche, Grieksche en Latijnsche talen, en andere thans vereischte kundigheden, voor Heeren Curatoren, in het zeer vereerend bijzijn van den Heer Gouverneur dezer Provincie, gehouden. Toen zijn drie leerlingen van de benedenste, of de zesde klasse, tot de vijfde; vier van de vijfde tot de vierde; drie van de vierde tot de derde; twee van de derde tot de tweede klasse gepromoveerd geworden. De bovenste van ieder klasse, alle zeer voortreffelijke Leerlingen, te weten: P. S. REIDING, van de zesde klasse, O. ANDREA en B. VAN DER KOOI, van de vijfde, P. H. FRIESEMA, van de vierde, G. M. DU TOUR VAN BELLINCHAVE en J. POSTMA, van de derde, en J. G. OTTEMA,

zijn met aanzienlijke prijzen van naarstigheid, door Heeren Curatoren beschonken, en hebben den 7sten Februarij, voor deze eer, in tegenwoordigheid van den Heer Gouverneur, en vele andere daarin belangstellende aanzienlijke toehoorders, tot algemeen genoegen, zoo in prosa, als in carmine, aan Heeren Curatoren hunne dankbaarheid betuigd. Alles eindigde met eene zeer wel uitgevoerde redevoering, van onzen nieuwlings, van *Harlingen*, herwaarts beroepenen en overgekomenen Praeceptor, de geleerde Heer J. D. ANKRINGA, *Phil. Theor. et Lit. hum Candidatus*, *de pueritiae graecis Latinisque literis formandae utilitate.*

HARLINGEN.

Den 17den Febr. 1820. Heden geschiedde hier het gewoon Winter examen der Latijnsche Schooljeugd. De Praeses der Schoolarchen, de plegtigheid met eene gepaste aanspraak geopend hebbende, werden de Leerlingen, in de onderscheidene klassen, op eene doelmatige wijze ondervraagd, ten einde van hunne vorderingen, zoo in de talen als in andere wetenschappen, eenige proeven te geven.

Tot algemeen genoegen liep dit onderzoek af, waarop van de derde tot de tweede klasse werden bevorderd, L. V. LEDEBOER en H. BLOMBERG, en van de zesde tot de vijfde klasse C. Z. FARRET, van welke de eerstgenoemde en de laatste met prijzen werden begiftigd, en op eene bevallige wijze hunnen dank voor dezelve betuigden. De geheele plegtigheid werd met ter zake dienende aanspraken besloten.

ALMELO.

Den 25sten Februarij 1820, is alhier in tegenwoordigheid van Heeren Curatoren, en een aantal toehoorders, het half-jaars Winter-Examen

men

men gehouden. De Heer Rector J. G. ERLER, deze Vergadering met eene korte voorafspraak geopend hebbende, en het onderzoek naar de vorderingen der Leerlingen geschied zijnde, had de uitdeeling der eereprijzen aan de volgende veelbelovende Jongelingen plaats, als uit de tweede klasse, eerste orde, aan: G. H. COSTER, uit de tweede klasse, tweede orde, aan: E. COSTER, uit de vierde klasse, eerste orde: aan J. C. COSTER, uit de vierde klasse, tweede orde, aan: F. M. E. HESSELINK.

Waarin zij allen, door gepaste gratiarum actiones, Heeren Curatoren, voor de ontvangene eereprijzen bedankten.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

In plaats van Ds. C. H. VAN HERWERDEN, Pred. te *Zutphen*, onlangs overleden, is door Z. M. tot President van het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland* benoemd, Ds. P. VAN DER WILLIGEN, Predikant te *Tiel*.

ARNHEM.

ELKUM. Onze beroepen Leeraar, A. BROWN, zal in April bevestigd worden, door Ds. D. CURTIUS, Pred. te *Arnhem*.

SPANKEREN. Ook wij verwachten eerlang onzen beroepen Leeraar.

NIJMEGEN.

ALTFORST EN APPELTERN, den 6den Jan. maakte onze Leeraar A. RADIJS, ons bekend

kend dat hij eene beroeping had ontvangen naar *Oss*, onder de Classis van *'s Hertogenbosch*, doch zijn Wel Eerw. heeft, na beraad, voor dezelve bedankt.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

RESSEN EN DOORNIK vakant. Zie October 1819.

OVER- EN NEERASSELT. Zie Jan. 1820.

ZUTPHEN.

BAHR EN LATHUM. Zie Jan. 1820.

ZUTPHEN vakant. Zie Febr. 1820.

TIEL.

OPHEUSDEN, den 20sten Februarij. Onze Leeraar Ds. C. KUMMIUS, berigtte ons, heden, dat hij voor de beroepinge naar het *Fort Bath*, c. a. onder de Classis van *Goes*, van welker ontvangst wij door hem vóór acht dagen hoorden, had bedankt.

RAVENSWAAIJ staat met het einde der maand Maart vakant te worden.

EVERDINGEN. Zie Febr. 1820.

BOMMEL.

EST. Op vertoonde collatie van den Heer dezer plaats, is, na gunstig verleende handopening van Z. Excellentie den Heer Staatsraad Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., tot Predikant dezer Gemeente beroepen, Ds. H. G. J. BECKING, Kandidaat tot den h. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*, die deze beroeping heeft aangenomen.

ROSSUM, den 1sten Maart. Onze Leeraar, Ds. A. S. NANNINGA, eene aanbieding ontvangen hebbende, om deze zijne tegenwoordige standplaats met eene andere te verwisselen, heeft daar voor bedankt, en zich op nieuw aan ons verbonden.

POE-

POEDEROIJEN en LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

TER HEIDE vakant. Zie Sept. 1819.

De Heeren Proponenten en Kandidaten, worden verzocht, ten spoedigste hunne gaven te laten hooren, en zich daartoe vooraf aan te melden, bij den Consulent, den Wel Eerw. Heer H. W. RENIER, Pred. te *Monster*.

DELFT staat vakant te worden. Zie Jan. 1820.

ROTTERDAM.

HOOGVLIET, den 12den Maart. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. DU SAAR, in zijnen dienst onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer N. SCHOTSMAN, Pred. te *Leijden*, aan welken de Consulent dezer Gemeente, de Wel Eerw. Heer W. SPIERINGH, HZ., Pred. te *Portugaal*, deze beurt op verzoek had afgestaan. De Bevestiger predikte uit *Matth.* XIII: 24—30. en 36—43.

De oplegging der handen geschiedde door: DD. W. SPIERINGH, L. VOGELENSANK, C. BURT ANDRIESSEN, J. VAN DEN BROEK, respective Predikanten te *Poortugaal*, *Rhoon*, *Charlois* en *Pernis*, benevens den Bevestiger.

De Praetor van den ring Ds. L. VOGELENSANK, deed in deszelfs naam aan den bevestigden, en aan de Gemeente eene korte aanspraak, en alle de tegenwoordig zijnde Predikanten, gaven hem de hand van Broederschap.

Nadenmiddag aanvaardde onze Leeraar zijn werk

werk met 2 *Cor.* II: 16*b.* *Wie is tot deze dingen bekwaam?*

ROZENBURG en BLANKENBURG. Zie *Sept.* 1819.

MAASLAND vakant. Zie Nov. 1819.

HILLEGONDSBERG. Zie Dec. 1819.

LEIJDEN.

NIEUWKOOP staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

NIEUWVEEN. Zie Febr. 1820.

DORDRECHT.

MAASDAM, den 20sten Februarij. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. SCHMIT, Kandidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*, onder ons, met oplegging der handen, bevestigd. De Bevestiger, zijnde de Consulent dezer plaats, Ds. W. R. VAN IJSSELSTEIN, Pred. te *Cillaarshoek*, predikte uit *Eph.* III: 8*a*, *Mij is deze genade gegeven.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, ook door de Heeren J. KNOTTENBELT, B. MOLENAAR, BERGHEGE, G. DU SART, SPAAN, respective Predikanten te *Mijnsheerenland*, *Puttershoek*, *Heinenoord*, *Antonie Polder* en *Heerjansdam.*

De Bevestigde hield des nademiddags eene Intree-Rede over *Rom.* I: 16*a.* *Ik schaame mij het Evangelie van Christus niet.*

CILLAARSHOEK, den 27sten Februarij. Heden maakte onze Leeraar ons bekend, het treurig afsterven van den Ambachtsheer dezer plaats, den Wel Edelen geboren Heere G. DU QUESNE, in leven Heer van *Bruchem* en *Cillaarshoek*, Oud Schepen en Raad der stad *Amsterdam*, den 17den dezer in den ouderdom van ruim 72 jaren, overleden, gedacht met lof aan den overledenen, wekte ons op aan ons eigen einde te ge-

gedenken, en smeekte voor de nagelatene Weduwe, deszelfs Zoon en Kindskinderen, de vertroostingen, welke zij in hunne omstandigheden noodig mogten hebben, van den God der liefde af.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

GOUDA.

MOORDRECHT, den 13den Febr. 1820. Ter vervulling van onze vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. J. STERCK, heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening, van Zijne Excellentie, den Staatsraad, Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk, onder het Bestuur van Ds. J. VAN OOSTVEEN, Pred. te *Nieuwerkerk aan den IJssel*, als Consulent dezer Gemeente, op heden gemaakt dit twaalftal van Predikanten:

DD. J. P. WIJS, Predd. te *Hilversum* J. SPORNIS, te *Fijnaard* en *Heijningen*, J. VAN VELSEN, te *Hoogeveen*. P. H. G. NAHUIJS, te *Bunnik* en *Vechten*. G. C. SPAAN, te *Heerjansdam* en *Kijfhoek*. J. VAN SCHAIK, te *Koorndijk*. C. DE VISSER, te *Herkingen*. J. LAMMERÉE, te *Leksmond*. H. J. KROM, in *den Oudenbosch* en *den Hoeven*. H. J. RIJKMANS, te *Alblasserdam* en P. H. DE HAAN HUGENHOLTZ, te *Woudenberg*.

De zes eerste op het zestal, en de drie eerste op het drietal geplaatst zijnde, is daar uit ten zelve dage beroepen; Ds. J. P. WIJS, Pred. te *Hilversum*. Dit beroep door H H Burgemeesteren van *Rotterdam*, als Ambachtsheeren van *Moordrecht*, geagreëerd zijnde, is den beroepenen ter hand gesteld, die echter, na beraad, daar voor bedankt heeft.

HEUKELUM, den 25sten Febr. 1820. Ds. VINKE, Pred. aan de *Vuursche*, voor onze beroeping bedankt hebbende, is, op vertoonde

col-

werk met 2 *Cor.* II: 16*b*. *Wie is tot deze dingen bekwaam?*

ROZENBURG EN BLANKENBURG. Zie Sept. 1819.

MAASLAND vakant. Zie Nov. 1819.

HILLEGONDSBERG. Zie Dec. 1819.

LEIJDEN.

NIEUWKOOP staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

NIEUWVEEN. Zie Febr. 1820.

DORDRECHT.

MAASDAM, den 20sten Februarij. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. A. SCHMIT, Kandidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*, onder ons, met oplegging der handen, bevestigd. De Bevestiger, zijnde de Consulent dezer plaats, Ds. W. R. VAN IJSSELSTEIN, Pred. te *Cillaarshoek*, predikte uit *Eph.* III: 8*a*. *Mij is deze genade gegeven.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, ook door de Heeren, J. KNOTTENBELT, B. MOLENAAR, BERGHEGE, G. DU SART, SPAAN, respective Predikanten te *Mijnsheerenland*, *Puttershoek*, *Heinenoord*, *Antonie Polder* en *Heerjansdam*.

De Bevestigde hield des namiddags eene Intree-Rede over *Rom.* I: 16*a*. *Ik schame mij het Evangelie van Christus niet.*

CILLAARSHOEK, den 27sten Februarij. Heden maakte onze Leeraar ons bekend, het treurig afsterven van den Ambachtsheer dezer plaats, den Wel Edelen geboren Heere G. DU QUESNE, in leven Heer van *Bruchem* en *Cillaarshoek*, Oud Schepen en Raad der stad *Amsterdam*, den 17den dezer in den ouderdom van ruim 72 jaren, overleden, gedacht met lof aan den overledenen, wekte ons op aan ons eigen einde te ge-

gedenken, en smeekte voor de nagelatene Weduwe, deszelfs Zoon en Kindskinderen, de vertroostingen, welke zij in hunne omstandigheden noodig mogten hebben, van den God der liefde af.

WIJNGAARDEN EN RUIJGBROEK staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

G O U D A.

MOORDRECHT, den 19den Febr. 1820. Ter vervulling van onze vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. J. STERCK, heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening, van Zijne Excellentie, den Staatsraad, Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk, onder het Bestuur van Ds. J. VAN OOSTVEEN, Pred. te *Nieuwerkerk aan den IJssel*, als Consulent dezer Gemeente, op heden gemaakt dit twaalftal van Predikanten:

DD. J. P. WIJS, Predd. te *Hilversum* J. SPORNIS, te *Fijnaard* en *Heijningen*. J. VAN VELSEN, te *Hoogeveen*. P. H. C. NAHUIJS, te *Bunnik* en *Vechten*. G. C. SPAAN, te *Heerjansdam* en *Kijfhoek*. J. VAN SCHAIK, te *Koorndijk*. C. DE VISSER, te *Herkingen*. J. LAMMERÉE, te *Leksmond*. H. J. KROM, in *den Oudenbosch en den Hoeven*. H. J. EIJKMANS, te *Alblasserdam* en P. H. DE HAAN HUGENHOLTZ, te *Woudenberg*.

De zes eerste op het zestal, en de drie eerste op het drietal geplaatst zijnde, is daar uit ten zelve dage beroepen, Ds. J. P. WIJS, Pred. te *Hilversum*. Dit beroep door H H Burgemeesteren van *Rotterdam*, als Ambachtsheeren van *Moordrecht*, geagreëerd zijnde, is den beroepenen ter hand gesteld, die echter, na beraad, daar voor bedankt heeft.

HEUKELUM, den 25sten Febr. 1820. Ds. VINKE, Pred. aan de *Vuursche*, voor onze beroeping bedankt hebbende, is, op vertoonde

col-

collatie van de Wel Ed. Geb. Heeren FABRICIUS, Heeren van *Heukelum* en *Leijenburg*, op heden alhier tot pred. beroepen, de Wel Eerw. Heer S. T. DE JONGH, Pred. te *Vartik* die deze beroeping ook heeft aangenomen, onder inwachting van de benoodigde approbatien.

MEERKERK, den 5den Maart. 1820. Onze Leeraar H. J. ROIJAARDS, maakte ons heden het treurig afsterven bekend van den Eerw. Heer A. S. DRESSEN, laatst Pred. te *Hoogeveen*; ons ernstig opwekkende tot eene getrouwe beoefening van dat Evangelie, hetwelk de brave en achtingwaardige Leeraar ons gedurende 12 jaren gepredikt heeft. Zijne nagedachtenis blijft ook in deze Gemeente in dankbare zegening, en zijn stof ruste in vrede.

WILLIGE LANGERAK staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

KRIMPEN AAN DE LEK. Zie Dec. 1819.

GOUDA vakant. Zie Dec. 1819.

KEDICHEM staat vakant te worden. Zie Januarij 1820.

BRIELLE.

SIMONSHAVEN EN BIERT staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

HILVERSUM. Den 1sten Maart berigtte onze Leeraar J. P. WIJS, ons, dat hij voor de beroeping naar *Moordrecht*, onder de Eerw. Classis van *Gouda*, bedankt had.

AMSTERDAM. De beroeping uitgebragt op Ds. J. C. FABIUS, heeft de Klassikale en daarna ook

ook gunstig de Koninklijke goedkeuring ontvangen.

AMSTERDAM, den 14den Maart. Na gunstig bekomen handopening, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. F. FOCK, is heden, door Predikanten en Ouderlingen gemaakt, het volgende zestal:

DD. D. MOLENAAR, S. GREGOOR, J. PRINS, D. M. KAKEBEEN, A. VAN VLOTEN, A. W. HASELAAR, Predikanten te *Deutichem*, *Zwolle*, *Alkmaar*, *Middelburg*, *Voorburg* en *Enkhuizen*.

Waaruit op het drietal zijn geplaatst:

DD. GREGOOR, MOLENAAR en KAKEBEEN.

HAARLEM.

WESTZAANDAM vakant. Zie Jan. 1820.

JISP staat vakant te worden. Zie Febr. 1820.

ALKMAAR.

HEILO. Onze Leeraar Ds. J. J. ROOZEBOOM, berigtede ons den 23sten Jan., dat hij eene beroeping van de Gemeente te *Kwadijk*, ontvangen had, en den 30sten Jan. verklaarde hij ons, daar voor bedankt te hebben.

WINKEL, den 9den Febr. Ds. D. VAN BERGEN, voor de beroeping, op zijn Wel Eerw. alhier uitgebragt, bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad andermaal, onder Bestuur van den Consulent, Ds. G. C. VAN BALEN BLANKEN, Pred. te *Nieuwe Niedorp*, dit zes en drietal gemaakt.

Zestal:

DD. W. VAN DER LEEUW, Predd. te *Limmen*. H. J. SCHIPPERS, te *Egmond Binnen* en *den Hoef*. H. J. CALKOEN, te *Schoorl*, *Groet* en *Kamp*. TH. VAN SPALL, te *Koedijk*. J. B. HARTMAN, te *Warmenhuizen*. J. METZ, te *Oudorp* en *Oterleek*.

Het drietal:

DD. SCHIPPERS, VAN DER LEEUW en CALKOEN.

Waaruit den 15den Feb. beroepen is, Ds. H. J. SCHIPPERS, te *Egmond Binnen* en *den Hoef*, welke echter, na beraad, ook bedankte.

Den 6den Maart heeft de Kerkeraad de bovenstaande nominatie dus aangevuld:

DD. CALKOEN, VAN DER LEEUW en VAN SPALL.

Waaruit dadelijk beroepen is, Ds. H. J. CALKOEN, Pred. te *Schoorl, Groet* en *Kamp*, van welke beroeping zijn Wel Eerw. is kennis gegeven.

WAAL EN KOOG OP TEXEL, den 27sten Februarij. Onze Leeraar F. POTTER, onlangs eene beroeping, naar de Gemeente van *Obdam*, ontvangen hebbende, berigtte ons heden, voor dezelve, na beraad, te hebben bedankt.

EGMOND BINNEN EN DEN HOEF, den 5den Maart 1820. Deze dag gaf ons eene dubbele stof tot Godsdienstige blijdschap. Mevrouwe J. M. GREGORIJ, Weduwe van wijlen den Wel Ed. geb. gestr. Heer — TINNE, van *Egmond*, sints eenige jaren, als Voogdesse van de nagelatene Kinderen, van wijlen Haar Ed. geb. Echtgenoot, onze geëerde Ambachtsvrouw, nu door aankoop, zelve bezitteresse van de Heerlijkheid der drie *Egmonden* en *Rinnegum*, verscheen heden in deze laatste betrekking voor het eerst in ons midden, en werd, bij monde van onzen Leeraar, Ds. H. J. SCHIPPERS, Godsdienstig begroet, terwijl zijn Wel Eerw. zich weder aan ons verbond; hebbende, na beraad, voor de op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping naar *Winkel* bedankt. Predikende bij deze feestelijke gelegenheid, over *Colosf.* III: 14*b*. *De liefde is de band der volmaaktheid.*

AKERSLOOT, den 5den Maart. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. G. VAN GEIJTENBEEK, in den dienst onzer Gemeente ingehuldigd, door onzen Consulent, Ds. J. J. ROOZEBOOM,

BOOM, Pred. te *Heilo*, met *Handel.* XXIV: 24 en 25. *En na sommige dagen Felix aldaar gekomen zijnde enz.* De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger, door den voorleden jaar van ons vertrokken Leeraar D. HAGEVOS, Pred. te *Driehuizen* en *Zuidschermer*. De bevestigde opende zijn dienstwerk, met 2 *Cor.* III: 5*b*. *Onze bekwaamheid is uit God.*

GRAFT. Ds. G. J. LETTE, Pred. te *Biesselingen*, voor onze beroeping bedankt hebbende, en uit een reeds bestaande zestal:

DD. P. W. PRINS, Pred. te *Aardswoude*. J. METZ, te *Oudorp* en *Oterleek*. J. A. HANNEWINKEL, te *Petten*. A. HOUTKAMP, te *Durgerdam*. J. VAN RHEE, te *Zandvoort*. en L. VISSER, te *Spanbroek* en *Opmeer*. Ds. HOUTKAMP, bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad op den 8sten *Maart*, in bijzijn van Ds. A. VERDENOUIN, Pred. in de *Rijp*, als secundus, van onzen door onpasselijkheid verhinderden Consulent, Ds. T. H. HUISERS, Pred. te *Oost* en *Westgraftdijk*, de nominatie aangevuld, met Ds. D. T. DE HAAS, Pred. te *Scharwoude*, en vervolgens uitgebragt dit drietal:

DD. METZ, DE HAAS en VISSER.

Waaruit beroepen is, Ds. TH. DE HAAS, Pred. te *Scharwoude*, aan wien van deze beroeping is kennis gegeven.

ZUIDSCHARWOUDE OP LANGENDIJK, den 5den Maart 1816. Heden had deze Gemeente het genoegen, de eerste Godsdienstoefening, in haar nieuwe Kerkgebouw, dat door deszelfs uit- en inwendig aanzien, en ordelijke inrigting, eere aandoet aan de door lange ervaring geoefende bouwkunde van den grijzen VAN TELLINGEN, Mr. Timmerman te *Alkmaar*, die het bestek gemaakt en den bouw zelven bestuurd heeft,

te mogen houden. De Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. NIKKEL, hield bij die gelegenheid eene Leerrede over *Hand.* XVII: 24. *De God die de wereld gemaakt heeft, en alles dat daar in is, deze zijnde een Heere des Hemels en der Aarde, woont niet in tempelen met handen gemaakt.* Naar aanleiding van welke woorden zijn Eerw. de Gemeente voorstelde, hoe zij over haar Kerkgebouw, en den Eeredienst daarin te verrigten, te denken heeft, en waartoe die denkwijze haar behoorde op te leiden.

Met gepaste dankbetuigingen en zegenbede aan allen, die mede gewerkt hebben, om de Gemeente in het bezit van een nieuw Kerkgebouw te stellen, werd de redevoering besloten, onder dewelke Zijne Excellentie, de Heer Staatsraad Gouverneur dezer Provincie, en de Wel Edel geborenen Ambachtsheer dezer plaats, W. WALRAVEN NOODT, Lid van de Regtbank te *Leeuwarden*, offchoon beide verhinderd waren, de plegtigheid met hunne tegenwoordigheid te vereeren, niet werden vergeten.

Mogt de indruk dezer plegtigheid, nog lange bevorderlijk zijn, aan den bloei der Gemeente, in de Godsvrucht van alle hare leden, en daartoe de arbeid van den Leeraar worden gezegend.

KOLHORN. Zie Nov. 1819.

SCHERMERHORN staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

H O O R N.

SCHARWOUDE. Onze Leeraar, Ds. D. TE HAAS, heeft voor de op hem uitgebragte beroeping, naar *Warden*, onder de Classis van *Edam*, bedankt.

OBDAM. Tot ons leedwezen moeten wij op nieuw berigten, dat deze Gemeente voor als nog vakant blijft. Ds. F. POTTER, Predikant

aan

aan de *Waal* en *Koog*, op het Eiland *Texel*, heeft insgelijks voor de aan hem opgedragene beroeping, bedankt.

GROOTEBROEK vakant. Zie Sept. 1819.

E D A M.

WARDER, den 6den Maart. De Wel Eerw. Heer D. T. DE HAAS, Pred. te *Scharwoude*, voor onze beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad heden, onder opzigt van den Consulent J. VAN AMEREN, Pred. te *Etershem* en *Schardam*, dit nieuw zestal gemaakt:

DD. J. S. VAN DER LINDEN, L. M. COSTERUS, L. VISSER, D. H. HORST, J. METZ en D. DAGEVOS, Predd. te *Zijbekarspel*, *Grootthuizen* en *Avenhorn*, *Spanbroek* en *Opmeer*, *Nieuwlekkerland*, *Outdorp* en *Oterleek*, *Driehuizen* en *Zuidschermer*.

Voorts zijn op het drietal geplaatst:

DD. J. S. VAN DER LINDEN, J. METZ en D. DAGEVOS, met het lot tegen Ds. D. H. HORST.

Waaruit dadelijk is beroepen, de Wel Eerw. Heer J. METZ, Pred. te *Outdorp* en *Oterleek*, die deze onze beroeping in beraad heeft genomen.

MIDLIE en AKSWIJK, zie November 1819.

ZUNDERDORP, zie November 1819.

LANDSMEER staat vakant te worden. Zie Jan. 1820.

OUDENDIJK. Zie Febr. 1820.

KWADIJK. Zie Febr. 1820.

Z E E L A N D.

M I D D E L B U R G.

RITTHEM staat vakant te worden. Zie October 1819.

MIDDELBURG vakant. Zie Dec. 1819.

VROUWEPOLDER. Zie Dec. 1819.

DOMBURG. Zie Febr. 1820.

NIEUWLAND en St. JOOSTLAND. Zie Febr. 1820

Z I E R I K Z E E.

'S HEERENJANSLAND vakant. Zie October 1819.

DREISCHOR. Zie November 1819.

SEROOSKERKE staat vakant te worden. Zie November 1819.

G O E S.

KOLIJNSPLAAT, den 13den Februarij. Onze Leeraar, Ds. C. J. ROLS, maakte ons bekend, dat hij den 7den dezer beroepen was, te Arnemuiden, en daar voor bedankt had.

ELLEWOUDSDIJK, den 27sten Februarij. Heden werd onze nieuwe Leeraar, Ds. J. VERLAAT, in zijnen dienst onder ons ingezegend, door Ds. J. A. ANGSIJ, Consulent alhier, en Predikant te Borsselen, met 2 Thess. V: 12, 13. Zijn Wel Eerw. op dien dag verhinderd zijnde, predikte op den 5den Maart zijne Intrede, ten Tekst nemende Matth. XI: 2—5.

WEMELDINGEN vakant. Zie Mei 1819.

KATTENDIJKE vakant. Zie Mei 1819.

OUDELANDE. Zie Oct. 1819.

OVEZANDE en DRIEWEGEN. Zie November 1819.

'S HEER ABTS en SINOUTSKERKE. Zie Jan. 1820.

HEINKENSZANDE vakant. Zie Jan. 1820.

'T FORT BATH, c. a. Zie Febr. 1820.

BAARLAND. Zie Febr. 1820.

IJ Z E N D IJ K E.

HOOFDPLAAT, den 28sten Februarij 1820. Heden is alhier, onder het bestuur van den Con-

In-

toeer; Ds. D. BAREUAAR, Pred. te Biervliet, gemaakt dit bewal:

DD. A. J. VAN DEN BURG, Predd. te Weel bij Dorburg. P. G. JONGBLOED, te Babilonienbroek en Hil. J. MEERBURG SNARENBURG, te Augtekerkel H. VAN DER LINDEN, te Waterland. P. JONGENEEL, te Rotmanshemient, en A. PIETERSE, te Zuidzande. Na dat de drie eersten op het drietal geplaatst waren, is daaruit beroepen Ds. A. VAN DER BURG, aan wien de Beroepingsbrief is toegezonden.

SAS VAN GEND vakant. Zie Januarij 1820.

U T R E C H T.

U T R E C H T.

JUTPHAAS. De Wel Eerw. Heer M. B. ROMENIJ, Pred. te Montfoort, de Vakatuurbeurt alhier waarnemende, heeft aan de Gemeente herinnerd, het afsterven van eenen harer voormalige Leeraren, namentlijk, den Wel Eerw. zeer geleerden Heer C. H. VAN HERWERDEN, laatst Pred. te Zutphen, en aldaar tot leedwezen van zijne betrekkingen zijner Gemeente, en van allen die hem kenden en hoogachtteden, overleden. — Bij die gelegenheid, heeft zijn Eerw. de Gemeente van Jutphaas verzocht, om het aandenken dezes waardigen mans in zegening te houden, en opgewekt, om waardig dat Evangelie te wandelen, dat de afgestorvene steeds met zoo veel ijver verkondigd heeft.

VLEUTEN, den 20sten Febr. 1820. Voorleden Zondag, maakte onze Leeraar, H. VAN SCHELLE, ons bekend, eene beroeping naar de Gemeente van Nieuwveen, onder de Classis van

Leijden ontvangen, en deselve in beraad genomen te hebben; en heden mogten wij van hem vernemen, dat hij besloten had, voor deze beroeping te bedanken: waarop hij zich weder op nieuw aan ons verbond.

DE MEERN, den 5den Maart 1820. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. H. J. TOL, S. Theol. Doctor, en Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noordholland*, onder ons bevestigd, door Ds. A. HOFFMAN, Pred. te *Amstelveen*, op afstand van den Consulent onzer Gemeente, Ds. H. VAN SCHELLE, Pred. te *Vleuten*. De Bevestiger had tot Tekst *Luc.* XII: 48*b*. *Een iegelijk dien veel gegeven is, van dien zal veel geëischt worden; en dien men veel vertrouwd heeft, van dien zal men overvloediger eischen.* Des nademiddags, deed de Bevestigde zijne Intrede met eene Leerrede over 1 *Cor.* IV: 1. *Alzoo houde ons een (ieder) mensche, als dienaars van Christus, en uitdeelers der verborgenheden Gods.* —

De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger en Consulent, door DD. J. IMMINK, Predd. te *Harmelen*, H. E. VINKE, aan *de Vuursche*, en G. VAN SCHELLE, te *Tienhoven*.

JUTPHAAS, den 12den Maart. Ds. H. E. VINKE, Pred. aan *de Vuursche*, met alle de noodige approbatien, van deszelfs aangenomen beroep, tot Pred. alhier reeds begunstigd, werdt van ons met verlangen te gemoet gezien, om, in het begin der volgende maand, in zijn H. Dienstwerk bevestigd te worden, en hetzelve onder ons te aanvaarden; na dat alvorens ons nieuw Kerkgebouw en Orgel, Godsdienstig zal zijn ingewijd.

TER AA. Zie Dec. 1819.

WIJK.

WIJK.

ODIJK vakant. Zie Oct. 1819.
ELST vakant. Zie Febr. 1820.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

VROUWEPAROCHIE, den 8sten Maart 1820. Heden is, door den Kerkeraad der Gemeente hier ter plaats, ingevolge stemming van daartoe geregtigden, tot Pred. beroepen, Ds. B. J. SWALUE, Pred. te *Buitensluis*, of *Numansdorp*, onder de Classis van *Dordrecht*.

WEIDUM staat vakant te worden. Zie Nov. 1819.

HARLINGEN.

SCHINGEN EN SLAPPETERP vakant. Zie Dec. 1819.

OOSTERBIERUM vakant. Zie Dec. 1819.

SNEEK.

BRITSWERD EN WIEUWERD, den 27sten Februarij. Heden vierde onze Eerwaardige Leeraar, Ds. R. H. TENCKINCK, Godsdienstige gedachtenis van zijnen vijftigjarigen Evangeliedienst, Zijn Wel Eerw. predikende over *Psalm* XCII: 16. *Om te verkondigen, dat de Heere regt is*, bepaalde ons bij de voorregten en zegeningen door hem, gedurende een halve Eeuw, zoo wel in de Gemeenten van *Schingen* en *Slappeterp*, *Stavoren*, *St. Anna Parochie*, als in deze Gemeente, uit Gods vaderhand ontvangen, en bragt den Allerhoogsten met ons zijne dankbare hulde voor dezelve toe. — De Almagtige zij voorts zijn steun en sterkte, in zijnen ouderdom,

dom, en doe hem nog lang onder ons verkondigen, dat de Heere regt is.

GAASTMEER EN NIEUWHUIZEN. Onze Leeraar, Ds. G. R. WIERINGA, berigtte ons op den 9den Maart, dat hij andermaal in de Gemeente van *Blokzijl* was beroepen, en die beroeping, in beraad genomen had.

OUDEGA, IDSEGA EN SANDFIRDE. Zie Oct. 1819.

DOKKUM.

Het Klassikaal Bestuur van *Dokkum*, is voor dit Jaar zamengesteld, als volgt: Ds. F. BEKIUS, Pred. te *Dantumawoude* Praeses, Secundus J. P. B. RIEDEL, Pred. te *Kollum*, Adsessor.

Ds. A. ADRIANI, Pred. te *Dokkum* Scriba, Secundus Ds. J. BAKKER, Pred. te *Buitenpost*. Gecommitteerden: Ds. F. HERINGA, Pred. te *Anjum*. Secundus, Ds. T. C. KOCK BEILANUS, Pred. te *Paesens*; Ds. J. VAN HOUTEN, Pred. te *Ternaard*. Secundus, Ds. R. POSTHUMUS, Pred. te *Waaxens*; E. FOCKEMA, Ouderling te *Dokkum*, Secundus J. M. SEINTEMA, Ouderling te *Westergeest*.

NES EN WIERUM vakant. Zie Oct. 1819.

HEEREVEEN.

Het Bestuur dezer Classis, waar van de Scriba, twee Gecommitteerden, en de Ouderling, met het einde van het verloopene jaar, hadden moeten aftreden, doch door Z. Majesteit op nieuw benoemd zijn, bestaat voor dit jaar, uit de volgende Leden: P. KOUMANS BROUWER, Pred. op *de Joure*, Praeses 1819. J. F. KORFF, Pred. te *Oudeboerkoop*, Assessor 1819. J. J. LORGION, Pred. op *de Lemmer* Scriba 1820. H. SCHLIKKER, Pred. te *Langeweer*, A. VAN OSSENBRUGGEN, Pred. te *Oudeschoot* 1819. B. BRANDSMA, Pred. te *Wijnjeterp* 1820. F. HOLKEMA, Pred. te *Akkrum* 1820. en Mr. J. TADEMA WIELANDT, Oud Ouderling te *Heereveen*.

NIEU-

NIEUWEHASKE EN HASKERDIJKEN Van hier is op zijnen tijd vergeten te melden, dat Ds. R. RODENBURG, (die, volgens de Boekzaal van December l. l., de beroeping naar *IJhst* had aangenomen) onder ons, na alvorens door Ds. A. VAN OSSENBRUGGEN, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, behoorlijk losgemaakt te zijn, zijn dienstwerk geëindigd heeft. Hij deed zulks den 5den December, met eene Leerrede over *Hebr.* II: 1. *Daarom moeten wij ons te meer houden aan het geen van ons gehoord is* enz.

Te gelijk kan thans berigt worden, dat den 22sten Februarij, onder het bestuur van de Consulenten, Ds. D. F. VAN GIFFEN en H. D. STRUIVING, respective Pred. te *Heerenveen* en *Tjalleberd*, door de Hervormde Floreenpligtigen, in plaats van den vertrokken Leeraar beroepen is: Ds. J. N. S. HESSELING, Pred. te *Hempens* en *Teerns*, die het beroep in beraad heeft genomen.

OUDEHOUTPADE, NIEUWEHOUTPADE, DE IDZERT EN OUDEHOUTWOUDE. Het beroep alhier den 30sten December uitgebragt, op Ds. N. BAKKER, Pred. te *Steggerden* en *Finkega*, is door denzelven aangenomen.

STEGGERDEN EN FINKEGA. Onze Leeraar, Ds. N. BAKKER, te *Oudehoutpade* cum annexis, beroepen zijnde, heeft dat beroep, na beraad, aangenomen, zoo dat onze Gemeente binnen kort vakant staat te worden.

PEPERGA EN BLESDIJKE vakant. Zie Jan. 1820.

O V E R - IJ S S E L.

Z W O L L E.

WIJHE vakant. Zie Dec. 1819.

DE-

DEVENTER.

DENEKAMP vakant. Zie Dec. 1819.

KAMPEN.

BLOKZIJL. Ter vervulling van de tweede Leeraarsplaats in onze Gemeente, is den eersten Febr. onder het beleid van onzen Consulent, Ds. W. SANDERS, Pred. te *Kollenhove*, dit zestal gemaakt:

DD. BERGHUIS, Predd. te *Cadzand*. WIERINGA, te *Gaastmeer*. VISSER, te *Spanbroek* en *Opmeer*. KOPPELMAN, te *Kamper Eiland*. BALLOT, te *Wezepe*. VAN LOENEN, Proponent op 't *Hoogeveen*.

En waaruit aanstonds door ons beroepen is, de Wel Eerw. Heer G. R. WIERINGA, welke beloofd heeft, den 17den van deze maand, zijn beraad aan ons te zullen schrijven.

WANNEPERVEEN staat vakant te worden. Zie Jan. 1820.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

MIDDELBERT. Ds. G. H. VAN SENDEN, Predikant te *Nendorp*, heeft de beroeping herwaards aangenomen, en daar deze beroeping reeds de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring verkregen heeft, staat onze vakature binnen kort vervuld te worden.

WINSCHOTEN.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

WINSCHOTEN. Zie Nov. 1819.

APPINGEDAM.

HOLWIERDA vakant. Zie Oct. 1819.

OPWIERDA staat vakant te worden. Zie October 1819.

LEL-

LELLENS vakant. Zie Dec. 1819.

MIDDELSTUM.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

BAFLO RASQUERT vakant. Zie Nov. 1819.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

OSS, HEESCH EN BERCHEM, den 1sten Febr. 1820. Op heden heeft de Kerkeraad alhier, ter vervulling der vakature, door het vertrek van Ds. J. G. HOOGKLIMMER, naar *Vucht*, veroorzaakt, het volgend 12, 6 en 3tal van Predikanten gemaakt:

Twaalftal:

DD. A. RADIJS, Predd. te *Altforst* en *Appeltern*. G. VAN BRONCKHORST, te *Vierlingsbeek*. S. HANEWINCKEL, te *Raveftein*. Z. TH. DE JONGH, te *Varik*. J. CHR. MASMAN, te *Heumen*. H. POTHOLD VAN DORP, te *Berlicum*. L. KROL, te *Lith*. . . . SCHRADER, te *Over-* en *Neder-Asfelt*. J. G. EVERWIJN, te *Burgharen* en *Hernen*. G. J. VAN NOUHUIS, te *Rumpt*. J. N. MAHLSTEDE, te *Vuren* en *Dalem*. en A. H. EXALTO D'ALMARAS, te *Beek* en *Ubbergen*.

Zestal: de zes eersten.

Drietal: de drie eersten.

En heeft daaruit beroepen, Ds. A. RADIJS, Pred. te *Altforst* en *Appeltern*.

Deze, na beraad, bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad andermaal gemaakt een twaalftal, waarop geplaatst zijn:

DD. A. RADIJS, Predd. te *Altforst* en *Appeltern*. J. D. KOCH, te *Engelen*. J. N. MAHLSTEDE, te *Vuren* en *Dalem*. J. G. EVERWIJN, te *Burgha-*

haren en *Hernen.* H. POTHOLD, VAN DORP, te *Berlikum.* J. TH. DE JONGH, te *Varik.* S. HANEWINCKEL, te *Ravestein.* G. VAN BRONCKHORST, te *Vierlingsbeek.* J. G. VAN HOUHUIS, te *Rumpt,* ... SCHRADER, te *Over-* en *Neder-Asselt.* L. KROL, te *Lith.* en R. REES, te *Geffen.*

Vervolgens een zestal, waarop:

DD. RADIJS, KOCH, MAHLSTEDE, BRONCKHORST, POTHOLD VAN DORP en HANEWINCKEL.

En eindelijk een drietal, waarop:

DD. RADIJS, KOCH en MAHLSTEDE.

En heeft wederom daaruit beroepen, Ds. A. RADIJS, Pred. te *Altforst* en *Appeltern*, dewelke nu verklaard heeft, deze beroeping aan te nemen.

OIJEN, den 20sten Febr. 1820. Op heden nam onze Leeraar, Ds. J. VERLAAT, beroepen naar *Ellewoutsdijk*, van onze Gemeente afscheid, hebbende tot het onderwerp zijner redevoering, geenen bepaalden tekst gekozen; en heeft nogthans dezelve, op de bijzonderste wijze aan haar doel beantwoord.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

B R E D A.

DONGEN vakant. Zie Junij 1819.

MOERDIJK vakant. Zie Sept. 1819.

NIEUW VOSMEER staat vakant te worden. Zie Febr. 1820.

MADE EN DRIMMELEN. Zie Febr. 1820.

H E U S D E N.

GIESSEN, den 13den Febr. Onze Leeraar E. VAN KINTELN, gaf ons heden in eene voorafspraak, ontleed uit *Ps.* XC: 10a. berigt van het overlijden des Wel Edgeb. Heeren H. VAN DER COLFF, Ambachtsheer dezer plaats, in den ouderdom van 80 jaren, den 7den dezer voorgevallen, te *Emmichoven*, ten huize van zijn Wel Ed.

Schoonzoon, den Wel Ed. Heere P. OUWENEEL; waarop zijn Eerw. ons in eene Leerrede over *Jes.* XL: 6*b* en 7*a*. opmerkelijk aan onze sterfelijkheid herinnerde, en ons opwekte om het voorbeeld des overledenen, in Christelijken zin en gedrag te volgen, ten einde even als hij kalm en blijmoedig, den dood te gemoet te zien, en het aardsche leven af te leggen.

VEEN, den 23sten Jan. Onze Leeraar G. W. BISSCHOP, berigtte heden aan deze Gemeente, dat hij eene beroeping naar de nieuwe Gemeente te *Elst* bij *Amerongen*, ontvangen, en dezelve in beraad genomen had.

VEEN, den 13den Febr. Met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 23. verbond zich onze Leeraar heden weder aan deze Gemeente, na dat zijn Eerw. acht dagen geleden, dezelve kennis had gegeven, van zijn bedanken voor de beroeping, naar de Gemeente van *Elst*.

EINDHOVEN.

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL. Zie Nov. 1819.

BLADEL, HAPERT, REUZEL EN NETERSEL vakant. Zie Dec. 1819.

EINDHOVEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1819.

DRENTHE.

ASSEN.

SMILDE, den 13den Febr. In de voormiddag-Godsdienstoefening van dezen dag, sprak onze Leeraar H. DOORNBOS, naar aanleiding van *Jerem.* XXII: 10*a*. *Weent niet over den dooden, en beklaagt hem niet*, over het afsterven van den Wel Eerw. Heer J. A. ERKENSWIJK, die, gedurende den tijd van 25 jaren, het Evange-

ge-

gelie der zaligheid, in deze Gemeente met allen ijver en getrouwheid predikte; doch nu sedert het jaar 1813, wegens zwakheid des ligchaams, van zijn dienstwerk rustte, en voor weinige dagen te *Assen*, in eenen hoogen ouderdom overleed.

MEPPEL.

Het Klassikaal Bestuur van *Meppel*, bestaat voor het jaar 1820, uit de Heeren:

H. CRULL, Predikant te *Havelte*, Praeses. W. H. F. CRANSSEN, Pred. te *Dwingelo*, Assessor. en J. R. BÖTTICHUIS MEURS, Pred. te *Meppel*, Scriba. Sec. J. M. BROEKHOFF, Predikant te *Ruinen*.

Gecommitteerden zijn de Heeren:

H. J. STAVERMAN, Predikant te *Kolderveen*, Secundus. P. PRINS, Pred. te *Dieveren*. R. DE KEMPER, Pred. te *Vledder*, Secundus. J. M. BROEKHOFF en H. DE JONGE, Secundus. A. MEURSINGE, Ouderlingen te *Meppel*.

RUINEN, den 13den Febr. Onze Leeraar, Ds. J. M. BROEKHOFF, gaf ons heden kennis, nopens het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. A. ERKENSWIJK, in leven Predikant op de *Smilde*, nu eenigen tijd Emeritus, en sedert den 24sten Mei 1764, tot den 16den Nov., 1788, Predikant alhier. Offchoon voor meer dan dertig jaren, uit ons midden vertrokken, blijft de naam van hem alhier in zegening bij allen, die hem kenden en zijn Eerw. zal in derzelver harten steeds leven. Onze tegenwoordige Leeraar, bij die gelegenheid tot ons sprekende, over *Hebr.* IV: 10 en 11. nam daar uit aanleiding, om het voorbeeld des overledenen ons, ter navolging, voor te stellen, en ons op te wekken, ten einde alzoo naar de lessen, door dezen en onze volgende Leeraren ons gegeven, ons voor te bereiden, voor het

het genot van die rust, in dewelke thans onze voormalige en altijd geliefde Leeraar, reeds is ingegaan.

HOOGEVEEN, den 14den Maart. Onze Leeraar A. S. BRESSER, is den 25sten Febr. l. l. overleden, na eene hevige zinkingziekte van zes dagen, in den ouderdom van ruim zeven en veertig jaren. Zijne Weduwe, Mejufvrouw J. M. DE RONDE, betreurt in hem eenen hartelijk beminden Echtgenoot, den teeder zorgenden Vader, van hare vier nog jonge kinderen, en wij zijn bedroefd, daar wij in hem eenen ijverigen en getrouwen Evangelie Leeraar moeten missen. De overledene was de zoon van den Wel Eerw. zeer geleerden Heer D. BRESSER, in leven Predikant te *Hagestein*, en Mejufvrouw C. VAN DEN BROEK. Gedurende den tijd van twaalf jaren, was hij als Leeraar geplaatst bij de Gemeente te *Meerkerk*, en sedert October 1808, hadden wij het genot van zijnen belangrijken Evangeliedienst. Onze andere Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. VAN VELZEN, bepaalde ons op den eerstkomenden Zondag in zijne voorafspraak, bij het aandoenlijk afsterven van zijnen Ambtgenoot, en heeft op Zondag den 5den Maart, opzettelijk eene Lijkrede gehouden, over *Jes.* XL: 6—8. Wij wenschen met zijn Wel Eerw. dat de gedachtenis des overledenen, bij ons in zegening blijven zal.

Om eenigermate aan het verzoek van de Weduwe en Vrienden des Overledenen te voldoen, en ter vereering van zijne nagedachtenis, plaatsen wij hier het volgende:

GRAFSCHRIFT.

Hier, onder deze zerk, o Hoogeveens Gemeente!
Rust BRESSERS stoffijk deel; uw Leeraars kil gebeente,
Stort tranen van gevoel! — en denk, met zoete vreugd:
Hier slaapt een Vriend van God, een minnaar van de deugd! —

L. BERKENBOS.

WALSCHE KERK.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.
VOORBURG vakant.
BREDA staat vakant te worden. Zie Februarij 1820.
MIDDELBURG. Zie Febr. 1820.
VLISSINGEN. Zie Febr. 1820.

LIMBURG. enz.

BRUSSEL.

OSTENDE, den 20sten Februarij. Heden heeft de Heer A. VAN DAINSE, Pred. bij de Protestantsche Gemeente, de alhier zich ophoudende Engelschen, bepaald bij het afsterven van Zijne Majesteit, GEORGE III. Koning van *Engeland*, in eene Leerrede over 1 *Cor.* XV: 22. *Gelijk zij allen in Adam sterven, alzoo zullen zij ook in Christus allen levende gemaakt worden.* Bij welke gelegenheid de Engelschen ook hunne genegenheid voor de Nederlandsche Natie, hebben betoond, in milde giften ten behoeve van de

de noodlijdenden, door den Watervloed in de Noordelijke Provinciën: zijnde daar toe eene buitengewone Collecte, even als bij de Godsdienst-oefening, in de Nederduitsche Taal, gedaan.

OUDENAARDEN en MARIA HOOREBEKE vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWKOOP vakant. Zie Jan. 1820.
ROTTERDAM. Zie Febr. 1820.

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

RIJP vakant. Zie Sept. 1819.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

SURINAME vakant. Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS, Adjunct Predikantsplaats vakant. Zie Dec. 1819.

OOST-FRIESLAND.

OLDENDORP vakant.
TWIXLUM vakant.

LINGEN.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MöRMTER vakant.

WE-

WEZEL.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.
SCHÖNENBEEK vakant. Zie Aug. 1816.
RINGENBERG vakant. Zie Maart 1817.

BERIGTEN.

De Quaestores van de Weduwen-Beurs, van de Clasfis van *Nijmegen*, maken bij deze bekend, aan de Weduwen der Predikanten van deze Clasfis, dat zij beiooken Paschen, of met en na den 10den April dezes jaars, bij den ondergeteekenden, tegen eigenhandige kwitantie, met attest de vita en als ongehuwden, kunnen ontvangen voor dit jaar een traktement met surplus, bedragende voor ieder de somma van één honderd vijf en zeventig guldens. Ook worden de Predikanten, de binnen en buiten leden, die twee jaren hunne toelage aan deze Weduwen-beurs verschuldigd zijn gebleven, als nog gewaarschuwd: dat zij op de Clasfis plenair, invallende den laatsten Woensdag, in de maand Junij van dit Jaar, van gezegde Beurs vervallen verklaard worden.

Nijmegen, den 8sten Maart 1820.
F. J. VAN HARENCARSPEL, Quaest. Vid. Cl. Neömag.

De Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, verzoekt bij deze de Gemeenten, tot deszelfs ressort behoorende, derzelver Aandeel in de Klassikale Quota, even als den verleden Jare, aan den Koster van het Bestuur, tegen behoorlijke kwitantie, vóór of uiterlijk op den 4den Meij, eerstkomende, ter hand te stellen.

De Scriba en Quæstor voornoemd,
Oost-Zouburg, den 13den Maart 1820.
H. L. DE JONGE.

LETTER-NIEUWS.

In *'s Hage*, word bij de Erve J. Thierrij en C. Mensing en Zoon, uitgegeven en is alom verzonden:

I. *Bijdragen tot de oude Nederlandsche Letterkunde*, door Mr. J. A. CLIGNETT, Lid van het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, letterkunde en schoone Kunsten, in groot 8vo. prijs *f* 3 : 15 : —.

II. Nieuwe verhandelingen van het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, tegen deszelfs hedendaagsche bestrijders, voor het jaar 1818, behelzende dit stuk, (behalven het Programma en de aanspraak gedaan in de algemeene Vergadering den 10den September 1818, door den Wel Eerw. Heer T. HOOG,) de Verhandeling van A. HANEWINKEL, Predikant te *Ravestein*, over de gronden, op welke men kan vaststellen, dat de brieven van Paulus, zoo als die in de schriften des nieuwen verbonds voorhanden zijn, door hem zelven zijn vervaardigd, en dus niet moeten worden aangemerkt, als alleen hoofdgedachten van Paulus behelzende, welke door andere, ons onbekenden, zouden uitgebreid of beschreven zijn, met eene bijlage tot de Verhandeling over de brieven, welke in de schriften van het N. V. onder den naam van Paulus voorkomen, getrokken uit de verhandeling van een' ongenoemden, over hetzelfde onderwerp, in gr. 8vo. prijs *f* 2 : —.

Bij Joh. van der Heij, Boekverkooper, te *Amsterdam*, word uitgegeven het volgende:

BERIGT VAN INTEEKENING.

Op eene nieuwe uitgave van P. C. HOOFT'S, *Nederlandsche Historien*, met Aanteekeningen, Ophelderingen, enz. van de Hoogleeraren M. SIEGENBEEK, te *Leijden*, A. SIMONS, te *Utrecht*, en J. P. VAN CAPPELLE, te *Amsterdam*.

Het is een noodwendig gevolg van den meer en meer toenemenden lust tot de beoefening der Vaderlandsche Letterkunde, vooral ook in de Zuidelijke Gewesten, dat eenige voorname Geschriften gestadig zeldzamer worden, en welhaast naauwelijks verkrijgbaar zullen zijn gesteld. Dit

in

is blijkens de ondervinding, het geval met de onschatbare Werken van den beroemden Drossaard HOOFT, van welke geene exemplaren in genoegzamen voorraad voorhanden zijn, om, tegen eenen matigen prijs, allen, die in dezelve belang stellen, daarvan te voorzien. Niemand, intusschen, zal ontkennen, dat, na de herstelling des Vaderlands, en bij den herlevenden bloei onzer Letteren, de Nederlandsche Historiën van dezen oorspronkelijken, onpartijdigen en naauwkeurigen Geschiedschrijver een boek is, dat in handen behoort te zijn van een iegelijk, die op beschaving aanspraak maakt, en in den roem des Vaderlands belang stelt, terwijl, inzonderheid, hetzelve niet genoeg ter lezing en herlezing aan de Nederlandsche jongelingschap kan aanbevolen worden.

Eene nieuwe uitgave van dit onwaardeerbaar werk, in gewoon octavo formaat, met eene duidelijke letter, toegelicht door eenvoudige aanteekeningen, vooral door verklaring van veranderde woorden en spreekwijzen, is reeds lang door velen eene onontbeerlijke behoefte geacht. Die behoefte is dringende geworden en neemt van dag tot dag toe, naar mate onze Zuidelijke Landgenooten met meer ernst zich thans op de Nationale Letterkunde toeleggen, en dus vooral belang hebben, om dit heerlijke sieraad derzelve van nabij te kennen.

De Hoogleeraren SIEGENBEEK, SIMONS en VAN CAPPELLE, van onderscheidene kanten aangezocht, om zich met de zorg van dezen arbeid te belasten, hebben hieraan zoo veel te eerder gehoor gegeven, als zij zelve, door hunne openbare betrekking, meer deelden in het levendig gevoel dezer noodwendige behoefte, en zij zich meenden te mogen vleijen aldus eenen aangenamen dienst aan hunne Letter- en Vaderlandlievende Landgenooten te zullen bewijzen. Genoemde Hoogleeraren zijn derhalve overeengekomen, om de evengemelde taak gezamenlijk op zich te nemen, waarbij zij echter de meestmogelijke beknoptheid zullen in acht nemen, daar zij van oordeel zijn, dat de aanteekeningen, onder den tekst te voegen, zullen zij aan het oogmerk voldoen, enkel ter opheldering moeten dienen, en dus niet verder gaan, dan om den zin, waar hij duister is, toe te lichten, het bijzondere in den stijl van HOOFT, met name, in de zamenstelling der zinnen aan te wijzen, en, ten aanzien der geschiedenis zelve, het verhaal van den Schrijver, waar het noodig mogt zijn, door beknopte aanmerkingen uit te breiden, duidelijker te maken, of ook eene enkele maal te verbeteren.

 De

De ondergeteekende, de uitgave van bovengemeld Werk ondernemende, twijfelt niet aan het belang, dat zijne Landgenooten in hetzelve zullen stellen, en biedt dus, in vertrouwen op genoegzame deelneming, het onderstaande plan ter inteekening aan, op de volgende voorwaarden.

1. Het werk zal worden gedrukt in groot octavo, met de letter van het Berigt; en de aanteekeningen met de letter der voorwaarden.

2. Hetzelve zal in 7 à 8 deelen, van bekwame dikte, worden uitgegeven; in elk deel zullen, behalve een gegraveerde titel, twee platen, de belangrijkste gebeurtenissen voorstellende, worden gevoegd, gegraveerd door den Heer J. E. MARCUS, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut.

3. De prijs van ieder deel zal zijn vier gulden tien stuivers, te betalen bij de uitgave van ieder deel.

4. De namen der Inteekenaars, als begunstigers dezer onderneming, zullen vóór het eerste deel geplaatst worden, en zoodra er een genoegzaam getal Inteekenaren zijn, zal met het drukken een aanvang worden gemaakt; en zal de afdruk met zoo veel spoed worden voortgezet, als met eene goede uitvoering bestaanbaar is.

5. De inteekening staat open van nu af tot den 1sten Mei aanstaande, bij den ondergeteekenden en deszelfs Correspondenten, zoo wel in de Zuidelijke als Noordelijke Provinciën des Rijks, alwaar lijsten van inteekening voorhanden zijn.

6. De Heeren Inteekenaren worden verzocht hunne namen, qualiteiten en woonplaatsen naauwkeurig op te geven, en die onder dezelven, welke bij de inteekening aan een der Hooge Scholen of Athenaea studeren, inzonderheid, om, bij het verlaten derzelven, hunne verandering van woonplaats te doen aanteekenen bij den Boekhandelaar, bij welken zij mogten hebben ingeteekend, of den uitgever, bij vrachtvrije brieven, van deze verandering te willen kennis geven.

JOH. VAN DER HEY.

Amsterdam,
1sten Maart 1820.

Bij de Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, zijn in het Jaar 1819, onder meer anderen, de volgende Werken van de Pers gekomen:

I. LANGSDORFF, Reize rondom de Wereld, Derde en Vierde Deel. Met Platen en Muzijk, waarmede deze belangrijke Reis geheel compleet is.

II. LA FONTAINE, Nieuwe Bloemen, Tweede Deel, met gegraveerde Titel en Vignet.

III. Keur van nuttige en aangename Mengelingen, N°. 3, 4, 5 en 6, met gegraveerde Titel en Vignet, waarmede de Jaargang van 1819 compleet is.

IV. SPIESS, het Spook of de klok om middennacht enz.

V. GORRET, Duitschland en de Revolutie, enz.

VI. POKKE, Leven van den Hoog Wel Geboren Heer LUICFER DEN GROOTEN, met Carricatuur Platen, 2de Druk.

VII. De Borstel, een Periodiek Geschrift, N°. 1 en 2.

VIII. BARBAZ, de Henriade van VOLTAIRE.

IX. Een dag uit het leven van FREDRIK DEN GROOTEN, Blijspel.

Nog zijn bij denzelven, zeer weinig Exemplaren voorhanden, van de Reizen van J. WELD JUNIOR, door de Staten van Noord-Amerika, 3 Deelen, met uitmuntende Platen en Kaarten, voor den veel verminderden prijs van ƒ 5: 5: — in plaats van ƒ 12: 10: — En van

De Ridder DON QUICHOT VAN MANCHA, 2 Deelen, versierd met zestien Carricatuur Platen, voor de prijs van ƒ 1: —: —

Bij J. Römelingh, te *Groningen*, is uitgegeven, en mede bij W. Brave, te *Amsterdam*, en alom te bekomen:

Schets der Oude Aardrijkskunde; een Leer- en Handboek. Dit werk, tot hier toe het eenige van dien aard in onze taal, is voor een groot gedeelte bewerkt, naar de zevende uitgave van NITSCH's *Abriss der Alten Geographie*, bezorgd door Prof. MANNERT. Door Historische en andere bijzonderheden, meer uitgebreide berigten van de merkwaardigste landen en plaatsen, enz. bezit het als Leerboek, die bruikbaarheid, welke het plan gedoogde. Een uitvoerig register, maakt het daar en boven, als een dagelijksch Handboekje, voor elken Liefhebber der Geschiedenis hoogst geschikt. De prijs is ƒ 1: 16: —

De Boek- en Kaarthandelaren, Mortier, Covens en Zoon, te *Amsterdam*, zullen uitgeven eene Staat- en Geschiedkundige Kaart, van het Koningrijk der Nederlanden, naar tijdrekenkundige orde, aanvangende 50 jaren, vóór de Geboorte van JEZUS CHRISTUS, en voortgaande tot in deze XIXde Eeuwe, begeleid van eene Geschiedenis des Lands, in dezelfde Chronologische orde, in één Boekdeel, door J. A. G. BOOM, Christen-Leeraar te *Boskoop*. — Een Berigt van Inteekening, verzeld met eene gegraveerde Proeve der Kaart, is bij eerstgemelden en bij de voornaamste Boekhandelaren in het Rijk, gratis te bekomen.

Nieuw Handrekenboek voor elk onmisbaar, over de nieuwe Maten en Gewigten. Is heden van de pers gekomen, bij J. Nomans, Boekhandelaar, te *Z. Boemel*, en mede te bekomen te *Amsterdam*, bij C. C. L. van Staden, Boekhandelaar op de Waal, bij de Oude Schans, No. 77.

Nieuw en Volkomen Handboek, voor alle Winkeliers, Kooplieden, Makelaars, Fabrikanten, Goud en Zilver Smeden, Juweliers, Notarissen, Ambtenaren, Landmeters, Branders, Bouwlieden, Timmerlieden, Metzelaars en Korenkoopers, enz. enz. en voor allen die eenig belang hebben bij de invoering van het eenvormig stelsel van Nieuwe Maten en Gewigten, voor Mingeoefende gemakkelijk gemaakt, met al de wetten en besluiten, gearresteerd door Zijn Majesteit Koning der Nederlanden, met naauwkeurige uitgerekende vergelijking-Tafelen, ter herleiding van de oude in de nieuwe, en van de nieuwe in de oude, met de verhouding vooral met die, van den Hoogleeraar VAN SWINDEN, bekend is, als van de Winkel El, der onderscheidene plaatsen in ons Vaderland, Rhijnlandsche, Amsterdamsche Voetmaat, vierkante Voeten en Roede, vergelijking Tafels van 80 verschillende Korenmaten hier te Landen, Fruit- of Aardappel-ton, vochte of natte Maten, Apothekers, Goud en Zilversmeden, Juweliers, en verschillende Koopmans Gewigten, enz.

Met een Alphabetisch Register, om alles met een opslag te kunnen vinden. (derde deel van het Handrekenboekje) voor *f* 1:18.

2. Van dito Werk, het Eerste Deel, inhoudende uitgerekende Tafels; als van ⅛ tot 10 pCt. Zegelregt, Paarden,

den, Schapen, Penning 16, Sijndicaat, Directe Belasting, Registratie, en van het Post-wezen.

3. Van dito Werk, het tweede Deel, inhoudende uitgerekende Specie-Tafels, ter herleiding van al de Geldspecien, met gewigt en zwaarte, van de Noord- en Zuidelijke Provincien van Nederland, met 52 Afbeeldingen der Munten, met een Alphabetisch Register, groot 350 bladz. à ƒ 1 : 18 : —

4. Nog werd ook met goed succes gedebiteerd, het Nieuw Rekenboek voor de Scholen, geschikt om de Kinderen in het nieuw aangenomen Stelsel van Maten, Gewigten en Munten te onderwijzen, in 8vo à ƒ — 6 —

5. Worden ook nog heden uitgegeven: De Godsdienst-Vriend der Landlieden, N°. 1, à ƒ — 12 —

Bij N. Geijsbeek, Boekhandelaar op de Leliegracht, N°. 21. te *Amsterdam*, zijn nog eenige Exemplaren te bekomen, van het voor ieder nuttig Werkje, getiteld: Dagelijksche Betrachtingen, twee Deeltjes; waar in de volgende Onderwerpen voorkomen, als: Gedachten bij het Kruis van JEZUS, God is Liefde, hebben wij JEZUS wel lief? JEZUS komt weder; Overdenking over *Marc.* III: 35. het gebrek aan ootmoed, de bron van dwaling, Vrolijk Uitzigt. Opwekking tot een waar Lentegenoegen. Iets over JEZUS Hemelvaart. Eenige Gedachten over *Joh.* VI: 39. Aanprijzing van den wandel met God, — te moge bidden, de zaligste vergunning. De oefening des Gebeds, onze duure verpligting Nog een woord tot opwekking enz. De prijs der twee Deeltjes is 16 Stuivers.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor APRIL 1820.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXX.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

De GODSDIENSTLEER *van den* BIJBEL *uit het Standpunt van onze Geestelijke Behoeften beschouwd*, *door* J. L. EWALD, *Theol. Doct. Medelid des Groothertoglijken Badenschen Opperkerkeraads, en der Algemeene Studien-Commissie te* Carlsruhe. *Uit het Hoogduitsch vertaald en met Aanmerkingen vermeerderd, door* G. C. SPAAN, *Predikant te* Heerjansdam *en* Kijfhoek. *Eerste Deel*, 341 *Bladz. en Tweede Deel*, 383 *Bladz. bij* Blussé *en* van Braam. *In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is f* 5 : 14 : —

De Heer EWALD was in hetzelfde geval, met verscheidene anderen in *Duitschland*, wanneer zij de Akademische loopbaan volbragt hebben. De Bijbel was hem een raadsel; hij zocht alles, wat hem onbegrijpelijk was, weg te redeneren, ondervond daar van het moeilijke, en verwierp daarom ten eenemale den Bijbel, ten minste als Goddelijke Openbaring. Toen hij in kundigheden toenam, en zijne geestelijke behoeften zich meer ontwikkelden, welke door alles wat hij wist niet konden bevredigd worden, werd hij, door de schriften van HESS en anderen, weder op den door hem reeds lang ter zijde gestelden Bijbel opmerkzaam gemaakt, begon dien van nieuws te lezen, en leerde nu eerst verstaan, waartoe deze verzameling van H. Boeken bijeengebragt was, wat zij voor de menschen moet zijn, en waarvan zoo vele dui-

zende menschen, zoo veel daar aan hadden en hebben.

De Bijbel, werd hem nu het dierbaarst geschenk, en alleen geschikt om in zijne geestelijke behoeften te voorzien. Niet onnatuurlijk greep hem nu ook het voornemen aan, om den Bijbel uit dit standpunt, ook aan anderen voor te stellen, de geestelijke behoeften van het menschdom te ontwikkelen, en aan te toonen, hoe zij door den Bijbel, of reeds bevredigd zijn, of aan dezelve althans eene bevrediging is toegezegd.

„Ik maakte, (zegt hij,) een plan, om zoodanig geschrift te vervaardigen; onderzocht alle hulpmiddelen, welke mij te dezen opzigte werden aan de hand gegeven, putte echter voornamelijk alles uit den Bijbel, als of daarover nog nooit geschreven, en geen leerstelsel in de wereld aanwezig was. Nadat dit geschied was, las ik, 't geen over dit onderwerp voor en tegen geschreven was, en mij het belangrijkste voorkwam. Ik veranderde eenige gedachten, of, wanneer men mij overreed had, staafde ik mijne gevoelens met nieuwe bewijzen, indien andere bewijzen mij niet overtuigend genoeg waren. Hieraan is dit geschrift zijnen oorsprong verschuldigd. Ik deelde de hoofdzaak daarvan menigmaal aan jonge beoefenaars der Godgeleerdheid mede, bearbeidde het telkens op nieuw, heb hetzelve nu met opmerkzaamheid nog eens overgewerkt en beschaafd, en levere het alzoo aan het Publiek."

Hij handelt dus ook over den zoo gewigtigen dood van JEZUS, gelijk die in den Bijbel is voorgesteld, zoo wel over deszelfs oogmerk en gevolgen, als over het zielkundige in de verbeteringswijze van het Christendom. Gelijk men, volgens zijne eigenaardige betuiging, in zijn

zijn 63ste jaar, het twisten niet meer bemint, zoo heeft hij hier dan ook geene eigenlijke polemica in gevoegd, maar de waarheid naar zijn inzien voorgesteld en bevestigd.

De Inhoud van het eerste Deel is:

Wenken; betrekkelijk de onafhankelijkheid van Godsdienstige denkbeelden van alle wijsgeerige Stelsels. *Inleiding.* De Heilige Schriften der Christenen. *Eerste Afdeeling.* Algemeene geschiedenis der menschen. *Tweede Afdeeling.* Geschiedenis der Israëlitische Stamvaders. *Derde Afdeeling.* Geschiedenis van het Israëlitische volk tot op den dood van MOZES. *Vierde Afdeeling.* Geschiedenis van het Israëlitische volk onder deszelfs Krijgsoversten, Helden en Koningen.

En van het tweede Deel:

Eerste Afdeeling: De geboorte van JEZUS tot zijne openbare bediening. *Tweede Afdeeling:* Geest der daden van JEZUS. *Derde Afdeeling:* De leer van JEZUS. *Vierde Afdeeling:* De lotgevallen van JEZUS, beschouwd als gevolgen van zijne leer en daden. *Vijfde Afdeeling:* Voorbereiding der Apostelen tot hun Leeraarsambt en hunne leer. *Zesde Afdeeling:* De Openbaringen van den Bijbel zijn berekend naar de geestelijke behoeften der menschheid, bevredigen dezelve, of beloven, dezelve te bevredigen. *Zevende Afdeeling:* Bewijzen voor de waarheid der Openbaringen van den Bijbel. *Achtste Afdeeling:* Iets over de tegenwerpingen tegen de leer des Bijbels in het algemeen, en over het bewijs uit eigene ondervinding.

De Inleiding is verbazend lang uitgevallen, en bevat, met de wenken en aanmerkingen, wel 167 bladzijden fijn gedrukt. Hoe zeer wij het oogmerk daar mede niet mispreizen, en ook toestemmen, dat de hoofd-inhoud daar van wel

tot eene Inleiding dienen kan, om het belang en de behoeften van de H. Schriften te doen opmerken, hadden wij dezelve echter ten minsten, drie vierde korter gewenscht. Er is hier veel te veel omgehaald, en men zou er door afgeschrikt worden, om voort te lezen.

Het werk zelve beantwoordt, in vele opzigten, aan de gunstige verwachting, welke men daar van, uit hoofde van het reeds bijgebragte, en ook wegens de bekende schrijfbekwaamheid van den Heer EWALD, voeden kan, bij uitnemendheid. Men treft er overal den nadenkenden, geoefenden en op onwrikbare gronden overtuigden man in aan, die, met oud en nieuw bekend, met bedachtzaamheid, schranderheid en vastheid oordeelt, en het ware van het valsche zeer goed veelal weet, en leert te onderscheiden. Het beredeneerde en meer of minder stellig opgegevene, wordt ook in de aanmerkingen doorgaans goed gestaafd. Van het in *Duitschland*, en aan den Schrijver bekende, inzonderheid van de Schriften van HESZ, vindt men een verstandig gebruik gemaakt, en het geheel zeer geschikt, om niet alleen alle onbevoordeelden meer en meer in te nemen, voor de gewijde Godsdienstleer, maar ook de zulken tot staan, en tot betere gevoelens te brengen, die, door eene valsche wijsgeerte aan het wankelen gebragt, of door de schriften der Deïsten van onzen en vroegeren tijd meer rationalisten dan openbarings geloovigen geworden zijn, of gemakkelijk tot dat ongeluk vervallen zouden. Ware EWALD met de schoone lettervruchten der Hollandsche, waarlijk geleerde Bijvelvrienden, als, om maar deze te noemen, van VAN HAMELSVELD, MUNTINGHE en VAN DER PALM, bekend geweest, zijn werk ware zeker nog aanmerkelijk beter geworden, en hij zou, hier

aan

van kunnen wij niet twijfelen, in onderscheidene bijzonderheden, zich of anders, of naauwkeuriger, of met meer zekerheid uitgedrukt hebben. Vooral geldt dit, nopens zijne voorstelling van den inhoud des Ouden Testaments, in het eerste Deel. Men kan echter ook, in het tweede Deel, den Schrijver niet altoos volgen, gelijk hier en daar te regt reeds door den Nederlandschen Vertaler is aangewezen, en naar ons oordeel nog meer had kunnen geschieden. Ondertusschen moet dit ter overtuiging verstrekken, dat men ook hier uit zijne eigene oogen zien moet, en dient dit tevens tot een aangenaam bewijs, dat EWALD met vrijmoedigheid, en naar zijne overtuiging als een Zelfdenker geschreven heeft, die den uitslag zijner ernstige overdenkingen, op zijne manier vrijelijk mededeelt, zonder zich door eenig menschelijk gezag te laten leiden. Eene proeve willende leveren, hebben wij onder anderen aangestipt, 't geen wij nu laten volgen, *Over de verzoeking des Zaligmakers*:

„ De hoofdzaak, welke dezelve voor ons behelst, is namelijk deze: *tot welk einde* JEZUS verzocht of verleid moest worden; van *welke middelen* de verleider zich daartoe bediende, en *waar door* JEZUS deze *verzoekingen overwon*? Hij moest steenen in brood veranderen; zich van de spits des tempels nederwerpen; hij moest den verleider aanbidden, waar voor hem de heerschappij over *Judea* beloofd werd. (JEZUS moet den verleider gekend hebben, als een wezen, 't welk zoo iets beloven *konde*; want anders zoude het geene verzoeking, maar eene belagchelijke snoeverij geweest zijn.) De middelen, waardoor hij hem trachtte te verleiden, waren: pogingen in het werk te stellen, om invloed te maken op den aanleg van JEZUS tot

ge-

tot gelukzaligheid, en Bijbelplaatsen, die uit derzelver verband gerukt, en tot het doel des verleiders misbruikt werden. De verleider (geloöviger, dan velen van onze tegenwoordige Schriftverklaarders) erkende de wonderdadige magt van JEZUS; vooronderstelde ook, dat de heilige schriften van zijn volk hem heilig waren. JEZUS overwon de verzoekingen, door zijne ervarenheid in die heilige schriften, en door zich eenvoudig en tevens standvastig te houden aan derzelver uitspraken. Minder duidelijk is het voor ons, wie die verleider was, en hoe hij zulke beloften geven konde. Uit dien hoofde twijfelt men ook, of er eene ware gebeurtenis, of slechts een droomgezigt verhaald wordt. Dat de verleider *Satan* genaamd wordt, kan in het geheel tot geen bewijs verstrekken, dat hij een magtig en boos wezen uit de geestenwereld geweest is, dewijl ook onder anderen PETRUS door JEZUS zoo genaamd wordt, omdat hij zijnen Heer van den regten weg poogde af te leiden. *Matth. XVI:* 23. Maar wanneer de persoonlijkheid, het *individu* in een verhaal, alleen door de uitdrukking *Satan* aangeduid wordt, kan dit van niemand anders verklaard worden, dan van den magtigen en boozen geest, welken wij uit de Evangelische geschiedenissen, en nog meer uit de brieven van den Apostel leeren kennen, met welks naam men verleidelijke menschen als dan alleenlijk bestempelt, wanneer zij het werk van den eersten verleider met list en ervarenheid bedrijven, gelijk *Joän. IV:* 70. Dat menigmaal iets kwaads aan den Satan toegeschreven wordt, 't geen slechts booze menschen doen, bewijzen althans die plaatsen niet, welke men daar voor bijbrengt; want 2 *Cor. XII:* 7. wordt niet van den Satan, maar uitdrukkelijk van eenen Engel, eenen

eenen gezant van den Satan gesproken. Of menschen PAULUS verhinderd hebben, of waardoor hij is verhinderd geworden, te *Thessalonika* te komen, weten wij niet; derhalve kan die plaats 1 *Thessal. II*: 18 niets beslissen; doch PETRUS kan in zijnen brief (1 *Petr. V*: 8.) zeer gevoegelijk niet een mensch, maar dien eersten vijand van alle deugd in het oog gehad hebben, dewijl hij niet een mensch, maar hem noemt; en daar en boven zegt PAULUS (*Efez. VI*: 11 *en* 12) uitdrukkelijk, dat de Christenen niet alleen met hunne eigene begeerlijkheden, of met menschen (αἷμα καὶ σάρξ); maar met de booze geesten onder den hemel (τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις) te strijden hadden. 't Geen het echter geheel onmogelijk maakt, dat een *boos mensch* onzen Heer heeft willen verzoeken, is de belofte, *Luc. IV*: 5 en 6, dat de verleider hem althans geheel *Judea* in bezit wilde overgeven, indien hij hem aanbad. Niet: „ ga weg van mij, Satan!" zou JEZUS daarop hebben moeten antwoorden, maar „ Verbijsterde! ik betreure u." Hij zoude hem genezen hebben van de verbijstering zijnes geestes, indien hij vertrouwen op den heilaanbrengenden menschenvriend gesteld had. Dewijl dit echter niet geschiedde, zouden de Evangelieschrijvers met een nutteloos en JEZUS onwaardig verhaal, waarin volstrekt geene verzoeking te vinden was, hunne pen niet ontheiligd hebben. Een droom kan het ook niet geweest zijn, 't geen de drie Evangelieschrijvers verhalen. Hier voor ontdekt men, in het verhaal, geen den minsten grond. Indien het niet iets buitengewoons behelsde, en daarin niet iets onbegrijpelijks was, dan zoude niemand daar aan denken, om hier eenen droom te veronderstel-

 len;

len, naardien het verhaal midden onder geschiedkundige daadzaken geplaatst is, en geen kenmerk van eenen droom heeft, vooral dewijl MATTHEUS even te voren dat gene als een' droom opgeeft, 't welk een droom was. (*Matth. II:* 12 en 19.) Wanneer men beweert, dat de Evangelieschrijvers zelve ons op het gezigtspunt plaatsen, om de gansche gebeurtenis te beschouwen, als iets, 't welk *door* den geest (en *in den geest*) van JEZUS is voorgevallen, en door hem zelven alzoo is opgevat geworden; dan dwaalt men zeer, en geen onbevooroordeeld lezer en schriftuitlegger zal het verhaal op deze wijze verstaan. Welk verhaler toch, indien hij van eenen droom spreken wil, zal dus aanvangen: „ik werd hier of daar door „den geest weggeleid," of: „de Geest verplaatste mij in dezen of genen oord!" Wanneer in eene reeks van droomgezigten, welke als zoodanigen uitdrukkelijk worden opgegeven, eene dergelijke uitdrukking voorkomt, dan weet ieder, hoe men dezelve moet opvatten; maar het is geheel iets anders, wanneer de gemelde uitdrukking in eene reeks van eenvoudig opgegevene geschiedenissen gebruikt wordt, waar in men zoo iets gezochts volstrekt niet verwacht. Voor het overige is het nogthans op verre na niet dezelfde uitdrukking, welke *Openb. I:* 10, en op vele andere plaatsen, bijzonder *Hoofdstuk XVII:* 3 voorkomt. In de eerst aangehaalde plaats beteekent het niet-anders, dan: „JOÄNNES is in den geest geweest; heeft „in dezen toestand gezien en gehoord." Dit verstaat elk. Op de andere plaats, alwaar gezegd wordt, „dat de Engel JOÄNNES heeft weggevoerd in de woestijn, in den geest," is het echter de *Engel*, die den Apostel wegvoert in den geest, of in eene woestijn verplaatst. Ook dit

dit is voor elk verstaanbaar. Maar hoe men het van eenen droom verstaan kan: „ JEZUS werd „ van den geest weggeleid in de woestijn; " *wanneer* en *waar ooit de geest* in plaats van *eenen droom* voorgesteld wordt, dat weet ik niet, en niemand weet dit. Men zoude zekerlijk ook nooit op deze gedachte gekomen zijn, indien men niet, volgens zijne Wijsbegeerte, die nogtans van de geestenwereld niets weet, elk verband met deze wereld uit de schriften van het Nieuwe Verbond geheel en al heeft willen verbannen; zonder twijfel met het heilzame oogmerk, om het Christendom daardoor eenen dienst te bewijzen, wanneer men uit hetzelve tooneelen wegneemt, die het bijgeloof zoo menigmaal misbruikt heeft. Dat wij van dit verband niets begrijpen, bewijst niets tegen deszelfs bestaan, dewijl wij de onwedersprekelijke vereeniging tusschen ziel en ligchaam, ook even zoo min begrijpen, en welke zij, die zich voor Wijsgeeren uitgeven, ook gereedelijk zouden verwerpen, indien zij zelve daarvan geene gewaarwording hadden. Ten aanzien van het verband dezer wereld met die der geesten, behoort een zeker gevoel plaats te hebben, 't welk zich alleen onder de voorwaarde eener verhevener Godsdienstigheid, en van derzelver kiem, het kinderlijk geloof ontwikkelt. Niemand, wien dit geloof ontbreekt, kan zich daarvan een begrip maken. En weet hij dit niet, of wil hij het, uit hoofde zijner beperkte wetenschap niet gelooven, dan oordeelt hij, gelijk die doove bij ROUSSEAU, welke niet gelooven wilde, dat trillende snaren een geluid van zich gaven, zoo lang hij het geluid niet zag. *Ou rendez-moi, vos sons visibles; ou je dis, qu'ils n'existent pas.* — Het gansche verhaal hangt beter te zamen, en de verzoe-

king komt meer als eene veel beteekenende verzoeking voor; wanneer wij het verhaal nemen, zoo als het opgegeven wordt, vooreerst, dat JEZUS in het begin den verleider voor een magtig wezen uit de geestenwereld gehouden heeft; want *alleen* zulk een wezen kon hem de heerschappij over het Joodsche volk zoo beloovev, dat het voor hem eene verzoeking zijn konde; eene heerschappij, naar welke hij in een' zekeren zin in alle opzigten streefde. (*Joän. XVIII:* 37. *Matth. XXIII:* 37.) — Voorts, dat hij dezen verzoeker ook terstond als den Satan erkende, toen hij van hem die aanbidding eischte, welke men alleen den eenigen God bewijzen moet. — Dat voor het overige de Satan zoo iets beloven konde, is overeenkomstig de leer der Apostelen, welke de booze geesten *Heeren der wereld* noemen, *die in de duisternis dezer wereld heerschen*, κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, *Efez. VI:* 12. Wijders spreekt PAULUS in 't algemeen van den Duivel, als van eenen Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου, 2 *Cor. IV:* 4, en welken JEZUS zelf ἄρχων τοῦ κόσμου noemt. *Joän: XIV:* 30." (*)

De

(*) „ Dat men het verhaal der Evangelieschrijvers, aangaande 's Heilands verzoeking in de woestijn, noch voor het verhaal der verschijning van den persoonlijken Duivel, noch voor een droomgezigt, noch voor het berigt eener onzigtbare werking van den boozen geest op het gemoed van den Zaligmaker, of van gedachten in zijnen boezem opgerezen, noch voor een' geschiedkundigen of wijsgeerigen *Mythus*; maar voor het berigt van uitwendig zigt- en hoorbare geschiedkundige daadzaken te houden hebbe, heeft onlangs in eene zeer oordeelkundige verhandeling betoogd *S. D. D. K. V. D. M* te *S.* — Ik kan echter geenszins ontkennen, dat de uitlegging van vele Schriftverklaarders; (waaronder LIGTFOOT, SCHOTT, HESS, MICHAËLIS, MOSSCHE, ZACHARIA, VAN HERWERDEN, AEBERSCH, HAMELSVELD, VAN VLOTEN, B. BROES, TISSEL, STORR,

De Eerw. SPAAN, heeft aan deze vertaling meer dan gewone vlijt besteed, en zich daardoor wezenlijk verdienstelijk gemaakt, ook door hier en daar iets te verkorten, zoo wel als door deze en geene aanmerkingen onder den tekst, en de overzetting van aangehaalde plaatsen uit de ouden.

Wij vinden voor ons alle vrijheid, om dit werk van EWALD, zoo als het ons hier in onze taal aangeboden wordt, ter lezing aan te prijzen, aan alle de zoodanigen die het oordeel des onderscheids weten te oefenen, uit hunne eigene oogen zien kunnen, en niet gewoon zijn, op het gezag van dezen of geenen Schrijver, zich gemakkelijkheidshalve te verlaten, maar waarheid zoeken. Wij hebben hier toch vele schoone proeven aangetroffen, van diep nadenken, wezenlijke schranderheid, ongemeene mensch- en redeneerkunde, en een helder doorzigt in de Godsdienstleer, zoo des Nieuwen- als des Ouden Testaments; maar ook meermalen gestoten, op min gegronde redeneringen, onbewezene Stellingen, verkeerde voorstellingen, onaangename herhalingen, en blijken van te vlugtige bearbeiding van deze en gene bijzonderheid. Wilden wij dit, naar onze onder de lezing aangestipte aanmerkingen, staven, wij zouden dan de perken eener gewone boekbeschouwing verre moeten overschreden. Maar dit kunnen en moeten wij verzekeren en herhalen, dat, bij al de aanmerkingen, welke men zal meenen te moeten maken, het geheele

werk,

STORR, ECKERMAN, BERGEN, DE PERPONCHER, als ook mijne hooggeachte Leermeesters, op de Academie te *Utrecht*, SEGAAR en HERINGA,) mij altijd en ook nu nog de waarschijnlijkste is voorgekomen."

De Vert.

werk, evenwel, bij uitnemendheid dient, om den Lezer voor de heerlijke Godsdienstleer van den Bijbel in te nemen, en hem leert zich daar van tot zijn eeuwig heil geloovig te bedienen.

De sterkste bedenkingen der twijfelaars, en de hevigste aanvallen der Deïsten, zijn zeer goed beantwoord, zoo dat zij, die de werken van het Haagsch Genootschap, *de Bijbel verdedigd* van wijlen IJ. VAN HAMELSVELD, en dergelijke, niet bezitten of gelezen hebben, er zeer veel uit leeren kunnen. Daarenboven is de wijze van wederleggen, door den Heer EWALD gevolgd, eigendommelijk, gelijk trouwens deze Schrijver meestal eenig, geestig en kenmerkend is. Veel minder dan wel in sommige andere schriften van dezen beroemden Maker, hindert hier zekere overdrevene manier van uitdrukken, terwijl evenwel dezelfde hartelijkheid en vurige ijver, die den lezer inneemt, hier heerschen. Tot bewijs verstrekke dit slot van § 44.

„ Eerst dan is de voortreffelijkheid der leer van JEZUS een voldoend bewijs van derzelver goddelijkheid *voor hen*, wanneer zij zelve deze voortreffelijkheid ondervonden hebben."

„ En hier moet ik de ootmoedige en dankbare belijdenis voor God en het Publiek openlijk afleggen, dat deze zalige ondervinding ook mij is te beurt gevallen. De leerstukken van den Bijbel waren mij te voren tegenstrijdig en twijfelachtig gemaakt geworden. Buiten dezelve kende ik toch alles, wat menschen versterken, bezielen, geruststellen, veredelen en boven de aarde verheffen moet. Ik beproefde het opregtelijk, wanneer ik versterking, bezieling, geruststelling noodig had; wanneer ik sterk naar veredeling verlangde: doch vruchteloos! Het werk-

werkte niet, of zelfs het tegendeel. Maar zoodra ik van de goddelijkheid des Christendoms overtuigd was — niet door de bewijzen uit de wonderwerken en voorzeggingen, maar voornamelijk door de gegronde Zielkunde in de Christelijke verbeteringswijze, — zoodra ik gelooven konde aan de uitnemende liefde des Vaders en van JEZUS, welke ons de Bijbel verkondigt; — zoodra ik een opregt en ernstig besluit nam, om JEZUS tot mijnen leidsman te kiezen en hem met dankbare liefde natevolgen: toen kwam deze rust, deze kracht, dit leven in mij, hetwelk ik overal te vergeefs gezocht had. Het heeft mij sedert dien tijd niet verlaten. Ook ik zeg uit de innigste overtuiging mijnes harte: „waar zoude ik toch moeten henen gaan, om licht, kracht en rust te vinden, dan tot hem, die woorden des eeuwigen levens heeft?""

G. DE HAAS, *in leven Doktor in de Heilige Godgeleerdheid en Predikant te* Amsterdam, *over het XV Hoofdstuk van* PAULUS *eersten Brief aan de Korinthers; als eene Bijdrage tot de verklaring van dit Hoofdstuk. Te* Amsterdam, *bij* A. B. Saakes, 1818. 229 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 5 : —

Onder de Predikanten van de aanzienlijke Amsterdamsche Gemeente, welke bijzonder uitgemunt en getoond hebben, dat zij in staat waren ook de pen te voeren, en met hunne schriften meer algemeen nuttig te zijn, verdient wijlen de eer en achtingwaardige G. DE HAAS, wel zeer genoemd te worden. Van zijnen, ook met het klimmen zijner jaren, niet verminderden ijver, om

om de Heilige Schriften te verklaren, en anderen in deze tot eene wegwijzer te verstrekken, levert dit Stukje een overtuigend bewijs op, al wil men het ook al niet geheel aanzien, als de vrucht zijner bepeinzing, in den loop van het tachtigste jaar zijnes levens, maar, blijkens zijne vroegere schriften, liever als het resultaat van een veeljarig nadenken, in dezen hoogen ouderdom tot dezen vorm gebragt, beschouwen. Het is aanmerkelijk, 't geen zijn Schoonzoon, de Heer H. VAN WIJCK, in het Voorberigt meldt, dat hij deze behandeling kort voor zijnen dood voltooide, en zij zal er des te aangenamer om zijn, voor zijne nagebleveene vrienden, en hem lievende Gemeente. Deze bijdrage hebben wij bevonden, willen den waardigen man waardig te zijn, en gaf ons meermalen onder de lezing aanleiding, om des Grijsaards naauwkeurigheid, scherpzinnigheid, planmatigheid, belezenheid, goed geheugen, waarheidsliefde en zucht, om zich zoo duidelijk mogelijk uit te drukken, te bewonderen. Na vooraf eene en andere aanmerking, bij wege van inleiding, en als ten grondslage vooraf te hebben laten gaan, over het onderwerp; de aanleidende gelegenheid, het doelmatige en eigenaardige der behandeling, in dit Hoofdstuk voorkomende, volgen, bladz. 15. de ophelderende bijdragen zelve, gelijk ze hier genoemd zijn, en wel eerst over de inleiding, vervat in vs. 1—11. 2.) Over het bevestigend voorstel des Apostels, betreffende de waarheid van de Opstanding der Dooden, *vs.* 12—19. 3.) Over het onderwijzend voorstel, betreffende derzelver hoedanigheid, *vs.* 20—28. 4.) Het nader bevestigend voorstel, omtrent de Opstanding der Dooden. 5.) Het nader onderwijzend voorstel, betreffende de leer van de Opstanding der Dooden,

dan, *vs.* 40—50. en 6.) Over de Slotvoordragt *vs.* 51—58. Dus de orde van behandeling onzen Lezer hebbende doen kennen, zullen wij verder het een en andere aanstippen. In *vs.* 19. hecht DE HAAS bijzonder, op de plaatsing van het woord *μόνον alleenlijk*, niet achter *dit leven*, maar achter CHRISTUS, en meent daarom, de gewone uitlegging te mogen verlaten, en het op CHRISTUS betrekkelijk te maken. Maar wanneer men op de constructie let, en het bijwoord ter verklaring plaatst, waar achter het dan behoort, dan zal men zien, dat zulks niet behoeft; εἰ ἐσμὲν ἠλπικότες ἐν χριστῷ μόνον ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ. Men vergelijke ook *Matth.* V: 47. De zin is dan duidelijk, en men behoeft het geenszins alleen op de Apostelen betrekkelijk te maken, daar het ook indedaad, en in vollen nadruk, waar was van de eerste Christenen in 't gemeen, ook dus van de Korinthische. Kenmerkend is de aanteekening op *vs.* 22, volgens welke hij wil, dat *allen* hier zegt, niet alle menschen, maar alle geloovigen, welke door het tweede gedeelte van *vs.* 23. niet geheel verwerpelijk schijnt, vergelijk *Rom.* V: 18.

Vs. 23. meent DE HAAS, dat τάγμα niet enkel *beurt*, *elk op zijne beurt*, beteekenen zal, maar uitdrukken de rangschikking, die er bij de aanstaande levendigmaking der geloovigen zal plaats hebben. Op *vs.* 28. heeft de Eerw. Grijsaard, na er alles van gezegd te hebben, wat hij naar zijn aangenomen gevoelen zeggen konde, ter opheldering, de zijn hart vereerende aanmerking gemaakt:

„ Dan, hier staat ons begrip stil; de snede van ons verstand kan omliggen, wanneer wij dit begrijpen willen, en door te diep daarin

te willen doordringen, raken wij zoo zeer in verbijstering, dat wij, na veel denkens, nog minder daarvan weten, als wij 'er te voren van wisten."

„Op dit stuk is de bekende spreuk der Joodsche meesters toepasselijk:" „De Heilige „Schrift is een oceaan. Een lam kan 'er zig „in baden, wanneer het aan den kant blijft. — „Een olifant zinkt weg, wanneer hij de diep„te wil peilen." — Wij stappen daarom van dit onderwerp liever af." Wij lazen dit gaarne van den braven man.

De uitdrukking van vs. 29. Οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, waar over zoo menigwerf onderscheiden geschreven is, heeft den ouden man ook langer bezig gehouden; evenwel geeft hij alleen de onderscheidene gevoelens van MICHAËLIS en ROSVELD op, van welke hij het eerste eenigzins gewijzigd heeft aangenomen. Hij denkt dus hier aan eenen plaatsvervangenden doop, en niet, met den laatsten aan het gedoopt worden of zich laten doopen tegen den dood. Zonder hier nu van andere opvattingen te gewagen, merken wij alleen aan, dat wij hier aan eene *Enallage numeri* denken, als stond er: ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ, dat is, τοῦ Χριστοῦ, en dit voor den waren zin houden: waartoe zou men zich langer voor eenen dooden, die niet meer leeft, en met wien men dus bedrogen is, van wien men niets goeds meer te verwachten heeft, laten doopen? Als JEZUS niet opgestaan is, en dus niet meer leeft, en zijne beloften gevolgelijk ook niet vervullen kan, is dit ook ijdel, — de doop zoo wel als het geloof. Wie ziet niet, hoe duidelijk dan alles is, ook zelfs wanneer men al niet aan het doopen, maar aan het lijden hier meende

te moeten denken? In het gebruik van het meervoud, merke men den eerbied des Apostels op, voor den doorluchtigen persoon, aan wien hij hier duidelijk dacht. Het voor de dooden gedoopt te worden, komt ons als een sprookje voor, dat er veel te bijgeloovig uitziet, om in het N Testament, eenen grond te kunnen hebben. Meer kunnen wij hier nu niet van zeggen.

Met veel naauwkeurigheid wordt, ter verklaring van *vs.* 32. aangemerkt, dat *κατὰ ἄνθρωπον*, *naar mijne verwachting*, en *het daar uit voortvloeijend gevoel als mensch*, beteekenen zal, en dat PAULUS dus niet van een dadelijk beestengevecht te *Efezen* spreekt, maar van het allertegenwoordigst gevaar, waar in hij geweest was, om tegen dezelve te moeten vechten, wilde verstaan zijn. Dit verdient hier verder nagelezen en met 2 *Cor.* I: 8. vergeleken te worden.

Op *vs.* 33. is verstandig aangeteekend, dat PAULUS het oog had, op zulke gezelschappen (conventikelen) als men te *Korinthen* hield, en waar in men elkander verkeerdelijk omtrent de leer onderhield, tot schade voor het reine Christendom. Men merke alzoo op, dat de Apostelen derzelver schadelijkheid ook zelve deeden opmerken, bij gelegenheid! en met nadruk de Christenen vermaanden; om *zich regt*, en dus *verstandig te beijveren*, ἐκνήψατε δικαίως.

Op *vs.* 44. beweert DE HAAS met veel waarschijnlijkheid, den tegenwoordigen tijd drukkende, dat men door *σῶμα πνευματικὸν* aan het *geestelijk* lichaam van CHRISTUS denken moet, 't geen met *vs.* 45, zeer goed strookt.

Bij *vs.* 45, denkt DE HAAS, aan eene bij de

 Jo-

Joden toen hoog geachte en algemeen bekende oorkonde.

Vs. 51. Wordt overgezet: *Wij zullen wel niet allen slapen*, maar *wij zullen allen veranderd worden*, en daar over, onder andere aangemerkt:

(1) „ In overeenkoomst met hetgéén wij te voren gezegd hebben, maken wij de hier gemelde verandering betrekkelijk tot de ligchaamsgesteldheid, in welke de vooropgestanen uit de dooden, van den tijd hunner vooropstanding af, zig bevinden, en welke zij behouden zullen tot aan den dag der *algemeene* opstanding. Zij, die de vooropstanding deelachtig worden, zullen wel in zeker opzigt eene andere ligchaamsgesteldheid krijgen als die, welke zij te vooren met alle andere menschen in dit leeven hadden; zij zullen, gelijk naar den geest, zoo ook naar het ligchaam, in eenen staat van volmaaktheid worden overgebragt; maar *niet* in dien staat, die den geloovigen beschoren is bij de daarstelling der toekomende wereld; zij zullen dat nog gemeen hebben met alle de inwooners der waereld in de tegenwoordige huishouding, dat zij, even als dezelve, een dierlijk ligchaam hebben, en dus in dien staat niet vatbaar zijn voor het genot van het voltooide godsrijk, hetgeen vleesch en bloed niet beërven kunnen. Ook zullen hunne ligchamen maar eene bepaalde maat van heerlijkheid hebben, niet meer dan voor zoo ver de hoedanigheid van de huishouding deezer tegenwoordige waereld, en hun verkeer in dezelve, toelaat. "

„ Bij de daarstelling der toekoomende waereld zal ook, ten deezen aanzien, hetgeen, dat ten deele is, te niete gedaan worden, en de vooropgestaanen uit den dooden, gelijk ten aanzien van hunnen geest, zoo ook ten aanzien van hun

(1) Volgens zijne spelling.

hun ligchaam, tot eenen ſtaat van voltooide gelukzaligheid en heerlijkheid worden overgebragt. — Het is in dien zin, dat PAULUS hier zegt: *wij zullen alle veranderd worden.*"

„Doorgaands verſtaan onze Godgeleerden door de gemelde verandering niet de opſtanding uit den dooden, maar eene zoodanige, als wij gezegd hebben, en daarom voegen wij ons bij hen; maar met dat onderſcheid, dat, naar onze gedagte, door den Apostel niet gezien wordt op alle de inwooners der waereld, die bij de toekoomst van CHRISTUS zullen leeven, maar op de vooropgeſtaanen, die het leeven, hetgeen zij bij hunne vooropſtanding gekreegen hebben, behouden zullen tot den dag der algemeene opſtanding, — en dat die alsdan, in den gemelden zin, zullen veranderd worden."

„PAULUS zegt: *Wij allen zullen veranderd worden;* dat wil zeggen: „Wij allen, zoo veelen wij leevende overblijven tot den dag der opſtanding, zullen op dien tijd veranderd worden," zoodat de zin even eens te verſtaan zij, als of PAULUS gezegd hadde: „Zoo veelen dan van ons, als 'er zijn zullen, die de vooropſtanding deelagtig geworden zijn, en tot het uur der algemeene opſtanding leevende overblijven, zullen, ten aanzien van hunne ligchaamen, in eenen ſtaat van de uitneemendſte gelukzaligheid worden overgebragt."

Offchoon ons de gedachte aan eene vooropſtanding, als geheel onbewijsbaar, en tevens zeer onaannemelijk voorkomt, raden wij hen echter, die hieromtrent nader onderzoek verlangen te doen, den Schrijver zelven te lezen, die zijn gevoelen zoo aannemelijk mogelijk heeft zoeken te maken.

Meer kunnen wij hier niet aanſtippen, ook vertrouwen wij reeds genoeg te hebben bijgebragt,

bragt, om op dit Stukje de aandacht te vestigen. Men zal er den Schrijver *over de toekomende wereld* in herkennen, en ofschoon men zich al, met eenige bijzonderheden, niet kan vereenigen, en aan de zeer analijtische manier van Schriftverklaren minder gewoon is; evenwel den waardigen man, de verdienste niet kunnen weigeren, dat hij met veel oordeel en scherpzinnigheid, en tevens met ware Christelijke gevoelens en ijver, dit allergewigtigst, aanmoedigend en troostgevend Hoofdstuk behandeld heeft.

LEESBOEK over de Christelijke Godsdienst-Leer, Getrokken voornamelijk uit de Bijbelsche Geschiedenissen, door P. KOUWENS BROUWER, *Predikant te* Jouré. *Te* Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer, 1819. *VIII en* 270 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 4 —

Dit Leesboek is eigenlijk bestemd tot, of is liever met de daad eene uitbreidende Handleiding, voor het *Beknopt Onderwijs in den Godsdienst, voornamelijk uit de Bijbelsche Geschiedenissen*, door den Eerw. BROUWER, te voren uitgegeven, waarvan wij ook in dit Maandwerk op zijnen tijd met verdienden lof gewaagd hebben. Dat Vraagboekje is hier dan ook op den voet gevolgd, en er zijn eenige bijzonderheden, welke den Opsteller voorkwamen in het Kinderboekje, misschien te voegen, tusschen geplaatst, waar over wij ons verblijden. BROUWER wenschte toch aan dit grootere werk zulk eene rigting te geven, dat hetzelve tevens geschikt werd, voor een Godsdienstig Huisboek. In den smaak en trant dus, onder anderen van wijlen den zeer Eerw. A. BRINK, die eene zoo nuttige handleiding schreef voor zijne Leerlingen, ter nadere oefening van, en ten gebruike

voor

voor de genen, die naar zijn uitgegeven en menigvuldig gebezigd Vraagboekje onderwezen worden in de waarheden. Wij keuren deze handelwijze zeer goed, en achten dat ook de Heer BROUWER, door deze uitgave, aan de gebruikers van zijn *Beknopt Onderwijs*, eenen goeden dienst bewezen heeft. Ook voor een nuttig Leesboek kan het anderen dienen; alleen zullen deze laatsten wel eens reden vinden, om hun leedwezen te openbaren, dat hier meermalen verwezen wordt, naar het nader Godsdienstig onderwijs in het leerstellige en zedelijke. Dit had ook, onzes erachtens, wel vermijd kunnen worden, zonder dat daarom het boekdeel zelve veel uitgebreider ware geworden, en op eene enkele bladzijde meer of minder, komt het ook bij een geschrift als dit is zeker niet aan. Aanmerkingen als deze, voorkomende op bladz. 85; „Over deze geschiedenis van den val onzer eerste voorouders ligt zeker een donkere sluijer verspreid, wanneer men de bijzonderheden van het Mozaïsche verhaal nader overweegt. Hier omtrent zijn bedenkingen te maken, welke gansch niet gemakkelijk uit den weg te ruimen zijn. Van hier dat de geleerdste mannen des aangaande zeer uit eenloopende gedachten koesteren, met welke men u mogelijk, in vervolg van tijd, nader bekend zal maken, doch die wij meenen, thans met stilzwijgen voorbij te moeten gaan. Dit eene kan ik niet afzijn hier aantemerken, dat velen, uit een gezegde van onzen Heer (Jo. 8: 44.), denken te moeten besluiten, dat het hoofd der afgevallene Engelen geen geringen invloed gehad heeft, ter verleiding van onze voorouders. Hoe het zij, Adam en Eva werden met zonde bevlekt, ziel en ligchaam in wanorde gebragt," — hadden wij liever een weinig anders gesteld gevonden; bij voorbeeld meer in den uitmuntenden trant van on-

onzen VAN DER PALM, in zijnen fchoonen *Bijbel der Jeugd*, die gewis aan Jongelieden vooral niet te fterk kan worden aangeprezen; bijzonder, omdat hij daarin hen in ftaat ftelt, om tegen het verfijnd Deïsme van onzen tijd, dat zich met het Openbaringsgeloof, den Christen boven alles heilig, volftrekt niet vereenigen laat, zich te hoeden. Daar ook eene zoo aanmerkelijke plaats voor de leere der pligten hier is ingeruimd, van bladz. 140—224, 't geen wij echter in een leesboek vooral niet afkeuren, — 't is toch hierin, dat de mensch vooral, en dikwijls, en met nadruk onderwezen moet worden; — zoo had de Schrijver ook gerust, het verwijs op een nader onderrigt, hier en daar min noodzakelijk kunnen maken.

Deze proeve, overigens, om onze fchoone Godsdienstleer uit de Bijbelfche Gefchiedenis en de gelijkenisfen des Zaligmakers, geregeld en beoefenend te doen kennen, is zeer wel uitgevallen, en kan onder den Goddelijken zegen veel nut ftichten. Wij wenfchen hartelijk, dat dit aan velen blijken moge, en dus de Eerw. BROUWER zich, over zijne in deze genomene en verftandig ingerigte moeite en vlijt, zal kunnen verblijden.

Ter verdere aanprijzing, fchrijven wij voor onze Lezeren hier dit proefje af, waar uit zij zullen kunnen opmaken, welk voordeel vooral Jongelieden, uit de lezing trekken kunnen.

„ Voor uwe veiligheid derhalve alleen, (om geene andere drangredenen te gebruiken, ontleend van de voordeelen eener vroege godzaligheid, hier en hier namaals), voor uwe veiligheid, waakt dan, ja waakt! Bouwt toch niet op jeugd, op fterkte, op andere uitwendigheden; daar is maar als ééne fchrede tusfchen ons en den dood."

„ Stelt u gedurig die uitmuntende voorbeelden

den voor, welke de Bijbelsche Geschiedenis oplevert, van menschen, die reeds, in hunne vroege jeugd, den Heer dienden. Treft het u niet, wanneer gij u den jongen Samuël vertegenwoordigt, in het heiligdom, voor Gods aangezigt, neeerknielende, en de hem opgelegde deelen van den openbaren dienst, in het gewaad der nederigheid, waarnemende (1 Sam. 1: 28b. 2: 18.); treft het u niet, als gij leest, dat juist deze vroege godzaligheid dien Samuël, tot een gunstgenoot des Heeren, en een lieveling van menschen, maakte (1 Sam. 2: 26.)? Meent niet, dat hooge geboorte en aanzienlijke rang, in den burgerstaat, u daarvan ontslaan kan, het tegendeel zegt een der eerste hofbedienden bij den Koning Achab, de uitmuntende Obadja, die zich niet schaamde te belijden (1 Kon. 18: 12b.): *ik vrees den Heer, van mijne jonkheid op.* Wat konde er meer tot lof van eenen Josia aangeteekend staan, dan dat hij, in het zestiende jaars zijns levens, *toen hij nog een jongeling was, begon den God zijns vaders Davids, te zoeken* (2 Chron. 34: 3.); welk een voorregt was het voor eenen Timotheus, *van kinds af de heilige schriften geweten te hebben, die hem wijs konden maken tot zaligheid, door het geloof, het welk in Christus Jezus is* (2 Tim. 3: 15.)? Mogten alle jonge lieden, dit viertal bestendig, ter navolging, voor oogen hebben, en zich zoo beijveren, om ook in deze voetstappen te treden; welk een zegen zoude dit aanbrengen voor hen zelven, welk eene vreugde voor hunne weldenkende Ouders, welk een blijd vooruitzigt voor Maatschappij en Christendom! Dan, hoe zeer wij vertrouwen, dat er, onder het opkomende geslagt, hier en daar, een Samuël, een Obadja, een Timotheus schuilt; hoe zeer wij God bidden, dat Hij onder ons koninklijk huis geene, dan Josia's, doe gevonden

den worden; nogtans is het eene treurige waarheid, dat de behartiging van deze allerbelangrijkste zaak, bij de jeugd, maar al te weinig, over het geheel genomen, geschiedt."

„Neen! het is geene overdrevene klagte, opent, ook in onze dagen, uwe oogen, beschouwt de meeste jongelingen en jonge dochters, in hunne denk- en handelwijze, zoo veel gij daar toe gelegenheid hebt, en zal het u niet, zoo helder, als de middagzon toestralen: *zij gedenken niet aan hunnen Schepper.* Welke mag daarvan wel de reden zijn? Hoe komt het, dat zoo weinige jonge lieden de, zoo even, uit den Bijbel, voorgestelde voorbeelden van vroege godzaligheid volgen? Daar is een voorval, in het openbaar leven van onzen Verlosser, hetgeen ons eenige stof, ter beantwoording van deze vraag, geeft; ik bedoel het gebeurde met dien rijken jongeling, welke naar hoogere gelukzaligheid, dan deze aarde heeft, reikhalsde, die een ingetogen leven geleid had en wien de Heer met een oog van welgevallen aanschouwde, doch welke evenwel Hem, met een bedrukt hart, verliet, zoo dra deze eisch van Jezus hem, in de ooren klonk: *ga heenen, verkoop alles, wat gij hebt, en deel het den armen mede, kom dan en volg mij* (Matth. 19:21, 22.), Zoude menig jong mensch, bij een weinig doordenkens, hier niet zijne beeldtenis aanschouwen, die juist daarom wordt afgeschrikt van Jezus te gehoorzamen, om dat het hart nog al te zeer gehecht is aan 's werelds goed, aan eer, aan aanzien onder de menschen, aan het bijwonen van de zinnen strelende vermaken? Wat is evenwel onbetamelijker en verkeerder dan dit: *wat baat het den mensch, zoo hij de geheele wereld gewint, en lijdt schade zijner ziel* (Matth. 16: 26.)?"

„Anderen zijn er, die dit daarom in hunne jeugd

jeugd gelaten, omdat zij zich verbeeldden, dat het werk der zedelijke verbetering gemakkelijker is, in den meer gevorderden leeftijd. Maar dit zal bij eene nadere beſchouwing, niet hooger, dan als loutere verbeelding, kunnen aangemerkt worden, daar het de proef der ondervinding niet kan doorſtaan. Juist toch het tegendeel leert de ervaring, en ſtelt de Heiland ons, in eene gelijkenis, voor oogen. Met het toenemen der jaren geraakt men ligtelijk in vele beſlommeringen, welke al onze zorg na zich trekken. Wanneer toch de Euangeliedienaars, aan de zoodanigen, het woord des geloofs en der bekeering laten hooren, dan krijgen zij tallooze verontſchuldigingen ten antwoord, om zich van de getrouwe opvolging dier vermaningen te ontſlaan. De eene zegt: ik heb een akker gekocht, en het is noodig, dat ik uitga en hem bezie; ik bid u houd mij voor verontſchuldigd. Een ander heeft oſſen gekocht, die hij moet gaan beproeven. Een derde heeft eene vrouw getrouwd, en daarom kan hij niet komen. Zeer menschkundig ſtelt zóó onze Heiland (Luc. 14: 18—20) de onderſcheidene redenen voor, welke de meer bejaarde bijbrengt, om zich van de zorg voor den godsdienst te ontſlaan, in die ſchoone gelijkenis van het bruiloftsfeest. Het geen de Verloſſer in dit leerverhaal voorſtelt, zien wij ook duidelijk bevestigd in eenen Felix. Getroffen door de ernstige vermaning van den welſprekenden Paulus, wordt zijn gemoed wel ontroerd, maar, in plaats van die ſtem des geweтens op te volgen, tracht hij zich van dien lastigen zedepredikеr te ontſlaan, onder voorgeven thans daartoe geen tijd te hebben: *voor dit maal*, was het, *ga henen, en als ik gelegener tijd zal bekomen hebben, zoo zal ik u tot mij roepen* (Hand. 24: 25). Ja, waren dat niet eene

eene valfche fchaamte, aardsgezinde vooroordeelen, en verbodene wellust, die den Koning Agrippa wederhielden, om aan de ftem van dien zelfden Apostel te gehoorzamen, en zich eeniglijk te vergenoegen met de betuiging. (Hand. 26: 28.): *Gij beweegt mij bijna, een Christen te worden?*"

„ Doch, daar is nog iets anders, hetwelk dezen en genen van godsdienstigheid, ten allen zijde, bijzonder in de jonkheid, affchrikt, namelijk de gedachte, dat vroomheid het hart met droefgeestigheid vervult, en er geene ware genoegens, in den dienst des Heeren, te fmaken zijn. Doch ook dit is een verkeerd vooroordeel. Het is waar, die uitfpattiende vrolijkheid, welke de wereldling zich foms veroorlooft, wordt daar bij niet geduld. Maar is dezelve den redelijken mensch ook wel waardig; komt zij eindelijk niet neder in ellende en geween? Ziet dit levendig afgefchetst in de beeldtenis van den verloren Zoon (Luc. 15: 13—16.). Doch daar is eene edeler vreugde, welke de Godsdienst aanbrengt. *Gij hebt vreugde in mijn hart gegeven, meer dan ter tijd, als hun*, der goddeloozen, *koorn en most vermenigvuldigd zijn:* zoo verklaarde David (Ps. 4: 8.) voor God. En zag men het ook niet in hem, toen hij voor de ark des Heeren, ontdaan van alle koninklijke pracht, in het eenvoudig feestgewaad der Priesteren, henen trad bij gelegenheid, dat dezelve uit het huis van Obed-Edom naar Jeruzalem's burgt werd henen gebragt; hoe uitgelaten van vreugde was hij, zelfs zoo, dat zijne hoogmoedige gemalin hem deswegens befpotte (2 Sam. 6: 14—16.). Ondervond dit mede niet de Kamerling van Candace, na in Jezus, als den Christus, geloofd, en den doop ontvangen te hebben, *reisde hij zijnen weg met blijdfchap* (Hand. 8: 39.)? Ja, *verheugde zich*

ook

ook niet de Stokbewaarder, dat hij met al zijn huis aan God geloovig geworden was (Hand. 16. 34.)? Uit dit drietal van voorbeelden is het dan buiten allen twijfel, dat een godsdienstig leven reine genoegens schenkt, welke men te vergeefs elders zoeken zal."

De hier en daar ingeslopene Drukfouten, welke niet verholpen zijn, storen den zin niet, en zal men gemakkelijk verbeteren.

Kerkelijke REDEVOERINGEN *en* AANSPRAKEN *bij de opening en sluiting van de Eerste Vergadering der Evangelisch-Luthersche Sijnode, in het Koningrijk der Nederlanden, zoo door Zijne Excellentie, den Heere Staatsraad, Directeur-Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk enz. Als door* G. H. LAGERS *en* J. SCHULTZ, *met een Voorberigt van den laatstgenoemden. Te* Amsterdam, *bij* B. Kramer & Zoon, 1819. *XXII en* 144 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 10 : —

De buitengewone en in de gevolgen, hopen wij, gezegende gebeurtenis en plegtigheid, volgens en bij welke die Redevoeringen en Aanspraken, welke ons hier geleverd worden, zijn uitgesproken, billijken reeds het besluit, om dezelve meer algemeen te doen kennen.

Het Voorberigt van den Eerw. SCHULTZ, geteekend 10 Augustus l. l., doet vooraf de gebeurtenis zelve, in eenige bijzonderheden kennen. Daarop volgt de Kerkelijke Redevoeringen ter opening van de Eerste Vergadering der Evangelisch-Luthersche Sijnode, op den 12 Mei 1819, in *'s Gravenhage* gehouden, over den gepasten tekst *Eph.* IV: 15, 16, ten inhoud hebbende een betoog: *Dat een behoorlijk opzigt over een Christelijk Kerkgenootschap hoog-*

noodig zij, ter bereiking van het doel, waartoe het is opgerigt, door de Eerw. G. H. LAGERS.

De Aanspraak van Zijn Excellentie den Directeur-Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk enz. bij gezegde gelegenheid, na de gemelde Openings-Rede, en het Kort Gebed van den Eerw. Voorzitter, den Ridder G. H. LAGERS, is het tweede belangrijk Stuk in dezen Bundel, met de korte beantwoording daarvan door den Praeses, benevens nog eene Aanspraak aan den Praesident en Secretaris van de Hervormde Synode, daarbij tegenwoordig, en eene andere, aan de gezamenlijke Leden der Synode.

Het derde behelst eene Leerrede over *Eph.* IV: 3—6. ter gelegenheid der sluiting dier Synodale Vergadering, op den 21sten Mei des verleden jaars, door den Eerw. J. SCHULTZ, Secretaris en Predikant in *'s Hage*, naar *Eph.* IV: 3—6. *Over de betamelijke eensgezindheid aller ware Christenen, met opzigt tot den Godsdienst*; en eindelijk volgt eene Slot-Rede, van den Heer Directeur-Generaal boven genoemd, met eenige korte Aanspraken naar tijds gelegenheid, en een Nagebed. Ook de Gebeden en Gezangen hebben hier eene plaats ontvangen.

Wij hebben alle deze Stukken geschikt, voor de gelegenheid, bevonden, vereenigen ons hartelijk met den goeden Christelijken geest daarin doorstralende, vertrouwen, dat men dezelve met veel genoegen lezen zal, en wenschen vuriglijk, dat al de goede wenschen, hier uitgeboezemd, meer en meer vervuld mogen worden.

ONDERZOEKINGEN naar den toestand des Christendoms in Zuid-Afrika, getrokken uit de Reis van den Eerwaardigen Heer J. CAMPBELL, *Predikant te* Kingsland *bij* Londen, *en uit de Brieven der Zendelingen tot het einde van het jaar*

jaar 1815, *door* J. WERNINCK, *Th. Dr. Ned. Pred. te* Londen, *Pred. bij de Hollandsche Ambassade in* Grootbrittannien, *Lid van het Zeeuwsche Genootschap en corresponderend Lid der tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1817. *VI en* 416 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 3: 12½ —

De Eerw. CAMPBELL, ondernam zijne Reis op den 24sten Junij 1812, bereikte *de Kaap de Goede Hoop*, op den 24sten October, daar aan volgende, en kwam op den 4den Mei 1814, terug. Gedurende den tijd van negen maanden begaf hij zich eerst van de *Kaapstad* naar *Bethelsdorp*, zijnde een afstand van omtrent vijfhonderd Engelsche mijlen westwaarts. Van daar reisde hij noordwaarts naar *Graaf Reynet*; toen naar *Griquastad*, en vervolgens naar *Lattakoe*, eene zeer volkrijke en uitgestrekte stad, van welke bijna niets meer, dan de naam, aan de Europeanen bekend was. Naderhand bezocht hij nog verscheidene plaatsen en gehuchten, welker inwoners nimmer eenen blanken gezien hadden. Daarop keerde hij naar *Griquastad* terug, van waar hij, den loop der Groote of Oranje-Rivier volgende, naar *Pella*, niet ver van den mond dier rivier, welke zich aldaar in den Zuid-Atlantischen Oceaan ontlast, zijne reis voortzettede, en van deze plaats, door eene barre zandwoestijn, in de *Kaapstad* terug kwam."

Op verzoek van Heeren Directeuren van het Engelsche Zendeling-Genootschap, gaf hij het Dagverhaal van deze Reis in het licht, 't welk meer dan eens herdrukt moest worden; en daarvan levert ons de Heer WERNINCK, deze aanmerkelijk verkorte Nederduitsche vertaling,

met

met bijvoeging van eenige berigten, die naderhand ingekomen zijn, en van eenige bijzonderheden omtrent het *Kafferland*, en deszelfs bewoners. Dit Dagverhaal, gelijk het nederig genaamd wordt, is in de daad belangrijk in meer dan een opzigt, en verdient dus ook wel door het Nederlandsche Publiek, nader gekend te worden. Men wordt daar door namelijk niet alleen meer bekend, met een tot dien tijd toe weinig bekend gedeelte van *Zuid-Afrika*, en derzelver zoo verschillende Heidensche bewoonders, maar ook veel beter in staat gesteld, om te oordeelen, over de werkzaamheden der Zendelingen, in dat werelddeel, — derzelver reeds tot stand gebragte, belangrijke en groote verbeteringen, de daar van verder te verwachten gewigtige voordeelen, en over 't geen voorts ter hunner krachtdadige ondersteuning, tot bereiking van het groote doel, dient te worden aangewend. Wij hebben ook alle reden, om den Heer WERNINCK te bedanken, voor de berigten, sedert de terugkomst van den Heer CAMPBELL ingekomen, van bladz. 283, af, uit welke men de aangenaamste bewijzen aantreft, van de gelukkige gevolgen der belangrijke en moeijelijke Reis van gezegden Engelschman, welke alle hoop geven op eene gelukkige toekomst, voor de verschillende volkeren en stammen, van het genoemd gedeelte des aardbodems.

'tIs maar te wenschen, dat de latere voorgevallene beroerten en vijandelijkheden, van en tegen de Kaffers, geene zulke nadeelige uitwerkselen zullen veroorzaakt hebben, waar door de zoo gelukkig aangevangene uitbreiding van het Christendom, is en wordt tegengewerkt, of gestuit. Hier zijn vele daadzaken bekend gemaakt, waar door eenige bedenkingen, somtijds ook wel met een verkeerd oogmerk

werk in 't midden gebragt, onwederlegbaar zijn beantwoord. Wij oordeelen daarom, de lezing van dit Boekdeel zeer te moeten aanprijzen, vertrouwende dat daar door de ijver voor de Bijbelgenootschappen nog zal toenemen, en dus de zaak des Heeren bevorderd worden.

Ons bepaald bestek, het mededeelen van eenig uittreksel niet toelatende, moeten wij onze Lezers naar het werk zelve verwijzen.

ELOGIUM JOHANNIS MEERMANNI, *Auctore* HENRICO CONSTANTINO CRAS. Amstelaedami *et* Hagae, *apud* P. de Hengst *et* Filium, *Fratresque* van Cleef, CIƆIƆCCCXVII. 135 *pag. Formae Octavae maj.*

Deze is eene fraaije Lofrede, op en van eenen Liefhebber en Beoefenaar der ware geleerdheid, eene Lofrede van den bijna tachtigjarigen Grijsaard CRAS, op wijlen den Edelen J. MEERMAN, in de taal der Geleerden, over welker uitgave alle Geleerden, vooral in Nederland, zich verblijden zullen. Terwijl men onder de lezing den man met zekere bewondering, althans met hooge goedkeuring, meer en meer leert beschouwen, die er de hoofd-inhoud van is, en wiens fraaije afbeelding den titel dezes werks versiert, bewondert men tevens den Lofredenaar zelven, zoo wel wegens de taal, als uit hoofde van de zaken daar in uitgedrukt. Beide zijn zoodanig, dat men het zich bijna niet verbeelden kan, dat de Schrijver reeds zulk eenen hoogen ouderdom bereikt had, toen hij dit stelde, en strekken tot een alleraangenaamst bewijs, dat iemand, die eenmaal met den smaak van ware geleerdheid doortrok-

 ken

ken is; dien blijft bebonden, ook dan, wanneer gewone menschen niet gewoon zijn, bijna iets anders te doen, dan over de gebreken des ouderdoms te klagen, en lastig in stede van nuttig te zijn. Wij hebben dus alle reden, om ook den Heer J. R. WICKEVOORT CROMMELIN onzen dank te betuigen, dat hij, door het oplossen ook van 's mans zedige bedenkingen, zijnen Vriend heeft overgehaald, om dit nuttig werk te verrigten, waar van het schijnt, dat wij anders verstoken zouden gebleven zijn. Zullen wij nu verder den inhoud van dit geschrift, dat ons zoo veel genoegen verschaft, hier mededeelen? Wij gelooven, dat men dit niet van ons vergen zal. Zij, trouwens, voor welke het vervaardigd is, kennen de sprake, en moeten het zich aanschaffen, en anderen herinneren wij aan de vele en velerlei, hun zeker niet geheel onbekende, schriften van den man, die zoo zeer in gaven des geestes, als in die van het fortuin, heeft mogen uitmunten.

Ook de verdedigingen tegen den laster, en de uitwerkselen van nijd, waar van MEERMAN, gelijk het gaat, ook wel eens het voorwerp was, zal men, uit de pen van den Hoogleeraar CRAS, gaarne lezen.

Wij voor ons zouden den geheelen brok, over die beruchte familie, waar toe de ex-Koning LODEWIJK behoort, hier wel hebben willen ontbeeren.

Lang na het gereed maken van deze beschouwing, vernamen wij het treurig afsterven van den Hoogleeraar CRAS, wiens wezenlijke verdiensten, wij met allen die hem leerden waarderen, hoog schatten.

VADERLANDSCH GEVOEL, bij de beschouwing der Tentoonstelling van Schilderijen, van nog in leven zijnde Nederlandsche Meesters; in den jare 1818. Door H. MEIJER, JUNIOR. *Voorgedragen in het Departement Letterkunde, van het Gezelschap :* Oefening in Wetenschappen, te Haarlem. *Te* Haarlem, *bij de Wed.* A. Loosjes, Pz. 1818. *Zes en* 109 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* — 16 —

Het onderwerp, hier kortelijk en met geestdrift bezongen, is der moeite wel waardig, door den Heer MEIJER aan die Dichtstuk besteed. Gelukkig is de tijd gekozen, daar de Vaderlandsche Dichter, van dezen kant, de schoone voorwerpen van Nederlandsche kunst en naijver, voorzeker allervoegzaamst beschouwen, en zich alzoo de anders geenszins gemakkelijke taak uitvoerbaarder maken kan. De verontschuldigingen en bescheidene pligtplegingen, omtrent de schilders, welke of meer of minder gedacht, of ook niet genoemd zijn, zijn in het Voorberigt verstandig geplaatst, en laten wij gaarne gelden. Schoon geenszins instemmende, in het als spreekwoord aangehaalde, maar niet zelden in eenen verkeerden zin gebezigd : *Je ne decide point entre Geneve et Rome*, erkennen wij gaarne, dat ook wij, bij de werkelijke beschouwing der kunststukken van Nederlandsche beschaving en vlijt, dikwerf verlegen stonden om te kiezen, en voor ons zelve te beslissen.

Wij prijzen zeer MEIJERS loffelijke onderneming, en hebben deze proef met genoegen gelezen. De Dichter verdient alle aanmoediging; al-

alleen geve hij niet te veel toe, aan de hier doorstralende zucht, om zich sterk uit te drukken. Het levendige is wel alle aanprijzing waardig, maar daarom moet men evenwel niet al te sterk kleuren.

Een der fraaiste coupletten, vinden wij hier het volgende:

Stroom mij met dubblen gloed door de aders,
O eerbied voor het voorgeslacht! —
Bij 't zien op 't offer eens verraders,
Het bijgeloof ten zoen gebragt.
Schrei — kniel aan Vader WILLEMS sponde:
Vang op den bloeddrup uit zijn wonde,
Als vrijheids dierbaarst onderpand;
Al! kus die hand, die boeijen breken,
Dien mond, die stervend nog kon smeken
Voor 't arme volk en 't Vaderland.

DAGVERHAAL van mijne Lotgevallen, gedurende eene Gevangenis en Slavernij van twee jaren en zeven maanden, te Algiers; *met eene korte beschrijving van de Stad, de levenswijs, zeden en gebruiken van hare Inwoonders. Door* G. METZON, *gevoerd hebbende het Buisschip* de twee Gebroeders. *Te* Rotterdam *en* Vlaardingen, *bij* N. Cornel *en* J. van Witzenburg. 185 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 6 : —

„Na dat (dus luidt het korte Voorberigt,) de luisterrijke Overwinning der Britsche en Nederlandsche Vloten op de Algerijnen, mijne vrijheid, nevens de verlossing van al de Christenslaven en de geheele afschaffing der slavernij ten gevolge gehad heeft, kan het belangrij-

lijke dezer hengelijke zegepraal het best berekend worden; uit een verhaal der lotgevallen welke zoodanige *Zeelieden*, die het ongeluk hadden in de handen dezer roovers te vervallen, moesten ondergaan. Het is, om deze reden, dat het navolgend eenvoudig dagverhaal van hetgene mij, gedurende twee Jaren en zeven Maanden, in dezen toestand bejegend is, door mij in het licht gegeven wordt."

„Daar ik den Lezer van de waarheid en echtheid van dit verhaal verzeker, verwacht ik zijne toegevendheid, omtrent het gebrekkige in taal en stijl, hetwelk hij daarin zal aantreffen, onder het oog houdende, dat iemand, die bij de zeevaart opgevoed is en zijn geheele leven in dezelve doorgebragt heeft, weinig geschiktheid bezitten kan, om voor een kundig en geoefend publiek als schrijver op te treden."

Wij hebben dit eenvoudig verhaal, 't welk alle kenmerken van zuivere waarheid behelst, met veel deelneming gelezen, en verblijden ons over de uitgave. Men leert hier door te meer de waarde gevoelen, en het heilrijk gevolg van de roemrijke Overwinning, door de gecombineerde Engelsche en Nederlandsche Vloot, voor *Algiers* bevochten. De belangstelling der lezeren wordt te meer nog opgewekt, door de waarneming, dat de hier geleverde berigten, ook den tijd betreffen, wanneer de bedoelde belangrijke gebeurtenis plaats had, benevens het een en andere, van derzelver gevolgen en uitwerking.

O mogten er spoedig zulke maatregelen, door de heilig verbonden Mogendheden, worden ten uitvoer gebragt, dat de vreedzame Schipper van den woesten Zeeroover, niet meer te vreezen had!

De Battuécas, door Mevr. DE GENLIS. Naar het Fransch. Twee Deelen. Te Zalt Boemel, bij J. Noman, 1819. 387 Bladz. In gr. 8vo. De prijs is te zamen ƒ 3 : 15 : —

Alles wat in dit werk over *de Battuécas* gezegd wordt, verklaart de Schrijfster letterlijk waar, en de beschrijving van hun geheimzinnig Dal, in het hart van *Spanje*, getrouw te zijn. Deze kleine en gelukkige Volkplanting, bestond nog in het jaar 1806, en genoot toenmaals nog het geluk, om van het overige gedeelte der wereld vergeten te zijn. Behalve de bijzonderheden *de Battuécas* betreffende, is al het andere eigen vinding. De Schrijfster betuigt, bij de bewondering der onschuldige zeden van deze Vallei bewoners, en de gispinng van die der Franschen, het oogmerk niet gehad te hebben, om de beschaving te hekelen; maar in tegendeel te hebben willen bewijzen: dat de heldhaftige deugd, of de verhevene pogingen, waar voor de mensch vatbaar is, door het gelukkig gebruik zijner zedelijke vermogens niet bestaan kan, waar hij niets te bestrijden heeft, en bij gevolg alleen kan beoefend worden; te midden der verleidingen van allerlei aard, die hem omringen, en zich vereenigen, om zijne deugd te verzwakken, en te verwoesten, en bij gevolg alleen in eenen staat van beschaving.

Deze Roman is met veel warmte, met een verhoogd gevoel, met uitnemende kieschheid, en in eenen vloeijenden stijl geschreven, waar in men de schoone talenten van Mevr. DE GENLIS, zijne hulde bewijzen moet; al leest men ook enkel de vertaling, die, offchoon niet vrij van gebreken, de vrouw waardig is,

wel-

welke haar vervaardigde, en door eenige Aanteekeningen getoond heeft, ook zelve talenten te bezitten.

Daar de Schrijfster van den Roomschen Godsdienst is, en den Protestantschen, in deszelfs veel meerdere zuiverheid niet kon leeren kennen, vergeeft men gemakkelijk eenige uitdrukkingen, waar in zij den eersten uit onkunde met geestdrift verheft, en hecht zich alleen aan de Evangelische gevoelens, die hier en daar fraai uitblinken. Omtrent de afgrijsselijke Inquisitie alleen, dit werktuig der hel, dat eindelijk ook van *Spanjes* bodem, en alzoo uit geheel *Europa* verbannen worde! hadden wij gewenscht, dat de Schrijfster, daar zij toch met dezen Roman ook iets goeds wilde stichten, anders, of liever veel sterker er tegen zich had uitgelaten. Maar waarom heeft dan de ons onbekende Vertaalster, daar zij zich andere vrijheden verloofde, niet door eene duidelijke Aanteekening gepoogd, het afgrijzen tegen dien verdoemelijken Bloedraad, deszelfs gruwelijke drijfveer en handelingen, meer algemeen te maken, en nog sterker op te wekken? Het ongelukkig *Spanje*, geeft waarlijk, ook in den tegenwoordigen tijd, aanleiding genoeg, om tegen Inquisitie en Jesuiterij, als verderfelijk ook voor den Burgerlijken staat eenes lands, met geestdrift te waarschuwen. (1)

EDUARD van ROLLENTHAL, of de bekeerde Vrouwenhater. Uit het Hoogduitsch. Te Amsterdam, *bij* G. Roos, 1819. 155 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 10 : —

Men leest niet altoos, om geleerder te worden,

(1) Voor de groote Omwenteling in *Spanje*, werd deze Recensie gesteld.

den, maar zoekt zich daar door ook wel eens te ontſpannen. Dit is nu ook geheel niet te misprijzen; wie vreest toch niet voor den boog, die altoos geſpannen gehouden wordt? Ondertusſchen zal men, hoe zeer ook eene verademing, door de lezing van boeken, boven vele andere geleerd hebbende te waarderen, moeten bekennen, dat er, bij het nemen van zulke vergenoegingen, ook nog al eenige voorzigtigheid dient te worden in acht genomen. Vooral moeten daar onze jonge Schoonen, en niet minder onze jeugdige Heeren aan denken, welke toch nog wel de grootſte ondervinding zich niet zullen beroemen te bezitten. Anders loopen zij gevaar, van ongemerkt een vergift in te ſlorpen, 't welk voor 't minst onaangename toevallen veroorzaken, en niet zelden de doodelijkſte krankheden ten gevolge hebben zal. Het Stukje, dat wij hier voor ons hebben, waar van ons de Vader, zoo min als de Overzetter, bekend is, en 't welk zonder eenige andere aanprijzing dan die van den titel en eene opheldering behoevend plaatje, in de wijde wereld gezonden is, kan men aanmerken, als een boekje, een Romannetje tot uitſpanning, voor Jongelieden van beide ſekſe.

Het is in 't geheel niet diepzinnig geſchreven, men leest het ſpoedig en gemakkelijk door, er komen tusſchen beide nuttige wenken in voor, en de inkleeding is nog al aardig.

Onze jonge Jufvrouwen krijgen er ook wel eenige waarſchuwing in, maar zij zullen evenwel geene reden vinden, om zich over het doel te beklagen, gelijk trouwens ook de titel haar reeds verwachten doet. Het kwade wekke ook hier afkeuring en veroordeeling, en het goede bijval en navolging!

MEN-

MENGELWERK.

REDEVOERING,

OVER

HET BIJBEL-GENOOTSCHAP, ALS EENE ALLEZINS VEREERINGSWAARDIGE INRIGTING, DIE ALLER MEDEWERKING VERDIENT.

Door J. J. WASSENAAR, Predikant aan den *Burgt* op *Texel*.

Ik ontveins 't niet M. H., dat ik mij vereerd vind door den last, mij door de Bestuurders van 't Bijbel-Genootschap, Afdeeling *Texel*, opgedragen, om, ingevolge het besluit der Algemeene Vergadering van 't Bijbel-Genootschap in Nederland, het openbaar en plegtig verslag van den staat van gezegd Bijbel Genootschap mede te deelen; schoon ik aan den anderen kant belijde, dat ik niet, dan met huivering en beschroomdheid voor u ben opgetreden, tot het verrigten van een werk, 't welk mij eenigzins ongewoon en vreemd is. — Doch ik reken op uwe verschoonende toegefelijkheid, en ik vleije mij met de hoop, dat ik misschien sommigen van hun, die slechts uit nieuwsgierigheid hier zijn te zamen gekomen, voor de groote en goede zaak zal mogen winnen. — Wanneer deze mijne hoop mij niet bedriegt, dan zegen ik dankbaar dit oogenblik, en ik vind in den goeden uitslag van mijne poging, voor mijn hart eene streelende voldoening, de bes-

beſte belooning. — Ik heb daarom thans voorgenomen, M. H., bij wijze van eene opwekkingsrede, u dit openbaar verſlag mede te deelen, en tot u te ſpreken, over *het Bijbel-Genootſchap, als eene allezins vereeringswaardige inrigting, die onzer aller medewerking verdient.*

Heilig Gij, Algoede Hemelſche Vader! deze voorſtelling aan onze harten, tot eer van u en uwen Zoon; — tot heil en blijdſchap van ons en van velen onzer natuurgenooten. —

I.

Als eene allezins vereeringswaardige inrigting, verſchijnt ons het Bijbel-Genootſchap, wanneer wij ons oog ſlaan op *haar weldadig doel*, op *haren juist gewijzigden aard van werking*, en op *hare zegenrijke uitwerking.* —

A. Hoogstweldadig is *'t verheven doel*, van 't Bijbel-Genootſchap: — de heilige oorkonden van Gods openbaringen aan het menſchelijk geſlagt, aan alle oorden der wereld en onder alle menſchen, zonder onderſcheid van wat land of volk, of Godsdienſtige denkwijze en gezindheid, zij ook mogen zijn, te verſpreiden, en hun den Bijbel, of geheel of bij gedeelten, in hunne eigene ſpraak getrouw vertaald, zonder eenige Aanteekeningen, om *niet*, die 't behoeven, ter hand te ſtellen. —

En wie is er, die in deze bemoeijing, niet eene hoogstweldadige bedoeling vereert; *het grootſte toch van alle geſchenken*; — *uit zuivere belangſtelling in menſchengeluk*; — *met opoffering en moeite*, hun, dien 't ontbreekt, mede te deelen, kent gij iets, dat meer weldadig heeten mag? —

a. Gij allen, Christenen! die door Gods genade begunſtigt zijt, met de kenniſſe van zijne open-

openbaring, welke in de gewijde boeken van onzen Bijbel vervat is, kent den inhoud van deze heilige Schriften genoeg, om van derzelver hooge waarde te getuigen. — Met eerbied en verbazing tevens staren wij op dit dierbaar kleinood, voor onze behoeften zoo juist berekend, en vol van de verhevenste waarheden, eenvoudig, en met overtuigings kracht voorgedragen; waarheden, die het hart verheffen, — de wonden van het geweten genezen; — de woedende stormen van lage driften stillen; — den vrede in 't binnenste herstellen; — bij dreigend gevaar, of drukkende ramp volkomen troosten; ons langs de kronkelpaden des levens veilig leiden, en in het aangezigt van den dood vrolijk doen juichen. —

Neen! een schat zoo groot, een geschenk zoo kostbaar, als de Bijbel bevat, heeft geheel de wereld niet voor den hulpbehoevenden sterveling. — Alleen de liefde van den barmhartigen God, kon dien ons schenken, en die genen van onze natuurgenooten, welke dezen schat niet kennen, daarmede te verheugen, en in deszelfs rijkdom te doen deelen, is eene weldadigheid, kinderen Gods waardig. —

b. Inzonderheid, wanneer die weldadigheid ontspruit, uit *zuivere belangstelling in menschengeluk.*

Menschen, met ons uit hetzelfde bloed afkomstig, door éénen en denzelfden Vader, den Vader van allen geschapen, voor dezelfde hooge en eeuwige bestemming gevormd, zijn niet slechts duur verpligt, om elkanders tijdelijke en eeuwige belangen te behartigen; maar in weerwil van onze eigenliefde, die, helaas! zoo dikwerf ons alleen ons eigen voordeel doet zoeken, en ons koel en onverschillig maakt omtrent anderen, toch met over alle pogingen van te

wen-

wenden, om 't geluk van onze natuurgenooten te bevorderen, en uit dat éene beginsel gedreven te worden, dat is wel de hoogste adel der menschheid. —

Vertoont deze zich nu ergens in grooteren luister, dan in het doel van het Bijbel-Genootschap, om het reine licht der waarheid, ter bevordering van deugd, troost en zaligheid, onder alle natiën en volken, over de gansche aarde te verbreiden, en allen met broederlijke hand te leiden, tot de rijke bron van lafenis en verkwikking, welke ons het woord van God opent? —

Het moge dan zijn, (doch wie waagt het iemand dus liefdeloos te verdenken?) het moge dan zijn, dat sommigen van de Leden dezer weldadige Maatschappij door bijoogmerken worden geleid; dit beneemt niets aan de waarde der bedoeling van eene inrigting, die alleen menschen-geluk wil. —

c. En dat met *opoffering* en *moeite* tracht daar te stellen. — Alle gaven door hen, die deze inrigting begunstigen, zamengebragt, worden tot geen ander einde besteed, dan om weder belangeloos te worden weggeschonken. — De Bijbels worden dáár, waar 't noodig is, om *niet* uitgedeeld; zonder eenige vergoeding of eene andere eer te verlangen, dan die van menschen-heil te bevorderen. — Zorgvuldig en onvermoeid, doet ze tot dat einde nasporingen, in de hutten der schamele armoede, in de verblijven der ellende, in kerkers en in gevangenissen, en waar behoefte naar den Bijbel gevonden wordt, is ze gereed, aan die behoefte edelmoedig te voldoen, en door 't woord des levendigen Gods, blijdschap en ware vrijheid te schenken. — Ja! zelfs tot aan 's werelds uiterste einden strekt ze hare weldadige hand uit,

zon-

zonder moeite te ontzien, of zich door de bespotting van dezen, of door de kwaadaardige tegenwerking van anderen, ooit te laten ontmoedigen.

Kent gij M. H. eene weldadigheid, die edeler en grooter is, dan die, welke het doel van het Bijbel-Genootschap, zoo vereerenswaardig maakt. —

B. — Zoo vereerenswaardig is deze inrigting tevens *in haren aard*, als verstandig gewijzigd, ter bereiking van het groote doel, dat ze beoogt, den geest en de waarheden van den Bijbel algemeen bekend te maken.

a. — Gij zoudt mij verkeerd verstaan, M. H., wanneer gij meendet, dat ik het Bijbel-Genootschap in de wijze, waarop zij werkt, zoo geheel volkomen noem; dat er noch nu, noch nimmer iets aan te verbeteren ware. — Misschien hebt gij deze of gene gewigtige aanmerking, op de wijze van verspreiding van de H. S., door 't Bijbel Genootschap gevolgd; want welke inrigting, hoe nuttig en heilzaam ze ook zij, heeft niet hare gebreken, vooral dan, wanneer ze nog, als in hare geboorte is, gelijk die des Bijbel-Genootschaps. — Maar welke dan ook uwe bedenkingen mogen zijn, gij zult tevens toch in de wijze, waarop 't Bijbel-Genootschap werkt, ter bereiking van deszelfs doel, zeer veel, als juist en wel gekozen opmerken. —

b. — Als zoodanig althans beschouw ik de mededeeling van den Bijbel *zonder aanteekeningen of uitlegging.* — Ik stem 't u van harten toe, dat de H. S. veel, zeer veel bevat, 't welk zonder voorbereidende kundigheden niet verstaan kan worden, althans niet door eenvoudigen. — „Maar," (op dat ik de woorden gebruike van Z. E. de H. E. G. Heer ROELL, bij de opening der

der-

derde algemeene vergadering van het Nederlandsch Bijbelgenootschap uitgesproken,) „de uitlegging van den Bijbel tot een gedeelte der werkzaamheden te maken van eene maatschappij, wier leden wel in dat eene punt overeenkomen, dat zij den Bijbel, als de leer der zaligheid bevattende, gelooven, maar overigens onderscheidene gevoelens omtrent de verschillende gedeelten van deszelfs inhoud koesteren, zoude het gebouw in zijne eerste grondslagen aantasten, en weldra aan geheele instorting blootstellen . . . de zorge voor de prediking en uitlegging en al wat verder, dan eene bloote mededeeling des Bijbels gaat, blijve dan, gelijk tot hiertoe, aan elk Christelijk Kerkgenootschap, naar zijne wijze van beoordeelen, overgelaten. — Zoo wordt dan niet zonder wijze redenen, de Bijbel, zonder eenige ophelderende aanmerkingen, uitgedeeld, opdat elk dien onvervalscht hebbe. Veel moge dan in den eersten opslag onverstaanbaar zijn, hij zal ook waarheden, leeringen en vertroostingen vinden, voor 't ongeoefendste verstand duidelijk. Terwijl 't hem niet ontbreekt aan hulpmiddelen en gelegenheden om, bij eenigen lust tot onderzoek, met den zin en den geest van den Bijbel bekend te worden.

b. Even zoo verstandig handelt het Bijbelgenootschap daarin, door den Bijbel geheel, zoo als die ons geworden is, te verspreiden. — Niet M. H., dat ik 't verkiezelijk oordeel, alle de Bijbelboeken te zamen vereenigd terstond elk in de hand te geven, want een groot deel hiervan is niet voor den eenvoudigen geschikt, en men heeft daarom wel gehandeld, hier en daar de H. S. stuksgewijze, maar toch elk der boeken in zijn geheel, uit te deelen, — beter dan alleen die gedeelten, welken den eigenlijken geest van 't Christendom bevatten, bij wijze

van uittreksels mede te deelen. — Want, behalven dat daar door bij den lezer altoos twijfeling moest ontstaan, of, en in hoe verre deze uittreksels vervalscht waren, en deze daarom al dat gezag misten, 't welk eene Goddelijke openbaring moet hebben, indien het kinderlijk geloof zal wekken; — zeg ik, met de woorden van den zoo even genoemden waardigen Voorzitter, t. a. p., dat 't niet mogelijk is, bij een zoo aanmerkelijk getal van Genootschappen, als tot de groote Bijbelmaatschappij behooren, eenparigheid van gevoelens te bewaren, omtrent de keur der zaken, die ter mededeeling afgezonderd, of ter weglating moeten worden veroordeeld; en ontbreekt deze eenparigheid van gevoelens, wat is er dan anders van dit ontwerp te verwachten, dan verwarring en onderlinge scheuring, die 't geheele gebouw ondermijnt." — Zoo blijve dan 't Bijbelgenootschap wijsselijk zijne grondstellingen getrouw, en in 't wijzigen van dezelve naar beter inzigt of naar veranderde omstandigheden, ga het voorzigtig te werk, dan zal het [illegible] gelijk het nu is, in zijnen aard vereerenswaardig zijn.

En vereerenswaardig is zij ook in hare uitwerking. — Niet zonder verbazing, toch en dankbaarheid tevens, jegens de Goddelijke Voorzienigheid, kunnen wij, M. H., op deze inrigting zien, die in eenen zoo korten tijd *van de geringste beginselen zich zoo ver heeft uitgebreid, en reeds zoo veel goeds gesticht.*

Gebrek aan Bijbels, in het Graafschap *Wallis*, in *Engeland*, bragt JOSEPH HUGHES, Leeraar der Doopsgezinden, te *Battersea*, op het denkbeeld, om door algemeene medewerking, den Bijbel te verspreiden, eerst in *Engeland*, vervolgens in andere landen van *Europa*, en eindelijk in alle gewesten der wereld. — Dit voorbeeld

beeld

beeld wekte andere natiën op, om mede te werken, tot een zoo nuttig doel, en welhaast zag men overal deze Inrigting tot stand gebragt, die thans in alle oorden der wereld hare leden heeft. — In Nederland werden in den jare 1814, op den 29sten Junij, de eerste grondslagen gelegd van het Bijbel-Genootschap, reeds den 23sten Maart voorbereid, en nu in 't vijfde jaar van deszelfs aanwezen telt het 68 Afdeelingen, die alle, min of meer bloeijende, bijdragen tot het doel des Genootschaps, en werkzaam zijn om dat te bevorderen. — Onder deze bekleedt ook de Afdeeling *Texel*, haren, schoon niet aanzienelijken, rang. — Bij hare oprigting in 't jaar 1816, bestond ze uit twee en twintig Leden; en 't smart ons dit getal tot op twintig, verminderd te zien, en daarbij 't verlies van onzen waardigen Voorzitter, den Wel Edelen Heer M. LANGEVELD, te betreuren. — De reden, dat deze belangrijke zaak hier niet meer deelneming vond, daar anders de bewoners van *Texel*, elke goede onderneming gaarne ondersteunen, en deswegens met regt veel lof verdienen, zal wel grootendeels te zoeken zijn, in de vermindering van het tijdelijk bestaan van velen; doch wij vleijen ons met grond, dat sommigen die dit onbekrompen kunnen doen, en anderen met bezuiniging, iets ten minsten zullen kunnen bijdragen, ter bereiking van 't heilrijk doel dezer Maatschappij. —

B. En rijk in zegen was reeds het Bijbel-Genootschap; — de berigten op nieuws bij 't Hoofdbestuur ingekomen, zijn allergunstigst (*hier volgde een uittreksel uit 't algemeen verslag*). —

„ Ziet daar dan Protestanten van onderscheidene Kerk-Genootschappen, Roomsch-Katholijken, en zelfs Joden elkanderen de hand bieden, en in broederlijke liefde te zamen werk-

werkzaam; — het woord van God aan duizend plaatsen verbreid; — openlijke Godsdienst-oefeningen ingesteld, tot onderwijs van den schamelen en verwaarloosden, en verheugt u over den rijken oogst, die reeds zoo spoedig na de zaaijing ingezameld is. — Deze gezegende uitwerking van 't Bijbel Genootschap, maakt het waarlijk vereerenswaardig, zij belooft eene heerlijke toekomst, en zij schijnen niet meer verre af te zijn, die gezegende dagen, dat de aarde vol zal zijn van de kennisse des Heeren, en 't woord Gods alomme verbreid, zich als eene kracht Gods tot zaligheid zal openbaren.

II.

Ik kan en mag dan vrijmoedig u allen M. H., opwekken, om mede te werken tot instandhouding, en uitbreiding van eene inrigting, die zoo vereerenswaardig, *aller medewerking waarlijk verdient*. —

1. Dit kunnen wij doen M. H.

a. Door hare eer en waarde te handhaven. — Het ontbreekt niet aan menschen, die, deels uit onkunde van het doel en de wijze van werking van het Bijbel-Genootschap, deels uit booze vooringenomenheid tegen en afkeer van Godsdienstige verlichting, de goede en groote zaak des Genootschaps lasteren of tegenwerken. — Hare eer te handhaven, door de voorstelling van haar groot belang en hare nuttigheid, haar aan anderen aan te prijzen, is daarom wel onze eerste pligt. —

b. En hiermede vereenigen wij het ondersteunen van haar, door onze bijdragen. — Elke, zelfs de geringste gift, wordt met dankbaarheid aangenomen, en zij, wier omstandigheden 't niet veroorloven, door de jaarlijksche gave van

vijf gulden, Lidmaat der Maatschappij te worden, kunnen, door eenen kleinen penning bij te dragen, zich als hare begunstigers betoonen. — Ik noodig daartoe bij dezen dan u allen hartelijk en ernstig uit. —

2. Om 't *gewigt der zake*, om uwe *waarde als Christenen*, en om 't *geluk van uwer medemenschen wille.*

a. Gewigtig ja, en hoogstbelangrijk noem ik niet zonder reden, mede te werken tot het doel van 't Bijbelgenootschap, de mededeeling der H. S.; want de behoefte en wensch der natien vordert dit.

α. Oordeelt 't toch niet nutteloos of overtollig, bij 't algemeen gebrek, dat er overal aan Bijbels heerscht. — Door de goddelijke goedheid moge dit hier niet plaats vinden, maar verbazen en bedroeven tevens zoudt gij u, wanneer ik u eene getrouwe opgave deed, volgens echte bescheiden, zoo verre die mij bekend zijn, van de volstrekte behoefte hieraan. — Voor weinig tijds was onder de 500,000 Inboorlingen van *Ceijlon*, die den Christelijken Godsdienst belijden, naar 't berigt van *Buchanan* (over den toestand van 't Christendom in *Azie*) geen enkel geheel affchrift van den Bijbel. — Van wege gebrek aan de H. S. kwijnden in *Azien*, (zoo getuigt die zelfde man) 54 Gemeenten van Sijrische Christenen, die zich in de Binnenlanden van *Travancoor* en *Malabar*, te midden van 't Bijgeloof, van de vroegste tijden af, hebben staande gehouden. — Ook in *Europa*, zuchten verscheidene natiën onder dat gebrek. — Nog kort geleden, moesten in *Rusland* 40 millioenen zielen met 6000 afdrukken van den Bijbel zich behelpen en bezaten de Lutherschen in *Lijfland* en in *Esthland*, ten getale van viermaal honderd duizend, geen één. — En

En waant niet, dat Nederland die behoefte niet kent! Er zijn duizenden in onze Steden, op onze velden, in onze gevangenisfen en in onzen krijgsdienst, die den Bijbel naauwelijks bij name kennen. Voegt hier nu nog bij, het verbazend aantal onzer Katholijke Medebroeders in *Spanjen*, in *Portugal*, in *Italien* en in *Frankrijk*; — de *Mahomedanen* en *Heidenen*, en gij ziet voor uwe werkzaamheid een uitgestrekt veld geopend.

B. En overal, zoo in als buiten *Europa*, wordt de Bijbel van hun, die denzelven niet bezitten, vurig verlangd. — Aandoenlijk weergalmt van alle zijden de bede uit duizend monden, om 't geschenk van Gods woord, en gij zoudt weenen, wanneer gij de tranen van vreugde zaagt, met welke velen den ontvangen fchat, dien ze aan het harte drukken, en boven goud waarderen, zaagt ftroomen. —

Zouden wij bij dat alles ongevoelig blijven, of flechts koele aanfchouwers zijn? — Neen! al was dan 't Bijbel-Genootfchap minder vereerenswaardig, al hadt gij op den aard van deszelfs werking gewigtige bedenkingen, de behoefte en 't verlangen van onze natuurgenooten, van onze broederen, moeten ons dringen, om hier aan deel te nemen. —

b. En onze waarde, als Christenen, verbindt er ons toe. — Door de Goddelijke genade zelve begunftigd met de kennisfe der waarheid door JEZUS CHRISTUS onzen Heer, zijn wij geroepen om waarheid en deugd te bevorderen, en het rijk van JEZUS op aarde uit te breiden. — Maar kent gij daartoe gereder en weg, dan door 't meer algemeen maken van den Bijbel, die ons JEZUS zelven, en waarheid en deugd, zoo rein en overtuigend leert kennen en beminnen? —

Of oordeelt gij den Bijbel niet geſchikt voor den onbeſchaafden menſch? — Maar, ſedert wanneer heeft hij opgehouden dat te zijn, daar hij altijd eene kracht Gods was tot de zaligheid, en voorheen en ook nu nog velen gebragt en voorbereid heeft, tot de omhelzing van 't Christendom.

Daarenboven, andere hulpmiddelen tot verſtand der ſchriften, en verder onderwijs, worden door 't Bijbel-Genootſchap niet uitgeſloten, maar wel ernſtig gewenscht. — Moet dan niet, dit hiermede gepaard gaande, het gebruik van den Bijbel, ongeloof en bijgeloof beide, ondermijnen en verbannen? — Welk belijder van JEZUS CHRISTUS dan, die deze zijne waarde handhaven, en zijne roeping getrouw wil blijven, kan hieromtrent onverſchillig zijn? — „Indedaad," (zegt Z. E. de Heer ROELL t. a. p.) „'t is niet eene weldaad, maar dure pligt voor den Christen, tot de verbreiding van den Bijbel mede te werken, want wie berekent de nadeelige gevolgen, welke 't hebben kan, ten aanzien van de Leer des Evangeliums, dit niet te achten, of dit te verzuimen."

6. Ja! '*t heil van onze medemenſchen* eindelijk *wekt ons daartoe krachtig op.* — De ondervinding van alle tijden en bij alle volken, heeft 't onwederſprekelijk geſtaafd, dat alle ware beſchaving, dat redelijkheid, huiſelijk en maatſchappelijk geluk, alleen door de leer des Bijbels kan bevorderd worden, en dáár, waar deze leer meest geëerbiedigd, getrouwst gevolgd wordt, vindt men ook deze geurige en verkwikkende vruchten overvloedig; terwijl gij overal, waar de Bijbel niet gekend of niet geacht wordt, ellende en verwarring ziet heerſchen. — Men moge veel ſpreken van het gerust en gelukkig leven van

den

den wilden natuurmensch; als dichterlijke ſchildering bekoren ze onze verbeelding, maar niemand hechtte daaraan, als waarheid. — Slaat onbevooroordeeld hunnen toeſtand gade, en gij zult hen beklagen, niet benijden; — gij zult te rug beven voor de tooneelen van wreedheid en ondeugd, die gij alomme ontwaart, en uw oog zal hun ongeluk beweenen. — En over dezen, uwe broeders, zoudt gij u niet ontfermen, hunne ellende, gelijk die van velen onder u, die verſtoken van den Bijbel met hun gelijk ſtaan, kunnen aanzien en niet ter harte nemen? — Neen! ik zou u beleedigen, indien ik u van zoodanige ongevoeligheid durfde verdenken. — Gij wenscht hun lot en hunnen toeſtand te verbeteren; — gij verlangt hen te zien gevormd tot kennis, tot deugd, tot goede zeden en tot geluk voor dit en voor een volgend leven.

Welaan! zorgt dan, dat ze bekend worden met den weg, die derwaarts leidt, en geeft hun den Bijbel in de hand. — Christenen! gevoelt gij de grootheid van 't heil, dat gij geniet, geroepen te zijn tot de kennis en gemeenſchap van J. C. en tot de hope des eeuwigen levens, ſtort, o! ſtort dan ook dat geluk over anderen uit, verblijdt uwe broederen, door de zaligheid, in welke gij u verheugt. — En terwijl gij daartoe de handen aan 't werk ſlaat, en het Bijbelgenootſchap met uwe onderſteuning begunſtigt, zendt daarbij uwe vurige gebeden op, tot den Allerhoogſten; op dat Hij deze vereerenswaardige inrigting met zijnen zegen bekroone. —

DANKLIED AAN GOD,

VOOR DE VERLICHTING EN VERLOSSING, DOOR ZIJN ZOON JEZUS CHRISTUS, VOOR HET MENSCHDOM TEN TOON GESPREID EN AANGEBRAGT.

Voorgelezen in den Ring van *Sluis* in *Vlaanderen*, door J. P. JONGENEEL, Pred. in het *Retranchement*, en Scriba van voornoemden Ring.

O Gij! die boven 's werelds kringen,
  Daar, boven lucht en wolken leeft,
Wiens liefde en goedheid Serafs zingen,
  Wiens wijsheid en wiens magt, het al te boven
      ſtreeft.
U zij op zwakke ſtervelingstoonen,
Door hen die 't nietig ſtof bewonen,
  De opregte hulde toegebragt!
Ook zij, — Zij durven tot u nad'ren,
Geen doodſchrik perst hen 't bloed door de ad'ren.
  Genaê vervangt regtvaardigheid.

Toen gij, toen God'lijk mededogen,
  Verlichting op deez' Aardbol ſchonk,
Toen 't al in ſchuld lag neêrgebogen,
  Was 't uw geliefde Zoon, die zelfs den doods
      kelk dronk.
Ja! Hij, Hij is voor ons geſtorven,
Heeft aan het kruis genaê verworven:
  Uw eisch en regt, zij zijn voldaan:
Zijn woord verdreef het ak'lig duister,
En 't licht verſcheen in vollen luister,
  Gelijk de Zon aan de Oosterkim.

Hij, die de Schepper aller dingen,
  De Maker van den Seraf is,

Werd mensch, om voor ons stervelingen,
Te lijden met een' moed, die zonder weergaê is.
Hij, die de Zon aan 's Hemels bogen,
Ten blijke van zijn Alvermogen,
Eens uit het niet heeft daargesteld,
Hij daalde op deze aarde' neder,
Verzoende ons met zijn Vader weder,
Zoo dat de vloek van 't kruis, voor ons een
zeeg'ning werd.

Voor eeuwig zij u dank bewezen, ó God! der
Eeuwigheid,
Uw Zoon heeft ons een leer geschonken, die
ons ten hemel leidt,
Ja, eeuwig zij u dank bewezen, uw eischen zijn
voldaan,
En wij, wij staren vol van vreugde ons' aller
losprijs aan.

Wel aan, dat vrij nu 't menschdom juiche,
Dat hem 't Heelal aanbid'
Die eenmaal door vrijwillig lijden,
Ons van den zondenvloek geheel heeft vrijge-
maakt.

DE HERDERSKNAAP.

Uit het Hoogduitsch vertaald, door J. C. M.
Pred. te St. M. en V.

ABBAS, bijgenaamd de Groote, Koning van *Perzien*, was eens op de Jagt verdwaald. Hij kwam op eenen berg, waar een Herdersknaap eene kudde Schapen weidde: de knaap zat onder een' boom, en blies de fluit. De zoete welluidendheid van het lied, en de nieuwsgierigheid lokte den Koning nader bij; het openhartig gezigt van den knaap geviel hem; en

 hij

hij vraagde hem over allerhande dingen, en de vaardige, treffende antwoorden van dit kind der natuur, het welk zonder onderrigt bij zijne kudde was opgewassen, zetteden den Koning in verwondering. Hij liet daar over zijne gedachten nog gaan, toen zijn Vizier bij hem kwam. „Kom Vizier," riep hij hem te gemoet, „en zeg mij, hoe u deze knaap gevalt." De Vizier kwam derwaarts: De Koning zette zijne vragen voort, en de knaap bleef hem geen antwoordig schuldig. Zijne onverschrokkenheid, zijn gezond oordeel, en zijne blijkbare vrijmoedigheid namen den Koning, en den Vizier dermate in, dat de eerste besloot hem met zich te nemen, en te laten opvoeden, om te zien, wat uit dezen schoonen aanleg der natuur, onder de hand der kunst worden zoude.

Gelijk een veldbloem, welke de Tuinman uit haren dorren grond ligt, en in beter aarde plant, binnen kort haren kelk verwijdt, en heerlijker kleuren aanneemt, zoo vormde zich ook de knaap ongemerkt, tot een' man van groote deugden. De Koning kreeg hem dagelijks liever; hij gaf hem den naam van ALI BEG, en stelde hem tot zijnen Schatmeester aan.

ALI BEG bezat alle deugden, welke zich met elkanderen laten vereenigen: onberispelijkheid in zijne zeden, — getrouwheid en voorzigtigheid in zijn ambt, — milddadigheid en grootmoedigheid jegens vreemdelingen, dienstvaardigheid jegens allen, die hem om iets verzochten, en offschoon hij tevens des Konings lieveling was, de bescheidenste ootmoed. Het geen hem echter 't meest onder de Persiaansche Hovelingen onderscheidde, was zijne onbaatzuchtigheid: want nooit liet hij zich zijne diensten betalen; zijne goede daden hadden de reinste bron, het verlangen om menschen nuttig te worden. En

even-

evenwel ontging hij, bij alle deze deugden, de lasteringen der Hovelingen niet, die zijne verheffing met heimelijken nijd aanzagen. Zij leiden hem allerlei valstrikken, en zochten hem bij den Koning verdacht te maken. Maar SCHACH ABBAS, was een Vorst van zeldzame eigenschappen, wantrouw, achterdocht was voor zijne groote ziel te klein, en ALI BEG, bleef in aanzien en rust, zoo lang zijn grootmoedige beschermer leefde.

Ten ongeluk stierf deze groote Koning, en SCHACH SEFI, die hem opvolgde, scheen de weeklagte der volken te regtvaardigen, welke het beweert, dat goede Vorsten even als andere menschen sterven. Hij was het volkomen tegengestelde van zijnen Voorganger, vol wantrouwen, wreedheid en gierigheid; bloedvergieten scheen hem te verkwikken, even als den dorstigen een dronk water. Zulk eenen Opperheer hadden ALI's vijanden gewenscht, en hun verborgen nijd werd dadelijk weder zigtbaar. Zij bragten, dagelijks lasterlagen tegen den schatbewaarder aan, op welke de Koning in den beginne geen acht sloeg; tot dat door eene onverwachte omstandigheid deze aanklagten scheenen bewaarheid te zijn.

De Koning namelijk begeerde eene kostbare sabel te zien, die SCHACH ABBAS, van den Turkschen Keizer ten geschenke gekregen had, en van welke eenige Hovelingen gewag maakten. De sabel was niet te vinden, niettegenstaande zij op de lijsten der nalatenschap van den grooten ABBAS was opgeteekend; en dus viel SCHACH SEFI's argwaan op den schatmeester, dat deze hem zoude vervreemd hebben. Dit was het, het geen zijne vijanden wenschten; zij verdubbelden hunne beschuldigingen en schilderden hem af als den ergsten bedrieger. „ Hij had veele huizen

ter verzorging van vreemdelingen gebouwd, zeiden zij, en andere openbare gebouwen, met groote kosten op laten timmeren. Hij kwam als een naakte knaap aan het hof, en evenwel bezit hij thans onafmetelijke rijkdommen. Van waar kon hij alle die kostelijkheden, waarmede zijn huis opgevuld is, bekomen hebben, indien hij niet den Koninglijken schat bestal?" ALI BEG, trad juist bij den Koning binnen, toen hem zijne vijanden zoo aanklaagden en met eenen toornigen blik sprak de Koning: „ALI BEG, uwe ontrouw is openbaar geworden; gij hebt uw ambt verloren, en ik beveel u, binnen veertien dagen rekening af te leggen." ALI BEG verschrikte niet, want zijn geweten was rein; maar hij bedacht, hoe gevaarlijk het voor hem zijn zoude, zijnen vijanden veertien dagen tijd te laten, eer hij zijne onschuld bewees. „Heer! zeide hij, mijn leven is in uwe hand. Ik ben bereid de sleutelen van den Koninklijken schat, en het sieraad der eere, hetwelk gij mij gegeven hebt, heden of morgen voor uwen troon neder te leggen, indien gij uwen slaaf met uwe tegenwoordigheid begenadigen wilt."

Dit verzoek was den Koning nog des te meer welkom; hij stond hem hetzelve toe, en bezigtigde aanstonds des anderen dags de schatkamers. Alles was in de volkomenste orde; en ALI BEG, overtuigde hem, dat SCHACH ABBAS, de vermiste sabel zelf er uitgenomen, en met de diamanten een ander kleinood had laten versieren, zonder dat hij zulks in zijne aanteekeningen had opgeschreven. De Koning konde niets daartegen inbrengen; alleen wantrouwen is onregtvaardig, en vindt zich beleedigd, wanneer het in zijne valsche gissingen zich bedrogen ziet. Hij verzon een voorwendsel en vergezelde den schatbewaarder in zijn huis, om de vele kostbaarheden te

vin-

vinden, van welke zijne hovelingen tegen hem gesproken hadden; tot zijne groote verwondering echter was ook hier alles anders. Gemeene tapijten bedekten de muren; de kamers waren met niet meer, dan noodwendig huisraad voorzien en SEFI moest zelf bekennen, een middelmatig burger woonde kostbaarder, dan de grootschatmeester van zijn rijk. Hij schaamde zich over deze tweede misleiding, en wilde zich juist verwijderen, toen hem een hoveling eene deur aan het einde der gallerij wees, die met twee sterke ijzeren grendels gesloten was. De Koning kwam nader bij en vraagde ALI BEG, wat hij achter die groote sloten en grendelen bewaarde? ALI BEG scheen verschrikt, zijn gezigt werd rood; hij herstelde zich echter weder en zeide: „ Heer! in dit vertrek bewaar ik het liefste, hetwelk ik in de wereld heb, mijn waar eigendom. Alles, hetgeen gij in dit huis gezien hebt, behoort den Koning, mijnen Heer; wat deze kamer in zich bevat, is het mijne; maar het is een geheim, ik verzoek u, verlang het niet te zien."

Dit angstig gedrag scheen den achterdochtigen Sefi gevoel van schuld, en hij beval met drift de deur te openen. Het vertrek ging open en zie daar! vier witte muren met eenen herderstaf, eene fluit, een slecht kleed en een herderstas versierd; dit waren de schatten, welke deze ijzeren grendels en sloten bewaarden.

Alle aanwezenden stonden verbaasd en SCHACH SEFI schaamde zich ten derdenmaal, toen ALI BEG, met de grootste bescheidenheid dus sprak: „ magtige Koning! toen mij de groote Abbas op eenen berg aantrof, waar ik mijne kudde hoedde, waren deze armoedige dingen al mijn rijkdom. Ik bewaarde van dien tijd af dezelve als mijn eenigst eigendom, het gedenkstuk mij-

ner

net gelukkige kindsheid, en de grootmoedige Vorst was te goed, dan dat hij mij dezelve zoude hebben willen ontnemen. Ik hoop, Heer! ook gij zult ze mij niet ontnemen, en mij met dezelve in die vreedzame dalen laten terug keeren, waar ik in mijne armoede gelukkiger was, dan in den overvloed van uw hof."

ALI zweeg, en alle omstanders waren tot tranen vermurwd; de Koning trok zijn kleed uit, en deed hem hetzelve aan; (een teeken der hoogste gunst;) de nijd en de lastering waren met schaamte geslagen, en zij konden zich tegen dezen edelen niet weder herstellen. ALI leefde lang en genoot de belooning zijner deugd, liefde en vereering bij zijn leven, en na zijnen dood waren tranen, de stille lofredenaars op zijn graf. Alle inwoonders der stad vergezelden zijn lijk, en nog in den mond der nakomelingschap heet hij bestendig: *de edele onbaatzuchtige* ALI.

BRIEF VAN EENEN ENGELSCHEN REIZIGER, UIT LARNICA, CIJPRUS, VAN DEN 16 APRIL 1819.

Den laatsten Augustus, zeilde ik van *Londen*, over *Parijs* naar *Marseille*. Hier ging ik scheep naar *Egijpte*, en bereikte, na eene moeijelijke vaart van zes weken, *Alexandrien*, waar ik de zuil van POMPEJUS, de naald van CLEOPATRA, de plaats waar de arme ABERCROMBIE zijn leven verloor, en iedere andere belangrijke zaak in deze beroemde Stad, beschouwde. — Hierop doorkruiste ik de woestijn, kwam eerst in de bogt van *Abukir*, waar NELSON de Fransche Vloot sloeg, en na eene vermoeijende reis door de zandwoestijn, vervolgens behouden te

Ro-

Rozette. — Hier voer ik in de bark van den *Bassha* van *Egijpte*, een bekwaam man, wien ik te *Alexandrie* bezocht had, den *Nijl* opwaards tot *Groot Cairo*, waar het gedruisch in de straten nog erger was dan in *Londen.* — Ik doorkroop de Piramiden, en zag in de laatste, die de Heer BELZONI had laten openbreken, verwonderingswaardige dingen. — Na een verblijf van tien dagen, voer ik op den westelijken arm van den *Nijl* naar *Damiette*, waar ik om het stormachtige weder, veertien dagen vertoefde. — Hier ging ik scheep, en landde te *Jaffa*, en dewijl men hier te lande geene Herbergen vindt, zoo nam ik naderhand steeds in de Kloosters mijn nachtkwartier. Het Klooster alhier, zegt men, dat op dezelve plaats staat, waar de Leertouwer SIMON woonde. — Van hier begaf ik mij naar *Rama*, in welks nabijheid het graf van St. GEORGE, de beschermheilige van *Engeland* ligt, en van daar over rotsen en klippen, langs den verschrikkelijksten weg, dien ik ooit gegaan ben, naar *Jeruzalem.*

In deze merkwaardige Stad, bleef ik veertien dagen, en bezag alle de heiligdommen, die men de Pelgrims toont, als: den Olijfberg, Calvarien, het heilige Graf enz. — Te *Bethlehem*, zag ik het hol, waar in JEZUS geboren werd, bezigtigde de beroemde Waterkom van SALOMO, en ging toen voorbij *Rama* in de woestijn van den Heiligen JOANNES, en bezag zijn hol. — Dewijl mij de Stadhouder van *Jeruzalem*, eene militaire bedekking had medegegeven, reisde ik door een woest verlaten land naar *Jericho*, en toen de Landvoogd alhier dit escorte vergroot had, begaf ik mij met dit kleine heer naar de oevers van den Jordaan, en naar de Doode-Zee, — eene waterkom van achtig

Engelsche mijlen lang, en vijf en twintig breed, die *Sodom*, *Gomorra* en andere Steden, in haren schoot verbergt. — Alles in het rond, predikt het schrikkelijk oordeel van God, eene doodelijke, angstige stilte. Niets groeit er in deze vlakte, hoewel, zoo als de Schrift zegt, deze voormaals de Tuin des lands genoemd werd. Het water is zoutachtig, de aardharst brandt en ruikt naar zwavel. Nooit zwom een boot op dit bekken. Het is waarlijk een verschrikkelijk oord.

Van *Jeruzalem*, nam ik mijn laatste affcheid, rigtte toen mijnen loop noordelijk, en kwam na een paar dagen te *Bethel*, waar JACOB den steen, die hem tot een hoofdkussen gediend had, zalfde. — Te *Samaria*, zag ik de bron, waarbij de Verlosser, dat belangrijk gesprek met de Vrouw gehad had. Op beide zijden van deze, in een schoon Dal gelegene Stad, verheffen zich de beroemde bergen Ebal en Gerizim. Vervolgens, begaf ik mij in het Dal *Esdralon*, in de Schrift de vlakte van *Galilea* genoemd, die alles overtrof wat ik nog gezien had; zij is omtrent vijftig mijlen lang, en vijf en twintig breed, en was steeds, van den tijd van den Koning van *Assijrien* af, tot op den ongelukkigen togt van BUONAPARTE, van *Egijpte* naar *Sijrie*, de plaats die tot een slagveld gekozen werd, waar men om het bezit van het land vocht. Ik bezocht den berg Hermon, aan welks voet het in de schrift vermelde dorp *Nain* ligt; twee mijlen verder vindt men *Endor*, waar SAUL de tooveresse raadpleegde. Verder ging ik naar *Nazareth*, een dorp aan de helling van een heuvel gelegen, en door 2000 zielen bevolkt. Van hier bezocht ik *Galilea*, en wel eerst *Kana*, dan den berg der zaligheid, zoo genoemd van de voortreffelijke Leerrede, door

JE-

JEZUS hier gehouden, en vervolgens die plaats waar de Heiland eene groote menigte volks met weinige brooden spijsde, en die hiervan den naam draagt van de vermeerdering des broods. Zes mijlen verder ontdekte zich de zee van *Tiberias*, of het meer van *Galilea*, aan mijne oogen. Ik ging in de stad, die met muren omringd en kort bij de zee gelegen is, en kon geene andere rustplaats vinden, als eene oude kerk, die op de plaats gebouwd is, waar het huis van PETRUS stond. De zee is 14 mijlen lang en 6 breed, en ligt in een diep dal. Ik reed tot aan het einde van deze zee, waar haar de Jordaan, die boven aan in dezelve gevallen is, weder verlaat, zonder dat zich deszelfs water met dat der zee vermengd heeft. — Op dezen ganschen oord rust iets godsdienstigs. Hier sprak JEZUS tot PETRUS, volgt mij! hier had de wondervolle vischvangst plaats; hier bestrafte hij de winden en de golven, ja wandelde op het water! — Ik vertoefde hier twee dagen, en bereikte toen op eenen dag den berg Tabor, waar CHRISTUS verheerlijkt werd; — een vrij hooge berg, van waar men een onbeschrijfelijk schoon gezigt op het omliggende land heeft. Ik beklom deszelfs top, het was een schoone dag en ik genoot het fraaiste gezigt.

Onder mijne voeten lag de vlakte *Esdralon*. De bergen Karmel, Hermon en het Samaritaansche gebergte, geheel *Galilea*, *Kapernaum*, *Nazaret*, *Tiberias* en de *Libanon*, vormden den schilderachtigen achtergrond.

Ik keerde naar *Nazareth* terug, van waar ik mij, na een verblijf van een paar dagen, naar *Acre* begaf, en den omtrent 10 mijlen van daar gelegenen berg Karmel bezocht, op welks top ik de plaats zag, waar zich de Profeet ELIAS had opgehouden. De Rivier *Cischon* kronkelt aan den

voet

voet des bergs. — De tegenwoordige Basche van *Acre*, is zeer geacht, hij is de opvolger van den beruchten DIESZAR, van wiens wreedheid men nog vele slagtoffers ontmoet, die hij den neus of de ooren heeft laten afsnijden, of een oog uitsteken, en die hij zijne *geteekenden* plagt te noemen; zelfs den tegenwoordigen Vizier, die ook bij hem dien post bekleedde, liet hij den neus afsnijden en een oog uitsteken, om dat hij waande, dat hij hem beleedigd had. — Van *Acre* reisde ik, kort langs de zeekust, naar *Tirus*. De voorzegging der schrift is aan deze stad vervuld, zij is als een rots, waarop de visschers hun net werpen. — Ik vervolgde mijne reis en bereikte, na eenen moeijlijken togt over gebergten, en den besneeuwden top van den *Libanon*, gelukkig *Damascus*. Het gezigt van deze stad is heerlijk, zelfs op den afstand van 6 mijlen als men van de bergen daalt. Zij ligt midden in eene onafzienbare vlakte, en is tot op een afstand van 30 mijlen door tuinen omringd. Hare bevolking bedraagt 400,000 zielen; men zoude gevaar loopen van het leven te verliezen, als men door de straten wandelende geene turksche kleeding droeg. Ik moest die gedurende mijne geheele reis dragen, maar hier is dit veel noodiger, dan in eenige andere plaats van het beloofde land. Men toonde mij hier het huis, waar PAULUS zich had opgehouden, de plaats, waar men hem over den muur in een mand had neergelaten, en de woning van ANANIAS; de straat in de handelingen der Apostelen *de regte* genoemd, draagt nog dien naam. — Hier bleef ik acht dagen en bereikte toen, na eene lange reis, de beroemde ruïnen van *Baalbek*. Bij de eerste intrede in de door omtrent 500 zielen bewoonde stad, schijnt het, als of dezelve eerst onlangs hevig beschoten is. De huizen zijn in puinhoopen veranderd, en

tus-

tusschen deze staan hutten, waarin de kostbaarste gehouwene steenen, gebrokene pilaren en opschriften gemetseld zijn. Nergens zag ik zulk eene bouwkundige pracht als hier in den grooten Tempel, welks oorsprong men nog niet naauwkeurig heeft kunnen ontdekken. Eenige menen, dat SALOMO dien voor FARAO's Dochter heeft laten bouwen, anderen houden hem voor den, bij Grieken en Romeinen, zoo beroemden Zonnen-Tempel. Hij heeft, ja wel over het algemeen eenige overeenkomst, met de St. Paulus Kerk te *London*, maar deze laatste verdwijnt, als men hem, wat pracht en groote betreft, met dezen Tempel vergelijkt. Hij heeft een verheven portaal, door Corinthische zuilen gedragen, die vijftig voeten hoog zijn, en zes voeten doorsnede hebben. —

Niets is prachtiger, dan de aanblik van dezen ingang. Het front bestaat uit acht Corinthische zuilen, en binnen deze, op eenen afstand van zes voeten, vindt men vier anderen, aan de eersten gelijk. Door deze heen, ziet men de majestueusche poort des Tempels. Dit portaal gelijkt wel iets naar het groot marmer portaal, op de westelijke zijde der St. Pauls Kerk, te *London*, maar overtreft hetzelve echter ver in schoonheid. Het inwendige van het gebouw, schijnt in drie deelen verdeeld te zijn geweest; eene prachtige zuil en een boog, de eenige welke nog overig waren, hebben de barbaarsche Turken, onlangs door buskruid in de lucht laten vliegen. Kort bij dezen Tempel, dien men wat de bouwkunde betreft, voor volmaakt houdt, vindt men de ruïnen van een groot gebouw. Hier van staan nog verscheidene groepen van zuilen. Dit moet zeker de Hofplaats van een magtig Monarch geweest zijn. — De steenen zijn zoo buitengemeen

groot en zwaar, dat het onbegrijpelijk schijnt, hoe menschen zulk een gebouw hebben kunnen stichten. Ik zag er, bij voorbeeld, drie, aan het einde zamengevoegd, die honderd drie en achtig voeten lang waren. Een van deze is drie en zestig voeten lang, twaalf voeten hoog, en twaalf breed, en het geen het merkwaardigste is, zij leggen in den muur twintig voeten hoog. —

Ik bleef hier eenige dagen, ging toen naar *Baruch*, van daar naar *Antiochien* en *Aleppo*, en toen te scheep naar *Ciprus*. Ziet daar, eene korte schets van mijne reis, bij mijne terugkomst zal ik u alles breedvoeriger verhalen.

TURKSCHE FARIZEERS,

IETS OVER DE VIERING VAN DEN RHAMADAN, Te *Konstantinopolen*.

Het is bekend, hoe streng de Muhamedanen de Rhamadans vasten houden, en welke harde Kerkeboete een bekend geworden overtreder moet ondergaan. Wanneer deze vasten in den wintertijd invalt, als de dagen kort zijn, dan is hij nog eenigzins dragelijk; maar zoo vele lange heete zomerdagen zonder spijs of drank te moeten doorbrengen, is waarlijk een pijnbank, en het is dus zeer vergeeflijk, als een listig Turk zijnen gestrengen Iman zoekt te misleiden.

Tot dat einde bedient men zich te *Konstantinopolen*, van de volgende list. Op den middag als de ledige maag begint te morren en de verdroogde tong aan het gehemelte kleeft, verlaat de Turk zijne woning, om door eene wandeling door de straten der hoofdstad, de smart der onthouding ten minsten eenigzins te verzetten.

Na

Na eene lange wandeling nadert hij eindelijk het onheilige Pera, de morsige wijk der Grieken; hier kijkt hij zorgvuldig rond, en zoodra hij denkt, dat hem niemand ziet, sluipt hij om den noodlottigen hoek. Op ieder verzadigde Christen hond, die hem hier ontmoet, scheldende, draaft hij voorwaarts tot hij aan den winkel van een kok komt, waar hij de uitgestalde lekkernijen een tijd lang buiten 's huis beziet, eindelijk echter treedt hij nader en gaat in den winkel. Hier beziet hij de eene eetwaar voor, de andere na, neemt ze in de hand, vraagt naar den naam en hoe ze klaar gemaakt wordt, legt ze dan weder neder, en zoo komt hij al onderzoekende achter in den winkel, waar toevallig in een koel vertrek een wel toebereide tafel staat. Hij treedt binnen, en de Griek even zoo gedachteloos, als de door vasten afgematte Muzelman, sluit de deur achter hem toe, steekt den sleutel in den zak, en daar hem juist invalt, dat hij eene boodschap in de buurt doen moet, die geen uitstel lijden kan, verlaat hij snel zijn huis.

Na verloop van een half uur echter, herinnert hij zich aan zijnen gevangenen, keert verschrikt terug en opent de deur onder vele verontschuldigingen, over zijne verstrooijing van gedachten, en de toornige Turk verwijdert zich terstond, de domheid van den Giaur verwenschende. De pastijtjes en taartjes zijn zeker vrij wat verminderd, maar de vergeetachtige Griek vindt dit verlies vergoed door het geld, dat in zijne lade ligt; en de Turk? Ja die arme man komt meer vermoeid en uitgeput dan voorheen te huis, en wanneer, met de starren aan den hemel ook de spijzen op zijne tafel verschijnen, dan eet hij zoo gulzig, als of hij in eene week niets geproefd had.

DE KOOPMAN EEN DIEF.

Koopt, mijne Heeren, koopt veiligheid voor uwe Horologies! zoo riep onlangs; door de straten van *Parijs*, een man die stale kettingen verkocht, om het horologie om den hals te hangen. Een vreemdeling bleef staan om er een te koopen. De Koopman nadert, heft de kettingen in de hoogte, des Koopers oogen en handen volgen, om er een uit te kiezen, hij betaalt de gekozene en gaat heenen vergenoegd dat zijn horologie nu tegen zakkerolders beveiligd is, maar zijn horologie was intusschen verdweenen.

VERBETERING.

De geëerde Boekzaal-Lezer, gelieve eene feil, door overhaasting, op bladz. 314. van de Boekzaal van Maart j. l. ingeslopen, ten goede te nemen en te verbeteren. De vermaarde Professor OFFERHAUS, daar vermeld, spreekt namelijk ter aangewezene plaatse, van het kruisjaar van CHRISTUS, als het 36ste van deszelfs ouderdom, dat overeenstemt met het 33ste onzer gewone Jaartelling; alzoo het geboortejaar van den Zaligmaker, derzelver wortel drie jaren vooruitloopt, naar 's grooten Mans gevoelen. En derhalve is OFFERHAUS, juist van dezelfde gedachte als VAN TIL, over het kruisjaar van den Heiland, en bevestigt zoo mede mijne gedane uitrekening.

T. ROSS,
Pred. te *Vegchel* en *Erp*.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

Den 27sten Febr. 1820. Deze hooge School betreurt wederom het verlies van eenen haren Hoogleeraren, door den dood van den Wel Edelen Hooggel. Heer A. IJPEIJ, in den ouderdom van ruim 70 jaren, na eene kortstondige ongesteldheid, het tijdelijke ontrukt; eenen man, wiens uitgebreide geleerdheid door veelvuldige werken, door hem uitgegeven, tot het late nageslacht zal geroemd worden, die wel eer de hooge School van *Franeker*, van het jaar 1772 af, als Prælector Botanices, en vervolgens als gewoon Hoogleeraar gediend, en sedert het jaar 1813 dienzelfden post in ons midden met roem vervuld heeft.

UTRECHT.

De Hooggel. Heer P. F. HEIJLIGERS, Med. Doct. en Chir. et Artis Obstetr. Lector, heeft op den 21sten Maart, zijne post als Professor Extraord. bij de Medische Faculteit alhier, aanvaard, met eene plegtige redevoering, *de vero Chirurgo*, d. i. over den waren Heelmeester.

Op den 23sten Maart, hield de Hoog Eerw. Heer H. ROOIJAARDS, Theol. Doct. et Prof. eene plegtige redevoering *de Gulielmo Emmerio a Perponcher*, d. i. over *Willem Emmery de Perponcher*, en deed tevens een beknopt verslag van den staat en de lotgevallen der Hooge School onder zijn rectoraat. Hierna overhandigde hij, met gepaste aanspraken, de behaalde Eereprijzen,

zen, aan de Studenten H. WOERMAN, Theol. Cand. alhier, J. C. PRUIMERS, Jur. Cand. alhier, E. G. PARRAU, Lit. Cand. en Theol. Stud. alhier, en H. C. VAN HALL, Phil. Nat. Cand. en Med. Stud. alhier, terwijl hij aan L. J. P. HUBERT, Lit. Cand. en Theol. Stud. te *Amsterdam*, een eervol getuigschrift toereikte, ten bewijze dat de verhandeling van dezen, door de Letterkundige Faculteit, van gelijke waarde is gekeurd, als die van den Student PARRAU, en hij alleen door het lot van den Eerepenning is verstoken geworden. Voorts werden de Studenten J. COOPS, Lit. Cand. en Theol. Stud. alhier, en J. VAN HALL, Lit. Cand. en Jur. Stud. te *Amsterdam*, wier verhandelingen door de Letterkundige Faculteit geoordeeld waren, het naast in waarde bij de bekroonde te komen, met deze eer geluk gewenscht. Hierop werd kennis gegeven van de nieuwe Prijsvragen, door de onderscheidene Faculteiten opgegeven, voor het volgende Akademiejaar. Eindelijk droeg de Redenaar het Rectoraat der Hooge School over, aan zijnen Opvolger, den Hooggel. Heer N. ARTZENIUS, Jur. Doct. et Prof. terwijl het Secretariaat van den Akademischen Senaat, van den Hooggel. Heer P. G. VAN HEUSDE, Phil. Theor. Mag. Lit. et Jur. Doct. en Prof. in de Letterkundige Faculteit, op zijn Hoog Eerw. zelven overging.

Nog staat van hier te melden, dat de Heer G. DORNSEIFFEN, Phil. Theor. Mag. Lit. et Jur. Doct. en Praeceptor aan de Latijnsche School alhier, door Z. Maj. is vereerd, met den titel van Literarum Lector.

Het Programma der Prijsvragen, voor het volgende Akademiejaar, is van dezen inhoud:

PRO-

PROGRAMMA

QUAESTIONES IN ACADEMIA RHENO-TRAIECTINA, PROPOSITAE SINGULARUM DISCIPLINARUM STUDIOSIS IN ACADEMIIS ET ATHENAEIS UNIVERSI BELGII PRO PRAEMIIS REPORTANDIS E DECRETO REGIS BELGICI.

Diei 2. Augusti, 1815. §§. 204—213.

QUAESTIO IURIDICA.

Duce Historia exponatur origo et progressus confessionis per tormenta quaesitae. Porro doceatur, quid de necessitate confessionis, eiusque pondere, ad fidem iudici faciendam, sit statuendum. Denique inquiratur, qua tenus iustitiae ratio et utilitas publica admittat, ut iudex reum non confessum ex sola eius convictione condemnare possit.

QUAESTIO MEDICA.

Quaeritur brevis et distincta expositio fabricae et functionis organi auditus in homine, recentiorum etiam anatomicorum observationibus, et anatome comparata ita illustrata, ut ex hisce pateat, quaenam sit huius organi pars ad audiendum maxime necessaria, et qua in re illud praestantius in homine, quam in brutis, sit censendum.

QUAESTIO LITERARIA.

Quam maxime commutationem apud Graecos subiit Philosophia, auctore Socrate?

QUAESTIO ZOOLOGICA.

Tradatur historia naturalis, et anatome *muris silvatici Linnaei*, atque *muris arvalis Linnaei* (Hypudaei arvalis Illigeri); eorumque instituatur cum mure domestico comparatio. Exponatur, quae detrimenta per utrumque agri et prata praecipue capiant, quidque aut maiore aut minore successu tentatum fuerit, ut haec detrimenta vel caverentur, vel tollerentur.

QUAESTIO MATHEMATICA.

Comparatio instituatur parabolae, ellipseos, circuli, atque hyperbolae, ut vel ex coni sectione, vel ex earum curvarum aequatione, vel ex utraque appareat, quaenam his curvis, vel omnino, vel quadam ratione communia sint. Brevitatis ita ratio habeatur, ut coniuncta sit cum perspicuitate et accurata rerum expositione, atque ut ea, quae comparationi maxime inserviant, diligenter congerantur. Non requiritur, ut calculus differentialis et integralis in auxilium adhibeatur, neque tamen eius usus prohibetur; dummodo, quae in propinquo sint, non ex remotioribus fontibus hauriantur.

QUAESTIO THEOLOGICA.

Demonstretur, et accurate exponatur disciplinae morum, inprimis Christianae, consilium, in eo positum, ut moralis hominum perfectio ad similitudinem cum Deo conformetur: ex eoque huius disciplinae praestantia efficiatur, ratione habita, cum doctrinarum, tum praeceptorum, quae ea continentur.

Ad quas erit respondendum a. d. 10. Ianuarii A. 1821. libellis, aliena manu scriptis, ac Senatus Academici Graphiario missis, ut praemia reportata distribui possint ipso die Academiae natali, qui futurus est 26. Martii illius anni.

A M-

AMSTERDAM.

Den 5den April. Onze Stad en het Atheneum Illustre ondergingen heden een verlies, hetwelk wij ongetwijfeld nog lang gevoelen en betreuren zullen. De beroemde Hoogleeraar H. C. CRAS eindigde heden in eenen meer dan een- en tachtig jarigen ouderdom zijne zoo nuttige als roemrijke loopbaan. Een reeks van verlichte Staatsmannen en uitstekende Geleerden betreuren in hem eenen onvergetelijken Leermeester, wien geene inspanningen te groot, geene opoffering van tijd en genoegen te zwaar waren, wanneer het de ontwikkeling en den roem betrof van Leerlingen, die zijn onderrigt op prijs stelden. Met scherpzinnigheid van oordeel, eene meer dan gewone gemeenzaamheid met de oude schrijvers parende, was ook hij het vooral, aan wiens smaakvolle voordragt van alle de deelen der regtsgeleerdheid ons Atheneum de herleving van deszelfs ouden bloei te danken had, en met dankbaarheid zal zich Amsterdam nog lang herinneren, hoeveel het aan hem verpligt is, die niet alleen tweemalen een aanzienlijker beroep naar elders afsloeg, om zich alleen aan ons Athenaeum toe te wijden, maar die zich ook gedurende 49 jaren met zoo veel onafgebroken ijver van die taak gekweten heeft, dat nu zelfs de dood van den een en tachtig jarigen grijsaard nog voor onze stad een wezenlijk verlies kan genoemd worden.

SCHOOL-NIEUWS.

NIJMEGEN.

Den 14den Maart. Heden geschiedde de half-

jarige promotie en prijsuitdeeling aan de Latijnsche Schooljeugd, met de gewone plegtigheid in de Waalsche Kerk alhier. Na eene korte prolusio van den Rector, declameerde de uitmuntende leerling der eerste klasse, P. H. J. VAN WASSENAER, met algemeene goedkeuring *in laudem Miltiadis*, zijnde dezelve, benevens twee anderen, J. A. CARLIER en A. BLOEM, met eenen prijs van naarstigheid, wegens gemaakte vorderingen in de Grieksche taal, begiftigd. Dergelijke prijzen ontvingen voor het Latijn, H. F. ARNOLD en D. J. BOSCH. Voor de algemeene en letterkundige geschiedenis J. J. L. VAN DER BRUGGHEN en W. S REIJNEN. Voor de Fabelgeschiedenis, C. E. STOLK, en voor de Wiskunde, F. W. A. EXALTO D'ALMAKAS en A. BLOEM, alle welke voortreffelijke Leerlingen Heeren Curatoren, deels in Latijnsche, deels in Nederduitsche versmaat, voor de ontvangene eereprijzen bedankten: wordende vier derzelven, namelijk, H. F. ARNOLD, J. A. CARLIER, CH. E. STOLK en D. J. BOSCH, benevens A. J. H. C. PAYEN, naar hoogere klassen bevorderd. De Rector besloot de plegtigheid met gelukwensching aan de bekroonde leerlingen en derzelver ouders, in nederduitsche dichtmaat.

BRIELLE.

Op den 3den Febr. 1820, had alhier het gewoon halfjarig examen der leerlingen, van de Latijnsche School dezer stad plaats, en mogten bij hetzelve Curatoren dezer School wederom het genoegen smaken, om zich van het welgelukken der onvermoeide pogingen des kundigen Rectors, den Heere Mr. A. E. HUIJSMAN, te overtuigen; daar dit examen zodanige blijken van door de leerlingen in het afgeloopen halfjaar gemaakte vorderingen opleverde, dat Curatoren niet aarselden te besluiten, tot de bevordering

ring van de vijf oudste, en toewijzing van buitengewone prijzen van naarstigheid aan de twee jongste leerlingen; ten gevolge waar van op den 9den Maart 1820 de leerlingen J. PARUIJS, van de derde naar de tweede; S. R. G. HOLTZAPFFEL en C. J. HOLTZAPFFEL, van de vierde naar de derde, en A. Q. KRAIJENHOFF VAN DE LEUR en W. JONGE JAN, van de vijfde naar de vierde klasse gepromoveerd, en tevens met prijzen begiftigd, en aan die der zesde klasse J. A. PALIERGOOS en L. BLANKEN, buitengewone prijzen van naarstigheid zijn geschonken geworden.

MIDDELBURG.

Den 29sten Maart. Terwijl heden, als naar gewoonte, de halfjarige promotie der Leerlingen van het Gijmnasium alhier, in de openbare gehoorzaal dezer stad, plegtig gevierd werd, zijn zeven lofwaardige Jongelingen, V. SPKEMA, L. C. DE PEVAL, A. M. BECIUS, D. M. DE SOPERVILLE, L. C. SLICHER, J. C. SCHORER en W. VERSLUIJS, van de tweede tot de eerste orde der eerste klasse bevorderd, houdende de eerstgemelde bij die gelegenheid eene declamatie, *De vita meritisque Adriani Junii*: de tweede, *De Virginio filiae pudicitiam, ne ab Appio Claudio violaretur, tuente*; de derde, *De Virtute et rebus gestis M. Claudii Marcelli*; en de vierde, met een *testimonium diligentiae* begiftigd, eene *gratiarum actio* in Latijnsche dichtmaat.

Voorts zijn bevorderd; van de tweede klasse naar de tweede orde der eerste klasse: A. TAK, met een dubbelen prijs, een' wegens zijne vorderingen in de Grieksche en Latijnsche taal, en een' in de Mathesis; M. P. DOMINICUS, met een *testimonium diligentiae*, en J. DIERIKSX. Van de eerste orde der derde klasse, naar de tweede klasse: M. S. KOMPENHANS, met een' prijs; J. VAN REIGERSBERG VERSLUIJS en H. DIERIKSX. Van de

de tweede orde der derde klasſe, naar de tweede klasſe: M. P. HENNEQUIN, met een' prijs van naarſtigheid, om dat hij de Majores had overwonnen. Van dezelfde orde derzelfde klasſe, tot de eerſte orde, P. DE MAREE TAK, met een *testimonium diligentiae*; C. HISSER en E. DE LANG 's GRAEUWEN. Van de eerſte orde der vijfde klasſe, naar de vierde klasſe: M. TAK AZ. en J. H. SLICHER. Van de tweede orde der vijfde klasſe, naar de eerſte orde: H. VAN ENST, met een dubbelen prijs, een' voor zijne *vordering* in het Griekſch en Latijn, een' in de Geſchiedenis: J. W. VAN SONSBEECK. Van de eerſte orde der zesde klasſe, naar de tweede orde der vijfde: B. S. VAN DEINSE, met een' prijs, en H. C. VAN DEINSE, met een *testimonium diligentiae*. Van de tweede orde der zesde klasſe, naar de eerſte orde, H. M. G. KOOLHAAS en J. DE WAAL, met prijſen; H. J. VAN DER MANDERE en W. A. SLICHER, met *testimonia diligentiae*; J. G. POLIJ KOMPENHANS en L. C. DILMAN. Die prijſen en testimonia ontvangen hadden, betuigden hiervoor aan Heeren Curatoren, in Latijnſche dichtmaat, hunnen dank.

Dit letterfeest, door onderſcheidene perſonen van aanzien met hunne tegenwoordigheid vereerd, is, onder afwisſeling van muzijk, tot genoegen van ieder aanwezigen afgeloopen.

UTRECHT.

Den 27ſten Maart. Heden is alhier in de Lutherſche Kerk, onder Voorzitting van Heeren Burgemeesteren en Scholarchen, de bevordering gevierd van de Latijnſche Schooljeugd. De plegtigheid werd beſtierd, door den Rector van ons Gijmnaſium, S. NIJHOFF, en met prijſen gingen tot het Akademisch onderwijs over; J. A. C. ROVERS, J. W. VAN MUSSCHENBROEK, PH. C. VAN DER PANT, ook met een tweeden prijs, wegens bij-

bijzondere vorderingen in de Grieksche Taal, A. VAN DER LEEUW, mede met een tweeden prijs, om zijne meerdere vorderingen in de Wiskunde. Van dezen hield de eerste eene redevoering, *De Ciceroniani dialogi, qui* LAELIUS *inscribitur, praestantia*, dat is: omtrent de voortreffelijkheid der zamenspraak van CICERO, over de vriendschap, de tweede, *De Hermanni Ruiteri virtute, in arcis Loevesteinianae quondam et occupatione et defensione conspicua*, prijsende de dapperheid van HERMAN DE RUITER, bij het innemen en verdedigen van *Loevestein*, de derde, *De civilium sub libera Republica bellorum apud Romanos praecipua caussa et effectu*, opgevende de voorname oorzaak, en gevolg van de Burger-Oorlogen bij de Romeinen, ten tijde van het vrije Gemeenebest, de vierde, *De Themistocle Atheniensi, Graeciam olim a Persis consilio magis quam vivet armis liberante*, en toonde aan, dat oudtijds Griekenland meer door het beleid van THEMISTOCLES, dan door de kracht der wapenen, van de Grieken zelve, van de Persen verlost was. Voorts werden met prijsen van de tweede orde der eerste klasfe, tot de eerste orde bevorderd: C. J. VAN STRAATEN, D. F. VAN DER PANT, J. KLERK PZ., die voor den prijs bedankt heeft, C. DRONSBERG. Van de eerste orde der tweede klasfe, tot de tweede orde van de eerste: D. BOERS, J. A. L. HOOFT VAN HUIJSDUIJNEN. Van de tweede orde, der tweede klasfe tot de eerste: R. C. SPOOR, die tevens om zijne vlijt, in het beoefenen der Grieksche Taal, bijzonder beloond werd, M. S. MULLER, J. NIJHOFF. Van de derde klasfe, tot de tweede orde der tweede: J. VERHOEFF, D. J. VAN KEMPEN, die om den Griekschen Prijs hebben geloot; welke aan den eersten is te beurt gevallen, R. VERLOREN, F. ZEVENHUIJZEN. Van de

de vierde klasse, tot de derde: C. L. DE VOS, die ook nu weder, wegens zijne zedigheid en oplettendheid, bijzonder beloond werd, T. VERWAAIJEN, H. NAGTGLAS, W. P. KOPS. Van de vijfde klasse tot de vierde: J. VAN LIER E. Z., J. T. WETTER, C. VISSCHER, en buitengewoon J. W. KERKHOFF. Van de zesde klasse tot de vijfde: G. B. VISSCHER, W. A. VAN DER LINDEN, J. E. DE VOOGT, P. C. A. C. REIGERSMAN, O. E. VAN IJNDICK, en buitengewoon W. B. A. VAN BIJLEVELT.

De gewigtige en aangename plegtigheid van dezen dag, werd met Muzijk geopend, verwisselen en gesloten, en een aanzienlijk en talrijk gehoor, was bij dezelve tegenwoordig.

S N E E K.

Den 17den December 1819. Heden morgen had alhier, in het Locaal der Latijnsche School, het Examen plaats, van de vorderingen door de Leerlingen, gedurende het laatste halfjaar gemaakt.

Des namiddags geschiedde op het Stads Raadhuis, de uitdeeling der premien, aan de ijverigste Leerlingen, in de onderscheidene klasfen: G. VAN DER FEER, E. B. FOKKENS, E. MEURS en G. R. FOKKENS. Ook ontving P. VEEN, een buitengewoon geschenk tot aanmoediging. Deze allen, als mede eenige anderen, werden tevens tot hoogere klasfen bevorderd. Deze plegtigheid, welke door den Rector H. AMERSFOORDT geopend was, met eene korte Verhandeling, *De Historicis laudibus Corn. Nepotis*, en vereerd werd, met de tegenwoordigheid van Heeren Burgemeesteren, en andere aanzienlijke toehoorders, liep zoo wel tot voldoening van Heeren Curatoren, als tot algemeen genoegen af.

KERK-

KERKNIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ELKUM, den 9den April. Bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, Ds. D. P. ROSS, Pred. te *Rhede*, is onze beroepen Leeraar, A. BROWN, heden alhier bevestigd, door Ds. H. H. DONKER CURTIUS, Pred. te *Arnhem*, met *Phil.* III: 14a. *Een ding doe ik.* De oplegging der handen is geschied, behalve door den Bevestiger, door Ds. D. P. ROSS, Pred. te *Rhede*; J. VAN DER LINDEN, te *Zutphen*; KOOLHAAS, te *Amerongen*, VAN DER VEGT, te *Elden en Driel*; en LAMERS, te *Keppel*.

De bevestigde, deed des namiddags zijne Intrede, met I *Cor.* II: 2. *Ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruist.*

OOSTERBEEK, den 9den April. Onze Leeraar, F. A. C. DE HAAN HUGENHOLTZ, werd ons aan eene hevige zenuwzinking-koorts, in den bloei zijns levens ontrukt. Daags na zijn overlijden, deelde Ds. J. C. BOOT, Pred. te *Arnhem*, hier het Avondmaal uit, waar toe wij door onzen afgestorven Voorganger genoodigd waren, en deze herinnering, veroorzaakte eene algemeene aandoening, en deed onzer aller tranen vloeijen. — Wij hadden onzen waardigen HUGENHOLTZ, slechts twee en een half jaren onder

ons,

ons, hij kwam van de Gemeente te *Leersum*, tot ons over, en hij is negen en twintig jaren oud, reeds in de eeuwige rust ingegaan.

SPANKEREN. Onze beroepen Leeraar, Ds. BARRENBRUG, zal den 7den Mei, hier in zijnen dienst worden bevestigd.

NIJMEGEN.

ALTFORST EN APPELTERN, den 1sten Maart. Heden maakte onze Leeraar A. RADIJS, ons in de wekelijksche Bijbeloefening bekend, dat hij eene tweede beroeping naar de Gemeente van *Os*, c. a. had ontvangen, en op den volgenden Zondag verklaarde hij ons, om het zelve te moeten aannemen.

OVER- EN NEERASSELT. Heden den 19den Maart werd onze beroepen Leeraar J. A. SCHRADER, onder ons in den H. Dienst bevestigd, door zijnen vriend Ds. B. TE GEMPT, Predikant te *Batenburg*, aan wien de Consulent Ds. J. C. MASMAN, Pred. te *Heumen*, c. a. deze beurt wel had willen afstaan. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, ook door Ds. J. G. EVERWIJN, onzen vorigen Leeraar, nu Predikant te *Burgharen* en *Hernen*.

De Bevestiger had ten tekst *Matth.* XVIII: 20. De bevestigde deed zijne intrede met 2 *Cor.* IV: 5*a*.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

RESSEN EN DOORNIK vakant. Zie October 1819.

ZUTPHEN.

WEEL, den 27sten Maart. Onze Leeraar A. J. VAN DEN BURG, van hier beroepen naar de *Hoofdplaat*, onder de Classis van *IJzendijke*, heeft voor die beroeping bedankt.

BAHR.

BAHR EN LATHUM. Heden den 9den April 1820, werd onze beroepen Leeraar, Ds. J. G. VAN DOORNE, in den dienst van het Evangelium alhier bevestigd, door onzen Consulent Ds. A. J. LAMBRECHTS, Predikant te *Angerlo*, met eene Leerrede over *Joh.* VIII: 12. *Jezus dan sprak wederom tot hen lieden zeggende: ik ben het licht der wereld, die mij volgt, zal in de duisternisse niet wandelen, maar zal het licht des levens hebben.* De bevestigde aanvaardde zijn werk, met eene Leerrede over *Matth.* XIII: 44. *Wederom is het Koningrijk der hemelen, gelijk een schat in den akker verborgen, welken een mensche gevonden hebbende, verbergde dienen van blijdschap over denzelven gaat hij henen en verkoopt al wat hij heeft, en koopt dienzelven akker.*

ZUTPHEN vakant. Zie Febr. 1820.

T I E L.

RAVENSWAAIJ, den 26sten Maart. Heden nam onze Leeraar J. HERDERSCHEE, van hier naar *Krimpen* vertrekkende, affcheid van ons. Zijn tekst was 1 *Thess.* IV: 1 en 2. *Voorts Broeders — door den Heer J. C.* Den voorgaanden Dingsdag was zijn Eerw. behoorlijk ontslagen van zijne betrekking op deze Gemeente, den Kerkeraad en de Classis van *Tiel.*

De Heeren Kandidaten, die hunne gaven voor deze Gemeente willen laten hooren, worden daartoe uitgenoodigd, en verzocht zich vooraf, met de vereischte bewijzen, bij onzen Consulent, Ds. C. HERMSEN, te *Rijswijk*, te vervoegen; hebbende de Kerkeraad reeds, bij gunstige dispositie van Z. E. den Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. de dato 31sten Maart l. l. No. $\frac{33}{474}$. handopening tot het doen van een beroep verkregen.

TIEL, den 29sten Maart. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, is heden geëxamineerd s. MOLL, en hem daarna acte van admissie, als Catechizeermeester verleend.

EVERDINGEN. In deze maand April hopen wij onzen beroepen Leeraar KOOPS WICHERS, onder ons te zien; zullende hij (D. V.) den 16den bevestigd worden.

BOMMEL.

VARIK. Onze Leeraar Z. TH. DE JONGH, van hier naar *Heukelum* beroepen zijnde, heeft die beroeping aangenomen.

EST. Daar het beroep van Ds. H. G. J. MOLINE, de goedkeuring van Z. M. bereids heeft verkregen, zien wij zijne overkomst en bevestiging onder ons eerlang te gemoet.

TUIL. Van hier is verzuimd te melden, dat onze Leeraar W. H. CORNEN, voor eenigen tijd eene aanbieding ontvangen hebbende, om deze zijne standplaats met eene andere te verwisselen, na beraad, voor dezelve heeft bedankt.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

TER HEIDE vakant. Zie Sept. 1819.

DELFT staat vakant te worden. Zie Jan. 1820.

ROTTERDAM.

RODENBURG EN BLANKENBURG, den 9den April 1820. Heden is onze Leeraar, Ds. P. MORILJON LOIJSEN, van *Ritthem*, in *Zeeland*, herwaarts beroepen, in zijnen dienst bevestigd door

door Ds. A. C. VAN ALDERWERELD, Pred. te *Rhijnsaterwoude*, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, Ds. P. J. KESSLER, Pred. te *Maassluis*. De Bevestiger predikte over 1 *Cor.* XV: 13, 14. *En indien er geen opstanding der dooden is, enz.* De beroepene hield 's namiddags eene Leerrede, over *Joh.* VII: 16. *Jezus antwoordde hun enz.*

HILLEGONDSBERG, den 9den April 1820. Heden is onze Leeraar, Ds. G. C. DROOGLEVER FORTUIN, van *Nieuwkoop*, tot ons overgekomen, in zijnen dienst bevestigd, door Ds. P. BROEKMAN, Pred. te *Heikop*, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, Ds. S. KAM, Pred. te *Berkel*. De Bevestiger predikte over 2 *Tim.* II: 8a. *Houdt in gedachtenis enz.* De Bevestigde hield 's namiddags eene Leerrede over *Marc.* X: 15. *Zoo wie het Koningrijk Gods, enz.*

POORTUGAAL, den 9den April 1820. Onze Predikant Ds. W. SPIERINGH HZ., gaf aan de Gemeente, in deszelfs voorafspraak, kennis van het afsterven van eenen onzer geachte voorgangeren, Ds. C. VAN DEN KERKHOVEN, in den zeer hoogen ouderdom van ruim 80 jaren. Van het jaar 1772 tot 1779 verkondigde hij onder ons het Evangelie der zaligheid, en deelde, door zijn braaf en godvruchtig bestaan, in de hoogachting der Gemeente. Deszelfs nagedachtenis is nog bij zulken, die zijn Wel Eerw. gekend hebben, in zegening.

MAASLAND vakant. Zie Nov. 1819.

L E IJ D E N.

NIEUWVEEN, den 20sten Maart. Ds. H. VAN SCHELLE, Pred. te *Vleuten*, bedankt hebbende voor de beroeping alhier, op hem uitgebragt, heeft de Eerw. Kerkeraad, onder bestuur van den Consulent Ds. A. C. VAN ALDERWERELD,

Pred. te *Rhijnzaterwoude*, uit een achttal van Predikanten, waarop kwamen:

DD. M. P. VAN DORSBURG, Predd. te *Hoornaar*. D. T. BORGSTEIN, te *Muiderberg*. J. A. WORST, te *Oudekarspel*. J. VAN DER EIJK, te *Oudewetering*. H. BEAUSAR, te *Groot Ammers*. J. J. ROSEBOOM, te *Heilo*. J. CALKOEN, te *Schoorl*, P. A. VAN AMERON, te *Hoogmade*.

Dit viertal gemaakt:

DD. M. P. VAN DORSBURG, D. T. BORGSTEIN, J. J. ROSEBOOM, en J. VAN DER EIJK.

Daar na dit tweetal:

DD. M. P. VAN DORSBURG en D. T. BORGSTEIN.

Dit tweetal ter approbatie opgezonden zijnde, aan de Wel Ed. Achtb. Heeren Burgemeesteren van *Haarlem*, als Ambachtsheren van *Nieuwveen*, en hetzelve goedgekeurd zijnde, is door den Eerw. Kerkeraad daar uit beroepen, tot Predikant alhier, Ds. M. P. VAN DORSBURG, Pred. te *Hoornaar*, en ook dit beroep, door bovengemelde Heeren goedgekeurd zijnde, op den 26sten Maart, is aan den beroepen Leeraar toegezonden.

NIEUWKOOP. Onze Leeraar, Ds. G. C. DROOGLEVER FORTUIN, beroepen naar *Hillegondsberg*, werd den 23sten Maart l. l. van zijne betrekking op Clasfis en Kerkeraad en Gemeente ontslagen, en nam heden den 26sten Maart van ons affcheid, predikende *Joh.* XIV: 21. *Wie mijne geboden lief heeft en dezelve bewaart, die is het die mij lief heeft, en wie mij lief heeft, zal van mijnen Vader geliefd worden, en ik zal hem lief hebben, en ik zal mij zelven aan hem openbaren.*

D O R D R E C H T.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK is vakant. Onze Leeraar, P. A. GILTAIJ is, namens het Klasfikaal Bestuur van *Dordrecht*, ontslagen

van

van zijne betrekkingen tot deze Gemeente, haren Kerkeraad, en de Dordrechtsche Classis, door den daar toe Gecommitteerden, Ds. N. VAN STEENBERGEN, Pred. te *Papendrecht*, ten overstaan van onzen Consulent, A. DE KONING, Pred. te *Sliedrecht*. Het heeft ons, hoe moeijelijk het ware, door den Watervloed, aan welken ons Bedehuis naauwelijks ontrezen is, toch mogen gebeuren, het vertroostend afscheid onzes Leeraars te hoorden, die daar toe den 26sten Maart, voor ons predikte over 1 *Petr.* V: 7. *Werpt alle uwe bekommernisse op hem, want hij zorgt voor u.*

NUMANSDORP, (BUITENSLUIS) den 26sten Maart. Onze Leeraar, Ds. B. J. SWALUE, gaf ons heden berigt, dat hij voor de beroeping, den 8sten Maart, te *Vrouwen Parochie*, op zijn Eerw. uitgebragt, na beraad, had bedankt, en verbond zich weder aan de Gemeente, met *Joan.* XIV: 18. *Ik zal u geen wezen laten.*

Ook had op dezen dag, de volgende plegtigheid plaats. Een bekwaam en voorbeeldig, deugdzaam Jongeling, met name L. VAN DEN HEUVEL, deed, in het openbaar, voor geheel de Gemeente, belijdenis des Geloofs; tot algemeen genoegen der talrijke hoorders. — Wordende vervolgens, met nog zeventien andere personen, die 's Donderdags te voren, voor den Kerkeraad, hunne Geloofsbelijdenis hadden afgelegd, als Lid der Gemeente opgenomen, en als zoodanig bevestigd.

Eindelijk werd deze gansche plegtigheid, met doelmatige aanspraken tot standvastigheid, waakzaamheid, liefde, dankbaarheid, opwekking, troost en bemoediging, besloten.

HOORNAAR. Op den 2den April, berigtte ons onze Leeraar, M. P. VAN DORSBURGH, dat

hij, in den loop dier week, eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Nieuwveen*, onder de Classis van *Leijden*, en dezelve had in beraad genomen, terwijl ons op den 9den April, door zijn Eerw. werd kennis gegeven, op den 6den dezer eene beroeping te hebben ontvangen, naar de Gemeente van *Ressen*, onder de Classis van *Nijmegen*, en dat ook deze beroeping door hem in beraad was genomen.

GOUDA.

SCHOONHOVEN, den 8sten Maart. Onze oudste Leeraar, Ds. C. VAN DEN KERKHOVEN, sedert het jaar 1814. Emeritus, *salvo honore et stipendio*, werd, na eene kortstondige ziekte, ons door den dood ontrukt. Zijn Eerw. had omtrent vijftig jaren het Evangelie van zijnen Heer, in de Gemeenten, van *Sereooskerke*, *Poortugaal*, *Lekkerkerk*, en onder ons verkondigd: meer dan achttien jaren was hij ons ten Leeraar en Voorganger.

Onze Leeraren, hebben aan den Overledenen, in hunne Leerredenen, met aandoening gedacht, en de Gemeente bepaald bij hunne verpligting, om de nuttige lessen, welke zij uit zijnen mond gehoord hebben, getrouw op te volgen.

MOORDRECHT, den 23sten Maart 1820. Ds. J. F. WIJS, Pred. te *Hilversum*, voor de beroeping op zijn Wel Eerw. alhier uitgebragt, bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, onder het bestuur van Ds. J. VAN OOSTVEEN, Pred. te *Nieuwerkerk* aan den *IJssel*, als Consulent dezer Gemeente, heden gemaakt dit twaalftal van Predikanten:

DD. J. SJOERNIS, Predd. te *Fijnaart* en *Heiningen*. L. J. VAN DAM, in *de Beemster*. J. S. WOR, te *Randwijk*. J. VAN SCHAIK, te *Koorndijk*. J.

VAN

van oostveen. te Nieuwerkerk aan den IJssel. p. lietaert, te Gouderak. h. j. krom, in den Oudenbosch. c. j. schuurleer, te Wagnum en Wadwalj. a. j. buis ballot, te Kloetingen. d. e. spaan, te Heerjansdam en Klijfhoek. a. verweij, te Ommen en h. j. romenij, te Diepenheim."

De zes eersten op het zestal; en de drie eersten op het drietal geplaatst, en daar uit terstond beroepen zijnde: Ds. l. j. van dam, Pred. in de Beemster, is dit beroep, na verkregene agreatie van H. H. Burgemeesteren van Rotterdam, als Ambachtsheeren van Moordrecht, den beroepenen dadelijk ter hand gesteld, die echter, na beraad, ook daar voor bedankt heeft.

OUDERKERK EN KRIMPEN AAN DEN IJSSEL. Den 26sten Maart. Heden had alhier eene voor deze Gemeente, ongewone, Godsdienstige plegtigheid plaats, twee Jongelingen j. donker, zoon van onzen Leeraar, en p. weggeman, zoon van d. weggeman, oud Ouderling, hebben voor eene zeer aanzienlijke schare, waar onder velen uit andere Gemeenten, met gepaste vrijmoedigheid en stichtelijken eerbied, in het openbaar, de belijdenis des geloofs afgelegd, en werden, na de vereerende goedkeuring van de Ouderlingen der Gemeente openlijk ontvangen te hebben, met drie en dertig andere Leerlingen, die in de vorige week afzonderlijk de belijdenis gedaan hadden, volgens de voorschriften der Sijnode, als Ledematen der Gemeente bevestigd, en de plegtigheid die nu en dan door gepaste Evangelische Gezangen, welke beurtelings door de kinderen, mannen en vrouwen alleen, zoo wel als door de geheele Gemeente gezongen werden, was afgewis-

wisfeld, met roerende en hartelijke aanspraken besloten.

LEKSMOND, den 29sten Maart. Heden had alhier eene voor deze Gemeente ongewone en niet minder belangrijke plegtigheid plaats. In eene opzettelijk daartoe ingerigte Godsdienstoefening, werden veertien jonge lieden, wier namen zijn: T. VAN DIERREN, P. MAAS VAN DER POUW, T. DE HARTOGH, G. en P. DE JONGH, M. VEEN, D. VAN DIERREN, E. MARCELIS, G. VEEN, M. BASSA, J. SCHUILENBURG, M. WELLE, M. VAN DEN BERG en J. VAN DELFT, tot Ledematen der Hervormde Kerk aangenomen en bevestigd, na dat zij opentlijk genoegzame bewijzen hunner Godsdienstige kennis gegeven hadden. Gepast en met betamende vrijmoedigheid voortgebragt, waren de antwoorden welke zij bij deze gelegenheid gaven, op de vragen door onzen Leeraar J. LAMMERÉE, hun gedaan, en treffend en indrukmakend de aanspraken, opwekkingen en herinneringen van zijn Eerw. zoo wel voor de nieuwe leden als voor de talrijk zaamgevloeide menigte.

WILLIGE LANGERAK, den 2den April. Onze Leeraar, Ds. H. SCHREIJ, heeft op heden affcheid van ons genomen, met *Hand.* XX: 18, 19. en is naar *Zünderdorp* vertrokken.

MEERKERK, den 2den April. Voor veertien dagen ontving onze Leeraar H. J. ROIJAARDS, Theol. Doct. eene beroeping naar de Gemeente van *Heinkenszande*, in *Zuidbeveland*, en heden vernamen wij, bij gelegenheid eener plegtige bevestiging van nieuwe Ledematen, dat zijn Wel Eerw. voor die beroeping had bedankt.

KRIMPEN AAN DE LEK, den 9den April. Heden is onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. HERDERSCHÉE, onder bewilliging van den

den Consulent, H. DONKER, door deszelfs Behuwdbroeder, den Wel Eerw. Heer J. WIJS, Pred. te *Schiedam*, bevestigd.

De Bevestiger predikte uit 1 *Cor.* III: 5 tot 9. De Bevestigde, hield zijne Intre-Rede over 2 *Tim.* II: 8. eerste gedeelte.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

GOUDA vakant. Zie Dec. 1819.

KEDICHEM staat vakant te worden. Zie Januarij 1820.

B R I E L L E.

SIMONSHAVEN EN BIERT. Na dat onze, naar *Blokzijl* beroepene Leeraar, Ds. J. DE WITT, behoorlijk van zijne betrekking op de Classis van *Brielle*, en deze Gemeente ontslagen was, heeft zijn Eerw. op den 12den Maart van ons afscheid genomen, met 2 *Cor.* VI: 1. *En wij als mede arbeidende bidden u ook dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben.* Zoo dat de Gecombineerde Gemeente van *Simonshaven* en *Biert*, vakant is.

STELLENDAM, den 23sten Maart. Z. M. onze Koning, heeft, bij besluit van den 7den December 1818. No. 7. aan de Hervormde Gemeente alhier, welke tot nog toe met die van *Goedereede*, is gecombineerd geweest, op het daartoe gedaan verzoek eenen afzonderlijken Predikant toegestaan. Na dat een Kerkgebouw en eene Predikants-woning in gereedheid gebragt, en de Kerkeraad alhier door het Klassikaal Bestuur van *Brielle*, voltallig gemaakt was, is er handopening tot het doen van een beroep verleend geworden, waarna, op vertoonde collatie van den Wel Ed. Geb. Heer Mr. J. J. CAU, Ambachtsheer van *Stellendam*, alhier Kerkelijk beroepen is: de Wel Eerw. Heer J. M. LE COULTRE, Pred. te *Zuilichem* en *Nieuwaal*, welke, na beraad, onder inwachting der noodige

goedkeuringen, deze beroeping aangenomen heeft.

NOORDHOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Ter vervulling der vakature door het overlijden van wijlen Ds. P. VOCK, is door de Eerw. Broederen Diakenen, op den 21sten Maart l. l. gemaakt het volgende Zestal:

DD. H. OORT, B. VAN DER FEEN, G. KUIJPER, W. SNEIJL, W. H. MUNTING en J. D. RUIS, Predd. te *Rotterdam*, *Schoonhoven*, *Haarlem*, *Amersfoort*, *Hoorn* en *Ouderkerk aan den Amstel*.

En zijn daar uit op het drietal geplaatst:

DD. OORT, KUIJPER en MUNTING.

Uit dit drietal gecombineerd zijnde, met het geen te voren is gemeld, door Predikanten en Ouderlingen te zijn uitgebragt; heeft de Eerw. groote Kerkeraad, den 26sten Maart op deszelfs nominatie van drieën geplaatst:

DD. S. GREGOOR, D. MOLENAAR en H. OORT, Predd. te *Zwolle*, *Doetinchem* en *Rotterdam*.

En daar uit terstond beroepen, Ds. H. OORT, die na zich te hebben beraden, heeft gemeend voor deze roeping te moeten bedanken.

AMSTERDAM. Zie Maart 1820.

HAARLEM.

WESTZAANDAM, den 26sten Maart. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt, door het Emeritaat, en het daarop spoedig gevolgd overlijden onzen Leeraar, Ds. J. MEMMELINK, heeft de groote Kerkeraad dezer Gemeente, na verkregene handopening van Zijne Excellentie, den Heer Staatsraad, Directeur Generaal, voor de Zaken

der

der Hervormde Kerk, op heden gemaakt, dit twaalftal:

DD. J. S. WOR, Predd. te *Randwijk* en *Lakemond*. N. DE GRAAF, te *Bloemendaal*. J. J. HIEBINK, te *Wormerveer*. G. G. BRUGMAN, te *Beverwijk*. F. J. ABRESCH, te *Garmerwolde*. A. VAN VLOTEN, te *Voorburg*. A. F. W. NOORDINK, te *Oudbeijerland*. J. F. WIJS, te *Hilversum*. J. VOGEL, te *Assendelft*. P. ATTENBOORN L'ALLEMAND, te *Zoest*. L. J. VAN DAM, in de *Beemster*. en H. J. ROMENIJ, te *Diepenheim*.

De laatste met het lot tegen S. LA LAU, te *Oudbeijerland*.

En daaruit dit achttal:

DD. WOR, DE GRAAF, ABRESCH, NOORDINK, BRUGMAN, WIJS, HIEBINK en VAN VLOTEN.

Dit achttal is den 26sten Maart, tot een vier en tweetal verminderd, en zijn geplaatst op het viertal:

DD. WOR, DE GRAAF, ABRESCH en NOORDINK.

En op het tweetal:

DD. WOR en DE GRAAF.

Waaruit ten zelfde dage beroepen is, Ds. J. S. WOR, Pred. te *Randwijk* en *Lakemond*, die na beraad, deze beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatie, heeft aangenomen.

JISP staat vakant te worden. Zie Febr. 1820.

A L K M A A R.

GRAFT. De Wel Eerw. Heer, D. T. DE HAAS, Pred. te *Scharwoude*, heeft de beroeping, den 8sten Maart l. l. alhier, op hem uitgebragt, den 28sten daaraanvolgende, onder inwachting der noodige approbatien, aangenomen.

OUDORP EN OTERLEEK. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. METZ, den 11den Maart l. l., eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente te *Warder*, onder de Classis van

Edam,

Edam, berigtte ons den 26sten dito, voor dezelve, na beraad, bedankt te hebben.

WINKEL, den 25sten Maart. Heden ontvingen wij het berigt, dat de Wel Eerw. Heer, J. CALKOEN, Pred. te *Schoorl*, *Groet* en *Kamp*, het beroep herwaarts, onder inwachting van de vereischte goedkeuringen, had aangenomen.

SCHERMERHORN, den 26sten Maart. Heden nam onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. B. HAGEN, van ons affcheid, met eene Leerrede over 2 *Thess.* II: 15 17.

SCHERMERHORN dus vakant.

KOLHORN, den 2den April. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. E. L. REDDINGIUS, van *Weidum* tot ons overgekomen, onder ons bevestigd door deszelfs Schoonvader, den Wel Eerw. Heer, E. NAUTA, Pred. te *Edens* en *Spannum*, met eene Leerrede over den CXXXIII: *Psalm*, en maakte in het namiddag-uur een aanvang van zijnen dienst onder ons, naar aanleiding van *Matth.* XIII: 45, 46.

KOEDIJK, den 3den April. Heden mogt deze Gemeente met genoegen hooren, hoe een viertal Leerlingen, J. GLIJNIS, G. KOETEN, NEELTJE IJFFS en ERMTJE DE BOER, in het openbaar, voor de gansche Gemeente belijdenis van de Christelijke Geloofs- en Zedeleer aflegden, plegtig bevestigd, en als Leden der Kerk werden opgenomen. Onze Leeraar, T. VAN SPALL, sprak bij die gelegenheid over 1 *Cor.* XV: 1, 2. *Voorts broeders* enz.

ALKMAAR, den 9den April. Heden maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. PRINS, ons bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente te *Middelburg* in *Zeeland* ontvangen, en dezelve had in beraad genomen.

H O O R N.

SCHARWOUDE, Onze Leeraar, Ds. D. T.

DE HAAS, naar de Gemeente van *Graft*, onder de Classis van *Alkmaar* beroepen zijnde, heeft ons den 26sten Maart l. l. verklaard, deze roepstem te zullen opvolgen.

GROSTHUIZEN EN AVENHORN. den 31sten Maart. Heden avond, maakte onze Leeraar, L. MAAGH COSTERUS, ons bekend, dat hij eene beroeping, naar de Gemeente van *Schermerhorn*, onder de Classis van *Alkmaar*, had ontvangen, en in beraad zou nemen.

GROOTEBROEK vakant. Zie Sept. 1819.

OBDAM vakant. Zie Maart 1820.

E D A M.

KWADIJK, den 28sten Febr. De Wel Eerw. Heer J. J. ROSEBOOM, Pred. te *Heilo*, voor onze beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad op heden een nieuw Drietal gemaakt; op hetwelk gebragt zijn:

DD. J. H. SNIJDER, Kand. bij het Prov. Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, P. CANTER ALTA, Pred. te *Purmerland*, en A. DIEPERINK, Pred. te *Midwoud*: waaruit beroepen is Ds. J. H. SNIJDER, Kand. die na beraad dit beroep heeft aangenomen.

LANDSMEER, den 26sten Maart. Onze naar *Bahr* en *Lathum* beroepen Leeraar Ds. J. C. VAN DOORNE, nam heden van ons afscheid, predikende over *Joh.* XIV: 1—3. Zoo dat

LANDSMEER nu vakant is.

BEEMSTER, den 26sten Maart 1820. Onze Leeraar, L. J. VAN DAM, maakte ons heden in de Morgen-Godsdienstoefening bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Moordrecht* ontvangen, en dezelve in beraad genomen had.

ZUNDERDORP, den 9den April. Onze van *Willige Langerak* herwaarts geroepen Leeraar, Ds. H. SCHREIJ, werd heden in den H. Dienst

Dienst onder ons, door den Consulent Ds. R. A. VAN DEURSEN, bevestigd met eene Leerrede over *Eph.* IV: 11. de eerste en laatste woorden. De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan, met de behandeling van *Tit.* III: 8*a*. *Dit is een getrouw woord.*

OUDENDIJK, den 9den April. Heden werd onze beroepen Leeraar Ds. E. HERINGA, Kand. bij het Prov. Kerkbestuur van *Utrecht*. onder ons bevestigd, door deszelfs Vader, den Hoog Eerw. en Hooggel. Heer J. HERINGA, EZ. bij afstand van den Consulent alhier, J. VAN AMEREN, Pred. te *Etershem* en *Schardam*. De Bevestiger had tot tekst 1 *Tim.* IV: 7*b*. *Oefen u zelven tot Godzaligheid*. Van een grooter getal Predikanten, bij deze plegtigheid tegenwoordig, geschiedde de oplegging der handen, behalve door den Hoog Eerw. Bevestiger en den Consulent, door:

DD. VAN TOLL, EVERWIJN, DE WOLFF, MEKENS, BROEDELET, SALTET, VAN DER HAMMEN, VAN DAM, HOUTKAMP, BEST, DAGEVOS, NIKKEL, GROET, DOZIJ, GROOTHUIS, MUNTING, VAN TRICHT, VAN DER LINDEN, SCHOMACHER, en LA LAU, de eerste Emeritus Pred. te *Edam*. en den verder genoemde Predd. te *Beets*, *Oosthuizen*, *Edam*, *Purmerende*, *Ilpendam*, *Beemster*, *Durgerdam*, *Bedijkteschermer*, *Driehuizen* en *Zuidschermer*, *Zuidscharwoude* en *Broek*, *Berkhout*, *Hoogkarspel*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Zijpekarspel*, *Hoogwoude* en *Oud-Beijerland*.

Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne bediening, met eene Leerrede, over 1 *Cor.* I: 21, *Want nademaal enz.*

BEEMSTER, den 16den April. Onze Leeraar, L. I. VAN DAM, heeft voor de beroeping naar de Gemeente van *Moordrecht*, met welke hij op den 26sten Maart l. l., vereerd werd,

be-

bedanken. Heden verbond hij zich op nieuw aan onze Gemeente, met *Phil.* I: 25, 26. *En dit vertrouwe en wete ik* enz.

MIDLIE en AKSWIJK. Zie November 1819.

WARDER. Zie Maart 1820.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

RITTHEM, den 26sten Maart. Na dat onze Leeraar, Ds. P. MORILIJON LOIJSEN, beroepen te *Rozenburg* en *Blankenburg*, op den 21sten dezer, door den Wel Eerw. Heer J. VAN WARMELO, Assessor van het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, en Pred. te *Vlissingen*, van deze Gemeente en de Classis, tot welke zij behoort, was losgemaakt en ontslagen; heeft zijn Wel Eerw. op heden, van ons afscheid genomen, naar aanleiding van *Openb.* III: 3*a*. *Gedenkt dan, hoe gij ontvangen en gehoort hebt, en bewaart het, en bekeert u.*

MIDDELBURG vakant. Zie Dec. 1819.

VROUWEPOLDER. Zie Dec. 1819.

DOMBURG. Zie Febr. 1820.

NIEUWLAND EN ST. JOOSTLAND. Zie Febr. 1820.

ZIERIKZEE.

'S HEERENJANSLAND vakant. Zie October 1819.

DREISCHOR. Zie November 1819.

SEROOSKERKE staat vakant te worden. Zie November 1819.

GOES.

BAARLAND, den 26sten Maart. Heden werdt

werd de Wel Eerw. zeer gel. Heer S. LUIJMES, in den H. dienst onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. MAAS, Consulent en Predikant te *Hoedekenskerke*, met 1 *Thess.* V: 12 en 13a. De bevestigde aanvaardde zijne bediening, met *Jes.* LI: 16.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN, den 9den April. De Wel Eerw. zeer gel. Heer A. B. HAGEN, werd heden morgen in den dienst onder ons bevestigd, door Ds. A. MENSMA VAN WILLES, Pred. te *Kappelle*, aan wien deze beurt was afgestaan, door den Consulent Ds. D. A. BUIJT, Pred. te *Nisse*. De Bevestiger nam ten tekst *Joan.* XXI: 16*b*. *Simon, Jona zoon! hebt gij mij lief?* De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijne bedieninge, met 2 *Cor.* IV: 7. *Maar wij hebben enz.*

WEMELDINGEN vakant. Zie Mei 1819.

KATTENDIJKE vakant. Zie Mei 1819.

OUDELANDE. Zie Oct. 1819.

'S HEER ABTS EN SINOUTSKERKE. Zie Jan. 1820.

HEINKENSZANDE vakant. Zie Jan. 1820.

'T FORT BATH, c. a. Zie Febr. 1820.

IJ Z E N D IJ K E.

SAS VAN GEND, den 17den Maart 1820. Op heden heeft de Gecombineerde Kerkeraad van *Sas van Gend* en *Philippine*, ter vervulling van de vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. J. GRIMS, naar *Zaamslag*, gemaakt de volgende nominatie van Predikanten, te weten de Heeren:

DD. J. MEERBURG SNARENBURG, P. VAN ECK, A. J. VAN DEINSE, L. JUTTING, H. LASTDRAGER en J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, respective Predikanten te *Aagtekerke*, *Houtenissen*, *Hulst*, *Jisp*, *Etten* en *Wolfaarsdijk*.

En

En daaruit beroepen de Heer J. MEERBURG SMARENBURG.

HOOFDPLAAT. Zie Maart 1820.

UTRECHT.

UTRECHT.

THAMEN AAN DEN AMSTEL, den 12den Maart. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. H. VAN GRIETHUIJZEN, maakte ons, voor acht dagen bekend, eene beroeping te hebben ontvangen, naar de Gemeente te *Elst*, bij *Amerongen*, en heden hadden wij het genoegen, door zijn Eerw. zijn besluit te vernemen, om ook thans onder ons te verblijven.

TER AA, den 12den Maart 1820. Heden is onze Leeraar, Ds. A. SMIT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid Holland*, met oplegging der handen, in de heilige bediening alhier bevestigd, door den Consulent Ds. O. J. VAN DER KUIJP, Pred. te *Breukelen*. De tekst van den Bevestiger was, 2 *Cor.* IV: 6. *Want God, die gezegd heeft, dat het licht uit de duisternis zoude schijnen, is de gene, die in onze harten geschenen heeft, om (te geven,) verlichting der kennisse der heerlijkheid Gods, in het aangezigt van Jezus Christus.* De Bevestigde predikte des namiddags, over 1 *Thess.* V: 25. *Broeders, biddet voor ons.*

UTRECHT, den 29sten Maart. Door het Klassikaal Bestuur van *Utrecht*, zijn tot leden der Classis verklaard, de Wel Eerw. Heeren A. J. TOL, Theol. Dr. en A. SMIT, bevestigde Predikanten aan de *Meern* en te *Ter Aa*.

JUTPHAAS, den 29sten Maart 1820. Heden was het voor ons een Feestdag van blijdschap,

en aanbidding tot God! Het geen wij sedert lang met reikhalzend verlangen te gemoet gezien hadden, werd thans vervuld. Reeds in den jare 1818 verkreeg deze Gemeente op haar verzoek, van Z. M. den Koning de vergunning, om voor haar verouderd Kerkgebouw een ander op eene tot Godsdienstig gebruik meer geschikte plaats te stichten, zonder kosten van den lande. Dit Kerkgebouw nu alzoo voltooid, en daarenboven met een fraai orgel versierd, werd plegtig ingewijd door onzen naast voorgaanden Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer M. P. HAZEBOOM, thans Pred. te *Monnikendam*, welke, voor de talrijke en aanzienlijke Vergadering, eene doelmatige redevoering hield over *Openb.* XXI: 22. *En ik en zag geenen tempel in dezelve: want de Heere, de Almagtige God is haren tempel en het Lam.* Betoogende de noodzakelijkheid van Godsdienstempels voor onzen zedelijken toestand hier op aarde, ten aanzien van ons verstand en ons hart, in tegenstelling van den gelukstaat des hemels, waarin wij geene tempels ten dien einde zullen noodig hebben; spoorende bijzonder deze Gemeente aan, om van dit nieuwe Tempelhuis gestadig een naarstig gebruik te maken; en besluitende zijne opwekkingen met treffende aanspraken en heilwenschen, aan de onderscheidene toehoorderen; onder welke de Hoog Ed. Geb. Gestr. Heer Gouverneur dezer Provincie, en eene Commissie uit hun Ed. Gr. Achtbare Gedeputeerde Staten van *Utrecht*, met derzelver Griffier, deze plegtigheid met hunne hooge tegenwoordigheid hebben gelieven te vereeren: terwijl de gansche Godsdienstoefening gedurig werd verlevendigd, door afwisselend gezang, zoo door een koor van ruim dertig personen uit de Gemeente, en geoefend door de belangelooze en onvermoeide pogingen

van

van den Heere P. VAN GRIETHUIZEN, als door de mannen en vrouwen der Vergadering, ondersteund door het helder geluid des orgels, hetwelk een voortreffelijk speeltuig is, waaraan voorname kunstkenners met lof hunne vlijt besteed hebben.

Wij wenschen, dat de Godsdienstige indrukken dezer plegtigheid, bij ons bewaard mogen blijven, en het gedurig gebruik van ons Kerkgebouw voor ons, en onze nageslachten dienen mag, om, door oefening in Evangelische kennis, geloof en godsvrucht, ons te leiden, en te vergaderen in dat zalig huis, hetwelk niet met handen is gemaakt, maar wiens kunstenaar en bouwmeester de Heere, de Almagtige God is.

JUTPHAAS. Zie Maart 1820.

W IJ K.

ELST, den 14den April. Ds. W. H. VAN GRIETHUIZEN, Pred. te *Thamen aan den Amstel*, voor de op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping, tot Pred. in deze Gemeente bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad andermaal beroepen, Ds. G. W. BISSCHOP, Pred. te *Veen* bij *Heusden*; met dat gevolg, dat zijn Wel Eerw. die beroeping, na overweging, heeft aangenomen.

ODIJK vakant. Zie Oct. 1819.

F R I E S L A N D.

L E E U W A R D E N.

HEMPENS en TEERNS. De Leeraar dezer Gemeente, Ds. J. N. [illegible] HESSELING, in het laatst van de maand Februarij, eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente van Almelo,

wehaske en *Haskerdijken*, onder de Clasſis van het *Heerenveen*, heeft, na beraad, voor die beroeping bedankt, en zich den 12den Maart. op nieuw aan deze Gemeente verbonden, met *Joh.* XIV: 15. *Indien gij mij lief hebt, zoo bewaart mijne geboden.*

WEIDUM. De Pred. van deze Gemeente, Dr. R. LUBLIJ REDDINGIUS, beroepen naar *Kolhorn*, onder de Clasſis van *Alkmaar*, den 15den Maart 1820, door Ds. W. VAN DER ZWAAG, lid van het Klasſikaal Beſtuur van *Leeuwarden*, en Predikant te *Wirdum*, door genoemd Beſtuur hiertoe gecommitteerd, van deze zijne Gemeente en zijne betrekking op derzelver Kerkeraad, en de Clasſis van *Leeuwarden*, losgemaakt zijnde, heeft den 19den daaraanvolgende, hier zijne affcheidsrede gedaan, naar aanleiding van *Matth.* XXVIII: 7. het laatſte gedeelte. *Ziet, ik heb het ulieden gezegd.*

VROUWENPAROCHIE. Ds. B. J. SWALUE, Predikant te *Buitenſluis* of *Numansdorp*, onder de Clasſis van *Dordrecht*, den 8ſten Maart 1820, hier beroepen, heeft den 25ſten daaraan volgende, voor deze beroeping bedankt.

HARLINGEN.

SCHINGEN EN SLAPPETERP vakant. Zie Dec. 1819.

OOSTERBIERUM vakant. Zie Dec. 1819.

SNEEK.

OUDEGA, IDSINGA EN SANDFIRDE, den 9den April. Heden morgen is Ds. R. KIJLSTRA, alhier in den H. Dienst bevestigd door Ds. G. R. WIERINGA, Pred. te *Gaastmeer*. c. a. en Conſulent dezer Gemeente. Zijn Eerw. predikte bij die gelegenheid over *Joan.* XXI: 15-17. *Doe zij dan het middagmaal gehouden hadden, zeide Jezus tot Simon Petrus, Simon Jona zoon hebt gij mij liever dan deze ens.* De inzegening

ning geschiedde door Ds. G. H. TEN DALL, Pred. te *Heeg*. 's Namiddags deed de bevestiger zijne intrede, met eene leerrede over 2 *Cor*, IV: 5. *Want wij en prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus den Heere.*

GAASTMEER EN NIEUWHUIZEN. Onze Predikant G. R. W[illegible], voor de tweedemaal te *Blokzijl* beroepen, heeft wederom voor die beroeping bedankt, en zich den 19den Maart l. l. aan deze Gemeente verbonden.

DOKKUM.

NES EN WIERUM vakant. Zie Oct. 1819.

HEERENVEEN.

STEGGERDEN EN FINKEGA. Heden den 26sten Maart heeft onze Leeraar, Ds. N. BAKKER, zijnen Evangeliedienst onder ons geeindigd, met eene Leerrede over *Phil*. I: 27. *Alleenlijk wandelt waardiglijk het Evangelie van Christus enz.*

OUDEHOUTPADE, NIEUWEHOUTPADE, DE IDZERT EN OUDEHOUTWOUDE. Op Paasch-Zondag namiddag, werd onze, van *Steggerden*, beroepen Leeraar, Ds. N. BAKKER, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. W. MIDDELVELD, bevestigd met eene Leerrede, waarin de spreker, naar aanleiding van 2 *Tim*. II: 8a. *Houdt in gedachtenis enz.* een betoog voordroeg, hoe de opstanding van *Jezus*, voor Christenleeraars, een zeer voornaam gedeelte hunner prediking zijn mag en moet. Des namiddags van Paasch-Maandag hield de Bevestigde zijne intrede, met *Hebr*. XIII: 20 en 21. *De God nu des vredes, die den grooten Herder en schapen enz.*

NIEUWEHASKE EN HASKERDIJKEN. Ds. J. N. SCHERMER BESSELING, Pred. te *Hempens* en *Teerns*, heeft voor de beroeping, alhier op hem uitgebragt, na beraad bedankt, en heden

den 4den April hebben de Hervormde Floreenpligtigen, tot Leeraar dezer Gemeente beroepen, Ds. R. DE KEMPER, Pred. te Vledder, onder de Classis van Meppel.

PEPERGA EN BLESDIJKE vakant. Zie Jan. 1820.

OVERIJSSEL.

ZWOLLE.

WIJHE vakant. Zie Dec. 1819.

DEVENTER.

DEVENTER. Bij besluit van Z. M. zijn benoemd in het Klassikaal Bestuur, tot Praeses, Prof. C. FRANSSEN VAN ECK, Pred. te Deventer.

Assessor E. L. SIEGMANN, Predikant te Delden.

Scriba J. S. S. BALLOT, Predikant te Wesepe.

Secundus L. W. WERNINK, Predikant te Bathmen.

Tot Gecommitteerden:

H. W. STROINK, Predikant te Markelo.

J. HOOGEWAL, Predikant te Deventer.

H. HESSELINK, Predikant te Almelo.

P. SCHEIJ, Predikant te Haaksbergen.

Mr. J. J. SCHMAUSS, Ouderling te Deventer.

En tot Secundus.

J. VAN TROOSTENBURG DE BRUIN, Predikant te Borne.

J. A. DE LORRAINE HOLLING, Predikant te Delden.

J. LULOFS, Predikant te Almelo.

P. IMMINK, Predikant te Ootmarsum.

Mr. M. E. HOUCK, Ouderling te Deventer.

DELDEN. In eene Vergadering alhier gehouden, in de maand September, des vorigen jaars, is de Ringvergadering van Enschede georganiseerd en bepaald, dat dezelve tweemaal

des

[illegible] jaars eene zamenkomst zal houden, terwijl tot Praeses aangesteld is, Ds. E. A. [illegible], en tot Scriba Ds. J. A. DE [illegible], beide Predikanten te *Delden*.

DENEKAMP vakant. Zie Dec. 1819.

K A M P E N.

WANNEPERVEEN staat vakant te worden. Zie Jan. 1820.

BLOKZIJL. Zie Maart 1820.

G R O N I N G E N.

GRONINGEN.

MIDDELBERT. Zie Maart 1820.

WINSCHOTEN.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

WINSCHOTEN. Zie Nov. 1819.

APPINGEDAM.

Het Klassikaal Bestuur van *Appingedam*, bestaat voor dit jaar 1820 uit de navolgende personen:

T. F. [illegible], Pred. te *Loppersum*, Praeses.

H. WESTENDORP, Pred. te *Loodorp*, Assessor.

J. CANNEGIETER, Pred. te *Solwerd*, Scriba.

Gecommitteerden:

B. N. HEMMES, Pred. te *Slochteren*.

H. VAN [illegible], Pred. te *Spijk*.

H. MOLTMAKER, Pred. te *Appingedam*.

J. [illegible], Pred. te *Stitsweren*.

S. HOUWERZIJL, Ouderling te *Appingedam*.

SCHILDWOLDE, den [illegible] Maart 1820. Op heden gedacht onze Leeraar, Ds. A. [illegible]KAMP, bij het uitspreken eener Leerrede over *Hebr.* XII: [illegible], welke door eene zeer talrijke schare werd aangehoord, aan het afsterven van den Hoog Edelen Heer en Mr. J. [illegible] [illegible]

 [illegible],

GEL, in leven Heer van *Hellum* en half *Schildwolde*, Collator en Kerkvoogd dezer plaats, en laatstelijk (na gedurende het moeijelijkste tijdvak onzes Vaderlands, in de naast verloopene 25 jaren, de aanzienlijkste eereposten in het Staatsbestuur bekleed te hebben,) Vrederegter in het Kanton *Appingedam*, en Ouderling van het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*.

Zijn Hoog Edele overleed te *Groningen*, den 15den Febr. l. l. in het 62ste jaar zijns levens, en deszelfs stoffelijk overschot werd in de familie Grafkelder alhier, plegtstatig bijgezet, op Maandag den 21sten daaraanvolgende.

Zijn Hoog Edele is gehuwd geweest met Mevrouwe A. PAETS, thans bedroefde Weduwe, welke met hare Zonen en Dochteren, die haar door geboorte of huwlijks verbindtenis, Moeder mogen noemen, eenen geliefde Echtgenoot en zijl. eenen lieven Vader beweenen.

HOLWIERDA vakant. Zie Oct. 1819.

OPWIERDA staat vakant te worden. Zie October 1819.

LELLENS vakant. Zie Dec. 1819.

MIDDELSTUM.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

BAFLO RASQUERT vakant. Zie Nov. 1819.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOKMBER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

OSS, HEESCH EN BERCHEM. Zie Maart 1820.

OIJEN vakant. Zie Maart 1820.

BRE-

B R E D A.

BREDA, den 12den April 1820. De Leden van den Ring van *Breda*, heden vergaderd, hebben tot Scriba benoemd, den Wel Eerw. zeer geleerden Heer A. N. VAN PELLECOM, Pred. te *Prinsenhage*, in de plaats van den Wel Eerw. zeer geleerde Heer D. T. HUET, vertrokken naar *Middelburg*.

NIEUW VOSMEER, den 19den Maart 1820. Onze Leeraar, S. LUIJMES, van hier beroepen naar *Baarland*, onder de Classis van *Ter Goes*, en van zijne betrekkingen op ons, behoorlijk ontslagen zijnde, nam heden affcheid van ons, naar aanleiding van *Philipp.* II: 16. *Voorhoudende het woord des levens, mij tot eenen roem tegen den dag van Christus, dat ik niet te vergeefs heb geloopen, noch te vergeefs gearbeid.* Zoo dat

NIEUW VOSMEER vakant is.

Wordende de Heeren Kandidaten en Predikanten buiten vasten Dienst uitgenoodigd, om zich alhier te willen aanmelden.

MADE EN DRIMMELEN, den 9den April 1820. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. P. A. GILTAIJ, van *Wijngaarden* tot ons overgekomen, te *Drimmelen*, alwaar voortaan, naar besluit des Konings, de Predikant zal wonen, onder ons bevestigd, door Ds. G. VAN KOOTEN, Pred. te *Dordrecht*, (aan wien de Consulent P. KEUCHENIUS, Pred. te *Geertruidenberg*, die beurt wel had willen afstaan,) met *Philipp.* II: 20, 21. *Want ik heb niemand, die even alzoo gemoed is, dewelke opregtelijk uwe zaken zal bezorgen. Want zij zoeken alleen het hare, niet het geen Christi Jezu is.*

De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, daar toe tot tekst nemende, 2 *Cor.* IV: 7. *Maar wij hebben dezen schat in aarde vaten, op dat de*

de uitnemendheid der kracht zij Godes, en niet uit ons.

DONGEN, den 11den April 1820. Heden is alhier, onder het bestuur van den Consulent, Ds. J. A. BERKHOFF, Pred. te *Oosterhout*, op Collatie van Z. M. onzen Koning, tot Pred. beroepen, Ds. L. VOLKMAN, Emeritus Pred. van *Scherpenisse* en *Westkerke*, die deze beroeping heeft aangenomen.

MOERDIJK vakant. Zie Sept. 1819.

HEUSDEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Heusden*, bestaat voor dit jaar 1820, uit de Heeren:

G. MAGNET, Predikant te *Raamsdonk* Praeses. P. VERHAGEN METMAN, Predikant te *Waalwijk*, Assessor. C. W. PAPE, Predikant te *Heusden*, Scriba. C. A. LEEMANS, Predikant te *Baardwijk* en den *Elshout*, Secundus.

Gecommitteerden zijn de Heeren:

C. A. LEEMANS, Predikant te *Baardwijk* en den *Elshout*, Secundus. B. VAN VEEN, Predikant te *Aalburg*. J. F. MANNEBECKER, Predikant te *Vlijmen*, Secundus. G. W. BISSCHOP, Predikant te *Veen*. J. SMITEGELT VAN DER HOEK, Predikant te *Sleeuwijk*, Secundus. O. H. ARNTZEN, Pred. te *Woudrichem*. I. H. VAN BAAK, Ouderling te *Heusden*, Secundus. H. VAN DER GOLTZ, Ouderling te *Woudrichem*.

EINDHOVEN.

BLADEL, c. a. den 9den Dec. 1819. Op heden is de Eerw. Heer J. S. ZORN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur te *Utrecht*, tot Predikant beroepen bij de Gemeente te *Bladel* en *Hapert*.

DEURNE, c. a. den 12den Maart 1820. Heden werd onze beroepen Leeraar H. A. HEIJLIGERS, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd, door den Consulent Ds. A. SCHOLTEN, Pred. te *Helmond*, met

met 2 *Tim.* II: 15. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Heer Bevestiger, door Ds. J. W. H. DRÜSSEN, Pred. te *Zomeren* en *Lierop*. De bevestigde deed zijne intrede, met eene Leerrede over *Joh.* IX: 4.

EINDHOVEN, den 26sten Maart. Heden nam onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer M. A. VAN DER BANK, afscheid van ons, naar aanleiding van *Deutr.* XXX: 19 en 20. *Ik neme heden tegens ulieden tot getuigen den hemel en de aarde, het leven en den dood heb ik u voorgesteld, den zegen en den vloek: kiest dan het leven, op dat gij levet, gij, en u zaad. Liefhebbende den Heere uwen God, zijner stemme gehoorzaam zijnde, en hem aanhangende: wat hij is u leven en de lengte uwer dagen.*

DRENTHE.

MEPPEL.

HOOGEVEEN vakant. Zie Maart 1820.

WALSCHE KERK.

NAARDEN, den 25sten Maart 1820. Heden heeft de Commissie, tot regeling der zaken van de voormalige Walsche Kerk aangesteld, hare werkzaamheden geëindigd.

Deze Kerk, welke sedert het jaar 1651 alhier bestond, en haren oorsprong voornamelijk aan eenige Walsche Fabrikanten verschuldigd was; — door de algemeene organisatie der Walsche Kerken, in de Noordelijke Provinciën, van het jaar 1817, onder het getal der genen gerang-

schikt

schikt zijnde, welke in geval van vakature niet weder vervuld zouden worden, is dezelve, door een besluit van Z. M., van den 28sten October 1818. N°. 102. voor vervallen verklaard, en ingevolge dit besluit, den 1 Januarij 1819. gesupprimeerd, en met de Nederduitsche Gemeente vereenigd; na dat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. U. ANOSI, welke sedert het begin dezer Eeuw, den dienst onder ons waargenomen had, door het zelfde besluit van *Z. M.* op deszelfs verzoek, van wegen den zwakken en wankelenden staat zijner gezondheid, van het, den 6den Junij 1818, op hem gevallen beroep naar *Luik* ontslagen, en Emeritus was verklaard *salvo honore et stipendio*, hebbende zijn Wel Eerw. den 3den Januarij 1819, zijnen dienst in deze Gemeente nedergelegd, en geëindigd met *Hand.* XX: 32.

Hoe gaarne wij ook de voortduring onzer Gemeente hadden mogen zien, berusten wij echter in Z. M. besluit, en wenschen van harte, dat onze gewezen Leeraar, zich nog lang, in betere gezondheids omstandigheden, moge verblijden, in het genot der rust, welke Z. M. denzelven zoo goedgunstig heeft gelieven te verleenen.

BREDA, den 26sten Maart. Onze naar *Middelburg* beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer D. T. HUËT, nam heden afscheid van deze Gemeente, met eene Leerrede over 2 *Cor.* XIII: 11. *Voorts Broeders, zijt blijde wordt volmaakt zijt getroost zijt eensgezind, leeft in vrede: en de God der liefde en des vredes zal met u zijn.*

'S GRAVENHAGE, den 26sten Maart 1820. De Wel Eerw. Heer G. P. GRELLET, die in 1817, na voorafgegaan Examen, door de Commissie tot de zaken der Walsche Kerken, to

den

den predikdienst was toegelaten, thans voornemens zijnde naar zijn Vaderland *Neuchatel* te vertrekken, ten einde aldaar eene vaste standplaats als Pred. te bekomen, heeft zijn verlangen te kennen gegeven, om alvorens hier te lande plegtig, met oplegging der handen, in den heiligen Dienst ingezegend te worden, en dit verzoek hem door voornoemde Commissie, na bekomene authorisatie van den Directeur-Generaal voor de zaken van de Hervormde Kerk, toegestaan zijnde, is deze inzegening op heden, in de Walsche Kerk alhier, in tegenwoordigheid der Gemeente, verrigt, door onzen oudsten Pred. Ds. D. DELPRAT. De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger, door zijnen Ambtgenoot, Ds. J. G. P. CERTON.

'S GRAVENHAGE, den 6den April 1820. In de gewoone Voorjaars-Vergadering, der Commissie tot de *Zaken der Walsche Kerken*, deze week alhier gehouden, is de Heer J. P. LAFON, welke zijne Akademische Studiën te *Montauban* volbragt had, en door de Theologische Faculteit aldaar, tot de inzegening in den Heiligen Dienst bevoegd verklaard was, na gedaan voorstel, en het bij de wet gevorderde, en tot genoegen afgeloopen Examen, tot den Predikdienst in de Hervormde Kerken, binnen dit Koningrijk, nevens de overige Kandidaten tot den Heiligen Dienst, met zegebede toegelaten.

MIDDELBURG, den 9den April. Heden werd onze van *Breda* overgekomen Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer D. T. HUËT, in den Heiligen Dienst bevestigd, door deszelfs Vader den Wel Eerw. zeer geleerde Heer S. T. HUËT, Pred. te *Brielle*, met eene Leerrede over *Mark.* IV: 3—8. *Een zaaijer ging uit om te zaaijen*, enz. De Bevestigde deed 's avonds zijne Intrede, predikende over *Joan.* XX: 17*b*.

Ga

Ga tot mijne Broeders, en zeg hun: Ik vaar op tot mijnen Vader en uwen Vader, en tot mijnen God en uwen God.

BREDA, den 12den April 1820. Ter vervulling der bovengemelde vakature, heeft het onzen Koning, behaagd, bij Hoogstdeszelfs besluit van den 31sten Maart l. l., tot Predikant der Walsche Hervormde Gemeente alhier, te benoemen, den Heer G. L. JAMES, Kandidaat bij de Walsche Kerken dezer Landen, met bepaling dat dezelve dien ten gevolge, naar Kerke orde, alhier zal worden beroepen.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

VLISSINGEN. Zie Febr. 1820.

LIMBURG. enz.

BRUSSEL.

MARIA HOOREBEKE. Op den 30sten Januarij, nam de Wel Eerw. Heer J. W. H. DRUSSEN, beroepen naar *Zomeren* en *Lierop*, van ons afscheid met 't 9de *vs.* des IIden Briefs van *Joannes:* — *Een iegelijk die overtreedt, en niet blijft in de Leer van Christus, heeft God niet* enz.

Gedurende de vakature zal alhier, op den tweeden Zondag van elke maand, volgens dispositie, van Zijne Excellentie, den Staatsraad Directeur-Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk enz. den geheelen dag gepredikt worden, door de Predd. van *Gent*, *Ostende*, *Brugge* of *Doornik*, Leden van den Ring van *Gent*, welke des Zaturdags te voren, te *Oudenaarde*, voor de Garnizoens Gemeente aldaar, prediken zullen.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWKOOP vakant. Zie Jan. 1820.

ROTTERDAM. Zie Febr. 1820.

DOOPS-

DOOPSGEZINDE KERK.

IJSBRECHTUM en WIRDUM.

HEMINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

PURMERENDE, den 26sten Maart. Heden avond had hier eene gewigtige en aandoenlijke plegtigheid plaats, eenige jonge lieden, waar onder zes Jongelingen en vijf Jonge Dochteren, werden plegtig voor eene aanzienlijke en zeer talrijke Vergadering, tot Leden der Gemeente ingezegend en bevestigd. Vooraf deed onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. SWAAN, eene korte doch doelmatige verhandeling, over *Hand.* XXVI: 28. vervolgens werden deze Jongelingen en Jonge Dochteren, die reeds met den grootsten lof belijdenis van hun geloof hadden afgelegd, ieder met eenen bijzonderen wensch tot Leden der Gemeente bevestigd, na dat zij alvorens, op de drie vragen door de Wel Eerw. Sijnode der Evang. Luth. Kerk vastgesteld, hadden geantwoord; zijnde deze plegtigheid door eene toepasselijke aanspraak, als ook door een treffend Gezang, niet slechts van deze Jongelingen en Jonge Dochteren alleen, maar ook vervolgens door de gansche Gemeente, tot genoegen der aanwezende geeindigd.

ZIERIKZEE, den 26sten Maart 1820. Heden werd alhier bij de Evangelische Luthersche Gemeente, een zevental nieuwe Ledematen, plegtig, openlijk, bevestigd en ingezegend. Onze Leeraar, den Wel Eerw. Heer C. OP DEN OORT, ABZ. hield eene Leerrede over *Jac.* I: 22—25. vergezeld van naar tijds gelegenheid toepasselijke aanspraken.

'S HERTOGENBOSCH, den 8sten April. De Wel Eerw. Heer A. MEIJER, Predikant bij deze Gemeente, tot Leeraar der Gemeente,

te

te *Paramaribo*, in de Kolonie *Suriname*; beroepen, en dit beroep aangenomen hebbende, zal op morgen zijne affcheidsrede houden. Inmiddels is reeds door zijn Excell. den Directeur Generaal, tot de zaken der Hervormde Eerdienst, handopening verleend, tot het doen van een nieuw beroep; zijnde de Wel Eerw. Heer J. DEKKER ZIMMERMAN, Pred. te *Utrecht*, op voordragt van den Kerkeraad alhier, door de Sijnodale Commisfie van de Evangeliesch Lutherfche Kerk, tot Confulent benoemd geworden, om, bij de aanftaande te doene beroeping, in deze Gemeente te asfisteeren.

RIJP vakant. Zie Sept. 1819.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatfen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA.
} vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

SURINAME vakant. Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

EMMELENKAMP. Onze oudfte Leeraar

J.

J. A. FRANTZEN, den ouderdom van 91 jaren en 6 maanden bereikt, en 57 jaren den Evangeliedienst in deze Gemeente waargenomen hebbende, op zijn verzoek, door een besluit van den Hoogloffelijken Koninklijken Overkerkeraad, van den 29sten September 1819, salvo honore et stipendio, emeritus verklaard zijnde, werd den 6den December 1819, uit eene nominatie van een zestal Predikanten en Proponenten, welke waren:

DD. W. H. BAKKER, Predd. te *Noordhoorn.* P. T. SCHULTZ, te *Werth.* W. SCHEUER, te *Mastebroek.* L. BOSCH, te *Hardenberg.* en de Proponenten A. VISSER, Rector te *Schuttorp* en R. SIKKENS, te *Noordhoorn.*

Door den Overkerkeraad en Kerkeraad der Gemeente, tot Adjunct Predikant beroepen, de Wel Eerw. Heer A. VISSING, Rector en Proponent te *Schuttorp*, die deze beroeping aangenomen heeft.

Den 19den Jan. 1820, werd de beroepene te *Noordhoorn*, door den H. E. W. Heer Overkerkeraad J. F. SCHULTZ, in het bijzijn der Deputaten van de Classis, W. H. BAKKER en W. VISCH, Predikanten te *Noordhoorn* en *Wilsum*, peremptoir geëxamineerd. Na, over den opgegeven tekst, *Matth.* V: 20. gepredikt te hebben, geschiedde het onderzoek in het Hebreeuwsch over *Ps.* XC, in het Grieksch over het tekstkapittel en voorts over de voornaamste waarheden van den Christelijken Godsdienst, met dat gevolg, dat de geëxamineerde aan de hem roepende Gemeente is toegewezen.

Na ingekomen confirmatie, van Z. M. den Koning, van *Groot-Brittannien* en *Hannover*, had de bevestiging den 12den Maart j. l. plaats. De bevestigingsleerrede werd gehouden, door den W. E. W. Heer W. H. BAKKER, Pred. te

Noordhoorn, naar aanleiding van 2 *Tim.* II: 15. De inzegening geschiedde door den Hoog Eerw. Heer Overkerkeraad J. F. SCHULTZ, Pred. te *Noordhoorn*, en de oplegging der handen, door beide voorgemelde Heeren, en den Heer H. C. SCHOLTEN, Pred. te *Emmelenkamp*. De bevestigde deed des namiddags zijne intrede, met eene Leerrede over 2 *Cor.* XII: 14*b*. *Ik zoeke niet het uwe maar u.*

NIENHUIS, Adjunct Predikantsplaats vakant. Zie Dec. 1819.

OOST-FRIESLAND.

WOLTHUIZEN. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. G. MEDER, die gedurende den tijd van 37 jaren, den heiligen Evangeliedienst, in drie onderscheidene Gemeenten, eerst te *Solwert* en *Marsſum*, vervolgens te *Hornhuizen* en *Cloosterburen*, en laatſtelijk alhier, heeft waargenomen, had ons reeds voor eenige weken bekend gemaakt, dat hij, voornamelijk om dat, al sedert de laatſte twee en drie jaren, het prediken hem zeer bezwaarlijk was gevallen, beſloten had afſtand te doen van zijnen dienst, zijn ontſlag ſalvo omni honore, van het Koninklijk Conſistorie verzocht en ontvangen hebbende, heeft hij op den 3den April, zijnde Paaschmaandag, aan deze zijne Gemeente, welke hij meer dan twintig jaren lang, met leer en wandel heeft mogen ſtichten, bij het ſlot zijner Leerrede een hartelijk vaarwel gezegd, en dezelve aan de Goddelijke goedertierenheid aanbevolen.

OLDENDORP vakant.

TWIXLUM vakant.

De vakante plaatſen van *Lingen*, *Conſistoriale Kerk van Kleve* en *Wezel*, zijn als in de vorige Maand.

BE-

BERIGT.

De deelhebbers aan het Weduwen-Fonds der voormalige Clasfis van *Hoorn*, worden met herinnering aan Hoofdft. XII: Art. 14. der als nog beftaande wetten, op de Administratie van voorsz. fonds, vriendelijk verzocht, hunne achterftallige contributien over de jaren 1818 en 1819, aan te zuiveren, en den ondergeteekenden, die daar voor kwitantie in forma pasferen zal, uiterlijk voor 15den Mei aanftaande, onder adres van den Koster der Groote Kerk te *Hoorn*, franko te doen toekomen.

Berkhout, H. H. GROET, qq.
6den April 1820.

LETTER-NIEUWS.

In *'s Gravenhage* word bij de Erve J. Thierrij en C. Menfing en Zoon, uitgegeven en zijn alom te bekomen:

Naamregister der Predikanten, zoo van de Nederduitfche als Walfche en Engelfche Kerken, met derzelver Standplaatfen, gelegen in het Koningrijk der Nederlanden enz. mitsgaders een Naamregister der Curatoren en Profesforen; der drie vermaarde Hoogefcholen; de twee Athenæums en der Illuftre Scholen: als mede der Rectoren, Conrectoren en Præceptoren van de Latijnfche Scholen, in het gemelde Koningrijk der Nederlanden enz. verbeterd voor dit jaar 1820, à 18 Stuivers,

Bij gemelde zijn nog eenige Exemplaren te bekomen, van de *Alphabetifchen Naamlijst der Standplaatfen van Hervormde Predikanten, in het Koningrijk der Nederlanden*, met naauwkeurige aanwijzing der Provinciën, Clasfis en Ringen, waar in dezelven gelegen zijn enz. In groot 8vo. à 14 Stuivers.

Ook zijn bij dezelve nog eenige Exemplaren te bekomen, van de regte betrachting des doods, voorgefteld en aangeprezen door wijlen den Wel Eerw. Heer C. A. VAN DEN BROEK, in zijn Wel Eerw. leven, laatst Predikant te *Rotterdam*, in gr. 8vo., à 8 Stuivers, zoo ook van de Verhandeling over het zelfde onderwerp, door A. VAN DEN KERKHOFF, Voorlezer en Catechifeermeester te *Utrecht*, in gr. 8vo., à 8 Stuivers.

Leerredenen, door H. H. VIERVANT, geheel compleet.

Korte Inhoud: 1. Begeerte der Engelen. 2. Lofzang der Engelen. 3. Het woord des Kruises 4. De Stervende Verlosser. 5. Het Christendom niet in woorden. 6 Noodzakelijkheid van een vast besluit. 7. De ware Godzaligheid. 8. Betamelijk Gemoedsbestaan van een Godzaligen. 9. God onze beste Toevlucht.

Aan den Inhoud, zal de belangrijkheid dezer uitmuntende Leerredenen genoegzaam kenbaar zijn, zoo dat niets ter aanprijzing derzelven behoeft bijgevoegt, daar de naam des Auteurs genoegzaam is, en wel bijzonder voor die Gemeenten, waar Hij als Leeraar gestaan en alle deze Leerredenen verkondigd heeft, daar zij nog niet dan met een gevoelig hart, aan het gemis van dien waardigen Leeraar kunnen denken. Het zal dus denzelven niet dan aangenaam kunnen zijn, om die Leerredenen, welke alle bij bijzondere gelegenheden verklaard zijn, te kunnen bekomen, en om dezelven algemeen verkrijgbaar te stellen, zullen die Exemplaren, welke voorhanden zijn, worden afgeleverd, à 36 Stuivers, te *Amsterdam*, bij J. H. den Ouden.

Bij J. Römelingh, te *Groningen*, is uitgegeven en mede bij W. Brave, te *Amsterdam*, en alom te bekomen:

I. Verhandeling over de Assijrische, Babijlonische, Medische en Perzische Rijken, dienende ter nadere opheldering der latere geschiedenissen van *Israel* en *Juda*. door R. RODENBURG, Pred. te *IJlst*. De prijs is *f* 1 : 16 : —

II. Alphabetische Naamlijst der Rivieren, Steden, Eilanden, enz., van het Koningrijk der Nederlanden, en het Hertogdom *Luxemburg*, met aanwijzing waar dezelve gelegen zijn, door J. F. BEINS. In groot plano, de prijs is 3 stuiv.

III Kunst om Letters en Woorden te leeren lezen, door J. F. BEINS, 2 stukjes. De prijs van ieder stukje is één stuiver.

Christelijk Maandschrift voor Armen en voor Zondagsscholen, waar van N°. 1 en 2 het licht zien.

Dit werkje, dat onder bovenstaanden titel aan alle verbeteraars van Godsdienstige kennis, ter bevordering en ondersteuning wordt aanbevolen, zal bij stukjes, van 2, 3 of 4 vellen maandelijks, bij de Boekverkoopers R. J. Schierbeek, te *Groningen*, en bij W. Brave, te *Amsterdam*,

dam, uitkomen, en, om hetzelve zoo wel voor de armen, als voor hen die het bij getallen onder de behoeftigen wenschen te verspreiden, en daar door aan het nuttig doel behulpzaam te zijn, is de prijs van de 16 bladzijden druks, of het vel, op slechts zes duiten gesteld. Ten einde eenigzins de hoegrootheid der oplage van dit werkje te kunnen bepalen, wordt een ieder, welke zich voor een jaargang wil verbinden, verzocht, zijne opgaaf van het getal of getallen der exemplaren, welke hij verkiest, bij de Uitgevers of bij zijnen gewonen Boekverkooper spoedig in te zenden. Hetzelve is mede te bekomen: te *Amsterdam* bij A. B. Saakes, te *Arnhem* bij Nijhof, te *Brielle* bij J. Kluit, Jr. te *Deventer* Brouwer, te *Dortrecht* Blussé en van Braam, *Delft* de Groot, *Haarlem* Augustini, *'s Hage* Erven Thierrij en Mensingh, *Leijden* Herdingh en Zoon, *Middelburg* van Benthem, *Rotterdam* Tuinzing en Cornel, *Utrecht* van Ter Veen, *Zwolle* Zeehuisen en te *Zutphen* bij Thieme.

Bij Blussé en van Braam, te *Dortrecht*, is heden van de pers verschenen:

De Protestant, Tijdschrift voor de Evangelische Christenheid, in het Koningrijk der Nederlanden, 2de deel, No. 1, à 16 stuivers.

No. 2 is ter perse en zal spoedig volgen, terwijl geregeld elke twee maanden een stuk van gelijke dikte en prijs verschijnen zal.

J. L. EWALD, denkbeelden over het verhaal der geschiedenis van JEZUS verschijning, aan twee van zijne leerlingen op den weg naar *Emmaus*, à 11 stuivers.

J. LE ROY, twee verhandelingen over den waren aard van het onderwijs des Bijbels, als een niet bespiegelend maar praktikaal onderwijs, naar onze vatbaarheid ingerigt, à 36 stuivers.

R. VAN DER PIJL, Fransch Lees- en Vertaalboekje, 3de stukje, à 15 stuivers.

———————— Verzameling van Opstellen voor eerst. beginnenden, ter beoefening der Fransche Taal, 2 stukjes, te zamen 17 stuivers.

Mr. W. B. DONKER CURTIUS, Vrijmoedige Aanmerkingen op het ontwerp van Burgerlijk Wetboek, 4de stuk, à 15 stuivers.

Abt J. A. DU BOIS, Beschrijving van de geaardheid, de zeden en de gewoonten van het Indische Volk, en van deszelfs Instellingen, zoo Godsdienstige als Burgerlijke, 2 deelen, à ƒ 5 : 12 : —

Handleiding tot de kennis der Enting met Koepokstof, voornamelijk ter inlichting voor Heelmeesters ten platten Lande, onder haar ressort opgesteld en uitgegeven, door de Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt, residerende te *Dordrecht*, a 16 stuivers.

Bij P. van Leeuwen, Boekhandelaar, in de Pieters Corsteeg, te *Leijden*, wordt uitgegeven voor de veel verminderde prijzen.

I. BILDERDIJK en SIEGENBEEK, Leijdens Ramp, met platen en pourtretten, gr. 8vo. in cartonne band, ƒ 5:— in plaats van ƒ 7:—

Het stel van 4 platen, door VINKELES en VRIJDAG, apart ƒ 2:10: in plaats van ƒ 4:16:

II. H. C. PAULSEN, de Regeering der Oosterlingen, naar Oostersche Reisbeschrijvingen, zamengesteld tot opheideringen van den Bijbel, 2 delen met platen, ƒ 1:16: in plaats van ƒ 3:—

III. De laatste Godsdienstaandoeningen, van H. R. NEPPING, met hare medeplichtigen, ter dood veroordeeld, om het vergeven van hare Bijwoneresse en Echtgenoot, 8vo. 4 stuivers.

IV. Geschied- en Aardrijkskundig Leesboek, of beschrijving van de Provincien, die met de voormalige zeven vereenigde tot een Koningrijk gebragt, en onder het bestuur van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, gekomen zijn, 8vo. 6 stuivers.

V. LORIOT, uitvinding van een nieuw Ciment, ten dienste van Bouwkundige en Metselaren, met een plaat, 8 stuivers.

VI. Buitenwandelingen, door CHARLOTTA SMITH, met hare kinderen. Van dit onderhoudend, leerzaam en voor de opvoeding der jeugd geschreven werkje, zijn nog een klein getal, 2de en laatste stukjes, met platen, voor 8 in plaats van 18 stuivers, te bekomen. Buiten die het 1ste stukje bezitten, kan ook dit 2de zeer goed apart tot een Kindergeschenkje dienen, wijl ieder gesprek op zich zelven compleet is, en met het 1ste stukje in geen betrekking staat.

De Boekhandelaar J. Aarinksen, te *Amsterdam*, geeft uit en heeft alom verzonden:

Brieven aan Jongelingen, geschreven door J. C. LAVATER. Tweede Uitgave, verbeterd en vermeerderd, door bezorging

ging van den Hoogleeraar J. HERINGA, ELIZA's ZOON, welke in een Voorberigt, dit Stuk aan Nederlandsche Jongelingen aanbeveelt. De prijs is 25 Stuivers.

J. van der Heij, te *Amsterdam*, geeft heden uit en verzend alom:

Lotgevallen en *vroegere Zeereizen* van J. HAAFNER, volgens deszelfs nagelatene Papieren, uitgegeven door C. M. HAAFNER, één Deel met gegraveerde Titel en Vignet, het Portrait van den Autheur en andere Platen.

De Uitgever twijfelt niet, of de naam van HAAFNER is aanprijzing genoeg voor dit Boek, en de bezitters zijner andere Werken, als: Reis van *Madras* naar *Ceijlon*, Reis in een Palanquin en Voetreis door *Ceijlon*, voorheen uitgegeven, zullen met genoegen zich in de gelegenheid vinden, dit Werk ter completering van het geheel zich te kunnen aanschaffen.

Keur van nuttige en aangename Mengelingen Jaargang, voor 1819, ziet heden bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, kompleet het licht.

Van dit Geschrift; waarvan om de twee maanden één Stukje van de pers komt, en door verscheidenheid van Inhoud en belangrijkheid van Uittreksels, eenig in zijn soort is, is bij den Uitgever een Inhoud der twee komplete Jaargangen *gratis* te bekomen. De prijs van elk Stukje is twaalf Stuivers, en van elken Jaargang, die met gegraveerde Titel en Vignet is versierd, drie guldens twaalf Stuivers. Van den Jaargang van 1818, zijn nog eenige weinige Exemplaren voorhanden.

Oorkonden uit de Gedenkschriften van het Strafregt, en uit die der Menschelijke Misstappen, door J. B. CHRISTEMEIJER, ziet heden bij den Boekhandelaar, J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, het licht.

Men zie de gunstige beoordeeling van het vorige werk diens Vaderlandschen Schrijvers getiteld: Belangrijke tafereelen uit de geschiedenis der Lijfstraffelijke Regtspleging, in meest al onze recenseerende geschriften. Daar hetzelve ook voor andere landen van het hoogst belang is, heeft de uitgever beide deze werken, ter vertaling in de fransche en hoogduitsche talen doen aankondigen, de prijs van gezegd werk is *f* 3 : — : Van de belangrijke Tafereelen enz. zijn nog weinig exemplaren te bekomen.

IN-

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor MEI 1820.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXX.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

LEERREDENEN over verschillende Onderwerpen. Door E. KIST. *Predikant te* Dordrecht. *Eerste Deel; Derde Druk,* 860 *Bladz.* 1811. *Tweede Deel, Derde Druk,* 348 *Bladz.* 1811. *Derde Deel, XXVIII en* 357 *Bladz.* 1817. *Vierde Deel,* 374 *Bladz.* 1819. *Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam. *De prijs van de vier Deelen is f* 9 : — : —

De Eerw. Dordrechtsche Predikant E. KIST, is als een bekwaam Christen-Leeraar, zoo voordeelig bij het Publiek bekend, dat zijne uitgegevene Leerredenen geene aanprijzing behoeven. Hoe gunstig dezelve ontvangen, en hoe begeerig ze gelezen worden, kan men onder andere duidelijk opmaken, hier uit, dat de twee hier eerst gemelde bundels, voor de derde reis gedrukt hebben moeten worden. Door den gunstigen aftrek daarvan bewogen, besloot hij vijftien jaren later, nog twee deelen daar op te laten volgen, en dat zijn de twee andere bundels, welke wij nu kortelijk beschouwen moeten. Bij het uitkiezen van de daar in vervatte Leerredenen, heeft hij opzettelijk de verscheidenheid, zoo in onderwerpen als in wijze van behandeling, in 't oog gehouden, en verklaart de zulke gekozen te hebben, die onder Gods zegen het meest nuttig kunnen zijn, tot verlichting van het verstand niet slechts, maar ook tot verbetering van het hart,

 en

andere, de verklaring: JEZUS *had* MARTA, MARIA en LAZARUS *lief*.

Allergewigtigst wordt deze Aanteekening, en geschikt voor eene opzettelijke behandeling, wanneer men dezelve in verband plaatst, met het volgende in *vs.* 21 en 22. Dan stelt zich een thema aan onzen geest voor, dat waarlijk zeer gewigtig, maar ganschniet gemakkelijk te behandelen is, en verdient (hier in stemmen wij met den zeer bekwamen Kanselredenaar volkomen mede), zeer ernstig en voorzigtig behandeld te worden; te weten: men kan in het oog van JEZUS beminnelijk wezen, zonder nogtans volmaakt, dat is, te zijn, wat men zijn moet, om een regt Discipel van Hem te wezen. De jonge mensch werd toch door den Heiland met een vriendelijk oog aangezien, en evenwel ging hij, op den door JEZUS gedanen eisch, bedroefd voor dat pas heen, en kon dus nog niet besluiten, om Hem geheel te volgen. Hij was dus niet verre van het Koningrijk der Hemelen.

Hem stonden nog deze twee dingen toen in den weg:

1.) Dat hij te hoog over zich zelven dacht, te veel op zijne deugd vertrouwde, en

2.) Door zijne verkleefdheid aan het aardsche, nog niet alles voor de zaak van JEZUS kon opofferen.

De negende Leerrede, van den derden bundel, is ook niet gemeen, ondertusschen geven wij den Eerw. Redenaar in bedenking, of hier niet wel als een pendant nevens gevoegd zoude hebben, eene verdediging van de eer van MOZES en AARON?

In de vijfde Leerrede, zou naar ons gevoel, de vraag, op bladz. 130: *Hoe weinig uitzigt was er voor* ABRAHAM, *toen* God ISAAK *tot een*

ef-

offerhande begeerde! en *echter zag hij zich van achteren gedrongen, dezelfde plaats, waar hij zijnen Altaar gebouwd had, den naam te geven: de Heere zal het voorzien!* een weinig anders behooren voor te komen. Men denke, bij voorbeeld aan *Hebr.* XI: 18. Zijn vertrouwen was het, dat hem hielp, ja alleen in staat stelde. Hij had alle uitzigt, de zekerste verwachting. Het kon in zijn oog onmogelijk anders, of de Heere zou het *voorzien.* — Hij gehoorzaamde dus in stilheid, en liet de uitkomst aan den Onveranderlijken over, die altoos waarheid spreekt.

Op eene verstandige wijze, blijkt de Heer KIST, en wie zou dit ook anders van iemand met zijne bekwaamheid en ijver verwachten? van de tijdsgelegenheden gebruik te maken, en in het kiezen, en in het behandelen zijner stoffen; zoo dat ook van dezen kant, de lezing dezer Leerredenen, mag aangeprezen worden, vooral aan jonge Predikanten.

Hoe hartelijk, roerend en opbeurend, zijn niet de tweede en derde Leerrede, in den laatsten bundel, juist geschikt naar de omstandigheden, en bij uitnemendheid gepast, om voor den dienst van God en CHRISTUS een ieder in te nemen. Wij vertrouwen, dat velen dezelve met groote stichting lezen zullen.

De zevende, in het laatste Deel, is ook allerbelangrijkst, en doet den Schrijver kennen, als iemand, die, met ernst en gemoedelijkheid, maar tevens met veel verstandig overleg, gewoon is de toehoorders te onderhouden, over hunne gewigtigste aangelegenheid. Wij kunnen ons, hoe zeer in de ruimte bepaald, niet weerhouden, er eene kleine proef uit mede te deelen, welke dan tevens tot aanprijzing dienen

 kan,

kan, van 't geen hier verder door den waardigen Leeraar geleverd is:

„ *De ware gegronde hoop op de zaligheid, kan alleen plaats hebben in ware geloovige Christenen.* Men denke geenszins, dat elk, wie hij zij, hoe hij ook denkt, gezind is, leeft en handelt, of hij bekeerd of onbekeerd, geloovig of ongeloovig zij, maar hopen moet op de zaligheid, maar in de verwachting moet leven, dat die zaligheid zijn deel zal worden. Verre daar van daan! Men moet een waar geloovig Christen zijn, om deze hope met grond te kunnen voeden. Wij hebben het toch gezien, M. W.! dat de perfonen, aan welke Petrus deze vermaning fchreef: *hoopt volkomen op de genade, die u toegebragt wordt*, menfchen waren, die, naar de befchrijving des Apostels in de vorige verzen, alle blijken gaven van hun geloof in Jezus, van hunne liefde tot Jezus, van hunne veranderde gezindheid en levenswijze. — En voorzeker, het is ook de natuur der zaak, die ons hier van ten volle moet overtuigen. Aan wie houden de beloften des eeuwigen levens? Heeft de Heer die zaligheid ons toegezegd, het zij wij zijne roepftemmen hooren of niet hooren, in zijnen aangewezenen weg wandelen willen, of niet wandelen? Verre daar van daan. Hij heeft de beloften van zaligheid verbonden aan het geloof, aan de bekeering tot hem, aan den ftrijd der godzaligheid en der deugd. Het is: *die in den Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven. Maar die den Zoon ongehoorzaam is, zal het leven niet zien. Het eeuwig leven zal vergolden worden den genen, die, met volharding in goed doen, heerlijkheid, eer en onverderfelijkheid zoeken.* Men moet *ftrijden om in te gaan.* En *niemand*

— *wordt*

verdienstelijkheid, *als* (*dan*) *die wettiglijk gestreden heeft.* — Wie dus met grond zal hopen op de zaligheid, die geopenbaard zal worden in den dag der toekomst onzes Heeren, die moet den weg hebben ingeslagen, die tot deze zaligheid leidt, en aan welks einde deze kroon der heerlijkheid is toegezegd. Nog meer"

"*Ten tweede*, de ware hope op de zaligheid is geenszins werkeloos, maar *moet gepaard gaan met bereidvaardigheid tot hetgene, waartoe men geroepen wordt, en eene gedurige waakzaamheid, om bereid te zijn voor de toekomst des Heeren.* — Dit leert ons de Apostel duidelijk met deze woorden: *hoopt volkomelijk*, OPSCHORTENDE DE LENDENEN UWER ZIEL, NUCHTEREN ZIJNDE. — Het is een verkeerd begrip, dat men de hoop op de zaligheid maar moet vast houden, omdat men zich meent te kunnen herinneren, dat men in vorigen tijd zich van de zonde tot God bekeerd heeft, hoe men ook voor het tegenwoordige mag gesteld zijn, hoe zeer men ook voor het tegenwoordige zijne voorbereiding voor de toekomstige zaligheid verwaarloozen mag. Tegen dit begrip, is de vermaning des Apostels regelregt overgesteld. Naar zijne leer moet de Christen de toekomstige zaligheid verwachten, al voortgaande met zich voor dezelve te bereiden. — Hij moet daar na (naar) staan in opzien tot Gods genadige hulp, dat *zijne lendenen omgord, zijne kaarsen brandende zijn.* Hij moet bereid zijn, om dat gene te verrigten, waartoe de Heer hem hier roept, in kennis, geloof, godzaligheid en deugd trachten te vorderen, op dat hij meer en meer rijp worde voor den hemel, en *de Heer, wanneer hij komt, hem mag vinden alzoo doende.* Hij moet zorgen, dat hij noch door overdadigheid, noch door verstrooijing,

noch door de zorgvuldigheden der wereld als in bedwelming voortleve, zoo dat hij onvatbaar zou worden, om op zijne toekomstige groote bestemming met bedaardheid te denken, en die uit het oog zou verliezen. — Hij moet waakzaam zijn, dat hij door zonden en verzoekingen niet van den waren weg ten leven worde afgeleid, maar integendeel in zulk eenen staat zij en blijve, als hij bij de komst van zijnen Heer zal wenschen te zijn. Zoo in deze dingen zich oefenende, moet hij zijne hope vast houden:"

„En voorzeker, M. H.! dit is van de uiterste noodzakelijkheid, niet alleen, omdat Jezus deze gedurige bereidheid en waakzaamheid in zijne discipelen vordert, en uitdrukkelijk gezegd heeft: *zoo wie volharden zal tot den einde toe, die zal zalig worden*, maar ook, omdat uit den aart der zaak, wegens de gesteldheid van het menschelijk hart, de hoop op de zaligheid zonder dezen blijvenden toeleg, om zich voor die zaligheid te bereiden, niet behouden kan worden. Eene levendige hope op dezelve laat zich met de bewustheid van onbereidheid voor de toekomst, en van een slordig leven onmogelijk vereenigen. — Elk Christen raadplege maar zijne ondervinding. — Als hij eenen tijd heeft van mindere behartiging zijner bestemming voor de eeuwigheid, van mindere bereidheid tot hetgeen, waartoe de Heer hem roept, van meerdere toegeving aan de zonde, van meerdere verstrooijing, aardsgezindheid, en afzwerving, dan zal zijne hope op de zaligheid terstond verflaauwen, en, als hij tot eenen diepen val komt, hem wel eens geheel begeven. — Leeft hij daar en tegen naauwgezet voor zijne heerlijke roeping in de nabijheid van God en zijnen zaligmaker, zoekt hij zich voor de toekomst

komt van Christus te bereiden, dan wordt zijne hope op de zaligheid levendiger en sterker. In gelukkige tijden van levendig geloof en teedere godvrucht, verheft zich zijne hope boven alle twijfeling. Naar mate hij voor den hemel of voor de aarde leeft, rijst of daalt zijne hope, die zonder de bewustheid van voortgezette voorbereiding voor den hemel niet leven kan. En het is daarom met de grootste wijsheid, dat de Apostel met deze vermaning: *hoopt volkomen*, onmiddellijk verbindt: *opschortende de lendenen uwer ziel, nuchteren zijnde.*"

„ Maar dan moet ook in de *derde* plaats bij den Christen, die zich dus blijft voorbereiden voor de toekomst, de hoop *volkomen* zijn. Hoopt *volkomelijk* op de genade, die u toegebragt wordt. — Hij moet niet hangen tusschen hoop en vrees. Hij moet alle overblijfsels van twijfelmoedigheid tegen gaan. Hij moet staat maken op de onveranderlijke beloften van God, en het eeuwig leven, hem toegezegd, met een vast vertrouwen verwachten. — Hij moet dat doen met volstandigheid, zoo dat hij ook dan, wanneer de vervulling der beloften der zaligheid nog lang wordt uitgesteld, en het oppervlakkig zou schijnen, als of de beloofde zaak niet komen zou, echter de vervulling dier beloften met lankmoedigheid en lijdzaamheid verwacht, staande na de volle verzekerdheid der hope ten einde toe." —

„ En voorzeker, M. H.! hiertoe heeft een Christen de gewigtigste redenen,"

De tiende, elfde en twaalfde Leerredenen voegen zeer goed zamen, en maken eigenlijk een geheel uit, strekkende, om opmerkzaam te maken, op het verband tusschen het geloof en de werken. Zij behelzen een duidelijk voorstel,

stel, van de leere des Evangeliums, nopens de wijze waarop wij ons als Christenen bij God verzaangenamen, en van zijne hooge gunst verzekeren kunnen. Tegen de beide uitersten, is hier ernstig gewaarschuwd, en het noodige aangemerkt, nopens de wezenlijke overeenstemming, tusschen de leere van PAULUS en JACOBUS.

Juist en voor elk verstaanbaar, zijn de drie aanmerkingen hier ook ontwikkeld: 1.) zij (PAULUS en JAKOBUS) spreken t. a. pl. over des menschen regtvaardiging voor God, *tot verschillende menschen, met een verschillend doel*; 2.) zij spreken over dezelfde zaak met dezelfde woorden, maar in zeer verschillende beteekenis; 3.) de beide Apostelen leeren omtrent de regtvaardiging verschillende waarheden, doch die beide even waar zijn, tot opheldering van elkander dienen, en ook de verklaarde gevoelens van beiden zijn.

Tot de laatste Leerrede, ontving de Eerw. KIST aanleiding, toen hij eenigen tijd, ter bevordering van de herstelling zijner Echtgenoote, met haar ten gebruike der Zeebaden, aan het strand vertoefde. In dezelve wordt eerst de grootheid Gods in de Zee beschouwd, en daarna over den invloed gehandeld, welke deze grootheid Gods op ons hebben moet. Vele stichtelijke aanmerkingen komen ook hier voor.

Wij prijzen dan deze Leerredenen ter lezing aan, en wenschen dat God den Eerw. Opsteller de genade verleene, om nog verscheidene jaren, met mond en pen te stichten, en voor een groot Publiek zeer nuttig te zijn.

Spe-

Specimen Academicum Inaugurale, quo Euangelistarum et Pauli de instituto ab Jesu Christo epulo Sacro Comparatae inter se narrationes illustrantur, quod ... pro gradu Doctoratus summisque in Theol. honoribus in Academia Lugduno Batava consequendis publico examini submittit H. J. TOL, *Amst. Die* XXIX *Sept.* CIↃIↃCCCXIX. *Lugd. Bat. apud* H. W. Hazenberg, Jun. CIↃIↃCCCXIX. 186, *pag. F. oct. majoris.*

Om over de eenvoudig schoone plegtigheid van het H. Avondmaal wel te oordeelen, en dus ook daar van een betamelijk en heilzaam, van den grooten Insteller bedoeld, gebruik te maken, moet men voorzeker de berigten der Evangelisten en Apostelen, MATTHEUS, MARKUS, LUKAS en PAULUS, als de eenige ons overige zuivere bronnen, raadplegen, en met elkander vergelijken. Door daar van af te wijken, en eigene willekeurige bepalingen in de plaats te stellen, heeft men zich hieraangaande menigwerf bezondigd, en aanleiding tot misbruik en schadelijke dwalingen gegeven. Te regt beijveren zich daarom de Hoogleeraren aan onze Scholen, om hunne Kweekelingen daaromtrent ten beste te raden. Met reden heeft daarom ook de Hoogleeraar VAN VOORST, de behandeling der genoemde Heilige oorkonden, aan den ijverigen VAN TOL opgegeven, als geschikt om te dienen tot een onderwerp, voor eene Akademische proeve, ter verkrijging van den hoogsten eeretitel in de Godgeleerdheid, en dezelve is ook zoo uitgevallen, dat zij den jeugdigen Schrijver tot groote eere verstrekt. In het eerste deel,

deel, behandelt hij den aard en form, en in het twaede den inhoud.

Het eerste Hoofdstuk van Deel I, wijst de overeenkomst en het onderscheid aan, tusschen de vier gemelde berigten, in twee tafels, voorafgegaan door een algemeen overzigt, waardoor men met een opslag van het oog, over de zaak leert oordeelen, en het tweede, over het tweevoudig oordeelkundig gebruik dezer vergelijking. Dit eerste is met de noodige naauwkeurigheid, en in achtneming van de gewone Kritische regels, behandeld, maar ons bestek laat niet toe, er aanwijzingen van te doen. Nadat de onderscheiden lezingen, hier en daar bij de vergelijking der Handschriften, Aanhalingen en Overzettingen op te merken, dus vergeleken en getoetst zijn, worden de ook al uit een loopende gevoelens beschouwd, aangaande de bronnen, waar uit de Evangelisten, en vervolgens PAULUS, geput hebben. Hier komt veel meer voor, dan men zou kunnen verwachten. Na de met redenen omkleede afkeuring van onderscheidene andere gissingen, van vroegeren en lateren tijd, heeft de jeugdige Schrijver zich verklaard te voegen, bij die geleerde Uitleggers, welke gelooven, dat de Evangelisten gebruik gemaakt hebben, elk op zijne wijze, en naar zijn bijzonder doel, van de onderscheidene toen voorhanden zijnde, min of meer uitgebreide, en hun voorkomende aanteekeningen, deels in de Hebreeuwsche, deels in de Grieksche Talen geschreven; die zij dan met hunne eigene aanteekeningen, of ook uit hun geheugen, nu verbeterden, dan volgden, nu uitbreidden, dan verkortten, met de heiligste waarheidsliefde, en meest mogelijke getrouwheid, onder de leiding des Geestes. Hoe men ook moge oordeelen, over het meer of minder

ge-

gepaste van deze belangrijke uitweiding, in dit Stukje, allen die hier eene stem mede kunnen uitbrengen, zullen zeker zoo wel als wij ons, zich verblijden, dat een der vermaardste Uitleggeren van onzen tijd, en waar op het Rijk der Nederlanden roem mag dragen, zijnen geoefenden Leerling (die dit ook zelf uitdrukkelijk en op eene gepaste wijze te kennen geeft,) in staat gesteld heeft, om over een zoo ingewikkeld, en zoo zeer verschillend, vooral in de laatste jaren in *Duitschland* behandeld onderwerp, zijn grondig doorgedacht gevoelen, met overtuigende redenen bevestigd, te doen kennen. Wij betuigen daar voor onzen dank, verklaren, dat wij ons daarmede, hoofdzakelijk althans, volkomen vereenigen, en wenschen dat de Hoogleeraar VAN VOORST, zich de moeite zal geven, om dit gevoelen, dat zeker 't aannemelijkste van allen is, en door de minste zwarigheden gedrukt wordt, nog eens afzonderlijk beschouwd en verdedigd, in het licht te zenden. Zoo lang ondertusschen dit niet geschied is, zal deze aanmerkelijke brok, in dit Akademisch Stukje, eene bijzondere waarde hebben.

De toepassing nu op de bijzonderheid hier behandeld, de berigten omtrent het H. Avondmaal, — welke hier eigenlijk vereischt werd, volgt zeer gepast daar op, en verder ook de gedachte, insgelijks verdedigd tegen de sterkste bedenkingen, dat Apostel PAULUS uit dezelfde bronnen met LUKAS zal hebben geput. Dit laatste, gelijk ook de gissing, dat de Hebreeuwsche, en niet de Grieksche Taal, in die handschriften, — ten aanzien van het H. Avondmaal, zal gebezigd geweest zijn, welke zoo wel PAULUS, als de Evangelisten (PAULUS dezelfde met LUKAS en MARKUS met MATTHEUS) gebruikt hebben, — hier uitvoerig voorgedragen en aanne-

nemelijk gemaakt, behoort in dit geſchrift zelve gelezen te worden. Met zekerheid is hier ondertusſchen nimmer iets te bepalen, en dat is gelukkig ook niet noodzakelijk.

Voor het tweede Deel zijn er, daar het eerſte 131 bladz. gevorderd had, ſlechts 50 kunnen overſchieten. Na de opgave van de Heilige Inſtelling zelve, in het oorſpronkelijk Griekſch, volgens de oordeelkundig boven beredeneerde lezing en ſchikking, wordt eerst aangewezen, dat JOANNES waarſchijnlijkst van deze plegtigheid geene melding gemaakt heeft, om dat dezelve, toen hij ſchreef, reeds algemeen bij de Christenen gevierd werd, — vervolgens getoond, dat de Zaligmaker, wel na het eten van het Paaschlam, met de gekruide ſaus, deze inſtelling gegeven heeft, maar echter voor dat de geheele plegtigheid van den Paaschmaaltijd was afgeloopen, en daarna waarſchijnlijk gemaakt, dat JUDAS van *Kariot*, bij deze inſtelling, niet tegenwoordig geweest is, en daarvan dus ook geen gebruik heeft mogen maken, 't geen ook ons gevoelen altoos geweest is; — en eindelijk te regt geleerd, dat de woorden: *Voorwaar ik zeg u, dat ik van nu aan niet en zal drinken van deze vrucht des wijnſtoks, tot op dien dag, wanneer ik met u dezelve nieuw zal drinken in 't Koningrijk mijns Vaders*, na het gebruiken van het H. Avondmaal, en even dus voor het zingen van den lofzang, van den Zaligmaker zullen geſproken zijn. De uitlegging eindelijk der woorden en uitdrukkingen, welke het ſlot uitmaakt, is met veel oplettendheid opgegeven, en bij dezelve ook aan die waargevoelens gedacht, waartoe eene verkeerde opvatting vroeger en later aanleiding gegeven heeft.

De

De verklaring der woorden: (τοῦτο τὸ ποτήριον κ. τ. λ. en τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμα κ. τ. λ.) *Deze drinkbeker is het N. Testament in mijnen bloede, dit is mijn bloed*, het *bloed des N. Verbonds*, na MORUS en anderen hier gevolgd, komt ons niet aannemelijk maar als gekunsteld voor, even gelijk ook de negende, der achter aan geplaatste Stellingen, zeker schijnt te strijden, met de eenvoudigste manier van verklaren, of men moest voor *nullam* aldaar *maximam* hebben te lezen. Geene gelegenheid hebbende, om breedvoeriger te zijn, en zulks ook onnoodig achtende, daar wij meenen de aandacht, op dit wel bewerkt Akademisch geschrift, reeds genoeg gevestigd te hebben, eindigen wij hier onze beschouwing, met hetzelve ter lezing zeer aan te prijzen. De wakkere TOL, heeft er schoone proeven in gegeven van zijne vlijt, kunde en oordeel, en wij wenschen, dat hij verder op de wel gelegde gronden voortbouwen, en tot een uitgebreiden zegen, in het Koningrijk van CHRISTUS, op aarde zal gesteld worden.

BIJBELSCHE GESCHIEDENIS. Een Leerboek voor Kinderen. Door A. IJPEIJ, *Doctor en Hoogleeraar der Godgeleerdheid te* Groningen. *Tweede, vermeerderde en verbeterde uitgave. Te* Utrecht, *bij* O. J. van Paddenburg *en* O. J. van Dijk, 1818. 534 *Bladzs. In 12mo. De prijs is f* 1 : 8 : —

Een nuttig Kinderboekje, van den werkzamen Hoogleeraar IJPEIJ, 't welk alle aanprijzing waardig is, en waar in het Publiek reeds getoond heeft, belang te stellen. Eerst in 't licht

verschenen in 1803, is in 1818 een herdruk noodzakelijk geworden, waaraan de Schrijver dan ook nog eenige moeite heeft gelieven te besteden, door hier wat in te voegen, daar wat weg te laten, en op andere plaatsen, weder aan de voordragt, eene meer doelmatige rigting te geven. Het uiterlijke is zeker niet bevallig, maar de Uitgevers hebben dat verkozen, om den prijs zoo veel te lager te kunnen stellen. Dit oogmerk is te prijsen, maar wij gelooven toch, dat zij beter gedaan hadden, met voor eene meer bevallige uitgave te zorgen.

Het Boekje is in 32 Leeslesjes verdeeld, waarvan de 24 eerste, het voornaamste der Bijbelsche Geschiedenis, op eene zeer eenvoudige wijze medegedeeld, bevatten, en de 8 laatste die van het N. Testament, zoo, dat de 32ste de Geschiedenis der Apostelen behelst. Achter elk Hoofdstukje, zijn eenige vragen gevoegd, welke na de lezing uitnemend dienen kunnen, om te beproeven, hoe veel de Leerling daarvan onthouden, en of hij het voornaamste althans wel begrepen heeft? Wij oordeelen ook, dat het den Hoogleeraar doorgaans zeer goed gelukt is, om de kindertaal te bewaren, zonder daarom te plat en triviaal te worden. Voor eenige woorden, als patriot en dergelijke, zouden wij wel andere verlangd hebben." Maar wij willen, door het opnoemen van kleinigheden, geenszins den schijn geven, als of wij dit boekje niet aanprijzingswaardig gevonden hadden. Wij hopen in tegendeel, dat het veel gebezigd zal worden, en vertrouwen dan ook, vooral om de gepaste lessen, er telkens ingeweven, dat het veel nut zal stichten. Zijn de kinderen door de lezing van dit Stukje, met de Bijbelsche Geschiedenis, al vroeg bekend geworden, zij zullen dan te meer naar den Bijbel ver-

verlangen, het belang daarvan gevoelen, en kunnen vervolgens van den openbaren Godsdienst ook te meer nut trekken. *De Bijbel voor de Jeugd*, van VAN DER PALM, zal hun dan ook, indien zij in de gelegenheid komen, om dat schoone werk te gebruiken, wezenlijk heilzaam zijn. Het slot van de 24ste Afdeeling diene, om ons gunstig gevoelen te staven:

„ Het eenigste, waarvan zij (de Joden) zich nog iets goeds voorstelden, was, dat God hen, door een wonderwerk, nog wel redden zoude. Alzoo meenden zij van God nog ééns eenen magtigen koning te mogen verwachten, door wiens toedoen zij de *Romeinen* toch overwinnen zouden. Ja, zij verbeeldden zich, dat deze koning eens alle die volken in zijne magt zoude krijgen, over welke de *Romeinen* toen regeerden. Welk eene dwaasheid! Maar het ergste van alles was, dat zij elkanderen wijs maakten, hoe God hun, reeds voor vele eeuwen, zulken koning beloofd had. Dat was geheel en al mis, en zonder grond. God had hun wel, door zijne profeten, een' Verlosser beloofd; maar die zoude niet zulk een koning zijn, als zij meenden. God had hun een' Verlosser beloofd, die van tijd tot tijd, door godzalige leeraars, de menschen, over de geheele aarde heen, zoude laten onderwijzen in godsdienst en goede zeden. Alle zoodanige menschen, met elkander, konden, als het ware, één rijk uitmaken, hetwelk zich over de gansche aarde zoude uitstrekken, en waarvan die beloofde Verlosser koning zoude zijn. Deze koning zoude nog meer doen, hij zoude de menschen met God verzoenen, zoodat allen, die hem wilden gehoorzamen, geene straf voor hunne zonden meer van God te vreezen hadden; en hij zoude alle die menschen, na hunnen dood, in den hemel bren-

 gen,

gen, daar ze dan, voor eeuwig, zalig zouden zijn. In den hemel zoude dus eigenlijk het rijk van dezen koning in den grootsten bloei zijn; om welke reden het ook een hemelsch rijk mogt genoemd worden. Dit was dus heel wat anders, dan zich de Joden verbeeldden. Ook had God zulken koning niet beloofd alleen aan de Joden; neen; alle de heidenen wilde God eveneens, door dien koning, gelukkig maken. Dat wilden de Joden insgelijks niet begrijpen; zij waren op de heidenen zoo nijdig, dat ze voor die niets goeds over hadden; hoe zouden ze dan kunnen denken, dat God die, even zoo als hen, zegenen wilde?"

„Maar hetgene wij menschen niet gaarn zien, dat gebeurt wel eens het eerst; en daar God de dingen zoo bestuurt, moeten wij met Gods doen te vrede zijn. Alles viel tegen de verwachting van de Joden uit. O! hadden de Joden daarin toch maar genoegen willen nemen! wat zoude dat voor hen een zegen zijn geweest! Er kwam, volgens Gods beloften, een koning, maar niet zulk een, als zich de Joden hadden voorgesteld; het was geen aardsch, maar een hemelsch Koning; zijn rijk was geen aardsch, maar een hemelsch rijk. Deze koning was van eene zeer geringe afkomst; en dus konde hij niet wel, met eenige mogelijkheid, zoo een aardsch, aanzienlijk, koning zijn, als David, en de volgende koningen van *Israël* en *Juda* geweest waren. Evenwel hoe onaanzienlijk deze koning ook wezen mogt, hij was ongelijk veel voortreffelijker, dan één van die allen; zoo als gij voortaan nog nader hooren zult. Voor het overige kwam ook volgens de belofte, deze koning niet, om alleen de Joden tot betere menschen te maken; maar hij kwam wel allermeest, om de heidenen te verbeteren, die ook, met

meer

meer genegenheid, zich aan hem onderwierpen. Hierover behoeft men zich ook juist zoo zeer niet te verwonderen. Door den omgang met de Joden, die overal, op de wereld, verstrooid waren, hadden sommige heidenen reeds betere denkbeelden van den godsdienst gekregen; anderen weder waren door hun eigen verstand hieromtrent wijzer geworden; zoo was het, bij voorbeeld, met de *Romeinen*; die waren geene domme, ruwe, maar zeer ordelijke menschen; en die weder beschaafden de overige volken, welke hun waren bekend geworden. Op die wijze werden de heidenen, in het algemeen, met elkaar, vatbaar voor godsdienstig onderwijs. Maar, hetgene hier vooral aandacht verdient, de heidenen hadden geene dwaze denkbeelden in hun hoofd van een aardschen koning, zoo als de Joden. Dit alles bragt dan te wege, dat de heidenen liever dezen hemelschen koning wilden eerbiedigen, dan de Joden, gelijk wij in het vervolg nader zien zullen."

MENGELPOEZIJ van PETRONELLA MOENS. *Te* Amsterdam, *bij* Schalekamp *en* van den Grampel, 1819. *VIII en* 207 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3 : – : –

Mejufvrouw MOENS, onthaalt het Dichtlievend Publiek, hier weder op hare aangename lettervruchten, welke, offchoon ze geenzins alle voor 't eerst het licht aanschouwen, evenwel in een zeer bevallig gewaad worden aangeboden, en een genoegelijk kransje uitmaken.

Alhoewel wij alle de Dichtstukjes niet even hoog kunnen roemen, 't geen toch ook bij zoo veel verscheidenheid niet te verwachten is, levert het geheel echter de duidelijkste bewij-

zen op, van de bekwaamheid der achtingwaardige Dichteres. Hare reine verbeeldingskracht, doet haar de schoonste denkbeelden vormen, terwijl de kunstvlijt met dichterlijke genie vereenigd, dezelve dikwerf fraai weet uit te drukken. Niet altoos is de wet, in ons oog voor een dichtstukje zoo belangrijk, van den klemtoon, genoeg in acht genomen, bij voorbeeld, op bladz. 197. reg. 6. ook *daar* huppelt onze Jeugd!

De naam van *God*, als stopwoord en uit roeping, hier meer dan eens gebezigd, als op bladz. 70.

„En God! God! de afgrond is het graf,

kan niet bevallen; daartegen mag Mejufvrouw MOENS, dus wel wat meer op hare hoede zijn. Hier en daar zou men ook wel eens een beter Epitheton, en bijwoord gewenscht hebben, gelijk, in het derde koeplet van bladz. 8, waar, bij het graf van een menschenvriend, de overledene dus wordt aangesproken:

Grootsch wierpt ge een' kalmen blik op de afgetreden paden,

waar beter gevoegd zou hebben:

Verheugd wierpt ge uwen blik enz.

De *kunst van 't glijdend' vliegen*, voor het *schaatsrijden* gebezigd, kunnen wij ook niet zeer dichterlijk noemen.

Ondertusschen zijn deze en dergelijke, slechts kleine vlekjes, welke hier, door een meestal wel gekozene versmaat en rijm, maar ook door fraaije vergelijkingen, en een zachtheid en fierheid ademend gevoel, rijkelijk worden opgewogen. Als MOENS zoo vrouwelijk zingt, bij 't graf, bij voorbeeld, van een kind, op 't sterven van een' moeder, op 't echtelijk verbond,

bond, op 't moederlijke gevoel; van echte dankbre vreugd, voor 't heil van 't Vaderland, en dergelijke, dan boeit zij onze aandacht 't meest, en neemt ze ons voor zich in.

In 't Zangstuk, bij de geboorte van de Vorstelijke Telg, uit het Huwelijk van Neêrlandsch Kroonprins, met de Groot-Vorstin van *Rusland*, zijn bevalligheid, kunst, Volks- en Vaderlandsliefde, schoon vereenigd. Het zal onzen lezeren gewis niet onaangenaam zijn, hier voor het volgende bewijs te lezen:

A.

O God! behoed gij 't weerloos kind,
Door 't vaderland vol drift bemind;
't Worde eens uw zigtbaar beeld op aarde.

B.

Ja, JEZUS! ja, deze ed'le spruit
Munte in de rij der Vorsten uit,
Door broederliefde en menschenwaarde.

A. en B.

Dat kennis, deugd en rein gevoel
Al vroeg 't onschuldig wicht versieren.
Zoo blijven Serafs 't feest der vreugd,
Met ons elk jaar al jub'lend vieren.

LIED VAN GRIJSAARDS.

De tijd moog' vrij zijn sneeuw ons op de lokken strooijen,
Maar 't hart gloeit in de borst vol reine dankbaarheid,
De hoop zien we eendragts band om 't vorst'lijk wiegkleed plooijen,
Terwijl haar' hand voor ons een' zachte sterfkoets spreidt.
Leef, Vorst'lijk Telgje! leef, u moet geen rampspoed nad'ren,

De toekomst lacht u aan, getooid met reine vreugd,
Om 't wank'lend wiegje, toch, zweeft reeds de geest der vad'ren;
Die geest geleidt u trouw op 't bloemrijk spoor der jeugd.

KOOR VAN MOEDERS.

Geluk, driewerf geluk, Vorstin!
Gij ziet uwe echtkoets heerlijk bloeijen,
Wij voelen 't, zaal'ge moedervreugd
Doet u den jongen boezem gloeijen.
Als moeders kennen wij al 't heil,
Dat eens uw' reine ziel gevoelde,
Toen 't wichtje eerst onder 't moederhart
Zijn blij geboorte-uur tegenwoelde.
Maar 't groot gevoel dat heel een volk,
Verwachtende, op uw kind blijft staren;
Dan, neen, dat naam'loos grootsch gevoel
Kan mensch nog eng'lentaal verklaren.
Triomf! 't geluk van 't vaderland
Knelt ge in den zuig'ling aan uw' boezem;
Juich, blijde Moeder! Kroonvorstin!
Gods liefde omschaauwt zijn' levensbloesem.

LIED VAN KINDEREN.

Veldviool en madeliefjes,
Beelden der onnooz'le jeugd,
Schenken eens aan 't Vorsten kindje,
Als aan ons, ook zachte vreugd.
Hooger zangen mogen schallen,
Maar wen slaap aan 't wichtje ontvliedt,
Dan bekoren 't ligt de toontjes
Van ons kunst'loos wiegelied.
Kindje! tot 's lands heil geboren,
Ramp moet nooit uw heil verstoren,
Vorst'lijk Telgje! sluimert zacht;
Vreugde omzweve uw' wenkbraauwboogjes,
Onschulds engel sluite uwe oogjes,

Kusje een lachje op rozenlipjes,
En houd bij uw wieg de wacht.

KOOR.

Bescherm ORANJES teed'ren Zoon,
O liefd'rijk weldoend Alvermogen!
Laat godsvrucht, menschenliefde en moed
Bij 't nageslacht zijn roem verhoogen.
Bescherm ORANJES teed'ren Zoon;
Als wieg'ling, 't vaderland geheiligd,
Blijft ook zijn erfregt op den troon,
Door 's volks onwrikb're trouw beveiligd.
Groei, Vorstentelg! tot *Neêrlands* vreugd,
Gods vadertrouw beschut uw' jeugd.
Triomf! uw heil bloeit onvergank'lijk.
Door deugd op 't glorie-spoor geleid,
Versiert ge uw vroeg met majesteit,
Van rijksgebied nog kroon afhank'lijk.

Wij noodigen de bekwame Dichteres uit, om ons in 't vervolg nog meer rijpe vruchten, uit haren rijken voorraad te leveren.

De Heeren BRANDAW en WESTERMAN, zijn hier in het vers aan *de Vaderlandsche Vrouwen*, met erkentenis gedacht, en wij willen door de Schrijfster hieraan herinnerd, nu dan ook het bedoelde Dichtstuk, van eenen der Vaderlandsche Dichters, waarin zij zelve naar waarde geroemd is, kortelijk beschouwen, 't geen wij wegens den grooten voorraad, niet eerder hebben kunnen verrigten.

De VROUWEN; in vier Zangen, door Mr. H. A. BRANDAW. *Tweede Druk. Te* Groningen, *bij* W. Wouters, 1819. *VIII en* 109 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 8 : —

Ofschoon, gelijk men weet, door den Heer B. NIEUWENHUIZEN, die de verdiensten der

Vrouwen, naar het Fransch van LEGOUVÉ, bezongen heeft, eenigzins voorgekomen, heeft SPANDAW echter begrepen, dat hij zijn oogmerk evenwel volvoeren, en deze zijne vier Zangen uitgeven moest. Dat hij hier aan wel gedaan, en het Publiek eenen dienst bewezen heeft, blijkt daaruit duidelijk, dat de tweede druk noodzakelijk geworden is, dien wij thans voor ons hebben. Men ontvangt hier geen' blooten herdruk, maar een in vele opzigten veranderd, en aanmerkelijk verbeterd Dichtstuk.

„Ik heb, dus berigt de Dichter zelf, het mij ten pligt gesteld, mijn werk met naauwkeurigheid te herzien, en aan eene eigene strenge kritiek te onderwerpen, waarbij ik tevens een dankbaar gebruik heb gemaakt van de heusche en gegronde aanmerkingen, waarmede anderen mij wel hebben willen vereeren. Een gedeelte van het slot des laatsten zangs, dat dáár, naar veler oordeel, niet gelukkig geplaatst was, en den aangenamen indruk, dien het geheel behoorde achter te laten, verzwakte, is, met eenige bekorting, achter den eersten zang gevoegd. Hier en daar zijn enkele regels weggelaten. Op vele plaatsen, nogtans, heb ik aan mijne denkbeelden meerder ontwikkeling gegeven, eenen enkelen overgang verzacht, eenige partijen ganschelijk omgewerkt; aan onderscheidene vrouwen, die in de eerste uitgave niet genoemd waren, eene welverdiende hulde toegebragt, en er mij, inzonderheid, op toegelegd, om het werktuigelijke der poëzij, zoo veel mijn kunstvermogen toeliet, te verbeteren en een groot aantal van verzen te beschaven, en vloeijender te maken."

Wij kunnen deze verklaring, welke ons onder de lezing gedurig bevestigd werd, volkomen onderschrijven. Deze tweede uitgave, heeft

heeft waarlijk veel boven de eerste vooruit, en prijst zich dus ten sterksten aan. 't Is waar, de aangename Zanger had, naar ons gevoel, wel eens naauwkeuriger nog, op den klemtoon kunnen denken.

Bij voorbeeld, in deze regels van den vierden Zang:

Al wat zij zelve smaakt moet uit *hem* tot haar
vloeijen;

En kort daarop:

Ze voelt zich zalig, om dat zij *hem* zalig ziet.

Maar wij vinden hier zoo veel schoons, met dichterlijke naauwkeurigheid fijn vereenigd, dat men zulke kleine gebreken gemakkelijk voorbijziet. Gaarne eindigen wij deze korte beschouwing, en veraangenamen dezelve, met dit schoon gedeelte uit den vierden Zang:

De vrouw, die dus haar pligt getrouwelijk volbrengt,
Zoo veel haar doorzigt en haar werkking slechts gehengt;
Geene eer geen roemzucht kweekt, niet praalt in weidsche kringen,
Maar liefde en achting oogst van hen, die haar omringen,
Die, trouw aan eed en pligt, voor haren echtvriend leeft,
En, op zijne achting fier, naar zijne lofspraak streeft,
Verheft zich, in ons oog, tot eind'loos hooger waarde,
Dan Staatshervormers en beroerders van deze aarde,
Wier ijd'le droom zoo vaak de menschheid heeft verneêrd,

Schoon

Schoon hen 't misleide volk als halve Goden eert,
Zie, hoe ze, 't minnend hart van haren echtvriend streelend,
En telkens nieuw genot en zoeter vreugde telend,
Op zielsveredeling en op volmaking boogt,
Door kieschheid van gevoel ook zijn gevoel verhoogt;
Hoe zij zijn' smaak verfijnt, verzachtende zijn' zeden
Door d' onwêerstaanb'ren gloed van haar bekoorlijkheden;
Den woesten toorn bedwingt, die vaak zijn gistend bloed
Ontroert, gelijk de storm den ligt beweegb'ren vloed;
Het ziedende geweld der driften doet bedaren,
Als 't heilaanbrengend licht der zon de onstuimbaren;
Hoe zij de ramp gevoelt, wanneer de ramp hem treft,
Zijn' neêrgebogen geest door zoeten troost verheft,
Door scherts en vrolijkheid en opgeruimde zinnen
De droefheid en den luim gelukkig kan verwinnen.

Maar wie, wie schetst het heil, dat uit haar boezem vliet,
Wanneer ze een hart vol liefde aan den geliefde biedt?
't Was liefde, die natuur in hare borst graveerde,
Die haar gevoel verhoogde en zed'lijk schoon vermeerde;
't Is liefde, die haar aan den een'gen eeuwig boeit,

Met

Met stroomen van genot in heel haar wezen
vloeit;
't Is liefde, die haar hier reeds heiligt en ver-
engelt,
Die aardsche zaligheid met hemelwellust men-
gelt;
Zij leent aan alles een' verhevene waardij,
En brengt gevoel en lust met deugd in harmonij.

De VROUW in hare waarde en grootheid. Door F. EHRENBERG, *Koninklijk Hofprediker te* Berlijn. *Uit het Hoogduitsch. Naar de derde veranderde en vermeerderde, uitgave, door* J. M. L. ROLL, *Predikant bij de Evangelisch Luthersche Gemeente te* Amsterdam. *Te* Amsterdam, *bij* Beijerinck *en* Willemsz. 1818. *Eerste Deel,* 276 *Bladzz. en Tweede Deel,* 274 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs der beide Deelen is f* 5 : 16 : —

De Berlijnsche Hofprediker, stelde het oorspronkelijke op, voor beschaafde Vrouwen, uit de hoogere Standen, en schetst hier de edele Vrouw, de beschaafde Vrouw, de waardigheid der Vrouw, de Godsdienstige Vrouw, — de huisselijke Vrouw, — het gevoel der Vrouw voor het leven, het rijke gemoed, het reine hart, de goedhartigheid der Vrouw, — vrouwelijke zwakheid, vrouwelijke sterkte van geest, en het vertrouwen der Vrouw.

De Nederlandsche Vertaler, heeft den vorm van redevoeringen minder geschikt gevonden, en daarom eenige veranderingen in denzelven gemaakt, welke evenwel de stof zelve niet betreffen. Over den titel twisten wij niet, ofschoon wij wel gelooven, dat dezelve ook, bij het aankoopen van boeken, nog al iets uit-
wer-

werken kan; alleen moeten wij aanmerken, dat de nieuwe titel welligt iets anders zou doen verwachten, dan de eigenlijke inhoud van deze boekdeelen is. EHRENBERG leert ons hier zijn gevoelen kennen, over het hoe en wat de beschaafde mensch, der schoone sekse, behoort te zijn, en wat men van haar vordert, en waar naar zij vooral niet en al streven moet, om te wezen wat zij, naar hare vorming en aanleg, zijn kan. Hij behoort niet tot die laffe *vleijers*, onder de mannen, welke de schoone helft van het menschdom pogen te bederven, en er allen op uit zijn, om door eene bedriegelijke handelwijze, alleen zichzelven te bevoordeelen. Bij dezulken, zal men ook nimmer ware achting voor vrouwen aantreffen, zij zijn in tegendeel de genen, waar tegen de vrouwen altoos op hare hoede moeten zijn, als veel nadeeliger en gevaarlijker voor haar, dan zelfs de ruwste en ongevoeligste mannen.

EHRENBERG heeft niet geschreven om te vermaken en te behagen, maar om te leeren en te stichten. Zijn doel is, de vrouwen opmerkzaam te maken op haren aanleg, vermogens, pligten, bestemming en invloed, en alzoo haar meer en meer te vormen, tot waarlijk lieve en nuttige leden der maatschappij, lievenswaardige echtgenooten, beminnelijke huisvrouwen, edele moeders en waardige vriendinnen. Hij is geheel niet blind voor de gebreken der vrouwen, maar weet die zoo wel als hare bekoorlijkheden in aanmerking te nemen, en daaromtrent goede lessen te geven. De vrouw is, volgens de hoofdstelling ook door hem aangenomen, zoo gevormd, als zij zijn moest, om den man gelukkig te kunnen maken, en eenen gewenschten invloed, op het huisselijke, en daar door ook op het maatschappelijk wel-

zijn

zijn te oefenen, of om gelukkig te zijn in haren kring en gelukkig te maken.

Zij ontvangen hier alzoo van den Heer EHRENBERG, een nuttig leerboek, waarin menige belangrijke les voor haar vervat is, en zonder ijdele pligtplegingen, ernstig op het hart gedrukt wordt. Wispelturige, ligtzinnige, waanwijze, hoogmoedige, ongevoelige, heerschzuchtige, bedilzieke, ijdele en alleen het vermaak najagende vrouwen, zullen hier niet vinden, wat zij gaarne lezen. — Van zoogenaamde ſavantes, of geleerde vrouwen, is hij ook geheel de vriend en bewonderaar niet, daar hij oordeelt, dat zij nooit naar geleerde kundigheden ſtreven moeten, maar behooren te blijven bij, en zich te bepalen tot het geen zij in haren kring noodig hebben te weten, en vooral te beoefenen.

Zachtheid, reinheid, huisſelijkheid, getrouwheid, liefde en Godsvrucht, deze zijn de deugden, welke hij in de vrouw bemint en ten ſterkſten hier aanprijst. Niet altoos is zijn ſtijl even levendig en vloeijend, ook niet altijd zoo eenvoudig, duidelijk en waar, zijne voordragt, als men van hem verwachten zou, die voor vrouwen ſchrijft, en die daarenboven diepzinnige redeneringen, wetenſchappelijke wenken, en zulke boeken die zij niet gemakkelijk verſtaat, als voor vrouwen zeer ongeſchikt, afkeurt. Wij twijfelden ook, vooral in de eerſte voorlezingen, wel eens, of de Heer EHRENBERG, wel altoos de ſchoone ſekſe volkomen juist beoordeeld, of althans beſchouwd heeft, en of hij niet ſomtijds den invloed der ſekſe te weinig, en elders het eigendommelijk van de twee geſlachten der menſchen, te veel heeft willen doen uitkomen.

Vele pligten, talenten en hoedanigheden zijn

toch

toch aan mannen en vrouwen gemeen, andere vorderen slechts eene verschillende wijziging, voor de onderscheidene sekfen, terwijl andere slechts kunnen gerekend worden, meer bijzonder der mannelijk, en andere der vrouwelijke sekse noodig, geschonken en eigen te zijn.

Voor hun, die dus een boek enkel voor vrouwen schrijven, en voor haar, ter harer bijzondere vorming en veredeling, voorlezingen houden willen, maakt dit het werk in de daad moeijelijk, en het vordert eene bijzondere oplettendheid, levendig inzien, helder oordeel, en diepe menschen-kennis, maar vooral ook veel ondervinding.

Mogelijk zullen wij ook wel den bijval van bevoegde regters ontvangen, wanneer wij verklaren, dat hier somwijlen wat te veel van de vrouwen gevorderd wordt, en gestreng genoeg geoordeeld is. Nu moest men nergens, en vooral hier niet, overdrijven, en wanneer mannen voor vrouwen schrijven, komt ons vooral noodzakelijk voor, dat zij heiligen ernst met vriendelijke toegevendheid vereenigen. Wij zeggen dat evenwel niet, om deze boekdeelen af te keuren, of om te doen gevoelen, dat wij er weinig mede op hebben. Gelijk toch dit, zoo dringt ons ook ons waarheidsgevoel, om te berigten, dat wij er zeer veel goeds en schoons, dat waar is, over het goede en schoone, in hebben aangetroffen.

De Schrijver heeft de behoeften des tijds, zeer wel in aanmerking genomen, doet het verkeerde, van de maar al te veel in zwang geraakte gebreken en kwade gewoonten, duidelijk en krachtig gevoelen, en deelt een aantal allerbelangrijkste lessen mede, welker behartiging de schoone sekse tot eer en heil verstrekken moeten. Wij juichen dus, des Schrijvers

voor-

voortreffelijk oogmerk zeer toe, prijzen de lezing van dit zijn werk onze vrouwen aan, en houden ons verzekerd, dat zij, indachtig ook aan bladz. 106. van het eerste Deel, veel met belangstelling hier lezen, en er welligt veel goeds in opmerken zullen. Bijzonder verdient het hier ter aanprijzing gezegde, over de reinheid, huisselijkheid en Godsdienstigheid, de behartiging van onze vrouwen en dochteren.

Zij die smaak vinden, in 't geen wij nu ten proeve willen laten volgen, zullen hier veel met genoegen lezen.

Herhaald nadenken over den aard van een waar en bevredigend geluk behoort mede onder de middelen ter bevordering van huisselijkheid, waarvan dezulke, die het gevoel voor huisselijkheid nog niet hebben verloren, maar bij welke het nogtans versterking en verdere beschaving noodig heeft, zich zorgvuldig moeten bedienen. De vrouw, die de slotsom van zoodanig nadenken bestendig voor den geest heeft, kan dit geluk onmogelijk stellen in die schitterende droombeelden, waaraan de meeste zich hechten; zij zal het niet op openlijke plaatsen van vermaak of achter speeltafels, niet in rampzalig kwaadspreken of zouteloos verkeer zoeken, noch het vinden in genoegens, die slechts oogenblikken duren, met verwaarloozing derzulke, die altijd terugkeeren, en zelfs in de herinnering aangenaam zijn. Zij zal niet wanen, dat zij door de bevrediging eener kinderachtige ijdelheid en eens bespottelijken hoogmoeds, of door een vlugtig genot der zinnen, kan verwerven, wat alleenlijk het loon van een vreedzaam en beschaafd leven is. De juiste grondstellingen aangaande een bevredigend geluk zijn bekend genoeg; maar zij worden te weinig behartigd; men vergeet dezelve daar,

 waar

waar zij eigenlijk moesten werken, of men verliest het gevoel van hare waarheid en haar gewigt. Men moet dezelve dikwijls overwegen, en vaak door ernstig nadenken derzelver kracht verhoogen, zoo zij sterk genoeg zullen wezen, om eene heerschende neiging te overwinnen. Slechts dan, wanneer de gedachte: *Datgene, waarnaar ik verlang, kan ik alleenlijk in blijmoedige werkzaamheid, in warme deelneming en hartelijke mededeeling vinden*, slechts dan, zeg ik, wanneer deze gedachte de gansche ziel der vrouw doordringt, zal *zij in staat* zijn, om perken te stellen aan hare hartstogten en hare wenschen. Als het vooroordeel niet enkel uit het verstand, maar ook uit het hart verdwenen is, zal het zuivere licht deszelfs stralen over geheel haar leven verspreiden."

„*Roept*, ten tweeden, o vrouwen! *roept het gevoel uwer waardigheid te hulp*. Deze staat met huisselijkheid in een naauw verband. In huisselijkheid openbaart zij zich in haren vollen luister. Slechts bij huisselijke genoegens blijft zij onbevlekt. Slechts bij de ingetogenheid van het huisselijke leven is het mogelijk, dezelve, in onschuld en reinheid des harte, te bewaren. Huisselijke betrekkingen ontwikkelen voornamelijk de deugden, waaruit de vrouwelijke waardigheid bestaat. Zij wordt geschonden door de onteerende afhankelijkheid van neigingen, die men alleenlijk in den glans der wereld kan bevredigen, en door de hartstogtelijke liefde voor dingen, die het minste in onze magt staan. Zij kan niet bestaan bij den beuzelachtige geest der ijdelheid, bij vlugtige ligtzinnigheid, of eenen nooit gestilden dorst naar zinnelijke vermaken. Zij gaat gemakkelijk voor eeuwig verloren onder de bedwelming van woeste verstrooijingen en de on-

op-

ophoudelijke bezigheid, met dingen zonder beteekenis en waarde."

„De vrouw, die hare waardigheid kent, kan niet begeeren, het geluk daar te vinden, waar de dwaasheid het vindt, en waar men weinig gevoel voor stille grootheid heeft; zij kan geene vreugde zoeken in iets, waardoor zij zich vernedert voelt. De lofprijzing van lieden zonder geest is haar onverschillig, en vleijerijen veracht zij. Niets is, in haar oog, verheven boven de vervulling van hare pligten, waarvan hare achting voor zich zelve afhangt. Zachtmoedigheid en ootmoed, standvastigheid en reinheid beschouwt zij als haar edelst sieraad, hetwelk zij eeniglijk in huisselijke verborgenheid kan verwerven. Hare ernstigste zorg is die, zich zelve niet te vergeten, noch ongetrouw te worden aan hare beginselen; en hoe zou zij dit op het woelige schouwtooneel der wereld kunnen vermijden? De vrouwelijke waardigheid bereikt haar toppunt, wanneer zij moederlijke waardigheid wordt; en hoe zeer het huisselijke leven aan de moeder voegt, valt van zelf in de oogen. Is dan het gevoel uwer waardigheid u altijd voor den geest, o vrouwen! zoo zult gij ook pogen, uwe plaats in uwe woning waardiglijk te bekleeden, en de vooroordeelen, die u thans nog zoo vaak van deze plaats verwijderen, zullen als droomen verdwijnen."

„*Verzuimt daarbij*, ten derde, *niet*, *wat het allergewigtigste is*, *namelijk*, *u meer aan het huisselijke leven te gewennen*, *en uwe harten*, *door oefening*, *aan de huisselijke belangen te boeijen*."

„Men moet het huisselijke leven bij ondervinding kennen; men moet er deel in hebben genomen; men moet de werkzaamheid, de zorgen en voorvallen van hetzelve van nabij be-

schouwd hebben, om er een levendig belang in te stellen. Zoo lang men het uit de verte ziet, en het alleenlijk gadeslaat met de oogen des verstands, schijnt het weinig bekoorlijkheden en zeer vele bezwaren te bevatten. Vaardigheid en geschiktheid zijn vruchten der oefening, en uit haar ontwikkelen zich het gevoel en de liefde. Onttrekt eenige uren aan de gezelschappen, waarin gij zoo veel tijds doorbrengt, om dezelve toe te wijden aan de uwen. Weigert u zelve somwijlen de vermaken, waaraan gij anders gewoonlijk deel neemt. Dwingt u zelve tot de waarneming van sommige bezigheden, die gij nu door andere laat verrigten, en kiest bij voorraad dezulke, die u het eerste en schoonste beloonen, en het meeste genot in zich zelve hebben. Dit zal u aanvankelijk eenige inspanning kosten; maar des te roemrijker is de overwinning, die gij op u zelve behaalt, en van te grooten beteekenis het gevolg, hetwelk gij u moogt beloven. Weldra zult gij meer behagen in deze nieuwe inrigting scheppen. De vriendelijke orde, die gij om u henen ontwaart, zal u moed geven, om voort te zetten, wat gij hebt begonnen, en er u bij voortduring in te volmaken. Gij zult meer en meer ongekende en onverwachte genoegens smaken, en de ondervinding zal u leeren, dat gij thans eerst op den weg van het waarachtige geluk zijt."

„Groote ondersteuning zult gij bij deze pogingen vinden, *zoo gij uw gevoel voor de genoegen des harte zoekt te scherpen.* Deze vinden hunnen oorsprong het meeste in datgene, wat klein en gering schijnt, en juist dit is het, wat gij in huis vindt, wat er u moet bezig houden, wat u het schoonste genot verschaft. Vele kunnen zich met het huisselijke leven juist

daarom niet vereenigen, dewijl zij niet geschikt zijn, om datgene, wat voor gemeene oogen verborgen blijft, en gemeene harten niet treft, in deszelfs voortreffelijkheid op te merken. Zijn u de genoegens niet onbekend, welke de natuur, eene welgekozen lektuur, uitbreiding van kunde, vorming van verstand en hart, en de vriendschappelijke betrekking tusschen menschen van overeenstemmende denkwijze verschaffen, zoo behoeft gij de luidruchtige vermaken der wereld niet op te zoeken, indien gij ooit andere uitspanningen mogt noodig hebben, dan gij onder de uwen aantreft; gij zult geene reden hebben, om over de eenzelvigheid des huisselijken levens te klagen; uw smaak in de genoegens van het huis, die aan de evengenoemde zoo naauw vermaagschapt zijn, zal ongevoelig vermeerderen. Gij zult niet kunnen begrijpen, hoe gij zoo veel kondet voorbij zien en weinig achten, terwijl het toch de hoogste waarde en de meeste bekoorlijkheden aan het leven geeft. Iedere dag zal u in nieuwe omstandigheden verplaatsen, die u het heerlijkste genot zullen verschaffen."

„*Eindelijk zou eene godsdienstiger stemming, dan die van onze dagen is, ongemeen veel ter bevordering van vrouwelijke huisselijkheid bijdragen.* De godsvrucht strijdt, wel is waar, niet te eenen male met het leven in de wereld; maar zij kan zich echter niet vereenigen met de ligtzinnige, wankelende en karakterlooze gemoedsstemming, die het verwijlen in den huisselijken kring voor vele onverdragelijk maakt. Zij boezemt belangstelling voor gewigtige en nuttige bezigheden, voor zuiverder en verhevener genoegens in. Zij opent het hart voor schoone ontwaarwordingen en innige liefde. Zij verwekt en onderhoudt den geest van eendragt, die

die alle naauwere verbindtenissen voor het verbreken van derzelver banden moet behoeden. Zij hecht beteekenis en waarde aan vele dingen, welke wij anders als klein en nietig zouden beschouwen. Zij versterkt het gevoel van pligt, en boezemt ijver en moed in, om ook het moeijelijke met vreugde te verrigten. Meer dan alles, begunstigt zij de kalmte der ziel en de zachte vrolijkheid, die zoo treffende is in het huisselijke leven, en hetzelve zoo gelukkig maakt. Zij verspreidt een liefelijk licht over het onaangename, leert het smartelijke geduldig dragen, en onderhoudt eene troostende hoop bij de treurigste uitzigten, eene hoop, welke de vrouw zoo noodig heeft onder den druk van huisselijke zorgen en rampen. Nergens vindt de ziel, die op God en de toekomst gerigt, en doordrongen en verheven is door het voorgevoel der vreugde van een beter leven, eenen gepaster werkkring, dan dien huisselijkheid haar aanwijst. De zegenpralende sterkte van het geloof spreidt zich nergens heerlijker ten toon, dan in het hart der huisselijke vrouw. O mogt deze schoone bloezem der menschelijke natuur niet zoo zeldzaam worden onder de wezens, in welker zacht gemoed zij zulke uitstekende vruchten voortbrengt!".

De OVERSTROOMING van Gelderland en Zuid-Holland in Januarij 1820. *Door Mr.* A. BOXMAN. *Met eenige Geschiedkundige Aanmerkingen. Te* Gorinchem, *bij* J. van der Wal. *Ten voordeele der Noodlijdenden door de Overstrooming.* 40 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 12 —

De titel is verschrikkelijk, om dat voor *in* hier

hier *van* gelezen wordt. Nu schijnt het als of eene geheele Overstrooming, van deze beide Provinciën, het onderwerp van dit Stukje is. Maar er staat ook de maand en het Jaartal bij, *zoo* dat men zich geene verdere moeite behoeft te geven, om in de geschiedenis te zoeken, wanneer die geduchte gebeurtenis moet hebben plaats gehad, welke hier bezongen wordt. 't Is waar, men raakt wel weer in twijfeling, als men bij voorbeeld, leest:

Van Neerlands Oostergrens tot aan het uiterst Westen
Is alles ééne zee; — waar gij uw oog moogt vesten
Op Hollands vruchtvallei, op Gelders heuvelgrond;
't Is al éen ptooi des vloeds, die wat hem tegenstond
Met reuzenkracht vergruisde, en schaamrood om zijn boeijen,
Zijns dwinglands erf verzwolg, zijn ras trachtte uitteroeijen.

Maar naderhand vindt men toch, dat het zoo letterlijk, zoo erg niet gemeend is.

Deze Dichter, heeft zeker veel te veel de Hijperbolische figuur hier gebezigd, en daardoor zelf de werking van zijnen zang verlamd; ondertusschen heeft hij dit, in de Aanteekeningen, eenigzins willen verhelpen. Naar waarheid toch heeft hij in dezelve onder andere gemeld,

„ Zeker is de ramp die ons getroffen heeft groot, zeer groot, doch oneindig minder dan alle menschelijke berekeningen bij den voorbeeldeloozen stand des waters dezelve verwachtten."

„ Hadden Noordweste winden, de Zee tegen onze kusten opgezet, en hoogere vloeden in

 de

de monden onzer Rivieren opgejaagd, dan was het water zeker alle Dijken nog eenige voeten hooger overgestort. Doch het bleef doodstil; men konde onverhinderd alles tot ondersteuning der Dijken aanwenden; de golfslag van den onmetelijken plas veroorzaakte weinige schade (in vergelijking van vroegere jaren) aan huizen en gebouwen, die bij den minsten storm onvermijdelijk waren om ver gerukt, en men konde, geleid door het helder maanlicht, gemakkelijk de overstroomde Dorpen naderen, en aan de ongelukkigen alle mogelijke hulp aanbrengen. — Ook tot heden dienen wind en weder allergunstigst tot den afloop der wateren, en de hoop, om boven verwachting spoedig van dezelve bevrijd te worden, wakkert dagelijks aan."

Eenige vreemde, oneigenaardige uitdrukkingen, bij voorbeeld:

> .... dan komt de winter aan,
> Maakt de aarde hard als staal, de beek ten spiegelbaan
> Waar langs de landjeugd zweeft *geschoeid met ijzerschaatsen*,

Onteeren wel dit vers, maar er komen toch ook verscheidene naïve in voor, die van des makers kunst en genie voordeelig getuigen; bij voorbeeld, in het onmiddelijk volgende:

> En vaak het minnevuur de koude komt verzachte.
> Hoe liefelijk is dat spel waar alles zwaait en zwiert,
> En spoedt en ijlt en draait en om zijn liefje *giert*?

Wij hebben in de daad bij al het onvolkomene, hier vele aangename proeven en lichtstralen aangetroffen, die ons nopen, om den jonge Dichter aan te moedigen, zich op de edele Dichtkunst meer en meer toe te leggen, en zij-

zijnen schoonen aanleg daar toe te beschaven, en te verrijken. Wij belooven ons daar dan ook veel goeds en groots van; om dat het hem gansch niet ontbreekt, om de kunst van schilderen, en zijne verbeelding bot te vieren. Ten bewijze verstrekke den Lezer, het volgende tafereel van 't redden van een bijna verloren kindje:

Daar snelt het scheepje heen tot zinkens toe bevracht;
Zet zeil en riemen bij om de aanbraak van den nacht,
Beschrijft een' wijden kring en mijdt de woeste baren,
Die bruisschend, brandend' slaan, ten hemel opgevaren,
En door de dijkbreuk heen met doffen donderknal
Zich storten naar omlaag in forschen waterval.
Wat drijft daar op die schors, die wiegelt op de golven,
Nu op heur' kruin gevoerd, dan half, dan heel bedolven?
't Beweegt, het leeft, het schreit, het strekt zijne armpjes uit.
Ach 't is een redd'loos kind aan 't wis verderf ten buit!
Want wie durft 't ranke schip, door overlast aan 't wanklen,
Te wagen in dien kolk die alles om doet kantlen!?
O neen, 't waar' roekeloos, 't sloeg om, en aller dood
Ontscheurde 't hulploos kind nog niet aan 's afgronds schoot!
't Staart alles 't wichtjen aan; daar komt het aangedreven,

't Schreit vruchteloos om hulp; — die kostte aan allen 't leven!
Nu ijlt een bootsgezel en stort zich in den vloed,
En zwemt de branding in die om zijn schedel woedt,
Hem ginds en herwaarts sleurt, dan inzwelgt, dan doet rijzen:
Steeds houdt hij 't doel in 't oog en dringt op duizend wijzen
Al nader aan de schors; daar grijpt hij aan haar vast
En hoedt met de andre hand haar' wankelenden last,
Zoo drijft hij nog een poos, komt dan in stiller vloeden
Waar heen het scheepje wendt om naar hem toe te spoeden;
Nu klemt hij 't kind aan 't hart, hoe akelig het weent,
Roeit met den vrijen arm naar 't wachtend bootje heen,
Daar beurt men het aan boord, en voor zijn moedbetooning
Is aller traan en kus de zaligste eerbelooning.

De Dichter beschave zich dan meer en meer, en bedenke, dat ook de dichterlijke vrijheid hare grenzen heeft.

De OVERSTROOMING, *in drie Zangen. Geheel ten voordeele der Overstroomden, in* Gelderland, Noord Braband *en* Zuid Holland, 1820. *Eerste Zang.* 20 *Bladzz. In gr.* 8*vo. alom te bekomen. De prijs is f* :—: 5 : 8.

Hoe gaarne wij ook medewerken, om het schoone doel, de verzachting van het leed onzer gevoelig geleden hebbende Landgenooten, te bevorderen, wij kunnen evenwel in gemoede daar-

daartoe het aankoopen van dit Dichtstukje niet aanprijzen. Wij ontzeggen den Heer Studiosus, geenszins allen Dichtkundigen aanleg, maar vooreerst zie hij toch nog af, van toe te geven aan zijne begeerte, om zijne Dichtstukjes in het licht te zenden.

Het wel gemeend te hebben, is toch geene verschooning genoeg, voor de uitgave van zulke niets beteekenende Stukjes. Wat ons betreft, raden wij hem dan ook, om liever den tweeden en derden Zang, vooreerst nog in zijnen lessenaar te houden. Hij zal dan ligt, eens tot stand gekomen, en meer kennis opgedaan hebbende, in het vervolg in staat zijn, iets dat meer voordeel aanbrengt te leveren.

WILHELMINA NOORDBERG, *eene Geschiedenis, ter aanprijzing van oud Vaderlandsche Zeden, voor Nederlandsche Vrouwen en Meisjes. Door* FENNA MASTENBROEK. *Met Platen. Tweede Deel. Te* Haarlem, *bij* F. Bohn, 1818. 338 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 3 : 12 : -

Deze is een waarlijk goede en Vaderlandsche Roman, welke wij met veel genoegen gelezen hebben. Hier is meer natuur dan kunst op te merken; en evenwel is de laatste ook niet geheel verontachtzaamd. Het oogmerk is schoon, en de ontwikkeling geschikt, om het zelve te bereiken. Gerust kan men dit boekdeel zijne Zoons en Dochteren in handen geven. De inhoud is noch los noch stijf. Men heeft geene reden om zich te ergeren, aan het overgedreven sentimentele, dat zoo gemakkelijk de jeugdige harten bederft; maar men zal ook geene gegronde aanleiding vinden, om zich te beklagen, dat er weinig gevoel in de onderscheidene schetsen is op te merken. De taal is

zui-

zuiver, de stijl levendig, en de schildering natuurlijk. De verschillende karakters komen wel uit, de ontknoopingen zijn niet oneigenaardig, en men leest de verwachte uitkomst gaarne. De Vaderlandsche zeden, Vaderlandsche geaardheid en edele Godsvrucht, zoo als de beste, de alleen zuivere Godsdienstleer ons die kennen doet, komen hier in het ware en alom in het beminnelijkst licht voor. Verstandig is ook van de eerst zoo diep ongelukkige, en vervolgens heugelijke verbeterde omstandigheden des Vaderlands, bij den val des *Dwingelands*, gebruik gemaakt, zoo dat het geheel daar door belangrijker, en de lezing ook in een ander opzigt nuttiger geworden is. Wij houden, zoo min als ERRENBERG, van Savances, wij gelooven met hem volkomen, dat onze Meisjes, voor en boven alles zich moeten beijvrigen, om goede brave Vrouwen en edele Moeders te worden, maar wij vermaken ons toch ook gaarne, met zulke bevallige lettervruchten van een Juffer, gelijk de aangename Schrijfster van dit boek ons hier geleverd heeft. Een Meisje, dat zoo schrijven kan, is immers ook zeker in staat, om aan hare eigenlijke bestemming te beantwoorden.

Wij zullen ons de moeite niet behoeven te geven, om hier een geraamte van den inhoud te leveren, 't welk toch niet anders dan dor zijn kan. Liever geven wij onze blijdschap te kennen, dat het Publiek, door eene tweede uitgave noodzakelijk te maken, gunstig beslist heeft, ten voordeele.

Daar het werkje niet geschikt is, om er een uittreksel uit te geven, verwijzen wij onze Lezers en Lezeressen, tot de lezing zelve, en verzekeren hun daar van alle voldoening.

MEN-

MENGELWERK.

BEDENKINGEN OVER *Matth.* XII: 31, 32. DOOR H. VAN DEN HESPEL, te *Middelburg.*

Daarom zeg ik u: alle zonde en lastering zal den menschen vergeven worden, maar de lasteringen tegen den Geest, zal den menschen niet vergeven worden. En zoo wie eenig woord gesproken zal hebben, tegen den zoon des menschen, het zal hem vergeven worden: maar zoo wie tegen den Heiligen Geest zal gesproken hebben, het zal hem niet vergeven worden, noch in deze eeuw, noch in de toekomende.

Daar deze woorden in de daad zeer moeijlijk zijn, en door vele Schrijvers verschillend verklaard worden, en die verklaringen zeer veel invloed gehad hebben en nog hebben, op het gemoedsbestaan van velen, die alleen door de verdiensten van JEZUS CHRISTUS met den vader pogen bevredigd te worden, heb ik er dikwerf mijne aandacht lang op gevestigd gehad, om ware het mij mogelijk, het ware doel er van te ontdekken. Dikwerf bleef ik hieromtrent zeer onzeker — eindelijk meen ik de ware meening van deze gezegden te hebben begrepen.

Ik zal de vrijheid nemen, om dezelve in de volgende bedenkingen vrijmoedig voorte stellen. Zeker weet ik, dat offchoon ik er veele geleerde Uitleggers over heb geraadpleegd, dat ik ze nergens gevonden heb: mogelijk is het echter, zeer

zeer mogelijk, daar ik niet alle heb kunnen lezen, dat deze of gene reeds deze meening heeft in het licht gegeven. Dan, hoe dit ook wezen mag, ik zal het echter wagen, om dezelve mijnen geëerden Lezer onder het oog te brengen; heb ik naar zijn oordeel de ware meening niet gevat, dan hoop ik dat hij, of een ander, over deze plaats, meer licht zal verspreiden.

Daar het meest altoos noodig is, wil men de ware bedoeling van JEZUS regt verstaan, het verband in te zien, dit althans is hier allernoodzakelijkst. Het wonderwerk van JEZUS *vs.* 22 vermeld, de herstelling van iemand door den duivel bezeten, die tevens blind en stom was, is hier de bron van het gansche voorstel van den Zaligmaker. De Farizeën hadden daaromtrent Godslasterlijk gezegd: dat JEZUS alleen door Beëlzebul, den Oversten der Duivelen, de Duivelen had uitgeworpen, *vs.* 24. tegen deze lastertaal verdedigt zich JEZUS en toont aan, dat hij niet door Beëlzebul, maar door den geest Gods de Duivelen uitwierp, *vs.* 25—30. Betrekkelijk nu deze lastering, door JEZUS zoo overtuigend wederlegd, spreekt JEZUS nu in deze onze woorden, om namenlijk den Farizeën en anderen, het zoo gevaarlijke van dien snoden laster, te doen bezeffen.

Eer ik deze woorden ophelder, moet ik noodzakelijk het een en ander laten vooraf gaan.

En wel in de eerste plaats wil ik bepalen, wat ik door den Geest *vs.* 31, en den Heiligen Geest, *vs.* 32. versta. Zeer vele Uitleggers hellen over, om hier te denken aan den Heiligen Geest, de derde van het Goddelijke wezen. Offchoon ik den Heiligen Geest, als zoodanig eerbiedig en erken, in deszelfs Goddelijk bestaan en werk, door wien een zondaar alleen in JEZUS CHRISTUS gelooven kan, en uit dat geloof

tot

tot een van God leven, wil ik echter niet ontveinzen, dat hier, volgens mijne meening, niet van schijnt gesproken te werden.

De Heilige Geest was in JEZUS, ja op hem nedergedaald, in de gedaante van eene duif, *Matth.* III: 16. ja bleef in hem, en verhoogde uitermate zijne menschelijke natuur, doch dit kan, dit moet zeker niet anders, dan omtrent de menschelijke natuur alleen begrepen worden; maar met dit al moeten wij in JEZUS, in den staat zijner vernedering, de Goddelijke natuur, volgens Gods woord, altoos eerbiedigen. En is dit onwederfprekelijk, dan is hier de groote vraag, welke natuur van JEZUS, bij het doen van wonderwerken, of van dit wonderwerk, hier in aanmerking komt? Voorzeker alleen de Goddelijke natuur; want door zijne wonderdoende kracht, betoogde hij dezelve: en deze noemt hij daarom *vs.* 28, den Geest Gods, en *Luc.* XI: 20. Gods vinger. Hier komt bij, dat de Goddelijke natuur, in tegenstelling der menschelijke, dikwerf in de heilige bladen Geest genaamd wordt; — uit velen, zullen wij dat door eene en andere plaats bevestigen.

Men leze *Hebr.* IX: 14, daar staat: dat CHRISTUS, door den eeuwigen Geest, zich Gode onstraffelijk heeft opgeofferd, dat is: de gansche offerhande van CHRISTUS, is zoo geschied, heeft hij zoo uitgevoerd, dat hij door den eeuwigen Geest, dat is door zijne eeuwige Godheid, want anders kan dit niet verstaan worden, hierin is werkzaam geweest.

Men voege hier uit velen, alleen nog bij: 1 *Petr.* III: 18, wordt gezegd: dat CHRISTUS gedood is in het vleesch, maar levendig gemaakt door den Geest, — het welk daar buiten twijfel, zijne Goddelijke natuur uitdrukt; en wel te meer, om dat het levendig maken, al-

alleen een werk van God is, zie *Joh.* V: 21. de Zoon maakt levend, dien hij wil; en *Rom.* IV: 17. God is het die de dooden levendig maakt; — daar nu in *Hebr.* IX: 14. en 1 *Petr.* III: 18; en in meer plaatsen, de Godheid van CHRISTUS door, den Geest wordt voorgesteld, moeten wij de Godheid van CHRISTUS in onze woorden ook beschouwen.

Het is zoo, op dat ik er dit in de tweede plaats nog bijvoege: het is zoo, *vs.* 32. wordt dezelve Geest, *vs.* 31., voorgesteld *Heilig* genaamd, zoo ook *Mark.* III: 29. en *Luk.* XII: 10: Maar doet dit iets af tegen onze meening? Is de Godheid van JEZUS dan niet heilig? en wordt dit bijvoegsel hier niet te regt gebezigd, tegen over den onreinen Beëlzebul, en is dit hier niet allergepast?

Maar denkt men mogelijk: CHRISTUS zegt zelf *vs* 28, indien ik door den Geest Gods, de Duivelen uitwerpe? — maar zegt diezelfde CHRISTUS ook niet, gelijk wij te voren zagen, *Luc.* XI: 20, en wel volmaakt in denzelfden zin, indien ik door den vinger Gods, Duivelen uitwerpe, en doet ons LUKAS hier dan niet bepaald denken aan de oneindige magt van JEZUS? en moet dan de uitdrukking in ons hoofdeel, hier niet mede instemmen? heeft JEZUS, dan Duivelen uitgeworpen door zijne eigen Goddelijke magt, men kan dan niet zeggen, dat hij dit deed door den derden Persoon in de Godheid, den Heiligen Geest.

Komt JEZUS dan in zijne hooge Godheid, hier voor als de Geest, als de Heilige Geest, dan zal de opheldering onzer woorden, niet zeer moeilijk zijn.

Had JEZUS in het vorige 30ste vers, bijzonder omtrent de Farizeën gezegd: die met mij niet is, die is tegen mij, of verzet zich tegen mij,

mij, en die met mij mijne gemeente niet poogt uittebreiden, maar dezelve van mij teverwijderen, te verstrooijen, hij begaat zeer groote zonden — maar zulk een zie wel toe, daar er uit die snoode kwaden, nog veel grootere kunnen voordspruiten. Daarom vs. 31. daarom ik zelf, ik JEZUS de mond der waarheid, betuige, dat hij in het grootste in het hoogste gevaar is. Het is zoo, van alle zonden en lasteringen, zal een mensch, die daaromtrent tot berouw en inkeer komt, en die door deze schulden bezwaard, mij erkent en op mij ziet, als den waren Godmensch, met een woord, die in mij als zoodanig gelooft, door mijne verdiensten vergiffenis bekomen; maar die tegen mijnen Geest, dat is dus tegen mijne Godheid, lasteringen uitspreekt, die zal geene vergeving bekomen, of kunnen bekomen, om dat hij mij als de ware Godheid opentlijk verwerpt, lastert.

In het 32ste vers, spreekt JEZUS, om zich duidelijker en nog krachtiger uit te drukken, nog veel onderscheidener. Zoo wie (zegt hij) eenig woord, namelijk tot lastering van of omtrent mij, als mensch, als den zoon des menschen gesproken, of zoo wie mij omtrent mijne menschelijke natuur, door eenig woord zal gelasterd hebben; die mij, wil hij zeggen, door mijne nederige gestalte, niet als den beloofden MESSIAS zal erkend hebben: — (eene dwaling, daar duizenden, om dat zij de oprigting van een aardsch koningrijk verwachteden, zich aan hebben schuldig gemaakt) die zal, door ware verootmoediging hier over, en door het geloof in mij als den waren MESSIAS, vergeving erlangen: maar die tegen den Heiligen Geest zal gesproken hebben, die mij, even als de Farizeën, in mijne Goddelijke natuur zal gelasterd hebben, het zal hem niet vergeven worden, — en

wel,

wel, gelijk JEZUS er bijvoegt, hij zal geen vergeving bekomen, noch in deze, noch in de toekomende eeuwen. — Uitdrukkingen door JEZUS hier bijgevoegd, tegen de verkeerde begrippen der Joden: zij meenden namelijk, dat alle hunne zonden, wanneer zij er berouw over hadden, en er boete voor deden voor hunnen dood, hun stervende vergeven zouden worden; of hadden zij omtrent sommigen, in dit leven geen berouw, of deden zij er voor hunnen dood geen boete voor, dan meenden zij, zij zouden dan na hunnen dood, daartoe nog gelegenheid bekomen. Neen, zegt JEZUS daarom, die mij in mijne Goddelijke natuur zal gelasterd hebben, zal noch hier noch in de eeuwigheid, voor dit snoode kwaad vergiffenis erlangen.

Eindelijk, het is uit het een en ander vrij duidelijk, dat gelijk de lasteringen tegen de Hooge Godheid, die onder den ouden dag, bij de Joden en anderen, zoo zwaar gestraft wierden; zie *Lev.* XXIV: 11 en 16. en vervolgens, alzoo die zelfde lasteringen tegen de Godheid van CHRISTUS, hier alleen bedoeld worden.

IETS, WAAR TOE HET SCHRIJVEN OVER EEN GEVREESD GEBREK VAN LEERAARS, IN DE HERVORMDE KERK, IN DEZE DAGEN, AANLEIDING HEEFT GEGEVEN. Door H. GALLOIS, PRED. te *Vriezenveen.*

„ Enkele rijke Predikanten, en die genen, welke in eene Akademiestad staan, uitgezonderd, kan dan thans geen Predikant meer eenen Zoon in zijnen stand opbrengen. En dit stuk achten wij zoo gewigtig, dat de Sijnode en andere Kerkbesturen, ja alle Predikanten hetzel-

zelve wel ter harte nemen, en zich vereenigen mogen, om door gepaste middelen eene hoogstnoodzakelijke verbetering in dezen te bekomen."

Noch eerzucht, noch eigenbelang, verkozen deze woorden, te vinden in het *Letterkundig Magazijn van Wetenschap, Kunst en Smaak*, voor 1819 N°. II. bladz. 80, om over derzelver strekking, in een ander Maandwerk uit te wijden. Op de noodlottigste wijze gedwongen, om ons met Nederlandsch bloed te vermengen, schitteren wij geenszins in den glans van voorouderlijke verdiensten, waar het op de handhaving van den luister dezer inlandsche, Hervormde, Geestelijkheid aankomt. Mijne uiterlijke omstandigheden, verheffen mij boven alle lage bijoogmerken. De waarheid moge haat baren: den nijd willen wij echter niet vreezen, daar het ons slechts, om het schetsen van enkele trekken eener groote zaak te doen is. Wij meenen dan, *dat de Hervormde Predikanten voor zich, en ten behoeve hunner Zonen, op eene ruime bezoldiging de billijkste aanspraak hebben, wegens de verdiensten, die de Hervormden in 't gemeen, en de Protestantsche en Hervormde Predikanten in 't bijzonder, aan de Nederlandsche Gewesten hebben bewezen, en, bij voortduring voor dezelve verwerven kunnen.*

Hoe zeer de beginselen der Hervorming reeds vroeg in Nederland aanwezig waren, ontbrak het echter aan Mannen van kunde en ijver, die voor deze in gewigt alles overtreffende zaak, op eene geschikte wijze werkzaam konden zijn. De uitkomst heeft bewezen, dat er niets minder dan grondige geleerdheid, in de oude en nieuw opkomende Godgeleerdheid vereischt werden, om de begeerten van vele duizenden, her- en derwaarts geslingerden, bevrediging te verleenen. Door zulke voorwerpen, moest de

ijver voor de waarheid aangewakkerd, maar tevens tot een middenpunt van vereenigde kracht en werkzaamheid worden overgebragt.

De zoodanigen vond men echter, toen ter tijde zeer schaars in de Nederlandsche streken: Aan deze vereischten, voldeden vele Fransche Predikanten; die zich deels door de vlugt, deels uit liefde voor den zuiveren Godsdienst, herwaarts begaven. Onder dezelve moeten met onderscheiding genoemd worden: FRANCISCUS JUNIUS, uit een edel Geslacht, te *Bourges* aan *de Eure*, in de Provintie *Orleanois* geboren; PEREGRIN DE LA GRANGE, uit *Daufiné*; CHRISTIAAN DE LA CUIELLERIE; FILIPS MAILLORD; SIMON FAVEAU en PIETER VILLERS, de Groote Hofprediker en Verdediger van WILLEM I. Deze Mannen begrepen wel zoo goed als anderen, dat Eendragt alleen magt zou maken, en dat de Roomschen van de vroegste tijden af, uit de onderlinge verdeeldheid hunner tegenpartijen, aanleiding namen, om elke Hervorming in een ongunstig licht te plaatsen. Men verneemt bij hen niets van onvriendelijke woelingen, dan die door vier heethoofdige Lutherschen, uit *Duitschland* overgekomen, werden aangerigt. Doch de Fransche Leeraar, BELLERIVE, die, in plaats van TAFFIN, te *Antwerpen* predikte, vermaande weldra in eenen nadrukvollen brief, tot rust en vrede. Die eensgezindheid bevorderden zij uitwendig, gelijk naderhand billijk was, door den schijn van voorrang boven de anderen aan te nemen; vroeger inwendig door het opstellen eener Belijdenisse des Geloofs. GUIDO DE BRES, en zijne Fransche Vrienden, maakten zich ten dezen verdienstelijk. Zij werd vooraf door den Geleerden JUNIUS overgezien, en aan de broederen te *Geneve*, ter goedkeuring overgezonden. Daardoor kwam er éénheid in gevoelens tusschen

schen de Zwitsersche, Fransche en Nederlandsche Hervormden. De Koning van *Spanje*, kon daar uit, maar vooral uit den daarbij gevoegden brief aan Z M. vernemen, welke hunne bedoelingen waren, en hoe zeer men onregtmen de nieuwe leer, als gevaarlijk voor den Staat uitkreet. Door dezen weg bezorgden zij zich tevens eene onwraakbare aanleiding, om de menigte hunner Aanhangers bekend te maken. Van deze schikkingen moest een ander natuurlijk gevolg zijn, dat zij den Koning een gemeenschappelijk verzoekschrift aanboden, om ten koste zelfs van eenige millioenen, godsdienstige vrijheid te mogen verwerven; daar zij zich zorgvuldig van alle middelen onthielden, waardoor hun naam en doel geschandvlekt konden worden. De Roomschen mogten eene schandelijke Beeldstorming aanvangen of begunstigen: JUNIUS en vele anderen beweerden, op nimmer wederlegde gronden, hierin geheel onschuldig te wezen.

Deze vereeniging met de Fransche Hervormden, was den Nederlanders bij voortduring, en op meer dan eene wijze heilzaam. Het Fransche Hof betengelde met gelijken ijver, deszelfs verlichtste onderdanen, als het de Hervorming zelve buiten de grenzen begunstigde. Het stelde weldra, zonder den Vrede met *Spanje* in 't openbaar en plegtig te breken, eenen Prins van den bloede aan het spits der Nederlandsche Insurgenten. Hunne verrigtingen werden eerst, grootendeels, door Fransche geldsommen en troepen bevorderd. De krijgsbedrijven dezer zaamverbondenen werden, vooral, door den moed en de geestdrift der Fransche Hervormden, verontrustend. In den eersten rang, verdient de beroemde Voorstander derzelve, de *Prins* VAN CONDÉ, geplaatst te worden. Een staaltje

 van

van zijnen moed, gaf hij eenige oogenblikken voor den Veldslag van *Jarnac*. Zwaar gewond, en, in dit bedenkelijk tijdstip, door den hoefslag van een schichtig paard getroffen, riep hij nog zijne Strijdgenooten toe: „ *Messieurs! apprenez par cet accident qu'un cheval fougueux, est plus dangereux qu'utile dans un jour de bataille.*" *Allons*, vervolgde hij, „ *le Prince* DE CONDÉ, *avec une jambe cassée, et le bras en écharpe, ne craint point de donner bataille, puisque vous le suivez.*" Deszelfs verrigtingen met die van den Admiraal DE COLIGNI, COCQUEVILLE en anderen, ten voordeele van ons land, zijn merkwaardig genoeg, om met aandacht en onder dankzegging aan God, in onze Geschiedenis te worden nagelezen. De Prins van Oranje, wiens naam in dankbaar en zegenend aandenken blijven zal, ontving uit *Frankrijk* een plan ter verlossing van ons land; en stond als Middelaar, tusschen de Vorsten en Onderdanen van deze twee Landen, den Hervormden, met zijnen magtigen invloed, ten dienste. Van den eenen kant veroorloofde men hem, de Ingezetenen van zijn Prinsdom, ongestoorde vrijheid van Godsdienst te verleenen; terwijl hij van den anderen kant, het voornemen van *Spanje* teleurstelde, om van hier Hulptroepen, tegen de Hervormden in *Frankrijk* af te zenden.

Onder zulke, gedeeltelijk door den Prins toebereide, gunstige omstandigheden, moest het getal van Hervormden, in ons meer hoopgevend Vaderland, dagelijks toenemen. De menigte, die niet alleen denken kon en wilde, maar ook voor de bestreden vrijheid, goed en bloed veil had, werd hier door boven alle verwachting, groot en aanzienlijk. Hare geestdrift werd niet weinig aangewakkerd, door de krachtige vrijheidstaal der Predikers; die dezelve door on-

der-

derhandsche aanzoeken, om de S'eden naar de zijde van den Prins te doen omslaan, zoo wel voedden, als door minder moeijelijke, maar meer noodzakelijke geldverzamelingen onderstennden.

Op aanraden van COLIGNI, gaf de Prins den vlugtelingen tevens last, om op zijnen naam met schepen ter vrijbuit te varen. Deze vloot, een ware geessel voor *Spanje*! genoot eene weldadige veiligheid te *Rochelle* in *Frankrijk*, waar de Fransche Hervormden meester waren, en de buitgemaakte ladingen met veel voordeel verkocht konden worden. Van tijd tot tijd, talrijker geworden, werd zij eindelijk, door het bemagtigen van den *Briel*, den sleutel van Holland, de grondslag onzer vrijheid in Godsdienst en Staatsbestuur. Daar de Nederlanders nu de voordeelen van het overwigt der Zeemagt genoten hadden: maakten zij zich weldra van een groot gedeelte der Zeevaart, in de beide werelden meester; en Holland werd de Stapelplaats van *Europa*. De vurige geest, die zoo lang om den Godsdienst, in eene rusteloozе beweging werd gehouden; moest zich nu van zelf, met even onbezweken ijver, aan de vestiging en uitbreiding van den Koophandel boeijen. Zonder deze Hervorming, was Holland een klein, onkundig, bijgeloovig, armoedig en verachtelijk stukje van het een of ander magtig Koninkrijk geworden. Want de Nederlanders, die den Roomschen Godsdienst bleven belijden, hebben zich met eenen meer dan Mahomedaanschen ijver, tegen de begronding der Godsdienstige, de teelster der burgerlijke vrijheid, in dit land aangekant. De Utrechtsche Geestelijkheid, werd reeds in 1036, door den damp, van de verbrande ligchamen der ketters, bewierookt. De herwaarts gevlugte brave Walden-

sen,

fen, waren van het midden der XIIde Eeuw af, de onfchuldige flagtoffers, waarop de KOENRAADS VAN MARBURG, en de Nederlandfche Inquifiteurs beproefden, tot welk eenen graad van verftoktheid, zij zich zouden kunnen verharden. De leken zelve, tuk op het reinigen van hun eigen land, brasten ook daar buiten met wellust in het bloed van vreemde ketters. Die van *Avignon*, van *Toulouse*, en de *Stadingers*, omtrent 1226, en de *Husfleten* in 1420, werden mede door hen op de bloedigfte flagtbank gebragt.

Zij kanteden zich, naderhand, zoo weinig tegen de gruwelen van eenen EILAND SCHOONEVELD en KAREL EGMOND aan, dat zij hen zelfs, wier gemoed niet even wreed en flaafachtig was, vogelvrij verklaarden. KAREL DE V. gaf, op verzoek der Inlandche Geestelijkheid, in 1521, 29 en 40, tegen de Ketters Bloedplakkaten uit; waar in haar echter, de helft der verbeurdverklaarde goederen, voor de Aanbrengers, eene te geringe bezoldiging toefcheen, zoo dat hare booze list, wel dra voor iedere aanklagt, eene groote belooning daarenboven wist te verwerven. Deze vindingrijke woede was evenwel niet te vrede, voor dat zij in 1550, de Spaanfche Inquifitie hier te lande zag overgebragt. — En waren nu de Verklikkers, de Inquifiteurs, de Regters, al mede Spanjaarden?

Neen! Nederlanders, van deze rangen, behoefden in onbefchaamdheid, wreedheid en gierigheid, voor deze helaas! wettig erkende tijgers niet onder te doen. Men verhief zeker zijne ftem, doch alleen uit tijdelijk belang, tegen het laatfte Plakaat, en toen nog zeer flaauw en dubbelzinnig. Men drong ook niet eerder op verandering aan, dan nadat deze Regtbank den vorm van het Spaanfche Geloofsonon-

onderzoek had aangenomen. Toen men maar even berekenen kon, dat geen Katholijk, zoo lang hij dom, blind en slaafsch wilde blijven, verder iets te vreezen had, juichte men luidkeels de beuzelachtigste verzachting toe. In 1555, werd FILIPS onze Landsheer; die voor zijnen Vader in alles moest onderdoen, behalven in gloeijende wraak tegen de Ketters, waarin hij denzelven verre overtrof. Waardig dien Koninklijken beul, waren zijne Nederlandsche handlangers! In 1564, had de stem van de Prins van *Oranje*, in den Raad van Staten, voor de verdraagzaamheid pleitende, den President VIGLIUS bijna eene beroerte op den hals gehaald. In het jaar 1565, waarin het verbond der Edelen tot stand kwam, rokkenden inlandsche Geestelijken, Raadsheeren en Regtsgeleerden, eene Vreemdelinge: de Hertogin, welker hart zachtheid begon te ademen, tot de onnatuurlijkste hardvochtigheid op. Hoe zeer vele Roomschen aan dit verbond der Edelen deel namen; waren echter BREDERODE, de Graven van *Nassau*, KUILENBERG en VAN DEN BERG, voor wien en vele anderen de beroemde JUNIUS predikte, de hoofden van hetzelve. De deelneming was ook zoo weinig algemeen, dat velen de bloedigste diensten aan den Dwingeland bleven bewijzen; dat vele adelijke Geslachten, lang daar na in dit land bekend, niet, ja zelfs geen enkel adelijke, uit Zeeland of de Groninger kwartieren, op de lijst der verbondenen te vinden waren. Eene groote menigte kantte zich stilzwijgend tegen hetzelve aan, door in het legioen van de lieve Vrouw VAN HAL te treden, waarvan zich de Paus tot Opperbeschermer verklaarde. Door deze en andere vonden, versmolt het verbond tot op een derde gedeelte, het welk zich nu aan

de helſche woede van FILIPS zag overgegeven. FILIPS toch, die in zijne Kroon *woeste onverdraagzaamheid*, als eene perel van de eerſte grootte wilde doen ſchitteren, liet zelfs eenen EGMOND onthalzen. Eenen EGMOND, die nimmer tot het Verbond der Edelen was toegetreden; en, door de Edelen te *Dendermonde*, tot bevordering der goede zaak aangezocht, toen plegtig zwoer, elken vijand des Konings, *zonder uitzondering*, voor den zijnen te zullen houden. Eenen man, wien de *kinderachtigſte* verzachting der bloedplakaten gewigtig genoeg voorkwam, om op derzelver afkondiging, met al zijnen invloed aan te dringen, — die *Vlaanderen* verwoestte, waar de Hervorming grooten voortgang maakte, 't welk hij beloofd had, te zullen beſchermen, — die dezelfde Predikanten, welke hij uit eigen verkiezing ontboden had, liet ophangen, die de beeldſtorming, het eerst in zijne Landvoogdij begonnen, heeft kunnen maar niet willen beletten, (1) Niets verhinderde daarom ALVA, om eenen vloed van jammeren over dit land uit te ſtorten, waar toe hem geene magt groot genoeg had kunnen gegeven worden, indien de Roomſchen, zoo wel voor als tegen hunne Landgenooten, geſtreden hadden. Zoo ook de beeldſtorming, door de

(1) Merkwaardig zijn de woorden van deszelfs Zoon, die den zamengezworenen in *Frankrijk* ter hulp was gezonden, en aan 't hoofd der zijnen *Parijs* binnen trok. Men verwelkomde hem op eene verëerende wijze, en mengde, onder deze pligtplegingen, eenige lofſpraken op wijlen zijnen Vader. *Ne parle pas de lui*, duwde hij den Spreker toe, *il méritait la mort; c'était un rebelle!* Gruwelijke woorden voorzeker! Zoo veel te ſtrafwaardiger, om dat hij tot Opſtandelingen ſprak, en, ter verdediging hunner ſchandelijke zaak, was overgekomen.

de Hervormden bedacht, begonnen, aangemoedigd en voltooid ware geworden, zou dezelve nog altijd eene vergeeflijke overijling geweest zijn: doch als de Roomsche Edelen hun gegeven woord heilig hadden willen houden, zou deze zaak geen middel tot ontbinding, maar tot naauwer aaneensluiting, moeten geworden zijn.

(Het Vervolg hier na.)

HAMED EN RASCHID.

Uit het Hoogduitsch vertaald, *door* J. C. M., *Pred. te* St, M. *en* V.

Eene brandende droogte, verwoestte reeds lange de dreven van *Indië*, toen twee Herders HAMED EN RASCHID, elkander op de grenzen hunner velden ontmoeteden. Zij stierven bijna van dorst, en zagen hunne kudden insgelijks versmachten. Zij hieven de oogen ten hemel, en smeekten hem om hulp; zie, daar ontstond op eens eene diepe stilte: de vogelen hielden op met zingen; het blaten en brullen der kudden verstomde, en de beide Herders zagen, in het dal, eene verheven, bovenaardsche menschen-gestalte tot hen naderen. Het was de hooge geest der aarde, die het geluk en ongeluk der stervelingen uitdeelt: in de eene hand hield hij den hoorn des overvloeds, en in de andere den sikkel der verwoesting. Zij sidderden van schrik, en zochten zich te verbergen; maar de Geest riep hen met eene zachte stem toe, even als de Zephir lispelt, wanneer hij zich des avonds, op de welriekende heesters van *Arabie* wiegt „ Komt nader, sprak hij, gij Zonen des stofs, ontvlugt uwen weldoender niet. Ik ben ge-

gekomen om u een geschenk aan te bieden, het welk alleen door uwe dwaasheid onnut en verderfelijk worden kan. Ik wil uw gebed vervullen, en u water geven, indien gij mij zegt, hoe veel gij tot uwe bevrediging behoeft. Overhaast u echter niet in uw antwoord. Bedenkt, dat in alle menschelijke behoeften de overvloed even zoo schadelijk is als het gebrek. Verklaart u, en gij HAMED, spreek eerst."

„O goede Geest! antwoordde HAMED, *indien* gij mijne stoutheid vergeven wilt, dan verzoek ik om eene kleine beek, die in den *Zomer* niet uitdroogt, en in den Winter niet overstroomt." Gij zult ze hebben, antwoordde de Geest, en sloeg met zijnen sikkel, die thans een werktuig der weldadigheid werd, den grond. De beide Herders zagen aan hunne voeten eene bron voortspringen, en zich over de velden van HAMED uitbreiden. De bloemen wazemden eenen welriekenden geur van zich, de boomen versierden zich met groen loof, en de kudden leschtten hunnen dorst in den koelen stroom.

Thans wendde de Geest zich tot den tweeden Herder, en gebood hem te spreken. „Ik verzoek u, zeide RASCHID: dat gij den grooten Ganges, met alle zijne wateren en visschen, door mijne velden wilt leiden." De goedhartige HAMED bewonderde de moedige trotschheid van RASCHID, en twistte heimelijk met zich zelven, dat hij deze groote bede niet het eerst gewaagd had, terwijl RASCHID in zijn hart zich reeds over den voorrang verheugde, dien hij, als bezitter en eigenaar van den Ganges, boven den eenvoudigen HAMED hebben zoude. Snel echter, nam de Geest eene verschrikkelijke gedaante aan en ging op den stroom los. De Herders stonden in angstige verwachting wat hij doen zoude, toen zich in de verte een gewel-

dig

dig bruisschen verhefte, en de Ganges, die zijne dammen doorgebroken had, in eenen vliegenden stroom nederwaards stortte. De wateren overstroomden en verwoestten in eenen oogenblik de velden van RASCHID. Zij ontwortelden zijne boomen, verslonden zijne kudden, hem zelven sleepte de vloed met zich voort. De trotsche bezitter van den Ganges, werd de roof van een Krokodil; terwijl de bescheiden HAMED, aan zijne bron in vrede woonde.

ONTDEKKING DER LANDEN VAN DE ZUIDPOOL.

Het *Iets over de Geschiedenis der Ontdekkingen van de Zuidpools - Landen*, voorkomende in het Mengelwerk van de Boekzaal der Geleerde Wereld, voor November 1819, heeft mijne aandacht getrokken; maar bij toeval een weinig laat.

De roem van MALTE BRUN is gevestigd; de taal in welke hij schrijft, wordt algemeen gelezen in de beschaafde Wereld; en zijne Geschiedenis van deze Ontdekkingen, zal dus algemeen verspreid, en met vertrouwen aangenomen worden.

De verdiensten onzer Landgenooten, de Nederlanders, ten aanzien dezer ontdekkingen, zijn groot. Zij hebben in dit opzigt, gelijk in vele andere van dien aard, voornamelijk het ijs gebroken, en het spoor gebaand. De namen van *Nieuw Holland* en *Nieuw - Zeeland*, getuigen het (1); en het wordt door geschiedkundige oorkonden onwraakbaar bevestigd.

En

(1) THEVENOT beweert, dat ook de naam van *Nieuw Guinea* van Nederlandschen oorsprong is; en dat die door

LE

En evenwel schreef MAUPERTUIS, omstreeks 1760, aan FREDERIK DEN GROOTEN, dat in den Zuider-Oceaan eene zeer uitgestrekte onbekende ruimte was; die men redelijker wijze vermoeden mogt, dat gedeeltelijk uit Land bestond, en dat het vreemd was, dat geen Vorst er belang in stelde, om te ontdekken of deze ruimte Zee was of Land! — even als of zulks te dier tijd nog geheel problematiek was, en alleen steunende op bespiegelende waarschijnlijkheid, doch waar van het eigenlijke nog nader, door onderzoek en ontdekking, zou moeten blijken.

Dat MAUPERTUIS, gene kennis droeg van het gene reeds veel meer dan eene Eeuw te voren, in dit opzigt bekend geworden was, voornamelijk door Nederlandsche Zeevaarders, meestal opzettelijk daar toe afgezonden, door de Hoge Indische Regeering te *Batavia*, is vreemd genoeg, — maar dat nog tegenwoordig MALTE-BRUN, wiens eigenlijk vak de Aardrijkskunde is, (of dat zijn mede-arbeider EIJRIES) te kennen geeft, dat hij zal *trachten* het eigenlijke van die ontdekkingen te bepalen, dit zou inderdaad onverklaarbaar zijn, of aan onedele afgunst moeten worden toegeschreven, indien niet de onbekendheid der buitenlandsche en vooral der Fransche-Geleerden met onze taal, in welke de oorkonden dezer ontdekkingen vervat zijn, dit raadsel eenigzins ophelderde, (1).

Lof-

LE MAIRE gegeven zou zijn, aan het Zuidelijk gedeelte van het Land der *Papous*, doch andere betwisten zulks, ik laat dit daarom onbeslist.

(1) De Fransche Aardrijkskundigen konden zich evenwel, uit THEVENOT, uit de *Histoire Generale des Voyages*, uit DU BOIS, *vies de Gouverneurs Generaux*, en andere Fransche Werken meer, overtuigen dat het, reeds in de helft

Loffelijk is derhalven de poging: om aan onze verdienstelijke Landgenooten regt te doen wedervaren. De brief, van den Ouden Nederlandschen Zeeman, in 't jaar 1760, in den *Hollandschen Wijsgeer* geplaatst, (en waar van de eenvoudige rondheid de opregtheid waarborgt) kan daar toe mede dienstig zijn, voor zoo veel uit dezelve blijkt, (1) dat dáár werkelijk Land was, waar MAUPERTUIS alleen vermoedde, dat Land gevonden zou worden. Maar dit aandoen der kust, zonder doel en louter toevallig, was geene eigenlijke ontdekking. Door aanhoudende stormen wierd deze Zeeman in 1703, met de zijnen gedreven naar eene hun onbekende kust, en dit was hun behoud, maar zij verwijderden zich zoo ras mogelijk van daar, om hunne reis voort te zetten; zonder eenig verder onderzoek te doen, omtrent de strekking of omvang dier kust, en zonder eenig spoor van verblijf achter te laten.

Zoo had, reeds tweehonderd jaar te voren, de vermaarde AMERICUS VESPUTIUS, op den 1sten April 1502, het allereerste gezigt gehad van eene Zuidlandsche Kust, doch zonder eene Haven te vinden binnen de twintig mijlen, gedurende welke hij deze kust in 't oog hield, die hij vervolgens genoodzaakt was te verlaten, door de' hevige koude en dikke nevels. PAULMIER DE GONNEVILLE, van *Honfleur* in 1503, naar de *Oost-*

helft der zeventiende Eeuw, uitgemaakt was door de Hollanders, dat de groote ruimte in den Zuider-Oceaan, niet enkel uit Zee bestond, maar uitgebreide Landen bevatte.

(1) Indien de gegiste lengte beoosten *de Kaap de Goede Hoop*, niet dertig maar honderd dertig graden is geweest, (welk verschil denkelijk een drukfeil is) zal deze Zeeman het Zuidwestelijkste gedeelte van *Nieuw-Holland*, hebben aangedaan.

Oostindien bestemd, werd door hevige stormen naar het Zuiden gedreven, en ontdekte, door dit toeval, insgelijks eene Zuidlandsche Kust, aan welke hij zich zes maanden onthield; en op eene hoogte nabij het strand een kruis oprigtte, het geen de Inlanders beloofden te zullen in stand houden: doch, vermits in het uitvoerig verhaal van deze reis, geene lengte nog breedte wordt opgegeven, is er geen spoor van overgebleven; en men kan alleen gissen, dat dit Land ten Zuiden van de kleine *Molukkes* gelegen was. — De Spaansche Zeevaarders *Saavedra* in 1527, — en *Della Torre in* 1543, — uit de Groote Oost naar *Mexico* stevenende, ontdekten het Zuidwestelijkste gedeelte van het Land der *Papous*, aan het welk door den eerstgenoemden (volgens sommigen) de naam van *Nieuw-Guinea* gegeven werd; terwijl vervolgens hunne Landgenooten de Marquis MENDOZA en MENDANA, in 1567 en 1568, — en de laatste nader in 1595, — maar inzonderheid FERDINAND DE QUIROS, in 1606, zeer belangrijke ontdekkingen deeden in den Archipel der Zuidzee, door welke hunne namen vereeuwigd zijn geworden. — Doch uit dit alles bleek nog niets — altans niets bepaalds, — omtrent het aanwezen van een zeer uitgebreid Vast-land of Eiland in de onbekende groote ruimte van den Zuider-Oceaan, en 't was aan de Nederlanders voorbehouden, om, niet lang daarna, deze ontdekking te doen; waar van de Geschiedenis de volgende bijzonderheden vermeldt:

In den jare 1616, heeft DIRK HARTOG, voerende het Schip *de Eendragt*, van *Amsterdam*, het Noordwestelijk gedeelte van het groote Zuid-Land ontdekt; die daar op, aan eene Baai en Kaap van het zelve, zijnen naam gaf en de

naam

naam van zijn Schip aan de Landstreek bij dezelve gelegen. (1) Zoo werd ook in 1622, aan een Zuidelijker gedeelte de naam van het Schip *de Leeuwin* gegeven. In 1627 gaf PIETER NUITZ zijnen naam aan eene streek meer Oostelijk gelegen; in 1628 werd weder een Noordelijk gedeelte met den naam van DE WITTS Land bestempeld. Alle deze namen zijn onuitwischbaar op *Nieuw-Holland* gedrukt! Doch het bleef daar niet bij: in 1636 ondernam POOL eene verkennings reize naar de Zuidpools-Landen, doch welke geen gevolg had; vermits hij zelf al ras door de Zuidlanders omgebragt wierd. Waarop de Hooge Indische Regering, in 1642, ABEL TASMAN met twee Schepen afzond, om de Zuidpool-Landen op te nemen; die de Zuid-Oostelijkste Kust van *Nieuw-Holland* ontdekte, en aan de streek langs dezelve den naam gaf van VAN DIEMENS Land, ter eere van den toenmaligen Gouverneur-Generaal; terwijl hij aan de Baai, welke hij naar den Prins Stadhouder FREDERIK HENDRIK noemde, op den 3 December 1642, een paal deed oprigten, waar op hij het cijfer der Oostindische Maatschappij, en een Prinsen-Vlag plaatste. Hij ontdekte vervolgens ook het Zuidwestelijk gedeelte van *Nieuw-Zeeland*, van welke sedert eene ruime Baai zijnen naam gedragen heeft. Van deze hoogst belangrijke reis, is

(1) Toen WILLEM DE VLAMING in 1697 deze kust aandeed, vond men, op den 3 Februarij, eene plat geklopte tinnen schotel ter aarde liggen, die met twee spijkers aan een paal vastgespijkerd was geweest, en waar van de eene meest vergaan, maar de andere nog kenbaar was; op welke schotel zij dit geschreven vonden: „Anno 1616, den 25 October, is hier aangekomen het Schip *de Eendragt*, van *Amsterdam*, de Opper-Koopman GILLES MIEBAIS van *Luik*, Schipper DIRK HARTOG van *Amsterdam*, den 27 dito 't zeil gegaan naar *Bantam*" enz.

is eene kaart van TASMAN zelf uitgegeven, door J. VAN BRAAM en G. ONDER DE LINDEN (1). En na zijne terugkomst werd, in 1644, aan het groote Zuiderland, van welks zamenhang men thans genoegzaam overtuigd was, de naam van *Nieuw-Holland* gegeven; en die van *Nieuw-Zeeland*, aan de Kust ten Oosten van dezelve gelegen.

Het aangevoerde zal, vertrouwt men, genoegzaam zijn, om het buiten alle billijke tegenspraak te stellen, dat de Geschiedenis der ontdekkingen van de Zuidpools-Landen, en inzonderheid van het zeer groote Land dat tot dezelve behoort, geenzins in 't duister ligt; en dat de eer van deszelfs ontdekking aan de Nederlanders toekomt (2).

Eerst omtrent eene Eeuw later, hebben de andere Natiën, hunne opmerkzaamheid op deze groote Zuidlanden gevestigd, en groote pogingen aangewend, (inzonderheid de Engelsche Na-

(1) Onder andere ook te vinden in VALENTIJN's *Oud- en Nieuw-Oostindiën*, Derde Deel, Tweede Stuk; met vele bijzonderheden omtrent deze Landen, en afbeeldingen tot dezelve betrekkelijk.

(2) In den jare 1663, werden nader twee Sloepschepen door de Hooge Regering van *Batavia*, naar de Zuidlanden afgezonden, onder VINK; in 1678 drie andere onder KEIJTS; en in 1696 weder drie Schepen onder W. DE VLAMING. De reden waarom deze ontdekkings-reizen niet achtervolgens zijn voortgezet, is waarschijnlijk te vinden in het antwoord, 't welk de Gouverneur-Generaal van *Zwol*, omtrent 1720, gaf op aandrang van zekeren PURRIJ, die hem een Vertoog aanbood, over de groote voordeelen welke ontstaan zouden uit de vestiging eener Volkplanting in *Nieuw Holland*, en bepaaldelijk op de hoogte van *Pieter Nuijts-Land*. Dit antwoord kwam hier op neder, dat de Edele Oostindische Maatschappij, reeds Land te veel had. — En de Bewindhebberen der Maatschappij, tot welke PURRIJ zich sedert zelf wendde, wezen zijn voorstel insgelijks van de hand.

Natie, door den onvergelijkelijken COOK) om derzelver kusten op te nemen, gelijk ook om met het binnenland bekend te worden. Waaromtrent echter nog steeds zeer veel te wenschen overblijft. — Het is dus ook geenszins te verwonderen, dat de Nederlanders niet meerder, veel min dat zij niet alles gedaan hebben; maar veel eer dat zij alleen zoo veel deeden. —

Ik neem van harte deel, in uwe verklaarde belangstelling in den welverdienden roem onzer Natie; en ik verwacht van de Heeren EIJRIES en MALTE BRUN onpartijdige waarheidsliefde. De uitgave van eenig verslag, ook in 't Fransch gedrukt, zal zeer nuttig kunnen zijn tot onderrigting van het publiek, maar een direct berigt aan hun zelf gerigt, zou waarschijnlijk nog veel meer afdoen; en kunnen bewerken, dat, het zij in hun werk zelve of in eenig supplement tot het zelve, der waarheid hulde en aan onze Natie regt gedaan wierd.

Ik neem wijders de vrijheid, om u in bedenking te geven, dat, bij het verslag van den Middelburgschen Zeeman, in het Mengelwerk der aangehaalde Boekzaal vermeld, ook gevoegd worden die opgaven van daadzaken, resultaten van de in dezen vermelde Zeetogten van Nederlanders, van welke wij de oorspronkelijke oorkonden, in onze taal bezitten.

Goes,
Maart 1820. B.

HANNIBALS TOGT OVER DE ALPEN.

Uit l'Histoire du passage des Alpes, par ANNIBAL, *par* J. A. DE LUC.

HANNIBALS togt over het Alpisch Gebergte, (1) had

(1) Ook door NEPOS vermeld, in het IIIde Hoofdstuk van zijn leven.

had tot dus ver voor de Geschiedschrijvers zeer raadselachtig, dewijl zij door de beschrijving van LIVIUS misleid, den weg niet konden bepalen, dien de Karthaagsche Veldheer van de *Rhone* naar *Italien* had ingeslagen. Men kon zich uit deze verwarring te minder redden, om dat de opgave van LIVIUS, niet met die van POLIJBIUS overeenstemde.

Geen Geleerde had tot hiertoe, met behoorlijke kennis van de kloven en dalen der Alpen, de oude Geschiedschrijvers op de plaats zelve geraadpleegd, en met het terrein vergeleken. De Engelsche Generaal MELVILLE, was de eerste die op zijne reizen in het jaar 1774—1776, met POLIJBIUS in de hand, en geleid door zijne Krijgskunde, HANNIBAL volgde van de plaats waar hij over *de Rhone* gegaan was, tot in het dal van *Aosta*.

De Heer J. A. DE LUC, de Zoon van den beroemden Natuurkundigen, kreeg, bij zijn verblijf te *Londen*, in het jaar 1795, kennis aan den Generaal MELVILLE, die hem zijne ontdekkingen deels schriftelijk, deels mondelijk mededeelde, en hem vrijheid gaf die bekend te maken.

De Heer DE LUC, las daar op zelf POLIJBIUS, vergeleek hem met LIVIUS, en raadpleegde tevens de beste kaarten.

Evenwel wilde hij zijn werk niet eerder laten drukken, voor dat hij op de plaatsen zelve alles in oogenschijn genomen had. De reis, hiertoe noodig, kon hij eerst in 1812. ondernemen. Zijne moeite werd nu echter ook beloond, door de volledigste overtuiging, dat POLIJBIUS, die zelf de *Alpen* bezocht had, zoo naauwkeurig den weg, door HANNIBAL ingeslagen, bepaald had, dat men dien niet missen kon; maar dat LIVIUS, die POLIJBIUS in het beschrijven van dezen togt vertaald had, het oorspronkelijke

zeer

zeer verminkt had. Dit toont de Heer DE LUC duidelijk in dit werk.

De Geleerden, die zich door LIVIUS lieten misleiden, meenden, dat HANNIBALS togt over de *Alpen*, over den Berg *Genevra* geschied was. In deeze dwaling verkeerden de Ridder FOLARD, D'ANVILLE, en de Marquis de SAINT-SIMON. Andere Schrijvers, zoo als SEMLER, GROSLE, MANN en Graaf STOLBERG, zochten den overgang over de *Alpen*, bij den Berg Cenis. Thans is echter, door de Heeren MELVILLE en DE LUC, volkomen bewezen, dat HANNIBAL niet ver van *Avignon*, in den omtrek van *Roquemaure*, over *de Rhone* ging, toen die rivier opwaarts trok, tot hij daar kwam waar de *Isere* zich met *de Rhone* vereenigt, in het zoogenoemde Eiland der *Allobrogen*; dat hij zich daar op van *Vienne* oostwaards wendde, niet ver van *Isenna* over den *Kattenberg*, naar *Chamberrij*; van hier over *Montmelien*, *Constand* en *Moustier* naar den kleinen *St. Bernhard* ging, en over dezen het dal van *Aosta* bereikte. Dezen weg hadden de *Galliers* reeds in vroegeren tijd ingeslagen, bij hunne invallen in *Italien*; het was dezelve weg, dien de oudheid den Thebaanschen *Herkules* liet bewandelen, waar door de kleine *St. Bernhard* ook den naam kreeg van de *Grieksche Alpen*. Dit was dezelfde, waarop de *Romeinen* in later tijd, eene straat van *Mailand* naar *Vienne* aanleiden, en waar van nog overblijfselen te vinden zijn. Eindelijk dit is de weg, dien HANNIBAL, volgens de toenmalige omstandigheden, kiezen moest, en die POLIJBIUS met eene bewonderingswaardige naauwkeurigheid heeft beschreven.

IETS OVER LIGCHAMEN, DIE VAN ZELVE IN BRAND RAKEN.

Uit eene Redevoering van den Predikant SOMMER, *te Koningsbergen.*

De Predikant SOMMER, werd door den menigvuldigen brand, die in 1811. te *Koningsbergen* en elders ontftond, op het denkbeeld gebragt, dat verfcheidene ligchamen uit zich zelve in brand konden raken. Dat roet met olij vermengd, dat zelfftandigheden, die eene brandbare olij bevatten, zoo als geroosterd koren, mout enz. ontbranden, is reeds in de vorige Eeuw, door proeven bewezen; maar in den warmen zomer, raakte de oever der *Pregel* van zelf in brand, dewijl die met ftroo en mos bedekt geweest was, waar op olijvaten lagen, en dat door dezen last, zoo wel als door de arbeiders vast getreden was.

Even zoo raakten in Julij 1814, in den zoogenaamden Aschhof, een hoop van met olij doortrokkene matten in brand, als ook meermalen de opgerolde met olij doortrokkene kleederen der Olijmeters.

De Heer SOMMER, nam eenige ellen lijnwaad en oude flenel, bevochtigde deze met lijnolij, en verwarmde die door de zon — ook maakte hij een dikke wolle lap, en ftroo in de zon warm. Toen de Thermometer in het geolijd lijnwaad tot op 50° REAUMUR klom, pakte hij dit in den wollen lap, bond het met bindgaren vast, lag het in een ketel, op het door de zon warm gemaakte ftroo, ftopte het daarmede toe, en lag er noch een bedkusfen op.

Het pak was twaalf duimen lang, en tien dik. De temperatuur der lucht in de fchaduw 17°.

Na

Na verloop van drie uren was de warmte van het pak aanmerkelijk toegenomen, er verspreidde zich een brandige reuk, die al spoedig in een walgelijken stank ontaardde.

De Heer SOMMER, vondt onder het kussen eene gloeijende hitte, maar kon de massa eerst na vier en twintig uren onderzoeken, en vond die toen geheel ontstoken. Zoo dra er lucht bij kwam, raakte het stroo in vlam, en het pak lijnwaad brande drie kwartier, waar op hij het met water bluste. De proeven met spaanders, stroo, bast, en matten genomen, hadden denzelfden uitslag.

De Heer HAGEN, die over hetzelve onderwerp sprak, voegde er nog bij, dat tot het in brand raken van verscheidene zelfstandigheden, de warmte der zon niet volstrekt noodig was, maar dat ieder hooge trap van warmte dit uitwerksel voortbrengt. De Lakenfabrikeurs weten, dat met vet ingesmeerde wol, tot brandens toe heet wordt. Vette koeharen, en ieder ligchaam, waar in de warmte eene brandbare olij ontwikkelen kan, staat hier voor bloot. De Apotheker RUDE in *Bansen* heeft bewezen, dat geroosterde zemelen van rog, tarwenmeel, grutten, gebrande en gemale koffij, dit ook doen.

De Heer HAGEN, herinnerde bij deze gelegenheid, dat de overledene Keizerin KATHARINA, in *Rusland*, toen het Fregat *Maria* in 1767, in de Haven van Kroonstad in brand raakte, op het vermoeden kwam, dat het in brand geraakte zeildoek, van zelf ontstoken was, dewijl men met olij bevochtigd, en in zeildoek gerold roet in de kajuit bewaard had. Aan de proeven hier over op haar bevel genomen, heeft men de door de ondervinding bevestigde waarheid te danken, dat verscheidene zelfstandigheden van zelve in brand kunnen raken.

DE BEKEERDE ZELFMOORDENAAR.

Een Man in *Parijs*, wien het niet zeer voordeelig ging, besloot, in eenen aanval van wanhoop, zijn leven door eenen zelfsmoord te eindigen.

Maar de wereld behoort toch te weten, zeide hij bij zich zelven, dat ik tot zulk eene heldendaad instaat geweest ben! Daarom wil ik vooraf hier over iets opschrijven, het moet kort; maar tevens krachtig en vernuftig zijn. Na eenig nadenken, scheef hij op een papier; ik volg de les van een beroemd man, MOLIERE zegt:

Quand on a tout perdu et non plus de l'espoir,
La vie est un opprobre et la mort un devoir.

Dit is fraai! riep hij uit, en greep een mes om zich de keel aftesnijden, maar plotsling bedacht hij zich en zeide: vergis ik mij ook? is dit vers wel van MOLIERE? — Het kon ook wel van eenen anderen Dichter zijn, — dat moet ik eerst onderzoeken. —

Hij liep nu zoo lang bij zijne bekenden rond, tot men hem eindelijk de schriften van MOLIERE leende. Hij begon te lezen, het lezen verdreef zijne zwaarmoedigheid; hij vond het voornoemde vers nergens, en hervatte welgemoed zijne gewone bezigheden, zonder ooit meer aan eenen zelfsmoord te denken.

LENTELIED.

Wijze: *Simeons Lofzang.*

De stormwind wijkt en vlugt,
Voor zoele Lentelucht,
En zachten zomerregen;
Het knopje bot en boeit,
En groeit en groent en bloeit,
Het lacht de Schepping tegen!

Uit

Uit d'onuitputbre bron
Vloeit lieflijk licht der zon
Met alverkwikbre ſtralen!
Die 't ruwe winterkleed,
In 't heerlijkst bloemtapeet,
Met nieuwen dos doet pralen.

Wat ſchoonheid orde en pracht,
Die van de velden lacht,
En glinstert in mijn oogen!
Natuur! bij ied'ren tred,
Die 'k in Uw tempel zet,
Streelt mij Gods Alvermogen!

Er blinkt een wijs beleid,
Met magt ten toon geſpreid,
Van milden glans omgeven;
De Heer van 't ſtargewelf,
De hooge Godheid zelv',
Schenkt uit den dood, het leven!

Wees welkom weêr, Natuur!
Uw blij herlevingsuur,
Moet ieders hart bekoren,
Dat klopt voor hooger vreugd,
Die naamloos eens verheugd,
Ten jongſten dag zal gloren!

Ja, iedre bloem en plant,
Is daar van 't onderpand,
Wat voedſel voor 't vertrouwen!
Wie hier geloovig wacht,
Diens hope bloeit in kracht,
Bij 't wis'len in aanſchouwen.

Wat eindloos ſchoon verſchiet,
Wacht U o ſtervling! niet,
Hoe diep in 't graf gezonken!
Ook rijpt, in 's aardrijks ſchoot,
Uw leven uit den dood,
Door Jezus kruis geſchonken.

Zoo rijpt het goudgeel graan,
En spoeit ten wasdom aan
In d'omgeploegde voren;
De snelle tijd vervliet,
En, eer de Landman 't ziet,
Is 't oogstfeest al geboren.

Wie 't Scheppingswerk aanschouwt,
Maar 't hart, als steen zoo koud,
Niet voelt tot dank bewogen,
Niet in dien tempel juicht,
Waar zelfs zich 't grasje buigt,
Kan op geen leven bogen!

Zijn zaaitijd snelt daarheên,
En d'oogst, vaak afgebeên
Door hen hier uitverkoren;
Is, voor zijn schreijend oog,
Ver boven wolkenboog,
In 't Hemelhof, verloren.

Komt, wandlaars naar dat oord,
Waar men geen storm meer hoort,
Voelt hier uw stand en waarde!
Dan lacht de hemel toe,
En zinkt g' eens blij te moê,
In 't nietig stof der aarde.

Dan sluimert g' als Natuur,
Voor 't blij herlevingsuur,
Als in des Heeren akker;
En, uit die zoete rust,
Van hooger heil bewust,
Roept Jezus liefde u wakker!

Leijden, J. HEBELING,
den 6den Mei, 1820. *Theol. Cand.*

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

De Heer D. DE BONVOUST BEECKMAN, *Utrechtenaar*, verwierf, op den 27sten April, de waardigheid van Doctor in de Godgeleerdheid, na eene loffelijke openbare verdediging, van zijne *disputatio inauguralis, de oratione Stephani apologetrie.*

SCHOOL-NIEUWS.

HOOGEZAND.

Den 30sten Julij 1819. Heden had het openbaar Schoolexamen plaats, op het Instituut voor onderwijs en opvoeding, 't welk hier sedert acht jaren bestaat. Naar de toenmalige omstandigheden, was het onderwijs bij deze inrigting, bij deszelfs ontstaan, meer voor levende talen en verdere takken eener beschaafde opvoeding bestemd: thans heeft hetzelve voornamelijk ten doel, jongelieden tot de studien te bekwamen, door het onderwijs in die talen en kundigheden, welke hiertoe gevorderd worden, onafscheidelijk evenwel blijft hiermede ook het onderwijs in de eerstgenoemde vakken vereend.

H. BECKERINGH sprak, tot opening, eene latijnsche redevoering uit: over het leven en de daden van T. GRACCHUS, ten betooge, dat de menschen niet naar den uitslag, maar naar de be-

bedoeling hunner handelingen moeten beoordeeld worden. Nu ging men over tot het onderzoek in:

De oude Talen. De eerste aankomelingen vertaalden naar keus der aanwezenden; de Hoogleeraren TEN BRINK en VAN SWINDEREN, wilden zich inzonderheid hiertoe wel verledigen, uit *de viris illustribus Romae*, zij ontleedden tevens, gaven de hoofdtijden der werkwoorden op, en toonden met de voorkomende regels bekend te zijn. Die meer gevorderd waren, vertaalden, op dezelfde wijze, uit de levens van NEPOS, en uit de PHEDRI *fabulae*. Eene meer bedrevene klasse, zette over uit de klaagzangen van OVIDIUS en uit SALLUSTIUS. De minstgevorderden dezer klasse namen de eerste *elegien*, anderen het geheele 1ste boek. Van SALLUSTIUS, zamenzwering van CATILINA, hadden deze de helft, gene het geheel. Na dat deze verschillende afdeelingen zoo hadden getoond, waarmede zij zich in het afgeloopene Schooljaar hadden bezig gehouden, uit het latijn vertalende, zetten zij een aantal voorbeelden, uit eene geheele reeks gekozen, in het latijn over, en zeiden bij elk voorbeeld den toepasselijken regel uit VOSSIUS op. Men ging nu over tot de verst gevorderden, die in het nu loopende jaar de School met de Akademie zullen verwisselen. Het eerste boek van den Eneas, werd hier ter keus gegeven. Het tweede *Carmen* van HORATIUS, vervolgens opgegeven wordende, werd dit eerst vertaald, en dan hetgeen er in hetzelve merkwaardigs was, zoo van Historischen als Mythologischen en Philologischen aard, in het latijn verklaard en doorgeloopen. Wat het grieksch betreft, hierin liep het onderzoek over XENOPHON's leven van CYRUS, (uit de *Selecta* van WIJTTENBACH,) en over den *Ilias*, 1ste boek.

Na

Na een gedeelte in het latijn te hebben overgezet, werden de leerlingen over de taalkundige bijzonderheden van het behandelde onderzocht, door den Hoogleeraar J. TEN BRINK.

Nieuwe talen. Eerst zeide A. MENALDA, een engelsch vers op, *tevredenheid*, en de onderste afdeeling begon vervolgens, met het vertalen van de 25 eerste *fables de* PERRIN, in het hollandsch fransch of engelsch. Eene andere klasse volgde, die uit *the vicar of Wakefield* van GOLDSMITH, of in het holl. of in het fr. of in het hoogd. overgebragt. Voor het hoogd. vertaalde men nog afzonderlijk uit FUNKE's *familienbuch*, en voor het engelsch uit de fabelen van GAIJ. De eerste twee zangen van de *Henriade*, werden hierop in het holl. vertaald, met in achtneming van den geest der beide talen; ook werden de voorkomende *rhetorische figuren*, voor zoo ver zij voorkwamen, omschreven en aangewezen. Na dat, de intusschen gemaakte latijnsche en fransche opstellen waren aangeboden of voorgelezen, volgden beginselen van wetenschappen.

Voor de rekenkunde werd er over de tiendeelige breuken gehandeld, en er werd tevens van de nieuwe maten enz., met eene middelste afdeeling, het hoofdzakelijkste doorgeloopen; verder werden er sommen uit de algebra, en ook andere, opgegeven.

Meetkunde. Die dezelve volgens de GELDERS geleerd hebben, hadden de figuren, die betrekking op het doorgeloopene hadden, op het papier gebragt, om aan te bieden ter keuze; en dit hadden anderen met STEENSTRA's IX en X boek gedaan; hoewel de keus viel op het geen niet opgegeven was ter keuze, werd het gekozene evenwel behoorlijk opgelost.

Aardrijkskunde. De jongsten doorliepen eenige kaarten in het fransch of engelsch, en de meer

ge-

gevorderden beantwoordden eenige vraagstukken op de aardglobe.

Voor de geschiedenis liep het onderzoek, buiten de algemeene, meer bijzonder over *de Vaderlandsche*, en bepaaldelijk van den *aanvang* der republiek, tot den dood van Willem III.

Men had hierbij bijzonder rugzigt op de oude regeringsvorm en gesteldheid genomen, *Souverein*, stemmende Steden, Stadhouder, *Admiraliteiten*, O. en W. I. Compagnie, *Volkplantingen* enz.

Na dat Teekeningen en Schriften waren vertoond, werden de prijsen uitgedeeld. Naar rang, die door de bewijzen van vlijt wordt bepaald, werden de Leerlingen opgeroepen, en naar gehouden gedrag en vorderingen, waarbij een ieder alleen met zich zelven wordt vergeleken, werden gewone en eereprijsen uitgedeeld. De eenige buitengewone prijs van verdiensten viel ten deel, aan R. DE JONGH, die, bij een voortgaand loffelijk geloof aan den regel: „velen waren geleerd geworden, hadden zij niet gemeend, dat zij het reeds waren;" de schoonste hoop niet zal te leur stellen.

SCHILLER's *Ideale*, werden nu opgezegd, door M. N. PETERS, en ten besluite van het geheel, sprak M. SICHTERMAN, in het Hollandsch, over *de Rekenkunde, als eene der eerste behoeften des maatschappelijken levens.*

Beklaagde men zich vroeger wel eens, dat de aanwezenden te spaarzaam aan het verzoek voldeden, om de Leerlingen te ondervragen: ditmaal had men het genoegen, dat de reeds genoemde Hoogleeraren, zich hier toe wel meer bijzonder wilden verledigen, en zoo het gehoudene verslag, in belangrijkheid en waarde doen winnen.

KERK.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

SPANKEREN. Op den 7den Mei is, door den Wel Eerw. Heer D. VAN WULLEN, Pred. te *Zutphen*, tot Pred. van *Spankeren* en *Dieren*, bevestigd de Wel Eerw. Heer J. B. BARENBRUG, van *Kedichem* tot ons overgekomen.

De Bevestiger, predikte over *Joh.* XIII: 20. *Voorwaar, voorwaar zeg ik u, zoo ik iemand zende, wie [dien] ontvangt, die ontvangt mij: en wie mij ontvangt, die ontvangt hem die mij gezonden heeft.*

De Bevestigde, had tot zijn tekst genomen *Gal.* VI: 14*a*. *Het zij verre van mij, dat ik zoude roemen, anders dan in het kruis van onzen Heer Jezus Christus.*

OOSTERBEEK. Ter vervulling der vakature alhier, veroorzaakt door het afsterven van Ds. P. A. C. DE HAAN HUGENHOLTZ, heeft de Kerkeraad dezer Gemeente, ten overstaan van den Consulent, Ds. DONKER CURTIUS, Pred. te *Arnhem*, op heden den 12den Mei, geformeerd het volgende twaalftal:

DD. D. J. WOLTERBEEK, Predd. te *Wamel* en *Dreumel*. A. DE HAAN HUGENHOLTZ, te *Zalk*. W. H. VAN GRIETHUISEN, te *Thamen*. A. VAN ECK, te *Genderingen*. K. HERINGA, te *Herrewijnen*. T. A. CLARISSE, te *Doorn*. N. C. KIST, te *Zoelen*.

H.

H. ROIJAARDS; te *Meerkerk* J. E. STEINIGEWEG, te *Nooddorp*. B. R. DE BEER, te *Lienden*. W. J. VAN VLOTEN, te *Ophemert*: J. VAN DEN BROEK, te *Scherpenzeel*.

Hier op is dadelijk vastgesteld, het volgende zestal;

DD. WOLTERBEEK. DE HAAN HUGENHOLTZ, VAN GRIETHUISEN, VAN ECK, HERINGA en CLARISSE.

Waar uit op het drietal zijn gebragt:

DD. WOLTERBEEK, DE HAAN HUGENHOLTZ en VAN GRIETHUISEN.

En is daar uit dadelijk beroepen, Ds. D. J. WOLTERBEEK, Pred. te *Wamel* en *Dreumel*.

NIJMEGEN.

ELDEN EN DRIEL. Op den 26sten Maart l. l., heeft onze Leeraar, J. VAN DER VEGT, ons bekend gemaakt, het overlijden van onzen in den vorigen jare Emeritus geworden Pred. C. BUSCHMAN, en bij die gelegenheid gepredikt, over *Hebr*. XIII: 7a.

ALTFORST EN APPELTERN. Heden den 7den Mei, nam onze Leeraar, A. RADIJS, beroepen naar *Oss*, van ons afscheid, predikende over 2 *Cor*. XIII: 9b.

RESSEN EN DOORNIK. De Correspondent heeft van ter zijde vernomen, dat aldaar, ter vervulling der vakature, eene beroeping geschied, doch dat dezelve vruchteloos afgeloopen is.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ZUTPHEN.

EIJBERGEN. Heden den 23sten April, had alhier eene buitengewone plegtigheid plaats. Aan twee volwassene personen, ALIDA MARGARETHA ELIZABETH, en WILHELMINA DOROTHEA BEINO, werd, na afgelegde belijdenis, de H. Doop toegediend. Onze Leeraar, A. J. GOOSZEN, hield

hield eene op die plegtigheid passende Leerrede, over *Gal.* III: 27. *Want zoo velen als gij in Christus gedoopt zijt, hebt gij Christus aangedaan.*

T I E L.

EVERDINGEN, den 16den April. Heden werd onze Leeraar, Ds. H. KOOBS WICHERS, in den dienst der Gemeente ingezegend, door den Consulent J. VAN OCHTEN, Pred. te *Zijderveld*, predikende bij die gelegenheid over *Hebr.* XIII: 17; terwijl, behalve zijn Eerw. de Heeren GELHUIS en DEKKER, Predd. van *Schonerewoerd* en *Hagestein*, den Kandidaat de handen hebben opgelegd.

Des namiddags begon onze Leeraar zijn predikwerk onder ons, met eene Leerrede over *Deut.* XXXII: 2, 3a.

RAVENSWAAIJ vakant. Zie April 1820.

B O M M E L.

METEREN, den 30sten April. Onze Leeraar Ds. H HULSTIJN, maakte ons bekend, dat hij eene beroeping naar *Kedichem*, onder de Classis van *Gauda* ontvangen, en in beraad genomen had.

EST, den 7den Mei. Onze beroepen Leeraar, Ds. H. G. J. BECKING, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*, werd heden onder ons bevestigd, door Ds. W. A. VAN VLOTEN, Pred. te *Ophemert*, Consulent dezer Gemeente, met *Joh.* X: 16. *Ik heb nog andere schapen, die van dezen stal niet zijn* enz.

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Wel Eerw. Heer Bevestiger, door DD. B. STEMBERG, G. W. BECKING, W. A. VAN EEDEN, G. J. VAN NOUHUIJS, Z. T. DE JONGH, W. N. COENEN. W. LAMMERÉE, S. G. JORISSEN en H. HULSTIJN, Predd. te *Herveld*, *Beest*, *Opijnen* en *Heesselt*, *Rumpt*, *Varik*, *Tuil*, *Geldermalsen*, *Waardenburg* en *Neerrijnen* en *Meteren*.

De Bevestigde aanvaardde zijne bediening, met eene Leerrede over *Joh.* XXI: 17. *Hij zeide tot hem ten derden male: Simon Jona* [*Zoon*] *hebt gij mij lief?* enz.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

VARIK staat vakant te worden. Zie April 1820.

HARDERWIJK.

HARDERWIJK. De Leden van het Klassikaal Bestuur van *Harderwijk* zijn, voor dit jaar:

De Heeren: L. BOUMAN, Pred. te *Harderwijk*, Praeses.

J. PARÉ, Pred. te *Barneveld*, Assessor.

W. SCHOLTEN, Pred. te *Harderwijk*, Scriba.

Gecommitteerden:

J. L. OVERDORP, Pred. te *Epe*. J. VAN ALLEN, Pred. te *Veessen*. J. Z. NAUMAN VAN DER HORST, Pred. te *Hattem*. Prof. S. MEIJHOFF, Ouderling, te *Harderwijk*.

Secundi:

De Heeren: J. LUBERTI AUGUSTINI, Pred. te *Harderwijk*, Secundus van den Scriba. J. AVERWIJN, Pred. te *Elspeet*. J. LUBERTI AUGUSTINI, Pred. te *Harderwijk*. T. A. LE FEVRE DE MONTIGNIJ, Pred. te *Elburg*. A. SCHOUTEN, Ouderling, te *Nijkerk*. Secundi der Gecommitteerden.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

DELFT. Onze Leeraar, J. C. FABIUS, beroepen naar *Amsterdam*, heeft, na dat zijn WelEerw., behoorlijk van zijne betrekking op het Klassikaal Bestuur van *'s Gravenhage*, en van deze Gemeente, was ontslagen, den 30sten April l. l., van de Gemeente afscheid genomen, met eene Leerrede over *Rom.* XV: 13. *De God nu der*

der hope, vervulle u lieden met alle blijdschap en vrede, in het geloove, op dat gij overvloedig moogt zijn in de hope, door de kracht des Heiligen Geestes.

[illegible] HEIDE vakant. Zie Sept. 1819.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, den 29sten Maart 1820. Heden ontving onze Leeraar, Ds. H. OORT, eene beroeping naar de Gemeente van *Amsterdam*, en nam dezelve in beraad. Den 16den April, verklaarde zijn Eerw. aan de Gemeente, dat hij zich verpligt gevonden had, voor die beroeping te bedanken, en bij ons te blijven, ten tekst nemende 1 *Cor.* III: 21—23. *Niemand dan roeme op menschen; want alles is uwe. Het zij Paulus, het zij Apollos, het zij Cephas* enz.

ROZENBURG en BLANKENBURG, den 23sten April 1820. Heden in den Voormiddag-Godsdienst, gaf onze Leeraar, Ds. P. H. LOIJSEN, ons in zijne Voorafspraak kennis van het smartelijk sterfgeval van den Wel Edelen geboren Heer, Mr. R. VAN ALDERWERELD, Oud-Regerings Lid der Stad *Delft*, onzen voormaligen Ambachtsheer, en wekte, naar aanleiding van *Gen.* XXVII: 2*b. Ik weet den dag mijnes doods niet*, ons op, om, uit hoofde van den onzekeren tijd van ons sterven, ons steeds bereid te houden, ten einde door het geloof in CHRISTUS, het tijdelijke met het eeuwige te kunnen verwisselen, in de zalige hoop op eene heerlijke onsterfelijkheid.

MAASLAND vakant. Zie Nov. 1819.

LEIJDEN.

NIEUWVEEN. Ds. M. H. VAN [illegible], Predikant te *[illegible]*, alhier beroepen, heeft deze beroeping aangenomen.

NOORDWIJK AAN DE ZEE, den 17den April. Gisteren namiddag maakte onze Leeraar ons

 be-

bekend, dat hij in de afgelopene week eene beroeping naar de Gemeente van *Arnemuiden*, in *Zeeland* bij *Middelburg* ontvangen; doch daar voor bedankt had; hij verbond zich weder aan ons, met *Hand.* XV: vs. 34. en herinnert op nieuw aan alle Gemeenten en Kerkeraden in *Zeeland*, of daaromtrent, het geen hij in de Boekzaal voor November 1819. pag. 623 heeft geschreven, waar aan hij vasthoud, waar aan hij verzoekt, dat men zich houde en hem niet verder lastig valle, dat vruchteloos zoude zijn."

NIEUWKOOP, den 11den Mei. Heden is alhier door den grooten Kerkeraad, ten overstaan van Ds. M. L. BONZET, Pred. te *Noorden*, als Consulent, ter vervulling der vakature, de volgende nominatie gemaakt:

DD. H. J. RESNES, Kandidaat bij het Provincial Bestuur van *Zuid Holland*. L. LOBRIJ, Predd. te *Ottoland*. M. L. BONZET, te *Noorden*. P. BROEKMAN, te *Heikoop*. D. VAN VEEN, te *Houten*. L. DIBBITS. te *Voorthuizen*. J. SMALBIAAN, te *Noordwijk*. J. J. W. DIEMONT, te *Bleskensgrave*.

Daarna op het viertal:

DD. RESNES, LOBRIJ, BROEKMAN en VAN VEEN.

En op het tweetal:

DD. RESNES en LOBRIJ.

Welke nominatie ter electie is overgezonden, aan den Hoog Edel Heer Baron DE ROEST VAN ALKEMADE, representerende de Hoog Ed. Ambachtsvrouwe van *Nieuwkoop*.

DORDRECHT.

HOORNAAR, den 20sten April l. l., maakte onze Predikant Ds. M. P. VAN DORSBURGH, ons bekend, dat hij voor de beroeping van *Ressen* bedankt, en die naar *Nieuwveen*, onder in-

inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, aangenomen had.

BRANDWIJK EN GIJBELAND, den 7den Mei l. l. Onze Leeraar, Ds. A. LOSGERT, eene beroeping naar de Gemeente te *Willige Langerak* en *Zevender*, onder de Classis van *Gouda*, ontvangen hebbende, heeft dezelve, na verleende aggreatie van den Hoog Edel Geb. Heer en Mr. C. F. BRAND, Heer van *Willige Langerak*, en Vrijheer van *Zevender*, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatie aangenomen.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

GOUDA.

KEDICHEM, den 23sten April 1820. Onze Leeraar, Ds. J. B. BARENBRUGH, beroepen naar *Spankeren* en *Dieren*, nam heden afscheid van ons, met eene Leerrede, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 20 en 21.

MOORDRECHT, den 28sten April 1820. Ds. L. J. VAN DAM, Predikant in de *Beemster*, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, ten overstaan van den Consulent, Ds. J. VAN OOSTVEEN, Pred. te *Nieuwerkerk aan den IJsel*, op nieuw eene nominatie gemaakt, en op het twaalftal geplaatst de Predikanten:

DD. H. J. ROMENIJ, Predd. te *Diepenheim*. J. LAMMERÉE, te *Leksmond*. J. VAN SCHAIK, te *Koorndijk*. F. G. G. NAHUIJS, te *Bunnik* en *Vechten*. C. J. SCHEURLEER, te *Wognum* en *Wadwaij*. ~~G. C. BRAAM, te *Heerjansdam* en~~ *Kijfhoek*. J. VAN OOSTVEEN, te *Nieuwerkerk aan den IJsel*. A. LIETAERT, te *Ouderak*. P. H. DE HAAN HUGENHOLTZ, te *Woudenberg*. H. J. EIJKMANS, te *Alblasserdam*. J. STEENMEIJER, te *Nieuw-Loosdrecht*. en A. RONHOFF, te *Hedel*.

De zes eersten op het zestal, en de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daaruit ten zelven dage beroepen Ds. H. J. ROMEIJN, Pred. te *Diepenheim*. Die deze beroeping, na verkregene agreatie van H. H. Burgemeesteren van *Rotterdam*, als Ambachtsheeren van *Moordrecht*, onder inwachting van de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, heeft aangenomen.

POLSBROEK, den 30sten April 1820. Onze Leeraar A. J. DIEMONT, deelde ons heden, de bij den Kerkeraad ingekomen tijding mede, aangaande den dood van zijnen laatsten Voorganger Ds. F. BAARSLAG, die bij ons, den tijd van bijna zes jaren, zijne eerste standplaats had, en spoorde ons bij die gelegenheid aan, om daar wij hem, in den weg van alle vleesch, vroeger of later, eenmaal zullen volgen, in tijds te zorgen voor onze eeuwige belangen.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

GOUDA vakant. Zie Dec. 1819.

WILLIGE LANGERAK vakant. Zie April 1820.

BRIELLE.

SIMONSHAVEN EN BIERT. De Heeren Proponenten en Kandidaten worden verzocht, ten spoedigste alhier hunne gaven te laten hooren, en zich daartoe vooraf aan te melden, bij den Consulent, den Wel Eerw. Heer C. GUTTELING, Pred. te *Zuidland*.

STELLENDAM. De beroeping alhier, op den Wel Eerw. Heer J. M. LE COULTRE, Pred. te *Zuilichem* en *Nieuwaal*, uitgebragt, heeft de noodige goedkeuringen bekomen.

NOORDHOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Ter vervulling der vakature,

vernaamlijk door het overlijden van Ds. F. FOCK, en vooraldurende door het bedanken van Ds. H. OORT, is den 18den April door Predikanten en Ouderlingen gemaakt het volgende zestal:

DD. D. MOLENAAR, G. GREGOOR, A. VAN VLOTEN, J. F. TIJDEMAN, D. M. KAAKEBEEN en W. A. HASELAAR, Predikanten te *Deutichem*, *Zwolle*, *Voorburg*, *Dordrecht*, *Middelburg* en *Enkhuizen*.

Waar uit op het drietal geplaatst zijn:

DD. MOLENAAR, GREGOOR en VAN VLOTEN.

Den 25sten April hebben B. B. Diakenen, tot hetzelfde einde uitgebragt, als zestal:

DD. D. M. KAAKEBEEN, W. N. MUNTING, J. D. RUIJS, J. E. VOET VAN CAMPEN, W. BREUJL en J. G. H. TEN DALL, Predikanten te *Middelburg*, *Hoorn*, *Ouderkerk aan den Amstel*, *Leiden*, *Amersfoort* en *Heeg*.

En op het drietal geplaatst:

DD. KAAKEBEEN, MUNTING en VOET VAN CAMPEN.

De Eerw. groote Kerkeraad, heeft den 2den Mei deze beide drietallen gecombineerd, en daaruit op het drietal geplaatst hebbende:

DD. G. GREGOOR, D. M. KAAKEBEEN en D. MOLENAAR.

Terstond beroepen Ds. D. M. KAAKEBEEN, Pred. te *Middelburg*, aan wien de acte daarvan is toegezonden.

AMSTERDAM, den 24sten April. Onze Leeraar, Ds F. BAARSLAG, die een geruimen tijd door bijna geheele blindheid, zwakte en ligchaamssmerten, zijnen dienst met moeite volbragt of geheel daarin verhinderd werd, is heden in den Heere ontslapen, na dat hij den ouderdom van 66 jaren had bereikt. Daarvan waren ruim 39 doorgebragt in den Evangeliedienst, eerst bij de Gemeenten te *Polsbroek* en

Kampen, en sedert 4den Octob. 1796 aldaar. 's Mans getrouwheid en dienstvaardigheid doen zijne gedachtenis in zegening zijn bij de Gemeente, en bij zijne Ambtsbroederen, die met hartelijke liefde aan hem gedacht hebben, in hunne Leerredenen, en het jaar van gratie voor zijne Weduwe zullen vervullen.

AMSTERDAM. Onze beroepen Leeraar, Ds. J. C. FABIUS, werd op den 14 Mei in den Evangeliedienst bevestigd, door Ds. G. J. ROOIJENS, met eene Leerrede over *Joannes* IV: 35. de laatste woorden. *Heft uwe oogen op en aanschouwd de landen, want zij zijn alrede wit om te oogsten.* Terwijl de Bevestigde zich den 17den aan ons verbond, met eene Leerrede over *Joannes* IV: 24. *God is een Geest en die hem aanbidden moeten (hem) aanbidden in geest en in waarheid.*

HAARLEM.

JISP, den 23sten April. Onze Leeraar L. JUTTING, werd voor twee dagen door eenen Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Haarlem*, losgemaakt van zijne betrekkingen, op den Kerkeraad, deze Gemeente en de Classis van *Haarlem*, en heden nam hij afscheid van de Gemeente, naar aanleiding van *Philipp.* III: 20. IV: 1. *Maar onze wandel is in de hemelen .... staat alzoo in den Heere, geliefden!*

WESTZAANDAM, den 23sten April. Onze oudste Leeraar, de Heer J. BRUGMAN, vierde heden openlijk met de Gemeente, gedachtenis van zijnen alhier vervulden 25 jarigen Evangeliedienst, en sprak bij die gelegenheid over *Ps.* CXIX: 65. *Gij hebt o Heere enz.* Nog lange spare de Heer hem in zijne gunst, en stelle hem, verder tot eenen uitgebreiden zegen onder ons.

WESTZAANDAM. Daar reeds de Koninklijke ... ... ap-

approbatie op de beroeping hier is ingekomen, wordt de overkomst van den beroepenen, met verlangen te gemoet gezien.

A L K M A A R.

SCHAGEN, den 23sten April. Heden had in de Gemeente eene zeldzame plegtigheid plaats. Onder de nieuwe leden, welke heden bevestigd werden, bevond zich een grijsaard, genaamd J. PIETERSZ. JONGE JAN, bereikende bijna den ouderdom van 83 jaren, welke naar den nedrigen kring, waarin hij leeft, nog het volkomen bezit van ligchaams en zielsvermogens heeft. Deze nog ongedoopt zijnde, werd door den H. Waterdoop, in de Gemeente ingelijfd, bij welke gelegenheid onze Leeraar J. J. VAN DER SLUIS, predikte over *Marc.* XVI: 16*a*. ons bepalende bij het hoogwaardig doel der instelling van den Christelijken Doop, den grijzen belijder van Jezus, zijn voorregt, en zijne verpligting voorstellende, en ons tot eene nuttige beschouwing en tot eene pligmatige beantwoording van deszelfs gewigtig doel aansporende.

ALKMAAR. Onze Leeraar J. PRINS, maakte ons den 23sten April, bij gelegenheid van de bevestiging van nieuwe belijders, bekend, dat zijn Wel Eerw. na beraad, voor de beroeping naar de Gemeente van *Middelburg*, bedankt had, zich te dezer gelegenheid op nieuw aan de Gemeente verbindende, met *Eph.* VI: 23. *Vrede zij den Broederen en liefde met geloof, van God den Vader, en den Heere Jezus Christus!*

Onze Leeraar A. A. WOESTH EF, door Z. M. onzen Koning, bij Hoogstdezelfs besluit, den 18den April l. l., goedgunstiglijk Emeritus verklaard zijnde, met een toegezegd pensioen, is dus

ALKMAAR vakant.

ALKMAAR, de Wel Eerw. Heer [illegible], Pred. te *Kolhorn*, is door het Klassikaal Bestuur, tot Lid der Classis van *Alkmaar*, aangenomen.

GRAFT. Zie April 1820.

WINKEL. Zie April 1820.

SCHERMERHORN vakant. Zie April 1820.

H O O R N.

SPANBROEK. De zeer Eerw. V. der E. van EELM, welke sedert den jare 1817, onder ons woonde en verkeerde, en door zijn voorbeeld stichtte, is den 26sten April, in den ouderdom van 84 jaren en eenige maanden, in den Heere ontslapen. Van den jare 1795, tot het einde van het jaar 1816, was hij een ijverig en getrouw dienaar des Euangeliums, in de nabuurige Gemeente te *Abbekerk* en *Lammerschaag*, en tot het laatste toe, één voor velen beschamend voorbeeld, in getrouwheid op de waarneming van alle de pligten zijner gewigtige bediening. Het behaagde Z. M. onzen Koning, hem in de laatste maanden van 1816 eene eerlijke rust te bezorgen, van zijnen wel volbragten arbeid in de Gemeenten van zijnen Heer. Hij is in 't geheel 56 jaren Predikant geweest, vier jaren was hij Adjunct Predikant te *Lommel*, dertig jaren lang was hij Leeraar en Voorganger te *Someren* en *Lierop*, en van den jare 1795, en dus nog volle 22 jaren, heeft de Gemeente van *Abbekerk* en *Lammerschaag*, het voorregt genoten, zijnen getrouwen Euangeliedienst en leerzaam verkeer, te bezitten. Hij is tweemalen gehuwd geweest, eerst met Mejufvrouw J. G. MOLENGRAAFF, laatst met Mejufvrouw G. BOS, uit welk huwelijk nog ééne dochter is overgebleven, die zijn verlies betreurt.

Daar de brave Man hier vele vrienden had, heeft onze Leeraar, Ds. L. VISSER, op den

30sten

30sten April, in eene voorspraak, uit *Hebr.* XIII: 14a. *Wij hebben hier geene blijvende stad;* iets gezegd van den regt christelijken uitgang van den eerbiedwaardigen grijsaard, en ons allen tot navolging van zijn voorbeeld ernstig opgewekt.

ABBEKERK. Ook onze Leeraar, Ds. H. LAMBERS, heeft naar aanleiding van *Psalm* XC: 9b, 10. de Gemeente herinnerd, aan den Christelijken wandel, en het zalig afsterven, van zijnen Voorganger, onzen vorigen Leeraar, C. VAN SELM, en ons bij die gelegenheid treffende lessen en opwekkingen gegeven, ter besturing van ons leven en wandel.

OBDAM. Op nieuw is hier, onder het bestuur van onzen Consulent, Ds. L. VISSER, Predikant te *Spanbroek* en *Opmeer*, het navolgende drietal geformeerd, als:

DD. E. C. PERSCH, F. BOON en P. HAGOORT, Predikanten te *Callantsoog*, *Haringkarspel* en *Dirkshorn*, en *Ursem*.

En is deze nominatie aan den Heere van *Obdam*, ter aggreatie aangeboden.

HOORN, den 25sten April. Alhier is overleden de Eerw. D. VAN BERK, in den ouderdom van ruim 74 jaren. Hij is Predikant geweest in de Gemeente van *Warder*, onder de Classis van *Edam*, van den jare 1771 tot 1808, wanneer hij Emeritus geworden is. Sedert dien tijd woonde hij in deze stad. Zoo hier als te *Warder*, leefde hij stil en eenzaam, genoot de achting en liefde zijner Gemeente, en bleef daarin bestendig deelen, ook na zijn vertrek naar hier. Als een kundig en braaf man, was hij zoo wel in als buiten zijne Gemeente geacht, en wanneer zijne borst het eenigzins toeliet, voorbeeldig in de waarneming van den openbaren Godsdienst onder ons.

GROO-

GROOTEBROEK vakant. Zie Sept. 1819.

SCHARWOUDE staat vakant te worden. Zie April 1820.

E D A M.

WARDER, den 19den April. De Wel Eerw. Heer J. METZ, Pred. te *Oudorp* en *Oterleek*, voor onze op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad op nieuw, ten overstaan van den Consulent J. VAN AMEREN, Pred. te *Ettershem* en *Schardam*, het volgende zestal gemaakt:

DD. W. F. OVERHOFF, A. VAN WETERING, M. LOBRIJ, G. VERBEEK, H. BITTER en F. POTTER, Predd. te *Bunschoten* en *Spakenburg*, te *Brakel*, te *Ottoland*, te *Goudriaan*, te *Ochten* en te *Waal* en *Koog op Texel*.

Vervolgens zijn de drie eersten, op het drietal gebragt, waar uit dadelijk is beroepen geworden, de Wel Eerw. Heer W. F. OVERHOFF, Pred. te *Bunschoten* en *Spakenburg*, die dit ons beroep in beraad heeft genomen.

LANDSMEER, den 2den Mei. In de plaats van onzen, naar *Bahr* en *Lathum*, vertrokken Leeraar, heeft de Kerkeraad, na bekomen handopening, gemaakt het volgende twaalftal van Predikanten:

DD. B. S. SEVENSMA, Predd. te *Gbingarijp* en *Broek*. L. M. COSTERUS, te *Grosthuizen* en *Avenhorn*. H. W. DE WILDE, te *Klaaswaal*. F. HERINGA, te *Anjum*. A. HAZEU, te *Uitgeest*. G. S. SPAAN, te *Heerjansdam*. H. F. FOKKENS, te *Twijzel* en *Kooten*. H. BITTER, te *Ochten*. F. CANTER ALTA, te *Purmerland*. C. H. VAN KEENEN, te *Kortenhoef*. A. SCHILT, te *Blaauwkapel* en L. VISSER, te *Spanbroek* en *Opmeer*.

Daar uit werd gemaakt een zestal, en daar op gebragt:

DD.

DD. SEVENSMA, COSTERUS, DE WILDE, HERINGA, HAERU en VAN REENEN.

Het drietal werd uitgebragt, op de Wel Eerw. Heeren:

DD. SEVENSMA, COSTERUS en HERINGA.

Uit het welk terstond beroepen werd; Ds. B. G. SEVENSMA, onder de Clasfis van *Heerenveen*; aan wien deze beroeping is toegezonden.

MIDLIE en AKSWIJK, den 7den Mei. Heden werd onze nieuwe Leeraar, J. CLAUS, alhier bevestigd, door zijnen Behuwdbroeder, den Wel Eerw. Heer H. J. HOMBRINK, Pred. te *Oostzaan*, aan wien onze Confulent J. H. DE WOLFF, Pred. te *Oosthuizen*, deze beurt had afgestaan. Zijn Wel Eerw. befchouwde de taal des Engels tot de Herderen, *Luc.* II: 10a. als zeer gepast ter bemoediging van Leeraren, bij het aanvaarden van het werk der heilige bediening. Vervolgens gefchiedde de inzegening door de beide gemelde Predikanten, gelijk ook door DD. H. VAN TOLL, Theol. Doct. en Emeritus-Pred. te *Edam*, W. BOOMKAMP, E. HERINGA en P. J. SCHARDAM, Predd. te *Edam*, *Oudendijk* en Prediker te *Hobrede*.

Onze Leeraar, begon zijnen Evangeliedienst, met een betoog der algenoegzaamheid van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, voor alle onze behoeften, naar aanleiding van *Coll.* III: 11. *Christus is alles.*

KWADIJK. Zie April 1820.

Z E E L A N D.

M I D D E L B U R G.

MIDDELBURG, den 3den Maart 1820. Op gunstig verkregene vrijheid, van Z. M. onzen Ko-

Konings, en verleende handopening, tot de vervulling der vacerende plaats, veroorzaakt door het overlijden van den Hoog Eerw. en geleerden Heere J. DE FREMERIJ, is, heden het volgend twaalftal van Predd. geformeerd:

DD. J. PRINS, Predd. te *Alkmaar*. J. J. VAN VOORST, te *Goes*. P. VAN RADEN, te *Breda*. A. VERWIJS, te *Dokkum*. J. F. HENRIJ, in *de Grotten*. J. PARÉ, te *Barneveld*. W. VAN VLOTEN, te *Kampen*. C. VAN HERWERDEN, te *Schiedam*. B. VAN DER FEEN, te *Schoonhoven*. J. J. VAN BEINSE, te *Halst*. R. CROMMELIN, te *Zalt-Bommel*. J. SJOERNIS, te *Fijnaard*.

Op den 24sten Maart, zijn op het zestal geplaatst:

DD. W. VAN VLOTEN, J. PRINS, J. PARÉ, J. J. VAN DEINSE, P. VAN RADEN, J. F. HENRIJ.

En op het drietal:

DD. J. PRINS, W. VAN VLOTEN, P. VAN RADEN.

Waar uit vervolgens, op den 2den April, met het lot tegen P. VAN RADEN, beroepen is, J. PRINS, te *Alkmaar*, doch die, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

AAGTEKERKE, den 17den Maart 1826. Onze Leeraar, Ds. J. MEERBURG STARRENBERG, van hier naar *Sas van Gend* beroepen zijnde, heeft voor deze beroeping bedankt.

DOMBURG, den 17den Maart 1826. Heden heeft de Kerkeraad alhier, onder het bestuur van den Consulent J. MEERBURG STARRENBERG, Pred. te *Aagtekerke*, gemaakt het volgende zesen drietal van Predikanten.

Zestal:

DD. W. VERVOORN, Predd. te *Philipsland*. N. DE GRAAFF, te *Bloemendaal*. C. A. VAN SCHAGEN, te *Kappelle aan den IJssel*. C. VAN RENTELEN, te *Giessen* en *Rijswijk*. J. RADERMACHER SCHO-

SCHORER, te 's Gravenpolder en P. C. LAMMERS VAN TOORENBURG, te Dreischor.

Drietal:

DD. W. VERVOORN, N. DE GRAAFF en C. A. VAN SCHAGEN.

Waar uit beroepen is, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer W. VERVOORN, Pred. te Philipsland, die deze beroeping heeft aangenomen.

ST. LAURENS EN BRIGDAMMEN, den 10den April. Op den 14den Maart 1808, is onze Leeraar A. J. CLINGE, in den hoogen ouderdom van meer dan 78 jaren, overleden. Zijn Wel Eerw. was op den 11den Januarij 1730, te Freremin in 't Graafschap Lingen geboren, alwaar zijn Vader, de Wel Eerw. Heer J. M. CLINGE, Pred. was, zijnde zijne Moeder ROSETTA CATHARINA WERNBLIJ. De overledene was Eerwaardig, niet alleen uit hoofde van zijne bediening, maar ook door zijnen voorbeeldigen wandel, daar zijn leven met zijne leer strookte. De bekende nederigheid van den verdienstelijken man verbiedt ons, iets meer tot zijnen lof hier bij te voegen, lange zal hij onder ons in zegeninge blijven. Na in de voorbereidende wetenschappen, noodig onderwijs ontvangen te hebben, kwam hij op de Hoogeschool te Lingen, en aldaar zijnen tijd wel besteed hebbende, is hij, na behoorlijk onderzoek van de Classis te Lingen, onder de Proponenten opgenomen, in het jaar 1765. Op den 14den April werd Zijn Eerw. te Nieuvliet bevestigd, door zijn' Broeder, den Wel Eerw. Heer S. B. CLINGE, Predikant te Bekwerke, Zijn Eerw. is in 1772 gehuwd, met Mejuffer BERBERA MARIA SLUITEN. Zijn Echt werd gezegend met zeven kinderen. Alhier te St. Laurens en Brigdammen is zijn Eerw. bevestigd op den 17den Mei 1789. Zijne Gade en

Kroost

Kroost zijn voor hem overleden, en daar onder twee veel belovende Jongelingen, welke zich tot Leeraren vormden. *Zijne eenige Dochter*, JOHANNA ROBETTA CATHARINA SLUIJTER CLINGE, gehuwd met den Wel Ed. Heer J. G. LIEBERT, betreurt zijn verlies met ons.

Als bijzonderheid omtrent den afgestorvenen, is belangrijk, dat zijn Eerw. met *nog vier zijner* Broederen, Evangeliedienaar *geweest is*.

RITTHEM, den 23sten *April*. *Na gunstig* verkregene handopening van Z. Exc., *den Heere* Staatsraad Directeur Generaal voor de *Zaken* der Hervormde Kerk enz., heeft de Kerkeraad, met medestemming van den Wel Ed. geb. *Heer* W. N. LAMBRECHTSEN, gevolmagtigden van den Ambachtsheer der Gemeente, den Wel Ed. geb. Heer N. C. LAMBRECHTSEN, onder bestuur van den Consulent H. L. DE JONGE, Predikant te *Oostzouburg*, ter vervulling der vakature alhier, op heden gemaakt, het volgende zestal van Predikanten:

DD. A. T. BEAUSAR, J. MEERBURG SNARENBERG, A. C. VAN ALDERWERELD, W. SPIERING HZ., J. DE ROCHEFORT en A. SOETERMEER, Predikanten te *Groot Ammers*, *Aagtekerke*, *Rhijnzaterwoude*, *Poortugaal* en *Albrandswaard*, *Westkapelle* en *Burgt*.

En daaruit op het drietal geplaatst:

DD. A. T. BEAUSAR, J. MEERBURG SNARENBERG en A. C. VAN ALDERWERELD.

Waaruit terstond beroepen is, de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. T. BEAUSAR, Pred. te *Groot-Ammers*, die deze beroeping in beraad genomen heeft.

ARNEMUIDEN, den 30sten April. Na dat onze Leeraar, Ds. P. HONDIUS, bij besluit van Z. M. den Koning, van den 1sten Augustus 1819, Litt. D. 2. Emeritus verklaard, door den Wel Eerw,

Eerw. Heer J. RENIER, Lid van het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, en Pred. te *Veere*, van deze Gemeente en de Classis, tot welke zij behoort, was losgemaakt en ontslagen, heeft zijn Wel Eerw. op heden van ons afscheid genomen, daartoe tot tekst nemende 2 *Cor.* XI: 11. *Waarom? is het om dat ik u niet lief heb? God weet het.*

NIEUWLAND EN ST. JOOSTLAND, den 7den Mei. Op heden werd Ds. L. JUTTING, van *Jisp*, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door Ds. H. DE KOE. Pred. te *Kleverskerke*, Consulent der Gemeente, met *Spr.* XXIX: 18. *Als er geene prophetie is, wordt het volk ontbloot: maar welgelukzalig is hij, die de wet bewaart.* De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende, *Hand.* IV: 12a. *De zaligheid is in geenen anderen enz.*

MIDDELBURG, den 7den Mei. Onze jongste Leeraar, Ds. D. M. KAKEBEEN, van hier naar de Nederduitsche Hervormde Gemeente van *Amsterdam* beroepen zijnde, maakte ons op heden bekend, dat hij deze beroeping in beraad genomen had.

VROUWEPOLDER. Zie Dec. 1819.

ZIERIKZEE.

SEROOSKERKE (IN SCHOUWEN), den 19den Maart. Heden maakte onze Leeraar, C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, ons het afsterven van een onzer Voorgangers bekend. De Wel Eerw. zeer geleerde Heer C. VAN DEN KERKHOVEN, laatst rustend Pred. van *Schoonhoven*, voorheen Pred. dezer Gemeente, op den 8sten dezer, in den ouderdom van 81 jaren, in eene welverdiende rust, overleden.

SEROOSKERKE (IN SCHOUWEN). Den 26sten Maart 1820. Heden nam onze Leeraar C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, na van zijne betrekking tot de Gemeente behoorlijk te zijn losgemaakt, afscheid van ons met eene Leerrede, over *Phill* I: 6. *Vertrouwende dit zelve, dat hij die in u een goed werk begonnen heeft, dat voleindigen zal tot op den dag van Jezus Christus.*

DREISCHOR, den 9den April. Bij schikking met den Consulent der Gemeente, werd onze beroepen Leeraar, Ds. C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, heden alhier bevestigd, door Ds. B. PLEIJTE, Pred. te *Zierikzee*, met eene Leerrede over *Joh.* IV: 35—38. De Bevestigde aanvaardde zijn Dienstwerk onder ons, handelende over 1 *Cor.* IV: 20.

ST. ANNALAND. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. VERSPRILLE, ontving den 18den Maart l. l., eene beroeping naar *Arnemuiden*, doch heeft, na beraad, voor dezelve bedankt, en zich op nieuw aan ons verbonden, predikende over 2 *Cor.* XIII: 1. *Dit is de derdemaal, dat ik tot u kome.*

ST. PHILIPPELAND staat eerlang vakant te worden, daar onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. VERVOOREN, beroepen naar *Domburg* in *Walcheren*, den 16den April l. l. die beroeping heeft aangenomen, onder inwachting der noodige approbatien.

'S HEERENJANSLAND vakant. Zie October 1819.

GOES.

'S HEER ABTS EN SINOUTSKERKE, den 7den Mei. Heden is onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. VAN RAALTE, onder ons in den dienst bevestigd, door Ds. A. J. BUIJS BALLOT, Pred. te *Kloetinge*, en Con-

sulent

fulent dezer Gemeente, met *Col.* I: 28. *Dewelken wij verkondigen enz.*

De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijne bediening, met 2 *Cor.* IV: 5. *Want wij prediken niet ons zelven enz.*

WEMELDINGEN vakant. Zie Mei 1819.

KATTENDIJKE vakant. Zie Mei 1819.

OUDELANDE. Zie Oct. 1819.

HEINKENSZANDE vakant. Zie Jan. 1820.

'T FORT BATH, c. a. Zie Febr. 1820.

IJZENDIJKE.

NIEUWVLIET, den 12den April 1820. Wij ontvingen den 19den l. l. het treurig nieuws, hetwelk onze Leeraar, de Heere B. LOOSE, ons mededeelde, dat de Wel Eerw. Heer A. J. CLINGE, laatstelijk Predikant te *St. Laurens*, onder de Classis van *Middelburg*, overleden was. Zijn Eerw. heeft bij ons, van het jaar 1765 tot 1789. het Leeraarambt, met alle getrouwheid bediend.

HOOFDPLAAT, den 30sten April 1820. Na dat Dr. A. J. VAN DER BURG, Pred. te *Woel*, voor onze op hem uitgebragte beroeping had bedankt, ging men heden over tot het doen van een nieuw beroep, onder Directie van den Consulent Ds. D. VAN BASSELAAR, Pred. te *Biervliet*.

Op het zestal werden geplaatst, de Heeren: DD. P. G. JONGBLOED, J. MEERBURG SNARENBURG, P. JONGENEEL, D. A. BUIT, W. J. BERGHUIS en A. PIETERSE, respective Predikanten te *Babilonienbroek* en *Hill*, *Aagtekerke*, *Retranchement*, *Nisse*, *Kadsand* en *Zuidzande*.

Op het drietal de drie eerstgenoemden.

Waaruit verkozen is, de Wel Eerw. Heer P. G. JONGBLOED.

De Correspondent is voorloopig onderrigt, dat de Heer J. MEERBURG SNARENBURG, de beroeping naar *Sas van Gend*, van de hand gewe-

zen heeft, en dat de Kerkeraad dier Gemeente alreeds een ander beroep gedaan heeft, hetzelve uitgebragt hebbende, op den Heer P. VAN EETER, Predikant te *Noordgouwe*, onder het ressort der Classis van *Zierikzee*, van welk bedrijf een omstandiger berigt zal ingezonden worden.

UTRECHT.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, zijn, den 3den Mei 1820, tot den Predikdienst geadmitteerd, de Heeren: D. DE BONVOUST BEECKMAN, Litt. Cand. en Theol. Doctor, en G. J. DE WIT, Litt, en Theol. Cand. te *Utrecht*.

JUTPHAAS, den 23sten April 1820. Heden morgen werd onze beroepene Leeraar, Ds. H. E. VINKE, Theol. Dr. en gewezen Predikant aan de *Vuursche*, in zijne bediening onder ons bevestigd, door den Hoog Eerw. Hooggel. Heer J. HERINGA ELISAZ., Theol. Professor te *Utrecht*, met *Joh.* XIII: 16. *Voorwaar voorwaar zegge ik u: een dienstknecht is niet meerder, dan zijn Heere, noch een Gezant meerder, dan die hem gezonden heeft.* Des namiddags deed de bevestigde Predikant zijne intrede, met *Rom.* X: 9. *Indien gij met uwen mond zult belijden, den Heere Jezus, en met uw harte gelooven, dat hem God uit den dooden opgewekt heeft, zoo zult gij zalig worden.*

AMERSFOORT.

DE VUURSCHE, den 16den April. Onze Leeraar H. E. VINKE, van hier beroepen naar *Jutphaas*, heeft heden afscheid van ons genomen, met *Hand.* XX: 32. *En nu, Broeders! ik beveel u Gode en den woorde zijner genade,* die

die magtig is u op te bouwen, en u een erfdeel te geven, onder alle de geheiligden.

WIJK.

LEERSUM, den 16den April 1820. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. C. C. DE WIJS, ons bekend, met het vroegtijdig afsterven van den Wel Eerw. Heer P. A. C. DE HAAN HUGENHOLTZ, Pred. te *Oosterbeek*, die van Januarij 1814 tot Augustus 1817, ook onder ons het Evangelie der *Zaligheid* verkondigd heeft. Men deed hulde aan de verdiensten van den overledenen, wij werden vertroost en opgewekt tot eenen wandel waardiglijk het woord, dat hij gesproken heeft, ten einde zoo, op des Heeren tijd, den dood gelaten, en blijmoedig te kunnen verwachten. Dit alles werd met veel aandoening aangehoord, en bij ons zal zijne nagedachtenis in duurzame zegening blijven.

ODIJK vakant. Zie Oct. 1819.

ELST. Zie April 1820.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN, den 2den Mei 1820. Heden heeft het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*, in de Kosterij van de Groote Kerk alhier, deszelfs eerste gewone Vergadering, dezes jaars begonnen. Genoemd Collegie bestaat thans, uit de volgende Leden: wegens het Klassikaal Ressort van *Leeuwarden*, H. N. FERF, Pred. te *Bergum*, wegens het Klassikaal Resfort van *Harlingen*, J. CARAIS, Pred. te *Witmarsum*, President, — wegens het Klassikaal Resfort van *Sneek*, H. W. C. A. VISSER, Pred. te *IJsbrechtum*, — wegens het Klassikaal Resfort van *Dokkum*, F. BEKIUS, Pred. te *Dantumawoude*, en D. STELLEMA, Oud-Onderling te *Jernaard*; —

wegens het Klassikaal Resfort van *Heerenveen*, P. KOUMANS BROUWER, Pred. op *de Joure*; — benevens G. VAN DER TUUK, Pred. te *Berlikum*, Secretaris en Quæstor.

LEEUWARDEN.

WEIDUM vakant. Zie April 1820.

VROUWENPAROCHIE vakant. Zie April 1820.

HARLINGEN.

St. JACOBI PAROCHIE. Den 13den van de vorige maand, heeft onze Leeraar, Ds. J. H. THEMMEN, het nieuwe Gast- en Armen-Weeshuis, op het voetspoor van andere Gemeenten, alhier door de Land-Eigenaars gesticht, Godsdienstig ingewijd, in tegenwoordigheid van de Voogden van het Huis, de Heeren: O. D. KUIKEN en W. J. ROORDA, en van eene groote menigte Ingezetenen dezer plaats.

Uit naam van het Bijbel-Genootschap, Afdeeling *Friesland*, vierde Distrikt *Franeker*, werden bij die gelegenheid, eenige Bijbels en N. Testamenten aan het Huis geschonken, waar in zes en dertig personen, zoo ouden als jongen, opgenomen zijn.

Na dat, bij den aanvang dezer plegtigheid, *Ps.* CXXVII: 1, 2. gezongen was, zoo werd, bij het overhandigen der Bijbels, *Gezang* LV. geheel gezongen. Daar op hield onze Leeraar, eene Redevoering over *de Verbaarheid van den Bijbel* en *over het nuttig gebruik van denzelven te maken*. Bij het eindigen werd het Avond-Gezang gezongen.

SCHINGEN EN SLAPPETERP vakant. Zie Dec. 1819.

OOSTERBIERUM vakant. Zie Dec. 1819.

DOKKUM.

DROGEHAM vakant. De Heer A. WARINGA, Pred. dezer Gemeente is, den 20sten April de-

zes

ste jaars, overleden. Hij is geboren te *Oldeboorn*, den 24sten Maart 1789. 's Mans Ouders waren achtenswaardige Lieden, uit den nuttigen Burgerstand. In de voorbereidende wetenschappen, werd hij grondig onderwezen, door Ds. J. HERINGA, Pred. in laatstgemelde plaats; vervolgens heeft hij te *Franeker*, eenige jaren gestudeerd, en is in de voormalige Classis van *Zevenwouden*, in 1812 met lof onder het getal der Friesche Kandidaten aangenomen. Beroepen te *Gerkesklooster*, begon hij zijnen dienst in April 1813, daar werkte hij met veel nut en genoegen, werd van elk geacht en bemind; dan in 1818, werd hij te *Drogeham* beroepen, en begaf zich derwaarts. Al ras bleek het, dat de brave man op die plaats niet aarden kon, spoedig openbaarden zich de treurige teekenen van eene zorgelijke tering; nu begon hij een kwijnend leven te leiden, met moeite en eenen ijver, die zijne krachten te boven ging, zocht hij echter, zoo lang hij eenigzins kon, in het waarnemen van zijnen dienst voort te gaan. De laatste keer, wilde hij prediken op Paaschzondag 1819; dan, door zwakheid overmand, viel hij van den Predikstoel; hij had zich echter weinig bezeerd, verzocht, met eene verwonderlijke tegenwoordigheid van geest, hem bijzonder eigen, dat hij weder op den Predikstoel gebragt mogt worden, en daar eindigde hij zijn openbaar werk, met een kort doch ernstig gebed. Sedert heeft de Ring van *Collum*, in veel liefde, den dienst voor hem waargenomen. Hij stond op 't punt Z. M. te verzoeken, om Emeritus-pensioen, toen de ziekte zoo toenam, dat hij en elk begreep, dat zulks onnoodig was.

Toen Ds. H. VAN HAGEN in 1816, naar *Bolsward* vertrok, werd de Overledene door Z. M.

benoemd tot Gecommitteerde, in het Klassikaal Bestuur van *Dokkum*. Hij bleef Lid dier Vergadering, ongeveerd twee jaren, hier deelde hij in ieders achting en genegenheid. Trouwens, dat was ook het geval, bij zijne Ringbroederen, ja bij allen die hem kenden, en zijne beminnelijke hoedanigheden wisten te waarderen.

In 1813, trad hij in den Echt met Mejuffer TRIJNTJE HERINGA, Zuster van PETRUS, die te *Anjum* Pred. is, Dochter van den reeds gemelden JODOCUS, Pred. te *Oldeboorn*, welke laatste een volle Neef is, van den beroemden Hoogleeraar van dien naam, aan de Hoogeschool te *Utrecht*. Bij deze Vrouw, thans treurende Weduw, voor welke het *Annus Gratiae*, door de Ringbroederen zal worden waargenomen, verwekte hij drie Kinderen, alle nog in leven. Op het doodbed verzocht hij, in zijn geboorteplaats te mogen rusten; het lijk is dus naar *Oldeboorn* overgebragt, en daar ter aarde besteld.

Ds. L. W. SLOMP, Pred. te *Zuiderhuisterveen*, Consulent van *Drogeham*, heeft den 30sten April, eene opzettelijke Lijkrede gehouden, over den waardigen Man. De tekst was *Hebr.* IV: 9. *Daar blijft dan eene ruste over voor het volk Gods*, het thema: schoon de echte Christen, in dit leven, geen volledig geluk vindt, kan hij dat echter met zekerheid verwachten.

GERKESKLOOSTER, den 30sten April. Ds. J. CAMPEN, bepaalde heden morgen zijne Gemeente, bij het afsterven van zijnen Voorganger A. WARINGA, en roemde de nagedachtenis van zijnen geliefden Medebroeder, predikende over *Joh.* XI: 11. *Lazarus onze vriend slaapt.*

COLLUM, den 30sten April. Heden hield onze Leeraar, B. RIEDEL, eene opzettelijke Lijkrede, over *Pred.* XII: 5. *De mensch gaat*

naar

naar zijn eeuwig huis, op het afsterven van den Hoog Edelen Gestrengen Heer, M. VAN SCHELTINGA, Oud Grietman van *Collumerland*, en *Nieuw-Kruisland*; Lid van de Staten van *Friesland*.

NES EN WIERUM, den 24sten April. Heden is hier door de Hervormde Floreenpligtigen, beroepen, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer, SIJS VAN KLEFFENS, Kandidaat tot den H. Dienst, bij het Provinciaal Bestuur van *Groningen*, welke dat beroep heeft aangenomen. De beide Consulenten, DD. B. RUSTING en TH. C. K. BEILANUS, Predd. te *Nijkerk* en *Paesens*, hebben bij deze actus geadsisteerd. Men ziet, na expiratie van het *Annus Gratiæ*, den beroepenen met verlangen te gemoet.

HEERENVEEN.

PEPERGA EN BLESDIJKE vakant. Zie Jan. 1820.

NIEUWEHASKE EN HASKERDIJKEN. Zie April 1820.

STEGGERDEN EN FINKEGA vakant. Zie April 1820.

OVERIJSSEL.

ZWOLLE.

WIJHE vakant. Zie Dec. 1819.

DEVENTER.

DENEKAMP vakant. Zie Dec. 1819.

KAMPEN.

BLOKZIJL. Den 26sten Maart, werd onze beroepen Leeraar, J. DE WITT, onder ons bevestigd, door deszelfs vaderlijken Vriend, den Wel Eerw. Heer G. RADEMAKER, Pred. te *Zwolle*, aan wien onze Consulent Ds. W. SANDERS, Pred. te *Vollenhove*, deze beurt wel had willen afstaan.

De Bevestiger had ten tekst *Matth.* V: 13a. *Gij zijt het zout der aarde.*

De Bevestigde, deed zijne Intrede met 1 *Cor.* I: 24*b*. *Wij prediken Christus, de kracht Gods, en de wijsheid Gods.*

WANNEPERVEEN. Na dat onze, naar *'s Heeren Abts en Sinouts Kerke*, beroepen Leeraar, Ds. A. VAN RAALTE, behoorlijk van zijne betrekking op de Classis van *Kampen*, en van deze Gemeente, ontslagen was, heeft zijn Eerw. den 23sten April van ons afscheid genomen, naar aanleiding van 1 *Joh.* II: 28: *En nu kinderkens blijft in hem, op dat, wanneer hij zal geopenbaard zijn, wij vrijmoedigheid hebben, en wij van hem niet beschaamd gemaakt worden in zijne toekomst.* Wij ontvingen reeds handopening van Z. E. den Heer Staatsraad Directeur-Generaal, voor de zaken der Hervormde Kerk.

KAMPEN, den 29sten Maart. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, heden gehouden, is Ds. J. DE WIT, bevestigd Pred. te *Blokzijl*, als Lid der Classis erkend.

KAMPEN, den 30sten April. Bij de morgen Godsdienstoefening, maakten de Leeraren ons heden het afsterven bekend, van den Wel Eerw. zeer gel. Heer F. BAARSLAG, laatst Predikant te *Amsterdam*, maar die ook onze Gemeente, eenen tijd van tien jaren, met ijver gediend heeft, en wekten ons op, om, zoo velen wij die gehoord hadden, ons de onderrigtingen van den overledenen ten nutte te maken.

GRONINGEN.

Op den 3den en 4den Mei 1820, zijn door het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot

tot den predikdienst geadmitteerd, de Heeren: J. TH. ARDTZ, J. G. SLUIJTER, H. WORMNEST, A. TEN BREUIJEL, R. HOORNSMA CANNEGIETER, E. HOUWERZIJL en D. A. DE GROOT.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, heeft in deszelfs Vergadering, op den 4den Mei 1820, wegens verregaand en aanhoudend ongeregeld gedrag, van zijne bediening als Predikant ontzet, G. J. PIERIUS, gewezen Predikant te *Nuis* en *Niebert*, Classis van *Groningen*.

GRONINGEN.

MIDDELBERT. Zie Maart 1820.

WINSCHOTEN.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

WINSCHOTEN. Zie Nov. 1819.

APPINGEDAM.

HOLWIERDA vakant, Zie Oct. 1819.

OPWIERDA staat vakant te worden. Zie October 1819.

LELLENS vakant. Zie Dec. 1819.

MIDDELSTUM.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

BAFLO RASQUERT vakant. Zie Nov. 1819.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

OSS, HEESCH EN BERCHEM. Zie Maart 1820.

OIJEN vakant. Zie Maart 1820.

BRE-

BREDA.

MOERDIJK vakant. Zie Sept. 1819.
NIEUW VOSMEER vakant. Zie April 1820.
DONGEN, Zie April 1820.

HEUSDEN.

'S GREVELDUIN CAPELLE, den 26sten van Lentemaand. Heden namiddag, genoot deze Gemeente het voorregt, dat haar nieuw orgel werd ingewijd. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer L. SCHEMKES, die in onderscheidene Gemeenten gedurende twee en vijftig jaren, het Evangelie verkondigde, opende de Godsdienstige plegtigheid met een treffend gebed, predikte over *Ps.* LXXXIV: 5. *Welgelukzalig zijn zij die in uw huis woonen, zij prijzen u gestadiglijk*, en besloot zijne Leerrede, met verscheidene aanspraken tot, en zegenbeden over de tegenwoordig zijnde naburige Leeraars, het Kerkbestuur en de Gemeente, met dankzegging aan God voor zijne gunstbewijzen.

Het Orgel is vervaardigd door B. P. VAN HIRTUM, te *Hilvarenbeek*, behaagt aan Kunstkenners, zoo wel als aan de Gemeente, die het bekostigde, en doet den maker eere aan.

VEEN, den 23sten April. Onze Leeraar G. W. BISSCHOP, onlangs andermaal naar *Elst*, bij *Amerongen*, beroepen zijnde, maakte ons heden bekend, dat hij, na beraad, deze beroeping had aangenomen.

BABIJLONIENBROEK EN DEN HILL, den 7den Mei. Heden maakte onze Leeraar P. G. JONGBLOED, ons bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente *de Hoofdplaat*, onder de Classis van *IJzendijke*, ontvangen had, en dat hij deze beroeping in overweging nemen zoude.

EINDHOVEN.

EINDHOVEN, den 23sten April 1820. Op ver-

vertoonde Collatie van Z. M., is heden tot Predikant bij deze Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer J. DE GIDS, Predikant te *Heerewaarde* en *St. Andries*, die deze beroeping heeft aangenomen.

BLADEL c. a. den 7den Mei. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. S. ZORN, in zijnen dienst onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer J. H. HAMELBERG, Pred. te *Heeze* en *Leende*, aan welken de Consulent dezer Gemeente, de Wel Eerw. Heer H. KUHNEN, Pred. te *Eerzel* en *Hoogeloon*, deze beurt, op verzoek, had afgestaan.

De Bevestiger predikte, over *Matth.* XXVIII: 19 en 20. En de Bevestigde aanvaardde zijn werk met *Hand.* VIII: 5 en 6*a*.

De oplegging der handen geschiedde door DD. H. KUHNEN en J. R. JANSSEN, benevens den Bevestiger.

DRENTHE.

MEPPEL.

HOOGEVEEN vakant. Zie Maart 1820.

WALSCHE KERK.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.
VOORBURG vakant.
VLISSINGEN. Zie Febr. 1820.
BREDA. Zie April 1820.

LIM-

LIMBURG.

BRUSSEL.

OUDENAARDEN EN MARIA HOOREBEKE vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWKOOP, den 1sten Mei 1820. Ter vervulling der vakature in deze Gemeente, voor eenigen tijd beroepen zijnde, de Wel Eerw. Heer S. BONGA, Leeraar in de Remonstrantsche Gemeente te *Fredrikstad* aan den *Eijder*, hebben wij thans het genoegen te kunnen berigten, dat zijn Eerw. dat beroep, onder approbatie van Z. M. den Koning der Nederlanden, en die der Commissie tot de Kerkelijke Zaken, heeft aangenomen.

ROTTERDAM, den 14den Mei 1820. De Wel Eerw. Heer A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, onder Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, beroepen tot gewoon Leeraar in deze Gemeente, deed op heden avond, zijne intrede, na des morgens bevestigd te zijn door zijnen Schoonvader, den Wel Eerw. Heer M. STUART, Leeraar te *Amsterdam*. De tekst ter bevestiging was 1 *Timoth.* I: 18 en 19. *Dit gebod bevele ik u, mijn zoon Timotheus, dat gij na de profetien, die van u voorgegaan zijn, in dezelve den goeden strijd strijdt, houdende het geloof en eene goede conscientie.* De tekst ter intrede was *Jer.* I: 6 en 7. *Toen zeide ik: ach Heere Heere, ziet, ik en kan niet spreken, want ik ben jong, maar de Heere zeide tot mij, en zegt niet, ik ben jong, want overal, waar henen ik u zenden zal, zult gij gaan, en alles wat ik u gebieden zal, zult gij spreken.*

DOOPS-

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELISCH-LUTHERSCHE KERK.

ARNHEM, den 16den April. Heden hadden wij hier eene bijzondere plegtigheid, door dien de leerlingen van onzen Predikant, den Wel Eerw. en zeer gel. Heer W. RABE, die bijkans allen ook door hem gedoopt zijn, openlijk werden aangenomen en ingezegend.

Na dat de Gemeente het CXXIX: Gezang had opgezongen, waarbij mannen en vrouwen elkanderen afwisselden, en de Leeraar den Predikstoel had beklommen, deed zijn Wel Eerw. eene gepaste aanspraak aan de aankomelingen, ten einde hen op het gewigtig oogmerk, waarmede zij in 's Heeren Heiligdom verschenen waren, opmerkzaam te maken.

Hierop werd, na een gebed, en na dat een daartoe vervaardigd Gezang, beurtelings door de Leerlingen alleen was opgezongen, een wijdloopig onderzoek over alle leerstukken, van den Christelijken Godsdienst aangesteld, en zijn de gedane vragen op eene allezins voldoende wijze, met eene betamelijke vrijmoedigheid beantwoord.

De Leeraar verliet nu het Spreekgestoelte, plaatste zich voor de in het Doophek staande tafel, deed aan de Catechisanten, die zich om de tafel geschaard hadden, nog eenige vragen, welke slechts met *ja* behoefden beantwoord te worden, en sprak, met oplegging der handen, den zegen des Heeren over hen uit.

De nieuwe Ledematen zongen nu wederom alleen en beurtlings, eene op deze plegtigheid

heid toepasfelijk gemaakt Gezang, terwijl de Wel Eerw. Heer RABE, andermaal optrad en, eene korte en doelmatige redevoering hield, naar aanleiding van 1 *Joh.* II: 28. *En nu, kinderkens, blijft in hem, enz.*, wordende deze Leerrede besloten met opwekkelijke aanspraken aan de Ouders van de bevestigde Kinderen, en aan de overige hoorderen.

Het nagebed geeindigd zijnde, werd deze statige Godsdienst besloten, met het zingen van het tweede en derde vers uit den CXIX: Psalm, waarbij mannen en vrouwen elkanderen wederom aflosten.

Het getal der genen, die belijdenis van hun geloof hebben afgelegd, bestaat uit achttien personen, te weten: vijf Jongelingen en dertien jonge Dochters, zijnde deze de negende keer, dat onze Leeraar, gedurende zijne Ambtsbediening alhier, opentlijk heeft aangenomen.

Op Zondag den 30sten April, werd het H. Avondmaal alleen aan de nieuwe Ledematen uitgedeeld. Onze Leeraar week hier bij van het vroeger gebruik der Kerke geheel af, en verrigtte deze Godsdienstige instelling op zulk eene doelmatige en stichtelijke wijze, die niet nalaten kon op elken hoorder, inzonderheid echter op de jeugdige harten der dischgenooten, den diepsten indruk te maken.

RIJP vakant. Zie Sept. 1819.

'S HERTOGENBOSCH vakant. Zie April 1820.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HER-

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA,
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

SURINAME vakant. Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

LAGE, den 15den April 1820. Onze Leeraar S. MEIJER LICH, is naar *Denekamp* beroepen, en heeft dit beroep in beraad genomen.

NIENHUIS, den 7den Mei 1820. Heden waren wij getuigen van eene zeer gewigtige en belangrijke Godsdienstplegtigheid, welke niemand onzer zich herinneren kan, immer te voren hier te hebben plaats gehad.

Een geboren slaaf uit *Demerarij*, sedert twee jaren hier woonachtig, genoot eenen geruimen tijd onderwijs in den Christelijken Godsdienst, zoo van onzen vorigen Leeraar Ds. SCHOTSMAN, als van den tegenwoordigen VAN HOEK. Thans de gelegenheid zich aanbiedende, om naar zijn Vaderland terug te keren, begeerde hij zeer ernstig, die reis als Christen te ondernemen. Na dus voldoende blijken van zijne Christelijke kennis gegeven en belijdenis te hebben af-

gelegd, werd hij dezen morgen, door onzen Leeraar VAN HOEK, gedoopt, en bij zijnen reeds ontvangenen naam PAIHO, naar onze stad genoemd *Nienhuis*, tevens werd, onder eene ernstige aanspraak, aan den gedoopten de *Bijbel* in zijne moedertaal ter hand gesteld, als eene blijk van goedkeuring en ter gedachtenis aan den plegtigen oogenblik, terwijl wij, toepasselijk op die gelegenheid, opzettelijk bepaald werden bij *Joann.* XVII: 3.

NIENHUIS, Adjunct *Predikantsplaats vakant.* Zie Dec. 1819.

P R U I S S E N.

BOEKHOLT. De tekst van Ds. KRAUSHAAR, is in de Boekzaal van November 1819. pag, 648. verkeerd opgegeven, dezelve was niet *Ps.* CXVI: 24. maar *Ps.* CXVIII: 24.

O O S T - F R I E S L A N D.

OLDENDORP vakant.
TWIXLUM vakant.
WOLTHUIZEN vakant.

De vakante plaatsen van *Lingen*, *Consistoriale Kerk van Kleve* en *Wezel*, zijn als in de Maand Maart l. l.

B E R I G T.

De ondergeteekende Scriba en Quaestor bij het Klassikaal Bestuur van *Harderwijk*, geeft door

BERIGT.

Door deze aan de Heeren Predikanten en Kerkeraden, onder het Klassikaal ressort van *Harderwijk* kennis, dat, uit hoofde van het op handen zijnde vertrek van den Wel Eerw. Heer H. D. G. IMMINK, Emeritus Predikant der Stad *Harderwijk*, de Correspondentie voor de Boekzaal aan hem, door het Klassikaal Bestuur voornoemd is opgedragen; verzoekende hij ondergeteekende, dat de berigten voor de Boekzaal, voor den 12den van elke maand, hem vrachtvrij mogen worden toegezonden.

W. SCHOLTEN.

LETTER-NIEUWS.

P. Nijhoff, te *Arnhem*, geeft uit:

I *Nagelatene Leerredenen van* N. LOBRIJ, Pred. te *Leeuwarden*, uitgegeven door J. H. KROM, Pred. te *Gouda*; tweede deel, prijs ƒ 2 8 — —

II *Korte Vragen, uit de Kerkelijke Geschiedenis, ten vervolge op de Bijbelsche Historie Vragen*, Derde Druk. — Dit werkje, oorspronkelijk geschreven door wijlen A. VAN DEN BERG, Pred. te *Arnhem*, werd zints verscheiden jaren, in veel Gemeenten, met uitnemend gevolg gebruikt. De veranderde tijdsomstandigheden, verbetering der leerwijze in het Algemeen, en in het bijzonder van het Onderwijs in de Geschiedenis, deden eene geheele omwerking, van hetzelve dringend verlangen, waar bij veel van het oude moest wegvallen, veel nieuws bijgevoegd, veel veranderd worden. Dit heeft de Wel Eerw. Heer DONKER CURTIUS, Theol. Doct. en Pred. te *Arnhem*, wel willen op zich nemen, en zoo verschijnt nu de Derde Druk van dit Werkje, door deze hand, gezuiverd, gekiescht, en zoo veel mogelijk tot volkomenheid gebragt, als een beknopt en duidelijk onderrigt, in de geschiedenis der Christelijke Kerke. De prijs is 6 Stuivers.

Dezelve heeft nog weinige Exemplaren, van den belangwekkenden Roman: *De Graven van* HOHENBERG, naar het Hoogduitsch van C. PICHLER, twee Deelen kompleet. —

De Schrijfster, onder anderen door haren AGATOCLES zoo voordeelig bekend, heeft ook in dit verhaal de werking der verschillende hartstochten, op de meest belangwekkende wijze geschilderd; en hetzelve doormengd met heerlijke tafereelen van treffende Natuurtooneelen uit het schoonste gedeelte van *Duitschland*, alles in den fraaiften stijl voordragende, waar door het ook tot eene herhaalde lezing onwederstaanbaar uitnoodigt.

Bij de Boekverkopers ten Brink en de *Vries*, *in de* Warmoesstraat, N°. 175. te *Amsterdam*, word met succes uitgegeven:

A. SIMONS, de waarde van den Mensch, in drie zangen ƒ 2 : 1 —

— — Gedichten met het pourtret en vignetten ƒ 2 : 4 :

— — ALEXANDER, Keizer aller Russen, in drie zangen, met platen ƒ 3 : —

— — bij de Herstelling van Utrecht's Hooge School, à 6 stuivers.

Bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, is thans van de pers gekomen:

I. Mr. W. B. DONKER CURTIUS, Vrijmoedige Aanmerkingen op het Ontwerp van Burgerlijk Wetboek, 5de stukje, houdende de beoordeeling van den XVI tot den XX titel. Van minderjarigheid en Voogdije, aanstelling van Voogden, verpligting tot aanneming van Voogdije, de pligt en magt van Voogden, het eindigen en ontzetten van Voogdije, van emancipatie, en venia aetatis.

II. Dr. MEIJER, tafereelen uit het noordelijk gedeelte van *Duitschland*, met platen, in een deel compleet.

Deze tafereelen van een oord hetwelk weinig bekend of beschreven is, en waar men de belangrijkste ontdekkingen aantreft, maken dat beknopt geschreven boek tot eene aangename lectuur.

III. J. A. DU BOIS, beschrijving van de geaardheid, de zeden en de gewoonten van het Indische Volk, en van deszelfs Instellingen, zoo Godsdienstige als Burgerlijke, derde en laatste deel.

De-

Deze beschrijving nu in drie deelen compleet zijnde, kan niet dan zeer welkom zijn, daar er zoo veel belangwekkendst van dat volk te zeggen is, wat men alles hier juist en naar waarheid beschreven vind.

Keur van nuttige en aangename Mengelingen, jaargang 1806, N°. 1. ziet heden het licht bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, inhoudende:

Opstand en dood van Graaf ESSEX. *Narigt over de Veddahs, een onbekende Volkstam op Ceijlon. Eerste liefde een zedelijk verhaal van de vermaarde* CAROLINE BICHLER, MARIA THERESIA, *van Oostenrijk, Gemalin van* LODEWIJK DEN VEERTIENDEN. *Teregtwijzing aan een zoogenaamden Duitschen reiziger. Het Lijkpoeder der* JAPANNERS De prijs van dit en elk ander stukje, dat om de twee maanden worde vervolgd, is twaalf stuivers.

NB. Het veelvuldig debiet van een werkje, zoo als dit, eenig in deszelfs soort, waarborgt Redacteur en Uitgever, voor den smaak onzes publieks, in zulk eene lecture, en doet hun besluiten, alles aan te wenden, om dezelve meer en meer belangrijk te maken, terwijl de zoodanige die dit geschrift nog niet mogt kennen, gelegenheid heeft van hetzelve bij zijnen Boekhandelaar visie te nemen, alwaar een opengesneden exemplaar ter bezigtiging ligt. Van de jaargangen van 1818 en 1819, met gegraveerde titels en vignetten, zijn bij genoemden Uitgever voor de prijs van *f* 7: 4: — nog eenige exemplaren voorhanden.

Voor Liefhebbers van de Natuurlijke Historie en de Jagt.

De Konst om Vogelen op het eerste aanzien te leeren kennen, of korte Sijstematische schets van derzelver uiterlijke gedaanten en geslachten, tot welke zij behooren, door Dr. P. H. G. MOEHRING, met een Voorrede en aanmerkingen van A. VOSMAAR, en een lijst van Autheuren, die over de Vogelen geschreven hebben, met drie gekleurde platen, in gr. 8vo. gedrukt, word voor *f* 1: — uitgegeven te *Amsterdam*, bij G. Roos, van Es, van Arum, D. Donk, enz. en verder bij meest alle Boekhandelaars in dit rijk.

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, en zijne Korrespondenten, in de voornaamste Steden, is *gratis* te bekomen, een berigt van het bij Inteekening uit te gevene hoogst belangrijke Werk, getiteld: *Historical documents and reflections on the Government of Holland*, by LOUIS BONAPARTE Ex-King, of *Holland*, in three Volumes, uitgegeven te *Londen*, waar van met primo Julij aanstaande (onder den titel van: *Geschiedkundige Gedenkstukken en Aanmerkingen, over het Bestuur van Holland*, door LODEWIJK BONAPARTE, *gewezen Koning van Holland*.) het eerste Deel, en in den loop dier zelfde maand, de twee volgende Deelen, het licht zullen zien.

Bij den Boekhandelaar N. Geijsbeek, op de Leliegracht. No. 21. te *Amsterdam*, zijn noch maar weinige exemplaren te bekomen, van G. VAN DER VOORT, grondbeginselen der Menschkunde, 2 deelen in groot 8vo voor den geringen prijs van 24 st. (in plaats van *f* 2:4:) hetzelven bestaat in 32 afdeelingen, als:

1. Wat is het dat in ons gewaar word, denkt en wil? 2. Wat is de Hoofd Eigenschap van dat geene, dat in ons gewaar word, denkt en wil? 3 Brengt onze ziel hare denkbeelden, geheel of ten deele mede ter wereld; of verkrijgt zij dezelven in dit leven? 4. Hoe verkrijgt onze ziel hare denkbeelden? 5 Ontwikkeling der in de voorgaande afdeeling opgegevene grondstellingen. 6. Vervolg van het voorgaande. 7. Denkt de ziel altijd? 8. Idealismus? 9 Ontwikkeling van de vijfde grondstelling. 10. Over de verbeeldingskragt 11. Over het droomen. 12. Over de voorspellende droomen, en het voorgevoel. 13. Over het nachtwandelen of slaapwerken. 14. Over het dierlijke magnetismus 15. Over het geesten zien. 16. Over de krankzinnigheid. 17. Over de dweeperij, enz. enz.

Van de Wijsgeerige verhandelingen, door denzelven, zijn bij gemelde, ook nog eenige exemplaaren te bekomen, voor 8 st. inhoudende:

I. Proeve eener verhandeling over de beoordeeling der vatbaarheden.

II. Iets tot bevordering der kennis en verbetering van het menschelijke hart.

III. Over het wenschen.

IN-

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JUNIJ 1820.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXX.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

Uitgezochte LEERREDENEN over vrije Stoffen. Door F. V. REINHARD, *in zijn leven Koninklijk Opperhofprediker te* Dresden, *enz.* *Naar het Hoogduitsch.* *Te* Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer, 1818. 270 *Bladzz. In gr.* 8*vo.* *De prijs is f* 2 : 4 : —

Over den Titel verwondere men zich niet, daar men zich behoort te herinneren, dat de gewoonte den Lutherschen nog niet heeft toegelaten, om, gelijk bij de andere Protestantsche Kerk-Genootschappen, den Leeraren, de zoo noodige vrijheid te geven, in het kiezen hunner teksten, maar deze laatsten verpligt, om zich te houden aan de zoogenaamde Evangeliën of Epistelteksten, welke hun zijn voorgeschreven. Een gebruik nog van de Roomschen overgebleven, en, wel is waar, met een zeer goed oogmerk, naar ons inzien, vastgesteld, maar evenwel zeer nadeelig te noemen. Wij gelooven althans, dat men hierin de voorname reden zoeken moet, van het zoo verkeerd gewerkt hebbend gebruik, om de teksten als motto's te bezigen, en ten einde het onaangename te vermijden, van elk jaar hetzelfde wederom te zeggen, niet zelden themata te kiezen, die aan het eigenlijke onderwerp van den tekst of bijna of ook geheel vreemd zijn, gelijk zelfs door verscheidene gedrukte voorbeelden gemakkelijk zou kunnen bevestigd worden. Een nadeel te grooter, om dat zoo van

som-

sommigen, het schriftverklaren al meer en meer in onbruik geraakt is, en een niet zelden dor betoog, en voor velen weinig nuttig wijsgeerig voorstel, de plaats vervangen heeft, der gemoedelijke voordragt van de echte Evangelieleer, zoo geschikt voor alle standen, ter ware verlichting, veredeling, troost en zaligheid. In *Dresden*, heeft dan ook wijlen de waardige Koninklijke Opperhofprediker REINHARD, dat gebruik wel eens verlaten, en daardoor *zijn de* Leerredenen ontstaan, welke ons, uit de *twee* Deelen, in 't Hoogduitsch te *Sültzbach* in 1812. uitgegeven, hier door den Eerw. KOOMANS BROUWER, ten getale van elf, in onze schoone moedertaal geleverd worden.

De naam van den in dit vak wel beroemden REINHARD, waarborgt reeds de wezenlijke waardij van deze Kanselvoordragten, en doet met grond verwachten, dat men ze zeer lezens- en behartigingwaardig vinden zal. Men wordt ook, bij het dadelijk onderzoek, daarin geenszins te leur gesteld. Het zijn korte, hartelijke, ernstige en overtuigende voorstellen, wel niet naar onze Hollandsche Preekmethode ingerigt, maar die toch ook met wezenlijke stichting, kunnen gelezen worden. De gesteldheid des tijds, waar in de Eerw. Man leefde, toen hij ze opstelde, gelijk ook zijne eigene omstandigheden, hebben eenen blijkbaren invloed op de ontwikkeling, zoo wel als op de keuze en de toepassing der dus hier behandelde Stoffen gehad. Zij mogen nu daardoor in algemeene bruikbaarheid iets schijnen verloren te hebben, ze zullen evenwel alle den Lezer, die oordeelen kan, overtuigen, dat hier een bejaard Leeraar spreekt en raadt, die veel ondervinding had en zeer geoefend, maar ook beschaafd was en edel dacht. Men zal hier, bij voorbeeld, in de

zes-

zesde Leerrede, over I *Joan.* IV. 1—4. en in de daar op volgende tweede Kerspreek, over *vs.* 9—11. van dat zelfde Hoofdstuk, met genoegen opmerken, dat hij den lof volkomen verdiende, dien zelfs een GABLER, hoe zeer van hem anders verschillende, hem niet konde nalaten openlijk in zijn tijdschrift te geven, van, namelijk, aan de oude (beproefde) leer van zaligheid vast te houden.

De stijl is eenvoudig deftig, zonder die sieraden der welsprekendheid, waar door wel andere werken zich onderscheiden, maar ook zonder die gebreken, welke het geoefend oog en den kieschen smaak der meest beschaafden onder ons geslacht zouden kunnen hinderen. Voor eene goede overzetting, heeft de Eerw. BROUWER wel gezorgd, maar zeer weinige Germanismen, als; *onder het geduld staan*, op bladz. 200, zijn ons voorgekomen, en niet vele drukfouten ontsieren deze uitgave. Wij wenschen hartelijk, dat de lezing ook van deze ernstige lettervrucht iets zal bijdragen, ter bevordering van het reine Christendom, waar voor het wel geschikt is.

Zie hier een kleinen brok, welke bij niet weinigen eene aanprijzing zijn zal, en voor anderen nuttig werken kan:

„ Slechts moet men de woorden hooren, (van I *Joan.* IV: 1—4.) die ik zoo even heb voorgelezen, M. H., en de gewigtige vraag, of men zich de geboorte van Jezus, als de verschijning eenes blooten mensches, of als de verschijning des mensch gewordenen Zoon van God voor te stellen hebbe, is op het bepaaldst en zekerst beantwoord. Het ontbrak, in de tijden der Apostelen niet aan *Geesten*, of Leeraars, welke in Christus niets verders erkennen

wilden, dan eene *menschelijke* natuur; die het loochenden, dat bij zijne geboorte, in verbintenis met deze menschelijke natuur, iets hoogers, namelijk de eeniggeboren Zoon van God, te voorschijn is getreden. Niemand der Apostelen liet er zich nu meer aan gelegen liggen, dat deze hoogere natuur in Christus niet miskend wierd, dan Johannes. Hij komt daarom bij elke gelegenheid op deze weder terug, en zijn geheel Euangelie is met dat oogmerk geschreven, om de goddelijke natuur en de eerwaardij van Christus in het licht te stellen. Het moet ons dus niet verwonderen, door den Apostel dit zoo belangrijke punt ook hier aangeroerd te zien. Tevens blijkt hier uit, hoe de uitdrukking in onzen tekst, dat *Jezus Christus in het vleesch gekomen is*, verstaan moet worden. *In het vleesch komen*, is hier namelijk van eenerlei beteekenis met de uitdrukking, *vleesch worden*, welke de Apostel in zijn Euangelie gebruikt had. Beteekenen echter beide deze spreekwijzen, naar het spraakgebruik der H. Schrift, zoo veel, als mensch worden, met de natuur en gedaante eenes menschen bekleed te voorschijn treden; dan is het duidelijk, dat de Apostel in onzen tekst, met de benamingen van *Jezus Christus*, niet het *menschelijke* in Christus, maar het *hoogere*, de natuur van den eeniggeboren Zoon van God, aanduiden wil, welke hij in het Evangelie *het woord* genoemd had; dat gevolgelijk de uitdrukking: *Jezus Christus is in het vleesch gekomen*, volkomen gelijkluidende is met die, uit het Euangelie bekend: *het woord is vleesch geworden*; dat eindelijk de Apostel daar bij volhardt, dat men de geboorte van Jezus zich moet voorstellen, als de verschijning van het verhevenste Wezen, als het

te

te voorschijn treden des met eene menschelijke natuur bekleeden Zoon van God."

„En hoe gewigtig is hem deze waarheid! Hij verklaart dezelve onbewimpeld voor het zekerste kenmerk, door welke men echte, van Gods Geest bezielde, Leeraars van valsche Profeten onderscheiden moest: *Een iegelijk Geest*, riep hij hun toe, *die belijdt, dat Jezus Christus is in het vleesch gekomen, die is van God.* En even zoo nadrukkelijk voegt hij er bij: *alle geest, die niet belijdt, dat Jezus Christus is in het vleesch gekomen, die is uit God niet, maar dit is de geest des Antichristes.* Men kan het niet sterker zeggen, M. H. dat de leer, *Gods Zoon is mensch geworden*, volkomen onontbeerlijk is; men wordt aan de Euangelische waarheid ontrouw, als men haar loochent. Dit moge in den beginne bevreemden, M. H., het moge schijnen, dat de Apostel eene al te hooge waardij aan deze waarheid hecht. Laat ons echter nu, gelijk wij voorgenomen hebben, DE GROOTE GEWIGTIGHEID DER LEER VAN DE MENSCHWORDING DES ZOONS GODS VOOR ONS GELOOF verder nadenken; en het zal blijken, dat de Apostel niet te veel beweerd heeft; voor ons geloof is zij zoo onontbeerlijk, deze leer, dat zij op geene wijze geloochend mag worden. Zij staat namelijk, om alles kortelijk zamen te vatten, in eene onafscheidbare verbintenis met *de waardij*; met den *hoofdinhoud* en met *de geheele bedoeling der Euangelische waarheid*; het bewijs voor deze bewering laat zich gemakkelijk bijbrengen."

LEERBOEK van den Christelijken Godsdienst voor het hooger Onderwijs, door J. M. H. HARRAS, *Predikant te* Salzhausen *in het* Luneburgsche. *Uit het Hoogduitsch. Met eenige Aanmerkingen van den Vertaler.*

ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀκούει μου τῆς φωνῆς. —

JEZUS CHRISTUS.

Te Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1817. *XXXII en* 306 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is* ƒ 2 : 10. —

De Vertaler oordeelende, dat het, even zoo zeer als men in vroegere Eeuwen, uit den Bijbel, een zamenstel van Godgeleerdheid heeft bijeengebragt, maar de denkwijze van die Eeuwen ingerigt, tegenwoordig eene behoefte is geworden, om ook een zamenstel te bezitten, van op den Bijbel gegronde leeringen van den Godsdienst, gelijk dit voor latere tijden voegt, en dit leerboek geschikt vindende, althans wat de *strekking* aangaat, om in deze behoefte te voorzien, immers als eene verdienstelijke poging, tot dat einde aangewend, deze van HARRAS erkennende, heeft dit stuk in onze Nederduitsche taal overgezet, en met eenige Aanteekeningen vermeerderd, in 't licht gegeven. Wie nu zou dit laatste wraken, en niet dezen Anonijmus dezelfde vrijheid vergunnen, welke men met regt voor zich zelven verlangt, om door de in ons oog goede en geschikte middelen, mede te werken, ter ware verlichting, door zuivere Bijbelkennis? Ook kan men niet nalaten in het eerste hem toe te stemmen, mits men wel verklare, en niet de waarheden, en algemeene

plig-

pligten, maar de voordragt, taal en stijl daarmede bedoeld! Zoo veranderlijk en onderscheiden toch de laatste wezen kan, mag en moet zelfs, zoo onveranderlijk en zeker zijn de eerste, daar zij eeuwig dezelfde blijven. De Christelijke leer is nog volkomen dezelfde, als zij voor XVII Eeuwen was, en zij zal dat blijven, zoo lang de wereld staat, *Hebr.* XII: 28. Houdt men dat niet op het oog, dan zal men, in stede van naar de wezenlijke behoeften der menschen, welke nog dezelve zijn, als voor Eeuwen, een *tijdelijk* leerboek schrijven, en dus meer nadeelig dan voordeelig zijn.

De Eerw. HARRAS verzekert, dat het tegenwoordige Leerboek, eene proeve is van eene *Theorie van den Christelijken Godsdienst*, waar in naar zijn oordeel gevorderd wordt, om eenigzins volkomen te zijn, dat zij den zamenhang der Christelijke leer met de leer der zedelijke (*Practische*) rede op zich zelve, in alle hare enkele leeringen en voorschriften, bewijsbaar make, dat zij het algemeene van het geschiedkundige van haren inhoud, als positiven Godsdienst, scherp genoeg (zou duidelijk hier niet beter zijn?) afscheide, beide met elkander in eene gepaste verhouding plaatse, en het geheel, met afzondering van hetgeen tot de behoefte des tijds, en het Joodsche taalgebruik behoort, overeenkomstig zijn *zuiver zedelijk doel* daarstelle. Hij verklaart, dat het de vrucht is van het ingespannenste denken en nasporen, zijns reeds gevorderden (55 jarigen) levens, de arbeid van ettelijke (de Overzetter heeft verkeerd *meerdere* vertaald) met de gemoedelijkste vlijt en met liefde, in de opgeruimdste oogenblikken, welke hem zijne ambtsbezigheden overlieten, daar aan besteede jaren, en waar van hij durft gelooven, dat hetzelve, vol-

gens eene lang gevoelde behoefte. Wat wegens het plan dezes werks, volgens de daarbij ten regel gelegde grondstellingen, en naar den voet en de wijze waar op elke stof behandeld is, voor 't minst niet overtollig zal zijn. Schoon uitvoeriger geschreven, dan menig ander Leerboek, zal het echter niets meer bevatten, dan hetgeen ieder edel, beschaafd mensch, tot eene *wezenlijker* kennis van den *Christelijken Godsdienst* en den *geest* daar van (is deze *daar van den* onderscheiden?) werkelijk *behoeft*, en waar van dezelve wenschen moet, dat daar over, bij zijn jeugdelijk onderwijs, met hem ten minste *gesproken* ware geweest.

Wij kunnen niet ontveinzen, dat dit ons wat te veel uit de hoogte geschreven voorkomt, en waarlijk weinig geschikt, om voor het stuk zelve in te nemen, en tot de lezing op te wekken. Genoeg, HARRAS heeft een Leerboek van den Christelijken Godsdienst gegeven, zoo als hij meent, dat het thans zijn moet, en dus gedaan, gelijk honderd anderen voor hem verrigt hebben. Hij zegt, als men het verlangt, bereid te zijn, om hier op eene *schets van de Christelijke Godsdienstleer* te laten volgen, en zijn Hollandsche Vertaler geeft dit zijn verlangen te kennen; maar zou niet voegzaam deze schets zijn voorafgegaan? Doch laat ons zien, wat ons hier geleverd is.

Vooraf gaat eene Inleiding van vijf Afdeelingen, 1.) Over de menschelijke ziel in 't algemeen, 2.) Over de zedelijke natuur des menschen in 't bijzonder, 3.) de mensch is, uit hoofde zijner zedelijke natuur, tot deugd en Godsdienst bestemd, 4.) de mensch behoeft, tot geloof aan deugd en Godsdienst, Onderwijs, 5.) de leer van JEZUS, heeft Godsdienst en deugd in verbinding (liever de vereeniging van enz.)

ten

ten doel. Dan volgt het eerste deel. Algemeene Godsdienstleer des Christendoms. Hoofdstuk. I. Leer van God en de onsterfelijkheid. Er is een God. — Er is eene Voorzienigheid.

Er bestaat onsterfelijkheid; Hoofdstuk II. Leer der pligten van den mensch, jegens God, jegens ons zelve. Van het in- en uitwendig gedrag jegens ons zelven, — en pligten jegens andere menschen, — regtvaardigheid, liefde — Pligten die hun opzigt hebben op de doeleinden van menschelijke zedelijkheid, aan en voor zich zelve beschouwd, — en op de doeleinden van menschelijke tevredenheid en welvaren, — der billijkheid, de weldadigheid. Aanwending van deze algemeene pligten in naauwere maatschappelijke betrekkingen.

Tweede Deel, Leer des Christendoms, ten aanzien van het geloof aan JEZUS CHRISTUS, den Zoon Gods, en aan eene openbaring, door hem.

Afdeeling I. Leer van JEZUS CHRISTUS, den Zoon Gods. Hoofdstuk I. Geschiedenis van het leven van JEZUS CHRISTUS, Hoofdstuk II. JEZUS CHRISTUS, de Zoon Gods. Hoofdstuk III. Verlossing door JEZUS CHRISTUS. Hoofdstuk IV. Geloof in JEZUS CHRISTUS.

Afdeeling II. Hoofdstuk I. Over eene onmiddelijke openbaring van God in 't algemeen. Hoofdstuk II. Bewijzen voor den Christelijken Godsdienst, als openbaring van God door JEZUS. Hoofdstuk III. Voortreffelijkheid van den Christelijken Godsdienst, en Hoofdstuk IV. Doop en Avondmaal, als blijvende sijmbolen van het geloof in God en JEZUS, gelijk de Christelijke Godsdienst hetzelve leert.

Schoon geenzins deze orde van behandeling, de geschikste keurende, daar wij ten minsten de tweede en derde *Afdeeling*, veel vroeger zou-

zonden hebben meenen te moeten behandelen, en wel in de prolegomena of onmiddelijk op dezelve, en de leer der pligten achter Hoofdstuk IV, van Deel II. laten wij echter gaarne dit plan den Schrijver vrij. Het komt toch vooral op de behandeling aan.

De Inleiding is kort, en toch duidelijk genoeg voor allen, die een weinig geoefend zijn. Men zal de definitien naauwkeurig vinden, en het hapert hier aan geene gezonde redeneerkunde. Het den Lezer met het hoofddoel des Schrijvers nader bekendmakend slot, dat van, is dit:

§ 38.

„Het Christelijk Godsdienst-onderwijs is overzulks, na die afzondering [§ 37.], een doorgaand *zedelijk* (op zuiver zedelijke grondstellingen, zoo als het Christendom zelf, gebouwd) onderwijs. Het beschouwd derhalve de leer van den Christelijken Godsdienst, inzonderheid als *algemeene*, in de zedelijke rede *onmiddelijk* beslotene, *Godsdienstleer*, en behandelt de daartoe behoorende leeringen van God, van zijne voorzienigheid, van de onsterfelijkheid en de deugd als *op zich zelve*, en onafhankelijk van genen. Het vergelijkt onmiddelijk met deze algemeene rede-waarheden, de wezenlijke leeringen des Christendoms, als *positiven* Godsdienst (als in oorkonden en statuten begrepene voorschriften van Godsdienst) [§ 34.], door deze laatsten gestadig aan genen te verbinden; bedient zich daartoe van de duidelijkste *plaatsen* der Christelijke oorkonden, die derzelver meening alreede door den letterlijken zin klaar uitdrukken, waartoe dan zekerlijk ook het Oude Testament mede behoort, vermits het ten deele bij het Nieuwe ten grondslag ligt, om er

zich

zich in te bevestigen. Het onderscheidt op het zorgvuldigste, van de algemeene Godsdienstleer des Christendoms, de leer van het *geloof aan* JEZUS CHRISTUS *den Zoon Gods en aan eene openbaring door hem* [§ 37.], als *positive* (niet onmiddelijk door de rede aangebragte) leer; wijst, volgens de duidelijkste uitspraken van het Nieuwe Testament, den vasten *zamenhang* van deze met gene aan, en heeft bij die leerwijze ten hoofddoel, om niet alleen eene nadere kennis van den Godsdienst van JEZUS in deszelfs volkomenste overeenstemming met de algemeene waarheden van de zedelijke (practische) rede, maar ook om een juist inzien van de gesteldheid des zedelijken geloofs aan Godsdienst en deugd op zich zelve, te bevorderen. *)

*) „Ten gevolge hiervan wordt onder het woord *Godsdienst*, zoo dikwijls het in dit leerboek *zonder* bijvoegsel voorkomt, altijd slechts de *algemeene Godsdienst der zedelijke rede* [geloof aan God en onsterfelijkheid § 29.] te verstaan gegeven."

Aan dit opgegeven vereischte, zoekt men dan ook in of met dit opstel te voldoen, gelijk ook, uit de korte opgave van de verdeeling der Hoofdstukken, reeds eenigermate heeft kunnen worden opgemaakt. Het eerste Deel loopt alzoo ook geregeld af, en stelt, eerst kortelijk de algemeene Godsdienstleer, in de drie opgenoemde punten, God, Voorzienigheid, onsterfelijkheid, voor; terwijl de leere der pligten, in de tweede plaats, daarin naauwkeurig, en met goede bepalingen is aangewezen. De Bijbel is bij beide niet vergeten, en de keuze der teksten als bewijsplaatsen doorgaans gelukkig, en van allen met veel overleg. Zij, die met de leer van J. KANT, een weinig bekend zijn, zullen hier geen nieuws vinden, en

zich

zich ook minder verwonderen, dan de zoodanigen, die aan de Allegorische, practische, of zoogenaamde Wijsgeerige manier van schriftverklaren, niet gewoon zijn. Ook hier, gelijk bij al dat soort van Schriftverklaarders, welke het hoogste bewijs van bekwaamheid hierin meenen gelegen te zijn, dat men den Bijbel plooije naar zijne manier van denken, in stede van daaruit te leeren wat eigenlijk waarheid is, vindt men de Scheppingsgeschiedenis *Gen.* I—IV. als eene verouderde, (wel geestige maar evenwel eigenlijk niet, veel beteekenende) proef, welke wij nu veel beter zouden kunnen geven, (indien men maar durfde, om het nog vrij algemeen vooroordeel!) om den aanvang der wereld, of liever van de aarde en het menschelijk geslacht te verklaren, waarvan het N. Testament, tot zedelijke leering, partij getrokken heeft. — De Leer van Vader, Zoon en Geest wordt dus gerangschikt, onder de verbloemde spreekmanieren, om welke te verstaan men wijsgeerig mondig zijn moet, en die der opstanding, wat ook Paulus bij voorbeeld, 1 *Cor.* XV. meenen moge, als eene verzinnelijking van het geloof aan de onsterfelijkheid der ziel, maar slechts zoo ingekleed, om de domme menigte. 't Geen in het N. Testament voorkomt, van Hemel en Hel enz. is, wat den geest aangaat, hier niets anders, dan dat de brave, zedelijke mensch, na den dood, op den duur akoos gelukkiger zijn zal, dan de slechte, en de leer van verzoening en vergeving, zal men zuiver zedelijk hebben te verklaren, zoo dat er alleenlijk uit blijkt, ('t geen wijze menschen buitendien ook genoeg wisten,) dat zij, die zich verbeteren, geen kwaad van God te vreezen hebben.

Alleen zal men op blads. 58, bij voorbeeld, nog

nog altoos eenigzins opzien, als men, na dat men den schijn gegeven heeft, van met het O. Testament nog al wat op te hebben, daar leest:

„ *) De meest aanschouwelijke voorstelling van God, die het N. T. *allereerst* in hare geheele klaarheid en toepasselijkheid ontwikkelt, en waarbij tevens de oud - joodsche, theokratische voorstellingswijze van het O. T. aangaande God, als een' bijzonderen volks - god en koning, bij voorbeeld, Exod. XIX: 5, 6. Deut. VII: 6; XXVI: 18, 19; of ook wel als vader, uitsluitenderwijze van het *Joodsche* volk, Exod. IV: 22. Deut. XXXII: 5—9. Jes. LXIII: 16—19. Jer. XXXI: 9. wederlegd wordt."

De Schrijver schijnt daar dus niet zeer consequent, maar hij zal denkelijk bedoeld hebben, dat niet de leer des O. Testaments, alzoo wederlegd is, maar het *Joodsche misbruik* en de *verkeerde toepassing* daar van, ten tijde van JEZUS, en van zijne Apostelen tegengegaan; en dan heeft hij iets aangemerkt, dat wel algemeen bekend, maar toch ook waarachtig is.

In de gesteldheid der zinnelijkheid, en van derzelver prikkelingen, moet men de oorsprong van het zedelijk kwaad zoeken, want de leer van eene aangeborene verdorvenheid of gebrek van den wil, zou openbaar strijden, met de zedelijkheid der menschelijke natuur, en de heiligheid van haren Schepper. 't Geen *Gen.* III. voorkomt, is van even weinig beteekenis, als het verhaal der schepping, in de twee vorige Hoofdstukken, van dat Bijbelboek, offchoon er ook in het N. Testament, wel eens gebruik van gemaakt is. Eene pia fraus, eene kleinigheid dus! Maar ook, volgens de leer der practische rede??? Doch men moet roeijen met de riemen, zoo als men ze vindt!

Zijn

Zijn de algemeene en bijzondere pligten zedeneerkundig en duidelijk, in het voornaamste gedeelte van dit eerste Deel voorgedragen, en ook met Bijbelplaatsen, dikwijls zeer goed gestaafd; in het tweede Deel wordt aangevangen, bladz. 218. met de aanmerking: dat het doel eener eigenlijke leer van het geloof in JEZUS CHRISTUS, den Zoon Gods, geen ander zijn kan, dan den zamenhang volgens duidelijke uitspraken des N. Testaments bewijsbaar te maken, van deze met de algemeene Godsdienstleer der practische (zedelijke) rede. Wij voor ons zouden echter, in onze eenvoudigheid, hierin een groot gebrek aantreffen. Wij hebben namelijk altoos geloofd, en meenen dit ook zeer goed te kunnen bewijzen, dat het voornaamste hier is, aan te wijzen, hoe uitnemend schoon de Evangelieleer dient, om ons tot wezenlijke zaligheid te leiden, door ons den eenvoudigen, waren en zekeren weg aan te wijzen, hoe wij ons van de gunst des Allerhoogsten, en dus van een eeuwig heil verzekeren kunnen; en dat het dus, ter uit den weg ruiming van bedenkingen, ook belangrijk en noodzakelijk moet genaamd worden, dat deze leer niet alleen nergens strijdt met den Godsdienst der rede; maar ook het gebrekkige daarvan aanvult, en ons dus leert, 't geen wij noodig hadden te weten, en anders niet weten konden. Zoo min als ROSENMAN, en andere lichten van dat soort, heeft HARRAS veel op met de Evangelische berigten, omtrent de bijzondere omstandigheden van JEZUS geboorte, welke hij houdt voor Volksverhalen, die zoo maar zijn overgenomen. De reden is gemakkelijk te begrijpen, om dat deze namelijk niet wel te rijmen zijn, met het eenmaal aangenomen sijstema. Hoe of er die door kan, met ge-

gemoedelijken ernst, achten wij gelukkig dat door de meesten, die hier eene stem hebben, niet zal kunnen begrepen worden.

Het werkelijk buitengewone, het van den gewonen gang der natuur afwijkende, het alleen door *onmiddelijke* werking der Voorzienigheid verklaarbare in de wonderen van JEZUS, wordt evenwel verklaard, niet wel geloochend te kunnen worden, als men de geloofwaardigheid van derzelver getuigen, en het persoonlijk karakter van den Heiland zelven niet wil aanranden.

De Schrijver weet, door het invoegen van een *als het ware*, *bij manier van spreken*, zich de verklaring, dat de Vader in hem, en hij in den Vader was, *die mij ziet*, *ziet den Vader*, en dergelijke, ook *Joan.* I: 1—4. voorkomende, gemakkelijk te maken, en alzoo is het eene kleinigheid, voor: *Ik en de Vader zijn één*, te lezen: Ik en de Vader zijn het *eens*.

JEZUS opstanding wordt erkend, maar zijne Hemelvaart, of liever het verhaal daarvan door de Evangelisten, als eene figuurlijke voordragt aangemerkt, blijkbaar (NB. NB.) ook niet van hen als ooggetuigen vermeld, 't welk in de meer eigenlijke beschrijvingen van JEZUS, aangaande zijn heengaan tot den Vader, *Joan.* VII: 33. XVI: 28, zijne verhooging van de aarde, *Joan.* XII: 32. enz. moet worden opgelost. *Hij zal wederkomen ten oordeele*, dat zal beteekenen: als Heer en hoofd zal hij aan allen de onschendbaarheid zijner leer en voorschriften, doen openbaar worden.

Hij zal de dooden opwekken, dat is, de dooden zullen eens, tot verbetering of verergering van hunnen toekomstigen staat, ondervinden, wat zijn Godsdienst vooraf aankondigde. De geleerde Vertaler oordeelt gemakkelijkheidshalve, dat wij ons brein met een dieper inden-

ken, over deze gezamenlijke voorwerpen, niet vruchteloos behoeven te vermoeijen.

De verlossing wordt bijzonder aan den dood van JEZUS, in het N. Testament toegeschreven, in zoo verre dezelve de voleindinge van het werk zijner leer, en een dood *voór* zijne leer was. De dood van JEZUS, is een dood voor de *waarheid* zijner leer, welke vergeving verkondigt; en alzoo gerustftellend voor de menschheid. (het menschdom) Vooral moet men er uit leeren, dat ér geene offers ter verzoening van God begeerd worden, maar Hij gereed is om aan allen vergiffenis te schenken, die ze van Hem ter verbetering begeeren. Maar hoe het dan gemaakt, met zulke sterke uitdrukkingen in het N. Testament, als *Rom.* V. en elders gedurig voorkomen? Wanneer men dit vragen mogt, dan wete men, dat HARRAS eenvoudig zegt, dat dezelve moeten verklaard worden, uit eene wijze schikking naar den Joodschen denktrant van dien tijd. Wie ziet niet, welk een gemakkelijk huismiddel dat is?

De Godsdienst van het O. en N. Testament, behelst waarlijk geene *nieuwe* leeringen in zich. De kennis van den persoon en het doel der zending van JEZUS, welke de Apostelen in den *eigenlijkften* zin openbaring noemen, (het moeten toch onnozele zieltjes geweest zijn) *Efef.* I: 9. *Rom.* XVI: 25. *Efef.* III: 3—9. 1 *Tim.* III: 16. is toch louter geschiedkundig, en al het andere is leer der rede, door eenige van God zeer verlichte mannen duidelijk voorgesteld, omtrent God en pligt.

De Godsdienst van JEZUS is Goddelijk, om dat hij waar is, en aan de behoeften voldoet. Wij vinden in deze leer, afgezonderd van het geen naar de voorstellingswijzen, zeden, omstandigheden, en bij gevolg naar de behoeften

van

van dien leeftijd is ingerigt, de zuiverste *Godsleer* (leer van God en zijne vereering) en de zuiverste *deugdenleer*, (leer van de zedelijke bestemming en de pligten van den mensch).

De hooge waarde van dezen Christelijken Godsdienst, wordt hier verder ernstig erkend, het groot belang dat de menschheid daarbij heeft, aangewezen, en elks verpligting aangetoond om zulks te erkennen. Wij schrijven, ten bewijze, de 207de paragraaf over:

„De waarheid en voortreffelijkheid van den Christelijken Godsdienst [§ 201, 204] verpligten ons, om in denzelven als Goddelijke openbaring te gelooven, 1 Thesf. II. 13, 1 Petr. I: 23; ons met deszelfs inhoud steeds nader bekend te maken Efez. I: 17—19; ons over denzelven, als de grootste weldaad voor de menschheid, met dankbaarheid en eerbied jegens God, te verheugen, ald. I: 3—6; onze kundigheden, in zoo verre daarin de rede aan en voor zich zelve niets beslist, aan deze hoogere kundigheden te onderschikken 1 Cor. II: 5; denzelven, bijzonder ook in opzigt tot ons zelven, op de gemoedelijkste wijze tot dat doel te gebruiken [§ 199], waartoe hij ons van God gegeven is, Efez. III: 16, 2 Tim. II: 19; ons door de ligtzinnigheid der menigte niet van deszelfs hoogschatting en van het geloof daaraan [§ 194.] te laten aftrekken 2 Petr. III. 17, 18, 2 Thess. II: 15—17; denzelven vrijmoedig voor de wereld te belijden, Rom. I: 16, en ter bevordering van deszelfs achting ook bij anderen het onze bij te dragen, zoo veel mogelijk is."

De duidelijkste en tevens *meest bewijsbare* zin, van het bevel van JEZUS om te doopen, of het Formulier eigenlijk toen door hem gebezigd *Matth.* XXVIII: 19, is, volgens HARRAS, dus: doopt de menschen, die mijne leer zul-

 len

len aannemen in den naam, dat is, tot het geloof aan God den *Vader* der menschen, aan JEZUS CHRISTUS den *Zoon* Gods, en aan den *Geest* der openbaring (in en door JEZUS leer); of verpligt hen, vordert hun de belotten af; dat zij God als den Vader van alle menschen, JEZUS als den Zoon Gods, en den Godsdienst van JEZUS als Goddelijke openbaring vereeren of belijden zullen. In eene breede Aanteekening van den Vertaler, die oordeelt, dat men gerustelijk ieder zijne manier van opvatten, in deze vrij kan laten, wordt dit opgehelderd, door de gelijkenis van een bevel, waarbij de onderdanen in een wingewest zouden kunnen gelast worden, trouw en gehoorzaamheid te zweren aan hunnen Koning, deszelfs *Stadhouder* en de *Constitutie* van het Rijk, of van de inlijving eens vreemdeling in eenen staat, die dan opgenomen wordt, onder de bescherming van den *Vorst*, deszelfs *Overheden* en de *Landswetten*.

Hier mede achten wij nu genoeg gezegd te hebben, om dit boekdeel den Lezer eenigzins te doen kennen. De ongenoemde Overzetter, die hier en daar nog wel iets verder durft gaan, heeft er wel moeite aan besteed. Dat wij deze overzetting noodig zouden geacht hebben, kunnen wij geenszins verklaren, want voor eenigen is de manier van voorstellen hier voorkomende niet nieuw, en ongeletterden zullen er waarlijk geene behoefte toe gevoelen.

't Meest heeft ons bevallen, de voorstelling der zedeleer, schoon wij achten dat dezelve hier te veel plaats beslaat. Zeer verschilt onze beschouwing van het ware, kenmerkende der Evangelieleer, van die welke hier voorkomt. Aanprijzen kunnen wij dan ook dit werk over 't algemeen niet, veel meer wenschen wij,

dat

dat het openbaringsgeloof, en dus het reine Christendom, 't welk men zich niet moet laten ontnemen, meer en meer algemeen en zoo gekend worde, dat geene somtijds fraai verzonnene redeneringen in staat zijn, om iemand daar in te doen wankelen. Wij eindigen onzé beschouwing, met de herinnering aan de Apostolische les: *Onderzoekt alle dingen, en behoudt het goede!*

HANDBOEK voor jonge Predikanten. Gedeeltelijk naar het Hoogduitsch van J. F. WEINGART. *Te* Groningen, *bij* W. Wouters, 1819. *XII en* 331 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 10 : —

Gelijk het volstrekt noodzakelijk is, en hoe langer zoo dringender behoefte wordt, om te zorgen, dat het jonge Predikanten aan geene genoegzame jaarwedde ontbreke, zoo is het ook belangrijk te achten, dat zij van zulke hulpmiddelen voorzien worden, die hun, in den loop hunner bediening, goede handleiding verschaffen. Ondertusschen schijnt het vrij zeker te zijn, dat men in onzen tijd veel beter voor het laatste, dan voor het eerste zorgt, en wij wenschen vuriglijk, dat men spoedig en hoe langer zoo meer, reden zal vinden, om erkentelijk op te merken, dat men, in het verlichte Nederlandsche Rijk, voor het eerste zoo wel zorgt, dat het den jongen Nazireër, die waarlijk lust heeft, om alle de deelen van zijnen dienst op de meest vruchtbare wijze uit te oefenen, aan de geldmiddelen niet ontbreke, om zich het benoodigd gereedschap, de beste boeken aan te schaffen. Dit zal, van en aan alle kanten, wezenlijk voordeel aan de maatschappij toebrengen. De Lezer vergeve ons deze aanmer-

merking, welke ons op het hart lag, en die wij dus bij deze gelegenheid niet te rug konden houden. Vindt hij dezelve ook waar en belangrijk, hij wende dan ook naar vermogen het zijne aan, om het blijkbaar oogmerk daar van te helpen bereiken!

Van eenen ongenoemden Landgenoot, wordt ons, onder den gemelden titel, weder een boekdeel voor jonge Leeraars gegeven, dat wel grootendeels van Duitschen oorsprong is, maar evenwel omgewerkt naar de behoeften van hen die in dit Koningrijk leven.

„ Ik besloot, zegt de Vertaler, tot de overzetting en omwerking van 't geen in het *Tägliches Taschenbuch oder Ideenmagazin für Prediger u. s. w.* van WEINGART voorkomt. „ Eenige afdeelingen heb ik geheel of ten deele weggelaten of veranderd en aangevuld, waar het mij noodig scheen. Hetgene alleen op kerkelijke gebruiken in Duitschland betrekking had, behoefde niet vertaald te worden; zoo viel geheel weg de derde afdeeling: *Intonationen und Kollecten.* Ook de zesde, bevattende verscheidene dichterlijke omschrijvingen van het gebed des Heeren, heb ik niet opgenomen in dit handboek, gelijk ook niet *een stuk over* Dr. LUTHER, *eene redevoering bij het uittrekken van vrijwilligers*, *eene aanspraak na zware brand*, *bevestiging van eenen Schoolonderwijzer* enz. In plaatse van de twaalfde afdeeling: *Bibelstellen bei krankenbesuchen*, heb ik eenige gebeden voor kranken gevoegd achter de afdeeling: *Gebeden*. Over *Paschen* vond ik te weinig bij WEINGART, over *Hemelvaart*, *Pinkster*, *Nieuwjaar* geheel niets. De afdeeling over het *H. Avondmaal* heeft insgelijks verandering ondergaan en de opwekking tot dankbare herinnering na deszelfs viering, ontbrak in het oorspronkelijke."

„ Met

„ Met deze en dergelijke veranderingen heb ik geoordeeld, dit handboek bruikbaar te maken voor Proponenten en jonge Leeraren hier te lande. Hier en daar echter is nog wel iets overgebleven, dat den Duitschen oorsprong herinnert, bij voorbeeld, in de afdeeling *over de aanneming tot Ledematen*. Kinderen van veertien of vijftien jaren worden bij onze nabuuren reeds aangenomen (*geconfirmeerd*). Bij de meeste Protestantsche Gemeenten in ons vaderland, wordt het doen van belijdenis door velen te lang uitgesteld; en het is uit dien hoofde, dat men thans velerwege met loffelijken ijver zich bevlijtigt, om jongelingen en jonge dochters, nadat ze behoorlijk onderwezen zijn, vroegtijdig tot leden aan te nemen, eer de bezigheden en beslommeringen des levens hun zulks moeijelijker maken. Moge men nu maar niet tot een ander uiterste overgaan en de aanneming al te zeer vervroegen! Tot den ouderdom van achttien of twintig jaren behoorde men althans te wachten. In jongeren leeftijd zijn de meesten nog te weinig geoefend en min vatbaar voor een zoo gewigtig bedrijf. Opdat men echter zien kunne, hoe die aanneming van zoo jonge belijders geschiedt in Duitschland, heb ik een enkel stuk, daartoe betrekkelijk, opgenomen. Ook de afdeeling *Begrafenissen*, is gedeeltelijk ingerigt naar Duitsche gebruiken; om jongen leeraren alhier eenige handleiding te geven, heb ik er *gebeden* bijgevoegd, zoo als men onder ons, ten platten lande althans, gewoon is te doen bij dergelijke gelegenheden."

Met een heeft de Lezer hier uit opgemerkt, welke eigenlijk de inhoud van dit boekdeel is. — Onder het eene rubriek zijn hier meer, en onder het andere minder stukjes, of korte

voorſtellen, uitweidingen en gebeden gegeven, welke ook al in waarde verſchillen, en waar van het eene dezen en het andere genen beter bevallen zal. Voor de Doopsbediening, bij voorbeeld, heeft men hier drie, ook zoo veel bij het aannemen tot ledematen. Voor, bij en na de Avondmaalsviering, te zamen achtien, op Kerstijd drie, op Paaſchen twee, op Hemelvaart één, en één op Pinkſteren. Bij den aanvang, en een ſlot van een Jaar zes, op den Jaarlijkſchen Dank- en Bededag vier. Tot eene proeve, ſchrijven wij, uit het derde ſtuk van het laatſte rubriek, dit begin over:

„ De dag van heden, G. H.! is belangrijk voor alle weldenkenden. De geheele bevolking van ons Vaderland, zonder onderſcheid van begrip of kerkkeuze, wordt plegtig opgeroepen, om thans eenen algemeenen Dank- en Bededag te houden. De loffelijkheid der nuttige bedoeling valt ieder in het oog. Ja, het betaamt een volk, dat reden heeft, om in zijn maatſchappelijk beſtaan en geluk zich te verblijden, deswege ook jaarlijks eenen dag af te zonderen, ten einde den Gever van alle goede gave voor genoten zegen eenparigglijk te danken met gevoelige harten. Ieder jaar toch is er overvloedige ſtof tot dankbaarheid voor algemeene welvaart, voor gelukkigen oogst, voor bloei in onderſcheidene ſtanden, voor vrede, eendragt, veiligheid, voor de prediking van het euangelie en voor vrijheid des gewetens; of zijn de wenſchen aan de vrienden des vaderlands en der menſchen niet alle vervuld geworden, zoo is het niet minder behoefte, de harten vol ootmoed en eerbied tot God te verheffen, tot den Eeuwigen, die alles beſtuurt met ondoorgrondelijke wijsheid: een plegtige dag, als deze, ſtrekt dan, om den verſlagen' geest op te beuren,

ren, het bekommerd hart moed in te boezemen en het treurig peinzen te veranderen in een stil vertrouwend berusten. Tevens worden onze gedachten meer regtstreeks en opzettelijk bepaald op het veelvuldige goede, dat ten allen tijde en in elken toestand nog overblijft ter genieting, en welks behoorlijke waardering grootelijks ter bevordering van ware vergenoegdheid, in alle betrekking en omstandigheid des levens, kan dienen."

„ Maar deze overdenkingen herinneren ons ook onze afhankelijkheid van den Albestuurder; het verlevendigd gevoel van afhankelijkheid dringt ons, om voortduring van Gods zegen te wenschen: en wat zoude ons dan terughouden, om als bewoners van hetzelfde gewest (land, stad, dorp) wier belangen in zoo vele opzigten verbonden zijn, gemeenschappelijk onze beden voor het algemeene welzijn te vereenigen? — Uwe talrijke zamenkomst te dezer plaatse getuigt, van uwe belangstelling in dezen dag. En mogt ieder, die aan de godsdienstige viering van dezen dag deel neemt, zoo hier als elders, dit doen uit een duidelijk besef van het belang der zaak zelve, met zuivere oogmerken en met de vereischte gesteldheid van verstand en hart — ó hoe nuttig ware dan deze plegtige dag! Christenen, die wel onderwezen zijn, zullen denzelven nooit aanmerken als een algemeenen verzoendag, waarop voor de zonden des volks boete wordt gedaan en de schuld vereffend, door weemoedig zuchten en treurig hoofdhangen, door onthouding van spijs en gewone vermakelijkheden, offchoon men in vervolg van tijd weinig gebruik maakt van de Godsdienstige vergaderingen. Neen, het baat weinig, enkel voor dezen dag de gedaante der godzaligheid aan te nemen. *Zoude het*

zulk een vasten zijn, dat ik verkiezen zoude, dat de mensch zijne ziel éénen dag kwelle? — dat hij zijn hoofd kromme gelijk eene bies, en zak en asſche onder zich ſpreide? Zoudt gij dat een vasten heeten en eenen dag, den Heere aangenaam? Jez. LVIII: 5—8. Verg. I: 11—18. Matth: VI: 16—18."

Wij willen geenszins door eene ſombere verbeelding ons laten verleiden, om alles van de ongunſtigſte zijde te beſchouwen en over onzen tijd overdrevene klagten aan te heffen. Een al te zwart gekleurd tafereel van het heerſchend of toenemend zedebederf moge aan zekere lieden behagen en zondige eigenliefde daarbij hare rekening vinden — (hoe ſterker en overdrevener de voorſtelling van de ondeugden dezer eeuw is, des te aangenamer voor eenige zondaren, die God danken, dat zij niet zijn, *gelijk de andere menſchen*, die gaarne eene beſtraffing hooren, welke zij op zich zelven niet meenen te moeten toepasſen, maar op den naasten, en die op deze wijze zich vleijen met den bedriegelijken waan, dat zij althans minder bedorven zijn, niet zoo zeer verbetering behoeven, en nog altijd voor deugd en Godsdienst ijveren). — Moge al ſoms de onkunde misbruik van zoodanigen dag gemaakt hebben of nog maken, gelijk van elke goede zaak en nuttige inrigting misbruik kan gemaakt worden, — wij hopen het heilzame doel van dezen dag niet te miskennen, noch door verkeerde overleggingen bij ons zelven te verijdelen. Het vasten, zuchten, treuren, bidden op dezen dag, heeft weinig waarde, zoo het niet dient, om gedachten, overleggingen en voornemens op te wekken en te verſterken, die verbetering van wandel ten gevolge hebben. Niet enkel op dezen dag, maar ook op elken dag

dag des Heeren, zal ieder weldenkende gebruik maken van de gelegenheid tot vermeerdering van nuttige kennis en tot bevordering van goede zeden. — Geheel opregt en onpartijdig willen wij thans het goede, dat ons verblijdt, en tevens het kwade, dat ons smart, gedenken, — ook vooroordeelen, verkeerdheden en gebreken, die ons lijden en verdriet veroorzaken, in aanmerking nemen en de eigen schuld niet enkel met eene kortstondige droefheid beweenen, maar dadelijk pogen te verbeteren, wat verbeterd moet worden. Dan alleen hebben wij reden, om op Gods gunst te hopen en zegen op ons doen te verwachten. Wij mogen evenwel geenszins rekenen op onmiddellijke uitredding of zigtbare tusschenkomst door wonderen ten onzen behoeve, zelfs niet op gewenschten uitslag van elke edele poging, noch op de zegepraal en belooning der deugd en godsvrucht op aarde: dit leven toch is slechts aanvang, oefening, proeftijd. Nu heeft God aan het goede ook wel natuurlijke goede gevolgen verbonden, en desgelijks aan het kwade — wie kent niet het gewone uitwerksel van vlijt, eerlijkheid, goede trouw, matigheid, liefde, zachtmoedigheid? — maar een zamenloop van omstandigheden schijnt soms uitzonderingen te maken, die den kleinmoedigen ontrusten. Heil ons, Gel.! dat wij onze bestemming voor een volgend leven kennen; daar zal eenmaal de schijnbare wanorde geheel ophouden en billijke vergelding volgen. Deugd is een werk van vrijwillige keuze, niet van dwang; zonder oefening wordt dezelve geenszins verkregen, zonder strijd niet versterkt, niet gelouterd, niet tot meerdere volmaking gebragt. Juist daarom moest in tijdelijke dingen het onderscheid tusschen braven en slechten, tusschen Godsdienstigen en on-

ongodsdienstigen niet zoo groot zijn, maar voor het uitwendige *allen eenerlei wedervaren, den regtvaardigen en den onregtvaardigen* enz. Pred. IX: 2."

„ Daar zijn menschen, die door leugen en ontvreemding, door bedrog en listige streken in den handel zich verrijken; en het gaat hun voorspoedig, als anderen, die door eerlijke vlijt zich overvloed verschaffen. Menig huisgezin wordt in armoede gedompeld door luiheid, gebrek aan overleg en door verkwisting, maar dikwijls ook door verregaande onkunde, gebrek aan werk, en door andere omstandigheden meer. — Soms verliest de onregtvaardige zijnen goeden naam, maar ook de onschuldige, eerlijke man wordt belasterd. — Daar is er, die aan dronkenschap, aan ongebondenheid zich overgeeft, maar hij heeft een vast ligchaam en weet het oog der menschen te misleiden; en het gaat hem, althans langen tijd, voor het uitwendige, als den reinen. De dronkaard, de wellusteling boet wel dikwijls zijne zonden door sukkeling, verlies van krachten, vroege grijsheid en dood, maar ook de godsdienstigste mensch, die voorbeeldig leeft, maar met een zwak ligchaamsgestel is geboren of door eene weekelijke opvoeding is vertroeteld, kwijnt niet zelden en lijdt meermalen aan hevige ziekten of slepende, pijnlijke kwalen. — De rampen van den oorlog, van misgewas, overstrooming, storm en onweder, treffen godsdienstigen en ongodsdienstigen, gelijk ook Gods zegeningen algemeen zijn, daar de Hemelsche Vader aan zijne kinderen het leven, en met het leven zoo veel heil schenkt enkel uit liefde, *doende zijne zon opgaan over boozen en goeden, en regenende over regtvaardigen en onregtvaardigen.* Matth. V: 45."

„ Treft

„ Treft ons lijden door eigen schuld, het zij door onkunde, vooroordeel, stijfhoofdigheid, of door verzuim of overtreding van eenig zedelijk gebod, zoo moet het dienen tot onze verbetering Heeft tegenspoed niet deze heilzame uitwerking op onze harten, wij hebben het ons zelven te wijten. Treffen ons rampen geheel buiten ons toedoen, dit moet ons geenszins ontrusten noch moedeloos maken; wij hebben dan ten minsten den troost, dat wij dit onheil niet zelve ons veroorzaakt hebben; en nu is het lijden niet half zoo zwaar, het verdriet niet half zoo bitter. Evenwel kunnen wij ook in dit geval nut trekken uit den tegenspoed; immers al is deze smart, deze ramp, deze teleurstelling niet een gevolg van eigen verkeerdheid, wij hebben toch altijd gebreken, die verbeterd moeten worden: en het zijn juist de onaangenaame omstandigheden en smartelijke lotgevallen, die ons tot bedaard nadenken over ons zelven en tot onpartijdige opmerking van eigen fouten krachtig opwekken. Hoewel het smartelijk valle, wij hebben gedurig oefening en loutering noodig, ten einde eenmaal de vreedzame vrucht der geregtigheid te smaken. Hebr. XII: 10, 11. — En leven wij voorspoedig in vrede, eer, aanzien en overvloed, o! dat het ons geenszins verleide tot de ligtzinnige roekeloosheid, om op onze deugd of wijsheid te veel te vertrouwen; de wereld met al het begeerlijke kan onverwacht voorbijgaan, en eenerlei wedervaart allen. De uitwendige lotwisseL op aarde is geen onbedriegelijk kenmerk van deugd en ondeugd; eerst na den dood hebben wij eigenlijke vergelding te verwachten."

De twee laatste, de negende namelijk en tiende Afdeelingen, behelzen gebeden, en begrave-

venitredeben, en dan volgt nog een Aanhangfel, bevattende eene fchets van eene bevestigings-rede, eene dergelijke intre-rede, en eene Kerkelijke huwelijks-inzegening.

Alle deze ftukjes zijn, in eenen goeden geest gefteld, werken op wezenlijke ftichting, bevatten menigen nuttigen wenk, beantwoorden doorgaans aan het doel, en kunnen vooral aanftaande, en jonge Leeraars van veel nut zijn. Aangenaam was het ons bijzonder, dat wij hier en daar eene aanmerking geplaatst vonden, ter gepaste herinnering en waarfchuwing, om deze ftukjes en gebeden, enkel als handleidingen te befchouwen, en niet als modellen te volgen.

De Leeraar moet zelf werken, zich meer en meer oefenen, de omftandigheden raadplegen, ernftig denken, zijn werk uit liefde verrigten, alles hartelijk doèn; en dan zal hij ook zeker van tijd tot tijd meerdere bekwaamheid erlangen, om alle de deelen van zijn H. Dienstwerk voorbeeldig te vervullen.

Men wordt dan ook van lieverlede vrijmoediger, en zal hoe langer zoo minder andere hulp behoeven. Alles wat de Prediker uit zich zelven fchijnt te fcheppen, alles wat blijkt uit zijn hart voort te komen, en geheel zijn eigen werk te zijn, zal van zelf bevallen, zal natuurlijk de aandacht wekken, en in de gevallen het heilzaamst zijn.

Het goede oogmerk dan, van den Schrijver en den Vertaler prijzende, hopen wij, dat deze uitgave het doel treffen, en dat dus de nuttige wenken hier gegeven, voor den jongen Leeraar nuttig zijn zullen.

LEES-

LEES-BOEK over den Godsdienst, met Bijgevoegde Vragen, dienstbaar tot het leeren en afleggen eener (der Christelijke) Belijdenis. Bij de Hervormde Kerk. (Bijzonder bruikbaar bij de leerboekjes, en voor de Handleiding van wijlen A. BRINK.) *Door* H. VAN MEERTEN, *Predikant te* Gouda. *Te* Amsterdam, *bij* Schalekamp *en* van de Grampel, 1819. 179 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* — 14 —

Dat het ons waarlijk aan geene geschikte leesboekjes, ten gebruike bij de Catechisatien ontbreekt, (waar onder, dat van TILANUS vooral in den eersten rang, moet geplaatst worden) heeft de Eerw. VAN MEERTEN, te regt opgemerkt. Er is ook een aanmerkelijke voorraad van zoogenaamde *Aan-* of *Handleidingen* voorhanden, waar onder die van wijlen den nuttig werkzamen BRINK, vooral niet in de laatste plaats moet genoemd zijn. Ondertusschen deelen wij met VAN MEERTEN, in de op ervaring gegronde overtuiging, dat de Handleiding van den laatstgenoemde, voor verre de meesten, al te uitvoerig, en ook te kostbaar is, waarom wij het meer als een leesboek voor de zulken, die reeds belijdenis gedaan hebben aanprijzen. VAN MEERTEN, is daarom op de gedachte gekomen, om daar voor een boekje ten dienste van Aankomelingen te vervaardigen, dat korter zijn en minder kosten zou. Daaraan heeft dan dit boekje deszelfs oorsprong te danken; hetwelk, volgens des Opstellers eigen getuigenis, ook als eene verkorting van het genoemde boekdeel, kan worden aangemerkt, naar het verkorte leerboekje van BRINK.

Het

Het is in twaalf Hoofdstukken dus verdeeld, en vooraan zijn die Hoofdstukken weder, om de meerdere evenredigheid, te zamen, in even zoo vele lessen gesplitst, indien men zich daarvan zou willen bedienen; daar men, door telken reize één Hoofdstuk te willen afhandelen, welligt te veel van zijne Kweekelingen vorderen zou, uit hoofde dat het ééne Hoofdstuk veel meer ruimte beslaat, dan het andere.

Ieder Hoofdstuk is als een leerboek in paragraphen afgeperkt, en onder aan de bladzijden zijn er vragen bijgevoegd, waarvan men zich, ten gebruike en tot gemak, kan bedienen.

Het boekje is zeer bevattelijk en geleidelijk geschreven, draagt de waarheden en pligten duidelijk voor, en is alzoo regt geschikt voor het oogmerk, waartoe het vervaardigd werd. Bij eenen herdruk, zal het woord *betrachting* bladz. 2, § 6. *welke Gods redelijke schepselen schuldig zijn*, moeten wegvallen, daar de bedoeling zeker, even gelijk bladz. 108. is: de beoefening van 't geen dat Gods redelijke schepselen enz. — Boven dien komt het ons voor, dat de Godsdienst verwisseld, met de *Godsvrucht*, of *vreeze des Heeren*, vooral en eigenlijk de verheerlijking van den Aanbiddelijken is, welk zich bij den mensch openbaart, in en bevestigd wordt, door het houden van zijn woord, door het beoefenen van zijne bevelen, zoo dat dus de uitdrukking: de Godsdienst is, beteekenen zal, de Godsdienst betoont, openbaart zich, blijkt, wordt bevestigt hier door, dat enz.

Bij de vermelding van een zeker soort van zielen, aan de beesten toe te kennen, zou van het bloed en instinkt der dieren, wel voegzaam melding hebben kunnen gemaakt zijn.

Op bladz. 8, heeft het ons bevreemd, dat het *Oude en N. Testament* verklaard wordt, door

al-

bitterfien wil van God, naardien wij meenen, dat hier aan het woord ברית had moeten gedacht zijn.

Bij de verklaring der uitdrukking, van *Gods beeld en gelijkenis*, op bladz. 61. geven wij den Schrijver in bedenking, of niet de beste verklaring van de uitdrukking: *Laat ons menschen maken* enz. zijn zal — op dat ze door hunne meerdere, dat is: redelijke voortreffelijk- of geestelijkheid, in staat zijn, ook de heerschappij te hebben, uit te oefenen over enz. — Zoo dat de heerschappij blijkt niet het beeld zelve, maar het gevolg daarvan te zijn.

Op bladz. 23. § 6. zouden wij liever de aanmerking, van het min eigenlijk opvatten der uitdrukking, dag en nacht, hebben achter wege gelaten, en op bladz. 158, over de opstanding, meer ons bediend hebben, van het voorbeeld van JEZUS zelven.

In den Heere JEZUS te gelooven kan, dunkt ons, wel eenvondig opgehelderd worden, door hem voor den waarachtigen aan te nemen, zoo als het Evangelie ons hem kennen doet; dan blijft namelijk de eigenlijke beteekenis.

Deze weinige aanmerkingen, mogen den Eerw. Schrijver overtuigen, van het belang dat wij in dit zijn werkje stellen. Wij wenschen hartelijk, dat het veel met nut gebruikt worden, en dus aan het voortreffelijk oogmerk beantwoorden zal.

Vaderlijke BELANGSTELLING *in het heil van zijne geliefde Dochter; inhoudende: den eenigen weg ten leven. Reeds in het Paradijs verkondigt, door de Aartsvaderen geloofd, door de Wet afgeschaduwt, door de Profeten voorzegd, en door den Heere* JEZUS CHRISTUS *in zijne Genoegdoening vervuld. Als de zekerste hoop op de toekomst. Door* B. H. ADEL. *Te* Amsterdam.

Gedrukt voor Rekening van den Auteur, en wordt uitgegeven bij G. van Dijk, 1818. 160 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — : 18 —

Uit de Opdragt van Vader ADEL, aan zijn tienjarig Dochtertje ALIDA, door eene zware krankheid, doof en ook zwak van gezigt geworden, laten wij ter proeve hier deze aanspraak, in 's mans eigene spelling en interpunctie, volgen:

„Geliefde Kind! Uw geliefde *Vader* is bejaard, en gij bereikt ruim tien jaren, *mijn werk* is haast afgedaan, maar het uwe staat te *beginnen*, terwijl ik met de openbaare stem tegen u niet kan spreken, en gij dien doch niet zoud kunnen hooren, veel minder van 't gesprokene eenige bevatting u vormen, laat het u dan welgevallig zijn, en blijft gij in dezen werkzaam met dit uitmuntend geschenk, met dit zoo bijzonder uitgedacht middel, daar gesteld ter behoudenis van Zondaren, door den Heere de *Jehovah'* zelve, waar mede wij elkanderen hoe *ver* ook afwezig, onze meening en begeerte *kunnen* bekend maken, wij zijn ja wel in persoon bij malkander, maar met het gehoor van elkanden verwijdert, geliefde Kind, verschoon mij daarom, als gij tot uw jaren zijt gekomen, dat ik zoo vroeg aan u geschreven heb, de tijd mogt zomtijds kort zijn, en daarom bied ik u deze eenige geschrevene letteren aan, die de practijk betreffen, hoe wel ik geen leeraar en geenzins gestudéert ben, echter eenige gewichtige lessen met opzicht tot de gelukzaligheid voor ons, voor u en uwe twee geliefde Broeders, vond ik als de band van Vaderlijke verplichting, daar de Heere in het bijzonder van mij vordert, om zoo wel, ja veel meerder voor uwe onsterfelijke zielen, dan voor het lichaam te zorgen; de Heere geeve u zamen door den H. Geest inzien in u zelven, en inzien

kien in de heerlijkheid van Hem als de Jehovah, opdat gij in waarheid gelooven moogt, dat u toestand van nature voor Hem verdoemelijk is, en al uw pogen en vermogen niet toereikend om eene door de zonde beleedigt God te bevredigen, dat zulks alleen geschieden moet door tusschenkomst van Jezus Christus den Zoon zijner liefde, die aan het Godsregt volkomenlijk voldaan heeft, onderzoek u dus gezamenlijk naauw voor den Heere, of gij verzoening gevonden hebt voor God, in het bloed van zijnen Zoon, en of Hij aan 's Vaders geregtigheid voor u voldaan heeft, zoo zult gij zalig worden, dan zal en wil de Heere u uit genade om zijn Zoons wil alle genade en weldaden schenken, hier in dit en namaals in het beter leven, zoo zult gij smaken van het heerlijke dat de Heere Jezus Christus de Zoon van God op Golgotha verworven heeft, voor alle degenen die God zijnen Vader vreezen, eeren en liefhebben, die zullen in dit genot deelen eeuwiglijk en altoos."

„ Geliefde Kind! Overweegt het geen in dezen bundel, zoo gewichtig als Godverheerlijkend u ter zaligheid leidend woord van God, werd voorgedragen, wees voorzichtig in het geen gij niet bevatten kunt; verwerp het niet, maar laat het blijven zoo als het is, het mogt iets goeds zijn, en dat te verwerpen; zoo zoude God u verwerpen, en den Heere Jezus Christus in den grooten dag des oordeels zich in uwe rampzaligheid verheerlijken, houdt u dicht bij den Heere, met een Ziel die de waarheid zoekt, daar mede zult gij niet verkeerd uitkomen, niemand is omgekomen aan de voetbank van Gods geregtigheid, niemand is ledig weg gezonden; Hij die zich aan de Fontein van het water des levens bevind, zal leven, en niet dorsten tot in eeuwigheid."

Dit staal zal, vermeenen wij, wel de plaats van eene beoordeeling kunnen vervullen*, en wij dus van verdere moeite in deze ontslagen zijn. Vader ADEL, moge het zeer goed meenen, en het werk van zijn beroep wel verstaan, tot schrijven voor het Publiek heeft hij evenwel geheel geene bekwaamheid. Dit late hij dus, voor anderen gerust over, en leere inzien, dat het zeer noodzakelijk is, *om als Vader zijne kinderen*, ter hunner geestelijke vorming, betere boeken in handen te geven, waarvan er een goede voorraad te bekomen is.

AARDRIJKSKUNDE voor Zeevaart en Koophandel. Naar het Engelsch van J. H. TUCKEIJS Maritime Geography and Statistics. *Vijf Deelen. Te* Rotterdam, *bij* J. Immerzeel, Junior. 1819. *Meer dan* 3300 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is te zamen f* 27 : — : —

EERSTE BESCHOUWING.

Dit werk van vijf Deelen, zamen meer dan drie en dertig honderd bladzijden, in gr. 8vo. beslaande, is oorspronkelijk geschreven, door eenen Engelschen Zee-Officier, om de verdrietige uren van eene hopelooze Krijgsgevangenschap te slijten, welke voor toenmalig geluk en toekomstige bevordering even vernielend was, met het doel, opdat het even als een Courantentolk, telkens moge kunnen worden opgeslagen, en tevens voor een aaneengeschakeld doorlezen vatbaar zijn. TUCKEIJ zegt echter zelf, dat het geen eigenlijk Zeeboek is. De Hollandsche Vertaler, die met reden aan eene vrijere, boven eene letterlijke overzetting, de voorkeur gegeven, en ten aanzien van ons Rijk, vooral in het tweede Deel, het een en ander ter aanvulling hier bijgevoegd heeft, verzekert: het meest mogelijke nut van den Neder- land-

landschen Zeeman, was ons eenig doel, bij het geven van voorlicht aan dit werk, en bij onze gansche handelwijze daaromtrent. Bij het laatste Deel is, behalven het algemeen Register, ook nog eene lijst van boeken gevoegd, die de Schrijver bij zijn opstel meerendeels gebruikt heeft; met en benevens eene vermelding der beste Engelsche Kaarten, van elk bijzonder oord, en eenige van zoodanige even goede Nederlandsche en andere, als hier te lande 't ligtst verkrijgbaar zijn.

Vooraf gaat eene breedvoerige Inleiding, van 214 bladzijden, welke in tweeën gesplitst zijnde, eerst, na eene voorloopige verklaring van de kunstwoorden, der Zeemans Aardrijkskunde, eene algemeene beschouwing behelst van den Oceaan, deszelfs getijde en stroomen, van de winden, luchtverhevelingen enz. en de veranderingen, welke er ten aanzien der Zeeën en Kusten, hebben plaats gegrepen, en ten tweeden, de opkomst en vorderingen schetst dezer Aardrijkskunde, door middel van allerlei Zeetogten en ontdekkingsreizen. Zij is der lezing zeer waardig, en behelst veel onderrigt.

Na deze Inleiding, volgt nu, in het eerste Deel, de beschouwing van de Noorder IJszee, van *Zweedsch Lapland* en *Noorwegen*, van de Oostzee en derzelver Havens, Eilanden, enz. van de opkomst, voortgang, en tegenwoordigen staat des Koophandels van de Oostzee, en van de Westkust van het Deensche Vasteland, en die van het Koningrijk Hanover, met eenige breedere Aanteekeningen en Tafels. Voor Zeevaart en Koophandel, is deze beschrijving met de bijgevoegde opgaven, voorzeker belangrijk en men verkrijgt er een goed overzigt door.

Het tweede Deel, vangt aan met Nederland, en behelst verder *Frankrijk*, *Spanje*, *Portugal*, de Middellandsche Zee, *Italie*, *Sardinie*, *Na-*

 pels,

pels, *Sicilie*, *Illijrie*, de *Jonische Eilanden*, de *Turksche Kust*, de *Marokkaansche Kusten*, die van *Algiers*, *Tunis*, *Tripoli*, *Egijpte*, de Eilanden *Cijprus*, *Rhodes*, *Candia*, van den *Archipel* en de *Cijcladische*, voorts de Zwarte Zee, *Constantinopel*, de Turksche oevers der Zwarte Zee in *Azie*, en *Europa*, de Russische Kust, tusschen de Turksche en de *Krim*, het *Krimsche Schiereiland*, en de verdere Russische oevers der Zwarte Zee, en eindelijk eene belangrijke schets van den Koophandel, der genoemde Middellandsche en Zwarte Zeeën, waar achter eenige Aanteekeningen volgen, en twee Tafels, de Gelden, Gewigten en Maten van de Landen hier beschreven, opgevende, benevens de Geographische liggingen. Met genoegen zal men vernemen, dat de Vertaler gezorgd heeft voor een veel betere en breedere vermelding van ons Land, dan door T. geschied was, schoewel men onder de doorstralende blijken van waarheidsliefde en kennis van zaken, ook nu en dan wel eens eene onnaauwkeurigheid ontdekken zal, bij voorbeeld: dat *Assendelft* even nimmende Zeildoek-Fabrieken, als het daar aan naburige *Krommenie*, zoude hebben.

Als de Vertaler eens gelegenheid heeft, om beide die Dorpen te bezoeken, zal hij spoedig het verkeerde van dit berigt bespeuren. Ten bewijze dat de Nederduitsche Overzetter, ook het allerminste geenszins overgeslagen, maar ook zelfs van eenige plannen voor 't vervolg, waar over thans veel geredeneerd wordt, met genen vrijmoedigen ijver gesproken heeft, en dus ter bevestiging van het belangrijke dezes werks, schrijven wij hier de volgende volzinnen af. Over het nadeelige gesproken hebbende, voor den Nederlandschen handel, van het Transit langs *Bremen* en *Minden*, en van dat van *Straatsburg*, vervolgt hij: „en dit land

land vindt zich nog met een derde bedrelgd; dat uit de vereeniging van Lippe en Eems voortspruiten zou, zoo de langgevormde ontwerpen daaromtrent werden tot stand gebragt; welk laatste ons intusschen nog ver af schijnt te wezen."

„Vooreerst zou er, tot het graven der vaart, en den bouw van al de noodige sluizen, een schat gevorderd worden, dien het verarmde land daaromstreeks bezwaarlijk schijnt te zullen bijeen brengen; en de fondsen der Nederlandsche Kapitalisten, zullen daartoe gewisselijk te minder geleend worden, daar men hun zoo vele wegen opent, om ze integendeel ten nutte van het Rijk zelf aan te wenden; welks Handel, door de voorgemelde verwijding der vaarten tusschen het Nieuwe diep en Buiksloot, en tusschen Thamen en de Gouwsche sluis, zoo uitnemend bevorderd worden kan; en welks landbouw en veeteelt, door het droogmaken van het Haarlemmer-meer, en meer andere droogmakerijen, nog ontzaggelijk kan worden uitgebreid. Ten tweede zou het ontworpene kanaal tusschen de Lippe en Eems, bij aldien er door jaloersche buitenlanders daartoe gelden geschoten werden, straks nutteloos gemaakt, en Amsterdam gelijktijdig grootelijks bevoordeeld kunnen worden, bijaldien men den Rijn door de laagten der Veluwe naar de Zuiderzee liet kronkelen, of hem langs de Greb daarhenen leidde. Dit zou aan den mond der Lippe een verval te wege brengen, uit hoofde waarvan het ontworpene kanaal, welk eene diepte men ook aan hetzelve mogt kunnen geven, meestal van water ontbloot wezen zou; zelfs al stopte men gelijktijdig den Waal bij het Pannerdsche kanaal derwijze, als hij eene reeks van jaren, voor den opstand van CIVILIS, gesloten was, en zulks na het einde van die vernielende onlusten op

nieuw schijnt te zijn geworden; eene afsluiting, welke, zoo ter bevordering van Neêrlands Zeehandel, als anderzins, thans voor de derde maal bewerkstelligd schijnt te zullen moeten worden."

„Wat er ook hiervan zij, van de ontworpene gemeenschap tusschen Lippe en Eems, voorspellen wij den Nederlandschen handel geenerlei nadeel; en het Transit over Bremen en Minden zal tegen dat over Nederland onbestand zijn, zoo haast men zich meer algemeen, ter bevordering van dit laatste, naar de verordeningen van het Gouvernement schikt, en zulk een gebruik van de Entrepots maakt, dat men den Rijnbewoner, bij het gene hij langs den weg van een bloot Transit ontvangt, de verdere benoodigdheden van over zee bij wege van Transithandel moge kunnen toeschikken. Dan zal Neerlands Koloniale en verdere Zeehandel aan hetzelve een verbazend aantal koopwaren verschaffen, welke er, uit de eerste hand, en dus tegen mindere prijzen, dan te Bremen, verkrijgbaar zijnde, zich met een aantal Nederlandsche voortbrengselen en fabriekgoederen vereenigen zullen, om er Transit-handel en Transit beide te doen herleven. Vooral, daar Duitschland meer, dan linnens, ijzerwerk, enz. oplevert, en den Nederlander tot het vertier van die verdere artikelen steeds zoo noodig hebben zal, dat zelfs geen Straatsburgsch Transit, en nog veel minder het andere over Minden en Bremen, op de aloude gemeenschap tusschen Duitschland en Nederland, eene overmatige inbreuk maken zal."

„Mogten slechts Nederlands uitzigten, ten aanzien van den handel op andere landen, welke voor Engelschen, Noordamerikanen, Denen, Zweden, Franschen, enz. even zeer open liggen, niet veel ongunstiger wezen; maar daar zijn een oneindig aantal goederen thans deels ligter, deels

deels voor mindere prijzen, te verkrijgen, dan uit Nederland. Op die landen schijnt dus Neerlands handel, vooral zoo lang hij niet op soortgelijk eene wijze, als voor twee eeuwen, gedreven kan worden, zich voornaamlijk bij den invoer van goederen te zullen bepalen, welke men van daar voor binnenlandsch, koloniaal en Duitsch vertier noodig heeft; en bij den uitvoer van binnenlandsche, koloniale en Duitsche, handels-artikelen, welke zoodanige overzeesche landen volstrektelijk begeeren, of welke hun anders met de schepen, die tot het afhalen der eerstgemelde, in het Rijk in te voerene, goederen gebezigd worden, en anders ballastscheeps uitzeilen zouden, zoo ligtelijk kunnen worden toegeschikt, dat men daarmede uit dien hoofde tegen andere, naderbij gelegene, of goedkooper varende, natien markten kunne. Hierbij komen, in de derde plaats, de retourladingen der vreemde schepen, die de eerstgemelde goederen van buiten 's lands aanbrengen, en even ongaarne met enkelen ballast vertrekken, als ballastscheeps aankomen, wanneer zij Nederlandsche boter, kaas, en zoo vele andere voortbrengselen, of fabriekgoederen (*), gaan uitvoeren. Vreemde schepen, tot vermindering van welker gebruik bij den Nederlandschen handel er door Z. M., in vereeniging met de Staten Generaal, al het mogelijke wordt aangewend; op dat Neerlands handel zich niet, bij een verder inkruipen van dat gebruik, tot den passiven staat van den Hamburgschen verlage, en dan, wanneer zij zich nog ergens onder eigene vlag vertoont, ook zoo straffeloos, als de Hamburgsche, door evenveel welke zeeschuimers, aangevallen worde."

„In

(*) „Voortbrengselen, en fabriekgoederen, waar van er bij den invoer in andere landen voor en na reeds vele vermeld zijn geworden, en waarin de buitenlandsche trek inmiddels gestadig rijst en daalt."

„In plaats van zulken, schijnbaar gemakkelijken en voordeeligen, maar in de gevolgen allerheilloosten, weg in te slaan, tracht elk, bij wien er geene bedekte zijdelingsche en achter-oogmerken huisvesten, Neêrlands Koopvaardij uit haar deerlijk verval op te beuren, en het daarheen te dirigeren, dat 's Rijks vermeerderende, en welhaast alom ontzagverwekkende, Zeemagt geen gebrek aan scheepsvolk hebben moge, en Neerlands Koning, in soortgelijken drang van zaken, als die van 1786, gansch anders, dan Hoogstdeszelfs heer vader, de noodige zee en landmagt hebbe, om eene onzijdigheid te handhaven, welke voor Neerlands handel genoegzaam even voordeelig zou kunnen worden, als de toenmalige inderdaad was. Ja, tegelijk met eene eigene Koopvaardij verdient ook eene eigene Scheepsbouw te worden behartigd, zonder welke 's Lands vloot in tijd van nood niet behoorlijk kan worden aangevuld, en welke voorts regtstreeks aan zoo vele handen werk, en tevens aan zoo vele andere fabrieken en handelstakken geest en leven, kan verschaffen, maar thans tegelijk met deze, helaas! nog steeds allerdroevigst blijft voortkwijnen; daar het Gouvernement zich in menig geval nog niet boven de noodzakelijkheid, om aan elders gebouwde vaartuigen Nederlandsche zeebrieven af te geven, verheven vindt. Hierom zeilt er nog steeds een aantal zulke schepen, onder Nederlandsche vlag, zelfs naar die Kolonien, waar Neerlands handel derwijze boven alle anderen bevoorregt is, als uit het vervolg zal blijken."

De berigten, beschrijvingen en schetsen, meerendeels en met reden, in een werk als dit is, zeer kort, zijn doorgaans met veel oordeel gekozen, om aan het voorgestelde oogmerk te beantwoorden. Heeft onze Hollandsche Overzetter, gelijk wij zagen, waar dit noodig bleek,

uit goede bronnen, het een en andere hier en daar bijgevoegd, hij heeft ook, wel eens wat weggelaten, dat hier met stilzwijgen voorbij kon gegaan worden, blijkens zijne gedurig onder de bladzijden voorkomende, korte Aanmerkingen (*Noten*). Uit de oudheid is er evenwel ook nog hier aangestipt, dat voor Zeevaart en Koophandel niet alles even belangrijk is, maar 't geen men echter, bij een algemeen Overzigt, niet gaarne alles missen zou.

Jammer is het, dat men niet begrepen heeft, bij elk Deel eene enkele kaart te voegen, welke voor vele lezers een groot gemak zoude hebben kunnen aanbrengen. Bij de eerst volgende gelegenheid hopen wij, van de drie volgende Deelen, een kort verslag te doen.

ZEDEKUNDE voor KINDEREN; in korte Leeslesjes en Spreuken. Voor Scholen en Huisgezinnen ten hoogste belangrijk. Uit het Hoogduitsch van J. C. LAVATER. *Nieuwe Uitgave. Te* Amsterdam, *bij* C. Schares, 1819. 59 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* — 4 —

De naam van LAVATER, is bij de Godsdienstigen ook onder ons met lof bekend, en zal dus tot geene geringe aanprijzing van dit Kinderboekje verstrekken. Wij mogen ook wel zien, dat dit de lezing van hetzelve bevordere, want het verdient wel, dat men het den Kinderen in handen geve. Zelfs de zulken die anders de denk- en schrijfwijze, van wijlen den braven man, wel wat overdreven vinden, zullen hier daarvan geen hinder hebben, en met genoegen de wijze nagaan, waarop de jeugdige harten hier gevormd worden. Zie hier tot staving eene proef:

„*Eigenzinnigheid.* Bij verkeerde Luimen en een morrend wezen, voegt gewoonlijk Eigenzin, zoo dat men altijd gelijk wil hebben. Eene

ne gemoedshoedanigheid, voor welke men niet genoeg zich wachten, niet genoeg op zijne hoede zijn kan. Men gewendt er zich zoo ligt aan, eerst door onbezonnen tegenspreken, daarna door op hem zich te bepalen, tegen wien men eenmaal in zijne vurigheid van tegenspraak zich genik heeft: en dan wordt het eene gewoonte, omtrent allen, die men hoort, dadelijk eene houding aan te nemen, om iets er tegen in te brengen. Het *neen* is altijd het eerste woord, dat op de tong komt; — vervolgens kan en wil men geen *neen*, geen wederspreken van eenen anderen verdragen. Men houdt iets staande, offchoon van grond ontbloot, ja zelf tegen allen grond, naar zijne eigene denkwijze, of liever, naar datgene, hetwelke men eenmaal aannam. Niets doet ons spoediger en verder van de waarheid afwijken, dan Eigenzin; niets maakt ons meer onvatbaar voor onderwijs. — Niets doet ons in de gezelschappen ondragelijker zijn. Niets voor vriendschap meer ontoegankelijk. Niets beneemt zoo zeer allen lust tot regtvaardigheid en waarheid, dan Eigenzin — of standvastigheid zonder grond — vasthoudendheid zonder verstand."

„Men kan niet eigenzinnig zijn, zonder hoogmoedig te zijn en zwak. Beide zijn met eigenzin verbonden."

„Wie zwak genoeg is, om te gelooven, dat hij wijzer is dan alle anderen — of trotsch genoeg om zich door hen, die hij voor wijzer houden moet, te willen laten onderrigten, die is eigenzinnig. Zijt gij dat niet, mijn kind! gij maakt u onverdragelijk door eigenzin, en verwoest in u uwe redelijke vermogens. Verstand en eigenzin laten zich niet met elkanderen vereenigen. De eigenzin heerscht daar alleen; waar of verstand heerscht — waar hoogmoed en zwakheid zich vereenigen. — Een goed en wijs mensch

laat

laat zich gaarne onderwijzen en te regt helpen, en erkent, zonder aarzelen, wanneer hij gedwaald heeft."

„Een goed en wijs mensch geeft gaarne aan redelijke gronden gehoor — en blijft, ook dan wanneer dezelve hem ontbreken, niet staan op zijne vorige meening."

„Een eigenzinnig kind, hetwelk zijnen zin doorgaans wil opvolgen, en gelijk hebben, zal niet goed, braaf en beminnenswaardig worden; men zal hem, of aan zijne eigenzinnigheid overgeven, en dan zal hij alle de treurige gevolgen daar van ondervinden, of men zal hem noodzaken zijnen wil te buigen, en zich aan strengere maatregelen te onderwerpen."

LEVENSSCHETS van A. VON KOTZEBUE, *geboren te* Weimar *den* 3 *Mei* 1761, *vermoord door den Student* SAND, *te* Manheim *den* 23 *Maart* 1819. *Naar het Hoogduitsch. Te* Rotterdam, *bij* J. Immerzeel, Junior. 1819. 55 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* — 11 —

Een klein Stukje van eenen ouden bekende, en vriend des Heeren VON KOTZEBUE, die op zulk eene verschrikkelijke wijze in zijnen werkzamen levensloop gestuit, en aan Gade en een zeer talrijk kroost ontrukt werd, door eenen afschuw wekkenden, en voor altoos allerschandelijkst gebrandmerkten Jongeling, over wien, terwijl wij dit schrijven, volgens openbaar berigt, het welverdiende doodvonnis reeds geveld is. Het oogmerk van dit Stukje is wel, om den Lezer gunstige gedachten omtrent den Overledenen te doen vormen, en hem althans zacht te doen beoordeelen, maar het verheelt daarom 's mans gebreken niet. Aangenaam verraschte ons het dichtstukje door VON KOTZEBUE zelven, in zijne Schrijftafel gesloten, en zelfs voor zijne Echtgenoote

ge-

geheim gehouden, maar na zijnen dood daarin gevonden, en daarom laten wij het hier voor den Lezer volgen:

O! hoedt toch uwen mond voor klagen,
Als mij de laatste mijner dagen,
Geliefde! wegrukt uit uw' kring.
Geen traan zelfs moet het graf ontwijden,
Des losgeslaakte uit band en lijden,
Al waar' zijn dood vernietiging.
Doch glansrijk, als de morgenstarre,
Blinkt ons met heilgen gloed, van verre
De nieuwe vrijstaat troostrijk aan;
Wilt, sieraad van mijn grijze haren,
Geliefde kindren! derwaarts staren,
Als God mij roept, er in te gaan.
En — wilt gij 't — uwe hand, die 'k vaak aan 't hart mog' prangen,
Glij' dan liefkozend nog langs mijn verstijfde wangen;
Doch wilt gij mijner schim iets biên,
Zoo blijft den dag van 't overlijden
Een feest van stille vreugde wijden,
En heiligt dien het wederzien.
Maar gunt in 't koele graf mij ruste;
Ja, mijn gedachtnistempel zij
De plaats, waar ik, van zorgen vrij,
Mij steeds met u verheugde, u kuste en gij mij kustte.
En als u hier van jaar tot jaar,
Een plegtig bondmaal zaam vergader',
Leest dan deez' laatsten wil van uw gestorven vader:
Weest deugdzaam en bemint elkaar!

Offchoon het veel te kort is, om iets eenigzins volledigs te bevatten, wekt toch dit Stukje de aandacht, en behelst het verscheidene merkwaardige bijzonderheden, die over 's mans denk- en handelwijze eenig nader licht verspreiden.

MEN-

MENGELWERK.

IETS, WAAR TOE HET SCHRIJVEN OVER EEN GEVREESD GEBREK VAN LEERAARS, IN DE HERVORMDE KERK, IN DEZE DAGEN, AANLEIDING HEEFT GEGEVEN. Door H. GALLOIS, PRED. te *Vriezenveen*.

(*Vervolg van Bladz.* 555.)

Hoewel verlaten, ja gedwarsboomd van een groot gedeelte hunner medeburgers, zetteden echter de Hervormden en andere Protestanten, den strijd voor de vrijheid, rustig en moedig door. Ongelooflijk bijna is de grootheid, en de menigte der geldsommen ten dien einde bijeengebragt. De Prins verzocht, bij voorbeeld, in 1573. aan de uitgeweken Hervormde Gemeente te *London*, eene kleine som, 200 als hij zegt: (dat is 2000 guldens) van de algemeene opbrengst, *'s maandelijks* aan die van *Vere* te willen overhandigen. De gemelde Hervormde Edelen, die het eerst de pen ter onderteekening van het gesloten Verbond opnamen, waren ook de eersten in het opvatten der wapenen, tegen de verdrukkers der vrijheid. Dat onder de laatsten, vooral ook de Roomsche Nederlanders niet vergeten moeten worden, blijkt niet slechts ten overvloede uit de geschiedenis, maar zelfs uit de gewone manier van uitdrukking, die vele bijna gelijktijdige Schrijvers bezigden: de *Gereformeerden* oorloogden; de *Katholijken* hebben dit of dat uitgevoerd. Ja, men ziet allerwegen, niet dubbelzinnig te kennen gegeven,

van dat de Geestelijken de ergste Verraders waren.

De Vredehandeling te *Breda*, werd alleen om den Godsdienst afgebroken. Ten tijde der *Gentsche* bevreding, een gevolg van den voorafgaanden staat van Oorlog tusschen de Gewesten, bekenden de Roomsche Provincien zelve, dat zij toen die van *Holland* en *Zeeland* voor hunne vijanden hielden. En welke Vrede werd er toen getroffen? Een Vrede, waarbij men den Hervormden, onder de andersdenkenden, zelfs geene vrije inwoning vergunde. Een Vrede, die, toen dezelve in 1578 twee jaren na den voorligen maatregel, door den voorgeslagen *Geloofsvrede*, op het toelaten zoo wel van den Hervormden als Roomschen Eerdienst, ter neer zou komen, door de laatste hardnekkige weigering, in een' nieuwen Oorlog uitbarstte. De redelijkste en billijkste gronden weêrhielden hen niet, om zich op het hooren daarvan, dadelijk met den Koning te verzoenen; een leger voor denzelven en den Godsdienst aan te werven, en de Hervormden uit hunne steeken te verdrijven. Van dien tijd af aan, hebben er zich de Nederlandsche Roomschen, met ijver op toegelegd, om op allerhande wijzen, en door allerlei middelen, het land door verraad den vijand in de handen te speelen. Maar ook heeft eene regtvaardige Voorzienigheid, ter harer eer, tot onzen troost en tot vermeerderden luister der Hervorming, dien zelfden welke den Hervormden het gemis van alle openbare Godsdienstoefening, als het minste der kwaden, hadden toegedacht, door dezen met dezelfde mate laten toemeten; en 't geen de Hervormden zoo gaarn in de eerste tijden hadden willen doen, namelijk: dienstvaardigheid en getrouwheid aan de tijdelijke Overheid te bewijzen, moest nader-

verband den Roomschen in ons land, door eene uitdrukkelijke vermaning van den Paus, worden aanbevolen. Terwijl de Hervormde Leer, in de zeven Vereenigde Gewesten, vrij algemeen doordrong; zonken de andere in hunne vorige onopgeklaardheid en tot eene ongehoorde armoede terug. „In den schoot van het gelukkige *Braband*, zegt de geestige WIELAND, werd de vrijheid geboren, die nog als een nieuw geboren Kind aan hare Moeders ontrukt, het verachte *Holland* gelukkig moest maken."

De tien Gewesten, wel eer de Kroon der Nederlanden, waren verwoest. De reeds hijgende Koophandel, blies door deszelfs overvoering naar *Holland*, den laatsten adem uit. Verarmde Edellieden moesten zich met lompen dekken, en door bedelarij hun rampzalig bestaan verlengen. Voorheen welvarende Dorpen, werden de schuilhoeken van wilde dieren; die de hongerigen uit andere gehuchten naar het kruid des veld, als eene begeerlijke spijs dingende, in menigte verslonden. Zoo veel duisternis en ellende hier heerschten, zoo veel licht en voorspoed en vreugde, begonnen in de zeven Gewesten rond te huppelen. Duizenden van Vlaamsche, Brabandsche, Fransche, ja zelfs Hervormde Familiën, uit alle de deelen der toen beschaafde wereld, zakten naar *Holland* af. In een land, dat door de eendragt in Staats- en Godsdienst-belangen, te gelijk op de magtigste wijze beschermd werd, reddeden zij hunnen rijkdom; bragten zij hunne vlijt en kunstvermogens over. Deze welvaart werd, nog bij voortduring, gestijfd door de overkomst van vele Fransche Familiën, die door den band van den Godsdienst, en vroegere betrekkingen met de Hollanders verknocht waren. Inzonderheid toen LODEWIJK DE XIV, zijne barbaarsche rol, met de

intrekking van het Edikt van *Nantes*, speelde. Deze held in gruwelen, zegepraalde, door middel zijner ondergeschikte Monsters, over de Godsdienstige vrijheid van een anderhalf millioen zijner Onderdanen, die tot het vernuftigste en nijverigste gedeelte zijns volks behoorden; en het vernietigd belang zijner manufacturen. Twintig millioenen eigendoms, toen ter tijd eene zeer aanzienelijke som, stroomden, uit zijn land, tevens in de aderen van vreemde, inzonderheid der Hollandsche streken. Op deze wijze vermeerderde, door middel van de Hervorming, dit Land in aantal van schatten en nuttige Burgers, terwijl de rijke of kundige Katholijken, hier buiten gevaar en vervolging levende, hetzelve noch verlieten, noch daar door verarmden. Integendeel, door de weldadigste vrijheid, welke hun zelfs in de Roomsche Landen betwist werd, door de afschaffing van tallooze Feestdagen, door den toenemenden bloei en welvaren: kwamen herwaarts vele Roomschen uit andere Landen over. Van 1646 tot 1796, bij voorbeeld, verminderde door de aankomst en verspreiding derzelve, in *Ameroode* en *Woerdragen*, in den *Bommelerwaard*, het getal van honderd dertig Ledematen, op zes huisgezinnen. Zonder de Hervorming zou *Holland*, op denzelfden, ja lageren trap, dan de overige Gewesten, gebleven zijn. Het had zich nog minder uit zijne laagte en armoede kunnen verheffen, dan de Roomsche Kantons, in *Zwitserland*; terwijl het nu de Hervormde Kantons, in die gezegende streken, in vele opzigten, den loef heeft afgestoken. In de Roomsche Landen, heeft men nog bijna over 't algemeen gerekend, geen waren Godsdienst of zuivere zedelijkheid, gekend, zoo als in *Holland*; maar bijgeloof en dweepzucht, als tot

lumpzaligheid verdoemde rampzaligen, met haren zwadder de kiem der edele menschheid zien verpesten, men vond er eene grove zinnelijkheid, die dikwijls het dier eenen blos aanjoeg. Geene verlichting in al het wetens- en betrachtingswaardige, geen gevoel voor al wat edel, schoon, goed en groot is, zoo als in onze *Edensche* streken. De ondervinding heeft het dus roemrijk bevestigd, zoo als de aard der zaak dit aanwees, dat de Hervorming ook den weldadigsten invloed moest hebben, op verlichting en zedelijkheid! „De Nederlander toch, zegt de geleerde A. IJPEIJ, zoo schoon als waar, in zijne geschiedenis der Nederlandsche taal, bladz. 437, die geen ledig aanschouwer van zoo vele elkanderen, met de grootste snelheid, vervangende, verschijnselen kan zijn, was intusschen aan het denken geraakt, en zijn ontsloten verstand, had door dien weg eene algemeene vatbaarheid gekregen, om de nuttigste begrippen van belangrijke zaken in te zamelen, zaken voor dien tijd hem even vreemd als ongeacht. Roem op zoo veel voorspoeds tegen den beoorloogden vijand, stortte een vuur van geestdrift in de aderen des volks, dat nu tegen niets edels, hoe steil ook, meer opzag, maar alles wat schoon was, durfde ondernemen. Elk hunner zich gelukkig schattende, tot een volk te behooren, dat door eigen kracht groot werd, was ook op de eer gesteld, om als mensch waarlijk groot te worden in de heiligdommen, van wijsheid en zedelijkheid. De ontluikende letterkunde gaf hun de meest prikkelende spoorslagen, om met de wapenen in de vuist, den staat des lands den besten dienst te bewijzen. Eens voortreffelijk in den krijgsstand, door overwinnenden heldenmoed, gevoelden zij mede aan de andere zijde, hunnen ijver ontvonkt,

 om

om in het strijdperk der wetenschappen, ook het meesterschap te verwerven, over naburige volken." Ter bevordering van het laatstgenoemde einde, werkten de eerste Fransche Leeraars, op eene voorbeeldelooze wijze mede. Zij wakkerden niet slechts in hunne Gemeenten, den smaak voor allerlei nuttige kennis aan, en staafden derzelver heilzaamheid, door hunne eigene verrigtingen; maar zij ontvonkten ook den ijver der overige Gemeenten, om zich van geschikte voorwerpen in den dienst des *Heiligdoms* te voorzien. Het aantal van Fransche Geleerden in ons land, werd, na de intrekking van het bekend Edikt, op eene aanzienlijke wijze vermeerderd: daar zich, behalven ANCILLON, ABBADIE en ALLIX, de overige beroemde mannen, met eene menigte hunner Vrienden en Aanhangers, naar deze streken begaven. En nu zag men in *Holland* eenen BASNAGE, in het vak der Historiekunde onsterfelijke verdiensten inoogsten, — eenen SAURIN, dat der Christelijke Zedekunde luister bijzetten, — eenen PLACETTE in de Wijsbegeerte de smakelijkste vruchten aankweeken, — eenen DU BOSC, met de gave zijner welsprekendheid, wonderen doen, — eenen CLAUDE, onvernielbare wapenen tegen BOSSUET en andere Pausgezinde Kampvechters smeden, — eenen BAIJLE, in velerlei opzigten, een' eeuwigen grensmuur tusschen het ware en onware optrekken. Alle veredelende banden, die de vorige eeuwen tusschen volken en menschen verbroken hadden, werden nu allengs weder aaneengestrengeld. Was onkunde, de moeder van vadzigheid en luiheid, de leus der vorige dagen; toenemende werkzaamheid in alle nuttige kunsten en wetenschappen, werden nu in alle die landen zigtbaar, waar de Hervorming hare weldadige lichtstralen had kun-

men doen werken. 't Was dan ook voortaan alleen onder de Protestanten, dat men Schrijvers vond, die, wegens hunne muzikalische welluidendheid, en het logische van hunnen periodenbouw, tegen de Ouden konden opwegen.

De namen van MELANCHTON, BURNET, HUME, ROBERTSON, CLARENDON, MULLER, GIBBON, SCHILLER, GROTIUS, HOOFT, en zoo vele anderen, die den blik der Lezers tot eene juiste kennis en waardering van de lotgevallen der wereld besturen, staan ten dezen in de dankbare nagedachtenis der nakomelingschap opgeteekend. De voetstappen van eenen BASNAGE, werden ook op de loffelijkste wijze gedrukt, in de belangrijke bijdragen, die ons door L'ENFANT, BEAUSOBRE, LE BRET, SECKENDORF, MOSHEIM, HAMELSVELD, en anderen, voor de geschiedkundige kennis der Kerk, bezorgd zijn. Gelijk op deze wijze de Muse der Geschiedenis haren bevalligen tooi en edelen zwier hernam, welke zij, onder de ruwe handen der smakelooze en dweepachtige Monniken verloren had; zoo drong met even gewenschten uitslag, de menschelijke rede, die gedurende zoo vele eeuwen in slavernij was gehouden, in andere vakken der algemeene wetenschap door. De wieg en bakermat der Hervormde leer, heeft zich, bij voorbeeld, op de vereerendste wijze, in de geschiedrollen van wereldburgerlijke deugden en verdiensten, staande gehouden. *Geneve* toch, heeft in alle vakken van menschelijke kundigheden en bemoeijingen, vele vermaarde en geleerde Mannen voortgebragt. Het Katholijke *Zwitserland*, heeft zoo weinig aandeel aan dezen eeuwen trotserenden roem, dat het zelfs bij oneindig betere grond- en luchtsgestel, geen enkel man van uitstekende verdienste heeft opgeleverd. Deze eer heeft de Hervorming,

 niet

niet enkel weggedragen. Neen! hare woedendste vijanden hebben, naderhand, eerbiedig om hare gunsten moeten bedelen. Heeft *Holland* het niet eenig en alleen aan de Hervorming te danken, dat de groote COLBERT, die in *Frankrijk* zoo veel voor het geldwezen, de Zeemagt, den Koophandel, de Manufacturen, de Politie, de Kunsten en Wetenschappen, en de welvaart der ondankbare natie gedaan heeft, en buiten twijfel, zonder LODEWIJKS onverstand, oneindig meer, ten haren voordeele, verrigt zou hebben, — de meeste van zijne ontwerpen, van de Hollanders ontleenen kon? Met het hoogste regt mogt daarom de dankbare Dichter van hem zingen:

Toi.......... le premier des humains,
COLBERT, c'est sur tes pas que l'heureuse abondance,
Fille de tes travaux, vient enrichir la *France*.
Bienfaiteur de ce peuple ardent à t' outrager
En le rendant heureux, tu s'auras ten venger;
Semblable à ce héros, confident de Dieu même,
Qui nourrit les Hébreux pour prix de leur blasphème.

Waren het geen Hervormden, waar van COLBERT zich bediende, om hem behulpzaam te zijn, in de openbare proeven, welke, gedurende zijn bestuur, omtrent de gewerkte stoffen, zoo wel als omtrent het *Zeewezen*, genomen werden? Zekerlijk! Daarom redende LODEWIJK, vóór de opheffing van het *Nantisch* Edikt, bij uitstek vernuftig, dat zij namelijk, die den Staat in Oorlog en in Vredenstijd, zoo uitmuntend hadden kunnen helpen bewaren, ook de magt bezaten, om denzelven om te keeren. Was het mede geen weldadig gevolg van de

Hervorming, dat een Hollander in Maart 1811 aan den Inspecteur-Generaal der Keizerlijke Universiteit, in zijne vlugtige herinneringen aan eenige, min algemeen bekende, verdienten onzer Landgenooten, in de zoogenaamde Heilige wetenschappen of sciences exactes, te vinden in het Letterkundig Magazijn van 1819. N°. 13 en 14, op het slot derzelve bladz. 641. mogt uitroepen: „Wie is er, die aan zoo vele uitmuntende Landgenooten herdenkende, niet doordrongen wordt van den edelsten en den eenigen geoorloofden hoogmoed, van tot zulk een volk te behooren, het welk in zoo vele vakken, Mannen van de allereerste verdiensten opgeleverd heeft. — Zoo lang die herinnering leeft, even lang zal de ware Nederlander volhouden, om dien gevestigden roem zijner Vaderen, als een heilig pand te bewaren, te bevorderen, uittebreiden; ik ten minste zou liever alles dulden, dan lijdzaam aan te zien, ut Reti nostra Literaria quid detrimenti capiat!" Ja

Een fijn gevoel voor kunst, een reiner hooger leven,
Was u, ô Neêrland! na 't Herwormingswerk gegeven.
Geen Brit, geen Gaulér, geen Germaan, geen Italjaan,
Zal in het worstelperk der kunst u nederslaan.
Gij vastgeworteld, en gevoed door eigen krachten,
Kunt vrij het kreupelhout van vreemden grond verachten.
Gij spreidt uw takken uit in vollen bladren dos,
Den heil'gen eik gelijk, in Wodans duister bosch!

Dat dit zuivere waarheid bij ons zij, maar van de Fransche Natie, geenzins beweerd kunne worden,

 den,

den, daar van hebben hunne geleerden, nog voor een paar jaren, eene vernederende proef op onzen bodem afgelegd. Is ook de Hervorming niet de middelijke oorzaak geweest, dat PETER DE I, ten opzigte van alle bijzonderheden, die op het openbaar bestuur eenige betrekking hebben, het voor hem bruikbare van ons overnemen, en ter beschaving zijner toen nog zeer woeste volken kon aanwenden? Wij erkennen het, tevens met dankbaarheid, — dat wij, zelfs nog heden ten dage, voor de welvaart en verlichting, door ons aan *Rusland* toegebragt, Vorstelijk beloond worden, door de vriendschap van den Grooten ALEXANDER, en de kostelijke giften van Hoogstdeszelfs Zuster, aan onzen moedigen Held, den geliefden Kroonprins der Nederlanden. *(Het Vervolg hier na.)*

UITTREKSEL, UIT DE BRIEVEN VAN EEN ARTILLERIE-OFFICIER, VAN DEN 13 JULIJ 1819. UIT BUENOS-AIJRES. ZIJNDE DE ZOON VAN EEN PREDIKANT, TE A......

Eene zeereis is noch zoo gevaarlijk, noch zoo onaangenaam als men zich verbeeldt. Hoewel men op zee, weken lang niets ziet als lucht en water, zoo levert zij echter, voor den oplettenden Waarnemer, ook veel nieuws en schoons op, dat men op het land niet vindt. De menigvuldige afwisseling van de kleuren des waters, de breking der bergen hooge golven; de duizenden van groote en kleine visschen, die zich op de oppervlakte van het water vertoonen, of in scharen het schip volgen; de op- en ondergang der zon; — dit alles levert een tooneel op, dat men op het land nooit ziet, en is heerlijker, treffender, dan men zich verbeel-

beelden kan. Dikwils beschouwden wij des avonds, bij en na zonnen-ondergang, de groepen van wolken uren lang, en dit vermaakte ons meer dan ooit een tooneel deed. Valt de duisternis, dan vertoont zich een nieuw heerlijk schouwtooneel. De geheele zee is verlicht en als een vuur; waar uit dit ontstaat, kan ik niet zeggen, maar ik heb gelezen dat de phosphorike deeltjes, die in het zeewater zijn, als ook dat kleine voor het bloote oog onzigtbare diertjes, hier van de oorzaak zijn. Wanneer een golf op het dek geworpen werd, zag men steeds iets van dit vuur op de planken, ook bespeurde men het als men in een kuip baadde, of in het water plaste. In den omtrek der Kanarische Eilanden, bespeurden wij dit lichten van het zeewater het sterkste, onder de linie echter niet zoo zeer; vermoedelijk dewijl hier de zee zoo stil was. Het zeewater is zeer helder en zuiver, maar zouter dan ik mij verbeeld had, en evenwel drinken vele zeelieden des morgens een glas van dit water, zeggende dat het goed is voor de maag. Wij vermaakten ons dikwijls, zoo wel bij dag als bij nacht, met de vischvangst, dan eens met den hengel, dan eens met den harpoen. Dewijl vele visschen des nachts lichten, zoo slaagt het harpoeneren doorgaans goed. Ik moet aanmerken, dat de visschen de schepen die niet gekooperd zijn, in zulk eene menigte niet volgen, als de gekooperde; dit is mij verzekerd door kundige lieden, die verscheidene reizen ter zee gedaan hadden. Onze Kapitein, dien wij aan wal voor een braaf en ordelijk man hielden, begon, na dat wij eenige dagen op zee waren, te zuipen, en wel op het laatst zoo erg, dat dit ons vele onaangenaamheden veroorzaakte. Het is ongeloofelijk, hoe veel sterke drank, deze mensch ge-

gebruikte; hij dronk in vier en twintig uren, drie à vier flesschen, van den sterksten brandewijn, — alle oogenblikken riep hij: JAN, geef mij een glas brandewijn met water", hij nam echter vijf deelen brandewijn, en één deel water, — ook hadden wij dikwijls twist met hem over de levensmiddelen enz. — Men moet zulke Kapiteins de tanden laten zien, of zij worden Despoten; dit gaat echter niet gemakkelijk, want het zijn veelal ruwe, onbeschaafde lieden.

Nu ook iets van *Buenos Ayres*. Wij kwamen hier aan, acht dagen voor het Karneval, dat drie dagen duurt, en gedurende het welk men wel doet, om in huis te blijven. Men houdt zich namelijk, in dezen tijd bezig, om elkander met water te begieten. De deuren en vensters zijn niet alleen met spuitgasten voorzien, maar ook de platte daken zijn met vrouwen bezet, die de wandelaars met water begieten, en niet slechts glazen, maar zelfs potten vol water, op hen nederstorten. Zij die in weinig bezochte straten wonen, gaan naar hare vriendinnen in volkrijker buurt, en de slaven doen in deze dagen niets als water halen. De mannen, hebben hunne zakken en handen vol met eijeren, die met water gevuld zijn, en hier mede werpen zij op de voorbijgangers, en de op de daken zittende vrouwen. Aanzienlijken en geringen deelen in dit natte vermaak, dat intusschen den vreemdeling verveelt, om dat het te lang duurt, inzonderheid dewijl het op het laatst misbruikt wordt, en het gemeen de eijeren, in plaats van met water, met vuiligheid vult. Als het donker wordt, krijgt men ook wel, in plaats van een eij, een steen aan het hoofd of op het lijf. Men werkt in deze dagen volstrekt niet. Ik moest eens met mijn

vriend,

vriend, gedurende dezen watershood uitgaan; maar wij kwamen ook doornat te huis, en hadden bovendien nog eenige blaauwe plekken, van de eijeren der Struisvogels, want ook met deze werpt men.

Er zijn hier zeer veel slaven, zij worden behandeld zoo als bij ons de dienstboden, behalven dat zij zoo veel niet behoeven te werken; zij doen niet meer dan hunne heerschappen, dat is weinig meer, dan niets. Als de dames uitgaan, volgt haar steeds eene slavin of jonge slaaf; even zulk een schepsel, vergezelt haar in de Kerk, waarheen het een tapijt voor haar draagt, waarop zij knielen, of met de beenen onder het lijf, zoo als de Turken, zitten. De jonge slaven, en de kleine kinderen zijn steeds in het woonvertrek, en worden behandeld als de kinderen van het huis, slechts met dit onderscheid, dat zij gewoonlijk geene kousen of schoenen dragen. De meeste slaven zijn negers of mulatten, de eersten worden met den naam negro! of negra! geroepen.

Gij kunt u niet verbeelden, welk een afkeer men hier van werken heeft. Om deze reden is het ook op straat zeer morsig; dewijl het geringe volk steeds rondloopt, of zich in de kroegen, op de hoeken der straten ophoudt. Slechts des zomers ziet men, van 's middags één, tot half vijf ure, bijna niemand op straat. Om dezen tijd, houdt ieder, uit hoofde der groote hitte, zijn middagslaapje (siesta) en alle huizen en winkels zijn gesloten. De vrouwen gaan in den zomer eerst na zonnen-ondergang uit, bezoeken de wandeling, die langs de rivier loopt, of baden zich (Heeren en Dames onder elkander, de vrouwen hebben dan een badhemd; de Heeren een badbroek aan), in de rivier *La Plata*, welker water om dezen tijd

laauw

bouw is. Als het begint donker te worden, bezoeken zij de winkels, die hier zeer talrijk zijn. Des avonds vindt men in vele huizen, vooral waar dochters zijn, gezelschappen (*Tertulias*) waar men bij het Forte Piano of de Guitaar danst. Men kan hier gemakkelijk toegang vinden, en dan gestadig komen. Men maakt in deze gezelschappen, ja bijna algemeen, weinig komplimenten. Men buigt zich bij het inkomen, en gaat terstond zitten. Als men niet verkiest, behoeft men niet te spreken, hoewel de inwoonders zeer spraakzaam zijn en gaarne zien, dat men veel praat. Men rookt overal, en dus ook in deze Tertuljen Cigaren; als men er lang genoeg geweest is, neemt men zijn hoed, buigt zich en vertrekt.

Het klimaat is gezond, en de lucht zeer zuiver. Was dit zoo niet, dan moest hier altoos de pest heerschen. Zoudt gij het wel gelooven, dat op alle straten en wegen, doode paarden, koeijen, honden enz. liggen, zonder dat iemand de moeite neemt, om ze weg te brengen! Dit is waarlijk ondragelijk. Men kan door zulk een straat, waar een of twee zulke krengen liggen, inzonderheid in den zomer, bijna niet gaan, uit hoofde van den stank, en op de eenige wandelplaats langs de rivier, ontmoet men bijna om de vijftig schreden een aas. Niemand laat zich hier aan gelegen liggen, en de opruiming der krengen, wordt aan de honden, de roofvogels, en den alles vernielenden tijd overgelaten. De Zuidewinden (men noemt die hier Pamperos) zijn zeer koud, en in den zomer gevaarlijk, dewijl zij de drukkenste warmte, plotsling in snerpende koude veranderen. In den zomer duren die Pamperos zelden lang, het zijn dan meer buijen. Voor dat zij komen, wordt de lucht bewolkt, en

zoo

zoo zwart als roet. Zij zijn zeer hevig en brengen zand en stof zoo in beweging, dat men alle deuren en vensters zorgvuldig moet sluiten. Zij zijn inzonderheid gevaarlijk voor de schepen, die in de rivier *Rio de la Plata* liggen. In den winter, duren de Pamperos verscheidene dagen, maar dan zijn zij niet zoo hevig, echter gewonelijk met regen vergezeld, en in dezen tijd is het vrij koud. — De zomer is hier zeer heet, en men wordt door allerlei ongedierte geplaagd. De herfst integendeel, is een zeer aangenaam Jaargetij, en duurt verscheidene maanden. De winter, waar in wij thans leven, is niet koud, hij heeft zulke schoone dagen als bij ons in de lente, maar de nachten zijn vrij koel, zoo dat het somtijds vriest, doch echter zoo weinig, dat men, bij het aanbreken van den dag, er niets van bespeurt. De onaangenaamste dagen in den winter, zijn als het regent; de regen is dan aanhoudend en sterk, de lucht is koud, de wegen grondeloos, zoo dat zelfs paarden en wagens in de straten der Stad, die niet geplaveid zijn, blijven steken.

De onweders duren hier niet, zoo als bij ons, slechts eenige uren, maar gewoonlijk verscheidene dagen, dan is de hemel zwart, en bliksem en donder, volgen elk oogenblik met de grootste hevigheid. — In de kamers is het zoo vochtig, dat ijzer en staal spoedig roesten, evenwel heeft dit geen nadeeligen invloed op de gezondheid.

Hoewel het klimaat warm, en de grond zeer vruchtbaar is, zijn echter verscheidene soorten van ooft, niet zoo goed als bij ons. De oorzaak echter hier van, geloof ik, dat alleen daar in gelegen is, dat men er geheel geen zorg voor dragt, of die poogt te verbeteren,

maar

maar ze in het wild laat groeijen. Bij onze komst alhier, in het midden van Februarij, waren er perfiken, vijgen, meloenen en druiven. De perfiken waren zeer groot, maar smaakten, dunkt mij, niet zoo lekker, dan die van onze schuttingen. De vijgen en meloenen zijn zeer goed, maar de druiven, die slechts tegen de huizen, op de binnenplaats geplant worden, zijn zeer slecht, en nog slechter de appelen. Thans is het de tijd der zoete sinaasappelen, die hier in menigte, en zeer goedkoop zijn. Alle deze soorten van ooft groeijen, behalven de druiven, in het wild. Hoewel men slechts de moeite behoeft te doen, om de pitten in den grond te steken, zoo zijn echter de inwoners, ook hier toe te lui, want het meeste ooft komt van *Montevideo*, waar het ook beter is. Alleen de perfiken, worden tamelijk veel geplant, men vindt er geheele boschjes van, dewijl men deze boomen tot brandhout *gebruikt*.

Behalven de vruchtboomen, vindt men eenige uren rondsom *Buenos-Aijros*, geen hout, als alleen enkele willigen en palmbomen, het brandhout is daarom ook hier zeer duur. Het werkhout komt van *Peraguai*, op de rivier *Rio de la Plata*, zij is hier zoo breed, dat men de overzijde niet zien kan; zij is zeer vischrijk, zoo dat de visschers bijna altijd op eene goede vangst kunnen rekenen.

Doch dit vermeerdert ook den stank in den zomer, want zoo dra de visch gevangen, en van het ingewand ontdaan is, gooit men die op karren, die van achteren open zijn, en rijdt dan op een galop heen, zonder zich te bekommeren, over het geen van de kar valt; de weg is dus doorgaans als met visch bezaaid, en dat verrotte visch geen lekkere lucht heeft, behoef ik u niet te zeggen.

Paar-

Paarden, muilezels en runderen, zijn hier in menigte, en zeer goedkoop, een paard kost hier naauwelijks zoo vele guldens, als bij ons gouden rijders. Dewijl men hier het gaan niet bemint, en alles van der jeugd af te paard zit, zoo rijden de inwoonders ook zeer goed. Het onderhoud der paarden, hoewel zij niets dan gras krijgen, is echter vrij duur, om dat het gras schaars is. Men rijdt op geene merries; deze zijn dus zeer goedkoop, men kan de schoonste voor een paar drie guldens bekomen; indien iemand op eene merrie reed, zoude hij gevaar loopen, om door de jongens met vuiligheid en steenen gesmeten te worden.

De muilezels, die hier talrijk zijn, worden ook uitgevoerd naar *de Havana*, *de Kaap de Goede Hoop*, enz. Als men ze bij den troep koopt, kost het stuk naauwelijks eén drie guldens, en men verkoopt ze in *de Havana*, voor twee à driehonderd guldens; maar het transport kost ook veel, want men moet voeder en water voor die dieren medenemen, kan er slechts weinig laden, en onder weg sterven er velen. — Het rundvee, is zeer schoon en groot, het heeft schoone lange horens, die men echter niet gebruikt. Er zijn boeren, die kudden van meer dan duizend stuks hoornvee, en meer dan honderd paarden bezitten. Het pond rundvleesch, dat heerlijk is, kost één stuiver; dit, benevens visschen en patrijzen, maakt bijna het eenige voedsel der landbewoners uit, waar onder er velen zijn, die nooit brood proeven.

De Jagt is in de nabijheid der Stad, zeer rijk, inzonderheid aan tweeërlei soort van patrijzen, de eene, die wij bij ons ook hebben, de andere veel grooter; kwartels, kievieten, wilde eenden, en wilde duiven, van de groote van een musch, tot die der tamme duiven, vindt

vindt men in menigte. De patrijzen zijn overal zoo talrijk, dat men ze niet behoeft te schieten, maar met stokken kan dood slaan.

De gewone wijze om ze te vangen is dezer eenige mannen te paard, met zweepen voorzien, omringen een veld, rijden dan tegen elkanderen in, en dooden dan al rijdende de patrijzen, die opvliegen, met hunne zweepen. — Men koopt, op de markt, er drie à vier voor een zestehalf.

Van de Indianen of oorspronkelijke inwooners, heb ik nog geene andere als Pampes Indianen gezien, welker woonplaats ten Zuiden van deze Stad begint. Zij zijn vrij donker van kleur, niet zeer groot maar gezet, hebben lange zwarte haren, die zij op den schedel vastbinden, maar zoo achteloos, dat de helft over hun gezigt hangt, zij hebben geen baard en zeer dikke hoofden. Men kan de mannen van de vrouwen bijna niet onderscheiden. In hun land loopen beide sekſen naakt, maar *hier* dragen zij een Poncho, dat is eene soort van Spaansche Mantel. Mannen en vrouwen rijden voortreffelijk, en wel zonder zadel; in plaats van een toom, heeft het paard slechts een touw in den bek. Zij zijn zeer listig en krijgszuchtig.

De handel gaat, volgens de verzekering der Kooplieden alhier, thans zeer slecht, hoewel er bijna dagelijks schepen uit *Europa* aankomen, meestal zijn dit Engelschen uit *Leverpool*. Zij brengen, dewijl hier geene Fabrieken zijn, allerlei soort van Manufacturen, als lakens, linnen, leder, staal en ijzerwaren, enz. Het Hoofd-artikel dat zij van hier te rug voeren, zijn de beroemde Huiden, van *Buenos Aijres*, het pond van dezelve, kost hier omtrent een Spaansche reaal.

HET

HET BUSKRUID VERRAAD, VAN HET JAAR 1605.

In eenen tijd, waarin de ontdekking en verijdeling van eene afschuwelijke zamenzwering, tegen de Engelsche Ministers, de aandacht van geheel *Europa* heeft gaande gemaakt, zal het mogelijk onze Lezers niet onaangenaam zijn, wanneer wij hun eene dergelijke onderneming verhalen, die voor twee Eeuwen in hetzelfde land plaats had, en hoewel door eene geheel andere partij, en met een geheel ander oogmerk ondernomen, evenwel toch in minder bekende bijzonderheden, wat de uitvoering en uitkomst betreft, met deze nieuwe veel overeenkomst heeft. Wij verhalen grootendeels uit den mond van eenen ooggetuige, die de hoofdzaken der gebeurtenis nog in dezelve maand, waarin de zamenzwering ontdekt werd, heeft opgeteekend.

JACOBUS de Zesde, voorheen Koning van *Schotland* alleen, in het jaar 1603, den Troon van *Groot-Brittannien* beklom, zwaaide in het derde jaar zijnen schepter in zwakke rust. Uit liefde tot den Vrede, een vijand van alle politieke twisten, had hij zijne aandacht, meer als Geleerde, dan wel als Koning, op Theologische Speculatien gevestigd. De dweepachtige Puriteinen, in welker vijandschap tegen de Episcopalen hij slechts afkeer van de Koninklijke magt meende te bespeuren, kon hij niet begunstigen; evenwel was hij niet in staat de Katholijken meer [illegible] uit te voeren, en alles bepaalde zich op weinig beteekenende veranderingen in de Liturgie. De geest van vrijheid, die in het Parlement levendig begon te worden, wist hij ook niet te besturen. Hij steunde op de reg-

ten van de Kroon, zonder te bedenken, dat zijne onderdanen ook regten hadden, welker handhaving zij eischen konden.

Eer echter nog deze onnatuurlijke rust door den grooten storm, die in het Parlement ontstond, gestoord werd, trok er een onweder op, van eenen kant, van waar dit niemand verwacht had, en werd geen [illegible], [illegible] dreigde los te barsten.

De Roomschgezinden hadden gehoopt, dat de Zoon van MARIA STUART, de strengheid der wetten, hen betreffende, zoude verzachten; ook was de Koning JACOBUS, hen in 't eerst niet ongenegen; doch hij waagde ook hier niets, en de strenge behandeling, die zij onder de regering van ELISABETH ondergaan hadden, bleef voortduren. De [illegible] wanhopig, hoezamden [illegible] binnen het [illegible] in, om op de puinhoopen van den Staat hunnen [illegible] te plaatsen. Eén slag zou den Koning, de Koninklijke Familie en het geheele Parlement verpletteren. Aan het hoofd der Zamenzweerders stonden [illegible] Katholijken van ouden Adel, en mannen van eenen onverschrokken moed.

Het Parlement was zamengeroepen, en de opening van hetzelve bepaald op den 5 November 1605. De Standen vergaderden in *Westmunster*, toen eene afgezonderde stad, thans van *Londen* slechts door den naam gescheiden, en het schoonste deel dezer Hoofdstad uitmakende. Hier stond het Paleis der Koningen aan de *Theems*, en niet ver van hetzelve de woning, waar het Parlement zamenkwam. In dezelve heeft de Koning een zetel, zijner Majesteit waardig; aan zijne voeten zitten de Prinsen van het Koninklijk Huis, aan zijne zijde de Hoofden der Geestelijkheid, de Lords,

Her-

Hertogen, Markisen, Graven, Viscounts en Baronnets in purpere kleederen, volgens oude gewoonte, met gedekte hoofden. Dan volgen de Afgevaardigden der Gemeente, hier op de Regters en Overheden, en uit Koninklijke gunst de Afgezanten der vreemde Mogendheden. Ook de Hof-beambten des Konings, hebben hunne eigene zitplaats. Eindelijk allerlei personen zonder onderscheid van staat, zoo veel de ruime zaal bevatten kan. Het is de schoonste Vergadering op de wereld.

Reeds werden de toebereidselen tot het Feest van den volgenden dag gemaakt, toen aan knecht van Lord MONTEAGLE, een Roomschgezinde, door een onbekenden, die hem op straat zoo spoedig voorbijliep, dat hij geen tijd had om hem te kennen, een brief ontving, met verzoek om dien aan zijnen Heer ter hand te stellen. De vreemdeling verdween in de menigte; en de knecht bragt den brief bij zijnen Heer, die hem, om dat hij andere bezigheden had, ter zijde leide, en eerst na een lange poos las. De brief was in de Engelsche taal, met Italiaansche letters geschreven, en van den volgenden inhoud:

„De vriendschappelijke betrekking, waarin ik tot sommigen uwer huisgenooten sta, noopt mij op uw heil bedacht te zijn. Ik waarschouw u daarom, indien gij uw leven lief hebt, zoek eenig voorwendsel, dat u vrijheid geeft om de opening van het Parlement niet bij te wonen; want God en menschen hebben zich vereenigd, om de ondeugden van dit geslacht te straffen. Sla dezen raad niet in den wind. Verlaat de Stad, begeef u naar een ander deel van het Koningrijk, waar gij den uitslag der zaken veilig kunt afwachten. Want hoe wel zich geen spoor van gevaar vertoont, zoo zal deze verge-

gadering toch een vreesselijken slag treffen, en die hem bestuuren, zullen niet gezien worden door hen, welke hij treft. Veracht mijnen raad niet, die u nuttig zijn en u geen geval schaden kan. Verbrand dezen brief, en gij loopt geen gevaar. Ik hoop dus, dat gij met Gods hulp, dezen raad zult volgen. Ik beveel u aan Gods bescherming."

Lord MONTEAGLE getroffen, door dit onverwacht bericht, bragt den brief bij den Staats-Secretaris Graaf SALISBURY. Deze was lang onzeker, wat hij hiervan denken moest. Dan eens scheen hem de wonderlijke ontdekking van eene voorgenomene misdaad mogelijk, dan dacht hij weder, dat het eene ijdele bekommering was, van een ongerusten Profeet, die zonder bewijs het schrikkelijkste voorspelde. Eindelijk besloten zij, de zaak aan eenige leden van den geheimen raad voor te leggen. De brief werd gelezen, maar veroorzaakte slechts een algemeen gelach, en de meerderheid dacht, dat er bij de rust die thans in het Rijk heerschte, geen gevaar mogelijk was; men besloot echter eindelijk, de zaak voor den Koning te brengen. De Koning las den brief met oplettendheid, en werd zeer ontroerd. Hij verklaarde, dat men het berigt, dat de misdaad als ontworpen was, in geenen deele moest in den wind slaan. En het geluk wilde, dat de Monarch aan de trouw zijner Dienaars, en vooral aan zijnen helderen blik, het behoud van zijn leven te danken had; want toen hij den brief nog verder met oplettendheid inzag, zoo riep hij eindelijk uit: of ik ben van mijn verstand beroofd, of de booswichten willen eene groote misdaad door behulp van buskruid uitvoeren! Ja, ging hij voort, hij twijfelde niet, dat zij het huis van het Parlement, met alle de daarin vergaderde leden

den in de lucht wilden laten vliegen. De uitdrukking toch: dat een vreesselijke flag, de Vergadering zou treffen, dat zij die hem toebragten niet gezien zouden worden, door diegenen, welke hij treffen zoude, kon niets anders dan dit beteekenen.

De Ministers stonden verwonderd, over den scherpziende blik van hunnen Heer, en twijfelden nu niet meer aan het gevaar. De Koning beval nu, des daags voor de opening van het Parlement, aan zijnen Opper-Kamerheer, den Graaf SUFFOLK, om alle schuilhoeken van het huis, waar uit die storm zou kunnen losbarsten, zorgvuldig te onderzoeken. Deze verrigtte dit in eigen persoon, en bragt berigt, dat er geen spoor van zulk een gruweldaad in het huis te vinden was, en dat zelfs, in de half onderaardsche verdieping van het Paleis, niets te ontdekken was, dan een groote houthoop, die de Huurder dezer plaats hier bewaarde. Dit kon echter eenige verdenking baren; de Koning zond dus nog in den nacht, voor de eerste zitting, den Ridder THOMAS KNEVET af, om den houthoop te doorzoeken, want hij vermoedde dat de misdadigers den laatsten nacht tot de hoofdtoebereidselen hunner schenddaad zouden aanwenden.

THOMAS PIERCIJ, had de grootste verpligting aan den Koning, door de vele gunstbewijzen die hij ontvangen had, maar hij was echter het hoofd der Zaamgezworenen, en dacht met hun, op de volgende wijze, zijn godloos plan uit te voeren. De Zamenzweerders hadden uit *Belgien*, eenen geboren Engelschman GUIDO FAUX ontboden, die reeds twaalf jaren aldaar de Spanjaards diende, en wien zij tot hun werktuig bestemd hadden. Deze was reeds een geruimen tijd bij hen, en hield zich om geen verdenking te

verwekken, als of hij een knecht van PERCY was. Hij had reeds bijna twee jaren deze kelders van het Parlementshuis gehuurd, op dat hij de groote toebereidselen, allengs in het duistere op zijn gemak, en zonder erg te verwekken maken kon. Hier had hij het hoofdkwartier der misdaad opgeslagen, en eene ontzettende menigte buskruid bijeengebragt, en dit, om alle navorschingen te verijdelen, met eenen geen erg verwekkende hoop houts bedekt. Juist had hij de laatste hand aan zijn werk gelegd, en alles klaar gemaakt, en was voornemens kort na middennacht heen te gaan, toen THOMAS KNEVET kwam, en hem vraagde, wat hij hier zoo laat in den nacht te doen had. Hij stamelde een leugen, van toebereidselen voor den volgenden dag, maar KNEVET, die geregtsdienaars en gewapende mannen bij zich had, beval hem de deur weder te openen. Er waren, wendde hij voor, Koninklijke tapijten uit de nabuurschap gestolen, en hij was gekomen om naar dezen diefstal onderzoek te doen. FAUX moest gehoorzamen, men begon de houtmijt opteruimen, en vond eerst een klein vaatje buskruid, maar dra echter zulk eene menigte buskruid, dat men daar mede niet slechts een huis in de lucht kon laten vliegen, maar zelfs eene Stad verwoesten. Er waren hier twee en dertig vaten, en in dezelve bijna negen duizend ponden van het beste buskruid. Op de vaten waren stukken ijzer en groote steenen gelegd, die de uitbarsting vermeerderen, gelijk het sterkste geschut werken, en de voegen van het gebouw uit elkander zouden rukken. Vooral waren ze bedacht geweest, om den persoon des Konings niet te sparen, want onder de plaats waar de Troon stond, lag een vat veel grooter dan de overigen. En er is geen twijfel

aan,

ten, of, zoo de euveldaad gelukt ware, zouden er meer dan dertig duizend menschen hebben moeten omkomen, dewijl verscheidene aanliggende gebouwen ingestort zouden zijn. De Westmunsterschen Abdij, deze plaats waar de Koningen gekroond en begraven worden, met al het goud en marmer, met de rijke sieraden, met de gedenkteekenen van zoo vele overwinningen, en van beroemde mannen, was de ondergang bedreigd, en met haar zou de schatkamer, met alle Archiven zijn bedorven geworden.

De daden spraken, de misdadiger kon niet ontkennen, hij werd nog in dien zelfden nacht naar het Paleis des Konings gebragt, hier sprak hij op een trotschen toon: Ik weet dat ik sterven moet, en heb dus niets ergers te vreezen, ik wil daarom niet wachten, tot de pijnbank mij de bekentenis afperst; ja, ik wilde dat geene verrigten, wat gij uit zulke toebereidselen kunt opmaken. Ik wilde de Koning, de Prinsen, de Hoofden des Lands, door eenen slag vernietigen. Vraagt gij niet, wat mij tot zulk een groot besluit bewoog? De liefde voor mijn geloof, en de roem van zulk eene verdienste, gaf mij moed om met de beste middelen, onze wederpartijders, te bevechten. Ook verzekerde hij, dat het hem slechts smartte, dat zijn voornemen mislukt was, en dat het toeval het verheven plan verraden had.

Volgens andere berigten, verraadde de gevangene uit vrees voor de pijnbank, zijne medgezellen. Onze getuige meldt hier van niets, en gaat voort: het was blijkbaar, dat zulk eene duivelsche zamenzwering, een hoogeren oorsprong had.

Thomas Piercij, was daags te voren verdwenen, en men kon hem niet op het spoor komen.

men. Op eens echter kwam het berigt, dat hij de wapenen had opgevat, en met een handvol zamenzweerders rondd waalde; dat zijn troep slechts uit zestig ruiters, en geen voetgangers bestond. Zij hadden uit den Stal van Lord HARRINGTON, een aantal schoone paarden gestolen. Thans ontwikkelde zich het verdere plan der verraders, zij wilden, als de Koning omgekomen was, zich meester maken van de Prinses ELISABETH, die te *Burk* werd opgevoed, en haar naar dat Staatkunde, of *vrees*, dit vorderde, uittrouwen. Maar zij vonden *geen* bijval, waar zij kwamen, sloot men de deuren, of vervolgde hen. Op den derden dag waren zij in een Slot gevlugt, en droogden hun buskruid dat door den regen nat geworden was, bij het vuur, een Boer liet onvoorzigtig een vonk op het kruid vallen, en nu wreekte zich het werktuig hunner misdaad aan hun zelve; de voorraad raakte in vlam, en verbrande den een het gezigt, den anderen de *handen*. *Zoo* stelde het toeval hen, zoo wel buiten staat om aan te vallen, als zich tegen de naderende vijanden te verdedigen. Eenige ontvlugteden, maar de schuldigsten bleven terug, als rijp voor de straf. De Inwooners van het naburig Stadje, hadden intusschen het Slot in brand gestoken. Omsingeld door zwaard en vuur, vatteden zij wanhopig post, in het midden van het Slot, en wierpen zich neder voor een beeld van MARIA, dat PIERCIJ bij zich had. Na het gebed, maakten zij zich ter verdediging gereed. PIERCIJ en KATESBIJ, plaatsten zich rug aan rug, en dreven de aanvallers terug, maar een kogel doodde KATESBIJ, en kwetste PIERCIJ, die twee dagen daarna stierf; de overigen werden geslagen, verstrooid en grootendeels op de vlugt gevangen genomen. De

twee broeders VRICHT, kwamen om in het gevecht. Ridder DIGBIJ, ROBERT en THOMAS WINTER, JOHN GRAWEF, YATES, ROOKWOOD en KEIJES werden gevangen. Deze benevens GUIDO FAUX of FAUCKES, werden in Januarij 1606 ter dood veroordeeld, en voor het Parlementshuis te *Westmunster* eerst opgehangen, daar op nog levendig afgesneden, den buik opengesneden, het hart er uitgerukt en verbrand, de ligchamen gevierendeeld. Kort daar op, werd ook de Jesuit GARTNER of GARNEY, gevangen genomen, en op dezelfde wijze ter dood gebragt. De Jesuiten werden uit *Engeland* gebannen, en alle Roomschgezinden moesten op nieuw den Eed doen. Het Parlement zou nog strengere maatregelen genomen hebben, maar Koning JAKOBUS belette dit, en verklaarde plegtig, dat hij de misdaad wist niet straffen, maar ook de onschuld te beschermen.

ZEDEN, KARAKTER, EN GEBRUIKEN DER KORSIKANEN.

Uit: de la Corse et des mœurs de ses habitans, par M. F. P. AGOSTINI.

De Korsikanen zijn, over het algemeen, middelmatig van grootte, meer mager dan vet, hun oog is levendig, en hun ligchaam sterk. Zij zijn zeer gevoelig van aard, en vatbaar voor de hevigste driften. Hunne zucht om wapenen te bezitten, is zeer groot. De Korsikaan is in staat ieder genoegen op te offeren, ja zelfs koeijen en paarden te verkoopen, om een geweer, pistolen, patroontasfen en een stilet te bezitten; die lasten draagt hij altoos als hij uitgaat.

Hij leeft vrij armoedig, en kan veeles ongemakken verdragen. Hij is zeer moedig, en minig, en streeft steeds naar roem. Door alle deze hoedanigheden, verëenigd met de bekwaamheid, die hij in het behandelen der wapenen bezit, is hij zeer geschikt tot soldaat, en men neemt wel het vijfde deel der bevolking van *Korsika* dienst, op het vaste eiland.

De Korsikaan, die den naam heeft van, zeer manmoedig te zijn, wordt hoog geacht, van de dochteren des lands bemind, en door de jeugd als een voorbeeld ter navolging beschouwd. Maar deze roem, die zijne eigenliefde zo zeer vleit, stelt hem dikwijls aan de grootste gevaren bloot. Dikwijls ziet hij zich genoodzaakt, als hij zijne Eer vlekkeloos wil bewaren, iemand het hoofd te bieden, die even zoo moedig zijn, en dus hem te dooden, of zelf om te komen.

De krijgszuchtige geest der Korsikanen, wordt zeer aangevuurd, door eene soort van schouwspel, *Moresca* genaamd, dat in een Spiegelgevecht bestaat, en tot het welk mannen en vrouwen, van alle deelen van het Eiland zamenkomen. Dit schouwspel gaat gepaard met uitdagingen en tweegevechten, en de algemeene slag eindigt met de nederlaag van die partij, die den vijand der Natie verbeeldt. — Ligchaamssterkte wordt in *Korsika*, als eene groote verdienste beschouwd. Tusschen hen, die voor de sterksten gehouden worden, hebben uitdagingen plaats, en het gevolg hier van is, dat de overwonnenen, behalven de schande van ter nedergeworpen te zijn, ook dikwijls kneuzingen mede naar huis neemen, die hij zijn geheele leven door voelt.

De bijzondere Landschappen, hebben nog

 bloe-

bloediger gevolgen. Wanneer bijzondere personen iets met elkanderen moeten afdoen, waarbij het eigenbelang in het spel komt; ontstaan hier door niet zelden twisten, die, vooral daar de twistenden hunne uitdrukkingen niet weten te matigen, met dolksteken eindigen. Somtijds stroomt ook bloed, om dat de Korsikaan, die meent dat zijne Eer, of die zijner Familie bezwalkt is, geene voldoening heeft kunnen krijgen. Is er eens bloed gestort, dan haast zich of het Regt, om den schuldigen te straffen, en dan bedaart de haat; of het blijft werkeloos, en in dit geval rekent de Korsikaan nieuwe moorden noodig, om de beleedigde partij voldoening te bezorgen.

De bijzondere vijandschappen der Korsikanen hebben ijsselijke gevolgen; want daar zij noch moeite, noch gevaar, noch eenen dood vreezen, zoo verdragen zij alles om het genoegen te smaken, van wraak te nemen. Een Korsikaan, die door een sluipmoord, van een dierbare naastbestaande beroofd is, laat zijn baard groeijen, ontsteekt in zijn huis geen vuur meer; wordt treurig, onrustig, en is niet eerder te vreden, voor dat het hem gelukt is, den moordenaar uit den weg te ruimen. Hij is in staat op eenen dag, twaalf en meer uren af te leggen, slechts om op de plaats te komen, waar zijn vijand passeren moet. Hier blijft hij somtijds zonder te slapen, ja zelfs zonder te eten, aan weder en wind blootgesteld, twee à drie dagen, in een hinderlaag liggen. Wee dan hem, op wien hij loert, als hij op deze plaats komt, bijna altoos wordt hij door dolksteken geveld.

UIT-

UITWERKING VAN DE OLIE VAN TABAK.

Een Reiziger, ... in de Binnenlanden van de Kaap de Goede Hoop, eene zonderlinge werking van de Empireumatische olie, die zich bij het rooken in de tabakspijpen verzamelt. Een Slang namelijk, had zich, verscheidene malen, om eene groote Hagedis geslingerd, en was op het punt om haar te dooden. De Reiziger, die medelijden met dit dier had, toonde het aan eenen Hottentot, hem vragende of dit dier niet te redden was. Deze nam daarop, op een houtje, iets van de tabaksolie uit zijne pijp, en deed het in den bek der Slang, die als zij toornig wordt, gewoon zijn de tong uit te steken. De werking was zoo snel, als een Elektrieke slag. Met eene stuipachtige beweging, die slechts een oogenblik duurde, wikkelde zich de Slang half los, verroerde zich niet meer, en werd zoo stijf en hard, als of zij door de zon uitgedroogd was.

ANEKDOTE.

Sir ISAAK NEWTON, zeide kort voor zijnen dood: Ik weet niet hoe de wereld mij beschouwt, maar ik beschouw mij zelven, als of ik een kind geweest was, dat aan het strand speelde, zeer verblijd, wanneer ik hier en daar een glad steentje, of bont schelpje vond, terwijl de groote Oceaan der waarheid, onuitgevorscht voor mij uitgestrekt bleef.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

AMSTERDAM.

Den [illegible] Mei [illegible]. Door Heeren Burgemeesteren dezer Stad is, in plaats van wijlen den Heer Mr. H. C. CRAS, Professor in de Regtsgeleerdheid, benoemd tot Hoogleeraar in het *Jus Naturae, Gentium et Publicum*, aan het Athenaeum Illustre dezer Stad, de Heer Mr. [illegible] DEN TEX, Phil. Theoret. Magister, Litt. Hum. Juris Rom. et Hodi. Doctor en Advocaat te *Utrecht*.

Tot Bibliothecaris van het Athenaeum, in plaats van den voornoemden Overledenen, is benoemd de Heer Mr. [illegible] VAN LENNEP, Hoogleeraar in de Geschiedkunde, Welsprekendheid, Oudheden, Grieksche en Latijnsche Talen.

UTRECHT.

De Heer J. BRUIJN, van *Amsterdam*, verkreeg op den [illegible]den Julij de waardigheid van *Juris Romani et hodierni Doctor*, na in het openbaar te hebben verdedigd zijn *Specimen Juridicum inaugurale, varii argumenti.*

Dezelfde waardigheid viel, op den volgenden dag, te beurt, aan den Heer P. SIMONS, Zoon van den Hoogleeraar A. SIMONS, na insgelijks met veel lof, te hebben verdedigd, zijne *Dissertatio inauguralis, de Anglorum lege naturali, usque ut in patriam nostram.*

Den 15den Julij verkreeg de Heer [illegible] VAN [illegible], geboren te *Gouda*, de waardigheid van *Juris Romani et hodierni Doctor*, na, in de groote Gehoorzaal der Akademie, met veel lof, zij-

zijne Verhandeling, *De tutela legitima iuris Romani et hodierni*, te hebben verdedigd.

Den volgenden dag, viel dezelfde eer te beurt aan den Heer L. FELIX, van *Amsterdam*; hij, met geen minder lof te hebben verdedigd, zijn *Specimen Commentationis Politico-juridicae, ad caput primum legis fundamentalis.*

SCHOOL-NIEUWS.

ELBURG.

Den [illegible] Junij 1820. Het jaarlijksch Examen naar de vorderingen der Kweekelingen op het in deze Stad gevestigd Instituut van opvoeding, is op den eersten, tweeden, en derden dezer maand, in het openbaar gehouden.

Op den eersten dier dagen, gaven de Leerlingen blijken van gemaakte vorderingen, in de Fransche, Hoogduitsche, Engelsche en Hollandsche Talen, als mede in de Schrijf- en Rekenkunde.

Den volgenden dag werd het onderzoek voortgezet naar de vorderingen der Leerlingen in de Latijnsche en Grieksche Talen, de oude en nieuwe Aardrijkskunde, en de Algemeene Vaderlandsche Geschiedenis. Den derden dag, werden de Kwekelingen geëxamineerd in de (gemeene en hoogere) Meet- en Stelkunde, in de Natuurkunde en Natuurlijke Geschiedenis, en in den Godsdienst; terwijl het Examen op bepaalde uren werd afgewisseld, door [illegible] met de blijken, die een groot getal van Leerlingen gaven, van bedrevenheid in de Teeken- en Schermkunde, de Muzijk en het Dansen.

Uit dit Examen, het welk in tegenwoordig-

[illegible] den Hoog Edel Gestrengen Heer [illegible] VAN STRALEN, President der Curatoren [illegible]n dit Kweekschool, den Wel Edel geboren [illegible] D. HOOFT, mede Curator van het-[illegible], die hier toe opzettelijk waren overge-[illegible]; als mede van de overige Heeren Cura-[illegible], en deze aanzienelijke Vergadering van [illegible] Mannen, met alle naauwkeurigheid en [illegible] door Heeren Curatoren zelve, werd [illegible]; bleek het den genen, die deze pleg-[illegible] met hun bijzijn vereerden, duidelijk, [illegible] de Leerlingen op dit Kweekschool, in het [illegible], hunnen tijd wel besteed, en velen [illegible] vorderingen in de genoemde talen en wetenschappen gemaakt hadden, en daar door blijken gegeven, van grondig en oordeelkundig onderwezen te zijn.

Daar nu de Heeren Curatoren oordeelden, genoegzame redenen te hebben, om de verdiensten der jongelieden openlijk te beloonen, werd den [illegible] de plegtige uitdeeling der Eereprijsen, en de promotie der meest gevorderden [illegible] op de volgende wijze, in de Kerk gevierd.

Na dat de Rector der Latijnsche Scholen, in eene korte voorafspraak, het doel der plegtigheid had ontvouwd, beklommen vijf verdienstelijke Jongelingen den Predikstoel, en hielden elk eene korte Redevoering, te weten: R. WAL[illegible] ENGELBERT, in de Latijnsche taal, *Over* HANNIBAL, *beschouwd als het beste voorbeeld van [illegible]*; A. A. VAN DER VIES, in de Engelsche taal, *Over het gewigt, dat er voor een Jongeling in de keuze van een beroep gelegen is*; [illegible], in de Hollandsche taal, *Over den oorsprong en de voortreffelijkheid der Wiskunde*; [illegible], in de Fransche taal: *Kort Geschiedkundig begrip over den invloed der schoone* *Let-*

Letteren, op de eer [illegible] *het geluk der Rijken* [illegible] G. BACKER, in de Hoogduitsche taal, *Over het belang eener goede opvoeding.*

Vervolgens las de Secretaris van Curatoren, de namen op der Kwekelingen, die, gedurende den loop van dit Schooljaar, de meeste vorderingen hadden gemaakt, aan welke daar op, door den Heer President, de eerepriĳsen werden ter hand gesteld. De eerste priĳsen, of medailles, ontvingen: J. A. VAN LANSCHOT HUBRECHT, [illegible] VAN EERDE, H. C. CARSTEN, R. KRUDOP, J. A. LUCHTMANS, B. J. WEIJMAR, [illegible] ESTOPPEIJ, G. BACKER, P. VERSCHUUR, C. D. [illegible] VAN [illegible], G. A. HOEFHAMER, C. F. G. DE MEIJ, F. A. VAN BRAKEL TOT DEN BRAKEL, R. DE [illegible], M. L. TIJL, A. VAN LINDEN VAN DEN HEUVEL, P. VAN MEURS, P. H. MARCELLA, H. VAN [illegible] KLIFT, H. W. L. BOER, [illegible] H. V. [illegible], [illegible] DE VRIESE en G. W. VAN HEMERT TOT DINGSHOF.

Die daar voor allen, in verschillende talen, het zij in Dichtmaat, het zij in ondicht, op eene bevallige wijze bedankten.

De tweede priĳsen werden uitgereikt aan: R. KRUDOP, W. HOOG, A. KRUDOP, P. [illegible] BERG, [illegible] HARMSEN, [illegible] WEIJMAR, [illegible], G. VAN DER JAGT, [illegible], [illegible] ESTOPPEIJ, G. A. J. VAN RANDWIJK, W. [illegible], J. HARMSEN, [illegible] SLOET, [illegible], G. LUCHTMANS, N. WEIJMAR, [illegible] SLOET, F. A. J. BEELAERTS VAN BLOKLAND, [illegible] ALBRECHT, en J. [illegible] LAMM.

En de derde priĳsen aan: J. A. STRAATMAN, J. G. J. VAN STARHORST, [illegible] W. FREUDENBERG, en J. WIJNNE.

Daar na werden aan de Jongelingen, [illegible] A. WALRAVEN ENGELEN, [illegible] VAN EERDE, H. C. CARSTEN, J. A. VAN LANDSCHOT HUBRECHT, R. KRUDOP, en F. A. VAN BRAKEL TOT DEN BRAKEL,

[LING]EL, die tot de Akademische lessen werden bevorderd, de vereischte getuigschriften ter hand gesteld. Eindelijk daar drie Kweekelingen, A. WALRAVEN ENGELEN, A. B. VAN DER VIES, en J. P. CENTEN, gedurende hun verblijf op dit Kweekschool, zoo wel in vorderingen, als in zedelijk gedrag steeds bijzonder hadden uitgemunt, werden zij met buitengewone eereprijsen, en met loffelijke getuigschriften beschonken, het welk aan den Heer President Curator de gelegenheid gaf, om aan deze Jongelingen zijne tevredenheid, en die zijner Ambtgenooten te betuigen, over de uitmuntende wijze, waarop zij hunnen tijd op dit Instituut hadden besteed, terwijl hij vervolgens de Leerlingen, die tot de Hoogescholen, en andere werkkringen waren bestemd, met deze hunne bevordering geluk wenschte, en aan de Kweekelingen de eer en het nut, het welk vlijt en goede zeden aan de jeugd aanbrengen, op eene treffende wijze voorstelde.

Deze plegtigheid, die zeer veraangenaamd werd door een schoon Orchest, grootendeels door Jongelingen van het Instituut bezet, het welk zich bij tusschenpozingen, tusschen de redevoeringen deed hooren, is alzoo weder tot algemeen genoegen afgeloopen, en heeft, zoo wel als het Examen, de duidelijkste blijken opgeleverd, dat deze nuttige inrigting haren verkregen roem blijft handhaven, dat zich reeds heeft ontwikkeld, het gewigt der verbeteringen, die bij het zelve, zoo wel ten aanzien der goede orde, en der zedelijke en Godsdienstige beschaving van verstand en hart, als van het wetenschappelijk onderwijs, in het afgeloopen Jaar, reeds aanvankelijk zijn daar gesteld, en verder zullen aangewend worden.

DORDRECHT.

Na dat het onderzoek, naar de vorderingen van de leerlingen der Latijnsche Scholen, alhier in de onderscheidene gedeelten van het bij de Koninklijke wet voorgeschreven onderwijs, op den 24sten Mei l. l., tot groot genoegen van Heeren Curatoren gehouden was; had heden ochtend in de Walsche Kerk hunne bevordering naar hoogere klassen, en de openbare uitdeeling der eerepr ijzen plaats. Deze plegtigheid door den Rector van het Gijmnasium met eene gepaste aanspraak geopend zijnde, hielden twee verdienstelijke Jongelingen T. G. BUSSINGH VAN DER KOOGE en A. J. HEEREMAN, hunne redevoeringen, en werden, na het ontvangen van prijzen, tot de Akademische lessen bevorderd. De eerste sprak *de utilissima Reipublicae Atticae Cognitione*, de tweede over het gezegde van CICERO: *Studia Adolescentiam alunt, Senectutem Oblectant.* Vervolgens ontvingen eereprijzen de volgende Jongelingen, als: de uitmuntende H. P. TIMMERS VERHOEVEN, A. G. BROUWER en R. A. GEVERS, van de derde naar de vierde klasse overgaande; de lofwaardige H. P. TIMMERS VERHOEVEN JUNIOR, en P. J. MARCUS, en werden van de tweede naar de derde klasse bevorderd. Op de tweede klasse J. A. MEULEMANS, E. S. SWALUE en J. A. ROMBACH. A. P. TIRION en H. C. J. HOOG, die naar de tweede klasse oversprongen; en eindelijk op den tweeden rang der eerste klasse, D. W. VAN DAM en A. BAX, van welke geschenken zij, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke Vergadering, hunne dankzeggingen aan Heeren Curatoren, op eene gepaste wijze uitspraken. Gelijk dit letterfeest met fraai muzijk begonnen was, zoo is hetzelve ook telkens daarmede vervangen en besloten.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

OOSTERBEEK. De Wel Eerw. Heer D. J. WOLTERBEEK, Pred. te *Wamel* en *Dreumel*, heeft onze beroeping, onlangs op zijn Eerw. uitgebragt, aangenomen.

ARNHEM. De bevestigde Predd. J. M. BROWN, te *Elkum*, en J. B. BARENBRUG, te *Spankeren* en *Dieren*, zijn onlangs tot Leden van de Classis van *Arnhem* aangenomen.

NIJMEGEN.

RESSEN EN DOORNIK. Op den 2den April l. l., is alhier ter vervulling der openstaande Leeraarplaats beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer M. P. VAN DOESBURGH, Pred. te *Hoornaar*, die, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

WAMEL EN DREUMEL. Onze Leeraar D. J. WOLTERBEEK, maakte ons den 14den Mei l. l. bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen van *Oosterbeek*, en deelde ons den 28sten zijn besluit mede, om die beroeping aan te nemen.

ELDEN EN DRIEL. Bij het berigt des overlijdens, van onzen vorigen Leeraar C. BUSCHMAN, in de Boekzaal van Mei l. l., is verzuimd te melden, dat zijn Wel Eerw. sedert Maart 1778 alhier het Evangelie had verkondigd, en

dat hij den 19den Maart l. l. te *Huizen*; zijne aardsche loopbaan geëindigd heeft.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ALTFORST EN APPELTERN vakant. Zie Mei 1820.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN, den 1sten Junij 1820. De Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, heeft legaal berigt ontvangen, dat de Ring van *Doetichem*, Ds. A. GLASHORST, Pred. te *Hummelo*, als Praetor. en Ds. C. WARNSINCK, Pred. te *Zeddam*, als Scriba van den Ring heeft gecontinueerd, voorts dat de Ring van *Wenterswijk*, tot Praetor benoemd heeft, Ds. O. J. BEUKERS, Pred. te *Rekken*, en tot Scriba van den Ring Ds. A. J. GOOSZEN, Pred. te *Eijbergen*.

ZUTPHEN vakant. Zie Febr. 1820.

TIEL.

OCHTEN staat vakant te worden, daar Ds. H. BITTER, eene beroeping heeft ontvangen, naar de Gemeente van *Schermerhorn*, en dezelve, na beraad, heeft aangenomen, onder inwachting der vereischt wordende Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen.

RAVENSWAAIJ vakant. Zie April 1820.

BOMMEL.

HEEREWAARDEN, deze Gemeente zal eerlang vakant worden, daar onze Leeraar J. DE GIDS, met de Collatie van *Eindhoven*, door Zijne Majesteit onzen Koning begunstigd is, en zich bereid verklaard heeft, om derwaarts heen te gaan.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

VARIK staat vakant te worden. Zie April 1820.

ZUID-

ZUID-HOLLAND.

Door 't Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, is op den 3den Mei l. l., peremptoir geëxamineerd, de Heer G. HARLEES, Proponent onder de voormalige Classis van *Leijden* en *Neder-Rhijnland*, ook is de Heer H. T. ROSKES, Candidaat in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leijden*, tot den Predikdienst geadmitteerd.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Na het ontvangen van het treurig berigt, van het overlijden van Hare Koninklijke Hoogheid, Mevrouwe de Princes-Douairiere van *Orange Nassau*, geboren Prinsesse van *Pruissen*, Moeder van onzen geëerbiedigden en geliefden Koning, hebben de Predikanten dezer Gemeente van de Predikstoelen, een zwaren slag voor den Koning, het Koninklijk huis, deze residentie en het rijk, verld en de Gemeente bepaald, bij het groot lies van zoo eene Vorstin, van zulk een verven karakter, van zulk een doordringend verid, groote talenten, uitnemende minzaamd en overvloedige hulpvaardige liefdadigheid, ar door zij zoo gaarne en zoo veele tranen ongelukkigen droogde, en te regt als een orbeeld van Vorstelijke en Christelijke deug mag gesteld worden, terwijl zij in den dsdienst haar steun en troost vond, zoo dat e gedachtenis, gelijk die van Hoogstderzelachtingwaardige dochter, wijlen de Hertovan *Brunswijk*, welke in haar voetspoor l, langdurig in zegening zal zijn, welke melding door de Leeraren gepaard werd met aste opwekkingen, vermaningen en gebeden.

ER HEIDE vakant. Zie Sept. 1819.

DELFT vakant. Zie Mei 1820.

ROTTERDAM.

MAASLAND vakant. Zie Nov. 1819.

LEIJDEN.

NIEUWKOOP. Heden den 19den Mei is door den grooten Kerkeraad, in tegenwoordigheid van Ds. M. L. BONZET, Pred. te *Noorden*, als Consulent uit het vorig tweetal, waarop stonden: DD. H. J. ROSKES, Kandidaat. en L. LOBRIJ, Pred. te *Ottoland*, overeenkomstig de electie van den Hoog Ed. geb. Heer BARON DE KOBST VAN ALKEMADE, vertegenwoordigende de Hoog Welgeb. Ambachtsvrouwe van *Nieuwkoop*, beroepen Ds. H. T. ROSKES, S. S. Min. Cand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*, welke dit beroep, onder inwachting van Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, heeft aangenomen.

NIEUWVEEN. Zie Mei 1820.

DORDRECHT.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

HOORNAAR staat vakant te worden. Zie Mei 1820.

BRANDWIJK EN GIJBBELAND staat vakant te worden. Zie Mei 1820.

GOUDA.

WILLIGE LANGERAK EN ZEVENDER, den 20sten April. Ter vervulling der hier openstaande Leeraarsplaats, is door den Kerkeraad, een drietal geformeerd, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

DD. A. LOSGERT, J. J. W. DIEMONT en J. HEENK, Predd. te *Brandwijk*, *Bleskensgraaf* en *Schelluinen*, en daaruit beroepen Ds. A. LOSGERT, die dit beroep, onder inwachting der noodige goedkeuringen, heeft aangenomen. Het een en ander geschiedde, in de tegenwoordigheid

eid, en onder het Bestuur van den Consulent J. DIEMONT, Pred. te *Polsbroek*.

KEDICHEM, den 24sten April. Na gunstig ekomen handopening, ter vervulling der va- ature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. J. SAKENBROOK, naar *Spankeren*, is heden ge- aakt het volgende twaalftal:

DD. H. HOLSTEIJN, W. F. VERWEIJ STOLBERG, R. BERGHEGE, J. G. TOUSSAINT, H. W. DE ILDE, H. VAN SCHELLE, H. DWARS, A. M. VAN ILLES, H. S. KROESE, H. G. NOUHUIS, H. J. OL, Theol. Doctor, D. VAN DE WETERING, redikanten te *Meteren*, *Hall*, *Heinenoord*, *Vestwoud* en *Binnewijzend*, *Klaaswaal*, *Vleuten*, *emnes Buiten*, *Kapelle*, *Olst* en *Nieuwkerk*, *umpt*, *de Meern* en *Brakel*.

Waaruit de zes eerste op het zestal, de drie erste op het driëtal, en beroepen Ds. H. ULSTEIJN, Predikant te *Meteren*, die deze on- e beroeping, onder afwachting van Kerkelijke n Koninklijke goedkeuring heeft aangenomen.

GROOT AMMERS, den 22sten Mei 1820. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. . BRAUSAR, na ons voor drie weken bekend emaakt te hebben, dat hij eene beroeping naar *Ritthem*, bij *Vlissingen* gelegen, ontvangen had, erigtte ons heden, dat hij deze beroeping had ngenomen.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

GOUDA vakant. Zie Dec. 1819.

MOORDRECHT. Zie Mei 1820.

B R I E L L E.

SIMONSHAVEN EN BIERT vakant. Zie Mei 1820

STELLENDAM. Zie Mei 1820.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, heeft in deszelfs gewone Vergadering, den 31sten Mei l. l., de Personen van H. MULDER, J. T. BERTRAM, H. G. KOSTER, J. BORDING, F. ALTMANN, C. F. BRUESSING en C. VAN DER WALLE-JUNIOR, allen woonachtig alhier, geexamineerd en bevoegd verklaard om te staan naar den post van Krankbezoeker.

AMSTERDAM. Onze beroepen Leeraar, Ds. D. M. KAKEBEEN, heeft de beroeping herwaarts, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, aangenomen.

AMSTERDAM vakant. Zie Mei 1820.

HAARLEM.

JISP vakant. Zie Mei 1820.

WESTZAANDAM. Zie Mei 1820.

ALKMAAR.

PETTEN, den 14den Mei. Heden vernamen wij, dat onze Leeraar J. A. HANEWINKEL, door Z. M. den Koning, met de collatie van *Maria Hoornbeke* en *Oudenaarde*, begunstigd is.

ALKMAAR, den 28sten Mei. Heden maakten onze Leeraren ons bekend, het treurig afsterven van onzen Leeraar A. A. WOESTHOFF, welke in het jaar 1798, den Evangeliedienst aanvaardde te *Spanbroek* en *Opmeer*, in 1799 geroepen werd naar de Gemeente van *Westwoud* en *Binnewijzend*, en in 1802 tot ons overkwam, en sedert onder ons arbeidde, tot hij nu onlangs door Z. M. den Koning, Emeritus verklaard werd. Hij overleed den 26sten Mei in den ouderdom van 44 jaren en bijna 10 maanden, nalatende eene Weduwe met acht kinderen, voor welke het annus gratiae door de Ringbroeders zal worden waargenomen.

CAL-

CALLANDSOOG, den 11den Junij. Onze eraar E. G. PRESCH, beroepen zijnde te *Obdam*, eft, na beraad, voor deze beroeping bedankt, heden in zijne voorafspraak zich op nieuw. ons verbonden.

SCHERMERHORN. Ter vervulling onzer catuure, is op den 20sten Maart l. l., door Kerkeraad, onder bestuur van onzen Con-ent, Ds. A. R. MAURER, Pred. te *Grootscher-r*, dit drietal gemaakt:

DD. T. VAN SPAL, L. M. COSTERUS en J. VAN EREN. Predd. te *Koedijk*, *Grosthuizen* en *enhorn* en *Etershem* en *Schardam*.

Waaruit beroepen is, Ds. L. M. COSTERUS, d. te *Grosthuizen* en *Avenhorn*, welke, na aad, voor dezelve bedankt heeft.

Den 23sten Mei daaraanvolgende is dit getal derom aangevuld, op deze wijze:

DD. H. BITTER, T. VAN SPAL en J. VAN AME-N, Predikanten te *Ochten*, onder de Classis *Tiel*, *Koedijk* en *Etershem* en *Schardam*.

Waaruit de eerstgenoemde H. BITTER, beroe-n zijnde, heeft deze de beroeping, onder vachting van de noodige approbatien, aange-men.

GRAFT. Zie April 1820.

WINKEL. Zie April 1820.

H O O R N.

GROSTHUIZEN EN AVENHORN. Van hier verzuimd te melden, dat Ds. L. M. COSTE-s, voor de beroeping van *Schermerhorn*, op m uitgebragt, bedankt, en zich den 16den ril, op nieuw aan ons verbonden heeft.

OBDAM. Uit de voorheen gemelde Nomi-tie, is tot Pred. alhier beroepen: Ds. E. G. ESCH, Pred. te *Callants-oog*. Doch ook deze erde poging, ter vervulling onzer vakature

is mislukt, daar zijn Eerw. voor de op hem uitgebragte beroeping, heeft bedankt.

SCHARWOUDE. Na dat onze Leeraar, Ds. J. T. DE HAAS, op den 2den Junij, door Ds. C. J. SCHEURLEER, Pred. te *Wognum* en *Wadwaij*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Hoorn*, van zijne betrekking op deze Gemeente en de Classis, behoorlijk was ontslagen; heeft hij op Zondag den 4den daar aan volgende, van ons afscheid genomen, met *Prediker* XII: 13. *Van alles dat gehoord is, is het einde van de zake: Vreest God, en houdt zijne geboden, want dit betaamt alle menschen.* En is naar *Graft* vertrokken.

GROOTEBROEK vakant. Zie Sept. 1819.

E D A M.

LANDSMEER, den 8sten Junij. Ds. R. S. SEVENSMA, van *Goingarijp* en *Broek*, heeft onze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, aangenomen.

KWADIJK. Zie April 1820.

WARDER. Zie Mei 1820.

Z E E L A N D.

M I D D E L B U R G.

MIDDELBURG, den 31sten Mei. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, op heden gehouden, is tot Lid der Classis verklaard, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. JUTTING, bevestigd Predikant bij de Gemeente van *Nieuwland* en *St. Joostland*.

MIDDELBURG, den 21sten Mei. Onze jongste Leeraar D. M. KAKEBEEN, heeft de beroeping naar de Gemeente van *Amsterdam* aangenomen.

RITTHEM, den 24sten Mei. De Wel Eerw. zeer

[illegible] gel. Heer A. P. BRAUSER, Predikant te [illegible]root-Ammers, alhier beroepen, heeft deze beroeping aangenomen.

OOSTZOUBURG van de beroepingen, te Arnemuiden, te Middelburg en te St. Laurens en Brigdamme uitgebragt, alsmede van de bevestiging te Vrouwenpolder verrigt, heeft de Correspondent geene berigten ontvangen.

VROUWENPOLDER. Zie Dec. 1819.

DOMBURG. Zie Mei 1820.

St. LAURENS EN BRIGDAMMEN vakant. Zie Mei 1820.

ARNEMUIDEN vakant. Zie Mei 1820.

Z I E R I K Z E E.

SCHERPENISSE, den 30sten April. Op heden had alhier eene buitengewone plegtigheid plaats, zeven Jongelingen met name P. DE VALK, C. DE GROOT, L. BRUINZEEL, C. DE JAGER J., VAN OOST, P. GEUZE en A. H. HAGE, werden op openbare belijdenis des geloofs tot leden aangenomen, en met 45 anderen, voor den Kerkeraad belijdenis afgelegd hebbende, openlijk bevestigd. Onze Leeraar J. C. NIEDELSTEIN WALTER, predikte bij die gelegenheid over Matth. X: 32. vooraf werd gezongen Ps. CXIX: 22 en 24. en terstond na de beantwoording der vragen, door de Sijnode voorgeschreven Gez. XCIX: 5 en 6. waarop aanspraken volgden, die ten doel hadden bij alle aanwezigen, een onvergetelijken indruk te verwekken, waarop met dankzegging aan God, het zingen van Gez. III: 2 en 6. en den gewonen zegen, deze plegtigheid, met algemeen genoegen bijgewoond, eindigde.

NOORDGOUWE, den 14den Mei. Onze Leeraar, P. VAN EXTER, heeft bedankt voor eene beroeping, naar de Gemeente van Sas van Gend.

SEROOSKERKE. Na bekomene handopening,

ning, van Z. M. den Koning, is op den 19den Mei l. l., alhier ten overstaan, van den Consulent, G. JORISSEN, Pred. te *Renesse* en *Noordwelle*, gemaakt het volgende drietal:

DD. J. A. DE LORRAINE HOLLING, Pred. te *Delden*. G. HARLEES, Kandidaat van den H. Dienst. J. W. ERMERINS, beroepen Pred. te *Lieve Vrouwe Polder*.

Waar uit beroepen is tot Pred. dezer Gemeente, de Wel Eerw. Heer G. HARLEES, Kandidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Bestuur van *Zuid-Holland*, die deze beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

'S HEERENJANSLAND vakant. Zie October 1819.

ST. PHILIPPELAND staat vakant te worden. Zie Mei 1820.

GOES.

HEINKENSZANDE, den 16den Maart. Onze Kerkelijke Vergadering, plaatste heden, uit een te voren gemaakt twaalf- en zestal, ter vervulling onzer vakature, op het drietal:

DD. H. J. ROIJAARDS, B. P. S. A. VRIESEKOLK, en D. A. BUIJT, Predd. te *Meerkerk*, 's *Heerenhoek* en *Nisse*.

En beriep daar uit de Wel Eerw. zeer geleerde Heer H. J. ROIJAARDS, Pred. te *Meerkerk*, die, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

WEMELDINGEN, den 10den April. Ter vervulling onzer vakature, werden uit een te voren gemaakt twaalf- en zestal, op het drietal geplaatst:

DD. G. VAN DEN BERG, G. KAMERMAN en J. POPPE, Predd. te *Oegstgeest*, op *de Leur* en te *Cortgene*, en daar uit beroepen, de Wel Eerw. zeer ge-

geleerde. Heer G. VAN DEN BERG, Pred. te *Oegstgeest*, die, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

KATTENDIJKE, den 7den Mei. Ook hier is vruchteloos beroep gedaan. Onze Kerkelijke Vergadering, had uit een gemaakt drietal, waar op geplaatst waren:

DD. A. DE VOOGD, J. C. PRILLEVITZ en J. J. W. BIEMONT, Predd. te *Cats*, *Giessen Oudkerk* en *Bleskensgraaf*, beroepen den Wel Eerw. zeer geleerde Heer A. DE VOOGD, die daar voor bedankt heeft.

OUDELANDE. Ds. H. M. BOUVIN, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkelijke Vergadering, den 8sten Mei, wederom het volgende zestal gemaakt, van de Wel Eerw. Heeren:

DD. G. ROOD, Predd. te *IJerseke*. B. P. S. A. VRIESEHOLK, te *'s Heerenhoek*. J. SCHUTTER, te *Oosterland*. W. J. BERGHUIS, te *Cadzand*. A. T. BEAUSAR, te *Groot-Ammers*. en G. J. DE WIT, Kandidaat tot den Heiligen Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*.

De twee eersten, en de Kandidaat, op het drietal geplaatst zijnde, werd gemelde Kandidaat, G. J. DE WIT, daar uit beroepen, die ook deze beroeping, onder Kerkelijke en Koninklijke approbatien, heeft aangenomen.

WAARDER. Op den 14den Mei, berigtte onze Leeraar, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente te *Arnemuiden*, die door zijn Wel Eerw. was in beraad genomen; en den volgenden Zondag, gaf zijn Wel Eerw. kennis, dat ook de Gemeente van *Heinkenszande*, hem had geroepen, het welk zijn Wel Eerw. mede in beraad had genomen.

'T FORT BATH, c. a. Op heden den 28sten Mei,

Mei, is door den Kerkeraad alhier, uit een drietal van Predd., waar op geplaatst waren:

DD. C. KUMSIUS, T. VAN BERKUM en [illegible] C. [illegible], Predd. te Ophemert, Wemeldinge en Colijnsplaat, en Renesse, eenparig beroepen, Ds. C. KUMSIUS.

GOES, den 31sten Mei. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur van Goes, op heden gehouden, zijn tot Leden der Classis verklaard, de Wel Eerw. zeer geleerde Heeren: A. B. VAN DER HAGEN en A. VAN RAALTE, bevestigde Predikanten, in de Gemeente van Ovezande en Driewegen, en in die van 's Heer Abts- en Sinoutskerke.

KLOETINGEN, den 4den Junij. Onze Leeraar, Ds. A. J. [illegible] BALLOT, die den 21sten Mei l. l., eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente van St. Laurens en Brigdamme, en ons den volgenden Zondag, daar van had kennis gegeven, berigtte ons heden, dezelve, onder inwachting van Kerkelijke en Koninklijke approbatien, te hebben aangenomen.

KATTENDIJKE, den 9den Junij. Vernieuwde pogingen, werden heden door de Kerkelijke Vergadering aangewend, ter vervulling onzer vakature, en, ten dien einde uit een achttal Predd., de volgende op het viertal geplaatst:

DD. A. SCHOTSMAN, Predd. te Ouwerkerk in Duiveland, J. [illegible], te Pernis, J. MEERBURG [illegible]BERG, te Aagtekerke, en [illegible] LASTDRAGER, te Etten.

Waar uit beroepen is, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer A. SCHOTSMAN.

IJZENDIJKE.

HOOFDPLAAT. Zie Mei 1820.

SAS VAN GEND. Zie Mei 1820.

UTRECHT.

UTRECHT.

AMERSFOORT.

VUURSCHE, den 8sten Mei. Ter vervulling van de vakature alhier, veroorzaakt door het vertrek van Ds. H. E. VINKE, naar *Jutphaas*, heeft de Kerkeraad, onder het bestuur van den Konsulent Ds. E. L. HONDIUS CAUSSE, Pred. te *Baarn*, het volgende zestal gemaakt:

DD. P. H. G. NABUIJS, Predd. te *Bunnik*. J. RAMBONNET, te *Eemnes Binnendijks*. H. DWARS, te *Eemnes Buitendijks*. D. DE BONVOUST BEECKMAN, Kandidaat van den heiligen dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, G. DOEDES, Pred. te *Langerak over de Lek*. H. E. SPAANDERS, Pred. te *Zeist*.

Hier uit zijn op het drietal geplaatst, de heeren:

DD. DWARS, DE BONVOUST BEECKMAN en RAMBONNET.

Waaruit beroepen is de Kandidaat D. DE BONVOUST BEECKMAN, die, na beraad, deze beroeping heeft aangenomen.

BUNSCHOTEN, den 20sten Mei. Na dat onze Leeraar W. F. OVERHOFF, ons den 9den dezer berigt gegeven had, van eene ontvangene beroeping naar *Warder*, Classis *Edam*, maakte hij ons heden bekend, dat hij voor dezelve bedankt had, en verbond zich op nieuw aan ons, met eene Leerrede over *Luc.* XIX: 10. *Want de Zoon des menschen is gekomen, om te zoeken en zalig te maken, dat verloren was.*

WIJK.

ODIJK vakant. Zie Oct. 1819.

ELST. Zie April 1820.

FRIES.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

FINKUM EN HIJUM. Bij besluit van Z. M. den Koning, van den 28den April 1820, is Ds. O. A. PASSAMIER, Pred. alhier, goedgunstig Emeritus verklaard geworden, en aan denzelven een jaarlijks pensioen verleend van 500 guldens.

LEKKUM EN MIEDUM, den 30sten April 1820. Onze Leeraar, J. W. FLORISON, juist op dezen dag, een en dertig jaren hier ter plaatse, Pred. geweest zijnde, na dat hij zes vorige jaren, eerst te *Oudemirdum*, *Nieuwemirdum* en *Sondel*, en daarna te *Pietersbierum*, reeds Pred. geweest was, en ook juist op dezen zelfden dag, den ouderdom van zestig jaren bereikt hebbende, heeft daar van heden eene dankbare gedachtenis gevierd, met eene Leerrede over *Psalm* LXVIII: 10.

VROUWENPAROCHIE. Den 15den *Mei* 1820. is hier het werk der beroeping wederom hervat, en toen door den Kerkeraad, ingevolge stemming van daar toe geregtigden, tot Pred. beroepen geworden, Ds. H. MEIJER, Pred. te *Oosterwierum*, onder de Classis van *Sneek*.

WEIDUM. Den 30sten Mei 1820. is, volgens stemming van de Hervormde Floreenpligtigen hier ter plaatse, door den Kerkeraad, tot Pred. beroepen, Ds. P. VAN BORSSUM WAALKES, Pred. te *Workum*.

HARLINGEN.

OOSTERLITTENS, Den 14den Mei had hier de volgende plegtigheid plaats: nadat onze Leeraar H. A. M. LAURMAN, eene korte redevoering had gedaan over *Matth.* X: 32. deed een bekwaam en voorbeeldig deugdzaam jongeling R. K. NIJDAM, in het openbaar voor de gun-

sche

ſche Gemeente, belijdenis des geloofs, tot algemeen genoegen der talrijke Hoorders, wordende vervolgens, met nog zeven andere perſonen, die te voren voor den Kerkeraad hunne geloofsbelijdenis hadden afgelegd, als Lid der Gemeente aangenomen en als zoodanig bevestigd. Het geen deze plegtigheid nog vermeerderde, was, dat een dier zeven perſonen, die nog niet gedoopt was, door den H. Doop der Kerke werd ingelijfd. — De gansche plegtigheid is met doelmatige aanſpraken geſloten.

HARLINGEN, den 31ſten Mei 1820. In de vergadering van het Klasſikaal Beſtuur van *Harlingen*, op heden gehouden, is tot lid der Clasſis verklaard, de Wel Eerw. Heer L. VAN LOON, Predikant te *Welsrijp* en *Baijum*.

SCHINGEN EN SLAPPETERP vakant. Zie Dec. 1819.

OOSTERBIERUM vakant. Zie Dec. 1819.

S N E E K.

OOSTERWIERUM. Onze Leeraar H. MEIJER, maakte ons, op Zondag den 21ſten Mei l. l., aan het einde der Leerrede bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente van *Vrouwen Parochie*, onder de Clasſis van *Leeuwarden*, en die beroeping in beraad had genomen; en op Zondag den 11den Junij mogten wij vernemen, dat zijn Wel Eerw. voor die beroeping had bedankt, en heeft zijn Eerw. zich wederom aan ons verbonden, met eene Leerrede over *Matth.* V: 48.

WORKUM. Offchoon den Correspondent geen berigt is toegezonden, kan hij echter met zekerheid melden, dat de jongste Predikant P. VAN B. WAALKES, van hier beroepen is naar *Weidum*, onder de Clasſis van *Leeuwarden*.

D O K K U M.

NES EN WIERUM. Zie Mei 1820.

DROGEHAM vakant. Zie Mei 1820.

HEERENVEEN.

PEPERGA EN BLESDIJKE vakant. Zie Jan. 1820.

NIEUWEHASKE EN HASKERDIJKEN. Zie April 1820.

STEGGERDEN EN FINKEGA vakant. Zie April 1820.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

WIJHE vakant. Zie Dec. 1819.

DEVENTER.

DEVENTER, den 5den Mei. Onze oudste Leeraar Ds. J. HOOGEWAL, voor het reeds verzochte Emeritaat bedankt hebbende, heeft daarop, na een eervol ontslag, zoo van de *Classis* als van den Kerkeraad ontvangen te hebben, zijnen dienst in deze Gemeente nedergelegd. Zijn Eerw. eindigde zijn openbaar predikwerk, heden in zijne gewone vroegpredikatiebeurt met *Ps.* XIX: 15. *Laat de redenen mijns monds, en de overlegging mijns harten welbehagelijk zijn voor uw aangezigt, o Heere, mijn rotssteen en mijn Verlosser!* Dus is

DEVENTER vakant.

DIEPENHEIM, den 14den Mei. Heden voor 8 dagen maakte onze Predikant, H. J. ROMENIJ, ons bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Moordrecht*, en dezen morgen, dat hij zich verpligt gevonden had, dezelve aan te nemen. Zoo dat

DIEPENHEIM eerlang vakant zal worden.

DEVENTER, den 13den Junij 1820. Op den 30sten Mei l. l. heeft de groote Kerkeraad de-

dezer Gemeente, na verkregene handopening, ter vervulling der vakature, in plaats van den Wel Eerw. Heer J. HOOGEWAL, het volgend twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD. A. VERWIJS, Predd. te *Dokkum*. A. VAN VLOTEN, te *Voorburg*. A. VERWEIJ, te *Zwammerdam*. A. VAN ECK, te *Genderingen*. J. S. S. BAELDT, te *Wesepe*. A. VAN BEMMELEN, te *Ankeveen*. P. MANDEN, te *Wilp*. D. MOLENAAR, te *Deutichem*. B. STEMBERG, te *Hervelde*. H. VAN HAGEN, te *Bolsward*. J. A. EIJKMANS, te *Alblasserdam*. F. W. RAPPARD, te *Avereest*.

Uit dit twaalftal is op heden het vijftal gemaakt, bestaande uit:

DD. A. VERWIJS, Predd. te *Dokkum*. H. VAN HAGEN, te *Bolsward*. A. VAN VLOTEN, te *Voorburg*. A. VAN BEMMELEN, te *Ankeveen*. en B. STEMBERG, te *Hervelde*.

Waaruit op den 20sten dezer maand, de beroeping zal geschieden.

DENEKAMP vakant. Zie Dec. 1819.

KAMPEN.

BLOKZIJL, den 5den Junij 1820. Na dat Ds. G. H. WEERINGA, Pred. te *Gaasmeer* en *Nieuwenhuizen*, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt had, is de Kerkeraad dezer Gemeente, op den 15den Mei l. l. weder zaam gekomen, om, ter vervulling der openstaande tweede Leeraarsplaats alhier, eene tweede poging aan te wenden. Daar toe werd het volgend twaalftal geformeerd:

DD. J. LEM, Predd. te *Bovenkarspel*. W. J. BERGHUIS, te *Cadzant*. A. WASSENBERGH, te *Veenwoude*. H. VAN SCHELLE, te *Vleuten*. L. VISSER, te *Spanbroek en Opmeer*. H. TIMMER, te *Blankenham*. J. H. WORST, te *Oudkarspel*. A. JONTIJK, te *Steenwijkerwold*. S. L. NAPPIUS, te *Urk*. T. KLIPPINK, te *Nichtevecht*. H. GOMARUS,

te *Geithoorn*. en L. L. VAN LOENEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*.

Op het zestal werden geplaatst:

DD. J. LEM, W. J. BERGHUIS, A. WASSENBERGH, L. VISSER, S. L. NAPPIUS en L. L. VAN LOENEN, Kandidaat.

En is daaruit terstond beroepen, *Ds.* J. LEM, Pred. te *Bovenkarspel*, welke echter, *na beraad*, voor deze beroeping bedankt heeft. *Zoo dat*

BLOKZIJL vakant blijft.

WANNEPERVEEN vakant. Zie Mei 1820.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GRONINGEN. Het Klassikaal Bestuur heeft, in deszelfs gewone zitting op den 31sten *Mei* l. l., den bij de Gemeente van *Middelbert*, in dienst getreden Predikant H. VAN SENDEN, tot Lid der Classis van *Groningen*, verklaard.

GRONINGEN. Onze oudste Leeraar V. EMMIUS VAN BERCHUIJS, vierde den 23sten April l. l., plegtige gedachtenis van zijnen vijftigjarigen Evangeliedienst, in de Gemeenten van *Nieuw Helkevoet*, *Asfen* en *Groningen*, en den 7den Mei van zijn veertigjarig dienstwerk alhier. Het ontbreke zijn Wel Eerw. ook verder aan hulp, noch loon.

MIDDELBERT. Den 7den Mei 1820. Heden morgen werd onze nieuw beroepen Leeraar, Ds. G. H. VAN SENDEN, tot zijne bediening onder ons ingeleid, en bevestigd door den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. SANNES, Predikant te *Noorddijk*, en hield daarop heden namiddag zijne Intre-Leerrede. De Bevesti-

ger

ger had tot tekst gekozen, *Joh.* XXI: 15—17. De Bevestigde *Colosf.* III; 14.

In dezelfde zitting is S. B. KUIPER, wonende te *Hoogezand*, na het ondergaan van een behoorlijk examen, bevoegd verklaard, om te ftaan naar den post van Katechifeermeesteresfe.

NUIS EN NIJBERT. Vermits onze Predikant G. J. PIERIUS, door het Provinciaal Kerkbeftuur van *Groningen*, in deszelfs gewone zitting, op den 4den Mei l. l., wegens aanhoudend wangedrag, van zijne bediening als Predikant is ontzet, is deze Gemeente vakant.

WINSCHOTEN.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

WINSCHOTEN. Zie Nov. 1819.

APPINGEDAM.

HELLUM, den 28ften Mei. Heden maakte onze Leeraar W. JANSSONIUS, het overlijden bekend van de mede collatrice dezer Kerkgemeente, de Hoog Welgeborene Vrouwe JEANNETTE GABRIELLE, Baronesfe van *Lintelo*, Douairiere van wijlen den Hoog Welgeboren Heer D. G. RENGERS VAN FARMSUM. Zijn Eerw. herinnerde bij deze gelegenheid aan haar weldadig en in veelerlei opzigt regt Christelijk leven, en wekte ons op tot navolging van hetzelve, door de voorftelling, hoe gerust, de ware Christen dit leven kan verlaten, in het uitzigt op een heerlijk lot aan gene zijde des grafs, ontleenende dit zijn onderwerp uit 2 *Tim.* IV: 7 en 8.

HOLWIERDA vakant. Zie Oct. 1819.

OPWIERDA ftaat vakant te worden. Zie October 1819.

LELLENS vakant. Zie Dec. 1819.

MIDDELSTUM.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

BAFLO RASQUERT vakant. Zie Nov. 1819.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

OSS, HEESCH EN BERCHEM, den 14den Mei. Heden werd in den H. dienst alhier bevestigd, onze, van *Altforst*, beroepen Leeraar Ds. A. RADIJS. De bevestiging geschiedde, bij afstand van den Consulent, Ds. R. REES, Predikant te *Geffen. enz.* door des beroepenen behuwdbroeder, Ds. J. N. VAN DER ZANDT, Predikant te *Grave*, welke bij die gelegenheid behandelde *Joh.* IV: 36 en 37. *En die maait ontvangt loon enz.*, terwijl de bevestigde zijne intrede deed, met *Matth.* XXIII: 10*b*. *Want een is uw Meester, namelijk Christus.*

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

OIJEN vakant. Zie Maart 1820.

BREDA.

CHAAM, den 11den Mei. Heden is alhier, onder het bestuur van onzen Leeraar, S. G. PRINS, het Feest der Hemelvaart, even als in het voorleden jaar het Paaschfeest, met eene daartoe opzettelijke, door Ds. A. N. VAN PELLECOM, te *Prinsenhage* vervaardigde, door een klein, maar welgeoefend Zangkoor uitgevoerde, en door het Orgel voortreffelijk ondersteunde *Kantate*, afgewisseld door het Gezang der Gemeente, en eene op het Feest toepasselijke Redevoering van Ds. P. VAN RADEN, te *Breda*, in tegenwoordigheid van eene groote, uit verschillende gezindheden bestaande schare,

op

op eene allezins plegtige, stichtelijke en zelfs aandoenlijke wijze gevierd geworden; zoo dat wij, over den gelukkigen afloop verheugd, niets vuriger wenschen, dan dat ons voorbeeld bij andere grootere Gemeenten, tot vermeerdering van het indrukmakende onzes schoonen Godsdienst, eene gereede navolging vinden moge.

LAGE ZWALUWE, den 22sten Mei 1820. De Gemeente alhier, van zijne Majesteit den Koning, op den 10den September 1815. vrijheid verworven hebbende, tot het beroepen van eenen afzonderlijken Predikant, mits zij zelve zorgde, voor den aanbouw of aankoop van eene Pastorie, en voor het gene verder dezen Eeredienst betreft, mitsgaders voor het Traktement van den Leeraar; heeft met dankbaren ijver aan het opvolgen van die voorwaarden, de hand gelegd, en daar voor eene somme van omtrent f 14000: —: — geimpendeerd. Een zeer weldadig besluit van zijne Majesteit van den 12den November 1816. bij het welk Hoogstdezelve eene toelage van f 458: —: — jaarlijks aan den Pred. verleende, verligtte den opgenomen last aanmerkelijk.

Eene en andere tusschenbeide komende noodlottige omstandigheden, verhinderden ondertusschen het tijdig voldoen van zekere pretensien, en de Gemeente geraakte, ondanks haren goeden wil, in gevaar van eene zeer beschamende vernedering.

Dan, in dien dringenden nood, voorzag onze geëerbiedigden Koning; en met blijdschap lazen wij in zijner Majesteits Besluit, van den 19den Maart 1820. N°. 14, van het welk wij reeds de aangename uitwerkselen ondervinden, dat Hoogstdezelve, willende eene Gemeente, welke zich bij voortduring zoo veel opoffering

voor de zaak van den Godsdienst laat welgevallen, nog voor ditmaal een bewijs geven van bijzondere belangstelling aan dezelve, accordeerde eene subsidie van *f* 2500: —: — en eene verhooging van het Landelijk Predikants-Traktement ter somme van *f* 150: —, — waardoor hetzelve wordt gebragt op *f* 600: —: — 's jaars.

Bij het openlijk vermelden van die goedheid, door welke alle verdere zwarigheid opgeruimd, en het gaande houden der Kerkelijke Administratie mogelijk gemaakt is, juichen onze harten.

DE LEUR, den 4den Junij 1820. Onze Leeraar, Ds. G. KAMERMAN, maakte ons, op den 21sten Mei l. l. bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Wemeldingen*, onder de Classis van *Goes*, ontvangen — en dezelve in beraad genomen had. Heden verklaarde zijn Eerw., dat hij zich verpligt gevonden had, voor die beroeping te bedanken, zich wederom aan ons verbindende, met 1 *Cor.* I: 23*a. Wij prediken Christus, den gekruisten.*

MOERDIJK vakant. Zie Sept. 1819.

NIEUW VOSMEER vakant. Zie April 1820.

DONGEN, Zie April 1820.

HEUSDEN.

VEEN staat vakant te worden. Zie Mei 1820.

EINDHOVEN.

EINDHOVEN, de Wel Eerw. Heeren: J. W. B. DEUSSEN, Predd. te *Zomeren* en *Lierop*. H. A. HEIJMANS, te *Deurne*, *Vlierden* en *Bakel*. J. S. ZORN, te *Bladel* en *Hapert*, zijn, na ontvangen Acten van Admissie, door het Klassikaal Bestuur, tot Leden der Classis van *Eindhoven*, aangenomen.

EINDHOVEN. Zie Mei 1820.

DREN-

DRENTHE.

MEPPEL.

WAPSERVEEN, den 11den Mei. De Godsdienstoefening van heden namiddag, was voor onze Gemeente ongewoon en bijzonder plegtig. Onze jeugdige School-Onderwijzer, P. J. WESTERBEEK, werd door onzen Leeraar, Ds. J. BEGEMEER, openlijk onderzocht in de Geschiedenissen van de Schriften des Ouden en Nieuwen Verbonds, gelijk ook in de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, met dat gevolg, dat hij met volle ruimte, tot het doen der belijdenis kon worden toegelaten; waar op hij dan ook aanstonds als Lidmaat der Christelijke Hervormde Gemeente aangenomen, en na de beantwoording der drie vereischte vraagstukken, als zoodanig is bevestigd. Deze plegtigheid afgewisseld, door het zingen van toepasselijke Psalmen en Gezangen, werd met doelmatige aanspraken, en hartelijke zegewenschen over den nieuwsaangenomenen Lidmaat, over deszelfs Ouders, en over de geheele Gemeente, besloten.

HOOGEVEEN vakant. Zie Maart 1820.

WALSCHE KERK.

BREDA, den 1sten Mei 1820. Ingevolge het besluit van onzen Koning, is onze benoemde Pred. G. L. JAMES, alhier door den Grooten Kerkeraad, op den 18den April l. l., naar Kerkeorde beroepen; en van deze beroeping bij Missive aan zijn Wel Eerw. kennis gegeven, die dezelve heeft aangenomen, en dus eerlang bij deze Gemeente, in den Heiligen Dienst bevestigd staat te worden.

MAASTRICHT, den 15den Mei 1820. Onze Leeraar, Ds. J. G. VAN GENDT, sedert 1810. Pred. der Walsche Gemeente alhier, door toenemende ligchaamsgebreken, zich buiten staat bevindende, om langer den predikdienst waar te nemen, heeft zich bij rekweste bij Z. M. den Koning vervoegd, met verzoek van een *jaarlijksch pensioen*, en ontslag van zijn *gewoon dienstwerk*; en het heeft onzen Koning *goedgunstiglijk* behaagd, bij Hoogstdeszelfs besluit *van den* 18den April l. l., dit verzoek toetestaan. *Zoo dat* MAASTRICHT vakant is.

VLISSINGEN, den 29sten Mei 1820. Op heden werd onze beroepen Pred., *Ds.* M. A. VAN DER BANK, in den Heiligen Dienst bevestigd, door Ds. D. MONTENDAM, rustend Leeraar te *Middelburg*. De Bevestiger, predikte bij deze gelegenheid over 2 *Cor.* I: 24*b*. *Wij zijn medewerkers uwer blijdschap*; en de Bevestigde deed zijne Intrede met *Hand.* III: 6*a*. *Petrus zeide: zilver en goud heb ik niet; maar het geen ik heb dat geve ik u.*

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT. De Correspondent heeft, hoewel niet legaal, vernomen, dat Ds. VETTER, Emeritus Predikant van *Vaals*, onlangs te *Aken*, in eenen hoogen ouderdom overleden is.

BRUSSEL.

MARIA HOOREBEKE. Den 14den Mei l. l., onder voorzitting van den tijdelijken Consulent, den Wel Eerw. Heer J. H. MOLENGRAAFF, Garnisoens Predikant te *Doornik*, (alhier

hier de vakature waarnemende,) de benoeming van den Wel Eerw. Heer J. A. HANEWINKEL, Pred. te *Petten*, tot Leeraar dezer Gemeente, bij Koninklijk besluit van den 29sten April l. l., No. 39. in een Kerkelijk beroep veranderd, en het beroepingsinstrument den beroepenen toegezonden.

SINT NICOLAAS. Het gelukte eindelijk der kleine Protestantsche Gemeente, na vruchtelooze pogingen vroeger gedaan te hebben, een Kerkvertrek te kunnen huren, waarin wij onzen Godsdienst uitoefenen, hetwelk anders ten huize van eenen der leden geschiedde. De Pred. GOEDKOOP, belast met ons van tijd tot tijd te bezoeken, kwam in de pinksterweek tot ons, bepaalde ons bij de stoffe die wij hadden tot blijde feestviering over de uitstorting des H. Geests, ook daarin dat wij dit in een gemeenschappelijk kerkvertrek mogen doen, terwijl de Avondmaalsviering, die de leerrede volgde, door deze omstandigheid, voor ons dubbel plegtig was.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWKOOP. Zie Mei 1820.

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE, den 25sten Mei 1820. De tweede Jaarlijksche Vergadering van de Sijno-

node der Evangelisch Luthersche Kerk, in het Koningrijk der Nederlanden, werd alhier op Woensdag den 3den dezer maand, in het Kerkgebouw der Luthersche Gemeente, plegtig geöpend.

De noodige toebereidselen daartoe, in alles als in het verleden jaar, gemaakt zijnde, begaven zich, onder aanvoering van Zijne Excellentie den Heere Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. benevens den Wel Ed. Gestrengen Heer Secretaris en Adviseur, en vergezeld van de ter bijwoning dezer plegtigheid, als Curatoren van het Luthersche Seminarium te *Amsterdam*, mede genoodigde Heeren Staatsraden, KEMPER en VAN GENNIP, als mede van den Heere DERMOUT, Secretaris der Algemeene Hervormde Sijnode, (zijnde derzelver laatstvoorgaande Voorzitter, de Hoog Eerw. Heer KRIEGER, door Ambtsbezigheden verhinderd geworden, deze *plegtigheid* bij te wonen) de gezamenlijke Leden, des voormiddags ten elf ure, onder een statig orgelspel, naar de voor hen bestemde plaatsen. De Vice-president Ds. C. P. SANDER. (daar toe bij Ministeriëele dispositie, van den 23sten Februarij dezes jaars uitgenoodigd,) beklom ondertusschen den Kansel, en hield, voorafgegaan door het vereenigd Gezang der Gemeente, tot eenen stichtelijken aanvang dezer plegtigheid, naar aanleiding van *Psalm* CXXXIII: 1. eerste gedeelte, eene Leerrede, over *den pligt der Christenen in het gemeen, en van hen in het bijzonder, die te zamen komen om de algemeene belangen, van een gedeelte der Christelijke Kerk op aarde te behartigen, om met hunne broeders in vrede en eendragt te verkeeren.*

Deze Leerrede, met gepaste Aanspraken, Dankzegging en Gebed gesloten, en door een toe-

toepasselijk Gezang der Gemeente, vervangen geworden zijnde, en de redenaar daarop den predikstoel verlaten, en zich naar de vóór hem gereed zijnde plaats, ter regterzijde des Voorzitters, begeven hebbende, werd als nu door den laatstgenoemden de Sijnodale Vergadering zelve, met een vurig Gebed om den Goddelijken bijstand en zegen tot en over hare gewigtige werkzaamheden, begonnen. Vervolgens werden door den Heer Secretaris en Adviseur, voorgelezen, de Koninklijke besluiten van den 21sten Augustus 1819, N°. 9. en van den 16den Februarij l. l., N°. 13 strekkende het eerste ter goedkeuring, der door Zijne Excellentie, den Heer Staatsraad, Directeur-Generaal, aan Zijne Majesteit gedane voordragt, *om de bij Art. 22. des algemeenen Reglements, voor het bestuur der Evangelisch Luthersche Kerk enz. bepaalde jaarlijksche aftreding, van de Leden der Luthersche Sijnode, voor de eerste reis, in stede van den 1sten Januarij* 1823, *te doen plaats hebben, op den 1sten Januarij* 1821; en het tweede, 1°. ter bepaling, *dat in dit jaar de Evangelisch Luthersche Sijnode zal worden geöpend, op den eersten Woensdag in de maand Mei*, en ten tweede, ter benoeming van den Ridder G. H. LAGERS, tot President, en van den Heer Predikant, C. P. SANDER, tot Vice-President dezer Sijnodale Vergadering.

Deze Voorlezing geschied zijnde, werd nu door Zijne Excellentie, den Heere Staatsraad, Directeur-Generaal, deze tweede Vergadering van de Sijnode der Evangelisch Luthersche Kerk, in het Koningrijk der Nederlanden, voor geöpend verklaard, voorafgegaan door eene allezins treffende, en keurige aanspraak, waar in aan de gezamentlijke Leden derzelve, na eene min-

minzame en vereerende welkomstgroet , hunne thans te bewarene taak , in al derzelver gewigt nadrukkelijk voorgesteld, en hun ijver ter voldoening van dezelve, in weérwil zelfs van de onvoldoende uitwerking, welke, hunne in het verleden jaar gedane hartelijke uitnoodiging tot bereeniging van afgescheidene broederen tot nog toe gehad heeft, door de verzekering van de goedkeuring, en de vernieuwde toezegging van de hulp des Gouvernements, doch vooral door heen wijzing naar den hoogeren bijstand van den gemeenschappelijken Heer der Kerke opgewekt, en bemoédigd werd.

De Voorzitter, verving en beantwoordde deze aanspraak, met eene korte rede, waarin, na de uitboezeming van de eerbiedige hulde der Vergadering aan Zijne Majesteit den Koning, gepaard, met het ootmoedig verzoek aan *Zijne Excellentie*, om (indien het der Sijnode misschien ook deze reis, uit hoofde van 's *Konings* ongesteldheid, niet mogt kunnen vergund worden, zulks zelve te doen) deze hare hulde wel aan Hoogstdenzelven, uit haren naam te willen overbrengen, ook hare eerbiedige hoogachting, dankbare erkentenis en gegrond vertrouwen, voor en op de hooge verdiensten en krachtdadige hulp van Zijne Excellentie, den Heere Staatsraad, Directeur-Generaal en deszelfs waardigen Geheimschrijver en Raadsman betuigd, en vervolgens de aanwezige Heeren Curatoren van het Luthersche Seminarium, de Hoog Eerw. Heer Geheimschrijver der Algemeene Hervormde Sijnode, (als Plaatsbekleeder tevens van derzelver afwezigen Voorzitter) voorts de Vice-President en de Secretaris dezer Vergadering, de Hoogleeraar praadviserend Lid derzelve, en eindelijk alle hare Leden, op eene

eene, met, iedere betrekking tot en deelneming aan hare werkzaamheden, stroökende wijze werden aangesproken.

Hier op werd, ingevolge het door de Sijnode aangenomen Reglement van Orde voor hare Vergaderingen, de eerste geslotene zitting der tegenwoordige, door den Voorzitter belegd tegen den volgenden voormiddag, ten half elf ure, en daarna deze geheele plegtigheid, met betamelijke dankzegging aan het Opperwezen, en vurige bede, om deszelfs verderen bijstand en zegen besloten.

Na den afloop harer werkzaamheden, hield de Sijnode hare laatste zitting, weder in het openbaar, en ter zelfder plaatse en ure, op Vrijdag den 12den dezer, in het bijzijn van dezelfde aanzienlijke en Eerwaardige Genoodigden, met uitzondering alleen van den Heere Curator van het Luthersche Seminarium KEMPER, doch daarentegen ook nu met insluiting van den Heere President der Algemeene Hervormde Sijnode, KASSOBA.

Gedurende den stetigen intogt, begaf zich de Heer J. DECKER ZIMMERMAN, Lid der Sijnode en Predikant te *Utrecht*, naar den predikstoel, en opende, (ter voldoening aan de hem bij bovengemelde Ministerieële dispositie, opgedragene taak,) na het gemeenschappelijk Gezang, deze plegtige bijeenkomst met eene Leerrede, over *Matth.* XIII: 29. strekkende ter aanprijzing, en verzekering van wijze bezadigdheid in de toepassing, van eenen meest gepasten ijver ter hervorming.

Deze rede insgelijks (met overlating van de vereischte aanspraken aan den Voorzitter,) met dankzegging en bede aan het Opperwezen geëindigd, en door eenen toepasselijken Slotzang der Gemeente vervangen geworden zijnde, werd,

werd, na dat de Redenaar zijne plaats, in den kring der Leden, had ingenomen, ook deze zitting der Sijnode door den Voorzitter aangevangen, met een hartgrondig Gebed, om den Goddelijken bijstand tot een gelukkig besluit, van hare werkzaamheden.

Hierop verwaardigde de Heer Staatsraad Directeur Generaal, de Vergadering andermaal met eene even hartelijke als deftige aanspraak, waar in het zijner Excellentie behaagde, haar met het wel volbrengen van hare gewigtige taak geluk te wenschen, met vereerende vermelding van de wijze, waarop zoo wel hare onderscheidene leden als bestuurderen, daartoe onderling waren werkzaam geweest, en onder betuiging van het bijzonder genoegen, waarmede zijne Excellentie gezien had, dat de min gunstige uitwerking harer pogingen, tot hereeniging met afgescheidene broederen, haar niet had teruggehouden van het voornemen, om op eene haar waardige wijze in die Christelijke pogingen te volharden, noch haar den moed doen verliezen, om daarin eens meer naar wensch te zullen slagen. Haar voorts het belang der tegenwoordigheid van die aanzienlijke en bekwame Staatsmannen, aan welke de vaderlijke zorg des Konings, het opzigt over de Luthersche Kweekschool heeft toebetrouwd, gelijk dat der vernieuwde gelegenheid, welke zij ontvangen had, om weder met warmte de broederhand te drukken der vertegenwoordigers van het met haar verzusterd genootschap der Hervormden, hebbende doen opmerken, betuigde de aanzienlijke spreker met blijkbaren weemoed, hier welligt voor de laatste maal als hoofd der hooge Hervormde Kerkvergadering den Eerwaardigen grijsaard te aanschouwen, reeds viermaalen door de keuze des Konings, met eenparige toejuiching,

tot

tot die hooge waardigheid geroepen, maar wiens klimmende jaren, en afnemende krachten eindelijk grenzen zetten aan zijnen onvermoeiden ijver. Dan de hier door verwekte aandoening, werd door zijne Excellentie op eene heilzame wijze, afgeleid en bevredigd, door te wijzen op dien toekomstigen staat, waarin het onvolmaakte door het volmaakte zal vervangen worden, en hiermede na een godvruchtig en minzaam afscheid, deze tweede vergadering van de Sijnode der Evangelisch Luthersche Kerk gesloten.

De Voorzitter beantwoordde ook deze aanspraak, met de hartelijkste uitdrukking van de ook gedurende deze hare vergadering zoo zeer verlevendigde hoogachting en erkentenis der Sijnode, jegens zijne Excellentie en deszelfs verdienstelijken geheimschrijver en raadsman, — bragt voorts de hulde en dank der vergadering aan den aanzienlijken Staatsman toe, welke, als Curator van het Luthersche Seminarium, hare plegtige opening met en benevens zijnen thans afwezigen hoog geëerden Ambtgenoot, en deze hare sluiting als eenige vertegenwoordiger van het bestuur dezer voor het Kerkgenootschap zoo gewigtige instelling, met zoo veel belangstellende deelneming had bijgewoond, — rigtte daarna een hartelijk Broederwoord, tot den voorzitter en den geheimschrijver der algemeene Hervormde Sijnode, van den eerstgenoemden daarbij, ten gevolge, en tevens op den toon van het geen zijne Excellentie had doen duchten, in die hoedanigheid, een aandoenlijk afscheid nemende; — nam daarop onder dankbetuiging voor de door hen betoonde hulp en medewerking, een even welgemeend afscheid van den mede reeds hoog bejaarden Vice-President, (die de aan hem gerigte aanspraak op eene

 niet

niet minder treffende wijze beantwoordde,) als mede van den Secretaris, den Hoogleeraar PLÜSCHKE, en alle de overige leden dezer vergadering, en bedankte eindelijk, onder deelnemende heilbede, alle toehoorderen, inzonderheid de aanwezige Leeraren van andere Protestantsche Gezindten, voor de Christelijke deelneming, welke zij der vergadering door hunne tegenwoordigheid, zoo bij hare plegtige opening, als bij deze hare sluiting bewezen hadden: alles besluitende met dankbare verheerlijking, der door haar ook deze reis van God ontvangene hulp, en met eerbiedige afsmeking van zijne genadige goedkeuring en verderen zegen over het als nu, in zijnen naam, volbragte werk.

RIJP vakant. Zie Sept. 1819.

'S HERTOGENBOSCH vakant. Zie April 1820.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA
} vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-

WEST-INDIEN.

SURINAME vakant. Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS, Adjunct Predikantsplaats vakant. Zie Dec. 1819.

OOST-FRIESLAND.

OLDERSUM, Na een lang en smartelijk lijden, overleed alhier op den 6den Januarij l. l., in den ouderdom van 63 jaren, onze oudste Leeraar en Superintendent F. SIMONS. Een jaar heeft hij te *Grootwolda* in *Overledingerland*, en 41 jaren alhier, het Evangelie van zijnen Heer met aangenaamheid en zegen verkondigd. Drie malen is zijn Hoog Eerw. gehuwd geweest; en eene schoondochter met haar kind van wijlen zijn Zoon uit zijn eerste huwelijk, en twee volwassene Zonen uit zijn tweede huwelijk, waarvan de oudste ook reeds gehuwd is, betreuren met de geheele gemeente, dit gewigtig verlies. Onze jongste Leeraar A. R. AZZONIUS, van de kinderen des overledenen verzocht zijnde, om eene Lijkrede over hunnen waardigen vader te houden, heeft daaraan ook op den eersten Zondag na des overledenen begravenis gereedelijk voldaan; en voor eene zeer talrijke vergadering, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7. *Gedenkt uwe voorgangeren enz.* aan zijnen overledenen ambtgenoot in liefde en met deelneming gedacht, beide, kinderen en gemeente vertroost, en hen opgewekt, om veel aan hunnen vader en voorganger te gedenken, door alle goede lessen, welke zij uit

Digitized by Google

zijnen mond gehoord hebben, zich gedurig te herinneren, en dezelve getrouwelijk op te volgen.

NENDORP. Onze Leeraar, Ds. G. H. VAN SENDEN, maakte ons op Zondag den 9den Jan. aan het slot eener Leerede over *Ps.* XXV: bekend, dat hij eene beroeping, als Leeraar van de gemeente te *Middelhert*, ontvangen en dezelve in beraad genomen had. — Na verloop van het beraad verwittigde hij ons, dat hij deze beroeping had aangenomen, predikende over *Hand.* XXI: 14. Heden den 30sten April nam zijn Wel Eerw. plegtig van ons afscheid, kiezende tot leiddraad zijner laatste rede *Jud. vs.* 20, 21, 24 en 25.

OLDENDORP vakant.

TWIXLUM vakant.

WOLTHUIZEN vakant.

LINGEN.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MöRMTER vakant.

KREITS.

WESEL.

EVANGELISCHE KERK.

BISLICH, Maart 1820. De vakature alhier, veroorzaakt door het vertrek van *Ds.* ESCH, naar *Boekholt*, is door den Kandidaat KLINMAN, uit *Wezel* vervuld, welke door den Superintendent KRUISHAAR, uit *Emmerich* alhier bevestigd is.

RINGENBERG, Februarij 1820. Alhier is, in plaats van onzen Emeritus gewordenen Leeraar VAN MANGER, beroepen en bevestigd, de Kandidaat GRIM, uit *Duisburg*.

WEER-

WEERTHERBRUCK, Maart 1820. Onze Leeraar Ds. GREVER, heeft alhier met veel plegtigheid zijn vijftigjarig Jubileum gevierd.

De Kerk was groen gemaakt, de schoolkinders begroeteden den Jubilarius aan de Kerkdeur, met een gedicht, de Superintendent en naburige Ambtsbroeders, spraken hunnen zegen met veel hartelijkheid uit, en het Ministerie der geestelijke zaken in *Berlin*, vermeerderde het traktement van den Jubilarus met honderd Berliner Thaler jaarlijks.

MEER. Onze Gemeente, die door het afsterven van Ds. SMITS, vakant geworden was, is provisioneel met *Halteren* gecombineerd.

BRUNEN, Junij 1820. Deze Gemeente, welke door het afsterven van Ds. WIEDENFELD, vakant geworden is, zal eerstdaags wederom vervuld worden.

Alhier is beroepen de Kandidaat GREVE, kwekeling der Utrechtsche hooge School, die ook dit beroep heeft aangenomen.

Zijn Eerw is door het Consistorium in *Keulen* geëxamineerd, en zal eerstdaags in onze talrijke Gemeente, van meer dan 2000 zielen bevestigd worden.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.

B E R I G T.

TIEL. De post van Krankbezoeker en Catechizeermeester alhier, nog vakant zijnde, zie Boekzaal van November l. l., zoo worden de genen, die genegen zijn, zich naar denzelven te informeren, of tot het waarnemen van dien aan te bevelen, uitgenoodigd, om met vrachtvrije brieven, of in persoon zich te vervoegen, aan eenen der Predikanten van de Hervormde Gemeente aldaar.

LETTER-NIEUWS.

Bij A. B. Saakes, Boekverkooper, op 't Rok-in, te *Amsterdam*, en alom, wordt heden uitgegeven:

De zaak der Protestanten, in Noord-Braband, verdedigd tegen het *Antwoord van eenen Vriend der Waarheid*; aan den Heer GIJSBERT KAREL, Grave VAN HOGENDORP, op deszelfs Brief van 26 Mei 1818; ook door *een Vriend der Waarheid*: waar in, uit den Brief zelven van *den Vriend der Waarheid*, dat is: uit de eigene woorden der Roomschgezinden, elk onpartijdigen, in staat gesteld wordt, om naar waarheid te oordeelen, over den waren staat der zaken, tusschen de Roomschgezinden en Protestanten in *die* Provincie, en vooral over de verdraagzaamheid der eersten, ten opzigte der laatsten. De prijs is 15 Stuivers.

Heden is bij G. van Dijk, Boekverkooper, in de Warmoesstraat, No. 122, te *Amsterdam*, van de Pers gekomen, het vierde Deel, vierde en laatste Stuk, *Van het Christelijk Magazijn, of Bijdragen ter bevordering van Christelijke verlichting en Evangelische Deugd, naar de behoefte van onzen tijd*, door een Gezelschap van Protestantsche Leeraren, en bij een verzameld door wijlen P. BEETS PZ., waar bij gevoegd is den Titel, en het Algemeen Register over de vier Deelen, à f —: 16 — van hetzelfde Werk in vier Deelen, zijn nog eenige weinige Exemplaren te bekomen, à f 7: 4: — doch voor de Inteekenaars *op het Nieuw Christelijk Magazijn*, à f 5: 10: —

Nieuw Christelijk Magazijn, bijeenverzameld door een Gezelschap van Protestantsche Leeraren, eerste Stuk, waar in onder andere voorkomen eene Verhandeling van wijlen den Wel Eerw. Heer N. LOBRIJ, den Wel Eerw. Heer, B. VAN WILLIS, den Wel Eerw. Heer J. H. KROM, enz. enz. in gr. 8vo., à f —: 16 —

Dit Werk is bijzonder belangrijk, voor hen die bezitters zijn van de Leerredenen, van wijlen den Wel Eerw. Heer N. LOBRIJ, daar in de volgende Stukken het een en ander, uit de nagelatene Papieren van N. LOBRIJ, geplaatst zal worden.

De Uitgever twijfelt niet, of deze zijne onderneming zal aan ieder die belang stelt, in Christelijke Verlichting

en

en Evangelische Deugd, regt welkom zijn, en heeft tot dat einde, de prijs zoo goedkoop mogelijk gesteld, daar het vel druks op twee Stuivers berekend zal worden.

Bij J. van der Heij, te *Amsterdam*, is heden van de Pers gekomen, en alom verzonden:

M. VALERIUS MESSALA CORVINUS, geschetst in eenige tafereelen, uit de Romeinsche Geschiedenis, gedurende zijn leven, door Mr. M. C. VAN HALL, *Ridder der Orde van de Nederlandsche Leeuw, en Lid van het Koninklijk Instituut*, eerste Deel, groot 8vo., met gegraveerden Titel en Vignet, en vele andere Vignetten versierd, en gebonden in geplaatdrukte kartonne banden. Het tweede en laatste Deel is ter perse.

Van des Autheurs C. C. PLINIUS SECUNDUS en Gedichten, zijn mede nog eenige Exemplaren te bekomen.

Nu de Beminnaar van eenen Lusthof, Tuin of Boomgaard, weder alle die geneugten gaat inoogsten, welke derzelver bezit hem aanbiedt, moet een volledig Hoveniers Handboek, tot verhooging van zijne kennis en tot vermeerdering van zijn genot en voordeel, hem alleraangenaamst zijn. Tot dat einde hebben de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, het genoegen van het geëerd Publiek aan te bieden een nieuw uitstekend werk van onzen Landgenoot, den Heere J. P. SERRURIER, getiteld:

FRUITKUNDIG WOORDENBOEK,

behelzende al het geen betrekking heeft tot de kennis en het Huishoudelijk gebruik der verschillende soorten van Fruiten; tot het Aankweeken, Veredelen, Snoeijen en Behandelen van Vruchtboomen; tot het aanleggen van Broeibakken, Trekkasfen en Oranjehuizen enz.; opgemaakt, deels uit eigen veeljarige, deels uit de beste en jongste *Waarnemingen* van de geoefendste *In-* en *Uitlandsche Hortulanen*, bijzonder van den bij *Frankfort* wonenden, en zoo wel door zijne uitgebreide Kweekerij en Handel in Boomen, als door zijne Geschriften in dat vak, vermaarden Heere CHRIST, en van den niet minder beroemden Hovenier des Konings van *Engeland*, den Heere FORSIJTH, met wiens, op last van het Britsch Gouvernement, in druk uitgegeven *nieuwe wijze van Boomsnoeijen, en door hem uitgevonden middelen om oude, kwijnende of verwaarloosde Boomen te genezen en op nieuw*

te doen herleven enz., dit werk mede verrijkt is. Het geheel is deftig en duidelijk in eene Alfabetische orde, tot gemak van het gebruik, zamengesteld, in twee zwaare gr. 8vo. Boekdeelen, zindelijk gedrukt, en versierd met ruim 150 *Afbeeldingen* van *Vruchtboomen*, *Vrucht-* en *Stookkasten*, *Broeibakken*, *Gereedschappen* enz. op XVIII keurig gegraveerde uitstaande Platen. De weinig overig zijnde complete Exemplaren, worden door voornoemde Blussé en van Braam, aan de eerstkomenden afgeleverd, voor den geringen prijs van zeven Guldens, in plaats van dertien Guldens.

Bij J. Noman, Boekhandelaar te *Zalt-Bommel*, is heden van de pers gekomen, en mede te bekomen te *Amsterdam*, bij C. C. L. van Staden, op de Waal, bij de Oude Schans, N°. 77. en alom.

1. ANNE RADCLIFFE, de verschijningen op het Kasteel der *Alpen*, gelegen in de *Pijreneën*, vier deelen, compleet gr. 8vo *f* 7 : 16 : —

2. Mevrouw COTTIN, (Schrijfster van MATHILDA,) de inneming van *Jericho*, of de *Bekeerde Zondares*, in vier zangen, benevens de Gedachten van PASCAL, een geschenk aan de jeugd. Uit het fransch, 16mo. net kartonne bandje, *f* — : 16 : —

3. *De Godsdienstvriend der Landlieden*, No. 7. *f* — : 12

VOOR LIEFHEBBERS VAN OUDHEDEN.

Zijn bij J. Noman, Boekhandelaar, te *Zalt-Bommel*, de volgende, maar weinige Exemplaren, voor de daar bij gevoegde verminderde goedkoope prijzen te bekomen, en te *Amsterdam*, bij C C. L. van Staden, Boekhandelaar op de Waal, bij de Oude Schans, N°. 77.

1. G. VAN HASSELT'S *Roosendaal*, als de prachtigste bezitting, van de Geldersche Graven en Hertogen, en derzelver Hofhouding aldaar enz. met echte bewijzen bekend gemaakt, gr. 8vo. in plaats van *f* 4 : 18 : — *f* 2 : 8 : —

2. ——— ——— *Arnhemsche Oudheden en den omtrek*, 4 Deelen, compleet, gr. 8vo. in plaats van *f* 8 : 16 : — *f* 4 : 14 : —

3. ——— ——— *Bijdragen der Oudheden voor den Burg van Nijmegen*, tevens onder de oude dieren daarvan, die Auer ox gegist, wiens kop bij den doorbraak des bandijks te *Weurd*, in het jaar 1805, aldaar te voorschijn kwam, gr. 8vo. in plaats van *f* — : 18 : — *f* — : 12 : —

4.

4. G. VAN HASSELT, *Twee schetsen van Gelderse Klaarbanken*, van 't hooge Gerigt van *Veluwe* en *Veluwen-Zoom*, aan *Engeland* en *Halt*, bekend gemaakt, met 2 uitslaande platen, gr. folio in plaats van ƒ 3 : - : - ƒ 1 : 14 : -.

Voor Vrienden der Kookkunst, bijzonder ten dienste voor jonge Vrouwen en onervarene Keukenmeiden.

Is bij J. Noman, te *Zalt-Bommel*, en te *Amsterdam*, bij C. C. L. van Staden, te bekomen:

De zesde verbeterde en vermeerde druk, van de volmaakte Gelderfche Keukemeid, onderwijzende hoe men allerhande spijzen op eene min kostbare en smakelijke wijze kan toerigten, benevens eene verzameling van 118 nieuwe uitgeleze recepten, voor het zouten, inleggen en roken van vleesch, het confijten, inleggen en drogen van allerlei fruiten, benevens het zouten en inleggen van allerlei groenten, waar achter gevoegd zijn, eenige beproefde huismiddelen, alsmede het toebereiden van eenige tincturen, voor den geringen prijs van ƒ 1 : 8 : - groot bijna 450 pagina's.

Bij den Boekverkooper N. Geijsbeek, op de Leliegracht, No. 21. te *Amsterdam*, zijn nog eenige exemplaren te bekomen: van de ervarene en verstandige Hollandsche Huishoudster, onderwijzende aan jonge Vrouwen, hoe zij zich in 't besturen van het huishouden moeten gedragen, door ieder zijn pligt wel te doen waarnemen, alles wanneer het tijdig en goedkoop is, op te doen en op te disschen; hoe men zich naar den tijd des jaars, moet kleeden, enz. dienende tot eene volmaakte onderwijzing in deze groote en nuttige kunst, en zonder welker kennisse alle Boeken, welke van de Kookkunst, en diergelijke wetenschappen handelen, vruchteloos zijn; tweede verbeterde druk. De prijs is 12 stuivers.

DRUKFEIL.

In de Boekzaal Mei 1820. pag. 580. regel 10, 12 en 20 van onder staat: RESNES moet zijn ROSKES.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

RE-

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in de BOEKBESCHOUWING *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1820.

A.

CA-

Ge-

Kasf

K.

L.

V.

V.

W.

Y.

Z.

REGISTER
DER VOORNAAMSTE
ZAKEN,
voorkomende in het MENGELWERK *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1820.

A.

B.

Bre-

K.

L.

M.

R.

S.

T.

U.

V.

RE-

REGISTER
VAN HET
AKADEMIE- SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1820.

BEECK.

Ca

F.

F.

G.

H.

HE-

Rup

VORR-

REGISTER.